

VOROSMARTY
M
SZESZES MÜVEI
NYHIV

VÖRÖSMARTY MIHÁLY
ÖSSZES MŰVEI 18.

18.

NYELVTUDOMÁNYI EGYETEM

VÖRÖSMARTY MIHÁLY
ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
HORVÁTH KÁROLY ÉS TÓTH DEZSŐ

18.

LEVELEZÉS II.

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1965

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

LEVELEZÉSE

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
BRISITS FRIGYES

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1965

Készült
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBEN

Lektorálta
LUKÁCSY SÁNDOR
SZAUDER JÓZSEF

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1965

Printed in Hungary

LEVELEK

189. CZUCZOR GERGELY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Rév-Komárom, 1831. jan. 19.]

Tekintetes Ur,
Kedves barátom Uram,

Weinmüller Bálint Ur, Komáromi Könyvnyomtató által megküldöm a' Bujdosók' 10 példányáért járó 10 for. ezüstben. Kérem azonfelül barátom uramat, hogy Tek. Bajza Urnak számára a' Külföldi Játékszínéért szinte 10 for. ezüstben ugyan a' feljebb említett Könyvnyomtató Urtól elfogadni, és Bajza Urnak tiszteletem mellett által adni méltóztassék. Ezen uttal egy Ódát is küldök a' Koszorúba boldogult „Kisfaludy Károly hamvaihoz”, iránta viseltetett tiszteletem és háladatosságom néminemű jeléül. Egyébiránt magamat tapasztalt barátságos bizodalomba ajánlván vagyok

kedves barátom uramnak tisztelő barátja
Rév-Komárom 19. Jan. 1831. Czuczor Gergely m.p.
Schedel Ferencz barátunkat csókolom.

190. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvár, Február 2ⁿ, 1831.

Kedves Miskám!

Mit ér hallgatásban vetélkednünk egymással? majd eleget hallgathatunk, ha nem élünk, mire is az ólálkodó epekorság bennünket mai világban igen hamar eljuttathat. Ha engem az eddig valóért vádolsz; jusson eszedbe, hogy én a' testi

világ' polgára vagyok, hol most fársáingi bacchanaliákat ülnek, 's nekem is a' bolondokkal bolondoskodnom szükséges. A' te köröd lelkiebb, 's nincs magadat mivel mentened. De nem perelek, hanem irok.

Csontos, aki úgy hízik mintha a' jövő országos állatmutatáshoz készülne, ez orában méne el tőlem, olly igérettel, hogy holnap ismét hozzám visszajő, 's velem múltat néhány napot. Emlékezőnk rólád; 's eszembe júta az Ūrmösöd. Mindjárt szollitám az uradalmi pintért, kinek gondviselése alá biztam azt, hogy adná tudtomra megavult e már a' bor annyira, hogy asztali csemege gyanánt vele becsületes embernek kedveskedni lehessen. 'S im gondold el a' pintér mi hírrel terem előmbe! „Uram az Ūrmös, nemcsak az Uré, hanem az Uraságé is, mind elromla a' pinczében — megeczetesedett.” Kóstoltattam — 's úgy volt. Átkot, szitkot szórtam ki pinczére, pinczére, borra, 's még a' ki főzte is; de mi haszna? azért csak megkell vallanom, hogy mind én az ajándékozással mind te az ajándékkal gyalázatosan megjáránk. És így az idén az én ūrmösömből sem épősz, de csak egy [l. . . . sz] epigrammát sem fogsz írni. Hanem nem nyugszom addig, míg e' hibát ki nem pótolom; teremtek helyette jó Magyarádit, mihelyt benne módom léssen. Addig pedig a' Pesti nagy pipához, vagy a' Casino bortárához útasítalak. Most beszéllyünk okosabbat.

Új drámád kész-e már? Ha azt akarod, hogy belőle idelent minél jobb vásárt üthessek: az ide szánandó példányokat jókor iparkodjál leküldeni, míg tudniillik, a' rendes uton, könyvárosok által el nem terjesztetik. Mert azt tapasztaltam, hogy a' könyvnek legnagyobb kelete addig van; míg még újság. A' praenumeráltt példányokon kívül, még vagy 12^{öt} magamra vállalok.

A' Tudom. Gyűjteményben micsoda Horváth János az, ki a' Tiz Csapást megrecenseálta, 's Tewrewkét nekem igen kedvemre megpofozta? Hogy a' Püspök legyen — nem gondolnám. Add tudtomra, ha írni fogsz.

A' Magyar Akadémiára szánt királyi adomány, úgy hallom, 10.000 arany. Tót deákként, *ez is csak szép*, 's megérdemel 20 sor alchaicust. Azért hát csak ki vele minél előbb. Egy épősz

sok lenne érte; én tehát azt, melyhez az első hirre már jól hozzá fohászkoztam abban hagyom, különben is édes dolog a' heverés. — Holéczynek Horatiusról a' Gyűjteményben olvasott értekezését nagyon megkedveltem; így szeretnék minden régi Classicus író, önn magától szedett datumok szerént, leiratni.

Engem most az anglomania gyötör; minden dolgom az, hogy e'nyelven való olvasásban készséget akarok magamnak ezen télen szerezni. Azután majd papolok neked Shakespeare-ből, ne félj! — De még tovább is mentem a' mániában; már angól kutyát is keritettem magamnak.

Kisfaludy Monumentumával hogy vagytok? Semmi jelentéketek e' felől még nem olvastam. — Ha valamit akartok siessetek; míg még a' veszteség első érzete uralkodik a' keblekben. Ha ez az idővel megszűnik, hidegség és feledés áll helyébe. Csókolván csokollak

barátod
F. Gábor.

191. BALÁSHÁZY JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[S. A. Ujhely, 1831. febr. 20.]

Kedves Barátom!

Ezen Levelet a' helybéli Postamester Úr asztalán irván, megbocsátassz, hogy környülményeimről bővebben nem tudósítalak: azomban Pesten tett ígéretemet teljesíteni kívánván ezennel meghatalmazlak, hogy a' Martius 5^{ikén} kezdendő Nagy Gyűlésekben meg nem jelenvén helyettem 's képebben rendes Tagoknak béléatasod szerint a' következő Tudosokat valaszd: u. m. Nyirý István, Bajza, Stetner, Fabritzý és Perger Urakat. Én ez iránt Mságos gróf Teleký Ö Nsagának szinte hivatalos jelenteseimet 's tudósítasomat megtettem. Véghetetlen sok dolgaim 's változó egészségem akadályoztatának a' Nagy Gyűléseken való megjelenhetéseimben.

Magamat nagy betsü barátságodba ajánlván 's jó esmerősimet 's Collégáimat szivessen tisztelvén igaz tisztelettel 's szeretettel maradok

S. A. Ujhely 20^a Febr.

Neked Kedves Miskám

igaz 's hiv barátod

Balashazý János.

[Postabélyegző: Ujhely.]

[Cím:] Tekintetes Nemes és Vitézlő

Veresmartý Mihály Urnak,

a' Magyar Túdós Társaság Rendes Tagjának sat. sat.
megkülömböztetett tisztelettel.

Lakik a' Nemzeti Muzeummal általellenben.

Pesten.

[Tört pecsét.]

192. PÉCZELY JÓZSEF VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Debrecen, 1831. március 5.]

Tekintetes Úr!

Vagyon szerentsém egynehány versel kedveskedni; méltóztassák egyet magának megtartani, egyet egyet Tek. Toldy és Bajza Uraknak alázatos tiszteletem mellett általadni, a' többit ön tetszése szerént elajándékozni. Vajha ez is, a' közönség azon része előtt, mely — igen hibáson — hajlandó azt hinni, hogy mi itt, *nem baráti a' Nemzetinek, ellenségi az Újnak*, tsak az idegen, és régi mellett buzgunk, újjabb bizonyosság lenne az ellenkezőre! Vajha az ezen kis gyűjteményben megjelent Magyar Versek egy kevésé nagyobb figyelemre méltattatnának! Mi lehetne ennél hathatósabb ösztön ifjainknak erejek próbálására, 's azoknak, kik már erejeket próbálták, az előbb törekedésre? mi nekem magamnak édesebb jutalom a' Régi Classica Literatura mellett a' Nemzetire (:mint ezt a' jelenlévő Magyar verseken kívül, csak a' Pallásomban közlöttek is eléggé bizonyítják:) mindenkor egyenlően kiterjesztett figyelmemért? úgymint a' ki az erre való jóltevő befojásáért akarom egyedül amannak is virágzását; 's minekutána megtettem hivatalomnak, a' mivel tartoztam, ezentúl, *választásom ura*, eltökéltt vagyok magam

és tsak Nemzeti nyelvünkön fojtatni nagyobb dolgozásaimat. 'S ezen figyelmeztetést kitől várhatnánk inkább, mint egy olyan Férjfiutól, ki, maga lelelkesebb Hazafi 's Költő, lehetetlen hogy kettős örömet nem érezzen szívében, midőn, ha mind egyenetlen lépésekkel is, maga mint biztos győző után sietni, 's vele ugyan azon egy ditsósséges tzél felé futni látja azokat, kikben helyheti a' Hazá, a' jövő kor reményét, — a' Hazá' lelkes ifjú fiait? Fogadja el a' Tekintetes Úr szives tiszteletemet, melyel, betses barátságába ajánlott, állandóul maradok A' Tekintetes Úrnak, Debretzen Mart. 5^{en} 1831 alázatos szolgálja

Péczely József mp.
[más kezével] Kazinczy kézírásos megjegyzése.

193. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KAZINCZY FERENCHEZ

Pest, 29. Mart. 1831.

Tekintetes Ur!

Igen sajnálom, hogy mezei nyugodalmát egy alkalmatlan kéréssel meg kell háborítanom. A' Redactio' sanyarú kötelessége kénytelenít a' Teñs Urat ígéretére emlékeztetnem; mert nem szeretném, ha az Akademia újabbi történeteinek leírása e' [jav. ebből: *bből a'*] kötetből kimaradna, így is már egy hónappal későbbben jó, mint jöhetett volna. Ugyanazért kérem, ha lehetséges, méltóztassék azt minél előbb beküldeni, vagy legalább tudtomra adni lehet-e, nem-e? Én minden esetre várni fogok a' Teñs Ur munkájára 's ezen sürgető kérést csak úgy tessék tekinteni, mint annak jelét, hogy Társaságunk ösmertetését legörömeztobb a' Teñs Ur kezéből venném

igaz tisztelője
Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes Nemes
Kazinczy Ferencz Urnak
Több N. Vármegyék' Táblabirájának és
a' Magyar Akadémia' Rendes Tagjának

Péteriben.

[Tört pecsét.]

Pest, ápril. 6. 1831.

Tisztelt kedves barátom, Szíves köszönetemet az ajándékért. Én holnap korán reggel Komáromba indulok, gőzhajón, 's így azt most meg nem olvashatom. — De még inkább fájdalom, hogy a' Péteriben vett levél emlékeztetése után is akadémiánk dolgai felől semmit sem írhattam. Azt Toldy barátunk fogja adhatni, és minthogy a' documentumok kezében vagynak, még jobban mint én. Vele nem igen lehetek most, 's így bátorodom ide zární e levelemet. Maradok szíves tisztelettel.

195. VÖRÖSMARTY MIHÁLY A TUDÓS TÁRSASÁGHOZ

1831. április 18.

Méltóságos Elölülő,
Tekintetes Társaság!

Hogy Kazinczy Ferencz társunknak gonddal és jelesen dolgozott Recensioja ellenében ezen puszta mutatványokkal kilépni ne piruljak, a' Tekintetes Társaság megbízása mellett <még az is> bátorított <.>az e tárgyban dolgozott kiküldöttség véleményének útmutatása is, melly az elfogadás után már mint kötelező törvény, a' kisebb rendű költeményekben egyenesen és világosan illynemű ösmertetést parancsol. Ez volt egyedül a' mi a múlt héti ülésben szóra kényszerített, ez az oka most is, hogy számot adok külön vélekedésemről 's egyszersemind a' folyóirat felől némelly gondolatimat közlöm.

Azt vitatni, hogy a' Recensioik hasznosak, vagy talán szükségesek 's mennyire mulattatóbbak a' száraz kivonatnál, úgy vélem, most idején kívül van. Ezt akkor kell vala vitatnunk, midőn a' küldöttség' munkája felolvastatott; de akkor igen rövid szóváltás után meggyőződünk <abban> annak valóságáról, hogy <Országos> munka bírálást a' M. Tudós Társaság soha sem gyakorolhat veszedelem nélkül; mert vagy árt tekintetével a' szabad kifejlődésnek, vagy ha gyengék bírálatai, tekintetét

veszti. Mi történt azóta, hogy a' mit akkor valónak ismertünk, most kárhozatni kezdjük? Vagy mi fog történni, ha bizonytalanságunkban megmaradván további dolgozásainkat ítéletsekkel keverjük? Igen könnyen megeshet, hogy a' vidéki tagok, kik között az Akadémiai Recenzióknak hatalmas ellen-ségeit ösmerünk 's közfűlünk azok, kik annak szinte nem barátjai, a' jövő nagy gyűlésben a' múlt nagygyűlési végzést erejébe visszateszik, 's dolgozataink' nagy részét, mint annak meg nem felelőt 's azért haszonvehetlent, félre vetik. Elhallgatom, hogy bizonyos principium nélkül a' helybeli és külső tagok' dolgozásaiban semmi megegyezés nem lesz, a' mi a' folyóiratnak talán nem fog díszére válhatni.

Egy ok van, melly a' Társaságot arra bírhatná, hogy a' kiküldöttség' munkájától elálljon, az tudniillik, hogy abban olyak is kívántatnak, mellyeket a' Társaság' mostani fél-számuságában 's némelly munkák' mineműsége miatt nem teljesíthet. A' lehetlenség tehát, a' munka közben mind inkább feltűnő 's néha meggyőzhetetlen nehézségek, lennének az ok, melly bennünket a' nagy gyűlés végzéseitől elállni kényszerít. — Társunk, Professor Titel Úr a' múlt ülésben érintette, hogy tudományos munkákban is vannak helyek, mellyekből kivonatot adni lehetetlen; ezt talán egyebek is tapasztalták már 's van okunk az állítás' valóságán megnyugonni; mert ki fog, például olly munkákból, mint egy Társalkodási szótár, vagy közhasznú ismértek' Tára, mellyek magok is nagyobb részt kivonatok, ismét kivonatot készíteni? Némellyeket vagy egészen *(Kivenni)* kiírni, vagy csak érinteni kellene, a' mi egyik sem kivonat, vagy minden esetre előbb meg kellene határoznunk, mit akarunk a' *kivonat* által értetni, hogy így ezen nevezet a' kivonhatatlan helyek' rövid érintését is magában foglalná. De még így is hátra marad azon baj, hogy a' különben is félszámú társaság, mivel egy munkáról két tag ád kivonást, ismét felére, azaz negyedszámúra szorítatik.

'S ha mindezekből a' Tekintetes Társaság azt itéli, hogy a' puszta kivonatok mellett maradni nem lehet, nincs egyéb hátra, mint azon elhatározó lépést tennie, hogy a' könyv-kivonástól végképen elállván, Recenziókat írjon 's fogadjon el.

Ezen határozásnak indító oka lenne, a' mit fölebb előadtam; azon nehézségek tudniillik, mellyek magokat munka közben mindinkább kimutatják. De hogy a' héti ülés a nagy gyűlés' jussait 's tekintetes bitorlani ne láttassék, szükséges volna nyilván megemlíteni *(még)* még, hogy a' héti ülés', ezen határozását, míg a' nagy gyűlés által helyben nem hagyatik, csak mint félerejűt a' külső tagokkal is közleni azért tartotta szükségesnek, hogy tudják magokat mihez tartani dolgozataikban. — Ez által a vidéki tagok is még jókor el volnának arra készítve, hogy a' kényszerítő okokból eredett változtatásnak a' jövő nagy gyűlésben ne lennének ellenzői. Igy talán remélhetnők, hogy mind a' hiába teendő munkától, mind a' származható rendetlenségektől megszabadulunk. [Utána két sor áthúzva.]

Mihelyt a könyvkivonatok helyett a kritika elfogadtatik, szükséges, hogy az teljes szabadságában vissza állíttassék. Ez pedig két nevezetes változást von maga után; 1, — Kisebbitésére azon káros befolyásnak, mellyet különben egy illy nyilvános Társaság' kritikája okozhatna, megkivántató, hogy minden Recenziónál a' bíráló' neve alá legyen írva. 2, — A' Recensio felolvastassék ugyan a' Társaság előtt; de abban a' szerző akaratja 's megegyezése ellen változtatást tenni nem szabad; mert senki sem fogja örömet olly munka alá írni nevét, melly meggyőződése ellen idegen gondolatokkal eltarkázva vagy csonkításokkal erőtlentve van. — Még az volna lehető, hogy minden tagnak kényére hagyatnék a' kiadott munkáról kivonatot vagy Recenziót készíteni 's így a' folyóiratban pusztá kivonatok 's Recenziók vegyest jelennének meg, névvel ezek, amazok név nélkül.

Ebből látni, hogy itt szelíd vagy nem szelíd Recenziókról nem igen lehet szó. Ollyan legyen, millyent kiki adhat 's nevéhez méltónak itél. Kivánatos ugyan, hogy az inkább kimélő 's szelíd igazító, mint talán méltatlanul bántó 's durva legyen; de szelídség's durvaság nem mindenkor olly bizonyos határok, hogy azokat lánczczal kimérni lehessen, azoknak kiki fejében 's kebelében hordozza mértékét. Az sem segít, „*hogy munkáink kivonatok lehetnek ugyan tulajdonképen; de szabad legyen egy kis ítéletet is kapcsolni hozzá,*” mert az illy

⟨...⟩ dolgozásban a' kivonat már csak mint rész a' sokkal tágasabb értelmű könyvbírálat' része, fog állani 's az illy félrendszabás csak neveli ⟨a'⟩ habozásunkat; mert senkinek bizonyos útmutatást nem ad.

Ezek voltak a' kiadandó Tudománytárról gondolatim; legbuzgóbb ohajtásom pedig az, vajha ezen kritikai folyóirástól csak addig is szabadok lehetnénk, míg a' társaság teljes számú nem lesz; különben megtörténhetik, hogy majd szüntelen azt fogjuk feszegetni, mit 's hogy írtak mások, míg magunk a' sok kivonás 's ⟨*Recenseálás*⟩ Kritikázás miatt semmit sem írhatunk. Minek literaturánk' ⟨*olly*⟩ csekély 's hogy úgy mondjam, mező városának olly roppant nagy kritikai kapu? — Hagynók a' bírálgatást inkább egyes írókra, kik azt nem ⟨*egy*⟩ országos társaság' nevében, hanem ön erejük' hatalmával gyakorolnák. A' helyett ítéletem szerint több hasznára válnék literaturánknak, nagyobb díszére a' Társaságnak, ha Évkönyveinket sűrűbben töltenék eredeti értekezéseink, ha minden tag osztályához és tehetségéhez képest külön munkáival is gyakrabban látogatná olvasóit; az alatt lassanként a' Társaság' tagjai is szaporodnának 's több ⟨*Kéz több terhet ő volna*⟩ vállal több terhet megbírna. Tudom, hogy az alapszabások foglalatosságai közé teszik a' Társaságnak a' könyvbírálat is; de lehet-e e félszámú társaságról mindazon munkákat megkivánni, mellyek az egésznek voltak elejébe szabva? Azonban ezen ohajtásom talán örökre ohajtás marad; a' dolog minden esetre a' nagy gyűlést illeti; de szükségesnek véltem elmondani, mert ámbár a' könyvkivonás és bíralás mellett [jav. ebből: *felől*] némelly okaimat elő adtam, teljes meggyőződéselem mégis mind a' kettőnek ellene van.

Vörösmarty.

196. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Május' 16^{án} 83I.

Kedves Barátom!

A' sok dolog, boszúság és harag [jav. ebből: *harág*], bűntetés restségemért vagy baratságtalan hidegség e' oka hosszas halgatásodnak? mint ha Deák Ferkó nem is volna, mint

ha Vörösmarty nem is esmérné, egy megy el egyik hét a' másik után, de Levelet Pestről sem töled sem Gyurítól csak nem kapok. Ha mehetnék, ha dolgaim nem akadályoztatnának, egyszerre Pesten teremnék, 's ki tépném kopasz fejedem lengő egy két szál hajadat, és fogadom egy óra alatt olly síma lenne homlokod mint költő társodé, Kisfaludyé — vagy talán mióta — de ki sem írom, támodni sem engedem ezen gyanut szívemben ellened, mert sokkal inkább esmérlek, mint sem hogy illy hű büszkeséget híhessek felőled. — Azomban akármiben van a' [jav. ebből: a'⟨.⟩] dolog, ha te nem írsz én írok, 's íme meg czáfolom vádodat — de többet én sem firkálok, még csak azt: hogy könyveid árából 5 frt. p. c. ide zárva megküldök, és azt: hogy akár haragszol akár nem mindenkor igazán fog szeretni

hív barátod
Deák Ferko.

197. BALÁSHÁZY JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Ujhely, 1831. július 1.]

Kedves Baratom!

A múlt Posta napon küldött [jav. ebből: ⟨...⟩] szomorú tudósításomnak enyhítésére írom ⟨...⟩ a' következőket, 28^{ik}án elzárattván a' közösiség, a' három betegek más nap reggel megvizsgáltatván kettő közölök halálra sentenciáztatott az orvosok által, kik delután meg is haltak, de betegségek nem Asiai Cholerának ítéltetett hanem tsak ollyannak, melly itt is Magyar Országban néha szokott uralkodni, mellynek következtében a' város újra megnyitott; azomban a' Bodrogi helységek elzárattak. 'S az 30^{ik} Junius és 1^{ső} Juliusban Ujhelyen történni szokott országos vásárra az említett helységekben senki bé nem bocsáttatott. 29^{ik}ben az egyik megholt ⟨kis⟩ embernek [jav. ebből: ⟨...⟩] felesége és menyé szinte elhaltak hanyás, Laxalás és belső görtsök kínai között; ⟨...⟩ tsupán azon jel kolömbféleségével [jav. ebből: *különböz*] hogy az Asiai Cholerában nem epét hány a' beteg az itteni betegek pedig azt. Ma az az 1^a Juni egy Ráskai

vásáros emberen ujra a' Cholera jelenségei mutatták magokat t: i: hányás, Laxálás és erejenek tökellertes elveszése 's belső görtsök, az mellé rendelt orvos azon gyógyszer adván bé neki, melly a' Posonyi Német Ujsagban közöltetik. a' beteg jobban kezdette magát érezni, de a' vásárban lévő atyafiai titkon a beteget elvitték s mi történik vele nem tudjuk. Ha igaz hogy az itt uralkodó Cholera nem ragadós szerentsések vagyunk, de ha az? úgy vagy 8 Vármegyébe ki fog ütni, mert enyi megyékből leg alábbis valának vásárlók 's eladók városunkban, 's ugyan enyi helyütt fogjuk hallani a' Cholera pusztitasait. Tokaj, Olaszi, Luitz folyvást zárva tartanak, 's ezen helyeken igen sürűen hálnak az emberek. Tegnap vetük Sáros Vmegyétől tudósítást, hogy Hosszúréten a' Bártfai fördő szomságában, az valódi Asiai Cholera dühösködik, és iszonyú kínok között pusztítja az embereket. Kérlek Kedves Baratom tudósítsd ezek felől tisztelve szeretett Elölülönket kinek tudom szándékában vala Julius elején Patakra jönni, hogy nagybetsű egésségére 's életére vigyazzon.

Nem képzelheted melly nagy itt a' rémülés, minden ember tsak <és sok> a' Choleráról beszél 's orvosolja magát minden, de a' Legfőbb orvosság a jó Politia hibazik, mert Hazánkban a' mostani állapotban az nemis kébzélhető. Én részemről már nyugodt és elhatározott vagyok, az első benyomás tépelődései, mellyel között első Levelem irtám Le tsilapodtak bennem, azomban mégis inkább Lennék egy véres ütközetben, hol <....> hősi fellobbanások közt hulnak az erőss férfiak, mint itt, hol minden órán várhatja az ember magára az okadásos gyomorgörtsös stb. halált.

Élj szerentsésen édes Miskám 's tiszteld nevemben esmerősimeit, 's emlekezzél tisztelő

Ujhely 1^a Juli

's hiv Baratodról
Balashazyrol.

Világosvár, Aug. 5ⁿ 1831.

Kedves Barátom, Miska!

Ha a' naponként felesen szállongó hírek után kell ítélnem, a' ti Pesti existentiátok felette szomorú, 's alig engedi meg, hogy hivatalos és kedvelt foglalatosságaitokat rendesen folytathassátok. Illy unalmas kábultságokban, lehetetlen, hogy a' barátságos correspondentiára időtök ne jusson; még is e' mái napig — e' kritikus világban — velem csak egy sorotokat nem láttatjátok! Rólam himet ne varrjatok; mert én a' történetek mezejétől messze lakom; 's igen ritkán adódik alkalmam, hogy benneteket valami interessans tudósítással mulattathassalak; ez az egy ok az én halgatásomat tellyesen kimentheti előttem. Im most is egyebet nem irhatok, mint ezt, hogy : harmadnap múlva restauratióknk léssen; hogy már Aradon is choléráról álmodoznak; hogy én a' multt Juniusban egy hétig hideglelés voltam, de már egészséges vagyok — punctum! Magadra támasztom, vadd-meg, mi épülést vehetsz magadnak illy szegény tárgyú levelekből? 's nem vétkelled-e illyenekért a' 10,15 ezüst krajczárt ki dobni? Veletek másként a' dolog; ti rátok néznek ma mindeneknek szemek — s' tárgyai vagytok a' köz aggodalomnak. Mennyivel inkább az enyimnek, ki sorsotokban tellyes részt veszek? A' tudósítások, mellyek Pestről a' Bohus házhoz 's egyebekhez érkeznak, tele vannak ellenkező hírekkel, mellyek azonban annyiban mind egyeznek, hogy valamennyien szomorúak és fenyegetők. Én minden mende-mondán elindulni nem szeretek; azért tőletek, kiknek szaván építeni merek, óhajtanám hallani az igazat. Legyetek hát azzal a' barátsággal irántam, hogy tudósítások bőven és minél előbb minden oda fent lévő környülállásokról. Miben van a' cholera állapotja? a' kutak megmérgezése — Muszka Comissáriusok' elfogatása — Esztergomi Gyűlés — a' Lázadás' oka és kimenetele — Váczi zendülés — Cordonrendelések — politikai hírek 's kinézések 's 'a t. Ha igaz, hogy a' dögghalál köztetek uralkodik: ki tudja, nem kap-é be hozzánk is ma holnap, 's nem kell-e ma holnap örökre el-

némulnunk. Használjuk míg lehet, e' bizonytalan életet. Én nem tudom, mit hidjek, 's még eddig Phaedrussal tartok, ki azt mondja: Periculosum est credere et non credere.

Válaszodat legközelebb elvárom és csókollak

barátod

F. G.

199. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Sept. 5ⁿ 1831.

Kedves Barátom!

Soha inkább nem óhajtottam, mint most, hogy Pesten egy okos és pontos levelezőre szerttehessek; hogy olytant egyet köztetek oda fentlévő barátim közt fogok találni, bizonyosan hittem: de ti várakozásban megcsaltatok. Mi az oka hallgatástoknak, ti magatok tudjátok; én soha azt meg nem fogom bocsátani; mert akár hidegség, akár rettegő kis lelkiség a' mi tollatokat kötve tartja, egyik sem illik hozzátok. Mások nálamnál szerencsésebbek; ők Pesti, Budai, még udvari ismerőseiktől is a' napi történetekről, gyakori környűllálásos és egyéb szabadsággal irtt tudósításokat kapnak: én töletek semmit. Magad irád a' minap, hogy nincs nálunk publicitás; ugyan mivel lehet e hiányt egyébbel kipótolni, mint magános levelezés által? Ha a barátság szava elnémulna is bennetek: maga a' hazafiúi kötelesség, oly helyheztetésben, a' millyenre jutottunk, nyílt és közlő szívet parancsolna. Félni nincs okotok; mert mint én, úgy ti is, a' békességnek és rendnek baráti vagytok, 's ha leveleink útát találnának is veszteni, senki azokban rosszra magyarázni valót bizonyosan nem fogna találni. Szóval: egy idő-óta irántam módiba vett magatok-viseletét én megfelejteni nem tudom. Sajnállanám, ha a' távolból való barátságos közösülésnek épen a' veszedelem' idején kellene végkép elmulnia; pedig — valljátok meg — már csak tartogatom még azt fenn, 's ha e' részben példátokat követem, már eddig azt sem igen tudnátok volt-e nektek valaha velem valami közötök. Merthogy emlékezetekben még ottan ottan való rátok kiáltásaim mellett is, igen gyenge

lábom állok, onnét tudom, hogy minapi esenkedő leveleimnek, mellyekben a' velem való levelezést magatok közt felosztatni kértem, semmi foganatjok nem lett. Magad ugyan ide dobtál hamarjában egy levelet; de mintha azt vélted volna, hogy azzal számat végkép betömöd, azóta ismét hallgatsz, és sem Gyurit, sem Bajzát az írásra nem birtad. Tudom jól, hogy rossz ujság-író vagy: de azt hinnem lehetetlen, hogy a' mostani fontos történetek annyira téged is mint hazafit 's barátot ne érdekeljenek, hogy leírásokra 's közlésekre magadat reá birni ne tudjad. — Bocsáss meg e' hosszas leczkézésemt; ha mondhatnám, hogy vagy itt vagy másfelé vannak embe-reim; kiket ugy szeretek és becsülök, mint benneteket, egy szót sem tennék; de midőn a' barátság örömeiből töletek várok legtöbbit, 's töletek veszek legkevesebbet — nehéz volna megállnom, hogy ki ne fakadjak.

Én megvallom, egy csepp reménységem nincs, hogy e' levelemnek is nálatok jobb foganatja legyen, mint a' többieknek: de azért még is irok 's írni is fogok, mig csak világosan látni nem fogom, hogy halgatástok célja a' hallgattatás. Meg lehet, ma holnap a' nélkül is a' fejünk felett öszvecsopor-tozó veszélyek vagy engem vagy titeket örökre el fognak némítani. A' cholera már itt is, hol ezeket irom, száguldozik, 's egy udvari cselédet már a' minap elragadott. A' zendülés, mint hiteles kútfők után tudom, a' felső vidékeken naponként terjed; már lelke a' szomszéd Bihar Vrgyében is mutatkozik; 's ha hozzánk be kap, mi bizonyosan áldozati lészünk; és a' paraszt dühödségnek sehol több oka nem lesz pusztítani, mint a' mi sanyargatott oláhaink között. Azért, ha lehet, én még ezen a' héten Aradra akarok a' veszedelem elől költözni. Szörnyűség a' miket onnét felülről, a' zendülés játékszínéről irnak; a' fene Dózsa hada nagyobbakat el nem követett. Ez az a' mitől én rettegek; a' cholérát fel sem veszem — de a' veszett nép körme közzé esni, borzasztó gondolat. Ti legjobb helyen vagytok; olyan falak között, hol a' civilizatio lakik, a' hova a' barbaries be nem ronthat. Én mig falun lakom, jó izűet sem alhatom.

Kresznerics Szótárai megérkeztek; első alkalommal Gyuri-nak megküldöm a' tőlem járandó előfizetéseket. A' munka

felséges; most vele mulatom magamat; a' mi szók belőle ki-
maradtak, azokat rendre feljegyzem, 's annak idejében köz-
löm veletek. — A' tegnapi Ujságból olvasom az öreg Kazinczy
halálát; gyanakszom, vallyon nem ő is a' zendülésnek lett-e
áldozatja, mert olyant már elébb hallottam, hogy ötet is
megszalasztották volna. Sajnálom e' nagy tollas hősinket.
Ugyan az Ujságból értettem az 1832^{ki} Auróra megjele-
nését. Ha Bajza hamarjában küldhetne le belőle, itt bi-
zonyosan elkelne 40 példány; de ha későn érkezik, kisebb
kelete lesz.

Csóköllak mindnyájakat, kik még rólam emlekeztek, 's
maradok

barátod
Fábián Gábor.

200. KIS JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Soprony, 1831. okt. II.]

Tekéntetes Ur!

Sokrates' nevezetességei [jav. ebből: nevezetességeinek]
fordításának [jav. ebből: fordításából] egy példányát [jav.
ebből: 1 példányt] a' nyomtatásban észre vett némelly tetemes
hibákkal együtt ide zárva azzal a' bizodalmas kéréssel kül-
döm, hogy a' munka megjelenését a' tudományos gyűjtemény-
ben olyan hozzáadással, hogy Pesten Eggenberger, Müller
és Wigand boltjaikban találhatik, jelenteni, 's ha lehet a'
nyomtatásbéli hibákat-is kinyomtatni Fenntisztelt Ura-
ságod ne terheltelessék. Bajos az olly író' sorsa, kinek mindent
mással kell iratni, kivált ha munkája tőle távol nyomtatatik.
A' jelenesetben az én sorsom (részből ugyan a' magam hibája
miatt) annyival még rosszabb, minthogy a' kézirat a' lefordí-
tás után magamnál is a' nélkül hogy egyéb dolgaim miatt
utóbb a' Kassára leküldés előtt általnézhettem volna, soká
[jav. ebből: sokhá] hevert, 's Kassán is jó darab ideig [jav.
ebből: idejig] késett. Innét vagynak némelly gondatlanságbéli
hibák p. o. kezeimnek a' munkára utolsó nem tevése, annak
hogy görögből fordítatott nem jelentése 's a' t: — Azon-

ban érjen veszendő munkátskám annyit, a' mennyit az auctorságnak jobb rendelkezés nélkül olly igen szükségkődő mostani állapotjában érhet.

Vagyok illendő tisztelettel

Fenntisztelt Uraságodnak

Soprony Oct. 11^{kén} 1831.

alázatos szolgája,

Kis János.

201. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán October 31^{én} 1831.

Kedves Barátom!

A Kehidai Zsidó jövő héten Pestre megy vásárra, meg hagytam tehát néki: hogy szállásodat felkeresse 's e' Leveletem kezdre adja; mert fel tettem magamban: hogy mindent le frok, a' mi eszembe ötlík, postán úgy sem írhatok szívem szerint < m >, ha csak leveletem koczkáztatni nem akarom, engem leg alább több mint egy példa tanított: hogy némelly fontos tartalmu Levelet a' postákon más is el olvas, nem csak az, a' kinek írva volt.

Mint vagytok Baratom Pesten? Ti már által usztátok a' Cholera veszélyes tengerét, de minket most fenyeget örvénnye, tőlem már két orányi' tavolságra vagyon csak, mérge azomban meg eddig olly dühös nem volt, mint más vidékeken, mert nálunk vagyon példa: hogy egy faluban 23 beteg közül csak kettő halt meg, 's a' többi fel gyógyult. — Nem örülünk ugyan e' nyavala terjedésének, melly itt meg most felette lassu, de nem is rettegünk annyira mint sok más helyeken; — A' veszteglő házakat a' vég vonati ör állásokat mind meg semmisítettük, mert célra nem vezettek, pedig számos költésébe kerültek volna hosszabb ideig, mellyet nyomorult adózó népünk meg fizetni nem győzne. Szomszédink, a' Vas Vármegyeiek, vagy is inkább azok első Al Ispánnya Niczky János Ur, és kedvéért némelly nem annyira jeles, mint lármás pártoskodók, nem tudom félelemből e? vagy más mellékes tekintetek miatt az el zárásokat meg most fent tartják, a' szomszéd Megyéből [jav. ebből: megyéből]

senkit szorosan meg vizsgál utazó [jav. ebből: utaló] levél vagy veszteglés nélkül bé nem eresztenek, pedig a Cholera már őket is meg lepte, noha magok ezt titkolják, mi azomban hiteles kutfőből kaptuk ez érelemben [!] tudósításunkat. — Vas Vármegye véletlen esetből vagy talán természeti helyzetetésénél fogva leg utolsó volt, mellybe a' nyavala mérge [jav. ebből: mérgezt] el hatott, a' Cancellarius Niczkyt ezért egy két szóval praesidiálissa által meg dicsérte, 's most ezen hiu ember a' praesidiálist minden helyen mutogatja, az elzárások fel szabadíttásáról hallani sem akar, pedig ez a' tréfa a' mint hitelesen tudom, már 80 ezer forintba került. — Ki fogja ezt meg fizetni? Egy kissébb mennyiségű summát a Nemességre is vetettek ki, 's a' részét meg fizetni nem akarok ellen pört határozta, de éppen ez által döntötték el reményeik felleg várát, — mert sokan és pedig a' leg nagyobb bírtokosok közül sokan vagynak; kik igen helyessen azt vitatják: hogy világos Törvényeink tiltják az efféle pénzbeli ki vetéseknek meg rendelését az ország Gyűlésén kívül, és már ki nyilatkoztatták: hogy ők a' törvények' ezen rendeléséhez ragaszkodva el várják a mozdittandó pörnek ki menetelét. — Az adózó népnek kell tehát majd fizetni azon rettentő nagy Summát, melly nem köz jóért, hanem az Al Ispánnak hiuságáért lett feláldozva. Zúg már a' Karoknak jobb része, készülnek Niczky ellen, készülnek el rontani a' Gyűlésen eddigi szoros intézeteit, mellyekkel még a' tulajdonnak sérthetlenségét sem vette tekintetbe, mert Hg Eszterháznak a' Répczen lévő fa hidját a' Sopronyi közösülés meg gátolása végett nem csak fel szedette, hanem annak czölömpjeit is el vágotta, 's az ellent mondó Tiszteknek azt válaszolván: hogy ő mint Al Ispány vak engedelmességet kíván. — Beszél el ezeket György Barátunknak hogy ismérhesse Megyéjének fő Tisztviselőjét.

Itt Zalában mi is segíteni ohajtottunk a' nyomorult adózó népnek el hagyatott sorsán, de meg akaránk sértetlenül tartani Törvényeink' szentségét is; azt határozta tehát: hogy a' mult koronázási jutalom aránnya szerint fel osztván a' Nemesség között mind azon költségek, mellyeket a' Cholera már eddig okozott, és még ezutáni terjedésével hihetőleg okozni fog, minden földes ur, ki vévén a' szegényeket, külö-

nössen fel szállíttassék a' reá esendő résznek, sött ha teheti, még többnek is le fizetésére, a' jegyző könyvben pedig, és a' fel szállíttásoknál is világossan említve legyen: hogy ezen fizetés nem az írott törvényeken alapul, hanem azon szent és változhatatlan igazságban gyökerezik, mellyet a' természet minden jobb embernek szívébe oltott, és melly szerint a' szenvedő emberiségnek tekintete, 's a' felebaráti szeretet az írott törvények kötelezésén kívül is áldozatot kíván tőlünk, áldozat tehát nem pedig <köt> törvényes kötelesség lévén ezen adózás, a' fizetni nem akarót pörrel kényszeríteni nem fogjuk, hanem annak Neve a' jegyző könyvbe iktattatik, hogy lássa a' később kor is azokat, kik inséggel küszködő polgár társaik esdeklő jajgatására siketek maradtak, 's onokaikban is átkozza emléköket. — Ezen módot nem tiltja a' törvény, mert azt, ami valóban történik; jegyző könyvekbe vezetni mindenkor szabad, a' mellett pedig reménylem sikeres eszköz leend czélunk elérésére. —

Bátyám kéret általam: hogy számára a' nem régen meg jelent „tökeletesített Pincze Mestert, Lübek után fordította Némethi József <..> megvennéd, én pedig Balásháznak Honni Gazdaságunk' akadályairól Dercsényi urnak kérdésére írott könyvét a' második bővített kiadást ohajtanám, küld meg kérlek Zsidónk által mindeniket, ő az árát kezedhez le fizeti. — Bécsi Conversations Lexiconbol csak a' 10^{ik} darabot kaptam még, mi az oka el késésének? kérlek tudósíts.

Lesz e' ország Gyűlés? mikor? és mi jót vagy roszt szül Hazánkra? ezen kérdések nálunk minden gondolkodni tudó és merő elmét foglalatoskodtatnak. — Némellyek makacsok az Aristocratianak meg rögzött jussai mellett, 's inkább akarnak 9, millio embert nyomoruságban látni, mint <vélt> Constitutiójok' csorbulását engedni, (:az az fizetni:) 's nem gondolják meg: hogy „populus esuriens timere nescit;” — mások a' Zemplini eseteken úgy meg rémültek, hogy most mindent elvállalnának, és többet is, mint erejük el bír, rettegést mutatnak, ezer apró esetekkel, sokszor mesékkel ijesztgetik egymást, 's ez által még többet ártnak, mert félni lehet: hogy az illyes rettegésekből arany várokat épít a' köz-nép, 's ha mind nem tellyesedik a' mit ohajtott, (:mind pedig

egy ország Gyűlésen tellyesedni nem fog:) fegyvert ragad; a nagyobb erő ismét el nyomja talán fel kelését, de sok ártatlan vérrrel lesz a' csendesség meg vásárolva. Kevesen vannak, kik okossan, de méltósággal engedve járnak a' közép uton. — Én itt Jobbágyaim közepében nevetem az ijesztgető híreket, mert kebelemre téve kezemet, tiszta lélekkel merem mondani; sohasem felejtettem el: hogy ők is ember társaim. — igaz ugyan: hogy a' fel bősüült részeg paraszt csoport más vidékekről <és> erre zugva engem is fel áldozhat dühének, de Isten néki; inkább ez, mint Cholera; így leg alább boszszulatlan nem veszek, mert ha csak orozva nem esném, olcson fogadom nem vesztem éltemet. — Azomban én úgy hiszem mind ez nem fog meg történni.

Sietve irok, mert tüstént indulok Kanisára Testvérem' gyermekeit iskolába vinni, — talán egy két betű itt ott ki is maradt vakarásomból, de abban bízom: hogy okos ember lévén reá érted azt is, a' mi írva nincs.

Isten véled; Gyurit feleségét és Téged csókolva vagyok

igaz barátod
Deák Ferencz.

November 2^{án} 1831.

Most térek meg Kanisáról és Zsidóm jelenti hogy Pestre utazni nem fog, Levelemet azomban már meg írtam, tehát Postán terhellek véle, de Commissioimból már most semmi sem lesz, azomban majd máskor. — Isten veled.

202. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

[Pest, 1831. dec. 26.]

Kedves Barátom!

Én neked levéllel, pénzzel és mindennel adósod vagyok, a' mivel csak jó barátnak tartozni lehet. A' levél nem írásról nem is mentem magamat; mert abban te épen olly renyhe vagy mint én 's ha lehetséges volna még rövidebbet írnál, mint

magam. Pénzedet Bajza már igen régen megfizette 's én annak 15V. forintig behajtandó árában megküldöm Kisfaludy munkáiból a' 3 első kötetet, <melly> a' mennyi megjelent; küldök ezen kívül Bujdosót, Csongort, megengedj, hogy nem veléneket, mert [jav. ebből: *hogy*] azokat úgy elvesztegettem, hogy magamnak is alig maradt egy. Azonban ha valahonnan még kerülne megszerzem számodra. Ezen kívül fogod még venni Klobusicsky hitvány német firkálásait, mellyeket Kiliántól már régen elhozattam. Többi pénzeddel adós maradok boldogabb időig, vagy ha akarod, kifizetem belőle a' Gyűjteményt.

November 26^{án} írt leveledet csak ma, Dec. 26^{án} kaptam, innen eshetett, hogy a' pécsi Loteriás üresen ment vissza, azonban én megteszek minden rendelést, hogy ezentúl el ne maradjon, a' mi kívántatik.

Szállásom *Keresztútca* 359.

Horvátról tett kérdésedre sajnálkozva kell felelnem, hogy munkái általában nem tesznek olly nagy hatást, [jav. ebből: <...>] mint érdemlenék. Őt csak mívelt nemzet tudná becsülni, nálunk haszontalanságnak tartatik, ha mindazt bebizonyítaná is, a' mit állít. A' németek mit tartanak róla, nem tudom; úgy hallok a' Német *Tribün* (újság) keményen bírálja.

Kazinczy, és Tittel choleraiban haltak meg; én láttam az emberek' hulláját; de ment maradtam a' dögletes gonosztól.

Írj valamit a' pécsi új iskoláról. Híre van, hogy püspöktök <egy> lesz primássá; Vajha úgy legyen! Csak hozzá fogható sincs papjaitok között, kik többnyire (a' főket értem) nem csak nem hazafiak [jav. ebből: *hazafiúk*], de még emberek sem. Ti szegényebbek buzogtok — tehetség nélkül. Nálunk világiaknál a' mágnások már utat törtek az adakozással. Most újra magyar Játékszínről kezdenek gondolkozni, melly 500 pengő forintot actiák által fog felállani, maga Széchenyi 10 actiát vett. A' Karolyak szinte. Isten veled. Vig ünnepeket, boldogabb új évet, mint az előbbi volt.

Vörösmarty Mihál.

[Újhely, 1831. aug. eleje.]

Kedves Baratom!

Több hetekig tartó halgatasom után ismét megszólalok, 's hálá az egeknek egésségesen. Itt nem tsak az Indiai, hanem az előítéletek 's talán Moszka intselkedések által élesztett politticai Cholera is dühösködik. Elébb az elsőről. Ujhelyben 6 hete hogy pusztit a' Cholera 400 körül temettettek [jav. ebből: *temettek*] immár <pestis> el <kik> a' pestis kezdetétől ólta, kik között házomnak 's mellette fekvő majoromnak Lakosai közzül hatan feküsznek, ebből Láthatod hogy nagy veszedelembé <forogta> voltam, de istennek halá, Lelki jelen Léttém melly ezen nyavala ki kerülésére igen megkivántatik, 's mértékletes élésem módja, magam, feleségem, gyermekim, meg mentették. Elhalt a' velünk Lakó dajkánk, és főzőnk is épen akkor, midön epével eltelt gyomromat hántatóval tisztitanám. De nem fogok hozzá történetim Le írni, mert ez egy borzasztó Román. Anyit azomba irhatok hogy a' Cholérát ragadosnak több datumokból nem hiszem.

A mi a' 2^{ik} Cholérát illeti, ez abból áll, hogy Ujhelen felül Terebes és Varannó vidékén mint egy 47 helységekbén a' parasztok fellázadtak, alitván, hogy őket nem a' Cholera hanem méreg pusztítja, mellyet az Urak, Papok és Sidók az orvosságokba sőt a' korcsmákon árúlt palinkaba is stb. békeverték, 's az Urakat ölik, verik, Lantzba rakják stb. így tselekszenek mindennel ki azt meri alítani hogy hiedelmek tévedés, különösen pedig a' doctorokat üldözik. Szerentsére még egyet sem öltek meg azokközzül, kik Pestről küldettek ide, de többeket rettenetesen meg vertek, különösen Patzkót. Az Zemplenyi Urak közzül meg ölték Revitzki Janos Fő SzBirót Terstyánszký Esküdtel, Klubusitzky Josef Ö Nsága Fiskalisát Hunyor Josefet és Tisztartóját, gróf Forgatsné és báró Meskonét, Szulyovszký Josef Urat két Asszonysaggal és a' tisztelt Urnak természetes Leányát. Most már katonaság zabolázza a' pártosokat, kik azt alitván azért ölnek az urak méreggel, hogy a' nem sokára meg érkező Moszkához ne alhassanak a' parasztok. Bizonyosan titkos

comissariusok által vagynak felültetve, 's a' mérgesítést a Lazadás eszközeül használják. A katonaság Terebes körül 15 parasztot agyon Lövén Le tsillapította a' videket, de Varannó felé 3—4 ezeres tsoportokba rabol a' parasztság. Fog é itt boldogulni a' katonaság adja Isten, de előttünk kétséges. Mi itt magunk vedelmére fel fegyverkeztünk 's az Ujhelyi négy vadász szazad közzül egynek én vagyok vezére. Ha a' katonaság el fojthatja a' zendülést úgy mi azonnal széjjel oszlunk.

Egyébiránt nekem ezen Cholerábólis jó rész jutott, mert minek előtte a' katonai erő meg érkezett az Ujhelyi Orosz Esperestet 's engem, a' Lazadás közepébe deputáltak Terebesre, hogy jó móddal igyekezzünk a' zendülőket Le tsilapítani. Az Esperest beszédére azt felelvén a' Lazadók durván és bosszúsán hogy a' papnak sem hisznek, 's észre vevén hogy nem jól Lessz dolgunk, Én igen bator és biztos hangon azon tettetett kifejezéshez folyamodtam, hogy én Ö Felsege biztosa vagyok, 's nyomba jön a' nagy katonai erő ágyukkal, 's ha nem tsendesednek el, öszve Lövetem városokat. Ez használt 's meg ilyedtek, személyünkhöz nem nyúltak, 's magam egy Abrahami nevü Fő Hadnagy quártelyára mentem ki 15 katonakkal egy emeletes hazban már több nemesekkel vólt; 's itt töltöttem 40 puskáink töltve Levén az időt még később egy század gyalogság tsak ugyan bé érkezvén, szabadban Lélegzelheténk. Röviden enyit irok még erről hogy Terebes vidékén 15 parasztok agyon Lövettek ellen állás közbe, melytől meg remülvén a' szama nélkül való elfogott 's öszve kinzott Urakat, Papokat, Megyés Tiszteket és 'Sidókat szabadon eresztették. Varannó vidékén még igen pusztítanak 's az oda küldött katonaság győzelmétől függ a' csendesség.

Maradok hiv barátod

Baláshazy János.

NB. A Cholera [jav. ebből: *cholera*] ellen, melly nyakatokhoz is eljutott fő dolog a' gyomrot az epétől tisztán tartani, reggel egy fél éjszakárais fél findsa szekfü herbatét inya, mérsékelt ebédet, s szűk vacsorát enni, tölle tartani, az az vigyázni a' meghülésre stb.; de nem félni, rettegni tölle.

NB. A Cholérába minél hirtelenebb híz hulyagot a' hasra tett <.....> synapismus annál jobb, az utólsó napokba, a' kórhazi orvos a' beteg hasát elébb tsalánnal [:Brenn-Nesse:] dörgöltetvén meg ez a' hulyagosodást igen hirtelen eszközlővén sok betegen segített, sőt Lábait is meg csalanozza a' betegnek.

204. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Februarius 24én 1832.

Kedves Barátom!

Ha Jelenkorunk 14ik darabjában nem olvasnám, hogy a Pesti lövészek táncmulatságában országunk czimerét a Te verseid ékesítették, ha nem látnám a Tudományos Gyűjtemény czimlapján: hogy azt is Vörösmarty szerkeszti, valóban azt kellene gondolnom: hogy szegény hazánknak száz hangon kigunyolt hijjányait Te is meg unván, valamelly gazdag Fő Urnak társaságában a szabadság vissza nyereséért Nemzeti létet áldozó Lengyeleknek bő szavu, de semmit sem cselekvő barátit a Francziákat, vagy az önhasznu, komolyabb Anglusokat látogatod, vagy olasz országnak költői kellemeikkel tellyes langy egét használod: hogy az egyszer elkezdett hasonszenvü gyógyításnak nagyobb sikerét tapasztalhassad; vagy talán Horvát István lelkes vizsgálódásai által magad is elragadva, Kőrösink után Himalaja felé vetted utadat, és már vártam is egyik vagy másik vidékről meglepő tartalmu leveledet, — de mivel a vártt Levél mind eddig meg nem érkezett, és azt is látom, hogy Te Pesten vagy; hinnem kell csak ugyan: hogy egyedül nékem és az én barátságomnak szüntél meg a régi lenni, mert két száz éve már, hogy nékem nem irtál, pedig illy hoszszas hallgatást nem csak a tollat forgató Pesti jó baráttól, hanem az Algirnál őrt álló Francia ismeröstől is méltán rosz néven vennék.

Igy dörmögök és okoskodom én falusi magányomban ellene-tek halgató feledékeny rideg barátok, mert Gyuri sem sokkal jobb náladnál; csendesen türök és reménylek egy ideig, magam mentegetem számos dolgaitokkal restégeteket, de ha türelmem fonala meg szakad, boszusan ki fakadva halmozom reátok szemrehányásaimat. Ti pedig e Levelet olvasva, talán csak hoszszas gondolkodás után lesztek majd képesek az emlékezésnek zavart homályiból ki fejteni azon kétes gyanítást, hogy alig ha nem lakik ám Kehidán egy vastag fiu, kit egykor szerettetek, s el határozátok magatokban: hogy egyszer ennek is irni fogtok. — Meg nyirva, s előkészítve már a Levélnek szánt papiros, csak a tollat hegyezitek még: hogy a barátság-tok állandóságán kételkedni merészlőt élessen le rakjátok —, de ime valamely új munkát adnak kezetekbe, melyet mindenek előtt olvasni kell, vagy egyik jó barát új hirt hoz a Cassinobol; — s a levél, a vastag fiu, és Kehida századokig ismét felejtve vagynak.

De ha már a tiszta barátság szent szavát némán halgatjátok, is, legalább a köz jónak tekintete szolgáljon ösztönül a serényebb levelezésre. — Ha Fejedelmünknek háboruja nem lesz, meg fogja hihető még ez évben tartani az ígért Ország Gyűlést, melly a Hazának köz boldogságára s Nemzeti csinosodásunk emelésére meg mérhetetlen következeseknek szülője leend. — Polgár társaink kétes remények, és bizonytalan aggódások között haboznak, egyik rész az emberiséget, a Természet törvényét emlegetve könnyebbséget, sött talán jussokat is kíván, és kívánsága nem igazságtalan, de vagynak ezek között olyanok, kik a tulajdonnak sérthetetlen szentségét is készülnek megrontani, nem figyelmeztvén arra: hogy ez a polgári Társaság fő céljával öszve szöve szintén magán a Természet törvényén alapul, — a másik rész ellenben minden vélt jussokat szenteknek tart, még azokat is, mellyeket eddig is csak százados előítéletek paisa oltalmazott, retteg ezen jussok csorbulásától, szeretné önhasznált polgári szerkesztetésünk alaptörvényeivel elválhatatlanul öszve szöni, s Hazánk vég veszélyét jövendöli abból, amit mi ohajtunk: hogy egykor a valóságos Magyar Nemzet négyszáz ezerből tizenkét millióra emeltessék. Vagynak, kik nem szégyenlik azt vitatni: hogy

mivel a Nemtelenek csak a meghódított rabszolgáknak és Hadi foglyoknak maradéki, köszönettel tartoznak: hogy régi rabsorsok helyett csak ennyire is védelmezik őket törvényeink, de nem ismérik ezen urak a hajdani történetek folyamatját, nem akarják tudni: hogy a Normannusok is szinte meg hódoltatták az Angol szászokat, most mégis Angliában mind ezeknek, mind amazoknak, mind az ott maradt Hadi foglyoknak maradéki egyformán emberek, egyformán polgárok, hasonló jussokat bírnak és egyenlően viselik a köz terheket. — Nem akarnak ezen rövid látó bölcselkedők gondolkodni; nem fontolják meg: hogy azon jus melly a meg hódolt Nemzetet hódítójának alája vetette, csak a fegyvernek és erőnek hatalmán alapul, az el puhult hódított tehát idővel hasonló sors érheti, és szinte azon jussal lehet egykor az elnyomottak méltó bošszujának véres áldozatja, vagy meg alázott szolgája, ha csak uraságának, képzelt magasságából szegény ember társaihoz karját le nem nyújtja s azokat még jókor polgár társokká nem emeli.

Illy különböző véleményeket ki fog egy hasznos célre vezetni? mit lehet a Törvény hozó hatalomtól várni? ha majd egyet értés, sőt még közeledés sem leend Tagjai között, és a 49 megyének képviselőji, 49 különböző véleménnyel állnak elő. — Mind ezeket ítéletem szerint csak úgy lehetne nagy részben elkerülni, ha több Megyék Rendei tudnák már előre egymásnak vélekedését, és otthon minden erőltetés nélkül egy célra dolgoznának, ezt pedig a magányos levelezések sokkal biztosabban eszközölnék, mint sem ha magok a Törvényhatóságok hivatalosan adják egymásnak tudtára szempontjaikat; — Mert a magyarnak fájdalom! mindenkor viszálkodás és irigy ellenkezés valának Nemzeti bélyege, minden Megyének egy formák lévén jussai, nem akar egyik a másiknak még csak tanácsától is függeni, s a hasznos javallatot gyakran csak azért veti vissza, mert mást utánozni nem akar. Pest Vármege Hazánknak közép pontja, Pest maga országunk fő városa, s a műveltségnek, kereskedelemnek és Tudományoknak fészke, itt készülhetnek tehát a legjobb munkák, ott születhetnek legtöbb jeles új gondolat, melly Nemzetünk jobb létét egykor talán eszközölné, — de Pest még nem Páris,

melly a szabadságért királyi székeket előntő Francziáknak határtalan hatalommal törvényt szabott mindenkor, Pest Vármegye már két Ország Gyűlésén Hazafiusága tekintetéből nem bírja Nemzetünk köz bizodalját; Intézetei tehát, ha a Megye maga közli azokat, más megyékben arányul el nem fogadtatnak; a város pedig mint királyi város vármegyének sinor mértékül nem szolgálhat; azon magányos személy ellenben ki jó Baráti által más megyék helyes véleményéről tudositva önnön Megyéjében a Hatalmasabb Rendek büszke hiuságát okosan kimélleni tudja, ki barátságos körben enyelegve, nem oktatta, kérdező nem pedig elbizott hangon teszi jegzéseit, ki őket illy módokkal szoktatja lassanként az egykor annyi rettegett új gondolathoz, sokat eszközölhet a mi előbb lehetetlennek látszott, mert az ujsággal is meg barátkoznak idővel azok, kik egykor ellenzői valának, sött végre azt hiszik, hogy a mi javaltatik, az nem valóságos újítás, hanem okos és szükséges igazítás. Így lehet a magyar Nemest is régi álmaiból és százados előítéleteiből ki vetköztetni, csak gyöngén nyuljunk az elő kor bal véleményeiből szövött lepléhez, mely néki meg szokás által kedves lett, ne éreztessük vele mezitelenségét, ne gunyoljuk régi szabásu erkölceit, egy szóval a magyar példa beszéd szerint ne akarjuk a százados tölgyet éles nyelvünk egy vágásával ledönteni, mert a mértékletes erőlködés szándékunk tisztaságát ejtené gyanuba, s az ohajtott czél helyett el szánt ellenkezést szülhet. — Idő kell mind ezekhez és békességes türés, felette hibázik tehát azon hatalmas, ki Nemzetének szellemén fellyül emelkedve mindent egyszerre kívánna eszközlésbe venni, a mit fellengző láng elméje jónak lát, nem gondolva mi vélünk, kik szabad röptét bámuljuk ugyan, de gyengébb lelki erőnk miatt el nem érhetjük, nem figyelmezve sok ezer másokra, kiket az önhaszon még most földhöz lánczol, és repülni nem enged, pedig ezen utolsókat sem kellene a számításból kifelejteni, mert számok is felette nagy, befolyások is tetemes. — Csak egyedül innen magyarázható az a mit nálunk én magam tapasztaltam: hogy a Jobbágyok sorsa javításának leg hevesebb baráti között többeket ismérék kik minden alattvalóikkal irgalmat nem ismerő igazságtalan keménységgel bánnak, a régi szokás

megtartását sürgető pártnak számos tagjai ellenben cselédek és Jobbágyaik eránt jóltevő kegyes atyák valának mindenkor. Fejtsd meg ezt Barátom ha tudod, én az elsőket képmutatónak, vagy külöködésben dicsőséget keresőknek hiszem, emezeknek ellenkezését pedig annak tulajdonitom; hogy a szükséges ujjitásokat némelyek erőlködve kívánták nyakokra tölteni, s ők az igazságtalanság vádját türik el inkább, mint sem hogy kényszerítve áldoznának valamit jussaikból, melyekkel vissza soha nem éltek.

Mi, kiket a sors élelmet adó mezzei munkákhoz kötve szűkebb körbe szoritott, távol a tudományok bővebb forrásától, a tapasztalások tág mezzejétől el szakasztva, kereskedésünk, Bányáink, Törvénykezésünk, művelődésünk, egy szóval egész Hazánk mostani helyheztetésének minden hijjányait fel fogni, s azok orvoslásának legjobb módját eltalálni képesek nem vagyunk, mert szűk körünkben tekinteteink illy terjedtek és sok oldaluk nem lehetnek, szándékunk tiszta és erős, de tehetségeink nincsenek akaratumk nagyságához mérve; — Néktek ellenben Hazánk fő városában minden jelessebb könyvtárak nyitva állanak, halhatjátok a kereskedők panaszát és javallatit, látjátok a főbb ítélőszékek előtt folyó pörök lassu halladásának okait, Országunk legelső tudossainak véleményei, sok utazott fő urnak hasznos tapasztalásai tárva vagynak előttetek, magatok ismértek legjobban a tudományos művelődés s a Nemzeti nyelv terjedésének gátjait. Ti mondhatjátok meg: hogy a Magyar Játékszin miért sinlődik a fővárosban is. Pest vármegyének munkája legalább Pesten nem titok, más megyéknek véleménye is Pesten bizonyosan előbb tudva lehet, mint Kehidán, mind ezekből tehát a legjobbat, a legfontosabbat és a magatok itéletét is közölhetnétek vélem, hogy tudósításaitokat mint utmutatást vagy legalább mint figyelmeztetést használva, tulajdon tapasztalásim és fontolgatásom szüleményeit a közlöttekkel öszve vehessem, és a jót, a hasznost kis körömben terjesztvén a közügynek kis körömben én is használhassak. — Irjátok Barátim mind ezekről, tudósítsatok a Nemzeti tudós Társaság helyheztetéséről és mostani munkálódásáról, irjátok meg: Mérey Sándort mennyire szeretik? és mit várnak tőle? végre közöl-

jétek azt is: hogy fiatal nagyjaink vagynak-e? és miben foglalatoskodnak. Igaz ugyan, hogy ezeknek Pesti egyesülete Nemzetiségünket újra alapítá, most azonban, midőn az országos kirendeltségnek rendszeres munkáji vizgálatnak minden Megyében, most midőn a hozandó Törvények előkészületei tételnek, valóban óhajtanám: ha ezen Nagyok közül a lelkesebbek, mint Szécsenyi, Andrásy, Vesselényi, jószágaik megyéjiben tartózkodván, ott a Vármegeyék Rendelivel társalkodnának, tanácskoznának, használnák azon befolyást, mellyre kimivelt nyílt eszök, az egyenes emberiség nagyobb érték és fényes születés nékiek méltó just adott, többet használnának most így, mint Pesten együtt ülve, mert Hazánkban csak ugyan a Vármegeyék teszik valóságos forrásait a Törvényhozásnak, és a mint felljebb mondtam, Pest még nem Paris, hogy példája törvényt szabjon; — azomban azt, a ki jót eszközöl, kár azért dorgálni: hogy miért nem választott más utat, mellyen talán még több hasznot szerezhetne a köz ügynek.

Stettnernek már két levelet irtam, pedig igen fontos tárgyban, mert Néném vagyon Stankovics által a tudva lévő Bujanovics féle hamis adosságért pörbe idézve, és egy másik pört maga Bujanovics mozdított ellene, mindenikben az idéző levelet, és egy általános Prókátor vallást küldöttem kezére, de még eddig nem felelt, már most aggodásban vagyok e dolog miatt; ird meg kérlek, miben van e tárgy, és Gyurival pörölj helyettem halgatásáért.

Egynéhány héttel ez előtt Pestről valami Klobusitzky Pál nevű kóborló volt itt, ki állítása szerint Pesten lakik, kapitánynak adta ki magát, Német könyveket árult, mellyeket maga irt, az egyik Wahrheiten über die natürliche Religion, a másik szinte németül, a nevelésnek, Lánghynak munkájit is árulta, a nevelésről irtt könyve Borárosnak vagyon ajánlva. — Ez a jó ur nálunk sokat okoskodott, dicsekedett és hazudott, általában előttem felette gyanus, a nagy urakról Herczeg Grasalkovicsról, gróf Battyány Imréről csak úgy szól mint különös barátiról, szeretném tudni, hogy ő kegyelme kicsoda? meg küldöm nyomtatott utasítását is, mellyet nálam hagyott, ennél fogva nyomába akadhatsz.

Midőn már bé akarván Levelemet fejezni, jött szobámba Bátyám, kinek hozzád egy kérése vagyon: Megyénkben lakó Botha József Tábla Bíró Urnak, vagy is inkább Hitvesének Svastits Theresianak Szalay nevü Cameralis Fiscalis ki előbb Somogyban lakott, de mint Cameralis Fiscalis Marmarosba tétetett által, bizonyos Summa pénzfel tartozik, — ezen pénzből azon jó Ur 300 forintokat Asztalos Pál Marmarosi Tábla Birónak kezére már le is tett ki Bátyámhoz írott Levelében azt ígérte: hogy ezen pénzt váltó Levél által Stampfl András Pesti fiscálisnál le is teszi, járáj tehát végére, ha ezen pénz Stampflinál kezén vagyon e már? és ha ott vagyon, nem tudsz valamelly biztos alkalmat el küldésére? tudositásod vétele után Botha Ur a szükséges intézeteket tüstént meg teendi.

Illy hosszú levelet Te nékem soha nem írtál, de halgatásodért legalább unalommal büntetlek; Stettner ne köszöntsd nevemmel, mond néki hogy haragszom, és csak egyedül minél előbbi hosszú levele engesztelhet meg. — Komám Aszszonyt és Keresztleányomat csókold helyettem, tavaszszal ha lehet meg látogatom őket Pesten, de Tégedet is és Gyurit, ha csak nem irtok, eb látogat meg. — Isten veled szeressed igaz barátodat

Deák Ferenczet.

205. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad, Mart. 27^{kén} 1832.

Kedves Barátom!

Minapi levélkédet vettem, és a' megemlékezést szívesen köszönöm; valamint azt is, hogy minekutánna mint baráti levelezőnek a' holdam nálatok kitelt, legalább vigasztalásúl Akadémiai levelezőnek megtettetek. Hogy a' votumokból olly jeles többség volt részemen, mint irod, annak csak azért örülök, mert tudom, hogy azt nem saját érdememnek, hanem a' ti szíves részvételteknek köszönhetem.

Szemrehányásaid igazak. Mentségem csak ez, hogy magatokviseletéből azt vettem észre, mintha egy idő óta az én csekély érdekű correspondentíámra tellyes szívvel rá untatok volna; — harmadik, negyedik levelemre sem feleltek néha, vagyha feleltek is, mindig futva 's egykét szóval. Azért azt

gondoltam, magamtól többé nem alkalmatlankodom, hanem mint a' példabeszéd mondja, *kéztől várok*, az az, ha felszólítottok, irok, 'S imé nálad azt már is tellyesítem. Gyurítól, innendonnand esztendeje lesz, hogy egy betűt sem láttam; pedig én neki egynehányszor irogattam. Ha hát előtte is el kelle némulnom, nem csuda. Rá nézve még azt is lehet gondolnom, hogy talán valamiért nehezten rám; mert egy előbbi esetből tudom, hogy ő olyankor hallgat, a' helyett, hogy barátjától felvilágosítást kérne, 's így a' békülést siettetné. Ha barátságom előtte még ér valamit, talán lesz az idő, hogy mostani megfoghatatlan magaviseletét előttem ki fogja magyarázni Minél előbb fog az megtörténni, annál kedvesebben veszem; ha pedig végkép' elmúlni talál, fájlalni fogom örökre, hogy engem ennyi időök óta jobban ki nem ismerhetett.

Pestre az elmúlt esztendőben sokféle okok miatt fel nem mehettem. De felmegyek, ha előbb nem, a' jövő vásárkor, 's még ezen esztendőben örökösen is. Az idevaló lelketlen életet halálból meggyűlöltem, bárcsak már legalább mellette valami nevezetes világi szerencsével, pénzzel, jószággal vagy mi a' fenével dicsekedhetném; de midőn földhöz ragadt csömör hivatalomban, a' lelkiek elmúlasztásával futok fáradok, minden nyereségem annyi esztendőök után is csak annyiból áll, hogy mindennap jól lakom, 's meztelenségemet van mivel fedezhetnem. Ez még magában nagyon szegény élet, 's így talán Pesten is elevezgethetek. Azt már úgyis látom, hogy belőlem sem kis sem nagy városban dús gazdag soha nem válik, mert nem arra termettem. Minek senyvedek hát, gondolom magamban, ebben a' gyalázatos krähwinklis életben; hiszen Pesten, a' most virradni kezdő Nemzeti epochában szebben élhetni két kézzel kapálva, mint itt féllal firkálva. Azért Barátom, csak szerezzenek nekem oda fen valami kis vivendi modust, hadd tölthessem életem hátra levő részét közöttetek 's veletek a' Muzsáknak szentelve. Be jól esnék valami kis Secretariusság vagy Bibliothecariusság ott Pesten — ha nem mindjárt is, csak későbbben, mert egész üresen felmenni úgy sem fogok, 's annyim csak lesz hogy egy esztendeig el várakozhatom. Feljön velem Csontos is, mert ő is így gondolkodik, 's az Arad Vármegyei emberekkel ő is megelegetett.

Ujságot tőlem ne várj, mert mit tudjak én neked olyvast irni ebből az Isten háta megett levő országból. Nincs itt több valódi férjfiu az egy Török Gábornál; de ő is mióta Főbiró, úgy el van ölve hivatala száraz tárgyaival, hogy sokszor azt sem tudja hol a' feje — 's azért szép órákat már vele sem élhetni.

Isten áldjon meg, tarts meg emlékezetedben és szeress, a.
ki vagyok állandóul
barátod
F. Gábor.

206. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad. Apr. 11^{kén} 1832.

Kedves Barátom!

Leveleddel mind magadra, mind Gyurira nézve tellyesen megnyugtattál. Ha hallgatástok oka nem egyéb, mint a' mit irsz: gyanú nélkül fogom túrni azt ezentúl.

Minap kijelentett planumom meg nem gondoltnak tetszik előttded. Az is volna valóban, ha, mint véled, hiú remények után indulni akarnék: de olly balgatag nem vagyok, hogy ezt cselekedjem. Épen azért is hallgattam vele eddig — noha a' gondolat fejemben rég 'gtermett — mert a' tellyesítésre. mód és kilátás még előttem nem mutatkozott. Magam elhatározására, egy befolyással bíró jó emberem' biztatása vitt; de ez is csak en tehetségeimnek szoros felszámolása után. Azonban minthogy az ember sorsa csodálatosan forgandó: aligha ama kedvencz planumomról, két legközelebb közbe jött történet miatt le nem kell mondanom. Egyik ezek közül Arad Vármegyében köz érdemet, becsületet és nevezetes hasznót, másik jövődöre nézve biztosított életmódot láttatik számomra ígérni. Rövid időn meglátogatlak benneteket, 's akkor magamat bővebben kimagyarázom előttdetek — addig a' dolgok is jobban megérnek, 's rólok jobb móddal tanácskozhatunk. Pestre teendő útamnak célja, Ossiánom' nyomtattatása, mellyet előfizetés' útján akarok kiadni. E' végre már nyomtott [!] hirdetményeket is küldöztem több felé, nevezetesen Pestre és Helmecczyhez, Eggenbergerhez, és Schedelhez. Meg-

kérlek téged is és Gyurit az előfizetésnek körötökben való sikeres előmozdítására — tegyetek érttem, a' mit tehettek — én is örömet tettem és tesztek mindent érttetek. — Talán még Ossiánnál hamarább, itt közel Váradon fogok kiadni egy más munkát a' *Játékszinről*.

Egy előfizetési hirdetményt ide zárok számodra, ámbár Schedeltől is fogsz kapni egyet.

Isten veled, maradok

barátod
Fábián.

[Cím:] Tekintetes, Tudós Vörösmartý
Mihály Úrnak, a' M. Tudós Társaság Rendes Tagjának, tisztelettel
Kereszt-Utsza, Mazarek-ház.

Pesten.

[Egész pecsét.]

207. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Julius' 12^{én} 1832.

Kedves Barátom!

Által adtam már a' meg küldött 300 forintokat Botka Jó'sef Urnak, gondoskodásodat köszönve ide zárom a' nyugleveget: hogy magadét véle ki cserélhesd.

Orosz Ferencz Ur által a' mult holnapnak közepe táján küldöttem hozzád mind azon próba írományokat, mellyek Stankovics' ügyében Néném' részéről használandók lesznek, tudósíts kérlek, meg kaptad e' azokat?

Mond meg Stettnernek: hogy ki neveztetésén örülök, mert nem kétlem ohajtása volt sorsának ezen változása, de mond meg néki azt is, mennyire fájlalom: hogy ezt csak az ujság levelekből érttettem nem Tőle magától, kit eddig szivemből szeretve résztvevő nyílt Barátomnak véltem, — halgatását hidegség jelének tartom, én leg alább hasonló esetben halgatni nem tudtam volna.

Sokat, igen sokat szeretnék én véled beszélteni; sok fekszik szívemen; de mind ezt, ha lehet Pesten csak szóval végezem, addig is Isten veled, Szeressed

barátodat Dft.

Galsa. Octóber' 19^{kén} 1832.

Kedves Barátom!

Én a' múlt hétfőn szerencsésen haza érkeztem; reménylem, mire ezen soraim Pestre jutnak, akkorra te is otthon leszel, és talán Hartleben is. Ujra szépen kérek, hogy Ossián 's Appert iránt vele minél előbb végezz. Hanem! (:ez az ok, mellyért e' levelet írom:) mivel mióta megjöttem, előfizetőim 's aláíróim száma 160ra szaporodott: már most az alkuban ehhez szabd magadat, 's ne 100, hanem 160 példányt köss ki számomra. Ha másként vele nem boldogulhatnál: Appert kéziratát is oda ígérhetd nevemben ingyen, Ossián két kötetének kinyomtatásáért; különben pedig kérj amazért külön annyit, a' mennyit illendőnek itélsz. Csakhogy tudósításoddal édes barátom, semmit ne késsél; hogy azon esetre, ha Hartlebennel semmit nem kezdhetünk, idejében más módhoz nyúlhassak. Vissza lépni talán nem leszek kénytelen, mert subscribenseim olyanok, kiknél az annak idején való fizetés bizonyos, és 160^{nal} bátran kezdhetek; ha ezek mind előfizetők volnának valósággal: akkor a' könyvárosokkal nem is kellene alkudoznom; de ámbár valamennyien előfizetőknek iratták is magokat, pénz még 30^{nal} többtől be nem érkezett.

Wesselényi halálának hire Aradon is szárnyal, de bizonyosat senki mondani nem tud. Ha oda fent ti már tudtok [!] azt: ird meg, mert nyugtom nekem addig nem lesz.

Tamassának most küldöm észrevételeimet a' drámáról, 's mellettek a' te ostorozó epigrammádat is, mellyet otthon neki bemutatni elfelejttem.

Csókollak Bajzával egyetemben és maradok

barátod
Fábián.

Pápa, Nov. 4d. 1832.

Kedves Miskám!

Tegnap volt fényes beiktatásomat, vagy is az Erdélyi atyafi szerint beigatásomat, hogy testi szemeiddel nem láttad semmit se sajnáld, mert hiszen, mint a' Pozsonyi tót deák, majd olvashatod az Ujságokban, ha valaki érdemesnek találja beküldeni, és valaki érdemesnek felvenni. — Hozzád most ez a' kérésem: a' Tud. Gyűjtemény' részemre és Nagy Mihály Sógorom' részére járó két példányból, a' Septemberi kötettől bezárólag kezdve hátra levőket [jav. ebből: *lévőkeket*] <*példányokat,*> [jav. ebből: *példányban,*] kérek vedd által, 's a' jövőket is rendeld hozzád, és minél előbb add által Berthának, kit arra kérek, hogy azon Aurórával együtt melyet Jóska hozzá adni ígért, valami ezen vásári jó alkalommal, vagy Wintertől küldje-el. Tisztelem mind, kik a' miéink, téged pedig csókollak

barátod
Stettner.

Pest, 25. Dec. 1832.

Méltóságos Gróf!

Örömet minél rövidebbé tenném leveletem, hogy Nagyságodnak a' közjóra áldozott idejét 's figyelmét el ne vonjam, azonban a' feladott tárgy' nyomossága mentességemül szolgálhat némelly kitérésekért 's azon ügyekezetem, hogy egyszer legalább elmondjam a' Társaság állapotja felől gondolatimat; talán lesz közöttök haszonvehető. Megkértem némelly barátomat 's a' mit előadandok, nagyobb részint azoknak is véleményök . . .

Már volt alkalmam Nagyságod előtt elmondani, hogy azon hazafiak, kiknek a' nemzetiség újra születését köszöni, annyi pénzzel, mennyi most a' Társaság' alapja, sokkal gyorsabban

és sikeresebben munkálódhatnak, a' nyelvnek mind mívelésére, mind nagyobb divatba hozására, ha előbbi éveink' mostohasága egyéb csapásai mellett a' legsúlyosabbat is, a' Babel' építőinek zűrzavarát, ránk nem mérte volna. Az egy-
mást nem ismerés volt akadály előmenetelünkben. Hazafi hazafit, kivált írot' s a' literaturát s annak legsürgetőbb szükségait nem ismerve, a' ki akart és segíthetett is, nem tudta, hol kezdje s így lón a' legszentebb szándékkal egy kis nevű, kis számú, de célirányosan szerkezett' s a' kor' szükségének gyorsan megfelelő Társaság helyett, egy nagyobb nevű, nagyobb számú, a' többi nemzetek' nagy példái után rendszeresen felszabott, de épen ezért nehezkesebb mozgásu s a' talán csak pillantatig kedvező kornak arany alkalmát könnyen elszalasztható Társaság, mellynek meggyökerezése idő kell s háborítatlan béke' nyugodalma.

Azonban a' Társaság már áll s ha le akar mondani roppant-sága' praetensióiról, igen könnyen magáévá teheti a' főlebb említett kis társaság gyorsan hatóságát; a' mi két dolog által éretik el, u. m. 1.^{ör} Hagyja a' Társaság' tagjait hajlandóságok szerint s abban, a' mire készülve vannak, szabadon foglalatoskodni s így bizonyosan vagy több, vagy mindenesetre haszonvehetőbb munkákkal fogják a' literaturát gazdagítani, mintha invita Minerva kényszerítetnek munkára, mellyhez nincsenek eléggé készülve, vagy kedvök nincsen. 2.^{ör} Törekedjék a' Társaság dijai (honorarium) és jutalmai által célirányosabban munkálkodni. E' két elvből indulva ki, a' Társaság' Alaprajzaiban a' következő módosításokat tartjuk szükségesnek, megjegyezvén egyszersmind némely apróbbakat is, mellyek az Alaprajz' átnézése közben tűnének fel:

I. A' tudománytár [!] töröltessék el (l. Alaprajz. 6. lap. 3. Munkák megbirálása).

Okaink erre a' következők: 1.^{ör} A' literatura, noha napról-napra gyarapodik, még nem olly gazdag, hogy egy nagy terjedelmű folyóiratot hasznos s érdekes kritikákkal betölthessen. 2.^{ör} Iróink' nagyobb száma nem bir olly készüllettel, hogy a' nevezett folyóiratot, ha a' literatura elég tárgyat adna is, méltólag fenntarthassa. — Sok jeles író, kivált a' szép literaturában, igen rossz kritikus, a' minek ugyan nem kellene

így lenni, de hogy így van, tapasztalásból tudjuk; valamint arról is volt alkalmunk meggyőződni, hogy a' komolyabb tudományokban is igen sok gyenge bírálat nyújtott már be; a' mi unalmas szárazsága mellett sem oktató, sem gyönyörködtető nem lehet. — 3^{or} Eddig az egész literatúrában alig találkoztott négy öt, ki kritikára adta magát, most harmincz negyven fog arra kényszerítettetni 's vagy silány, lelketlen bírálatokat adni, a' miből több kár van, mint haszon, vagy erőködni 's egészen a' kritika' gondjaiba merülni; 's már az tagadhatlan, hogy a' ki mást bírálgat, az addig magának nem dolgozhatik, 's így a' mennyiben a' kritika gyarapodni annyiban egyéb eredeti vagy fordítási munkák' írása csökkenni fog úgy annyira, hogy végre a' csupa bírálgatás miatt elfogy a' literatúra. — Egészen más az, midőn egyes író vagy egy önként szövetkezett társaság áll elő a' kritikái pályán: ott kiki ahhoz fog, a' mihez erőt 's kedvet érez magában; de nem kényszerítettetik. — 4er A' tudománytár [!] palástul szolgál a' munkátlan vagy tehetlen tag' szégyenének eltakarására. — Mi könnyebb, mint az előttünk bírálat végett kitért könyv' lapjaiból valamely, noha magában legképtelenebb, de látszatra mégis tűrhető bírálatot összeaggatni? melly lelketlensége által minden esetre unalmas; de alaptalansága miatt ártalmas befolyásu is lehet. 'S a' ki ilyen bírálatot néhányat évenként benyújt, ki lobbanthatja szemére, hogy henyélt? Pedig vajha inkább azt tette volna! Ellenben, ha a' tudománytár [!] eltöröltetik, el van törölve az álmunkásság' érdeme is: kiki valódibb munkák által lesz kénytelen megbizonyítani, hogy nem henyélt.

Ide járul, hogy a' külföldi literatúra nagyobb részint idegen bírálatok kivonata vagy lefordítása által fog megismertetni, 's így íróink 's olvasóink hozzá (fognak) szokni, hogy örökké más feje után ítéljenek, a' miből pedig sem dísz, sem haszon nem hárul a' Társaságra.

Ezek szerint tehát a *Tudománytár*nak el kellene töröltetni 's helyette megjelenhetnék évenként vagy félévenként a' magyar birodalomban kijött minden könyvek' lajstroma.

Azonban, ha a' *Tudománytár*' eltörölését nem lehetne az Igazgatóságnál eszközölni (a' mi igen szomorú volna), illy

módosítást ajánlunk: Hagyassék minden írónak kényére bírálni vagy nem bírálni 's olly munkát, mellyhez kedve van lgy bizonyosan kisebb, de jobb lesz a' *Tudománytár*.

II. Jutalomkérdések. (Alaprajz, 7. lap. 4.)

Itt az mondatik, hogy a' jutalomkérdésekre bejött feleletek' legjobbika jutalmaztassék 100 arannyal. A' bejött feleletek legjobbika sokszor igen gyenge lehet; azért itt ezen módosítást javaslanók: „A *kielégítő feleletért* járjon egész jutalom; ilyennek nem létében kapjon a' beküldött között a' legjobb féljutalmat, azaz ötven aranyat.”

Itt kellene munkák' jutalmazásáról is rendelést tenni, a' mi azonban a' 16. lapon említettik. — Az Alaprajz szerint 2 legjobb munka nyerne jutalmat: de ettől eltávozott a' Társaság, mert az első évben csak egy kapott. Itéletem szerint inkább kisebb legyen eleinte a' jutalom, azaz 200 arany helyett 100, vagy 150; de kettő kapjon, ne egy; különben a' tudományos és szép literaturai munkák között bajos lesz a' választás. — Továbbá olly szokást kezdett a' Társaság, hogy a' jutalom' elítélése' idejekor egy küldöttség jegyzi fel a' jelesebb munkákat, mellyekből azután az egész Társaság választja a' megjutalmazandót. — Hogy a' jutalmazás mennél nagyobb igazsággal történjék, jónak tartanók, hogy ne a' Praeses nevezzen ki küldöttséget, hanem a' Társaság választana e' végre egy biztosságot.

III. Elölülő (Alaprajz. 9. lap).

A' Társaságnak rendes előlülői akadályozva lévén, *nevezne magának a' héti ülés, a' tiszteletbeli 's rendes tagok*, vagy ha inkább tetszik, csak az elsőbkek közül napi előlülőt, akár sors, akár választás által.

IV. Philologiai tagok (Alaprajz. 12. lap).

Philologiai tagokra most még nagyobb szükség lévén, *toldassék meg számok kettővel*, annyival kevesebb maradván a' többi osztályokra.

(Alaprajz. 12. lap.)

E' lapon a' vég szakaszban, melly így kezdődik: „Kötelessége minden tagnak sat.” ellenmondás van; mert csak *három tagnak* rendeltetik kiadatni a' jutalomfelelet 's így azt minden tag, minthogy nem olvasta, meg nem ítélni.

(13. lap. Alaprajz.)

A' titoknok iránt már pótoló végzet hozatván, azt itt csak megjegyezzük.

A' levelező tagok' száma határozottassék meg.

(Alaprajz. 14. lap.)

Az oklevél' deák fordítását a' külföldi tagok' számára el kellene hagyni; ez kegyelemkeresésnek látszik, melly a' Társasághoz, 's a' nemzethez, ha még olly hátra van is, nem illik. — Továbbá megjegyezzük, hogy a' „Magyar Tudós Társaság” czímet az újra nyomtatandó Alaprajzban „Magyar Akademia” czímmel kelle váltogatni, hogy amaz utóbb egészen elmaradna.

(Alaprajz 17. lap.)

E' lapon a' jutalom minél fényesebben rendeltetik kiosztatni, de ez már az első közgyűléskor igen bölcsen elmellőztetvén a' fényesség maradjon el továbbra is. Jutalmat érdemleni elég fény; de valakinek erszényt nyilván általnyújtani *alamizsna*.

*

Ezen módosításoknak által kellene menni a' rendszabályokba, hol a' főlebb érintett tárgyak ismételtetnek. 'S midőn a megváltoztatott Alaprajz és rendszabások sajtó alá bocsátatnának, nem ártana a' tagokat felszólítani, hogy a' mi véleményök szerint homályosan vagy hibásan van kifejezve, az iránt észrevételeiket a' héti ülésnek benyujtanák.

Ezek volnának, Méltóságos Gróf, eddigi tapasztalásaink szerint a' szükséges módosítások 's itt már zárhatnám leveletemet, ha egy balítéletet, melly csaknem közönségessé kezd lenni, meg nem kellene érintenem, azt tudniillik, hogy a' Társaság csak henyel, hogy munkásságainak semmi jeleit nem adja, vagy szóval: hogy az haszontalan.

Azt mondottam főlebb, hogy egy csekélyebb, de célirányosabban szerkezett Társaság a' jelenkor' szükségéhez képest gyorsabban 's több hatással dolgozhatott volna; de koránt sem állítom azért e' most fenn állót is sem haszontalannak, sem haszonvehetlennek, sőt megvallom, hogy ennek ama felett némelly elsőségei vannak.

Eddig a' literatura haladásának két főakadálya volt. I^o: Ez előtt az író nem csak idejét, hanem többnyire pénzét is vesztette könyveiben, vagy ha haszna volt, az olly csekély lehetett 's oly [!] rákháton jött, hogy abból nem élni, de tengeni is bajos lett volna, a' mi természetesen nem nagy ösztön volt arra, hogy valaki íróvá legyen, nem nagy biztatás, hogy a' már író, pályáján megmaradjon. A' ki íróvá lett is tehát, vagy korán észre vette hibáját 's más életmódot választott ('s hány jeles elmét vesztettünk így el!), vagy nyomorgott 's munkái' sorsához képest gyérek 's nyomorúk valának. Tehetősebbeknél az írás eddig csak időtöltés volt 's így csaknem kizárólag lehet mondani, hogy tulajdonképen úgynevezett író eddig vagy az öntartás gondjaival, nem ritkán inséggel küzködött 's a' mi mind ennél keserűbb, túrnie kelle hazafitársainak szánó mosolygását, kik őt mint tévedettet, mint eszelőst, de már menthetlent, vesztébe rohanni képzelték. 'S egy ilyen kevesektől ismert, még kevesektől becsült, a' köz megvetéssel 's élet' gondjaival nyomorún küzködő ember nem szolgált-e másoknak rettentő például? De íróink' terméketlensége is (melly a' külföldiek' szapora, de azért nem kevésbé becses műveikhez képest igen szembe-tűnő) ez okból magyarázható.

A' felállott magyar Társaság lerontotta az írói életnek mindezen visszajeszto vázait; 's az író becsülve 's felsegítve van, minden hihetőség szerint mind fölőbb, mind tökélete-sebb művekkel gazdagítandó a' literaturát, csak hogy azon jótétemény, mellyben a' fölsegítés által részesül, meg ne semmisítessék erőszakosan rátolt munkák által, szóval: úgy intéztessék a' Társaság' dolga, hogy a' Társaság, mint Társa-ság, minél kevesebbet tegyen, tagjai pedig egyenként minél többet dolgozhasanak, 's minél háborítatlanabbúl mehes-senek a' pályán, mellyet kiki magának kijegyzett. Való hogy így a' henye még inkább henyéllhet; de ha ilyen volna is egy kettő a' Társaságban, miattok nem méltó az egész Társaságot szorongatni; végre pedig olly óvást is lehetne tenni, hogy a' ki őt hat esztendő alatt (beteget és korost kivéve) munkásságá-nak jeleit nem adja, az nagy gyűléskor szavak' többsége által kitöröltessék.

Egyéb haszon tehát, melyet a ' Társaság hajt, az, hogy a' felsegített író munkásabb lesz, mint az előtt volt. Ide járúl, hogy a' *Tudománytár* megszűnván, annál szorosabban meg lehet kívánni, hogy az Évkönyvek számára értekezések nyújtassanak be; továbbá a' tagok el lesznek foglalva a' kéziratok' megbíráásával, a' nagyszótár' készítésével, a' mi mind sok időbe kerül.

A' 2-ik akadály, mellyért literaturánk bajosan haladott, a' kéziratok' ki nem adhatása volt. Ha az író nagy bajosan elkészült munkájával, előálltak a' kiadás' gondjai. Nagy kegyelem volt, ha azt a' könyváros ingyen elfogadta, királyi bőkezűség, ha a' jámbor írónak valamit juttatott.

Csak egy példát mondok. Berzsenyi versgyűjteménye két kiadást ért. Mind a' kettő úgy elkelt, hogy versei három év óta már sehol sem kaphatók. Utósó Pesten létekor sürgettem, hogy adja el valamelyik könyvárosnak 's ő nagy csodálkozással azt kérdezte: hát adnak azért valamit? — A' miből világos, hogy ő versei' két kiadásából egy fillért sem kapott, sőt a' képet, melly előttük áll, ön költségén metszette.

Az előfizetés mind késedelmes, mind igen bajos és végtére gyanús is volt, mert sokan visszaéltek vele. Ezen bajt is elhárította a' Társaság; mert a' jó munkát nem csak kiadja, hanem díjakkal is tiszteli. — Gondolhatatlan, hogy e' két akadály' elhárítása nagy következtű ne legyen, — 's ide járulván még az is, hogy a' ki a' Társaságba akar jutni munkák által kénytelen magát ismeretessé tenni, továbbá, hogy az írók' kedve és szorgalma a' Társaságnak rendesen kijáró jutalmi által ébresztetik, azt lehet állítani, hogy a' Társaság minden látszatos heverése mellett számíthatlan hasznokat hajt mind a' literaturának, mind az ébredő nemzetiségnek.

Ide tartozik azt is megemlítenem, hogy a' Társaság, díjai és jutalmi által, ha célirányosan dolgozik, igen nagy hasznot hajthat. Eddig a' jelesebb munkák' fordítása tüzetett ki célul, a' miről Nagyságod helyesen vette észre, hogy a' kor' kívánatainak meg nem felel.

A' melly munkákra már fordító ajánlkozott, azokat egyenesen visszavetni nem lehet; azonban írónkat ösmerve, előre

látható, hogy azoknak nagyobb része a' megvizsgálás után vissza fog vettetni 's így a' most még czéltalan pénzkadás nem lesz olly tetemes, mint első tekintettel látszanék. De minden esetre a' már kihirdetett munkákra nézve a' baj orvosolhatatlan; a' jövődöre kell tehát a' javítást szorítani. A' jövő nagy gyűlésen tudniillik (mert ezt Alaprajzba foglalni szükség-telen) ki lehet eszközölni, hogy ez az egész fordító gyár megszüntessék, azaz hirdettessék ki, hogy több fordító a' kijelölt munkákra el nem fogadtatik, a' mi által lassanként el fog enyészni. E' helyett fordítassanak a' díjak a' kor' pillantati szüksége szerint megkivántató munkák' kiadására. Ezen munkák között szinte lehetnek fordítások, mint p. o. szín-játékok, vagy olly tudományos munkák, mellyek minden nemzetnek egyaránt hasznosak; de a' czím 's irány megváltoztatván, csak kevés fog egyszerre kijeleltetni, 's ollyak, mely-lyekre legsürgetőbb szükség van. Így példának okáért, most víg és szomorú játékokra évenkénti jutalom van határozva, ha-szonlóképen jutalmat lehetne kitenni egy jó históriai kézi könyvre (akár nép' akár iskolák' számára). Hazánk' képviselői talán lesznek oly [!] szerencsések, hogy a' magyar nyelvet iskoláinkba, legalább némelly tudományra nézve, behozzák, (mert e' nélkül a' nyelv' országos terjedését képzelni sem lehet) mennyi kézi könyvre lesz akkor szükségünk, 's mind-ezeket legczélirányosabban jutalmak által lehetne létre hozni; szóval azon pénz, melly csupa fordításokra szánott, ezentúl jobb célra intéztetvén, gyümölcsözőbb lesz, mint amúgy lett volna.

Megengedjen Nagyságod ezen hosszas, 's talán untató beszédekért: közönségesen tudott, sokszor elmondott dolgokat kelle összeállítanom, hogy nézeteimet az egész nyelv-mívelő intézetről világosan előadjam.

Egyébiránt óhajtom, hogy Nagyságtok szerencsések legyenek országos végzéseikben: egy kis szerencse valahára már ránk is mosolyoghat; különösen ne feledjék el iskoláinkat, mert a' magyarosodás csak onnan ágazhatik a' nemzet' minden ereibe. Mi kevesek 's rokontalanok vagyunk Európa nemzetei között, minden erőnk' feláldozása kívántatik hozzá', hogy el ne borítassunk. Azonban, ha Nagyságod' tetteire 's

munkáira eszmélek, tisztelettel kell megnémemulnom; mert ezek Nagyságod előtt nem új gondolatok;
Ajánlom magamat hazafiúi szívességébe

alázatos szolgálja
Vörösmarty Mihál.

211. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

[*Pest, 1832. első fele.*]

Kedves Gyurim!

Mindent ált vettem, 's mindent meg küldök; de halljad csak én bolondúl jártam. Gyuri csak most segíts, soha életben sem fordítok többé imádságos könyvet, még csak új billentéssel sem.

Mínekutána majd megbántam, majd ohajtottam a' dolgot, utójára úgy leltem, hogy majd sokat kérek, (csalódásom szerint) 's meg nem fogja adni; mert leakarám rázni magamról. — Nem lehetett! Nyolczvan forintot kértem, az az 80 fr és mégigérték. Nagy tűzzel munkához fogtam; de Gyuri, lehetetlen, Isten Pontius ucse [jav. ebből: *ug*], lehetlen. Én a' kinek egy levél íráshoz sincsen türeldmem, hogy írhatnék össze ennyi imádságot. Vedd által az Isten áldjon meg; mert különben vissza kell küldenem. Megfogadom, hogy minden héten mutatok egy új darabot a' Grammaticából, Halálfiból, csak ezt ne hagyj nyakamon; mert megöl. Inkább vége felé majd én is segítek, 's úgy vedd a' jutalmat, mint akarod. Által is olvasom a' munkát, hogy Páplistás legyen, 's a' szent írásból kívántato textusokat én írom bele, csak helyet hagyj rá. Ha nem kell, hozd vissza holnap; mert én is vissza adom. Csókollak mindenestül, az az hölgyestül

barátod
Vörösmarty.

[1832. dec. 18—19. közt.]

Kedves Barátom!

Te nekem elmeneted óta egy erős jókora papirosra egy kis levelet írtál 's igen csalatkozol, ha afféle bizományos levelkével kielégíteni vélsz bennünket; mi a' helyett tudósítást várunk, pedig körülményest, magadról, tieidről 's minden dolgaidról. Azonban mivel ezt <.> elmulattad, megszegényítelek [meg jav. ebből: <...>] s én, mindenektől kicsúfolt legrestebike a' levélíróknak, én irok előbb 's legelőször is szótári tudósításonkat teszem.

Tudniillik mi pestiek össze gyűlvén a' szótár' dolgában azt végeztük, hogy szótári dolgozatából kiki a' német—magyar részt Februarius vagy legkésőbbben Martius' végére beküldje. Ugyanezért kérek téged is barátom, hogy ezen határidőre megemlekezzél. Azonban, noha igen szeretném az egész szótárt tőled dolgozva 's szerkesztve látnom, de másfelől terhes foglalatosságaidat elképzelhetvén [jav. ebből: *elképzelhetem*], tudtadra adom, hogy a' [jav. <...>] mennyit a' határidőre el nem végezhetendesz, egy vagy akár két ívet is, küldd föl biztos alkalommal Pestre de azonnal, hogy még [m jav.: <.>] jókor embert találhassunk reá; mert már tovább becsülettel halasztani lehetetlen. — Hozzá fogtunk hárman a' Redactióhoz is; de a' legfeszültebb szorgalom mellett nem mehettünk 2 levelnél többre majd négy óra alatt 's így ha mindennap össze ülnénk, csak a' pusztá Redactióra egy egész esztendő kellene. Ezen [jav.: 'S *hogy ezen*] baj' elhárítására a' következőekben egyeztünk: Mindenik tartozzék négy ívet valamelyik társ' dolgozatából által nézni, azon a' szükséges változtatásokat megtenni, azonban, hogy ezen <*vélt*> szabadsággal vissza ne éljen, tartozik minden *új* vagy *szokatlan szót* különös papirosra kijegyezni 's azt a' Redactiónak, melly 3 tagból áll (Én, Schédel, Bugát) bemutatni. Kötelessége még az át nézőnek a' megmagyarázni nem tudott szavakat is kijegyezni, hogy azokat a' Redactio, ha tudja, pótolja. [p jav.: *K*] NB. Ezen átnézet csak a' német magyar részt illeti, mert a' magyar német részt hárman fogjuk redigálni. 'S ezen át-

nézetek' <vég> határnapja Április vége. Nem tudom kérlek-e, hogy íveidet másra ne bízad; ha kérlek, igaztalan leszek irántad, ha nem kérlek, igaztalan a' szótár' ügye iránt; annyit tudok, hogy a' te dolgozatodat legjobbnak hiszem e' nemben 's a' ki azt át nézi, kevés baja lesz. — Nemsokára fogod a' négy ívet át nézés végett kapni, mellyel Májusig okvetlen elkészülj.

'S most örömost bele markolok újságaink' zavarába, hogy holmit neked félre lakónak juttassak belőlök. Legelőbb is Barátainkról. Az itt valók mind egészségesekek, Feri' <n> nejének leánya született szerencsésen, a' mit maga készül neked megírni 's engem letiltott a' tudósításról. Ez hát tiltott portéka. Wesselényi, a' holtnak hírdetett, ma indult [jav. ebből: *ment el*] Posonnyba, épen mind testben, mind lélekben. Erre ment által Kölcsey is; de a' rossz idő miatt keves részt vehettem társaságában [jav. ebből: *tár(<.)aságában*] hurutos lévén. Róla ezután' hallhatunk még többet. Megjött Angliából Széchenyi is 's a' napokban indul meg Pozsonyba. Így a' mi árva Társaságunk praeses nélkül marad, noha négy van. Kállay eljött 's egy igen jeles értekezéssel köszöntött be. Beköszöntött már Győri és Perger is; Luczenbacher még nem. NB. Ha szótári íveidet beküldöd 's pénz kell, küldj egy nyújtatványt. Négy meg' négy ívért körül belül 280 pengő forintod fog jutni 's ennek mintegy felét a' német magyar résznel fölveheted. — <Egyébiránt itt Társasági ül> —

Ezen száraz újságok tudom nem igen fogják szomjadat elűtni; de illyek is jobbak a' semminél. Helyettök írd te meg, hogy esett Deák Ferkónak kimaradása; mert azt hallottuk, hogy először ő választatott követnek. Tudósíts egyszersmind, hogy élsz, megszoktál-e már, mint vagytok családostúl. Ezekről neked már rég illett volna [v jav. ebből! <.>] egy kis értesítést adni. Egyben tudom jól van dolgod. Te boldog ember, ki avval az áldott Somlaival élhetsz. Ugyan írd meg, jó-e még, olyan-e, hogy a' lélek minden aggságait elfelejtse nála? Én nyomorú korcsmai borokkal élek, lelketlenebbül, mint valaha; mert úgy hiszem a' vénülő ember lelkének egy részét a' jó bor teszi. — Egyébiránt én most egy új munkára készülök, de még csak készülök. Zalán már jó formán ki van nyomva, 's ver-

seimre kerül a' sor [jav. ebből: sors] mellyek bizony jó csomót tesznek. Nem tudom, megkaptad-e Aurórát? Bertha azt mondja, hogy rég elküldötte. Mit tartasz felőle? Gyűjteményeidet is Berthához útasítottam; de az Diaetára menvén, az <us> utósót majd én veszem át. Azt tudod, hogy a' Gyűjtemény' Redactiójáról lemondottam. Még nem tudom, ki lesz követőm.

Azt tudod, hogy a' francziák erősen lődöznek, mind a' mellett is még kevesebbek látszatólag a' világháború mozgásai, mint némelyek hitték volna. Országgyűlésünkéről semmi <...> bizonyos hír; sokan igen rövidnek, mások tartósnak jövendölik. — A' horvátok elválással fenyegetőznek. [jav. ebből: fenye<.>etőznek] Ők lássák; magyarország [!] nem sokat [v jav. ebből: <.>]eszt vele: különben csak útban állanak ostoba praetensióikkal 's czudar hálátlanságok nem méltó, hogy társaságukat kívánhatnók. [jav. ebből: kívánj] Hadd szórúljanak csak más kenyérré, tudom megemlegetik még a' magyar szövetséget. — Láttad-e Deák Ferenczet azóta? Nagyon sajnálom, hogy ő nem mehetett. Bátyja méltó ugyan minden jók' tiszteletére; <.....> annál ohajthatóbb vala, hogy e' szép pályán öccse is feltünjék. Azonban tán ezt is megérhetjük. Isten veled. Julit, Lilát csókolom

barátod

Vörösmarty Mihál.

1833

213. FÁBIÁN GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Világosvár, Január 1° napján 1833.

Kedves Barátom, Miska!

Minekutánna Gyurink' elmentével senkim Pesten nincsen, kire szükség' esetén valami fontosabb dolgomat bizhassam: reményem te léssz irántam annyi szivességgel, hogy terhes foglalatosságaid mellett is, időt véssz magadnak az azokban való eljárásra, mellyekre ez úttal baráti bizodalomból megkérni bátorkodlak.

Imé küldöm hozzád Appertet, mellynek megvétélét, mint irád, Hartleben megigérte. Alkudd el neki, vagy akármellyik könyvárosnak, kész pénzért, olly jutalmasan, a' mint csak lehet, vagy mint ha tenmagadé volna. Kezem vonásaiból láthatod, hogy utasításodat atyám fordításának kiigazgatására nézve, követtem; magam pedig annyit mondhatok, hogy az egész munkát, a' szónak szoros értelmében ujdonat újra öntöttem. Atyám az első kiadás után dolgozott, én pedig a' legutósó sokkal megbővített kiadás másolatát adtam. Az alkúra nézve teljesen meghatalmazlak, ugy hogy azt minden további velem való értekezés nélkül bizvást megteheted. Ha 100 pengő ftot adna érte valaki, felét a' summának exemplárokban is elfogadnám; kisebb ár mellett csupa kész pénzt várok.

Ossiánom kijöhetésére is az útat már megkészítettem. Maecenásom az első és második kötetre már van, olyan, ki a' nyomtatási költséget, addig míg az aláírásokból 's eladásokból be jőne, előre lefizeti. Így tehát ideje a' nyomtatáshoz

fognom. Először is a' rezeket lévén szükség metszetni: ezennel küldöm a' rajzolatokat Lehnhardt számára, az ide mellékelte levélbe zárva. Kérlek szépen, add e' levelet minél előbb kezébe, és nevemben sürgesd, hogy a' munkával minél előbb iparkodjék elkészülni. Vele az alkút már oda fent létemkor megtettem, 's a' még kívántató bővebb utasításokat levelemből megértheti. De szeretném, ha a' rajzolatok átvételéről magadat általa egypár sorral megnyugtattatnád — Kéziratomat még most nem küldöm fel; mert a' nyomtatóval még nem végeztem, 's azért és a' nyomtatás elkezdéséért magam óhajtanék még e' hónap végén, vagy a' jövőnek elején személlyesen felmenni.

Lehnhardtnak ugyan mindeneket megírtam: de még is bővebb megértés végett te is verd fejedbe a' következőket:

1^{ör}. A' rajzolatokra, mellyeket a' Német Ossiánból metéltem ki, plajbással római számokat raktam fel, 's azok szerint magyarázom meg a' levélben, mellyik szám alatt lévőkkel mit kell cselekedni. Ezen rajzolatokat el ne szórja, 's el ne piszkolja, mert a' metszés után vissza várom, és előbbi helyökre a' Német Ossiánomba vissza rakatni akarom.

2^{ör}., A' czimlap akkora legyen, mint a' Hafizom előtt álló, de a' vignette rajta valamivel nagyobb; azért is a' vignette alatt álló három sor alább jöjjön, melly különben is Hafiz czimlapján a' symmetria ellenére igen fent esik. Ezen három sor a' nyomtatás datumát foglalja magában.

3^{ör}., A' II., III. sat. számok alatt lévő vignettek éppen akkorák legyenek, mint a' küldött rajzolatok; de szebbek, világosabbak és tisztábbak.

4er., A' metszésben a' számok rendét tartsa, először készítse el az I., azután a' II, 's így a' többi számot, egymás után.

5^{ör}., Mihelyt egy számmal elkészül, abból tüstént nekem postán egy mustra-nyomást küldjön; én pedig a' pénzt neki azonnal ha tetszik, minden elkészült egyes darabért külön assignální fogom oda fent, akár pedig öszvesen, minden kötetnek rezeiért egyött.

6^{or}., Az ez uttal felküldött hét rajzolat az első kötethez való lészen csak; de még ezekhez messen négy kisebb vignettet, olyan formákat, mint az 1825^{ik} Auróra czimlapján vagyon.

Az izlést és választást ezekre nézve a' metsző phantasiájára hagyom, mert ezek különben is nem tulajdonkép való vignettek, hanem csak apró czifrázatok.

7er A' többi rajzolatokat annak idejében egymás után fel fogom küldeni.

8^{or.}, A' czimlapban a' symmetriára különösen vigyázzon, 's a' sorokat a' szerént messe le, a' mint a' mustráúl küldött Hafizi czimlap' hátára leirtam 's a' betűk nagyon szépek legyenek.

Nagyon leköteleznél Kedves Miskám, ha még azt a fáradságot is érettem nem sajnállanád, hogy Landerernél végére járván, mennyiért nyomtatna egy 12^{ed} rét ivet, olyan papirosra, olyan táblákkal és betűkkel, mint Hafiz (:ha 500 példányt nyomatnék:) azt nekem első alkalommal megírnád. Fáradságodat felmentemkor egy akó jó Magyarádi ó borral fogom meghálálni, 's azonkívül ígérem, hogy én is részedre, mint eddig, ugy ezután is minden előadható esetekben tiszta szivvel szolgálók. — A' mint mindeneiket, minél előbb végeztél: azonnal, kérlek, hogy tudósítani el ne felejts. Most, Bajzával együtt csókollak 's vagyok

szerető barátod
Fábián.

214. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán februariu's 22^{én} 833.

Kedves Barátom!

Horvát Istvánnak jelentéséből látom: hogy a' Tudományos Gyűjtemény' szerkesztéséről csak ugyan le mondottál, több időt lehetsz tehát mind a' Levelezésre, mind látogatásunkra. — Igéreted az vala: hogy ha majd a' szerkeztetésnek terhes nyűgét, melly Pestről távozni nem enged, nyakadrol le rázod, gyakrabban el rándulsz barátidhoz, el várom, mennyire lész ura szavadnak. Stettner, kinek tавozását nem kétlem nehezen felejtet, Stettner utánn én, meg kívánjuk: hogy a' Tavasz nyíltával ölelhessünk, úgy intézd tehát dolgodat, hogy ha

lehet a' Husvétii bárányt vagy Kehidán, vagy Pápán együtt ehessük meg.

Isten veled, tudósíts, ha kérésem foganatos e nálad, Bajzát csókold helyettem, és szeressed

igaz barátodat
Deák Ferenczet.

215. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 12 Mart. 1833.

Kedves Barátom!

Épségben 's váratlanúl, de annál nagyobb örömmel vettem [v jav. ebből: γ] boraidat 's nem a' három üres fiókon, hanem rövid leveleden botránkoztam meg. Jóska is fenyeget egy pirongató levellel, 's ha húsvét utáni szünetedben eleget nem téssz, [jav. ebből: tés<.>sz] jaj fejednek. Én most nem bántlak, részint mivel a' borral leKENYERztél, részint, mivel magam is csak rövid levelet irhatok, egy drámát, mellynek még ötödik Felvonása hibázik, még e' hónapban el akarván végezni. Azért is csak a' legszükségesbeket. Boraid setét [jav. ebből: sétét] zöldsárga színben ugyan [u jav. ebből: <.>] de somlai töredékeny természetükhöz képest elég tisztán érkezének meg; jóságokról nem ítélnék, mert ma vevén be, homoeopathiám tiltja a' boritalt. Azonban most csupa legénységből veszek be, torkom' dagadozásain akarván segíteni. Három hét múlva megízlem küldeményedet.

A' kritikai lapokat nyomják Budán, mához egy hétre már könyvárosnál kapható.

Gyűjteményidet Berthához útasítván most meg [jav. ebből: me] nem küldhetem; de gondom lesz rá. Hartleben adott Kölceyt; de finomabb papíroson csak három lévén 's mindenik foltos [jav. ebből: <.....>], ennél tisztábbat nem választhaték. Zalánt is küldök. Verseimet most kötik 's így ez máskorra marad.

Wesselényi és Szécsenyi [jav. ebből: Széchenyi] dicsőségen küzdenek a' magyar nyelvért. Wesselényinek egy hibásan leírt beszédét ide zárom. — Deák Feri <.....> írt, sajnálom,

hogy csak a' jövő hónapban válaszolhatok neki. Tóni azt írja hogy semmit sem tudna rólatok, ha néha Juli nem írna neki. Hiába ! azt [!] csak jobb mint te vagy. Csókollak benne-
teket.

Vissza kell térnem jambusaimhoz; mert ma már tizenkette-
dik, Isten veled!

barátod

Vörösmarty Mihál.

Pest. 12 Mart. 1833.

[Cím:] Tekintetes, Nemes

Stettner György urnak,

Pest.

N. Torna Vármegye' Táblabirájanak,

a' Törvények rendes Oktatójának sat.

Pápa.

[Letört pecsét helye]

216, VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest 12 Apr 1833.

Kedves Barátom!

Sietek 's azért csak néhány sort. Küldöm az általad át nézendő 4 ívet, 1 Antalé. 3 Bugaté. Szeretnők ha Julius végére (legkésőbb) visszaküldenéd. Mihez tartsd magadat, megírtam. Most, mivel pápai útzazótok siet csak azt adom hozzá, hogy egy névkönyvet is küldök.

Borodat ízelttem, de homoeopathicus szájjal, mert torkom miatt még folyvást gyógyszerezek. Később majd hathatósbab itéletet hozok felőle.

Mit mondasz az Aurorákhoz? Jóska nem ír, leveledet várja. Isten veletek.

Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Nemes

Stettner György Táblabiró

és Professor urnak, a' m. t. Társaság rendes

Tagjának

[Tört pecsét.]

Pápán.

Pest, 18 Jun 1833.

Kedves Barátom!

Vékony leveleddel 's a' mellé foglalt vastag csomóval igen megijesztettél. Én, megvallom, fordított arányban vártam azokat; minden esetre vagy előbb kellett volna vissza küldened vagy nem annyit. Azonban te tudod legjobban foglalatosságaidat: minket minden esetre nagy zavarba hoztál. Kérésünk [jav. ebből: *kérés*] a' jövőre nézve következő: Ha már két ívet végzesz csak, siess azt Martius előtt elvégezni, hogy átnézés végett kiadhassuk. (NB. Csak német — magyarúl; mert a' magyar — németet a' már átnézettből sokkal alkalmasabban készíthetjük azután. [a jav. ebből: <. >]) A' felküldött 2 ívet minden esetre magadnak kell majd át nézned 's azon kívül még 2 más (mindenkünkre 4 ív jut átnézetül, nálam már kettő van) 's ezen átnézetben kötelességed a' hiányokat [jav. ebből: *hiány*<. >at] potolni, a' hibást javítani [É. h. *javítani*] 's a' mit magyarázni vagy a' min eligazodni nem tudnál, valamint minden újabb, szokatlanabb szót is kifejgyezned, 's ezt az átnézettel együtt megküldened, hogy az itteni Redactio azt eligazítsa. Igen kérlek, ne vond ki magad ebből a' nyügből, mellybe talán nagyobb részint én döntöttelek. <Ha> Úgy tekintsd ezt, mint [jav. ebből: *mind*] adósságomat mellyet talán valaha leróhatok. Engem az a' gondolat csábitott el, hogy ügyességed-'s tudományodtól magyar szótárunk' megalapításában igen sokat várván kedvező föltételek alatt abban örömet munkálandónak hittelek; azonban tudod, hogy fordúlt állapotunk. De ez már megessvén tedd meg ezen egy és utósó áldozatot 's elved legyen, mint nekem ezentúl lesz: minden elkerülhető idegen nemű foglalatosságoktól [jav. ebből: *foglalatosságok*<. >ól] magamat <... > öni; de ebből már ki nem búhatunk.

Karácsonyi példánya nem [jav. ebből: *neg*] egész; hibázik belőle az első szakasz (negyed) 's azt mondják, hogy velinre vagy íróra fizettek elő; de én ezt alig hiszem, azonban te tudósíts felőle. Kalmár, alias Sicher 2 könyveit sürgeti vissza (úgy tetszik Briefe ausz Frankreich.)

Egyébiránt nem tudom még meddig szándékod átkodott 's barátságosan hallgatasodban megmaradni; de azt tudtadra adhatom, hogy avval köz neheztelést vontál fejedre. A' mi engem illet: én nem sokat foglak levelemmel háborgatni, kivált a' jövő 2 hónapban; mert átkozottúl körmömre égtek némelly dolgaim; hanem azután majd beszélek fejeddel. Az átnézendő 2 ívet nem sokára venni fogod; bár megizennéd, ki által küldhetem le biztosan. Isten veled. — Julisnak azt izenem (üdvözletem mellett) írja meg, hogy viseled magadat. Isten veletek.

Vörösmarty Mihál.

NB. Zalán már ki van nyomtatva; egy velínt számodra félre teszek.

[Postabélyegző: Pesth.]

Pest.

[Cím:] Tekintetes, Nemes
Stettner György Táblabíró 's hites
Ügyvéd urnak, a' Törvények' Professorának
's a' m. t. Társaság rendes tagjának

Pápán.

[A levél hátán Stettner ráírása:] $\frac{9}{3} 33$

[Tört pecsét.]

218. SZÉCHENYI ISTVÁN VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Bécs, 1833. jun. 29.]

Édes Barátom Vörösmarty

Bizonyos okoknál fogva az Augustus Academiai gyűlésen nemlehetek. Ezt közlöttem ma g. Teleki Joseffel. "Tartsuk tehát October közepefelé", így válaszolt erre a gróf.

Akkor jelenlehetek. — Gróf Teleki Julius 2 vagy 3^{ikán} Pesten lesz, csak 24 orát mulat, <gyűlést> Űlést nemtart, de még is akar többekkel tanácskozni, valjon lehetne e tartani nagy gyűlést olly későn, vagy tánkésőbbenis?

Minél később annál jobban szeretem, csak hogy 1833^{ban} legyen.

Kérem Önt — ha szükségesnek tartja [jav. ebből: tart (<...> ott léteemet — eszközölje másokkal *beszélés által*, — hogy ez így történjen. Nemsokára ismét meglátjuk egymást. Éppen illy féle levelet írok Helmecey és Döbrönteinek. — Igensietve

Bécs Junius 29^{ikén} 1833. igaz tisztelője
Én—kérem—nelegyek nevezve. Széchenyi Ist.

219. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 12 Jul. 1833.

Kedves Barátom,

Meg fogod hivatalból érteni, hogy a' nagy gyűlés, mellyre te, úgy hiszem, számot tartottál, nem Augustusban, hanem 1° Novemberben lesz; a' miért is, minthogy már Augustusban nem reményilem feljövetedet, [jav. ebből: feljövetede (<...>)]te (<...>)] kénytelen vagyok mély hallgatásba merült nyugalmatat némelly felszólításokkal megháborítani.

U. M. Szótárunk nyomtatása Augustusban kezdetvén meg 1^{ör} is minél előbb kivánnók megérteni, micsoda betűik vannak nálad fordítás és mik által nézés végett; 2^{or} Ohajtanók azt is, ha a' szótárból már valamit láttatnál; [jav. ebből: *láhadnál.*] mert arra már most minden órán szükség lesz 's a' tieden kívül már alig van valami hátra. — Azonban új foglalatosságaid' súlyát képzelhetném megeshetőnek tartom, hogy fordításoddal [jav. ebből: fordításod (<...>)] még el nem készülél 's ezen esetre így segíthetnék a' dolgon. Mindenek előtt tekintsd meg, mi előbbi a' betűrendben, az általad fordítandó-e vagy az átnézendő? 'S ha ez, úgy most hamarjában csak ezt végezd el; ha pedig amaz, már akkor arra lesz előbb szükségünk.

Mindezekre pedig haladék nélkül, a' szótár társaság' nevében, pontos feleletet várok, pontost és elhatározottat, mert végre tudnunk kell, hányadán vagyunk. 'S ha felelsz, nem szükséges, hogy magadat valami hosszadalmas levélfírásra erőltessd, *(csak)* (mert úgy látszik, arra már épen olly rest

vagy, mint én,) hanem írd meg a legszükségesebbet minél előbb. — Bajza kritikái I. III. csumója kéziratban kész; de Censora nincs, mert Cséplő uramat lecsepülték, [jav. ebből: lecsepült <.> K₁] 's szegény Schmidt sem kovácsolhat többé. Egyébiránt mindnyájan megvagyunk, ki éh[jav. ebből: t]en, ki szomjan, míg jó nem lakunk. Somlai, vagy miféle borodat kívártam, gyönyörűn megtisztult, és igen jó italú lett. Hol veszitek és mi az ára ott? — A' Diaeta lejövetéről megint beszélnek. Csókollak nőddel együtt. Isten veled

barátod

Vörösmarty Mihál.

Szállásom: Zöldfa utca

Jankovics ház.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes, Nemes

Stettner György Táblabíró és Professor

Urnak, a' M. T. Társaság' rendes Tagjának

Győrnek.

Pápán.

[A levél hátán Stettnertől ráírva:] $\frac{3}{8}$ 33.

[Tört pecsét.]

220. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. I Oct. 1833.

Kedves Barátom!

Thaly' leveléből értettem, hogy Pestre jössz szeptemberben, a' mi elmaradt; valamint tőle értettem azt is, hogy a' nagy Gyűlésre nem jöhetsz, a' mi mind engem, mind társainkat igen nagy aggodásba ejt. Talán fogod tudni, hogy statutumainkon most akarunk (mert lehet) változtatni 's gondolhatod, hogy annak, <.> mit most végzendünk, igen sokáig meg kell maradni. Mindezeket összevetvén, nem hihetlek olly hideg részvétlennek, hogy <eszt> azon Társaság sorsát, mellynek tagja vagy, részéről csupa szerencsére hagyj. Mikor megválasztottunk (meg engedj, hogy előhozom) nem azért tettük

azt, mert barátunk *<vagy>*, hanem mivel meg voltunk győződve, hogy arra érdemes is vagy, *<az az te>* vagyis, hogy *<annak>* a 'Társaság' ügyét mindenkor lelkiismeretesen pártolnod. Ne mondd, hogy egy ember nélkül el lehetünk; egyesekből áll össze a' sokaság és soha erőre olly igen szükségünk nem vala mint most. Elhiszem, hogy igen nyomos okaid lehetnek elmaradásra, eléggé nyomosak [jav. ebből: *nyomosabb*], hogy azokat a' Praeses is el fogadja; *<de>* lehetnek kötelességeid, mellyek vissza vonnak; de mindezeknél valami felsőbb van, a' mi kimaradásodat kárhoztatni fogja; mert egyéb intézetek nálunk inkább, népiek, ez [e jav. ebből: *<. >*] pedig, mellyhez velünk együtt tartozol, egyenesen a' nemzeté. 'S ezen intézet ha mással nem is, avval igen sokat használ, hogy van; csak rosz szerkezete által akadályllyá ne legyen haladásainkban 's ez az, mire most minden figyelmünknek 's öszves törekedésinknek fordítva kell lenniök. Bizunk, hogy eljövendsz. Ha a szótár hátráltat, inkább tedd hátrább; jókor lesz, ha December végével küldöd is fel. Irj össze valami kis értekezést 's állj közénk; mert még egyszer mondom, nagy szükségünk lesz rád.

Mi már hatalmasan redigálunk; a' szótár minden héten el — vesz ötünknek vagy hat óráját; de már lassanként igához törődünk. Az első ív ki van szedve 's úgy hiszem, minden *<héten>* 2 hétben kapunk három ívet. Jaj a' Correctornak!

Az Aurórának már néhány íve kész, mire feljősz, azt is megláthatod.

Hölgyedet csókolom 's kérem, hogy beszéljen a' feljövételre. Isten veled.

barátod
Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes, Nemes

Pestről.

Stettner György

Táblalíró és Professor urnak

[A levél hátára ráírva Stettner jegyzése:] $\frac{10}{9}$

Pápán.

[Tört pecsét.]

[Pest 1830—33 közt.]

T. Stettner György Úrnak

Dél után 5 órakor Bártfaynál leszünk, munkám fog fel-
olvasatni, a' hova szinte hivatalos vagy általam. Tán Forgó
is ott lesz.

Vörösmarty.

222. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 26. Febr. 1834.

Kedves Barátom!

Meg bocsáss, ha levelem igen rövid talál lenni. Sietve 's félig hivatalból irok. A' zsebszótárt hatalmasan nyomják, már vagy 7 ív ki van szedve, négy nyomtatva is; mi pedig folyvást redigálunk. Elképzelheted mennyi időnket veszi el; minden héten háromszor ülünk össze 's alig végezzünk egy vagy legfőlebb másfél ívet; mind a' mellett is már jól haladunk 's nem sokára azon ívekre jön a' sor, mellyek nálad vannak átnézés végett. Kérlek, küldd fel a' következő pesti vásárra át nézve, vagy át nézetlen a' mint van; mert nem szeretnők, ha a' nyomtatással miattunk akadnának meg. Emlékeztetlek egyszersmind, hogy a' nálad levő, még fordítatlan íveket se feledd el; mert a' nyár' vége felé már azokra is okvetetlen szükség lesz; de már azoknak dolgozásától föl nem menthetünk; mert rajtunk annyi teher van azon kívül is, hogy bár azt győzzük.

A' kritikai lapokból ismét két kötet van indulóban. Várnász elhagyta a' sajtót. Egyéb újságunk nincs, mint, hogy a' censura most irgalmatlanúl garázdálkodik.

Szép volna, ha néha [jav. ebből: *nék*] egy pár szót irnál barátidnak, ha csak *<nem>* illendőségből is; mert a' rend úgy hozza magával, hogy a' ki eltávozik, az tudósítsa a' helyben maradókat. — Julist tisztellem; csókolom, Liliának azt

üzenem, hogy sok szép nótát tanuljon, mire Pápára megyek.
Isten veled!

barátod
Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Pesth.]
[Cím:] Tekintetes, Nemes
Stettner György
Táblabíró és Professor Úrnak

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] $\frac{1}{3}$
[Tört pecsét.]

Pápan.

223. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pápa, Mart 4d. 1834.

Édes barátom!

Te téssz nekem szemrehányásokat, talán készakarva oly
czielből, hogy magadról azokat elhárítsad, mellyeket én leg-
jobb joggal tehetnék, azon gondolatlanságodért, hogy mind
eddig sem tudósítál a' felől, valljon vetted-e azon csomót,
mellyben még a' mult December' elején Bugát barátunk
szótári kéziratának egy nyomtatott ívet tevő részét a' német
egy ívnyi textussal együtt Karczag kalapáros' legénye által
küldöttem hozzád; a' mi felől ugyan a' korban postán írott
levelem által tudósítottalak, 's többféle tárgyak iránt való
tudósításodat is kikértem. Én December' közepe óta folyvást
betegeskedem, 's melybeli bajom lévén semmit sem dolgoz-
hattam, egészen el vagyok fogyva és erőtlenedve; azért is a'
revisio végett még nálam levő két ívet legelső alkalommal
kezedhez fogom szolgáltatni; a' fordítandó íveket ha csak
egészségem engedi a' nyár' végéig el fogom készíteni. Még
Martiusban szándékozom Pestre lemenni, hogy Forgóval sze-
mélyesen értekezhessem, 's akkor Tar' kéziratát is mellyről
Schedel irt le fogom vinni. Csókollak addig is mindnyájatokat
's maradok

igaz barátod
S. Gy.

Pest. 14. Apri. 1834.

Kedves Barátném!

Leveledet vevén azonnal Forgóhoz mentem, hogy válaszára, soká ne várákoztassalak, a' mi ebből áll:

Lila' fogai, ha feketék is, azért nem veszedelmesek, mind-azáltal ki kell huzni, ha majd ingani fognak; addig bántani nem szükséges. Azonban mindezen mind egyéb ingó fogait magatoknak tanácsolja inkább kihúzni, mint az efféle fogakat szokás; nem pedig borbély által kihuzatni. Ha Lilának has-rágásai elmúltak, felhagyhat az orvossággal.

Gyurinak azt üzeni Forgó, kímélje magát, kivált az igen hangos beszédétől, éljen az orvossággal 's <.....> étel- 's italban tartsa magát a' homoeopathiai rendhez; meg nem mondtam Forgónak hogy tiszta bort iszik; mert ezért megszdta volna, hanem azt üzenem hogy a' borivást akkorra hagyja, mikor majd én is ott leszek. (a' mire minden lehetséges módon törekedni fogok) addig pedig igya inkább az isten adta vizet, mint én 14 hónapig ittam (neki nem kívánom, hogy olly soká igya.)

Megmondhatod, hogy a' Lotterián semmit sem nyertünk; de hisz ez más emberen is megesik.

Mi itt meglehetősen egészségben vagyunk mindnyájan; de igen rút időink járnak. Antalról azt a' hírt hallottam, hogy mindenkép jól van.

Csókkollak 's Gyurinak azt üzenem, hogy ne üljön mindig otthonn, hanem sétálgasson is.

Isten veletek!

barátod
Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Stettner György Táblabíró
és Professor úrnak

Pápán.

[Pecsét kivágva.]

Pest. 28 Apr. 1834.

Kedves Barátom!

Titoknokunk másod tartománybíztos lett, olly feltéttel, hogy a' titoknokságról okvetetlen le kell mondania. Helyébe titoknokúl az igazgatóság 's alkalmasint Szécsenyi is Schedelt akarandja; de Schedel helyébe segéd jegyzőt (400 pengő fizetéssel) kell választanunk. Mindezen választások 's előmozdítások hihetőleg csak jövő Augus. nagy gyűlésben esnek meg, mindazáltal jó volna, ha minél előbb tudósítanál: azon esetre, ha téged segéd jegyzőnek meg tudnánk választani, volna-e mód benne, vagy szándékod felköltözni? Szólnod addig, sem szólanunk, míg a' dolog eldől, nem volna szükséges!

Láttad-e az Aurora pert? Most készül a' replica sajtó alá. Csókollak [jav. ebből: csókl] benneteket

barátod

Vörösmarty Mihal.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes

Stettner György

Táblabíró és Professor Úrnak

Pest.

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] $\frac{3}{5}$

Pápán.

[Pecsét kivágva.]

226. VÖRÖSMARTY MIHÁLY
STETTNER GYÖRGY FELESÉGÉHEZ

[Pest, 1834. május 3.]

Kedves Barátném!

Küldöm a' gyógyszereket: *Aconitum* és *Pulsatilla*. Az *Aconitum* forróság ellen való 's ha levelem az orvossággal leányodat forróságban éri, ezt add neki be, ha szinte már kiütött volna is rajta a' veres. Az *Aconitum* maga, vigyázat 's jó

ápolás mellett, képes lesz leányodat akármi nemű skárlát vagy veres himlőből kimenteni.

Nem tudván Forgó a' *vörös* által mit értesz, veres himlőt-e vagy skárlátot, ezen kívül pedig a' skárlátnak két külön faja lévén, mindenik más orvossággal gyógyítható, de abban [jav. ebből: *azon*] sem bizván, hogy a' skárlátnak külön fajait megismérhetitek, tévedés elhárítására csak *Pulsatillát* írt. A' pulsatilla veres himlő (*Masern* vagy *Fleck* németül) ellen van. Erre nézve rendelte; hogy, ha leányodon már kiütött a' veres himlő, de levelem' érkeztekor épen forrósága van, ne pulsatillát, hanem aconitumot adj neki, ha pedig forrósága nincs, vagy az már megenyhült, pulsatillát. A' pulsatilla óvó szer gyanánt is szolgálhat neki a' veres himlő ellen, mindaddig, míg az Pápán uralkodik, nyolczad naponként egy port vegyen be. — Forgó tisztel benneteket, Gyurinak jó kedvet s rendes homoeopathikus életet üzen, mig meg nem erősödik.

A' miről Gyurinak ez előtt vagy 5 nappal írtam, azt adom hozzá, hogy az eljövételre [jav. ebből: *eljöveteledre*] sem szót sem készülleteket otthon nem szükséges tennie, csak azt üzenje meg, hogy, ha mi őt meg bírnók segéd jegyzőnek választani, feljöhet-e 's akar-e? E' felől várom válaszát. Csókollak benneteket

barátod
Vörösmarty Mihál.
Pest.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes
Stettner György
Táblabíró és Professor Úrnak

Pápán.

(Orvosság van belé zárva.)

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] $\frac{3}{6}$

[Pecsét kivágva.]

[Nagyvárad,] 15 Aug 1834.

Kedves Barátom!

Azt várjátok tudom, hogy mint Peleskey, hosszas készülődések után megkezdett utam' [jav. ebből: *utamon*] nevezetesegeit mennél czifrábban előtökbe adjam; de én kertben lakom, 's közel az asztalhoz, hol e levél készül, [jav. ebből: *levelet irom*] egy köemelet van, mellynek laptetejére kívül kerengő út viszen 's melly hajdan tiszteletes sírbolt, most pincze gyanánt szolgál; mennyi [jav. ebből: *mennyit*] ok megbetegednem a' világ' mulandóságának meggondolásától, ha német poeta volnék! vagy talán nagy és mély elmélkedéseket támasztanom felette, ha német philosophus volnék; de az én vaskos prosai ízletem nem enged bágyadozni, mikor egészséges vagyok, 's még csak elmélkedni sem, ha büntelen heverhetek; azért is nem esősödheték meg agyamban a' gondolat, hogy a' volt sírboltnak tetejére menjek leveletem írni; mert talán a' — pinczéről elmélkedtem volna. Azonban Peleskey sem válik belőlem, kivált levélírásban; mert a levél írás, barátom irtóztató dolog! — Ez előbeszéd volt, most halljatok valamit utamból is. Vasárnaptól szerdán reggelig úgy voltunk az esővel, mint a' Luteranus <a> szent kenyérében [jav. ebből: *kenyérben*] a' Krisztus, hol alatta, hol felette, hol benne, 's miután három nap a' jól felázott fekete sárban gázoltunk volna, megerkezénk negyedik nap dél után N. Váradra. A' vidékről nem írhatok, mert az <*majd m*>, Szele táját kivéve, hova Markos' szivességéből jutottunk, róna [jav. ebből: *sík*] és egyenlő mint az unalom, a' nagy városokról már érdemes volna valamit mondani; de én legfőlebb is a' fogadósok' biographiájából adhatnék holmi töredéket, p. o. egy feltünőleg jutalmas árjegyzéket <*melly*> csak akkor ismertünk meg igaz voltában, mikor Ferenczynek zsebkése, melly a' fogadóbeliek közé keveredett, szinte a' fogadósne zsebében veszett [jav. ebből: *el-*]; egy állítólag francia eredetű csárdás, ki előttem Tepreczenről (Debreczen) a' pigáról (bika) és Peredio Szent Martonról (Berettyó Sz. M.) beszélt

s a <helyes> számvetésről némelly valóban helyes rövidíté-
ket mondogatott elő, felevé a' kocsisnak szánt eledelt, egy
portió szénával többet rótt 's hihetőleg a' maga vacsoráját
is a' mienk közé [jav. ebből: *m*] 's jól megszedetten elbocsá-
tott, miután rosz szöszke borát jó óbor gyanánt velünk meg-
itatta. 'S már most mondjátok, mi írjak? <hát> Láttam a'
vékony <fáradt> Tiszát mély medrében [jav. ebből: *medre-
ből*] bágyadozva folyni, láttam a' csaknem kiapadt Köröst
széles kövecses árkában suhanni 's mindezen újságok nem
lelkesítettek, sem az örök egyenlőséget meg nem szakasz-
tották, egyedül Ferenczy barátunk kocsija változott hol
rövidebbre, hol hosszabbra, melyet ő az idő szükségéhez
képest a' körül álló világ nem kis csodájára szüntelen s
különös kedvteléssel igazgatott. De most mind ezen viszon-
tagságtalan viszontagságok után már harmad napja a kies
Váradon vagyunk, mellynek felső vége, (tudnivaló hogy a'
papoké) egész kéjelemmel a' szőlőhegynek [jav. ebből: *szőlő-
hegy*<...>] támaszkodik, alsó végében a' Pecze víz' partján
(nem a' Körösén) van a' Rhédey kert, mellyben [jav. ebből:
mellynek] mi a' fürdőtől tíz lépésnyire szállva vagyunk. Itt
állítja fel Ferenczy <.....> a' kertnek egyik sarkán, melyet
egészen mezőség kerít, egy csinos kápolnában, a' fehér már-
vány koporsót 's munkája eltarthat még vagy nyolcz napig.
Kertben lakva 's némelly ismerősökre is találva, a' városhoz
csak annyira, mint pesti szállásomhoz a' Vurmház, de min-
denek felett az által hogy mikor akarok, egyedül lehetek, az
unalom' ón súlyától egészen ment [jav. ebből: *memt*] vagyok,
a' mi könyvetlenségemben <de> bámulandó volna, ha más
természet szorúlt volna belém. De mind e' mellett is verset
tőlem ne várj. Lelkem húrjai, nem tudom mi okból <de>
úgy megereszkedtek, hogy rajtok ki nem csikarhatok egy
becsületes hangot. Elkezdtem valami rosz románczot; de
végezni csak azért nincs kedvem; mert nem sokat nyernél vele.
Most tehát nem tartom [jav. ebből: *tarthatom*] meg szava-
mat, a' mit annyival inkább szégyenlek [:] mert nem tehetek
róla.

Debreczent nem láttam. Vására volt 's útain az eső miatt
gázolhatatlan sár; a' többi kisebb rendü városokban semmi

feltünőt nem találtam a' pusztulást kivéve, mellyet a' többek közt Karczag kúnváros <szenvedett> tűz által szenvedett.

Bártfayt, Fáy, Schedelt, Tasnert, ha még Pesten van, tisztelem 's a' [jav. ebből: A] mi kifogyhatatlan tűrődelmű szó-társunkat Antalt; Bugátnak <n> czigaróm füste' jóslata után most Gyöngyösön kell lenni, azért is csak azt üzenem, hogy semmit sem üzenek, hanem ha szerencsésen visszatérünk [jav. ebből: visszatérek], áldomást iszunk. Isten veletek!

barátod.

Vörösmarty Mihál mk.

Mi most innen Aradra megyünk, de ott alig mulathatva, Ruszka bányára, onnan megtekintjük Mehadiát és Orsovát. Csak szép időnk legyen; mert eddig vagy borongott vagy esett, ma kezd először egészen tiszta napunk lenni.

228. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pápa Augusztus 25^{dikén} 1834.

Édes Barátom!

Noha csak a' tegnapi Postával indítottam hozzád egy Levelet, mellyben ígéretedre emlékeztetvén a' hozzám jövetelre bor szerzési szempontból is sürgettelek: most újlag 's leginkább csak a' végett intézem hozzád e' sorokat, hogy Collegámat Tarczy Professort Urat kivánsága szerént ismerettségbe juttassam 's megkérjelek, hogy őt szokott szivességédelnél fogva Fáy és Bajza Barátinknál is bemutatni méltoztassál. Az ide rekesztett aláírási-Ivmásolatot használás végett add által Schédel Ferinek, látni fogjátok belőle, hogy Neven-deikeink közt is többen találkoztak ólly nemes érzésűek kik a' köz-ügyre csekély tehetségeikhez képest áldozhatás alkal-mát meleg szívvvel ragadják meg.

Azokon kívül mikre fenn említett Levelemben kértelek, ha terhedre nem leszen, hozz egy-néhány görögdiannyét is a' legnyagából és szépéből. Csókollak

barátod

Stettner György.

Világos 30 Aug 1834

Tekintetes úr!

Miután N. Váradon tizen öt napig mulattunk, itt vagyok Világoson Fábiánnál félbeteg; mert tegnap igen nagy forróságom volt. Holnap korán indulunk, azért kénytelen vagyok leveletem a' legszükségesebbre szorítani. Minthogy mi körül belül huszadik Septemberig elmaradunk, abban egyeztünk meg, hogy ha a' szüret Fóton korábban történnék, két csőszszel őriztessük; azért is kérjük a' Tñs urat, méltóztassék ez iránt a' rendeléseket szükség' esetén megtenni. — Az emlék igen szépen 's díszesen áll a' Rhédey kertben, minden rendű számos nézői voltak. Csókolom a' Tñs asszony kezeit 's barátainkat [jav. ebből: *magát*] tisztelem.

alázatos szolgálja
Vörösmarty Mihál.

Pest 27 Sept 1834.

Kedves Barátom!

Még félbeteg vagyok, ne várj hosszú levelet, holott az az egészségéstől is ritkán került. Csak néhány kérdést. — Mi itt <néhány> öreg napjainkra az idei somlaiból néhány akót szeretnék [!] beszerezni, melly mind addig pinczédben állna, míg valami biztos alkalom nem találkoznék rá; de előbb kívánnok meg tudni, 1^{ör} meg szüreteltek-e már? 2.) Hogy kel a' jónak akója 's [jav. ebből: és] mibe kerül fel hozással együtt körül belül? 3.) Hol tehetjük le biztosan a' pénzt. 4.) Adhatsz-e pinczét ideig? 5.) Minél hamarább írj! Ez utósó nem kérdés; de jól van.

Sajnálom, hogy Tarczy Prof. úrhoz nem lehetett szerencsém. Csókollak mind családastúl

barátod
Vörösmarty.

NB. Épen Fábiánánál lelt ki legelőször az alföldi hideg.
Voltam Temesvárt t. Mehúdián, [E. h. Mehádián',] Orsován.
Lázam Forgó első beadására elmaradt.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes, Nemes

Stettner György

Táblabíró és Professor Úrnak

Pest.

Pápa.

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] $\frac{1}{10}$ 34.

[Tört pecsét.]

231. CSATÓ PÁL, VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Nagyvárad, 1834. szept. 29.]

Kedves Barátom Uram,

Rég nem látott rokonom' ölelései között is eszembe jut
Kegyed' ünnepe, 's időt veszek magamnak annak vallomá-
sára hogy én most is, 1834 ben, szintűgy tiszteltem és szerettem
Kegyedet, mint 1820 ban 's 1826-ban tiszteltem és szerettem,
's hogy felette tudnám sajnálni, ha Barátom ezen érzeteim'
mélységében 's őszinteségében legkevesebbé is kételkednék
vagy azokat hasonló őszinteségű jóakarattal nem viszonzná.
— Én November' elsőjéig itt leszek Szüleimnél; ha Barátim
azt fogják javasolni, hogy a' nagygyűlésre felmenjek, fel-
megyek, 's onnan Bohusékhöz vissza. Vagyok állandóul

Kedves Barátom Uramnak

igaz tisztelője

Csató Pál.

N. Várad, sept. 29d 1834.

[Postabélyegző: GRWARDEIN] [A másik postabélyegző:
Pesth.]

[Cím:] Tekintetes Tudós Vörösmarty Mihály

Kir. Táblai Hites Ügyvéd, több Ns

Vármegyei Táblabíró Urnak, a'

Magyar Tudományos Akadémia' rendes

Tagjának

Kereszt-útca, Fáy-ház mellett.

Pesten.

[Oldalt behajtott íven Vörösmarty írásával:]

Octóber 26^{án} illyet fog az iv.

[Egész pecsét.]

232. STETTNER GYÖRGY VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Pápa October 1^{én} 1834.

Édes Barátom!

Sajnálkozom betegeskedéseden különösen azért is, mert e' miatt kevés reményem van hozzá, hogy ez idén láthassalak. De ha csak lehet örvendeztess meg feljöveteleddel, itt ezen egészséges vidéken bizonyosan és hamar helyrefogszállani. A' Somlai szőlősgazdák közül a' legvénebbek sem emlékeznek olly esztendőre melly a' jelenhez a' termésnek mind bőségére mind jóságára nézve csak távolrol is hasonlitható volna. Ez indított engem is arra, hogy ha bár magam erőtetésével is a' Somlai hegynek legjobb részen fekvő egy szőlőnek mintegy 40 akónyi idei termését akóját 10 Forintjával megvásároljam, holott is a' szüretelést ha egészségem engedendi magam fogom ön költségemen véghezvinni 's nagyon ohajtom hogy akkorra feljövendvén neked is részed lehessen benne. Az én szüretem és általában a' szüret a' Somló-Vásárhelyi részen October 13^{dikán} fog kezdődni és engemet 12^{dikig} minden esetre Pápán érsz. A' Somlónak többi részén a' szüret alkalmasint a' jövő Hétfőn kezdődik; a' bornak még ára nem szakadt, sokan mondják hogy én drágán vettem 's azt jósolják hogy szüret után 5, 6 Forintjával is lehet a' hegynek nemtelenebb de azért ez idén szinte igen jó termése akóját venni; de én azért kívántam ez idei páratlan termésből ha bár drágábban is szüretet venni, hogy bizonyos lehessenek a' felől, hogy eredeti Somlaim van 's megmenekedjem a' sokféle csalfaságoktól 's a' bor keresés 's kostolgatás alkalmatlanságaitól. Azért javaslom neked is hogy siess minél előbb feljöni úgy még te is kaphatsz Szüretet, vagy legalább jelenlehettz a' veendő borod szürésén. Helyet

borodnak ha igen sokat nem akarsz venni egy-két esztendeig én is adhatok, de hordót nem, a' mit azomban akóját talán 2 Forint jával számlálva, a' borral együtt szinte lehet venni. Csókollak 's szívesen elvárván vagyok

barátod
Stettner György.

Bertha barátunknak szóló leveletem
minél előbb add által.

233. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest 16 Oct. 1834.

Kedves Barátom!

Igen köszönöm, hogy borunkról gondoskodál, noha ohajtottam volna, hogy az valamivel több akóra üssön ki: azonban jósága pótolni fogja kevésségét. A' 112 forintból, nem tudhátván Bajza távolléte miatt mennyivel fogsz tartozni könyvkötődnek, vissza tartok 24 v fr 's így küldeni [jav. ebből: küldöm] fogom a' többi 88 frt. Ha számomra jó [jav ebből: jól] helyről vagy 2—3 akót szerezhetnél még az 5 frtösből, szívesen venném; de galibát ne csinálj magadnak. A' bor felhozatasáról majd később tudósítlak,

A' mi szótárunk sebesen halad, azért is ha dolgaid, 's gyengékedésed miatt nem bízol magadhoz hogy idején megküldjed; (mert December' derékán átnézés végett már szeretnők itt látni) küldd fel a' vásárra egyik ívedet, a' másikkal pedig, igen kérünk, siess; még eddig nem akadtunk meg, nem akarnám, hogy az miattad történék.

Szomorún értettük, hogy ismét nem jössz fel. Barátink' elmaradozásai utóbb is a' jó ügy bukását vonja [!] maga után. Már tavál igen gyengék voltunk, egy szóban állt minden többségünk; most Széchenyi is elmarad 's jövendőnk igen rosszúl áll. Azonban menjen a' mint mehet. Intézetünkben a' romlásnak (hacsak ideig tartónak is) magvai megvannak; mert heverő, dologtalan, ingyen élőket vett fel eredetekor és fizet, míg a' munkásabbak fizetetlen huzzák az igát; ezen fölül a' bűnös egykedvűség, gyávaság egyfelől, másfelől egy czudar, <.....> tehetetlen 's csak orczátlanság által diadalmas

embernek örök fondorkodásai igen kellemetlenné teszik <egy> olly tagok' életét, kik a' társaságot az által ohajtanák erőssé tenni, hogy a' tehetős elméket személyes tekintet nélkül, választásaik által magokévá tegyék. <...> Egyebiránt én ezen is kezdek meg nyugonni: megteszem a' mit bírok 's tűrődelmesen viselem bajaimat 's a' szegénységet, mellyet a' pesti lakás, magad tudod, mennyire éreztet.

Aurora kész, csak képeire vár. Csókollak családostúl.

Szilassy' unokáinak nevelője ígérte, barátod
hogy biztos alkalmat szerez 's így a' Vörösmarty Mihál.
pénzt az által fogom küldeni.
[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes Nemes
Stettner György Táblabíró és Professor urnak
a' M. T. Társaság Rendes Tagjának

Pápán.

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] $\frac{29}{10}$.

[Letört pecsét helye.]

234. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest 13 Novem 1834.

Kedves Barátom!

Küldöm pénzed' egy részét u. m. harmincz öt az az 35 pengő írt a' többít fenn tartottam könyvkötőd számára, a' mi felmarad, majd később kapod meg. Szeretnők a' télen biztos alkalommal felküldhetnéd borunkat [jav. ebből: borainkat]; de csak igen biztossal.

Volt egy kárhozatos nagy gyűlésünk, mellyben az ellenfél tönkre tett, elmaradván részünkről mindazok, kikben bizhatánk. Ha illy könnyen veszitek a' nagy gyűlést, nem sokára hiába jöttök, mert már késő lesz; mi nyolczan voltunk csak, tizenhat ellen.

Csókollak mindnyájatokat. Én már egészséges kezdek lenni; mert eddig sokat nyavalyogtam náthában és csúzban, a' mi nálam új vendég. Áldjon isten!

Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes
Stettner György Táblabíró
és Professor Úrnak, a' M. T. Társaság'
rendes Tagjának

(35 ezüst fr.)

Pápán.

[Tört pecsét és ki is vágva]

235. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BAJZA JÓZSEFHEZ

[*Nagyvárad 1834. augusztus 15 után*]

Kedves Barátom,

Mint afféle rendtartó ember elküldöttem hozzád Phaedrusnak elejét, de végét, hogy letisztázhassam, magammal hozni nem jutott eszembe, már most vagy várnod kell mig vissza megyek, vagy magadnak végzened a' félig kész munkát.

Mostani foglalatosságom, (ha ugyan ez is érdekelhet benneket) a' nemgondolkodás 's minden a' mit gondolkozás nélkül tehet az ember a' henység' respublicájában, ide számítván, hogy a' bírálandó kéziratokat erősen emészttem. Egy tetemes regény van velem, mellyből már sokat olvastam, de még szörnyü (nagy szó!) keveset tudok. Valóságos Ariosto — prosában: képzelődését szabadon nyűgözetlen hagyja legeleszni a' hol szemének szájának tetszik, minden aggodalom nélkül, nem botol-e szomszéd 'telekére, sőt úgy látszik ott még a' fű is édesebb neki; mert kitérései mind sürűek, [jav. ebből: sürűen] mind hosszadalmosan példátlanok. Ezen fölül [jav. ebből: 'S még] a' nyelvek' tudása igen meg látszik embere-men; mert hajánál fogva is huzogatja belé a' franczia, angol, deák mondásokat. 'S mind e' mellet is igen ohajtom (ezt nem vártad volna) hogy kiadható legyen, a' mi felől [jav. ebből: a' miről] ('s ezt még kevesbbé vártad) még kétségbe nem estem: valamit találok benne a' mit beszélet 's regényíróinkban még eddig nem találtam: megmondhatnám mi az; de

még határozottabban szeretnék szólani 's az [jav. ebből: azt] csak utóbb lehet.

Mit csinál Vass Laci? Nem pattog Bülbül Ferivel? Hallom Feri barátunk egy egyetemes Tudnivaló' és egy Mindenés Gyűjtemény' kiadásán töri fejét 's azon kívül egy szükségben segítőt és még egy orvosi újságot szándékozik létre hozni; kérlek, beszéld le róla: ez egyszerre talán sok is lenne. Hogy áll Szemere' élete és literaturája? Furcsa dolog! ez a' tönkre ment meddő anya szüntelen vajudik 's váltott gyermekeket szül, vagy inkább csentet; mert magának már [jav. ebből: még] régóta semmi szülöttje nincs, de milly nagy a' zaj körül! Most hogy távol vagyok, kezdem igazán csodálni ügyes taktikáját, mellyel minden pénz és posztó nélkül olly hosszú táborozást fenn képes tartani, a' [jav. ebből: e'] <árnyékfegyverei> nélkül hogy árnyékfegyverei mindedig voltoképen kiösmertetnének. [jav. ebből: kiösmertetnék] Szegény literaturánk! és szegény levelem! hogy okosabbról nem írhatok benne.

A' mi Aurórárt illeti, miattam ne aggódjál: tudom, hogy attól most sok váratik 's én nem maradok adós, legalább mindenkép azon leszek, hogy adós ne maradjak; azért is kalandozásomat sietek végezni. Köszöntsd barátinkat. Isten veled.

barátod
Vörösmarty Mihál.

236. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

[1834. október 10—14.]

Kedves Barátom!

Elpazarlott időm 's az által meggyűlt dolgaim [jav. ebből: bajaim] 's a' mintegy csoportozva rám jött kedvetlen családi környülmények nem engedik, hogy hívásodat elfogadjam, noha mondanom sem kellene, hogy <a' mi egy volna> nálad mulatásom lelkemnek jól esnék.

Azonban ha időd, egészséged, 's kéjelmed engedi, ne vesd meg kérésemet és Fáyét, ki különösen tisztel 's Bugátét, kik

hárman mintegy 170, az az száz hetven v. fr. összetevénk somlaira; ha, mint kértelek, megírtad volna, mint 's ki által küldhessük el a' pénzt biztosan, már eddig kezdenél lehetne; de ezt meg írhatod 's mi sietni fogunk elküldésével. Ha szüreted alkalmával nekünk is keríthetsz valahol mustot, a' mennyi a' fenn írt pénzből kerül (hogy kerek szám legyen tíz hús frt még nem fogunk kímélni); legjobb volna ha két hordóba szüretnéd, az épen egy kocsi teher lenne, mert 10—12 frt-al véve mintegy 14 [jav. ebből: <. . >] v. 16 akóra mehetne. Pinczédben helyet csak addig kérnénk, míg a' bor kiforr 's biztos alkalom jó le.

A' zsebszótári nálad levő ívekre már December' végén okvetetlen szükség van; mert a' nyomtatás már 30 íven túl jár; jó volna, ha elébb küldenéd valamivel, mert át is kell néznünk.

Csókollak Julissal együtt; kívánom egészségesebbek legyetek mint én voltam, vagy legalább olyanok, mint most vagyok, mert hidegem Forgó egy porára elmaradt; de igen meghúzott.

Nagy Gyűlésre eljössz-e? [jav. ebből: *feljo*] Hozzon isten!
barátod

A' somlai, ha lehet, a' jó félről legyen. Vörösmarty.

[A levél 3. lapján Stettner György írásával a következő feljegyzések állanak:]

Miskának vettem

8 akó somlai mustot pr' 11 frt 88 fr
8 akó vasas hordót pr' 2 frt 30 kr 20 fr
Fuvar Pápáig
Töltelék

[Cím:] Tekintetes Nemes

Stettner György

Táblabíró és Professor úrnak

Pest.

Pápa.

[A levél hátán Stettner írásával rájegyezve:] $\frac{10}{16} 34.$

[Tört pecsét.]

237. ZARKA JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Poson. Januar 5^{kén}, 835.Különösen tisztelt
Kedves Barátom!

Szathmár megyének követei Kölcsey és Eötvös, — mint-hogy ugyan azon balítéleteket, melyek ellen az egész országgyűlés alatt utasításoknál fogva buzgón hartzoltak, későbbi pótló utasításoknak következtetésében [jav. ebből: *utasításoknál fogva*] védelmezni kellett volna; — követségekrül lemondottak. Ezen pótolhatatlan veszteséget minden hazafi, — annál inkább mi, kik véle legalább személyes meggyőződésünkül egy hitvalláson lévén hivatalunknál fogva egy körben dolgoztunk — mélyen érezzük. Úgy hisszük egyedül a' jó ügynek hódolunk ha ezen lelkes férfiak eránt — kikben ez olly hív és erős pártolókra talált, kiknek érdemeit azonban az önn érdekít felnemfogó sokaság méltánylani nem képes — szeretetünket, tiszteletünket, és háladatosságunkat nyilván kijelentjük. Ezt tenni elhatározott szándékunk, egyedül a' kijelentés módjára nints közöttünk tellyes egység. A' nagyobb rész emlékpénzt jelképpel és felírással kíván nékik készíttetni, 's ennél fogva engemet — ki Kegyed barátságával dítsekedem — biztak meg követtársaim, hogy ez eránt segítségét, tanátsát, és nézeteit kérném ki. Az emlékpénzre ségve itten az volna az idea, hogy annak egyik oldalán a' szabadság jelképét abrázolna egy ló a' maga természetes szabadságában, sebes vágatva, repülő serénnyel s. a. t., rajta de háttal a' ló'fejéhez egy leány ülne lantot jádzva. Ugyan ezen az oldalon

volna Kölcsey vagy Eötvös neve egy elmés felirással az elsőnek munkájából, a' pénznek másik oldalán volnának az adóknak nevei. — Egyéberánt örömmel vennők, ha a' jelképre, jelmondásokra és általjában az egészre véleményével bennünk Kedves barátom szerentséltetne, és hogy a' reám bizottakat világosan előadjam, az első kérésünk ezt tárgyzassa.

Másodszor. Milly' munka volna legszebb ezen emlékpénzre? Metszés, öntés, prés vagy olly neme a' munkának melyben Szentpétery munkálódik? Minthogy ezek felül magokkal a' művészekkel legczélerányosb volna tanátskozni, bátor vagyok kérni Kedves barátomat méltóztassék ezekről Szentpéteryvel, Villiguttal és Karatstsal értekezni.

Harmadszor. Mi értzbül volna legalkalmatosb, és mennyibe kerülne két illyen emlékpénz?

Ha tehát Kedves barátom fáradságát nem sajnálván, kéréseink tellyesítettését magára vállalja, méltóztassék válaszával bennünk mentül előbb szerentséltetni, mivel Kölcsey és Eötvös vég butsu vétele közelget és a' dolog siettetést kíván. Ez úgy-is második levelem e tárgyban, a' mint azt fogja tapasztalni — az első receptisse nélkül küldöttem, később jutván eszembe, hogy a' levélnek bizonyos kézbe jutása végett ez sem felesleges. A' mi a' jelképet és felirásokat illeti azoknak egy két barátival úgy p. o. az ebben jártas Ferenczyvel — leendő közöltetéséért esedezünk, és nézeteiket örömmel veendjük; de egyébként az egész dolgot, több okokbul még most a' mennyire lehetséges, nyilvánossá tenni nem szeretnénk.

Mentsége bizodalmunknak, melynél fogva ezen fáradságos vállalatra megkértük, ugyan az, a' mi indító oka volt Kegyednek t. i. mind személyes társalkodásából, mind lelkes iratibul kitünő azon buzgó tiszta vonzódása honnunkhoz, nemzetünkhöz, és ahhoz, a' mi ezek diszével és hasznával kaptsolatban áll.

igaz barátja és tisztelője
Zarka János.

[Pozsony, 1835. dec. 10.]

Kedves Barátom Uram!

Vidorabb lélekkel írhatok már; mert hála Istennek fiam lábbadozik immár, legalább az ágyat már néha el hagyhatja 's orvosa is reményt nyújt jobbulásához, mit eddig nem mere tenni. Egyszer már Consiliumot készültem tartatni, egy ízben majd húszszor kristélyozták, azután pióczázták, most pedig sós vízben fürdik naponként. Lelkem' szenyvedése mondhatom iszonyú volt. Magam csak eleinte betegeskedtem egy pár nap; de már szokom vízhez, levegőhöz, és czéhbeli politicalai pályámhoz, melly utóbbit azonban haza menetelemmel tán végképen szegre akasztani készülök, mert látom nem csak egyesnek, de az egész törvényhozó testnek is csak jóakarát minden dolga, 's kegyelem-morzsaik minden kivivott 's kivivható nyeresége. Valamire való tárgyaink mind elesnek vagy a' fő Táblánál vagy ott fenn. Majd meglátjuk: mi lesz' a' magyar törvény-cikkelyekből? Ebben alig ha meg nem feneklünk, legalább a' lelkesedés még most nagy. Én azt hiszem a' magyar egyedül magyar articulásokat kivívhatni nem fogjuk; de azt hiszem, hogy legalább eredetinek a' magyar textus fog elismertetni, 's illy bődolgtalan diaetán még ez is nyereség. A' múlt héten az én praesidiumom volt a' Circulusokban. A' Resolutio' fontos tárgyai forogtak kérdésben, 's a' vissza nyert Vármegyék' dolgában előfordulván az unitaria Vallás, azt az egész Országra nézve be vettük; de tudom hogy fenn elfog esni. Végeztünk a' Correlatiókban is; de ehhez sem sok reményem van. Az időt Gr. Széchenyi kedvéért olly szerencsésen szorítottam, 's végre engedett Notariusunk is, hogy csak egy fertálynyi időnk maradván fel Szombaton, a' pesti hid dolgában legalább magát az első Relatiót felolvastuk, hogy így a' tárgyba beereszkedjünk. Ma már tanácskozás alá vettük. Az Expropriatiót, kárpótlás mellett, elvégeztük, alig lévén hat voxs Pest városa mellett. Továbbá elvégeztük azt is hogy az 1790től 1808ig divatozott Vámtariffát elfogadjuk; az eszten-dőkre <nézve> és kárpótlásra nézve pedig egy Országosan kinevezendő Commissio fog a' vállalkozó társasággal végezni.

— A' Diaetának úgy hiszem Január közepén lesz vége. Némellyek prorogatoriumot akarnak kérni, mit én ugyan nem tennék. — A' diaetán igen sok jó fő van, de monstrantia sok, és tiszta jóakarát is kevesebb mint ohajtandó volna. De az nagy szerencse és előhaladás, hogy a' liberalismus csak ugyan tartja a' divatot, 's négyet ötöt kivéve, a' többi legalább vele szemközt hajtani nem mer, hanem hallgat vagy alattomban dolgozik. Ugy veszem észre, praescriptivus előkolompos nincs a' Statusok tábláján, de némellyekre inkább hallgatnak Deák Ferkó alig ha nem legjobb Geschäftsmannja a' diaetának. A' pertractiók folyamataiban sok a' prokatori fogás és subtilitások. Én megvallom a' nyilt egyenességet, több szilárd-sággal és kitűréssel párosulva inkább szeretném a' diaetai pertractatiókban; kétség kívül több energiát szűlne és tekintetet. —

Az ifjak deputatio által megkértek, hogy vállalnám fel magyar szindarabra nézve a' directorságot, melyet ők a' budai színészek javára akarnának eljátszani. Sikerülhetés esetére szívesen ajánlkoztam, 's az ifjak tüzzel is fogják a' dolgot, de a nagy Kleinstädtlerei miatt fejez személyeket nem kaphatnak. Igy alig ha lesz belőle valami. —

Az Aurorát igen nehezen várják sokan. Hallom a' Kőlcsey képe szerencsétlen sorsát. Pónori is ismét valami epigrammákat firkált össze, de még nem láttam. Engem kerül, 's jól teszi. —

Alig várom, hogy az én kedves barátim körében, champagnejeimet kóstolgathassuk, 's nyilatkozhassunk víg tréfák közt úgy a' mint érzünk. Én itt per te vagyok nagy részével Táblánknak, forog köztünk a' barát-nevezet 's kézszerítés; de a' szív csak ugyan hidegen marad köztünk; non fit hoc verbis, non tam cito Marce fili! Egyébiránt panaszom nem lehet senki és semmi ellen. Bizony több szívességet mutatnak irántam, mint reményltem; de érzem köröm nem ez. Tapasztalásnak azonban igen szép ezen kis excursióm. — Hónap Pyrkert fogom meglátogatni, ki kegyes vala rólam megemlékezni, mint tudtomra adaték. A' Váczi Pöspök is megtractált, hihető hogy dézmájára beszéltem. 10^a Dec., ma csak ugyan elfogadtuk a' magyar articulusokra nézve a' nádori közben-

járást igen nagy szótöbbséggel. Nekem Vármegyém utasítása szellemében az intermediatiót el kelle fogadnom; de ezt későbbre akartam halasztatni egy pár Nuncium után a' köztünk Miklós napján tartatott conferentiában; azonban Nagy Pál elébb kirukkolt vele; hihető attól fél hogy később a' Palatinus el nem fogadja. Ha bízhattunk volna magunkba jobb lett volna elmellőzni az intermediatiót, de akkor azt kellett volna kijelentenünk, hogy magyar articulusok nélkül inkább törvényt se fogunk haza vinni. Erre pedig csak öt Vármegye sem fogott volna nyilatkozni. És így az intermediatio biztosabb út, mert valamit bizonyosan nyerünk, ha felvállalja a' Herczeg, a' mit már alattomban declarált is. Ha pedig nem lesz az intermediationak foganatja, ott lesz a' dolog a' hol most van; mert a' regressust fenntartottuk.

Egyebbiránt inkább futunk most már a' tárgyakon, mint deliberalunk. Az unatkozás szembetűnő, 's a' már nagyobbára kimerített tárgyokban az áldott *maradjon* határoz leginkább. 'S ez valóban sok jót is tesz. —

Tettes Bajza, Schedel, Bugát, Luczenbacher, Czuczor Urakat 's egyszóval jó barátinkat tisztelem. Kedves barátom Uramnak pedig becses barátságába ajánlott, különös tisztelettel maradtam

Posonyban 10 Dec 1835.

tisztelő barátja
Fáy András.

Fábián Gábor': Arad leírására itten praenumeráltunk mintegy 50^{en}.

Sietve írárok, 's ezért bocsánatot kérek, hogy nem épen rendiben.

239. VÖRÖSMARTY MIHÁLY SZÉCHENYI ISTVÁNHOZ

Pest 2. Mart 1836.

Méltóságos Gróf!

Tanúja lévén tegnap s tegnap előtt egy vitásai hevessegéről, de kivált szenvedélyei állatiságáról nevezetes közgyűlésnek, kivántam Nagyságodat némelly dolgok felől értesíteni. A kisajátítás után, mellyet itt közhasznosításnak bérmáltak, a magyar játékszín dolga került elő. Szinte felfogott lélekzettel várta azt mind a felső mind az alsó gyülekezet, de ezen felfogott lélekzet annál dühösebb ordításokban tört ki a vitatás alatt, jóra rosra egyaránt javalást harsogva. Nem lehetett olly vadat, olly képtelent, olly egymással ellenkezőt mondani, mit tetszés ne követett volna, ha az tűzzel és hangosan volt mondva. Az egész gyülekezet egy nagy pára volt, melly félszázados éhségtől vakon és eszméletlenül rohant meg minden falatot, melly elébe a színházépítésről konczúl vettetett. A gyülekezet illyszerű lelkesedésében mi csoda, ha balúl ütött ki a végzés, mellyről Nagyságod hihetőleg már fogott hallani. A vármegye tudniillik kész az országgal egyesülni, átadván telekét s pénzeit, de egyszersmind terheit is, ú. m. azon 18000 v. frt. mellyet már építésre kiadott, s azon 6000 frt. mellyet a telekért a sor reá kerülvén, Grassalkovics hitelezőinek ki kell fizetni s ezeken kívül a színészek tartásának gondját. S a mi igen mulatságos, hajlandók voltak abban is megyezni, hogy az ország 400000 frtjából 100000 frt a kerepesi teleken építtessék s fordíttassék Conservatoriumra. Mindezek felett pedig nyakra főre 3 vagy 4 hét alatt történjék

meg az egység, különben ők az építést egész erővel folytatandják.

E szerint a vármegye 78000 frtnyi terhet ad át, a nélkül, hogy megmondaná, mennyi pénze gyült be, de alig ha gyült annyi, hogy a fenn kitett 78000 frt felérje, s így igen különös, hogy azok szabják meg a feltételeket, kik bukó félben vannak. Azonban akár mint álljon is a dolog, hírvágyból-e vagy némi apró hasznokért, vagy mind a kettő feletti desperatióból annyira neki vannak bősZülve az építésnek (mint ezt nyilatkozásaikból ki lehetett venni), hogy a valódi egyesülést épen nem óhajtják. Hozzá kell adnom, hogy ezen emberek képzelni sem tudnak örömet az ügy előmenetelén, hacsak az hivatalos kezeik ügytelensége által nem ápolgattatik.

A dolgok illy helyzetében én semmitől sem tartok inkább, mint az egyesüléstől (a vármegye értelmében) s attól, hogy az a 400000 frt a milly hamar s nemesen megajánlva volt, ép olly hirtelen s oktalanul elpazarolva lesz. Talán nem leszek terhére Nagyságodnak, ha itt némelly gondolatimat leírom, nem mintha újak volnának Nagyságod előtt, hanem csak emlékeztetésül. — Én a 400000 frt philosophiáját úgy veszem fél, hogy abból részint a színházat kell építeni, mert még nincs; részint a színjátszókat fizetni; mert különben meg nem élnek. Okos gazdálkodással a megajánlott pénz a két czélra elég, de csak e kettőre olly szoros kikötéssel, hogy abból csak egy kis, bármilly parányi rész is egyébre ne pazaroltassék; pazarlásnak tartanám, ha a 400000 frt eldaraboltatván, örök tengésre szánt fél intézeteknek vetné meg alapját. Ugyan azért, mivel ezen vármegyével okosan egyezni alig lehet, tán jobb volna felhagyni minden alkudozással, s magokra hagyni a jobbíthatatlanokat. Akármilyen képtelen is most egyszerre két magyar színházat építeni, mégis kisebb ros a kettő közül, s a nagy színház minden esetre képesebb lesz magát fenn tartani, mind jobb körülményei, mind, úgy hiszem igazgatásának józansága által, a mit, tapasztalás után szólva, Pest vármegyétől várni nem lehet.

A tegnapi előtti gyűlésben szólottak: Dezsőfi Aurél, igen jelesen s kimerítőleg, őt pártolva, Józsika, Prónay, Ráday, Wenkheim Béla, s utóbb Szentkirály is. D-fy Józsefnek volt

az a szerencsétlen gondolatja, hogy a Conservatoriumot megemlítette, s ez így jött végzésbe. Az ellenfél szökdelve, a fő dolgokra nem felelve, nevetséges hazafiúság ömledezésével s némelly nem annyira erős, mint erősen declamált mondásokkal hadakozott, s az alispány mindezek felett szokatlan illendőséggel vitte elnökségét, megtartózkodva minden erőszakolástól, de, mint utóbb kitetszett, csak azért, hogy roszul fojtott haragjának annál korlátlanabb kitérését engedjen. Másnap ugyanis Dezsőfi Aurél a jegyzőkönyv felolvasásakor némelly észrevételeket tett, s ekkor az alispány egész lélekhaborodással felszólott s nyilván megvallotta, hogy ő tegnap mérsékelte magát, hogy a vitatást szabad folyamatban hagyta, noha tüzes vérü ember lévén sok dolgokat mondhatott volna, hogy ő ezt a vétket még soha sem követte el (!), hogy most már félre tesz minden tekintetet s szeretne azon embernek szemébe nézni, ki — nem tudom mit — merne még kérdeni, s végre azt látszott akarni, hogy a tárgy soha többé vitatás alá se vétessék s mindezt az elnöki székről, hol józan-ságnak s mérsékletnek kellene kormányt tartaniok. Ezen beszédből, melyet botránkoztatás, gőg s nemtelen hiúság bélyegezett, a küzdő indulatok s szenvedélyeknek olly rút hangversenye rítt ki, hogy beillett volna akármelly hazafiúi szándék sírja fölé macskamuzsikának. Dezsőfi Aurél ellent mondott, különösen a tárgy föl nem vehetésének, s ezen otromba gondolat csakugyan nem is ment jegyzőkönyvbe. Végezetül is a mi szónokunk Jankovics Miklós kívánt, mennyire gyenge erejétől kitelhetett Nagyságodnak ártani, megmutogatván mennyi galibát szerez Nagyságod a világnak s ezen szelíd foglalatosságán annyira elérzékenyedett, hogy szinte könnyei hullottak.

Óhajtom, hogy Nagyságod némi hasznát vehesse ezen tudósításomnak, s hogy az észszel párosúlt tiszta szándék daczára minden mostoha elméknek, valahára diadalmát ülje. Maradok Nagyságod alázatos szolgája

Vörösmarty Mihál.

1836. november 29—30.

Kedves Barátom!

Minden órán várjuk Bécsből az engedelmet egy folyóiratra, mellyet, ha lehetséges, a' jövő év' kezdetén szándékunk megindítani. Schedel, ki a' vállalatban társam, talán fogott írni annak tartalmáról melly szép literaturai 's tudományos dolgozatokon kívül a' hazai 's külföldi literatura' ismertetését 's birálatait foglalandja magában 's Athenaeum és Figyelmező címek alatt hetenként kétszer jelenik meg. Igen szerencséseknek tartanók magunkat, ha részvételét tőlünk meg nem vonná, érdekes dolgozataival segítené folyóiratunkat 's annak írói között egy olly nevet hagyna említenünk, mellynek két egészen különböző pályán azon ritka dísz juta: jelesnek 's egyszersmind szeretettnek lenni.

Vállalatunk nagy, 's egyesült erőt kíván; a' nélkül, meglehet, azon sors éri, mellyben többi társai, írók' s' olvasók' részvételensége miatt elaljasodván, sínlének.

Mínél előbbi válaszát kikérvén, vagyok

tisztelője 's barátja

Szállásom: Zöld fa' utcza, Jankovics-ház. Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Pesth]

[Cím:] Tekintetes Kölcsey Ferencz urnak,
a M. T. Társaság rendes Tagjának, 's több ns.
Vármegyék' Táblabirájának

Nagy-Károl

[Tört pecsét]

Cseke.

241. KÖLCSEY FERENC

VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ ÉS SCHEDEL FERENCHEZ

Nagykárol, Decemb. 2d. 1836.

Vörösmarty és Schedel barátimnak.

Gyűléseink alatt ezer nemü dolgaink vagynak; nagyszerűek és apróságok; 's ez a' sokneműség jobban eltép, mint terhel. Ez az oka, hogy becses leveleitekre együtt válaszolok; mert nyugalmasb időben külön és hosszabban irhattam volna ugyan; de félttem, hogy késedelmesnek fogok tartatni.

Hogy folyóírást akartok, azon örülök; 's örömem öszinte-
ségét bizonyítsa, ígéretem, mi szerént dogozó társatoknak
ajánlkozom. De eleinte sokat tőlem várni nem lehet. Képzelt-
hetetlen az, hogy azon időnként előforduló félbeszakadások,
mik hívtalom miatt literatorkodásomban okoztatnak, meny-
nyire kifogatnak sarkombol. Gyakran hetekig nem jövök
helyre annyira, hogy valamelly már kész munkámban igazí-
tásokat tegyek, vagy a' megkezdettét ismét folytathassam.

Mondani fogjátok: ez nem nagy biztatás! és még ez is
kevesebb, mint gondolni lehetne. Mert tudnotok kell, csak az
Athenaeum' számára ígérekem; kritikai figyelmeztők'
számára nem nagyon vagyok hajlandó. Nézeteim a' kritikárol
a' Tiéitektől sokban 's talán lényegesebben különböznek,
mint első tekintettel gondolhatnók. Így félő, hogy lapjaitok
tarkák lennének; de semmi esetre nem lennének ugyan azon
szellemtől keresztül lehellve.

Karácsony tájban vergődöm innen haza; addig, ha folyóírás-
tok jövő évre megindulni akar, megjön az engedelem 's hozám
[!] a' hír. Az új év' két első hónapjában Heckenast' számára
akarak valamit irkálni; ki által hordatom a' szükséges könyve-
ket, 's adósságomat kész pénz helyett, mi körültem ritkán
hever, napszámmal fizetgetem. Ezt végezve időm leszen
készen álló irataimból valamit számotokra is szerkeztetni.

Soha ne feledjétek, hogy ide írásaimat magammal nem
hordozom; Csekén vagynak azok; 's onnan valamit küldeni
nehezebb, mint Calcutából Londonba. Ezt egyszer megjegyze-
ve, küldeményeim' lehető elkésését minden előfordulandó
esetekre megfejtettem.

Értekezésemet a' görög philosophiáról szeretném egymás
után folyóírástokban közleni; s' meg is próbálom ezt. De egyet
kívánok — hogy inkább semmit ne kezdjétek, mint válogatás
nélkül, az az szigorú válogatás nélkül fogadjátok a' küldemé-
nyeket. Hígyjétek el az, hogy nincs miben válogatni, ki nem
ment. Mert ha nem lesz válogatni való, miért legyen nyomtatni
való?

Bártfayt, Helmeczit és Bajzát üdvezlem. Éljetek szerencsé-
sen; öllelek változatlan barátsággal.

Kölcsy Feri.

Pest Dec. 8^{án} 1836.

Kedves Barátom!

Igen sok örvendetes dolgot akarok írni. Először azt, hogy somlai borod igen hatalmas kezd lenni, 's ha ihatósága veszedelmére nem lesz, csak egy év múlva is, dicső ital kerül belőle. Különösen szeretem tiszta íze 's kedves illatjáért. Az istenért! viseld gondját a' magadénak, hogy sokáig ihassunk belőle.

Második öröm volna, az Athenaeum és Figyelmező cím alatt megindítandó folyóirat, mellynek jelentését talán már láttad, ha nem, itt küldök egyet. Íróársaink között megfogunk nevezni, fel sem tehetvén rólad, hogy velünk nem kívánsz tartani. Szász és Péczeli már megígérkeztek. Képzelheted, hogy szorgalmasabb levelezők' kezébe estek, mint te. Megszólításodat társaim egyenesen rám bízták, 's minek utána már százszor akartam írni, ma száz egyedikszor csakugyan írok, hogy meg ne botránkozzál, ha neved [jav. ebből: neked] híred nélkül az írók között lesz. Irhatsz nekünk <.....> rövid szakaszokat tudományaidból, vagy bírálatokat névvel és név nélkül.

A' harmadik öröm volna, ha sok előfizetőnk lenne, de maig (köztünk maradjon) csak kettő van, zerusok kellenének hozzá, vagy három. Az Auróra' képe uton van, tán új esztendőre kapható lesz. — Én most apróságokat dolgozom az Athenaeum' számára, Julius Caesar' tisztázásához 's félbe maradt drámámhoz csak azután nyúlhatok, ha újságunk rendben lesz.

Hogy van hitvesed 's gyermekeid? — Én most tűrhető egészségben vagyok. Csókollak mindnyájatokat. — Tarczit tisztelem. Válaszodat minél előbb elvárom

barátod

Vörösmarty Mihál.

Nem sokára tudodra adhatom, miket kívánnánk tőled recenseáltatni. Némellyek már el vannak foglalva, de név szerint nem tudom mik és kik által.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes Stettner György
Táblabíró úrnak, a' honi törvény'
's politikai tudományok' Professorának,
magyar akadémiai rendes tagnak

Pápán.

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] $\frac{I7}{I2}$ 36.

[Pecsét kivágva.]

243. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KÖLCSEY FERENCHEZ

Pest. 4. Jan. 1837.

Kedves Barátom!

Nagy örömmel értettük leveledből, hogy részvételedet meg nem vonod tőlünk. Nekünk nem csak munkáidra, hanem javalatodra is volt szükségünk, 's részemről örvendeni fogok, ha azt, valamint előre szívességedtől kinyerők, úgy továbbra is birni szerencsések leszünk. Említéd, hogy inkább semmit ne adjunk, mint nem jót. Szent gondolat! mert a' világot hiábavalóságokkal untatni bűn, 's nekünk buzgó törekedésünk lesz közelíteni legalább, ha nem betölteni a' szabály' parancsát. Egyébiránt a' folyóirat vegyes közlemény, annak lehetnek igen gyenge részei, a' nélkül, hogy hasznos lenni szünjék. A' mit tehát reménynyel vágyunk elérni, az, hogy gyengéink mellett legyen annyi becs 's valódiság iratainkban, hogy az a' jobbak 's buzgóbbak figyelmét megkösse.

Igen ohajtanók, ha az ígért munkát minél előbb fölküldenéd 's ha talán egyebeket is, mint folyóiratunk' tartalmához képest kedved jőne írni, közlenél koronként. Úgy emlékezem, a' görög tragicusokból is vannak fordításaid, érdekes töredékeket lehetne mutatványúl adni.

A' Figyelmező kritikáira felelőleg, nem gondolom, hogy azokra nézve annyira különbözzünk egymástól. Szelleme, legalább gondolatom szerint 's befolyásom' erejéig, különbözni fog a' kritikai lapokéitól, mellyeknek egészen más rendeltetése 's feladata is volt, minek, ha nem tévedek, nagy részt *<mint>* megfelelt 's így annál kevesebbé lesz szükség *<e>*

a' figyelmezőnek, a' kellemetlen, jégtörő munkákat újra kezdenie. Szándékunk jobban a' dologhoz tartani magunkat 's ovakodni alacsonyágoktól, mellyek a' mostani, kivált kassai, kritikákat bélyegezik. Őszintén, 's mennyire <lehet> kár nélkül lehet, kíméletesen ohajtanám én azt ott bugdácsoolnánk, az szomorú ugyan; de csak emberi dolog lesz. Még egyet! — A' hol gyomot s' gazt terem a' buja föld (a' kritikai mezőt értem) jobb-e azt parlagon hagyni, vagy czélirányos munka által legalább helyenként is, kitisztogatni? Egy <jó, helyes, okokkal szigorú> jó bírálatot, mindig úgy lehet nézni, mint új foglalást a' gazos parlagból. 'S meglehet, ('s adja isten) hogy még kedved jőjön efféle munkákhoz.

Azóta, hogy irtunk, 's épen a' legnagyobb munka közben, igen súlyos csapás érte Schedel barátunkat. Fialat, <virító> jó, szívelt 's általában igen jeles, általa <nagyon sze...> érdemei szerint szeretett, felesége 4 napi betegeskedés után meghalt, mondhatni, virító korában; mert néhány nappal az előtt, épen szülése napján, még épen és pirosan künn jární láttam. Szegény barátunk munkában keresi 's úgy látszik, találja enyhültét.

Ismételve kérlek, ha valamit küldhetsz az ígértekből, ne halaszd sokára.

Számot vetvén mostani erőnkkel, úgy találjuk, hogy egy eredeti (nyomtatott) ívért 4 aranyat adhatunk

tisztelő barátod
Vörösmarty.

Mit mondasz a' kassai bírálókra? Azok eleinte Bajzát vádolák, hogy bennünket utánazott, 's most te, Fáy, én 's mindnyájan csupa plagiariusok vagyunk ítéletök szerint. 'S ha csak ítéletök szerint vagyunk, nem baj; de a' közönség nálunk nagy részt gyermek mellyet vezetni kell. 'S nem fogna ártani a' képtelen állításokat megszegyeníteni, nem indulatosan, mert azt a' zajtámasztók nem érdemlik, 's hozánk nem illenék, hanem nyugalmas 's értelmes beszéddel, mellynek tartalma van. Ha időd engedi, hogy egy pár sor

levelet írj, ohajtanám erről is hallani ítéletedet. Társaim tisztelnek. Bártfay Bécsben van.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes Kölcsey Ferenc Pest.

Táblabíró 's Szatmár vármegyei

Főjegyző úrnak, a' m. Akademia' rendes Tagjának
Nagy-Károl. Cseke.

[Egész pecsét.]

244. TÖRÖK GÁBOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Tápio Sáp. Jan. 14^{én} 1837

Kedves Barátom!

Testvérem vétségéből Tápio Sápra hozta a' sirverseket, 's ugyan azért tegnap bár miként kerestem, meg nem találhatam, hogy kérésem szerént rövidítés végett ált adjam, most küldöm tehát, azon megújított kéréssel, hogy Fáy Barátunk által készített igen hejes ideáju verseket mentől rövidebbre vond össze, ötöt magát kértem volna, de részént az időből fogytam ki, részént pedig a' sir követ nagyobbnek véltem. — A' második lapon foglalt sorok közé Testvérem Férje, és fia haláluk idejét és élet évüket szeretné <ki> tétetni. —

Kérlek alkalmaztasd mind ezeket úgy, a' mint legjobbnak véled, és küld el a' Pósta által Aradra, a' hol jövő holnap [jav. ebből: vége<. .>] ro^{is}mulatok. —

Kérésemet azzal hogy alkalmatlanságomért ne neheztelj, meg toldva csókollak 's vagyok

tisztelő Barátod
Török Gábor.

245. NYÁRY PÁL, VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pest, 1837. jan. 15.]

Tekintetes Ur!

Tekintetes Pest Vármegye Színészeti Választmányja mai napon tartott ülésében, melyben az épülő Magyar Színház kinyitását folyó évi augusztus 1-ső-jére határozá, szükséges-

nek találván: hogy azon ünnepélyes alkalommal egy a tárgy érdemét kimerítendő Prolog szavaltassék; *a Haza tudós férfiai hosszú sorain végig menve, azoknak tudományos kifejlésünk jelenlegi korszakát díszítő koszorujából az érintett Prolog készítésére Önt választá, s megkéretni rendelte.*

Miről a midőn Önt kötelességeim egyik legkellemetesebbikének megfelelőleg ezennel hivatalosan értesíteném, megkülönböztetett tisztelettel maradok

Pesten jan. 15-kén 1837.

alázatos szolgája
Nyáry Pál.

[Cím:] Tekintetes Nemes Nemzetes és Vitézlő
Vörösmarty Mihály úrnak
a Magyar Tudós Académia rendes tagjának
tisztelettel.

246. KÖLCSEY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Cseke, Januar $\frac{24d}{1837}$

Kedves Barátom, Januar 4d. költ kedves leveledet, és az Athenaeum' három első számjait együtt és örömmel vevém. Sürgetéssedre, hogy valamit én is küldjek, ide zárom beszédeim' csomóját, melly áll a' következőkből.

Kölcsey K.hoz, parainesis.

*Játékszin.

*I Ferencz.

Követválasztáskor, 1832.

Követek' visszaérkezése kor. után.

Törvényszéki beszéd.

A' gyilkos anya alp. véd.

Tisztválasztáskor. 1832.

*Mohács.

*Kazinczy.

*Vilma.

Czelesztfina.

Sorsvonás.

Magyarnyelv, orszgyűlési beszéd.

Erdély do.

Kis.fiscus' öröködése do.

A' papi dézma do.

Az irtásokrol. do.

Az örökös megváltás. do.

Az elsőszülöttségi javak do.

A' csillagjegyesek már ki voltak adva; ezek tehát nem az Athenaeumba valók. *Czelesztina'* némelly töredékei is jöttek ki valamelyik Aurorában; de az egész, valamint a' többi jegyetlen beszédek is még ismeretlenek. Azokból tehát, ha úgy tetszik, folyó írástokba vehettek fel. Leginkább ajánlanám a' *Parainesist*, a' *törvényyszéki beszédet*; 's a' *gyilkos anyát*.

Az orszgyűlési beszédek' kinyomtatását az Athenaeumban bizonyosan engedni nem fogják. Az egész gyűjteményt többekből válogattam ki. Ha e' kis csomó valahogy kijöhetne, idővel többet adhatnék. Azonban nem tudom: eszközölhető leszen e kiadások? Ha, igen: úgy Schedel és Bajza barátainkat nekem tett ígéreteknél fogva kérem: szíveskedjenek redigálni. Mert a' sorra, mint következzenek egymás után? nem figyelmezttem. Ha a' kiadás nem eszközölhető: akkor az Athenaeumba valókat írássátok le magatoknak; 's a' csomót Bártfay barátunknál letenni méltóztassatok, hogy annak idejében visszaküldhesse. Az orthographiában lehetnek tévedések; arra nézve szabad kezet engedek.

Jegyzeteim a' görög philos. történeteire, egy részben már sajtó alá fel vagynak dolgozva. De midőn Hartleben, munkáim keletlensége miatt a' velem kötött egyezésről lemondott, félre tettem azokat, 's bajba kerül ismét elő keresnem. S elő keresni ugyan még sem lenne olly baj, mint az, hogy a' bevezetést újra akarom dolgozni. E' szerént még kérek várakozást. Áprilisig, ugy hiszem, küldök belőlek próbául.

Folyóírástokrol ítéletet még nem mondhatok. Csak azt bátor vagyok kérdezni: mit czéloztok olly czikkelyekkel, mint a' Burke és Foxrol való? Először e' czikkely már, úgy tetszik, a' Társalkodóban adatott. Másodszer: Burke a' francia revolutiót aristokratiai szellemben ítélte meg, az az illiberalis

elvekből. Ezen cikkely úgy terjeszti elő Burkét, mint győzelmest Fox felett; pedig a' következés megmutatta, hogy Fox a' francia nép' helyzetét, 's a' háború egész folyamát tisztában fogta fel: mint Burke és Pitt. Miért hát ezen scena, melly regisége miatt (ddto 1790) úgy is érdeke vesztett a' Journalvilág előtt? Vagy ha azon epochából akartatok adni valamit, miért nem adtátok inkább Fox' beszédeit az 1793 és 94diki parlament' üléseiből? Erre nézve ohajtanék felvilágosítást. Az illiberalismusnak olly sok és hatalmas terjesztői vagynak; miért számokat épen nektek nevelni?

Schedel' nejeének elhunytát tiszta szánakozással olvastam. Isten 's az ő lelkének ereje pótolja ki neki e' veszteséget. Munka, és idő: két hatalmas szer minden bajokban.

Ide rekesztem Váradí értekezését a' világ' eredeti nyelvéről, véleményemmel együtt. Kínos dolog illyeket olvasni.

Légy kegyes válaszolni. Barátainkat üdvözeld nevemben. Öllelek változatlan barátsággal

Kölcsey.

247. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KÖLCSEY FERENCHEZ

Pest 13 Febr. 1837.

Kedves Barátom!

Harmad napja vettem leveledet 's a' küldeményt, azon elkésérítő nemével az örömnnek, mellyet censurás országban egy becses tartalmu kézirat' átvételekor érezni lehet. Alig hiszem, hogy beszédeid' legszelídebbikét is közölhessük az Athenaeumban, ha csak alkalomra nem várunk, hol <.....> <mintegy> szakaszonként egyet mást tán becsusztathatunk de mint beszéd 's kivált országgyűlési, az Athenaeumot nehezen fogja gazdagíthatni. Azonban gondolkodni fogunk kiadhatása felől 's majd annak idején tudtadra adjuk kilátásainkat. Bajza és Schédel örömmel vállalják el a' rendbeszedést. — A' Kölcsey Kalmánnak szóló oktatást által adtam tüstént Bajzának, ki most a' szerkesztést viszi, 's azt minél előbb közölni akarja. Mennyire egy pár lapból ítélnék (többet nem olvashattam), úgy hiszem, érdekes leend a' tanulság <által>.

melly belőle vehető, 's az érzemények által, mellyekkel az ki fejezve van. Igen nagy szemtelenség kellene hozzá, hogy a' censor töröljön belőle. De nálunk illyféle erényekben nincs szükölködés. Nem képzelheted, mennyire szigorú, következetlen, sőt mondhatni, örülten szolgálai itt, kivált héti iratokra nézve, a' censura. Minden moccsanás zendülési jelenségnek, 's minden a' miben lélek van, veszedelmesnek tartatik. A' tápláló mag kiirtatik, 's mi csoda, ha a' megmaradott szalmát, alig a' barmok eledelét, ember nem szereti? Philosophiait adjunk? de hol vannak philosophusaink? 's ha volnának egy kettő, ki józanon szól, nem fellegekkel harczol, hanem életbe ható dolgokat beszél, politikainak veszik munkáját, 's mint illyen, az Athenaeumba fel nem vehető. A' törvény, mihelyt nem Verbőczy, sőt *<nem>* ha az is, de nem olyan, millyet ők szeretnek, tiltott paradicsom. Maga az orvos tudomány, nem eléggé szent, hogy istentelen kezeik súlyát ne érezze; folyóiratokban a' homoeopathiáról szólni nem szabad. 'S így lehetne végig menni minden tudományokon. Tudom én, hogy van, a' mi zsarnoki kezeiknek elérhetetlen, de hol van arra csekély miveltségünk mellett ember, ki írjon, hol a' ki olvassa? hogy állhassuk ki a' vásárt hatalmas német szomszédunkkal, ha a' kor 's nemzet' érdekei nincsenek munkáinkba szöve? Azonban, mi semmit sem hagyunk kísértetlen. Nem régiben két cikkelyt egészen kitörölt a' censor. Egyik arról szólt, mi teszi hosszú életüvé az országokat, a' másik a' halálos büntetésről, egy igen szelid s' tisztán emberileg tartott értekezés francia után. 'S mi ezeket 's az efféléket megtartjuk boldogabb időkre 's újabb hasonmüekkel szándékunk koronként szerencsét kísérteni. Mi sikere lesz, az idő választja meg.

A' „Burke és Fox” cikkelynél igazad van, az a' sokaságot félre vezetheti; de nálunk a' közönség gyermek, mohón kap minden efféle eledelt 's ezt nem lehet szem előtt nem tartani. Ezen fölül a' gondolkodó nem diadalmát fogja ott látni Burkénak, hanem csak azt, hogy a' régi szövetség iránt nem érzéketlen Fox egy pillanatra zavarba jött, a' mi, ha eszének nem is, de szívenek becsületére válik. Egyébiránt én a' cikkelyt nem védelmezhetem egyébbel mint avval, hogy a' csak

félig politikai dolgokat is örömmel olvassák 's ez talán utat nyithat a' censura előtt <.....> olyakra, miket magunk is javalunk. A' censor nem régiben azt mondta Bajzának, hogy az Athenaeumban mindennek politikai iránya van, ('s tehát még a' versezetek 's elbeszéléseknek is) 's hogy ő épen nem gondol vele, ha ezek miatt fel kell is akadnia, az az hogy ő törölni fog irgalom nélkül, 's mi lássuk, hogy boldogúlhatunk. De nem untatlak tovább, magad igen jól tudod, hányadán vagyunk, 's alig van kilátás szabadabb időkre.

Ohajtva várjuk a' görög philosophia történeteit 's ha verseid vagy más költői dolgozataid volnának, folyóiratba valók, azokat is.

A' törvényszéki beszéd, a' gyilkos anya, 's <ha> Celesztina szinte Bajzánál van, 's ha lehetséges, közölni fogjuk.

Kapod-e rendszeren az újságokat? Egy másik csapás rajtunk a' posta, melly hozzá férhetetlen gazsággal itt amott feltartóztatja ujságainkat.

Előfizetőink' száma kilencz százon fölül van, ha folyvást jó humorban tarthatjuk őket, tán beérjük velök.

Wesselényi a' napokban jött meg, egészséges. Az ifjak' dolgát, úgy beszélük, a' napokban felveszi a' királyi tábla. Ha csak valamennyire becsületesen ítélnék, a' vármegyék felkiáltásának köszönhetni, különben alig lehet Pilatus a' világon, ki Krisztus felfeszítésére alkalmasb eszköz volna, mint ők. Verje meg őket a' lelkiismeret halálok' óráján.

tisztelő barátod
Vörösmarty Mihál.

248. VÖRÖSMARTY MIHÁLY NYÁRY PÁLHOZ

Pest. 13. márt. 1837.

Tekintetes Jegyző Úr!

Nagy megtiszteltetésül veszem, hogy a' T. színészeti Választmány a' magyar színház felavatásakor szavalandó prologus' készítését reám bízni méltóztatott. Sok és nagy az, mit egy ilyen fényes alkalommal, az első magyar színház

megnyitásakor a' fő városban, annyi keserű küzdések és csalódások után, gondolni és elmondani lehet, 's igen fogok örvendeni, ha e' részben a' T. Választmány' előttem igen nagy becsű bizodalmának, 's a' közönség' várakozásának csak valamennyire is megfelelhetek. A' mit, midőn a' T. Választmány'nak tisztelettemmel jelenteni kérnék, maradok a' Tekintetes úrnak

alázatos szolgája
Vörösmarty Mihály.

[Cím:] Tekintetes Nemes
Nyáry Pál úrnak T. N. Pest vármegye
Aljegyzőjének

Pesten.

249. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KÖLCSEY FERENCHEZ

Pest, 12. April. 1837.

Kedves Barátom!

Sajnálom, hogy országgyűlési beszédeid felől semmi kedvezőt nem írhatok: itt általában csökkenés van a' literatúrában 's arról, hogy valamit külföldön nyomtassunk, szó sem lehet: nincs a' ki fel merje vállalni; itt pedig a' censura rémít vissza. Ez előtt vagy két hónappal tudakoztam egyik censort iránta 's azt mondta, hogy efféle munkákat a' helytartó tanács'hoz tartoznak felküldeni; ez pedig milly hosszas út, mindenki tudja, 's nem kedvező esetben a' kézirat is többnyire ott vész. Ha tehát munkádat ezen hosszas útra rá szánád, minden esetre gondoskodni kellene egy más leírásról, hogy ha az egyik kézirat fenn akad, a' másik meglegyen. Ha ott honn ugyan ezen beszédeid le vannak írva, tán egyenesen neki indulhatnának a' censurának. E' felől elvárjuk tudósításodat.

Fogtad olvasni, hogy itt erős gyűlés volt; ez egyetlen fegyverünk az erőszak ellen: így szokták a' héját ijeszteni, midőn csirkék fölött szállong, — 's néha sikerül; de az elriasztott vad madárnak éhe megmarad 's ha mindenütt kur! héjá-t kiáltának, tán éhen veszne el. Baj, hogy nem mindenütt kiáltanak.

A' nádor nagy beteg volt, halálos; de azt mondják már veszélyen kívül van.

Parainesisedet szeretik az emberek 's a' mi sokat jelent, nem csak az olvasók, hanem a' különben nem olvasók is.

Újságunk ellen sok úri ember fellázadt vagy inkább ellenünk, hogy újságírók lettünk. Azért fizet-e — így szólnak — az Akadémia, hogy mi Athenaeumot adjunk ki? — Ezen jó embereknek az nem tetszik legjobban, hogy mi dolgozni akarunk; mert különben hogyan hallgathatnák el Gebhartot, Pergert, ezen érdemes tudós férfiakat, kik az 500 fr mellett semmit sem dolgoznak? De hadd petyegjenek; míg nyomosabb ellenvetésök nem lesz, nincs mitől tartani. — Az országgyűlési beszédek iránt elvárom válaszat

barátod

Vörösmarty Mihál.

A' parainesisért járó 10 arany Bártfaynál van letéve; bízott alkalommal meg fogja küldeni.

[Cím:] Tekintetes Pest.

Kölcsey Ferenc urnak,

n' Szatmár vármegye főjegyzőjének,

a' m. akadémia rendes tagjának,

N.Károly.

Cseke.

[Egész pecsét.]

250. KÖLCSEY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Károl [jav. ebből: *Cseke*], Majus 23 1837.

Kedves Barátom, leveled, és Bártfay által aranyaitokat is vevém. A' mit országgyűlési beszédeimről irsz arra egyebet nem felelhetek, mint ezt: le vagynak azok ugyan itthon is írva; de azért a' Helytartó Tanács' elébe terjeszteni hasztalannak hiszem. Jól tudom, hogy azok benn az országban semmi esetre nem nyomathatnak. Hogy kívül nyomassanak, ahhoz sincs remény: tehát nincs más mód, mint Bártfaynkhoz visszavinni, 's adandó alkalommal Csekére transportáltatni, vagy ha jobban tetszik: deportáltatni. Egyébiránt kevés napok előtt vevém a' hirt Kossuth felől; 's hogy e' hír lelkemet

keresztülírta, hogy miatta tépelődnöm kell a' módokrol és eszközeokról, miket itt a' törvény' határain belül elő vennünk szükséges és lehetséges leend: azt magyarázat nélkül is jól érted. Azért épen nem fogsz megütközni, ha e' pillanatban alkalmatlannak hirdetem magamat, hogy Veled litteratori dolgokrol szollhassak. Az az: szollhatnék édes Barátom, de e' keserű gondolat villan elő minden szónál: minek nekünk litteratura, kik nemzet nem vagyunk? Ha e' kifejezés nagyon keserűnek, vagy épen igazságtalannak tetszenék előtted: gondolkodjál a' pillanattrol, mellyben írák; 's bizonynyal ki fogsz menteni.

Kézíratom többi részével mit szándékoztok tenni: méltóztassál megírni. Levelem' rövid volta ne adjon okot reá, hogy válaszodtol megfossz. Kevés idő mulva veszek magamnak pillantatot, mellyben, a' mit most elmúlasztottam, ki pótolandó leszek. Isten tartson meg benneteket, 's tegyen szerencsésekké pályátokon. Öllelek, édes barátom, színetlen, 's változatlan barátsággal.

Kölcseyd.

[Cím:] Vörösmartynak. Pest.

[Egész pecsét.]

251. KÖLCSEY FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Cseke, Septemb 26 1837.

Kedves Barátom, házi bajaimat Bártfaynkhöz írt levelem ben litaniai hoszúsággal elpanaszoltam, olly okbol, hogy azokat Veled 's Társaiddal közölje; 's Ti megtudhassátok: miért van, hogy ígéretem ellenére az Athenaeum' számára darab idő óta semmit sem küldhettem.

Rendesen csak négy hoszabb gyűléseinken szoktam NKároiban megjelenni; 's a' gyűlések közti időt itthon használhatom. Most bajaim' következtetésében Junius óta kétszer kelle renden kívül Károiba mennem; 's itthon is egy ide rendelt rendkívüli törvényszéket kiállanom; mind olly dolgok, mellyek bajaim miatt támadt boszúságimból, aggodalmaimból nyúgalomra

jőni még inkább nem engedtek. Valóban annyira vagyok, hogy szekrényemet megnyitni, 's kézirataimat előkeresni, 's tisztázásokról 's némelly szükséges pótlékokról gondoskodni lehetetlen vala mind ez ideig. Mert kedvetlenség és únalom közt készíteni valamit annyi, mint önkényt rosztat készíteni.

Azonban adott szavammat szem előtt fogom tartani; 's legelső tiszta pillantatom Nektek leszen szánva.

Az ifjú, ki e' levelemet kezdedbe adandja, most Irnokaim közé tartozik; a' magyar literaturával nem ismeretlen, neve Pap Endre, Forró ohajtása Téged, 's több barátinkat színről színre láthatni. Ajánlom őt kegyességtekbe; ő egyszersmind, ha rólam közelebről tudakozódni jónak látnátok, körülményeiről, mint háznépem' egyik tagja, bővebben szollhat.

Az akadémiai nagy gyűlésről azon szűk tudósításokon kívül, miket a' hirlapokban olvashaték, semmit sem tudok. Hogy Czuczor helyét Szalayval pótolttátok ki, nagyon örülök. Azt pedig, ha válaszdoban a' gyűlés felől részletesen írni méltóztatnál, nagy köszönettel fogadnám.

Pest Megye' augustusi gyűléséről ott jelenolttak által érkezett hozánk hír, de nem kielégítő. Az ország több megyéiről a' kedvetlen hírek egymást érik. Mi itt folyvást küszdünk jó siker' reménye nélkül. Barátom, a' privilegiumos nemzet' eredendő bűnei önmagukat boszúlják meg. Sokszor, felette sokszor kell mondanunk, legalább illő lenne mondanunk, mit a' fejszéhez nyelet adott erdő' fáji mondottak: merito plectimur!

Áldjon meg az ég minden áldásaival. Öllelek változatlan barátsággal. Barátainkat üdvezlem.

A' 9 [aranyat] vettem.

Kölcsey.

[Cím:] Tekintetes
Vörösmarty Mihál Urnak

Pest.

[Tört pecsét.]

Pest, 6. Oct. 1837.

Kedves Barátom!

Megengedj, ha sok bajaid között egy újjal terhellek. Péczely, kit az Igazgatóság a' történeti osztály' tagjának kinevezett, isten' tudja, micsoda félre értésből, vagy kényeskedésből le akar mondani, mi annyit tesz, mint egy helyet üresen hagyni talán egy szolgai lelkű embernek számára. Ha te vele közel ismerős vagy, térítsd vissza ezen szerencsétlen gondolattól. Most volnánk azon ponton, hogy a' szabadelműek' többségének alapját társaságunkban örökre megvessük, 's meglehet, lemondásával visszaesünk nyavalyás helyzetünkbe, azon leverő kilátással, hogy társaságunk' jövődjéje silány, szolgai férfiak' kezeiben van. Másszor többet. Jó volna ha minél előbb írnál Péczelynek.

Ohajtom, hogy házi bajaidtól minél előbb szabadulhass; mert annál nincs munkaölőbb.

Isten veled,

barátod

Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes
Kölcsey Ferencz úrnak

Csekén.

[Egész pecsét.]

1838

253. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁY ANDRÁSHOZ

Pest. Kedd. [*Pest, 1838. március 20.*]

Kedves barátom,

Mindenek előtt jelentem, hogy házadban foglaltam szállást. Itt a' régi épületnek csak nem semmi baja, az újnak csak a' kocsi [jav. ebből: *kap*] szín felé álló falán vannak egy kissé gyanús repedései, mellyek ha nevednének, pezsgőidet fel fogom [jav. ebből: *fels fogom*] hordatni. A' kocsi szín felett álló tűzfal (nem tudom kié) szinte repedez; de ha rogy inkább tőled, mint hozzád fog omlani. Vizet kiszivatni 's építeni még nem szabad 's így jelennen nincs mit tenni házaddal, ha csak kihordozkodni nem akarnál; de arra épen nincs szükség. Jövet Ferenczit itt találtam 's vele itt is ebédeltünk maradék boraimból iván búfelejtésül.

Az én gyarló épületű szállásom még áll 's talán meg is fog maradni; csak ruháimat hordtam ki belőle.

Az aranyakat nem találtam; de az ezüstöt át tettem a' könyvtári II alsó almáriomba, <'s> egy jegyzékkel az ezüst szelenczére. Koronként tudósítani foglak; mert szándékom néhány nap itt maradni. 'S ha <a'> dolgaink rendben lesznek vagy rendkívüli veszély jőne, (mitől <én> nem igen tarthatni már) ki megyek falura. Cselédeidnek semmi bajok. Pénzöket megkapták. Itt földindulásról beszélnek, képzelhető millyen lehetett. Az idő majd megmutatja mit kell tennünk. Csókollak.

Tisztelem a' ki bujdosottakat 's szíves elfogadóikat. Ismerő-
seinknek semmi bajok. A' pinczéből 11 gradics látszik ki.
barátod

[Cím:] Tekintetes Fáy András
úrnak, több n̄ Vármegyék'
Táblabirájának

Vörösmarty.
Kedd

Káván.

[Tört pecsét.]

254. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁY ANDRÁSHOZ

Szerda. <Pest (szerda)> [Pest, 1838. március 21.]
Kedves barátom,

A' mit tegnap vak hír után írtam, az építés' 's vízkimerés'
tilalmáról, most hitelesen így módosíthatom: A' vízmérést
nem tartják tanácsosnak, mert egyik huzatja 's másik nem
's ez által a' víz újra egyik pinczéből a' másikba vándorol 's
az alapokat megingatja. Építeni [jav. ebből: *épit*] természetee-
sen senkinek, ha józan, nem fog eszébe jutni: elég gond a'
kijavítás. Vizeket a' pinczékből imitt amott szivattyuznak;
de körülünk nem 's így addig nem tanácsos hozzá fogni. Új
[jav. ebből: <. >] épületed' tűzfalát, hogy repedései ne szapo-
rodjanak, a' mint lehetett, megtámasztottuk. A' pinczében
[jav. ebből: pinczéből] tegnap óta igen csekélyet apadt a'
víz. A' házak imitt amott szakadoznak; de nem számosan:
házad olyan, mint a' vas. Másszor többet, mert az alkalmat
nem akarom tartóztatni. Csókollak. Köszöntöm a' társaságot.

(Szerda.) barátod
Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes Fáy András
Táblabiró urnak

Káván.

[Tört pecsét.]

Pest. 23 Mart. 1838.

Kedves barátom,

Kitanulván a' veszedelem' természetét, most már hitelesebben tudósíthatlak némi dolgokról. A' házak' omlása inkább ijesztő, mint veszedelmes. Most már nem is hallani újabb omlásokat, legfőlebb aprólékosokat; <de> millyenek a' kapuk 'aljai, csatornák; de általában szó sincs róla, hogy valakinek baja történnék; Az árvízkor megrepedezett házak még most is állanak 's Jankovics' háza, melly eleinte olly félelmes volt, egy szikrával sincs rozabbúl mint volt; úgy hiszem békén ellakhatom benne.

Pinczeink még vízben vannak. Most a' 12^{ik} lépcső van [jav. ebből: áll] ki a' vízből. Házadnak (az ónak) semmi baja, az újnak tűzfala csak úgy áll, mint elébb.

A' budai szállás iránt, tegnap levén Budán Vásárhelyinél, azt mondhatom, hogy egyes szobákat kapni; de nagyobb szállást igen bajosan; azonban egy pár nap mulva, úgy hiszem, tudósíthatlak erről is.

Inkább szeretném azonban ha bejőnél: nagyobb megnyugtatásodra szolgálna, ha házadat látnád: én legalább nem örömet távozom addig, míg házad iránt vagy magad, vagy üzenet által rendelést nem téssz.

Az alkalom siet: újságokat nem is igen tudok; de nem is irhatok. Isten veletek. — Tisztelem a' kibujdosottakat.

barátod

Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Fáy András
Táblabíró úrnak

Gombán.

[Tört pecsét.]

Pest. 1 Apr. 1838.

Kedves barátom,

Azt híven, hogy i[jav. ebből: ü]zeneted szerint tegnap bejősz, elfogadtam mára az alkalmat, melly Öcsémhez Sz. Ágotára kivisz. Igen sajnálom, hogy nem találkozhatánk; de hiszem mire vissza jövök, itt házadban talállak, melly folyvást jó karban van. — Ferenczy mindennap meglátogat. — A' pinczéket merik is nem is. Ha merés után apad is, de egy pár nap mulva vissza árad; azonban annyit még is ér, hogy a' víz lábolható egy ideig 's így a' hordókat könnyebb kiemelni. Itt még csak nem ölnyi a' víz. Budai szállásról ne aggódj egy szobát Vásárhelyi is tud: számomra tartogatta; de nekem nem kellvén, elfoglalhatod. 'S addig mig más lenne, egy szoba Ferenczynél is van. — Cselédeid jók és egészségesek. Mondtam, ha pénzők fogy, menjenek Pólyához, kinél könyvszobád' külső kulcsát hagyom, a' másikkal belülről zárván be. <.....> Tiszteletemet a' Tñs asszonynak.

barátod

Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes Fáy András
Táblabíró úrnak

Bényén.

[Tört pecsét.]

[Fehérvár, 1838. április.]

Kedves barátom,

Ha meg vannak véve a' kért könyvek, ez alkalommal elküldhetnéd. Igen szeretném, ha egyszersmind tudósitanál, mint áll Pest az egy pár nap óta, hogy távol vagyok. Megnyilt-e a' magyar színház, voltak-e látogatói [jav. ebből: m] a' szomorú városban? Bajza, Fáy megjöttek-e? Ne hogy feledjük, Komáromi György egy éves előfizetése nálam van, ezt 's a' könyvek' árát, mihelyt haza megyek, leteszem. Itt

igen fanyar idő van: [;] hideg és szeles. Szándékom van, ha tovább maradok, folyóiratunk' számára valamit küldeni. Egy kisebb versezetem nagyából már készen van. Telekit kerestem. Ments ki ha [jav. ebből: ka] kérdeni talál. Szállásom nem tartozik a' legépebb házak közé, 's ez is szolgálhat némi mentesgűl: mire vissza térek, tán ki lesz igazítva. Ha ez alkalommal nem küldhetsz levelet, 's könyveket, a' Percznel vagy Hét Választónál Budán, a' bérkocsi elhozza.

Utamban láttam Albert' falvát egészen elsodorva 's még azon túl is az özönnek pusztító nyomait. Üdvözöllek mindnyájatokat

barátod

Vörösmarty Mihál.

NB. A' könyveket postán ne küldd, sokba jönének, inkább maradjanak.

[Cím:] Tekintetes Schedel Ferencz urnak,
a' m. t. társaság' titoknokának

Pesten.

[Tört pecsét.]

258. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁBIÁN GÁBORHOZ

Pest, 1 Juli 1838.

Kedves barátom,

Igen jól esett leveledből megértenem, hogy te pártomra állasz legyőzésére azon ellenségnek, — melly a' tudósoknál régi időtől fogva köznyavalya — a' pénztelenségnek. Harpýának nevezzem-e vagy furiának nem tudom; de alig hiszem hogy az anyagyilkos Orestest kegyetlenbek üldözték, mint ez. Elég az hozzá, hogy most már nem kell lemondanom a' borivásról, a' mi különben is mértékletes életem mellett igen nagy csapás volna. Elvárom tehát a' 100 pengőt 's ügyekezni fogok, hogy ne legyen okod késedelmemen aggódni a' visszafizetéskor.

Mi a' nálad lakást illeti, megvallom, azt leírásod igen kívánatosná tette 's ha egy-két hétre megszőkhetem nálad fogok tanyázni 's az egész világgal nem gondolni.

Olvastad-e annak az országáruló, egész a' czudarságig elkeseredett Csatónak fecsegéseit? Nemde furcsa bogárrá lett? Mind e' mellett örömet visszaváltanám, ha gazdag ember volnék: neki a literatura itt jobb hasznát vehetné, mint hogy szemléket kotyvasszon béréért.

Értekezésed a' centralisatióról igen inyem szerint van. Ohajtanám, hogy kijöhessen. Ez a legpracticusabb dolog, mit az emberek kormányzása módjáról mondani lehet. Fordítás-vagy eredeti?

Tiszteletemet jelentsd hitvesednek, Isten veled!

barátod

Vörösmarty Mihál.

Török Gábornál jól mulattam Sápon. Csontos épen itt van.

[Cím:] Tekintetes Fábíán Gábor táblabíró és hites ügyvéd úrnak, a' m. Akadémia' rendes tagjának

Arad.

259. FÁBIÁN GÁBOR] VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Arad, 8^k 31ⁿ 1838.

Kedves Barátom!

Leveledet vettem; de most rá lehetetlen felelnem, mert a' posta már indul.

Csontos számára most teszek a' postára egy igen nagy fontosságú levelet; szállását nem tudván nem is tudom ezt hova utasítani; hanem téged kérlek, hogy tüstént ezen soraim vételével Csontost keresd fel, és mondd meg neki, hogy levelére vártt Válaszomat és a' pénzt maga menjen által venni a' pesti postáról. Csókollak

barátod

Fábíán.

260. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁY ANDRÁSHOZ

[Pest, 1838 vége felé]

Kérlek, barátom, küldd át csak egy pillanatra Tacitust.
Tüstént vissza küldöm.

Vörösmarty.

261. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁY ANDRÁSHOZ

[Pest, 1838 vége felé]

Kérlek, barátom, küldj egy új emléklapot; dicséretes
szokásomként erre hibásan irtam a' verseket, 's correctioval
adni nem akarom. Az új lapon majd vigyázok.

barátod
Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Fáy Andárs
táblabíró urnak

Pest.

262. SÁROSY GYULA VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Eperjesen, mart. iokén 839.

Fölöttébb tisztelt Tekintetes Úr!

A' napokban bizonyos helybeli hölgyek' körében Kegyednek „Marót bánját” felolvasnom szerencsémül jutván, a' remek mű előttök olly tetszést aratott, hogy felszólítatnám, azt több példányban, 's egyenesen Kegyedhez intéztetendő soraimnál fogva, meghozatnom. Nem akarék először Kegyednek, mint kinek sokkal fontosabb foglalkozásai vannak a' könyvküldözésnél, illy' állapottal alkalmatlankodni: de egy részt a' hölgyek kérelmének ellent nem állhatva, más részt pedig kedvetlenül tapasztalva, mikép a' megrendeltetni szokott könyvek, könyváros' útján, csak két három hónapok alatt érkeznek meg: szabadságot vevék Kegyedet az iránt, teljes bizalommal megkeresnem, hogy említett remek művéből vagy tíz példányt becsinálni, 's az eperjesi gyorszekér' alkalmával hozzám szállítani méltóztatnék. A' példányok elküldvén, azoknak árát azonnal megküldendem; 's szerencsémnek fogom tartani, ha Kegyednek, kit buzgón tisztetek, bár mi csekély ügyben is, szolgálhattam.

Az én kedves nókém Kegyednek egy szíves köszöntést, 's egy forró homlokcsókot küld e' soraimmal; én pedig ügyekvendem, hogy Kegyed engemet ismeretlenül is szerethessen.

A' Tekintetes Urnak igaz szolgálja, és tisztelője
Sárosy Gyula mk.

263. TOLDY ÉS VÖRÖSMARTY FOLYAMODÁSA
A NÁDORHOZ ÉS A HELYTARTÓTANÁCSHOZ

[1839. április elején]

Fenséges Cs. Kir. Főherczeg, Ország Nádora 's Királyi
Helytartó!

Nagyméltóságú M. Kir. Helytartó Tanács!
Legkegyelmesebb Urunk!
Kegyes Uraink!

[*Toldytól:*] Alulirt alázatosan esedezők, távol vannak attól, hogy ne talán apró és fontosság nélküli írói surlódások' előadásával¹ Cs. K. Fenséged 's a NMélt. Helyt.² magas színe előtt alkalmatlankodjunk, hanem³ arra bátorkodunk legalázatosabban Fenséged 's a' magas kormányzó tanács⁴ figyelmét kikérni: miképen

[*Vörösmartytól:*] Athenaeum és Figyelmező czimű folyóiratunk megjelenése,⁵ sőt⁶ már hírdetése óta mindennemű megtámadásnak tárgyaivá lettünk,⁷ miképen mindezen megtámadásokat, törekvéseink' tisztaságában, rend és törvénytisztelő életünkben⁸ 's az igazság' erejében bizakodva,⁹ több mint esztendei hallgatással mellőztük el, nem bocsátkozva semmi egyéb nyilatkozásra, mint hol azt¹⁰ a' köz érdek vagy hivatalos állásunk kívánta.¹¹ E' mérsékletünk azonban ellenfeleinknek csak nagyobb bátorságot adott: folytonos izgatásaik 's gyanúsításaik gyökeret kezdenek verni a' közönség' véleményében, 's azon ponton állánk, hogy annak bizodalma — [*Toldy betoldása:*] characterünk iránt¹² — minden hibánk nélkül tetemesen megrendíttessék.

Vádoltatánk ugyanis

[*Toldytól:*] académiái¹³ hivatalos viszonyainkban¹⁴ részint együtt, részint egyenként, *vétkes sáfárkodásról*, hamis bíróság-ról, felekkeli egyetértésről, egy elhunyt barátunk' irományai-val üzött csalfa kereskedésről,¹⁵ egyenesen kimondva *eltulajdonításról*,¹⁶ névtelen *gúnyiratok*' készítéséről,¹⁷ színházban gerjesztett¹⁸ *nyugtalanságok*, *utczai zajok*, ablaktörés, pasquill-írás 's egy bizonyos intézet' tagjai *bujtogatásáról*,¹⁹ a' literatúra²⁰ kárára üzött pártok sodásáról,²¹ sőt politicalai czélzásokról stb.

[Vörösmartytól:] Illyek²² valának Cs. K. Főherczeg, és nm h. t. azon vádak, — [a következő mondat Toldy betoldása:] millyekkel személyes ellenségek által eddig²³ nálunk hallatlan elvetemedéssel illetettünk, és mellyekre, ha becsületünk előttünk kedves volt, ha nem akarók, hogy a' rágalmak hitelre²⁴ kapjanak, felelni kénytelenek²⁵ valánk. Mielőtt azonban feleleteinket²⁶ 's igazolásainkat bevégezenők,²⁷ [Toldy betoldása és törlése:] 's az újabb megtámadásokat visszautasíthatnánk²⁸, ezen önvédelem-től²⁹ egyszerre el lévénk rekesztve, [a következő mondatzáradék Toldytól:] a' nélkül, hogy ellenségeink a' megtámadástól elrekesztetnének. Sajnosan esett a' lealázó vádak' némelly részeit feleletlenül hagynunk; de tisztelői lévő (!) a' felsőbb rendeleteknek 's bízván az időben, már szinte megnyúgóvánk, midőn a' Hírnök rövid 's úgy látszik csak színlett³⁰ mérséklet után megtámadásait³¹ a' régiéknél is csaknem sértőbben, azon váddal folytatta,³² hogy bennünket *fenyíték elleni* tettek³³ befolyás gyanújába hozott. E' vád már³⁴ magában is; de kivált azért is keményebb megrovást érdemlett; mert mint látszik bevezetésül akar szolgálni egy újabb nemű gáncsolódáshoz³⁵ [a következők Toldy betoldásai:] a' minthogy³⁶ ez azóta be, is következett mind a' Hírnök,³⁷ mind a' 'pesti³⁸ színházi választmány által több rendbeli lapokban. 'S midőn mi így mintegy ostrom alá vétettünk a' legigazságtalanabb móddal, más felül³⁹ védelmi állapoton kívül tétetve érezzük magunkat, melly környülményben⁴⁰ bajos leszen előre meghatározni a' pontot, ahol az ellenünk való törekedésnek tetszeni fog magának határt⁴¹ szabni.

[Vörösmartytól:] Távol van tőlünk a'⁴² vakmerőség azon⁴³ kérdés' fejtegetésébe csak panaszképen is avatkozni, helyes-e⁴⁴ az illy ellenünk irányzott méltatlanságok⁴⁵ közlése⁴⁶ vagy nem..

[Toldytól:] Egész legalázatosabb kérelmünk csak odaterjed,⁴⁷ méltóztatnék⁴⁸ Fenséged és a' nm. m. kir. helytartó tanács szokott igazságszeretete⁴⁹ szerint kegyelmesen megen] gedni, hogy addig is, míg⁵⁰ a' Hírnök czimú pozsonyi 's a'⁵¹ pesti hirlapok,⁵² mellyekben a' fentebbi rágalmak foglaltatnak, tudományos viták⁵³ körén⁵⁴ túl bennünket *hivatalos, polgári* és *magányos becsület* viszonyainkban sértegetni meg nem szűnnek: hogy mind addig mí is⁵³ a' támadókéhoz hasonló

szabadsággal élhessünk⁵⁶ természetes védelmünkben, 's az alacsonyyságot és rágalmat⁵⁷ annyi élességgel utasíthatjuk⁵⁸ vissza, a' mennyi⁵⁹ képes legyen az ellenfél⁶⁰ korlátaiba⁶¹ szorítani.

Kik⁶² magunkat és becsületünket, e legnagyobb⁶³ földi kincset, mellyel bírunk, Fenséged 's a' nm. helytan.⁶⁴ legmagasabb védelmökbe ajánlván, örökös tisztelettel maradunk

Cs. K. Fenség

's a' nm.

legalázatosabb szolgálai
Schedel és Vörösmarty.

(Fogalmazás.)

Technikai okokból, s hogy össze ne roncsoljuk a szöveget, kivételesen külön jegyzetben jelezzük a szövegben levő javításokat. — ¹*<Kívánja, bátorkodjunk>* — ²*<előtt>* — ³*<az iránt>* — ⁴*<fi>* — ⁵*<óta>* — ⁶*<.....>* — ⁷*<mindezeknek>* — ⁸*<módjában>* — ⁹*<.....>* — ¹⁰*<hivat>* — ¹¹*<látszott>* — ¹²*<csak>* — ¹³*<académiánál való>* — ¹⁴*<majd egyikünk, majd mind ketten, általában egyikünk>* — ¹⁵*<helyesb néven>* — ¹⁶*<majd ismét p ösvesesen>* — ¹⁷*<Kiadásáról>* — ¹⁸*<zajok és>* — ¹⁹*<vádoltatunk>* — ²⁰*<ellen>* — ²¹*<stb>* — ²²*<Mind>* — ²³*<magyar>* — ²⁴*<hitelre>* — ²⁵*<kényszerítve v.>* — ²⁶*<bevég>* — ²⁷*<'s a'>* — ²⁸*<az, de, aztán>* — ²⁹*<parancsolta>* — ³⁰*<tettetett>* — ³¹*<azon>* — ³²*<Kezdette meg>* — ³³*<vádak>* — ³⁴*<keményebb megrovást érdemelt 's mind>* — ³⁵*<táborozásnak>* — ³⁶*<Mi feleltünk, mint ezt | mutatja 's ez félő csak törlésekkel engedtetett volna meg>* — ³⁷*<és száza>* — ³⁸*<Jelenkor>* — ³⁹*<'s ha már>* — ⁴⁰*<csak>* — ⁴¹*<fog>* — ⁴²*<azon>* — ⁴³*<hogya mi>* — ⁴⁴*<mint leheté illy>* — ⁴⁵*<mélt>* — ⁴⁶*<közlését megengedni>* — ⁴⁷*<'s egész legalázatosabb kérésünk>* — ⁴⁸*<engedjék meg tehát>* — ⁴⁹*<és kegyessége>* — ⁵⁰*<nevezetesen a' Rajzolatok című pesti's>* — ⁵¹*<többi>* — ⁵²*<túl a' hirlapok korlat>* — ⁵³*<...>* — ⁵⁴*<'s a' hirlapok természetes határain túl.>* — ⁵⁵*<alulirtaknak is legyen szabad magokat (szinte) az illy megtámadások ellen a' szerint védelmezni, mint azt az olvasó közönségre számolható hatás javasolja ; szentül igérvén, hogy>* — ⁵⁶*<.....>* — ⁵⁷*<...>* — ⁵⁸*<távolhajtsuk>* — ⁵⁹*<méllyel>* — ⁶⁰*<az ellenséget>* — ⁶¹*<vissza>* — ⁶²*<fenség>* — ⁶³*<legszentebb>* — ⁶⁴*<kormány>*

Pozsony <Pest> 13 Jul. 1839.

Kedves barátom!

Két hete, hogy Pozsonyban vagyok. Szállásom Deák Ferinél a' magyar utczában (Schöndorfer Gasse!) nro 444. Még vagy két hétig itt maradok. Ha azon túl időm 's pénzem marad, szándékom ígéretemet teljesíteni 's egy jó pohár bort inni pápai fészkedben. Ha ez idő alatt leveled megfordulhat, tudósíts, hogy hiába ne járjak.

A' dolgok ide jöttömkor nagy zavarban voltak: kilátás semmi jóra. Most némileg kiegyenlítve 's kölcsönös engedékenység által közelítve úgy állanak a' pártok, hogy talán némi jó eszközölhető lesz. Tán hallottad, hogy az országos ülések a' rendeknél fölfüggesztettek, 's a' királyi tábla meg támadása miatt az állás mind két részről fenyegető és feszült volt: a' rendek annyi rosz után mindenre elszántan, mi a' törvény' védelmében kötelességek vala, a' kormány a' nem-compromittáltatás' szerencsétlen elvében megfenekelve. Azonban győzött ott fenn is a' józanság 's akarom hinni, jó akarat 's így egy feddő ugyan 's némileg megszegyenítő, de nem leverő decretum érkezett, mellyre egy egészen szelíd 's mérséklett hangu és tartalmu óvás tétetett a' rendek' részéről. Hátra vannak még a' Ráday- és szólássérelem. Ha a' főrendek' táblája nem makacskodik, ha a' kormány az engesztelés' szellemében munkál, sok jót, talán üdvöst várhatni az országgyűléstől. A' magyar nyelvi felirat igen kimerítő. Nem csekély bizonyossága lesz a' felső jóakaratnak, ha e' részben <nem> 's különösen az iskolákra nézve nevezetes haladás tétetik. A' mi kéretik, ha nem létesíthető is [is kétszer írva] tüstént; de tüstént megkezdhető, a' mi hátra marad, az idő fogja megérlelni. Igen szeretem, hogy itt vagyok. Itt sokat lehet tanulni. A' távolban [jav. ebből: h] képtelenek vagyunk a' dolgok' valódi állását felfogni. Szóval többet. Csókollak családostúl

barátod
Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pressburg 15. Juli.]

[Cím:] Tekintetes Nemes

Stettner György,

úrnak, több vármegyék' táblalibrájának,
a' magyar törvény' nyilvános oktatójának

Pápán

[A levél hátán Stettner írásával rájegyezve:] $\frac{18}{7}$ 39.

[Pecset kivágva.]

265. VÖRÖSMARTY MIHÁLY

BAJZA JÓZSEFHEZ

Pozsony. 15 Jul. 1839.

Kedves barátom!

Mindenek előtt az Athenaeum' dolgairól. Itt Pozsonyban tudomra vagy kettő tartja újságunkat. Egyik Stuhler. Mai napig egy számnál többet nem kaptak. Kérlek, nézzétek át a' pozsonyi előfizetőket 's tegyetek róla, ha lehet, hogy ezen rendetlenség megszűnjék. Czeh János (*Győr város' főbírája és országgyűlési követje. — Pozsonyban Lakatos utca 31 szám*) letette kezembe a' félévi előfizetést 's az Athenaeumot ide kívánja járatni. Stettner Sógora, Nagy Mihál, *<is ide>* nem fizetett ugyan; de hasonlóképen ide akarja az ujságot. Ha még nem irt, (mint ígérte) megtudom szállását 's felveszem tőle a' pénzt. Alig van ember, kinek itt a' literatura eszébe jusson a' mostani vajadásban 's legjobbaink is, ha nem hidegek iránta; de igen egykedvűek 's csaknem részvétlenek, úgy, hogy e' részben csak nem egészen magunk' erejére vagyunk szorítva 's alig hiszem, hogy e' részben tetemes javulás történjék.

A' diaeta *<most>* bajos fennakadásából, mely a' királyi tábla' nyilvános gáncsolása miatt történt, [jav. ebből: *f vagys*] kölcsönös engedékenység által némileg kigázolt 's most a' Ráday' és szólás' sérelme vannak napi renden, sorsok bizonytalan; de bizonyosan rossz; ha *<a'>* megyei utasítások által esnek el. Ma a' Ráday-sérelmi üzenet, mely a' főrendektől vissza utasított, ismét szép többséggel el fogadtatott

[jav. ebből: fogadtadott] országos ülésben, a' városok' nagy; de sikertelen ellenzése mellett. Meddig áll így, nem látható. Igen sokan (a' főrendeknél is) úgy szeretnék közletni a' dolgot, hogy sérelem 's propositiók együtt terjesztessenek föl, <'s a'> mi nem volna rossz, ha a' kormány a' rendeket a' sérelmek orvoslásáról [jav. ebből: valami] biztosítani akarná; de erre még semmi kezdet, semmi lépés nincs téve. [jav. ebből: <...>] A' tolnai követek, kik elég hazafiatlanok voltak annyi vérengzés 's vissza élés után le nem mondani a' követségről, itt vannak 's jól szavaztak; de Perczel egy igen közel álló elhajlás' jeleivel, Nagy beszédekét, jókat legalább, nem igen hallani; mert a' jelesbek csak a' legszükségesebkekre szorítják nyilatkozásaikat. Kerületi 's országos ülésben sok a' zaj, <bár noha> nem szenvedélyből eredő, mint látszik, <'s még> hanem inkább a' nagy, 's össze kevert 's szorúlt tömeg miatt, 's még is igen gyakran korholtatik, mit békével tűr 's evvel is igen szép jeleit adja rendszeretének. — Szentkirályi szilárdan 's elhatározottan jó; bírja a' jobbaknak nem csak bizodalját, hanem szeretetét is. — Luka igen jó fej. Klauzált nem is kell említenem. A' régiek közül Somsich, Pázmándy 's az [jav. ebből: ez] öreg Palóczy becsületes jó fiak. Deák fáradhatatlan 's ügyességét minden fél elismeri. Szeretik és tiszteletben tartják eszén kívül mérséklete 's vigyázatossága miatt. A' kormány jobb fejei bizonyosan többre mehetnek egy illy fejű oppositioval, mint más-akármillyennel. Andrásyval igen szívesen társalkodik az ellenfél is; mert minden kormányisága mellett sok nemesség 's tán mondhatom, jó akarat is van magaviseletében. Az újabbak közül a' gömöri Szentiványi, kiben iskolatársamra találtam, a' legtöbbet igérő fej. — A' rendeknél a' horvátországi követet kivéve, mind magyarul [jav. ebből: magyarul] szól.

A' personalis igen beszédes: mindent meg akar czáfolni 's ez noha nem ügyetlen ember, unottá teszi 's egyszersmind hatás-talanná. Ma ismét csatát veszített olly tárgyban, melly már a' múlt ország' gyűlésén 's pedig végzés által elintéztetett. Az országos küldöttséget ő ki nevezni akarta, mellyet a' rendek választani <ak> határoztak, el nem ismerhetve, hogy nevökben más valaki <más> küldöttséget rendelhessen.

Tegnap Dévén' vára' tetején töltöttem a' delet Tót Lenczi, Pulszky' s egyéb <'s> fiatalság' társaságában. Dicső [jav. ebből: *Ig*]. hely, ha a' történetekbe beszöve nem volna is. Igen kellemes napom volt. Voltam Farkasvölgyben is; de a' vár tetőre nem mehettünk fel. Pozsony nekem, így mint most van, igen tetszik. Környéke nem csak szép, [jav. ebből: *kedves*] de éldelhető is, 's az az *isteni* liget! Mindennap ott vagyok; de nem az arenában. A' fiatalság a' színházakat nem igen járja, jobban a' követek. Én megnéztem mindeniket; de nem élek vele. A' héten tán Bécsbe megyek, csak hogy meglássam; mert [jav. ebből: mert<. >] sokáig nem mulathatok. Az élet itt jó drága. Szer fölötti szorgalmat akarok kifejteni, ha vissza megyek, csak most ne zugolódjatok ellenem. — Kölcsey' emlékére vagy ezer pengő gyűlt, Botka, Szatmari egyik követ magányos indítványára, nem volna idegen által adni a' dolgot <. . > ha elvállalnók közfeszőlítással azt nagyobb körre vinni. A' fiatalság is akar mozogni 's e' czélra a' Paraenesist külön kiadni 's árulni. Ha az örökösök nem adták el Heckenastnak, gondolom a' kiadás' joga még miénk volna, mit egyébiránt én csak az emlék javára 's azért kívánnék használni, hogy e' részben is eleget tegyünk a' buzgóbbak' várakozásának 's általában annyira értnek találok a' dolgot, hogy <*annak*> rendszeres megkezdését minél előbb fölvehetjük. 'S ez úgy hiszem, kötelességünk [jav. ebből: <...>] is, ha Kölcseyhez 's a' korhoz méltókép akarjuk a' vállalatot kivinni. Ferenczy' műveivel sokan nincsenek megelégedve; de ellene vagyok <*én harczolok*> ezen méltatlanságnak 's oktalan-ságnak is; mert hogy egyéb akadályt ne említsek nem látom módját, hogy fognak ők néhány fillérrel [jav. ebből: *fillért*] a' külföldről <*egy*> díszes emléket szerezhetni. 'S míg a' külföldi művész sz. István királyt a' most uralkodottnak ellenében egész a' koldus' alakjáig alacsonítja, Ferenczynél [jav. ebből: *Ferenczytől*] illytől legalább nem tarhatok. [jav. ebből: *várhatok*] Erről majd többet.

Kunoss it van. Ma a' kávéházban megszólított, hogy versei kiadására, vállaljon az Athenaeum aláírási ívet; mert úgy mond ő meg akarja mutatni, hogy az Athenaeumnak 's Academiának nem ellensége. Ostobaság-e ez, vagy szemtelen-

ség? Milly nyomorú ember! Feleletemből kivehette, hogy ez nem lehet; ha [jav. ebből: <...>] érdemes volna, [jav. ebből: *val.*] megmondtam volna hogy az képtelenség. Kért hogy benneteket is megkérdezzek 's ha [jav. ebből: <...>] ez nem lehető legalább jelentését vegyétek fel. Azt le fogom küldeni vagy vinni. Határozatok felőle.

A' színház 'dolga 's minden egyéb, itt még mélyen hallgat. Már beszélgettem róla holmit. Alkalmat várok, míg Feri nyugottan kihallgathat; mert elfoglaltsága mellett most [jav. ebből: <...>] nem találok sikeresnek előhozását. Tisztelem Fáy 's Bártfayékat és Schedel collegánkat. Szídtok-e sokat [jav. ebből: <...>] lomhaságomért? Ha valamiről értesíteni akarsz, Deáknál lakom: magyar utcza (Schöndorfer Gasse) nró 444. — Tisztelem Julcsa kisasszonyt barátod

Vörösmarty mk.

Kérlek, levelemet csak igen biztos barátinkkal közöld!

266. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pozsony. 24 Jul. 1839.

Kedves barátom

A' dolgok itt igen függőben 's az egész országgyűlés fordulatponton [jav. ebből: *fordulópontjain*] állván, mindeddig Bécsbe nem mehettem, hova ha, csak néhány napra is, menni fogok, lehetetlen 3^{dik} [jav. ebből: *har*] Augustusig nálad lennem, miért is kérlek, ha vagy [jav. ebből: *négy*] öt hat nappal tovább maradnál honn, mert nem szeretnék elszarlasztani. Itt olly bonyolodott állapot van, hogy azt röviden le nem írhatom, hosszú levelet írni pedig most sem kedvem, sem időm. Jó volna, ha azon pillanatban, mellyben e' levelet veended, válaszznál, hogy annál bátrabban indulhatnék feléd, hová mennem elhatározott akaratom van. Isten veled.

barátod

Vörösmarty.

Magyar utcza 444.

A' főrendek a' statusok üzenetét ma ismét vissza vetették. Szécsenyi jelesen szolt, 's több ifju mágnások jól nyilatkoztak

a' rendek mellett. Károlyi György ingadoz, vagy inkább elhajlott. Az *országbíró* kijelentette, hogy jobbnak tartja az országgyűlést elosztani, mint a' rendek' véleményét e' tárgyban elősegíteni.

[Postabélyegző: Pozsony.]

Pressburg 25. Jul.]

[Cím:] Tekintetes nemes
Stettner György

táblabíró úrnak, m. académia' rendes
tagjának

Pápán.

[Letört pecsét helye.]

267. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

1839. szept. 3.

Határozottan ellene mondok minden egyes újításnak, mert ezt köz egyezéssel lehet <.....> folyóiratunkba behozni. Ne tégy nevetségessé bennünket 's magadat olly gyengeségek' kitüntetése által, mellyeken ellenségeink csak örvendhetnek; ha újítani kell, én bizonyosan megyek annyira, mint te, de csak előleges értekezés 's köz egyezés szerint.

Vörösmarty.

268. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Pest. 9 Dec. 1839.

Kedves barátom,

Kerestelek ebéd előtt, hogy veled Kovács Pál' lemondása iránt szóljak. <Ezért a'> A' lemondás közlését — illy alakban 's most az académiára nézve is kisebbítő levén — el kellene halasztani, valamint tettünk Péczelyével is. Ambár tőlünk különböző véleményben, sőt e' pontnál egyenesen ellenünk vagy, azt talán még is feltehetem rólad, hogy olly lelkiismeretlen rágalmazónak mint Csató, diadalmát 's tekintetre jutását nem akarod; pedig ha ezen lemondás most azonnal

közzé tétetik, — annyi nálunk a' vízfejű ember — hogy ebből Csátónak rendíthetlen igazság'szeretetét [jav. ebből: *igazságos*] nyomos ítéletét 's országos [jav. ebből: *országosan*] hatását fogják következtetni. 'S ez valljon kívánatos-e? itéld meg magad. Kovács Pál már megválasztott, mint mi hiszszük, érdeme szerint; érdemetlenül, mint te gondolod; de azt csak meg fogod vallani, hogy Strokaynál, Gebhártnál 's a' philologus Balognál többet ér 's választásnál, melly *<csak>* ennyire *<is>* védhető még nézeteid szerint is, azon kell lennünk, hogy az academia (melly a' többség) ne compromittáltassék. Egész kérelmem tehát oda megy, hogy a' lemondást ne közöld most a' gyűlésben; várjunk, míg Csátó zajgása elhangzik, 's ő azt vagy vissza veszi, vagy (mivel te ezt nem akarhatod) legalább más alakba önti

barátod
Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Schedel Ferencz
titoknok urnak

Pest.

269. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KOVÁCS PÁLHOZ

Pest, 9 Dec. 1839.

Kedves barátom,

Mély sajnálkozással értettem a' titoknokhoz írt leveléből az académiái tagságról lemondását, nem csak azért; mert választó társaimmal együtt, Örültem volna hozzánk szorosan csatolhatni, hanem az ügy miatt is. Barátomat mi olly férfiúnak hittük, kinek nem csak tehetsége, érdeme, hanem olly szilárd karaktere 's becsületessége is van, kiben az académiá' józan szellemének fentartására, választások — 's egyéb foglalkozásoknak bízhatunk. Mi részünkről megtevők, a' mit lehetett: a' jövődő nincs hatalmunkban. Meglehet, hogy barátom' helyét, majd ollyan ember foglalandja el, ki midőn folyvást *<fogja>* pártok ellen beszél,

maga leggonoszabbúl fog alattomban czimborálni. 'S <D> így barátom' lemondása — kénytelen vagyok kimondani — némileg ok lesz, vagy legalább alkalom arra, hogy az acadé- mia részint haszontalan <vá>, részint rosz szándéku emberek- kel betöltessék. De másfelül ezen lemondás ránk nézve is megszegyenítő, mert mi mint egy 16 választottuk meg barátomat, 's ennyi ember bizalmát 's ítéletét lemondása kevesebbre érdemesíti, mint az egy Csató ragalmazó fecse- gését. Hiszen az ilyen ebnek ugatni kell: ki hallgatott arra valaha, 's ki indult meg czudarságain? Vagy szeretne-e neki is tetszeni, barátom? Ezt nem hiszem. Neki nem tetszeni érdem. 'S e' lemondással kikerüli-e a' rágalmazó nyelveket? Nem. Diadalmaskodni fognak 's nem sokára hallani fogjuk azt az országos hahotás és dicsekedést, mellyel lemondását minden felé kürtölni fogják. Azért igen kérem kedves bará- tomot, ha még nem késő, vonja vissza lemondását. (Péczei hasonlóképen cselekedett), adja vissza magát nekünk kik olly igen örültünk megválasztásának 's ne hagyja magát egy pillanatra is elkeseríteni semmirekellő emberek' <felfogása> által, kik' fecsegéseinek úgy is mindnyájan ki vagyunk téve, vagy ha lemondását csakugyan végkép elhatározta, legalább ne ezen színt adja neki, hanem inkább azt, hogy foglalkozásai miatt magát le nem kötelezheti.

A' többek közt csak azt akarom még mondani, hogy Schedel tőlünk az académiái választásokra nézve, elszakadt, 's így véleménye, érzeményei nem a' mieink többé. Ezt azért írom, ne hogy barátom iránta valami tévedésbe essék.

Ugyanaz nap délután.

Ma gyűlés volt. Schedel be gyűlvén még mind a' válaszok, nem olvasta fel a' lemondást. Az istenre is kérem barátomat, vonja vissza azt, vagy legalább függeszse fel: hiszen nagy gyűlésig elég idő lesz a' dolgot meggondolni. Ha most rögtön mond le, akkor annak a' semmirekellő Csatónak azt a' diadalt adja, hogy ő választ, hogy ő maga többet fog érne, mint 16 becsületes ember. Ha mi reá akarnánk hallgatni, már régen föld alá kellett volna bujnunk, de mi bottal járunk az eb ellen, vagy nevetjük, ha kínjában a' holdat ugatja. Én barátom helyén most nem írnék egyebet Schedelnek, csak ezt:

Bővebb megfontolás végett lemondásomat [jav. ebből: *lemondó levelemet*] felfüggeszteni kérem, mindaddig, míg ez iránt világos 's elhatározott nyilatkozásomat tenni fogom. De ezt minél előbb kellene tenni, hogy a' levél a' jövő hétfőig itt lehessen. Minden esetre kérem, hogy midőn a' titoknoknak ír, nekem is legalább néhány sorral; de a' pillanatban, melyben levelemet veszi, írja meg akaratját. Meg lehet ugyan, hogy a' többi tagok válaszaik még később érkeznek be; de ebben nem lehet bízni; sietni kell.

Ha a' lemondás felfüggesztve lesz, néhány hét múlva, jobban megfontolva azt végkép vissza is lehet vonni. Azt is gondolja meg barátom, hogy nincs a' philologiai osztályhoz kötve, 's ha a' grammaticát (aestheticát, mythológiát 's többi segédtudományait a' philológiának) nem szereti, úgy egy két év múlva át tétetheti magát a' természettudományi (orvosi) osztályba, mint ez Nyírrivel és Czuczorral történt. 'S az illy áttétel nem kerül választásba: a' rendes tagság okvetlen megmarad; de ha most lemond, elszomorít 's megszégyeníti bennünket egyszersmind. Czuczort köszöntöm. — Bocsánat a' kiméletlen szavakért; de el vagyok szomorodva

barátja
Vörösmarty.

270. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

[Pest, 1839. szeptember]

Kedves barátom,

Egy Athenaeumom (az 1838i második félév) nálad vagy a' hivatalban van. Szükségem volna rá. Kérlek, küldd el most, vagy tégy rendelést, hogy emberem holnap érte mehessen.

Ha Tudományfynak felelni akartok, szeretném, ha feleletem' rhapsodiáját előbb megnéznéd. Én azon hosszú, alató cikelynek egy elénk <vágó> odavágó inkább, mint okoskodó választ ohajtanék ellenébe tenni.

barátod
Vörösmarty.

271. VÖRÖSMARTY MIHÁLY KOVÁCS PÁLHOZ

Pest. 7. Jan. 1840.

Kedves barátom,

Mindenek előtt bizonyossá teszem, hogy a' mi rajtam áll, mindent elkövetendek, a' rendes tagsági bajok' eligazítására. Meg kell azonban vallanom, hogy a' Hírnökben megjelent lemondása barátom uramnak, igen sok galibát csinált. Midőn első levelemet írtam, erre nem voltam elkészülve, még kevésbé arra, hogy annak sokakra még közölünk is, visszatartó hatása legyen. Mi azonban még is csak megmaradtunk az igaz úton; de a' heti ülés' többsége a' felfüggesztő levél után nem akarta bevárni barátom uram' vég határozatát; mert ugymond a' Hírnökben lemondott (mintha az académia a' Hírnökből szedné fel correspondentiáit). Ez ugyan magában nem baj; de a' hiba már minden esetre megtörténvén igen hihető, hogy ha barátom' elfogadó levele megérkezik, <....> (vagy inkább felolvastatik) találkozik valaki az ellenfélből, ki a' dolgot a' nagy gyűlés által kívánja eldöntetni. ('s ez még jobb; mert heti gyűlésben többnyire ellenünk a' többség). 'S ekkor barátom újra szavazás alá kerül; mi kimenetellel, a' jó isten tudja. Ha úgy állunk, mint taval, hiszem, hogy megerősítjük választását; de ha nem, úgy az ellenkezőt csaknem bizonyosnak tartom.

Ki akarja-e barátom magát ez új alkalmatlanságnak tenni vagy nem? Ha igen, akkor írjon egy egészen hivatalos levelet Schedelhez, mert e' mostani egyéb dolgokat foglalván magá-

ban annak nem tekinthető. Ebben következőleg lehetne szólani: Első levelemet egy másik által felfüggesztvén; mindent jól meggondolva ezennel kijelentem véghatározatomat: Én a' társasági tagságot elfogadom, magamat Alapszabályainak, határozatainak szívesen alá vetem sat.

Ekkor, ha úgy kívánja barátom, kiadjuk hirnöki lemondásának czáfolatát is; de megvalljuk az ebben az alakban nem ajálható. Legjobb volna azt röviden és szárazon így szerkeszteni: „Azt híven, hogy az ellenem felindúlt zajt, rágalmakat magamról 's az academiáról lemondással elhárítandom [jav. ebből: elhárítom], elhatároztam magam' e' lépésre; de mivel tapasztalatom, hogy ez ellenségeimnek még inkább szarvat ád, ezennel megsemmisítem különben is hirtelen tett lemondásomat.

Ezek azon esetre, ha barátom rá szánja magát, hogy még egyszer választás alá kerüljön, <s' talán> hol, mint mondám, a' vég bizonytalan.

Ha nem akarja koczkáztatni a' dolgot, akkor legjobb lesz úgy hagyni, a' hogy áll. Különben is meggondolásra nagy gyűlésig elég idő van.

Egyébiránt Csatóval vitázni, kivált félig, hiú dolog: a' szentelen 's lelkiismeretlen embert vagy egészen meg kell törni, vagy nem bántani 's még ekkor is föl emeli magát; mert mindig találkozik a' közönségben olly semmirekellő, ki rágalmaiban, fecsegéseiben, ha még olly ízetlenek is, gyönyörködik. A' gazembert nem öneréje, hanem a' rokonérzők' sokasága tartja fenn. Szomorú dolog, de így van. Egyébként nagy aggodalmakat ne csináljon magának barátom: az egész academicusság czifra nyomorúság még most. Határozatát halaszthatja: a' dolog nem sürgős. — Kedves nejét tisztelem. Válaszát elvárom

barátja
Vörösmarty.

Pozsony, febr. 8-án, 1840.

Kedves Miskám!

Az újonczok tárgyát vitatás alá vettük, belevitt a többség s viz pontról pontra, s nagy részben bukunk. — Munkálataink során elő fog kerülni az állítás modját tárgyzó utasítás is, melynek orvosi részét magyarul nem orvosnak igen nehéz leírni; kérlek tehát, kérd el valakitől az 1830-ik országgyűlésének iratait, s azok között a 238-ik lapon az első sorban ezen ponttól, mely így kezdődik: „d.) nimius delectus in Tyronibus non fiet” etc. egész a 239-ik lapnak azon soráig: „ampliori etiam poenalitati subiicienda”, — ird ki abból — s azt Schedel barátunkkal, kit e végett igen szívesen kérlek, fordítsad magyarra, s küldd el nekem a fordítást, de minél előbb, mert 7—8 nap alatt szükségünk lesz reá. — Isten veled, hív barátod

Deák.

273. P. MÉSZÁROS KÁROLY
VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pest, 1840. okt.]

Jó Atyám!

Igen, te az vagy. A' jó atya oktatja magzatit miként kell élni tudni, — így te. Isteni ihlet varázsa különbözött el az anyagiaktól 's túl lenge csillámok emésztő sovárán szellemiekért élsz, szép léted ösvényén a' zajtalan sirhonig. Igen atyám! én ismerlek tégedet. Mint kit zúgó tenger sivatag szirtre vet, álltam a' nagy világ ölén, előttem föltárult a' nagy, szép, 's jó ismerete, 's vágyam ébredt ezekért keblemben, de hűtlen hozám a' sors, 's vágyam szent lángja, elhamvasztá szívem minden örömét: — de te megzendítéd bűvös lantodat 's elűzted komor búm fellegét. Mondám, én esmerlek atyám, de te nem árva, de hű fiadat. Sorsdult vagyok, ám megne ijjedj, nem jöttem kincsedet elkoldulni, csak néhány per-cenetet esdek, esmerd meg fiadat.

Egy istenem, hazám, 's egy rosz életem van, mely nem tud fizetni annyi szenvedéseimért, vigadni még nem tanultam sanyarban élni igen sokat. De nem siratom multamat, jelene-met nem könyezem. A' mult már ugy sem enyém, a' jelen bár mily, kevés perc multán a' mult sivatagjába enyeszend, de van egy drága sajátom melynek távolában csöndesen csörgedez jövő üdvöm forrása, — ez a' jövendő. Jó pályán indulék-é azt elérni nem tudom, hozzád jöttem nagy lélek, mond meg, 's ha nem? adj tanácsot. Tudom kérésemet meg nem veted. Műveidet esmerem, 's benne magadat. Szelid jóság, közérdek, 's lelkesedés bélyegzik azokat, neked ilyen-nek kell lenned, mert jó gyümölcsöt rosz fa nem terem.

De hogy tanácsot adhass, szükség engem mélyebben esmer-ned, 's tudnod hajlamim, mire alkalmasak. — Én minden tudományt felette szeretek, 's e' buzgalmam tevé azt, hogy szegény létemre az iskolai pályát félbe nem hagytam; — de legnagyobb vonzalmam a Költészethez vagyom. Az eszköz, mely e' szent vonzalmat ihleté belém, nagy férfiu! a te műveid. De alkalmas vagyok-é e' pályára, mit annyira imá-dok, nem buzgalmam, hanem tehetségem határozhatja meg. Én tehát műveim zsengéjit, mellyeket szükóráimban készít-gettem elhozám hozzád nagy Lelék, ki nemzetem első költője vagy, kihez legnagyobb bizalmam van, bíráld meg, 's mond meg, sikeres léssen-é az e pályán lévő fáradhatatlan szor-galmam? vagy nem.

Ezek után kérelmem valósulhatásáért esedezve ritka kegyedbe aiánlva maradok

Pest. 1840. Oktob.

örökös tisztelőd
P. Mészáros Károly
1° évi Bölcselkedő.

274. KOSSUTH LAJOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pest, 1840. ?]

Édes barátom! Én mint mondtam örömet irandok néha lapjaitokba, 's gondolod hogy nevetem bár csak egyszer is említeni jó lenne; annak talán olly cziknél kellene történni melly eléggé gyanútlan, hogy vele nevem is átvergődhessek. — Unalmambani firkálásimat hányogatva az ide zárt haszontalanságra akadtam, melly csak azért voná magára az érintett célra nézve figyelmemet mivel ha különben tartalmából valami kis belső baj nem hiányzanék; — a modor mellyben írva van, bizonyosan ollyan, minöre véleményem szerint időszaki lapoknak szüksége van t: i: komoly dolgokrol is encyclopediai könyüsséggel fecsegő. — Azomban más részről nem akarnám hogy lapjaitokban nevem legelőször ostoba haszontalanságnál legyen említve — Kérlek barátságosan fuss át e lapokon; 's kérd Bajzát is tegyen hasonlót ha reá ér, — 's mondjátok meg van e valami bennök, a mi nem árnyékszékre való — < . > Ha történetesen kedvezőbb színben állana előttetek mint szemeim előtt; át kellene futnom magamnak is: mert mióta irtam nem olvasám; — javítlanul van, és igazítlanul ösze visza hányva. tán else mehettek rajta — Felosztani könnyü lenne. —

Ha valamit méltónak látnánk majd a közlésre, minden esetre kérném előbocsátatni, hogy ezek csak töredékek, olly kéziratbol, melly csak időtöltésül vala írva, nem a végett, hogy olvasók elibe kerüljön; — de hogy a szerző igéré lap-

jaitokat holmi korszerű dolgozatocskákkal egyszer másszor
tönni segítni. — Ölel meleg barátsággal

Kossuth.

[Cím:] Vörösmarty Mihály urnak.

275. ADORJÁN BOLDIZSÁR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

GKisfalud 841. Julius 3.

Mélyen tisztelt
kedves Uram Bátyám!

Mióta vidéken vagyok, sok mindennemű óráimban gyakran
visszagondolék Pestre 's azokra kik ott engemet szerettek.
Nem fogja tisztelt kedves Uram Bátyám kárhoytatásúl
betudni nekem ha azok között kikhez engem tisztelő érzelem
csatol Önt az első sorban említem meg. 'S kedves köréből
én azon meggyőződéssel távoztam hogy Ön engemet szere-
tett. Imé most mikoron ezen lap rövid tartalmát megindítom
ezen meggyőződés kíséri gondolataimat. —

Folyó hó vége felé vevém öntől a' határidőt mellyen Gömöri
vidékeinket meglátogatni szándékozik. Most én megemlékez-
vén becses ígérétérol ezen sorokat emlékeztetőleg írom 's
azon kéréssel hogy azon napot mellyen Losonczig menvén
Önnel találkozhatnám nekem tudtomra adni méltóztatnék.
Vachot Imrének e' tárgyban már irtam 's ő alkalmasint
magára is fogja vállalni azon terhet hogy engem értesítsen,
ha Kedves Uram Bátyám ötet azzal megbízná.

Reményilem hogy Ön közöttünk sokat fog találni erdekest is
's vidékünk bizonyosan megnyerendi tetszését, csak előre is
arra kérem hogy itt mulatása idejét mennél hosszabbra szabni
méltóztassék, ha én nem is de ezen hatalmas barkó nép
melly itt körülöttünk hem'seg megérdemli hogy ön itt mulatási
idejét jó hosszúra tegye.

Ha talán még nem vészett el emlékem a' Pestiek előtt 's
ön előtt valaki szóba hozna, jelentse ki részemrol tiszt. kedv.
Ur Bátyám hogy én azokat kik Pesti óráimat olly kellemessé
tevék elfelejteni soha sem fogom.

Most semmit sem dolgozom; ithon létem alatt egy néhány dalokat irtam, mellyekben lesznek olyanok mik K. U. Bátyámnak tetszeni fognak. —

A' viszontlátás reményével zárom be leveletem.

Adorján s. k.

276. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

Pest. 12. Oct. 1841.

Kedves barátom,

Örömmel értettem leveledből, hogy lassanként kigázolsz adósságaidból. Én ellenkezőleg most vagyok azokban ha nem nyakig is, de bizonyosan gatyakötésig 's e' felett, különben is, kis körre szorított hitelem, ezen szegény forráská is bedugúlt. Nincs pénz barátom! 's a' szegény költő ha kölcsön kér, azt gondolják hogy azt is csak költeni akarja, 's visszafizetni nem. Pedig e' részben ha késedelmes is, de lelkiismeretes szoktam lenni: olyan vagyok, mint a' büntetésről mondják, hogy előbb utóbb végre csak eleget teszek. — Taval könyvkereskedéssel akartam magamon segíteni, <mintha> újabb munkaim' IV kötetével kínálván meg a' közönséget. S hiszed-e? híres, decantált ember létemre négy száz példányt nem tudok eladni <...>. Nem satira ez? Apródonként adogattam el holmit 's az illy jövedelem, tudod, csak pazarlásra vagy inkább rendetlen gazdálkodásra csábít; de nem segít. Így élek most minden írói kedv, ösztön 's lelkesedés nélkül, lekötve egy drága várashoz, melly minden finansziális bölcseségemet kigúnyolja.

De se baj! Most legalább egészséges vagyok, (ámbar ez is egy kis baj, mert ilyenkor nagyobb a' *consumptio*) Innen van, [jav. ebből: *vagy*] hogy ha kedvem nem igen van is az írásra (mert minek kínálgatnám az embereket portékával, melly nekik nem kell?) de kedvemet az élethez még nem vettem el. Úgy teszek, mintha sok pénzem 's kevés gondom volna 's mennyire lehet: nevetem a' világot bolondságát.

Azt írod, hogy talán egykor segíthetsz rajtam. Adja isten! tőled elfogadnám. 'S miért ne? Úgy hiszem, ha nekem volna, barátim nem szükölködnének. Egyébiránt nem igen remény-
lem (bocsáss meg e' kétkedésért) gazdagulás [jav. ebből: gazdagulás] odat: nem tanultad meg azt mondani <ki>, a' mit nem gondolsz; nem tudsz hizelkedni; emberséges vagy és szives jó barát; de szolga lelkű nem: pedig <így> pályádon így nem messze haladhatsz. Azonban jó az isten. Ha kanonok léssz, eltartasz jó baranyai borral 's egy kis apró pénzzel 's így majd csak eléünk halálig, azon túl pedig kenyér nélkül eszszük <vagy inkább iszszuk> a' halhatatlanságot, és nagyokat hörpentünk a' semmiből, mit dicsőségnek hínak.

Most ugyan kuruczúl vagyok. Ha nem írtad volna, hogy <vagy> most készülsz kibúni adosságaidból, talán megkérték volna. Két vagy három száz pengő forintra volna igen nagy szükségem, mellyet azonban csak három év mulva fizethet-
nék vissza. A' typographia már kétszer sürgetett, 's nem szeretnék varakozásával vissza élni. De mit tegyünk, ha nincs? Könyvvel csak nem fizethetek.

Volt-e bő termés? Mikor látogatsz meg Pesten? Én nem mozdulhatok, ha csak gyalog nem utazom; de pénz nélkül ahhoz sincs kedvem.

Írd meg még egyszer, merre utasítsam leveletem; előbbi leveledet sehol sem találom [jav. ebből: talállom].

Adjon isten sok pénzt és jó kedvet!

barátod
Vörösmarty. mk.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Nagy tiszteletű tudós
Teslér László

Úrnak, Bükösi Plebánosnak

Sz. Lőrincz.

Bükösdön.

[Tört pecsét.]

Pest 14 Dec. 1841.

Kedves Bódi öcsém!

Igen jól esik, hogy ön minden levélirői pontatlanságom vagy inkább tökéletes hanyagságom mellett is emlékezetben tart 's néha néha meglátogat levelével. Én igen örömet olvasok levelet kivált jó barátoktól; de épen olly nem örömet írok „isten tudja, mért?” Azonban most már mint látja is csak ugyan benne vagyok.

A' kis francia hölgynek még nem irtam verset; de bizonyosan fogok.

A' dohányt többször kerestettem a' mondott helyen; még nem érkezett meg; de előre köszönöm.

Igen szívesen fölmennék Egressyvel, de sem bundám, sem pénzem, sem kedvem. Lelkem és erszényem igen deorganizált állapotban vannak. 'S illyenkor csak terhére vagyunk a' körnek, mellyben megfordulunk. Ha valamikor még is fel-mehetnék, megírom önnek; de ígéretet nem teszek; mert talán ismét nem tarthatnám meg.

Hogy [jav. ebből: *hol*] van a' vers? Mit dolgozik ön? Ön még fiatal: korában szégyen volna helyet adni a' csüggedésnek. A' fiatal hisz, szeret, és remél, mennyi édes gyönyör, míg csalódásaiból kivetkezik! Koromban <*csep*> nem kellene egyéb, mint egy kis kényelem 's ennek ma holnap hiával leszek. Úgy jártam mint a' tücsök, ki nyáron danol, <*de*> télen koplal. Önnek illy jövendőtől sem kell tartani, önt semmi sem akadályozza költővé lenni. Isten áldja meg önt

barátja
Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes Nemes
Adorján Boldizsár úrnak
Szombat.

Kisfalud.

[Tört pecsét.]

[A borítékra ráírva:] 20
12

278. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WALTHER LÁSZLÓHOZ

[Pest, 1841, jún, 3—5.]

Kedves barátom uram!

Köszönettel küldöm Katona' négy kötetét 's egyszersmind
ígéretem szerint újabb munkáimat. Igen nagy örömömré lesz,
ha olvasások Gizella kisasszonynak egy pár jó órát szerez.
Ajánlom magamat

tisztelő barátja
Vörösmarty Mihál mk.

Cím:] Tekintetes Wallther László
táblabíró és levéltárnok urnak

Pesten.

[Idegen írással a borítékra ráírva:]
V. Pesten 1841. Szent Iván hava 5^k napj.

279. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TESLÉR LÁSZLÓHOZ

Pest 1842 Jun. 9^{én}

Kedves Barátom,

Bocsáss meg, hogy hogy olyan hiányosan küldöm vissza kis szotáradat; de ilyen rövid idő alatt azt másokkal nem közölhettem, magam pedig csak dilettans vagyok az ilyen dolgokban 's e' felett a' napokban <még> szokatlanul el is voltam foglalva. Azonban ha csakugyan szükséged van teljes magyarázatra, későbbben, miután mások' tanácsát is meghallgatám, pótlólag meg fogom küldeni a' hiányzó szavakat, mellyeket e' végre magamnak kijegyeztem. Ha a' beirtakkal nem vagy megelégedve, értesíts leveledben 's ügyekezni fogok jobbakkal szolgálni.

Köszönöm szivességedet 's vigasztaló szavaidat. Rajtam már csak két <egy> dolog segíthet: lemondás és szoros gazdálkodás; mert csökkent kedvem mellett keresetre 's jobb sorsra semmi kilátás.

Félre értesz, midőn előmeneteledet gondolod ábrándozásnak neveztetni általam. Én azt hiszem és ohajtom: én csak az isteni pártfogást nevezem annak. Különbben nem adhatok okosabb tanácsot, mint ulula cum lupis; mert különben felkopik az állad, vagy néked is félig meddig az én nótámat kell dúdolnod.

Ha borgazda 's tán kereskedő vagy, megtanítlak pezsgőt (chamgneit [!]) csinálni. Igen felséges pezsgőt tudok csinálni:

olcsót és a' mi fő, nem ártalmast. Ha kívánod, megírom az egész mesterséget.

Ird meg, mikor jössz fel, én september' közepéig többnyire honn leszek.

Isten áldjon meg.

barátod

Vörösmarty Mihál.

Bocsánat a' piszkos levélért, körmömre égett, 's nem volt időm újra írni.

[Cím:] Főtisztelendő
Teslér László Plebános

úrnak

Junius 9^{én} 1842.

Bükösdön.

[Tört pecsét.]

280. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FÁY ANDRÁSHOZ

Pest. Jún. 23. 1842.

Kedves barátom,

Ivanics, ki most kölcsön-könyvtárt akarna felállítani, megkért, lennék szószólója nálad, hogy a' takarékpénztárból, vagy más valahonnan bizonyos summát eszközölj számára, mellyért ő könyveit fogná lekötni. Szóval a' dolgot majd jobban elő fogja adni. — Tudom, milly kellemetlen vagy inkább bajos dolog ez, de én kérelmét el nem háríthattam; mert minden esetre hozzád volt menendő. Te jobban tudod, mit tehetsz érette. A' tiszta lelkü becsületes ember, kilencz gyermek' atyja nagy megnyugvását találná abban, ha e' szándékát halála előtt családja biztosítására létesíthetné. Te ismered őt 's így többet nem szükség mondanom.

Hogy [jav. ebből: *Ha*] mulattok abban a' sivatag császár fürdőben? azon a' halovány, árnyéktalan földön? Hallom az élet felette rosz, de a' <...> legalább igen drága, az ital pedig, tudniillik, a' fürdő [jav. ebből: *fő*] víz dicső büdös. Ugy látszik e' szerint hogy csak reminiscenciával kell ott

az embernek gyomrát tartani; de mindegy: egészség utána!
Ha korán kelhetek, tán ki megyek oculatéra.

barátod
Vörösmarty mk.

[Cím:] Tekintetes Nemes Fáy András
Táblabíró urnak

Budán.

[Tört pecsét.]

281. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

[Pest, 1842. febr.—jún. 7.]

Kedves barátom!

Vachot Sándor e' kéziratot hagyta nálam a' végett, hogy ha próbaolvasás [jav. ebből: olvasó] lesz a' Kisfaludy társaságnál [jav. ebből: társaságnál], ezt is adjam be. <Különös> Ohajtaná, ha felolvasását Székács vállalná el. Ő most Pómázon van 's én nem igen jól érzem magamat 's így téged kérlek meg a' rám bizottak iránt. Én az „Életképet", mint ő nevezni akarja, figyelemre [jav. ebből: <...>] méltónak találok a' nálunk olly ritka, egyszerű előadásért, melly minde' mellett elég tartalmas is.

Vörösmarty

282. VÖRÖSMARTY MIHÁLY
 MENYASSZONYÁHOZ, CSAJÁGHY LAURÁHOZ

1843. Márt. 2^{án}.

Bocsáss meg, hogy levelemmel egy kissé megvárakoztatalak. Némelly dolgainkról reméltem bizonyost írhatni, mi neked örömet szerzett volna; de ezek függőben maradtak 's így róluk majd később. — Utósó ígéretemnek csak felét teljesíthettem: könyveim' fele eladatlan maradt. De te megnyugszol ebben! Bizonyos vagyok benne, hogy jó akaratomban nem kételkedel.

Én folyvást irogatok holmi apróságokat. Szorgalmas vagy-e te is? Légy az, kedves, hogy semmi külső ok ne gátoljon összekelésünkben. Derült-e már arcod, mellyet indulásod előtt olly szomorúnak láttam? Itt hagyta a' várost, ismerőseidet, rokonaidat 's engem, jegyessedet; de jó anyádnál vagy 's talán mindkettőnknek jobb így.

Édes Lórikám, kedves kis barátném, szeretóm, kedvesem te menyasszonyom vagy, kire eddig nem ismert örömmel 's most már mondhatom, megnyugvással gondolok. Ohajtanám, hogy büszke volnál azon önérzetben, miszerint nemes szívedben boldogításomat elhatározta, 's annak tudásában, hogy te vagy egyedül azon hölgy, kivel szívem' dolgairól értekezem. Eddig zárkózott kebellem tűrtem szenvedéseimet, mellyekkel a' sors néha meglátogatott, elhagyván suhanni gyér örömeimet, mert nem oszthatám meg részvevő kebellem 's talán megérdemeltem, hogy találjak életem folytában egy

ilyen kebelre, mellyhez legbensőbb, legtitkosabb érzelmeim' bizodalmaival járuljak, mellynek viszon bizodalma, barátsága, rokon érzelmei felderítsék hátra lévő éveimet 's azokat munkássá tenni, kedvet lelkesedést öntsenek belém. Te vagy az kedves, kire életemben számot tartottam, kinek barátságára — mondhatom-e: szerelmére? — büszke vagyok; sőt ennél több, én boldog vagyok ezen hitemben. Az isten jó, nem engedí hogy csalódjam; csalódásom igen nagy, talán igen is sok volna egy emberi életre. 'S mégis gyakran szemrehányást teszek magamnak, hogy téged szeretni mertelek, olly fiatal, kinek még annyi kilátása volt fényesebb életre. De láttál, ismertél, tudtad körülményeimet 's megegyezél. 'S ezen túl oktalan volna minden tünődésem 's méltánytalan is; mert kételkednem kellene őszinteségemben, mire alapos okot eddig nem adtál.

Boldog vagy-e te is kedvesem? Megnyugszol-e sorsodban, mellyet választottál? Szép kis leánykám! sokat búsítottalak, míg hozzám tudál szokni; de most már ismersz 's nincs okod aggódni.

Irsz-e Lórikám, nem sokára ismét? Irj, kedvesem 's ha lehet valamivel többet, de csak úgy, ha nagy fáradságodba nem telik. És írj minden aggodalom nélkül: leveleidet senki sem fogja látni. Julcsa nagyon kérte: annak se mutattam. Hamis leány! nem is írtad, hogy herczegi úti társad volt, 's voltak-e a' hajón ismerőseid? Leveled hosszabb lett volna, ha ezekről is írsz. De te írtál nekem egy pár szót, mellynek én jobban örülök, mint minden más szónak a' világon. Legyen úgy mint írtad 's én nem leszek rosszabb náladnál. Szeretni foglak, kedves, mint lelkemet. Hogy is ne szeretnék? Hiszen lelkem te vagy. Te vagy azon lélek, mellyel gondolkozom, te, mellyel álmodom. Ha megértenél, azt mondanám: én nem vagyok többé: Te vagy; én a' tied vagyok. De nem irok többé ilyeneket; azt gondolhatnád: hizelkedem. Pedig mi rosszul állna a' hizelkedés annak, ki igazán szeret, vagy inkább szeretni mélyen 's hizelkedni csaknem lehetetlen.

Csókolom édes jó anyád' kezeit és téged Lórikám. Most nem tilthatod, hogy csókoljalak, te kis fősvénykedő. Ha

bosszút akarnék rajtad állani, azt irhatom: ezerszer csókolak, 's nem tilthatnád el; de én csak egyszer szívemből csókolak:

szeretőd, barátod
Vörösmarty.

Képzeld, kedves, bálban is voltam, a' legfényesebben, mellyet nagy uraink adtak. Láttam deli hölgyeket, szép társaságot, fényt pompát. 'S tudod-e mit tettem? Rólad emlékeztem.

Tegnap volt a' színészek bálja. Ugy hallom, nem igen jól mulatták magokat. A' hely szűk és alkalmatlan volt.

283. TELEKI SÁNDOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Krzinyanowitz, 1843. márc. 17.]

Megbocsás'an Ön ha e' sorokkal alkalmatlankodom, de ön iránti forro tisztelem, és mély bámulatom mellyel is me-re-tlen-ül önnek mindég hódolék reményilem kimentenek 's nem tartand tolakodonak. — . —

Önnek költeményeit számtalanszor olvasván keblem érzé azt mit csak Shakspeare és Goethe képes lelkünkbe idézni; valahányszor ön' műveit bámulám mind annyszor vágy gerjedt bennem önt személyesen tisztelni -- de fájdalom -- e' szerencsét mindeg nélkülözöm kellet. —

Liszt Ferenczel közelebi viszonyban és barátságban lévén, lefordítám neki — ha önnek költeményeit fordítani lehetne!! — vagy jobban próbálám lefordítani hozza intézet verseit, mellyek az Atheneumba jelentek meg; nem célom nekem önnek hizelkedni (<'s) hisz ön a' hizelkedesen feljul ál, de a' kibe csak leg kisebb szikraja van az érzetnek, 's lelke nincs egészen eltompulva, annak elkel ragadtatva lenni azon magasztos eszméktől, mellyek ön' költeményeit diszítik. —

E' sorok célja nem egyéb mint ön iránti hódolatom kijelentése, mellyel önnek tisztelkedni kíván a távulbol

Gróf Teleki Sándor.

Krzinyanowitz 17 Márc 1843.

[Kryizawitz, 1843. márc. 17.]

Ich erfahre durch den Grafen Alexander von Teleky, dass Eü. Hochwohlgeboren mir die Ehre erwiesen haben, Verse am mich zu richten, so wie Sie zu dichten pflegen, — schön und prächtig. Ich kann ihnen nicht genug ausdrücken, wie sehr ich geschmeichelt — und gestatten Sie es mir ohne alltäglichen Wortgepränge zu sagen, wie tief ich bewegt bin, in ihrem Gedächtniss noch so frisch zu leben.

Im nächsten Frühjahre bin ich in Pest zurück. — Als ich vor drei Jahren diese Stadt verliess, nahm ich die stolze Hoffnung mit, mich der tiefen und glorreichen Sympatien, die sich an mich geknüpft hatten, nicht unwerth zu zeigen.

Sie werden meinen Glauben richten; erhalten Sie mit aber, Sie bitte, viel Nachsicht und etwas Freundschaft und rechnen Sie dagegen auf die herzliche Ergebenheit und Dankbarkeit

Ihres

F. Liszt.

Kryizawitz 17 März 1843.

Majus 12^{én} 1843.

Kedves barátom!

Küldöm a' kivánt kéziratot; de ha elolvastad, minden esetre vissza várom. Kérlek egyszersmind hogy a' kijelelendő darabokat velem tudassátok. Sok valódi örömet kívánok új szövétséghez: híven szerető nőt 's jó anyát árva gyermekidnek. Elridegült lelkem még csak most kezd felolvadozni jegeből 's ha isten akarja, sok, elöttem új, édesebb és szentebb öröm fog abba beszállani. Isten áldjon.

Vörösmarty.

Csep. Sept. 1843.

Tekintetes Igazgató Ur!

Midőn ön egy eredeti színműveket bíráló társaság' alakítására becse bizalmával megtisztelt, egyszersmind egy második emleleti páholyt volt szíves ajánlani. A' kívánt társaság szerkeződvén megbízatásához képes eljárta dolgaiban 's háborítatlan részesült a' színház' kényelmeiben is, egész azon estvéig, mellyen Schodelné asszonyság külföldi utazása után először énekelt a' magyar színpadon. Ezen estve, mint távol létemben értésemre esett, a' bíráló társaságnak tudta nélkül kiadatott a' páholy 's így azok ki lettek téve a' visszautasítás' — ha nem szégyenének — mindenesetre kellemetlenségének. Én az illy figyelmetlenséget bármi kicsín testület' ellenében megalázonak tartom 's fel nem tehetem önről, ki az ajánlatot önként tette, hogy azt illy bántólag kívánta volna elhárítani. Hogy a' jövödelem az elégett Miskolcziaknak szánatott, nem menti a' dolgot, mind a' mellett, hogy ez olly terhes igazgatás mellett, mint a' magyar színházé, igen nagy áldozat; mert az illy kivételeket előre kell vala tudnunk, vagy legalább a' páholy iránt, a' közszokás szerint is elsőségünk lévén azt megtarthatni, felszólíttatnunk. Mind ez, ugy hiszem inkább tévedésből mint készakarva, elmulasztott. Miért is kérem Tens Igazgató urat, ne terheltelessék ez iránt felvilágosítani, hogy társaimat megnyugtathassam, ki egyébíránt tisztelettel vagyok

Tens Igazgató Urnak

alázatos szolgálja
Vörösmarty Mihál
Csepről.[Cím:] Tekintetes Bartay Endre urnak, a' Nemzeti Színház
Igazgatójának

Pesten.

[Idegen írással:]

Minthogy Vörösmarty ur Pesttől távol van 's még 10—12 napig távol marad a' levélre a' választ Nagy Ignác urhoz kéri küldetni.

[Buda, 1843. december 10.]

Tekintetes Vörösmarty Mihál [a levél jobb felső sarka csonka, ezért a megszólítás többi része hiányzik.]

A holnap kezdendő héti ülésre ma kapott Meghívó, arra inte, hogy feltétemet, mi szerint Berzsenyinek általam kiadott Összes műveiből Kegyed számára egy tiszteletpéldányt küldeni kívántam, már teljesítsem.

Teszem ezt Berzsenyi részéről is azért, mert Kegyed az ő hamvait meleg keblü költélyével tisztelé meg, s így Elhunytunk árnyoka e viszont figyelmet, rám maga parancsolja. S ennél fogva, úgy hiszem, kedves leszen Kegyed előtt a Megzengettjének lelkületét magában foglaló példány, ha bár későbbben jut is, kezéhez.

Né venné rossz neven, kérem, hogy csak most küldöm. Mert csak azért teszem későbbben, mivel így most, az 1842beli díjnak elítélése után, részemről is a tiszteletet, inkább szívem sugallataként bizonyíthatom.

Buda, decemb. 10^d. 1843.Döbrentei Gábor
mk.

Édes kis nőm!

Hétfőn reggel.
[1843. szept. 13.]

Tudod-e, hogy két napja vagy inkább két éjjele, hogy nem láttalak? Olly különösen vagyok nélküled, mintha valami hibáznék belőlem. De most erről sokat nem írhatok, csak azt adom tudtomra, hogy (a' mennyire Nélküled lehetett) tegnap kellemes helyen, jó társaságban, a' legszebb időben egy igen jó napot töltöttem. A' Nyitrán és Vágon csonakoztunk le szép holdvilágnál. Legalább csak ekkor lettél volna velünk. Mellettünk egy más csónakban folyvást szólt a' zene. Mennyei este volt! De a' vadászat! sajnáld szegény férjedet <d>.

semmit sem lőtt; de ez neked nem baj; mert téged épen úgy szeret, mintha legjobban vadászott volna. Szalonka elég volt; de olly szilaj, mint te egykor voltál: egy sem akart illőleg bevárni.

Igéretemet megtartom. Küldök Lajos által sült halat, de nem kicsit, hanem jókorát, 's nem is egyet hanem kettőt. Csókollak mindnyájatokat

Vörösmarty.

U. i. Holnap Kömlődre várnak. Ne felejts hozni, a' mit Lajos mond, 's öt [jav. ebből: egy pár száz] darab szivart a' kisebb ládából, mellyet ismét gondosan elpakolj; mert már kevés van.

[Cím:] Lórinak.

[Tört pecsét.]

1844

289. VÖRÖSMARTY ÉS AZ AKADÉMIA TAGJAI
GR TELEKI JÓZSEFHEZ

Pest. 1844. március 18.

Nagyméltóságú Gróf, Erdély Királyi Főkormányzója!
Magyar Tudós Társasági Elnök Úr!

A' Magyar Tudós Társaság, mai kis gyűlésében Gróf Teleki Lászlóné' emlékezetét üllötte. Visszahívtuk emlékezetünkbe e' dicső magyar nő' ritka érényeit, 's emberszeretete' és nagylelkűsége' nagyszerű tetteit; áldás hangzott fölötte jótéteiért, mellyekkel a' szenvedő emberiséget vigasztalta, 's a' hála szava pártolásáért, mellyel ez intézet' ügyéhez járult; és hála azon szép, tán legszebb érdeméért, hogy a' hazának oly fiat, Académiánknak oly vezér tagot nevelt, millyent a' két hazával együtt mi Excellentiádban tisztelünk. 'S ezért érezzük mi kétszeresen a' csapást, mellyet annyi tagja érez e' hazának; érezzük, mert tudjuk, melly drága volt az élet Excellentiádnak! miképen Excellentiád minden kötelékeivel a' tiszteletnek, a' szeretetnek, a' hálának érezte magátez aszszonyhoz csatolva, ki ápolója vala Excellentiád gyenge korának, vezetője ifjuságának, barátnéja férfi korának 's így boldogítója egy életnek, melly mind eddig magának még nem élt.

Excellentiád vesztesége roppant, pótolhatatlan; fájdalom orvosolhatatlan. De miután a' legélesebb fájdalom is enyhül a' részvét' melegétől: fogadja Excellentiád legbensőbb részvétünk' ez egyszerű kifejezését; 's leljen vigasztalást abban, hogy nincsen fia e' hazának, ki ismervén a' valóban nagy Elhunytat, szívbéli fájdalom nélkül tekintene sirjába.

Tegye Excellentiád családját, mellyhez többszeres kapcsok kötöznek bennünket, szinte bizonyossá e' részvevő érzésekről; 's tartson meg minket 's egész intézetünket nagybecsű kegyeiben. Kelt Pesten. martius 18. 1844. tartott kis gyűlésünkben.

Excellentiádnak alázatos szolgái

Balogh Pál	Kiss Ferencz
Jerney János	Ferenczy István
Vásárhelyi Pál	Jakab István
Szilassy János	Wallther László
Schedel Ferencz	Karácson Mihály
Wargha István	P. Török József
Lukács Móricz	Bártfay László
Széchy Ágoston Imre	Nagy Ignátz
Id. Schedius Lajos tiszt. tag.	Kovács Mihály
Fáy András tiszt. tag.	Bugát Pál
Kubányi Ágoston tiszt. tag.	Luczenbacher János
Döbrentei Gábor rendes tag	Vállas Antal
Kiss Károly rendes tag	Győry Sándor
Bajza József	Gebhart Ferenc
Fogarassi János	Sztrókay Antal
Bertha Sándor	Kállay Ferencz
Tasner Antal	Vörösmarty Mihál.

290. VÖRÖSMARTY MIHÁLY CZUCZOR GERGELYHEZ

Kedves barátom! Pest. April 21-én 1844.

Röviden szólván, tegnap <...> az az April 20^{án} dél után egy kis fiam született, azért ha még emlékezel egykori ígéretedre, tolle crabatum és ereszkedjél le a' sima Dunán, hogy becsületes emberré keresztelhesd. Ha pedig akármí ok miatt nem jöhetnél, kérlek, add tudtomra (Szállásom Uri utca, Horváth ház) minél előbb, valamint azt is, ha jósz. Legkésőbb Szombatig, az az Apr. 27^{ig} várakozom. Ha elébb jósz, annál jobb. Nőm <...> üdvözöl és elvár. Kovács Pál barátunkat köszöntöm barátod

[Cím:] Tisztelendő Vörösmarty Mihál.

Czuczor Gergely Sz. Benedek rendebeli Áldozó pap és Professor úrnak

[Pecsét.]

Győrött.

[Pest, 1844. ápr. 25.]

T. Vachot Sándor úrnak.

Hogy búdat gátolja Bugát, jó dinnyemagot küld.

Hogy van Sáp? tavain sápag-e kácsa, de vad.

Ebből látod, hogy még nem felejtettem el verset írni.
Röviden szólván fiamat ma keresztelték, neve: Mike,
Miklós, Sándor. Csókollak mindnyájatokat. Pest. Ápr. 25. 1844.[A levél, záró részén hiányos, csak sz betű olvasható
rajta. Talán ez lehetett a folytatása; szerető barátod]

Vörösmarty.

[Tört pecsét.]

Kedves Komám!

Kehidán Junius 9^{én} 1844.

Kedvesen leptél meg szíves soraid által mellyekben tudósítasz: hogy a' leg szívesebb barátságna ismét egy új kötelevél kötöttél magadhoz és most már mint család atya, családodhoz. A' keresztény-anyaszentegyház tanítása szerint a' keresztatya kereszt fiának nevében ellene mond az ördögnek, 's az ördög hatalmának <...>, 's ezen ellen mondást szívemben én is megtevém kis fiad helyett, kit úgy hiszem (mert erről nem irsz) Ferkónak is hinak, nem én miattam, hanem dicsőült Kolcseynek emlékéért. — Ellene mondtam tehát kis Ferid nevében az ördögnek, 's tudom, ha apjának csak egy csepp vére szorult is ereibe ellen mondásom tellyes sükerü leend, mert a' becsületes embert az ördög boszont-hatja ugyan, de rajta hatalma nincsen. Nődnek, kedves komám asszonynek mondj nevemmel szíves igen szíves tiszteletet 's a' kis fiut csókold meg helyettem, 's ezen csók legyen záloga annak: hogy mind azon szíves és forró érzelmeket, mik ifjuságomtól óta édes attya eránt élnek keblemben 's nékem olly igen kedvesek, 's boldogítók, által viszem ő reá is, a' kis fiura, <minden> tellyes mértékben.

Isten áldjon kedves Komám! mondj barátinknak tőlem tiszteletet; és szeresd

hű barátodat

Deákot.

Sz-Ágota. Jul. 16^{án} [jav. ebből: 1...] 1844.

Kérlek, édes Sándorom, mihelyt ezen leveletem veszed, légy szíves Vinczét az Académia' szolgáját magadhoz hivatni, vagy ha utadba esik, fölkeresni következő bizománynyal

1) Legyen rajta hogy Pesten maradtott szakácsnének Juli a' tatai kocsiival, melly Budán a' 3 kapásnál szokott meg szállni, minél előbb elutazhassék. 2) Ha ideje engedi, legyen jelen, midőn a' leány a' házat bezárja 's a' külső ajtóra vegyen lakatot, mellynek árát ha felmegyek kifizetem. 3) Mind a' lakatkulcsot, mind a' többi kulcsokat hozza el a' leány magával Csepre.

Azonban ha körülményeid csak legkisebbé is tartóztatnak ezen dolgot elintézni, ne csinálj magadnak belőle gondot; Schedelt is meg fogom ez iránt kérni 's így vagy te vagy ő Vinczét <....> utasítani fogjátok.

Mi még Sz. Agotán vagyunk. Mind nőmnek mind fiainak használ a' pusztai levegő, vajha rólatok is illyet hallhatnak. Kérlék [!] értesíts bennünket, mint vagytok? Fönn van-e már Mari, vagy általában javulás' utján? Az isten adja, hogy úgy legyen, mint nemes szive érdemi. Lóri [S áthúzva: közzönt] közzönt és csókol mindnyájatokat. — Ha levelet írsz, vagy Juli által küldd, vagy per Új Szőny Csepre, mert jövő szombaton, azaz Jul. 20^{án} már itt hagyjuk Ágotát. Ha kedved tartaná, szívesen vennék holmi ujdonságot is leveledben, mert itt habemus bonum aërem et omnia et praeterea nihil — ex <....> politicis. Isten áldjon benneteket.

barátod

Vörösmarty Mihál mk.

[Cím:] Tekintetes
Vachott Sándor úrnak
(a' Venkheim házban.)

Pesten.

[Tört pecsét.]

Szent [jav. ebből: szent] Ágota. Jul. 16^{án} 1844.
Kedves barátom!

Bocsáss meg, hogy sok dolgaidd mellett én is bizománynyal terhellek. Én Vinczét bizonyos dologra megkértem 's most ideje, hogy azt végre hajtsa. Légy szíves őt magadhoz idézni 's következőkre emlékeztetni 1) Legyen rajta hogy Pesten maradott szakácsném Juli a' tatai serélesztős kocsival, melly Budán a' 3 kapásnál szokott megszállani, minél előbb elutazhassék. 2) Ha ideje engedi, legyen jelen, midőn a' leány a' házat bezárja 's a' külső ajtóra vessen lakatot, mellynek árát feljövetelemig te légy szíves kifizetni. 3) Mind a' lakatkulcsot, mind a' többi kulcsokat hozza el a' leány magával Csepre, hova mi is Jul. 20^{án} [jav. ebből: 26^{án}] megindulunk.

Vachottnak is irtam ez iránt, de ha ő gátolva volna, Vincze tőled bizonyosan veendi ez utasítást.

Színművem Resetánál van, mihelyt átveszed, kérlek, add [jav. ebből: t] által Kiliánnak.

Nőm még sem fogadott dajkát mert fia, maga, a' szabad légen egészségesebbek. Csókolja nődet 's ajálja neki 's kis fiának a' pusztai [jav. ebből: pu] léget.

Én Augusztus 10e körül Pesten leszek. Isten áldjon benne-
teket

Vörösmarty.

Bicske. Sept. 25^{én} 1844.

Édes Lórikám! Egy kényelmes hintó megy érttetek, melly a' ládákat még ma le fogja tenni nálatok, hogy holnapig mindent be rakhassatok. Igen szép volna, ha holnap nyolcz óra tajban megindulnátok, úgy még ebédre [jav. ebből: *délelo*] megjöhetnétek.

Jó volna, ha egy pár fehérruhát hoznál számomra, mert igen fogytán vagyok.

A' kocsi akkor fog oda menni mikorra rendelitek. Légy rajta kedvesem, hogy ne várákózzék. Bajzának is pontosan megizend az indulás' idejét. Csókollak, édes kis tücsköm, siessetek.

Szerető férjed
Vörösmarty.

[Cím:] T. Vörösmarty Mihálné
Született Csajághy Laura
asszonyságnak

(Úri utca. Horvát ház.)

Pesten.

[Tört pecsét.]

296. VÖRÖSMARTY ÉS „ÜGYTÁRSAI”
B. JÓSIKA MIKLÓSHOZ

[Pest, 1844. október 1.]

Méltóságos Báró!

Alulírottak több rokon érzelmű magyar íróval egyesülve feladásunkká tevék oly szépirodalmi művel lépni ki a művelt magyar közönség elébe, mely a legnemesebb s tisztultabb ízlés kívánatainak is mind tartalmára és szellemére, mind pedig a külső kiállítás díszére nézve teljes mértékben megfeleljen, s azt, mit a nemzetiség szent ügye igényel, a legfinnyásb izlést is kielégítő alakkal párosítsa. A szépirodalmi gyűjtemény címe lenne: „Szépek könyve” (értve ezalatt természetesen szellemi szépséget) s nemzeti érzelmű úrhölgyeink arczképeivel ékesítve meg fogna jelenni jövő évi július vásárig.

Alulírtak tehát teljes bizodalmat helyezve Méltóságod hazafiúi érzelmeibe s minden szép és jó iránt lángoló lelkeletébe, ezennel felszólítjuk Méltóságodat, hogy az említett vállalatot jövő 1845-ik első napjáig beküldendő szépirodalmi munkájával előmozdítani s magát az alulírottak társulatához csatolván a vállalat részvényesévé avatni sziveskedjék.

A vállalat létesítése nemes lelkű honfiak és honleányok pénzelőlegezései által fog eszközöltetni, kik erre már saját levelek által felszólítvák, s a kérésnek részint engedtek is.

A honorariumot illetőleg pedig abban egyeztek meg a társulat tagjai, hogy a tiszta nyereségből mindnyájan egyenlően fognak osztozni, de oly föltét alatt, hogy legalább egy nyomtatott ívet irjanak.

Minél előbbi (Tóth Lőrinczhez mint a társulat erre megbízott tagjához intézendő) válaszáért esedezvéen, vagyunk őszinte tisztelet érzelmeivel

Oct. 1. 1844.

Méltóságodnak

alázatos szolgálai és tisztelő üggyársai

Vörösmarty m. k.

Czuczor Gergely m. k. m. t. tsagai r. tag.

Dr Kovach Pál m. t. tás. 1. tag

Kuthy Lajos m. k. academiái tag

Beöthy Zsigmond

Tóth Lőrincz m. ac tag.

297. GARAY JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pest, 1844. okt. 20.]

Tekintetes Úr!

Midőn a' Kisfaludy-társaság f. é. oct. 12-én tartott havi ülése rendeletéből Kegyednek azon örvendetes hírt sietek tudtára adni, miszerint sikerült a' Társaságnak V. Ferdinánd kegy. uralkodó királyunk által a' kir. megerősítést megnyernie 's így a' magányos egyesületek sorából a' nyilvános intézetek közé lépnie, tagjait oklevelekkel megtisztelni 's hivatalos pecsétében a' kir. koronával élnie országszerte megengedtetik: megvagyok egyúttal bízva Kegyedet, a' Társaságnak ugyanez ülésben kelt azon határozatáról is tudósítani, mellynélfogva a' Társaság egyéb teendői mellett ezentul feb. 6-kán tartatni szokott közgyűlésének, illetőleg örömmünnepeének is, ujan nyert rangjához illőleg, nagyobb fényt 's érdeket adni készül: ezt pedig az által véli leginkább eszközölhetni, ha minden tagját egyenkint 's összesen hivatalosan buzgó közremunkálásra hívja fel. Őszinte tisztelettel 's szives bizodalommal szólítja tehát fel Kegyedet is általam, méltóztatnék jövő 1845-ki feb. 6-kán tartandó közgyűlésünk

emeléséhez valamely, akár kötött, akár kötetlen nyelven irt dolgozatával járulni 's azt a' nevezett határidő előtt legalább négy héttel előbb, hogy annak nyilvános felolvastatása, vagy hovaforwardítása iránt idején rendelkezni lehessen, a' Társaságnak szívesen beküldeni.

Ki egyébiránt hivatalos tisztelettel vagyok

Tekintetes Úrnak

Pesten, oct. 20-kán 1844.

alázatos szolgája

Garay János,

h. titoknok.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály Ur,
hites Ügyvéd, ñs Csongrád, Bihar és Heves
vármegyék Táblabirája 's a' Kisfaludy-társaság
Tagjának

Pesten.

[Tört pecsét.]

298. VÖRÖSMARTY MIHÁLY SÁROSY GYULÁHOZ

Tisztelt Barátom!

Pest, október 27. 1844.

Háromszoros köszönettel tartozom Önnek. 1) azért, mert tudtomra a borok küldését indítványozta, mit én korán sem tartok oly eredetietlennek, mint azt egy költő kollégánk némely hirlapban állftja. Ki nekem jó borok küldését indítványozza, az mindenkor eredeti, tősgyökeres, becsületes magyar ember. 2) Köszönettel tartozom a borokért, melyeket saját neve alatt küldött, de 3) mindenek felett a versekért, melyek mondhatom igen nagy öröömre voltak.

Kérem Önt, jelentse egyszersmind köszönetemet mindazon uraknak, kik ily becses ajándékkal megtiszteltek.

A lakomára nézve egy kis felvilágosítással tartozom. Én semmiről írásban értesítve nem lévén, csak a lakomán tudtam meg, hogy a paulusi félakó bor oda volt szánva; de már azt akkor odavinni nem lehetett. Azonban vagy tiz itcze ménesi aszut s két itcze máslást vitettem hamarjában s azt

jóízűn elköltöttük. Azóta egy akó veres bort, egy akó magyarítit s egy akó ürmöst vettem át hiba nélkül; a legelső küldemény félakó paulusi veres bor s üvegekben szinte félakó részint aszú, részint magyaríti. Az üvegekből csak kettő tört el, mit ezennel nyugtatvány gyanánt jegyzek ide fel.

A borok között igen jelesekre találtam. Vegye Ön még egyszer szives köszönetemet s üdvözölje nevemben ismerős és nem ismerős jóakaróimat. Feleletet a borokra s versekre tán nem sokára versekben mondok.

Tisztelő barátja,
Vörösmarty Mihál.

299. VÖRÖSMARTY MIHÁLY SZEMERE MIKLÓSHOZ

Pest, 28. Oct. 1844.

Tisztelt barátom!

A nyugtatványból fogja ön látni, hogy a hordó és szekrény a levéllel együtt szerencsésen megérkeztek. Igen nagy köszönettel tartozom önnek, hogy Magyarország legnemesebb borával olly gazdaggá tett, millyen még soha nem voltam. Takarékosan fogok vele bánni, hogy fenséges ízét sokáig élő emlékezetemben tarthassam s ha hamarjában bordalt nem is (mivel nálunk igen csinnyán kell bánni) de egyebet még minden esetre szándékom írni, mig csak erőmben tart. De ön nemcsak bort, ön jó szót is ad hozzá verseiben, hogy ez a jó italt még izesebbé tegye. Versei sok igen tartalmas költői helyein kívül még azon gyengéd figyelmet is tanúsítják, mellyel zsenge és sok részben igen gyarló művem iránt viselkedik.

Milly örömet teljesíteném önnek szives meghívása után azt, mire levélben kér, de én most még inkább helyhez kötött ember vagyok, mint azelőtt, ha csak későbbi ideim nem engednek egy kis kirándulást hazám dicsőbb tájaira, hol lelkem gyakorta megfordul. Addig is vegye ön szives üdvözetemet s ne vélje, hogy én is egy értelemben vagyok a Jelenkorral, melly az állítja, hogy ezen ajándékok igen

gyengédtelemek 's én ellenben igen célszerűnek és becsületes magyar emberhez illőknek találom s ügyekezni fogok honfiai azt soha meg ne bánják.

Tisztelő barátja

Vörösmarty Mihál.

300. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Pest. Nov. 20^{án} 1844.

Tekintetes Igazgató úr!

Önnek a 'Kisfaludy-Társaság' nevében hozzám intézett fel-szólítására küldöm a' jelen versezetet. Méltóztassék azt a' tisztelt Társaságnak bemutatni. Ha jogom volna e' tárgyban szólni, én a' jelen vers' címzésében 's közzé tételében a' legnagyobb igénytelenséget ohajtanám, ha ez különben a' Társaság' szándékával 's céljaival nem ellenkezik. Maradok
igaz tisztelője
Vörösmarty Mihál.

301. GARAY JÁNOS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Pest, 1844. Dec. 25.]

Tekintetes Ur!

Különösen tisztelt Uram!

A' ki csak hozzám jó, mindenki azon tanubizonytságot teszi, hogy a' Tekintetes Ur szíves buzgó és szeretetteljes közbenjárásának köszönhetem leginkább az Académiának azon ítéletét, mellyel Verseimet a' nagyjutalomra érdemesnek találta 's illetőleg 100 arannyal meg is jutalmazta; engedje meg Ön, hogy mielőtt személyesen és, remélem istenemtől, tettelesen is bizonyíthatnám igaz és meleg hálaérzésemet, mintegy előlegesen e' sorok által is tudtára adnom Önnek mennyire lekötelezett, mennyire örökös adósává tett engem a' Tekintetes Ur e' nemes cselekvésmódja által, melly csak egy Vörösmartytól telt ki. Még sem fejem nincs olly állapotban, hogy eszméimet kellőleg rendezhessem, sem fejem'

szolgája, kezem olly erőben, hogy Önnek mind azt megírhas-
sam, mi keblemben forr és zajong, mit Ön iránt napok óta
érezek. Ollyat érzek szivemben, mint egy sok-sok éveken át
reménytelenül epedett <f> hív szerető, kit végre valahára
kedvese meghallgatott 's kitartó, hosszú, hív szeretete visz-
szeretettel jutalmaztatott. Igen is, e' pillanattól fogva hi-
szem, 's e' hitet el nem veszi tőlem senki, hogy nemcsak én
szeretem Önt, de Ön is szeret engem. Ez az én apotheosisom.

Latba vetettem, min örülök jobban, mi boldogít e' <...>
pillanatban inkább, Önnek azon szíves közremunkálása-e,
mellyel a' 100 arany birtokához segített, 's mellyel egy ágy-
ban sinlődő 's élelemszerzési gondokkal gyötört családapá
physical szükségén, épen a' baj legsürgetősb pillanatában
olly nagyot segített, vagy azon nemesszivűségen, azon
irántami hajlandóságán-e, melly Önt e' cselekvésben vezérlé,
latba vetém mondám, 's úgy érzem, hogy az első hálára,
meleg és kifogyhatlan hálára kötelez engem Ön iránt; de emez
felmagasítja lelkemet és szellememet: egy régi, régi epedő
vágyam teljesülésének reménysugarát ragyogtatja elejbém.

Az élet hosszú, Tekintetes Ur! most én Önnek képtelen
vagyok mindent megmondani, de remélem, lesz idő és az idő
folyama kifejtendi, mennyire fogok törekedni, Önnek hálá-
mat, ragaszkodásomat és szeretetemet bizonyítani, 's ha
én nem — mindkettőnknek gyermekei vannak, — tán gyer-
mekeim hálálándják meg egykor Ön gyermekeinek.

Isten áldja meg Önt és minden ivadékát, 's legyen meg-
győződve, hogy nincs halandó, ki Önt inkább tisztelje és
szeresse mint

A' Tekintetes Urnak
Különösen Tisztelt Uramnak

örökös tisztelője
Garay János.

Pesten, Karácsonynapján 1844.

[Cím:] Tekintetes Tudós
Vörösmarty Mihál urnak
a' magy. tud. társ. rendes tagjának
különös tisztelettel

Helyben.

[Tört pecsét.]

[1844. február.]

Tudod, hogy én a' különczöket nem szeretem kézi- 's tan-
könyvirónak. Magam ebben az országuton szeretek járni,
érdememet abban helyezvén hogy a' közdivatú közöl a' leg-
jobbat tegyem szabályúl. <Te> 'Nézeted a' versmértékről,
(mellyet még sem lehet kihagyni a' költészetből) nem csak
[jav. ebből: n] magyartalan, németes és így hibás, hanem
az egész régiebb irodalomra nézve igen elbizott és méltány-
talan, mintha te érzenéd (annyiak' ellenében) mi a' jó és
magyaros hang? Jó-e illy tanokat terjeszteni? Itélj.

[Pest, 1844. november eleje.]

Bocsásson meg ön, hogy a' czímről <...> értekezni akarva
a' verset még is czím nélkül küldöttem meg. Talán jó volna
igen egyszerűt adni p. o. *Kérdés* vagy *Mit csináljunk?* *Az*
országgyűlési utáni egy kissé hosszú. Egyébiránt a' mint
barátomnak tetszik: a' címekben nem vagyok kényes;
csak hogy hírem nélkül a' szövegben ne tessenek változtatni. —
Örülnék ha a' küldött díjat versem leszolgálhatná.

tiszteelő barátja

[Cím:] tekintetes
Szalay László
úrnak,

Vörösmarty Mihál mk.

[Pest, 1844. második félév.]

Bocsáss meg, barátom, a' Dalhon' bírálatát el nem vállal-
hatom. Különben sem levén képes hirtelen munkákra, [jav.
eből: po] most e' felett egyéb gond is bánt. Az általad
szerencsétlen buzgósággal ránk kötött syntaxisból is kellene
valamit dolgozni, mit megvallom, nem tehetek boszonzkodás
nélkül. Midőn más tudomány, 's maga a' philologia cseké-

lyebb kérdésekre jutalmat tesz, akkor mi olly nagy tekintetű dolgot, <mint> a' *szókötetést*, miben alig van elődolgozat, mellynek akarmeltyik egyes része, mint a' szórend, 's a' szóviszony (syntaxis regiminis) maga egy jutalmat érdemelne, az ügy szeretetével [jav. ebből: szeretetén] meg nem férhető [jav. ebből: fér<...> mohósággal akarunk kiszorítani magunkból. Ez egy. (!) Keveset fogok elő mutatni; de az nekem sok időbe kerül. Más az, hogy finanziaális merengéseim megszüntetésére, hogy legalább egy évig gondtalan élhessek, 3 kötetet akarok kiadni munkáimból. Ha ezen túl leszek, fő gondommá teszem, hogy lapjaink' számára is lendítsek valamit.

Vörösmarty.

[Cím:] tekintetes
Schedel Ferencz
titoknak urnak

Helyben.

[Tört pecsét.]

305. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. Mart. 29. 1845.

Kedves barátom!

Nőm épen egy bábu' öltöztetésével vesződik, mellyet Lila számára akar lelküldeni, hogy arról szabathasson ruhát 's időnyerés véget én írok helyette levelet.

A' kendő és kalapnak való festőben vannak; de csak nyolcz nap mulva készülnek el. A' küldött öt pengő frt. megkaptam 's az itt fenn maradt pénzzel kiegészítve nőmnek általam. A' kalap körül belül épen ennyibe került, a' pár rá fizetett garast már leittam nálad Somlaiban vagy még ezután is leihatam, ha isten megsegít. A' kalap kelméje [jav. ebből: kelméne] honi, Valerótól való, egy kissé barna; de különben elég csfnos kalap vált belőle 's csak ez az mit ez úttal leküldhetünk. A' kalapon minden hazai.

A' védegyeleti ruhák szabása (a <mint> bábu' öltöztetése nem sikerült) derék: csücsös, fehér elővel, melly zinórral van által fűzve, mint a' nemzeti divatképen látható (lásd: Életképek 1845. 1° füzet. Barabás rajz.) Zekeujj közép bőséggel, alatta fehér összeránczolt [jav. ebből: ráncz] ujj. A' szoknya' hosszának közepén egy kéttenyényi [jav. ebből: két] széles fodor van.

Csókolom nődet 's keresztleányomat, 's a' kis legényt köszöntöm. Nőm mindnyájatok tisztel, csókol, Isten áldjon meg Gyuri Barátom.

Vörösmarty.

Ha jó somlai bort tudnál öcsém' számára az az, hogy majd én is innám belőle, ha nála leszek, kérlek, értesíts. Vagy 10—12 peng. fr. szánna akójáért 's alkalmat küldene érte.

[Cím:] Tekintetes Stettner György
Professor urnak

Pápán.

[Egész pecsét.]

306. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. Apr. 15. 1845.

Kedves barátom!

Mind Bártfay mind én köszönettel vettük a' ritka jóságú bort; de fájdalom! a' sors nem akarta, hogy egészen a' mienk legyen. A' hordó az uton megrokkván ide már betegen jött. Első gondolatom volt tüstént más hordóba önteni át; 's ez a' legjobb lett volna; második, hogy sebes dongáját szuokkal öntöm be; de fiam veszélyes betegsége 's egyéb körülmények feledteték velem a' pinczét 's mikor lementem, már csak kótorgott a' hordó. Most szájára fordítottan áll 's üvegre fejtem a' mi megmaradt.

A' kalap ma este elkészül, napernyőt vett nóm. A' kalapról szeretné tudni, hogy van vele Julcsa megelégedve. Virágot azért vett rá, mert különben szalagot [jav. ebből: k] kellett volna 's az jobban emeli mint ez. A' napernyő honi, 3 pengő fr. A' festőbe fizetett 56 pengő kr, a' virág 48 pen. kr. a' kalapcsinálás 1 f 12 kr. pengő.

A' kendő ritka és virágos lévén <csak> ezt a' színt veheték fel legjobban.

Nóm és én csókolunk mindnyájatokat

barátod

Vörösmarty Mihál mk.

Deák itt van, a' gyáregyletet, mennyire a' rossz szenvedélyek miatt lehetett, annyira nyélbe [jav. ebből: félig meddig nyélbe] ütötte, hogy most már új életnek indul. Innen Május

elején Zsibóra megy *<indul>*, ha nóm az alatt szerencsésen át esik a' szülesi bajon, szándékom vele [jav. ebből: *velen*] menni. Wesselényit akarom keresztapának [jav. ebből: *ko*] megkérni és téged 's még néhány jó barátot. Isten áldjon benneteket. — A' Cseresnyés' bora jó lesz, ha lesz; valamikor tán egy verssel üdvözlöm meg, a' kik szomjajnak illy cél-szerű oltogatásáról gondoskodnak.

307. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

April. 19^{én} 1845.

Megtópolom [!] előbbi leveletem. Nóm tegnap előtt, az apr. 17^{én} dél után egy órára rövid vajudás után egy egészséges kis fiát szült. Még eddig mind ketten egészségesek. Ha így maradnak most már mi sem áll ellent Zsibói utamnak.

Gold gazda nem jött el, hogy egye meg a' szurkot. A' holmit majd Csepre küldjük, onnan tán Lajos megküldheti.

Somlai borról nem írtál, kapható-e és millyen áron? Vachott Sándor is szeretne egy két akót 's így összesen vagy hat akót meg vennének, azt el is hozatnák biztos alkalommal. Csókollak mindnyájatokat

Vörösmarty.

308. VÖRÖSMARTY MIHÁLY
WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Pest, 1845. Apr. 23-án.

Tisztelt barátom!

Isten látja, bűnös ember vagyok, bűnösebb Pest városánál 's a' világon minden kupak tanácsnál. De hogy bűnömet bevalljam, végre meg kellett szólalnom, levelet kelle hozzád írnom, kit hallgatásommal olly sok ideig sértettelek. De e' részben egy mentségem is van: nem találtam el a' szót, nem volt gondolatom elég méltó hozzád 's hozzám, mellyet annyi balság után olly visszás körülményekben szavakba foglaljak. Hallgattam; mert imádkoznom késő, káromkodnom sikertelen 's gayszerű türelmed, sőt csüggedetlenséged

ellenében gyávaság lett volna. 'S most mi bátorít, hogy bűnös hallgatásom után felszólalni merek? Egy kis közbe járó, Apr. 17-én született második fiam, ki ha szólni tudna, azt mondaná: légy kereszt apám! Reménylem, nem tagadod meg a' szegény költő fiúnak kérelmét 's e' reményben holnap Deák Ferencz fogja nevedben keresztvízre tartani. Ném hasonló kérelmét jelenti hozzád és szíves üdvözlétét. Azt halljuk, hogy feljősz: isten tartson meg e' jó szándékodban 's adjon hozzá jó kedvet és erőt: azok, kiket idő, életbaj szét szórt, egyesülni fogunk körülötted, mint együtt voltunk évek előtt, midőn fiatalabb vér s egy jobb kor' álmái olly kedves órákat engedtek töltenünk.

Politikai dolgokról nem tudósítalak, azokat avatottabb emberektől tudod: magamról nem írhatok egyebet, mint, hogy a' verseket — és a' mi hihetetlennek látszott — a' magyar nemzetet szaporítom. Első fiam Apr. 20-án, a' második Apr. 17-én született 's így egy év alatt kettő, mi egyéb-iránt — tisztelet, becsület, de igazság is — felerészben nóm' érdeme.

Isten áldjon meg. Tartsd meg szíves jóakarotodban

tisztelő barátodat

Vörösmartyt.

309. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Vata. 1845. Majus 1-én

Kedves kis nóm!

Tegnap este érkeztünk ide Vataára (Borsod vármegyében) 's így egy nap alatt mintegy 22 mértföldet jöttünk. Szemere Bertalannál vagyunk ki mind maga, mind derék anyja a' legnagyobb szívesseggel fogadtak.

Ma innen indulunk Miskolczra 's holnap Debreczenben leszünk, holnap után az az 3^{án} Böjti Ödönnél, 's körül belül 5^{én} Zsibón.

Még eddig egészséges vagyok, legkisebb bajunk sem történt.

Feri nagyon hí Kehidára családostúl, honnan Keszthely-
nél a' Balatonfürdőt használhatnád.

Kedves kis csókám! vigyázz magadra 's kis gyermekeinkre.
Csókolom kedves anyád kezeit. Isten áldjon meg benneteket.

Szerető férjed
Vörösmarty Mihál.

(Ha írsz: Debrecen Bred. Zsibó.)

[Postabélyegző: Harkány.]

Pesth.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihálné,

5? Maj.

született Csajághy Laura asszonynak

Úri utca Horváth-ház.

Pest.

[Tört pecsét.]

310. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESEGÉHEZ

Zsibó. <Pest> 1845. Maj. 8^{án}

Édes Lórikám!

Egy heti utazás után végre eljutottunk Zsibóra, igen kegyet-
len útban, de minden baj nélkül. Tegnap délben érkeztünk
meg. Nem írhatom le milly fájdalmas öröm volt Wesselényi-
vel találkozásunk. Midőn szavainkról megismert, sokáig
némán állt és könyei hullottak. A' könyű tovább él, mint
a' szem' világa. Lassanként beszéd [jav. ebből: *beszéb*]
kerekedett 's nem sokára igen derűlten érezte magát közöt-
tünk. Előttünk már megérkezett Kovács Szatmárból és gróf
Kemény Szigmond, a' regényiró; velünk pedig jött Beöthy
Ödön, ki holnap már haza felé indul. A' jövő héten Kolos-
várra indulunk 's onnan haza felé, hogy 20^{án} honn lehessünk.

Zsibó gyönyörű helyen fekszik; a' kastély hol szállva va-
gyunk, emeletes, jó magas dombon a' Szamos rétei [jav. ebből:
vidékei] felett, melly a' kanyargó Szamossal 's azon túl
változatos [jav. ebből: *n*] alakú hegyekkel félkörűleg zárva
van; de erről szóval többet.

Útközben láttuk Miskolczon Palóczit; láttam Debreczent a roppant falut, hol, mikor kimentünk, épen az akasztófánál [jav. ebből: *aj*] a' baktartó [jav. ebből: <. >] vas eltört, mi miatt még felnapot kellett időznünk. De a' mit előbb kell vala írnom, láttam Tokajnak szép de szerencsétlen táját, hol több mértföldeket víz borít. Innen mentünk Szabolcsba Bónishoz és Zoltánhoz, 's így Debreczenbe. Innen Beöti [jav. ebből: *Böj*] Ödönhöz Új Mariára 's így végre Zsibóra.

Mind az úton, mind most egészséges vagyok. Hogy vagytok ti is kedvesem? Hogy vannak szegény kis gyermekeim? Vigyázz rájok és magadra, Kedves.

Most már bocsáss meg, le kell fekönnöm, hogy Beöthy, ki leveletem holnap korán indulván a' posta állomásig viendi ne váraoztassam. Csókolom anyád kezeit, és téged kis csókám. Nem sokára nálatok leszek. Isten veled!

Szerető férjed
Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Somlyó 9. Máj.]

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihálné
szül. Csajághy Laura asszonynak
Úri utcza Horvát ház.

Pest.

[Tört pecsét.]

311. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Zsibó. 1845. Maj. 14^{én}.

Édes Lórikám!

Reménylem, vetted két rendbeli leveletem, mellyek' egyikét Borsodból Vátáról másikat Zsibóról irtam. Azóta még mindig Zsibón vagyunk, holnap szándékunk megindúlni Kolosvárra, onnan Nagy Váradra 's úgy minden maradozás nélkül [jav. ebből: *Mara*] haza. Meglehet, hogy a' rosz utak miatt egy vagy két nappal későbbben érkezünk, mert a' hol rosz út van, lassan járunk, hogy bajunk ne történjék.

Itt igen kellemesen folynak napjaink. Wesselényi mind a' mellett, hogy szeme' világát teljesen elvesztette, sőt lábával is bajlódik, körünkben igen vidám. Gazdaságát maga intézi, maga tesz mindenféle rendeleteket, leveleket diktál, 's hírlapokat 's leveleket [jav. ebből: *egyéb levelezéseket*] olvastat fel magának titoknoka által 's tele van foglalatossággal. Gazdasága igen jó rendben van az érdélyiekhez képest. A vidék itt gyönyörű. A' kastély dombon van: előtte jókora térség: szántóföld, rét, ligetek, kerített rétek lovai' számára, fácsányos kert. Ezen síkot a Szamos' vize szegi be, a' Szamoson túl igen szép hegyi róna 's azon túl körben hegyek. Kétszer künn ebédeltünk, egyszer a' fácsányosban, egyszer a' vadkertben, hol szarvasok és vaddisznók vannak; de bekerítve, úgy, hogy kárt sehogy sem tehetnek. A' vadkertben egy kis zuhatag van, melly alatt fürdőház [jav. ebből: *fürdőhely*]. Itt ebédeltünk tegnap. Igen szép napunk volt. Szegény kis fiaim, ha ide hozhattam volna őket veled együtt csak egy órára is. De talán még a' nyáron lesz alkalmunk, hogy együtt lehesünk valahol falun, mi úgy hiszem, egészségedre nézve is igen jótékony volna.

Szegény Béla miatt nagyon aggódom. Viseld gondját, kedvesem, 's ha baja van, ne mulasztad el gyógyítani.

Wesselényi is feljő vagy tíz napra Pestre, ha az idő és út megengedi; mert erre mód nélkül rosz út van, csak Kolosvártól kezdődik a' csinált út 's az ide tíz mértföldnyire van. Úgy hiszem holnap már ott leszünk, 's azon túl nem lesz fenn akadás.

Isten áldjon meg Kedvesem, vigyázz egészségedre 's kis gyermekeidre, hogy épen 's baj nélkül találjalak benneteket. Csókolom kedves anyád' kezeit. Csókollak édes kis csókám, és kis fiaimat. Isten áldjon meg.

Szerető férjed
Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Bred 15. Maj.]

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihálné

szül. Csajághy Laura asszonynak

Úri utca Horvát-ház.

Pest.

[Tört pecsét.]

Romladék. (Szakatura.) 1845. jun. 10.
 Vörösmartihoz. Romladékról.
 Junius 10-én. Kedves Barátom!

Utóbbi nyilatkozatodra — hogy mennyire ohajtottál volna innett magad, 's kedves nőd számára valami erdélyi emléket vinni — figyelmemben híven megőrizve, Zsiborol az általad elejtett vadkan agyaráit elhozatván, abból számodra előing gombokat, 's derék nődnek mejj tőt foglaltatva, örööm van ezennel kezekben szolgáltatni. Ebben agyar, arany 's művész mind honni 's szoros értelemben védegyleti. — Főülül rajta lővész előtt némi érdeme is van. 'S azért szabad legyen remélnem, hogy e' csekélység mind egykori szép lővésedet mind annak küldőit emlékedben olykor vissza idézi. Fogadd jó neven kedves barátom, mint a' mily szíves érzettel küldetik.

Azonban ne vély minden haszonkereséstől mentnek 's ugyanazért jutalmat — csak reménybenn nagyon becses — követelek tőled kedves barátom. Kolozsvárt köztünk töltött napodat nem szokott lelkes szívet 's kedélyeket felzaklato tollad által — ohajtanám bírni, a' mivel nékem, nőmnek, 's honnom' minden lelkesebbjeinek igen nagy örömot 's élvezetet, a' magyar költészetnek pedig egy ujjabb drága mívet szerzendsz. És a' mit itt szép magyar dallra alkalmazva, midőn még becses személyedet itt körünkben leendő örömünk üdvözleni, szokott elragadtatásoddal halhass. — 'S addig is minden magyar tiszta keblet daggasztó érzetekkel tölcsön.

Kedves Nődnek legszivesebb tiszteletemet kérlek ismeretlenül is jelenteni. 'S a' kinek szívemből kívánom, hogy férjét a' kőz szeretetben lévő, 's honnunk fölvirágzására az oly sokat tévőt, hosszasan boldogithasson.

Neked pedig kedves barátom mindég igaz nagyabecsült barátságodban öröklük

U. S.

313. KERKÁPOLY ISTVÁN VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Kővágó Örs, 1845. jul. 28.]

Tekintetes Ur!

Méltóságos Tolnai Gróf Festetits Leo Urnak, mint Zala Megyében ki neveztetett Fő Ispányi Helyettes Kormányzó-nak f. Julius hó 14^k napján történt be iktattatásakor, a' Tekintetes Ur is Zala Megye Tábla Birájának ki neveztetett, megtiszteltetem a' Nemes Megyém által azzal, hogy e' felől a' Tekintetes Urat én értesíttsem, mint ezt az /. alatt ide mellékeltt végzés mutatja. —

A' kedvessen vett kötelességet tehát ezennel örömmel tellyesíteni Szerencsém lévén, betses uri jó voltába ajánlott, meg különböztetett tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Urnak

Kővágó Örsön Julius hó 28^{án} 845.

hivatalbéli kész, köteles szolgálja

Kerkápoly István mk.

Zala Megye első all Ispányja.

314. VÖRÖSMARTY MIHÁLY UJFALVY SÁNDORHOZ

Pest, 1845. Jul. 8án

Kedves Barátom!

Becses ajándékodat mind én, mind nőm szíves köszönettel vettük. Különösen nőm rendkívül örvend a' messziről jött emléknek, mint a' ki csak hírből hallotta azon ritka sziveséget és barátságot, mellyel fogadtatok. A' gombokat már el is osztotta, mindenik fiának egyet, ha felnőnek, a' tüt pedig ha valamikor leánya születnék. Még egyszer köszönöm gyengéd figyelmedet, mellyel hanyagságom hibáját illy szépen helyre hoztad. Jelentsd kérlek kedves nődnek is legszivesebb tiszteletünket.

Wesselényi sokáig mulatott köztünk, körül véve baráti- és tisztelőitől, igen sok jó órát töltöttünk vele. Deák szinte

Pesten volt másodszer 's együtt indultak el. De mindezeket majd Wesselényitől bővebben megérted.

Látom e én még Erdélyt valaha? Adná isten hogy vagy egy nyarat ott tölthetnék köztetek, hogy megjárhatnám a' kedves kis hazát kivált ott hol tős gyökeres magyar népe lakik. De ilyen földhöz ragadott embernél ez csak jámbor ohajtás még most.

A' mi az erdélyi verset illeti, nem mondok nemet; de igent sem. Ha irok, olyat szeretnék írni, mi hozzám 's hozzátok méltó legyen. Üdvözöld Erdély jobb fiait 's különösen azokat, kiket barátaimnak szabad neveznem.

barátod
Vörösmarty Mihály.
Pest.
Kolozsvár.

[Cím:] Tekintetes Ujfalvy Sándor úrnak

[Egész pecsét.]

315. VÖRÖSMARTY MIHÁLY SÁROSY GYULÁHOZ

Pest, 1845. július 28.

Tisztelt Barátom!

Önnek kívánsága szerint küldöm kéziratban a' Jó bor című verset 's nyomatását vagy tíz napra elhalasztom. Minden ohajtásom e' versek mellett csak abban áll, vajha a' borok' küldői úgy meg legyenek velök elégedve, mint én boraikkal.

Csak a napokban tértem meg faluról, hol családommal néhány hetet töltöttem s azért semmi városi nevezetességet nem írhatok, azon körülményen kívül, hogy ilyenkor városban lenni igen unalmas dolog.

Vachott Sándor már mezei gazda, igen nagy szenvedélyvel úzi a kertészséget. Egy igen szép verset írt a Magányról, [jav. ebből: *magá* — jav. ebből: *y* — *ny* — jav. ebből <.>] 's úgy hallom, egyebet is dolgoztat apránként.

Üdvözetemet barátimnak. Isten áldja meg Önt!

Barátja
Vörösmarty.

Zsibó Jul 29^{én} 845.

Édes Miskám!

Egy hava telt el a pestróli eljötömnek 's annak utóbbi felét láztól 's fájdalmaktól gyötörve töltém; amaz azonban el van űzve, ez pedig enyhítve. Gyakran készültem 's akartam neked írni, de hol szenvedés gátolt meg, hol pedig egyéb foglalkozás — a' neked irásnál mindenesetre kevésbé kellemes, — azonban el nem mulasztható. Nagyon vágytam 's vágyok rólatok valamit hallani: mit csinál családod, mit Bajza? Az öreg Fáy-t is kérlek köszöntsd, nem különben Bártfayékat. Hát most mit dolgozol? — nem szakmanyi dolgozatot értek, hanem lelked szerintit. Garay még sincs sehohol is beszervezve? 's még mind olly szorult 's ingatag helyzetben van-e? Kérlek írj nekem, ha nem gyakran 's nem sokat is, legalább ollykor egyikét sort.

Nina igen szívesen tisztel Téged is nődöt is. Áldjon az ég!
Maradok

barátod
Wesselényi.

U. I. Kérlek mond meg igen szíves köszöntésem mellett Stullernek vagyis inkább Stullernének (de el ne felejtse, hogy vegyen két ollyan védegyleti karpereczet, millyet Nina, midőn együtt jártak vett volt, ezüst 3 pengő frt) 's küldje sietve a gyorszekér által czimzetem alatt Kolosvárra Vikol Gergely 's társához. Árokat köszönettel fordítandom meg.
[Postabélyegző: Bred. 5. Aug.]

Pesth. 9. Aug.]

[Cím:] Tekintetes
Vörösmarty Mihály
Urnak

Pesten.

[Tört pecsét.]

Pest. Aug. 13-án, 1845.

Édes barátom!

Épen a' legnagyobb ábécézésben voltunk, midőn leveled érkezett; mert tudnod kell, hogy a' szünnapok daczára' dolgoznom kell (talán mert a' szünnapokat egy kissé anticipáltam). Grammaticát csinálunk az Académia számára. Dél előtt, dél után folyvást összejövünk. Fejem annyira tele van betűkkel és szabályokkal, hogy néha álmomból is felijedek. Ez ám még a' fárasztó vadászat! Én, a' ki két vadisznót lőttem egy golyóval, (ha igaz), sokszor egy betűn nem tudok eligazodni. De ennek is meg kell lenni. A' helytartóság írt hozzánk, hogy e' szerint akar iskolai könyveket készíttetni, mi már maga elég buzdító körülmény, csak azt fájlalom, hogy munkánk nem lesz olly jó, mint lehetett volna, ha húzamosabb ideig lehetnénk együtt; de a' vidéki tagok haza sietnek, 's így lesz, a' millyen lehet. — Örömmel értettem, hogy már jobban vagy; kinek kell az egészség inkább, mint neked? 's még nekem is több kellene mint van. Szegény fejem vagy négy nap óta folyvást fáj, mit én egyébiránt méltó büntetésnek veszek hanyagságomért, hogy a' munkától elszoktam. De másfelől nincs okom magamat munkával [jav. ebből: sietés] gyötörni. Verseimmel úgy bánik a' közönség mint a' vízzel; dicséri 's bort iszik helyette. Vagy talán a' Prisznicz világ ártott meg nekik. — Stullerékkal elvégeztem a' végezni valót. Garay egy kis hivatalt kapott Schedel által a' könyvtárnál; de úgy hiszem, <hogy> csekély jövedelműt.

Nőm és fiaim egészségesek, kis keresztfiad már nevededik, karja olyan vaskos mint a' tiéd. Kuruczfi lehet belőle idővel. Nőm tisztületét jelenti neked és Ninának. De menjünk által a' Grammaticára. Isten veled édes Miklósom

fejfájós barátod
Vörösmarty.

318. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Csep. Sept 7^{én} 1845.

Hallod-e György barátom, én Pápára készülök 's ha valami iszonyú körülmény nem akadályoz, folyó hó 13^{án} az az Szombaton Pápán leszek nőmmel együtt, hogy néhány napot nálad töltsék 's onnan ígéretem szerint Deák Ferihez át ránduljak. Reményilem honn találalak. <'s he>

Üdvözlöm családodat, nőm hasonlóképen. Isten áldjon
barátod.

Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Comorn.]

[Cím:] Tekintetes Stettner György

Professor úrnak

Pápán.

319. WESSELÉNYI MIKLÓS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Zsibó, 1845. decz. 1.

Kedves Miskám!

Tudtotokra adom ezennel neked és tisztelt nődek, hogy jó kis Ninám (Lux Anna) néhány nap óta nőm. Ajánlom őt barátságokba. Áldjon az ég! Barátod

W.

320. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Pest. Decz. 16-án 1845.

Kedves barátom!

A' grammaticazás' utó fájdalmaitól csak most szabadulván meg, válaszom egy kissé elmaradt, mért bocsánatot kérek.

Mi most mindnyájan meglehetősen egészségben vagyunk. Keresztfiadnak már négy foga van. Jó vaskos fiúnak indul, különben sírása valóságos trombita-szó. De mit tegyen az ember: mink is eleget sírhattunk kis korunkban.

Itt most a' legnagyobb újság a' drágaság, ha ez már régiség nem volna. Sokszor eszembe jutottak a' zsbói és zalai erdők: ott három huszas a' fának öle, itt 30, sőt 36 f váltó. Vágással behozatással 40-et halad. Pedig, azt mondhatná az ember, hogy e' fát csak nem verte el a' jég; de hiába; ürügy mindenre találkozik: egy két gazember összeesküszik 's vagy kell vagy nem, meg van a' drágaság. Szegény Ádám apánk! ha tudta volna, hogy fiai még fa' dolgában is szükségét fognak látni, nem jött volna ki a' paradicsomból. — Azonban én már nagy nehezen megraktam a' kamorát vagy 2 hónapra 's így lesz meleg szoba, ha firkálni akarnék, de isten tudja, úgy érzem, mintha egy kissé hagyogatna a' lelkesedés.

Ennél okosabb dolgot is írhattam volna, de most már meg van. Isten áldjon édes Miklósom kedves nőddel együtt.

barátod

Vörösmarty Mihál.

321. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Vörösmarty Miháltól.

[Pest, 1846. febr. 1.]

Tekintetes Ur!

Néhányan azon hitet tápláljuk, hogy a magyar dramai irodalom teljesebb kifejlesztéséhez nem megvetendő eszköztül szolgálna egy alakítandó dramai társulat. Ezen társulat alapszabályainak tervét, a legelső ülés által helyben hagyandót, elvetendőt, vagy módosítandót, ide igtatva, áttekintés végett, a következő pontokban van szerencsém közleni:

1.) A társulat tagjai által irandó új színművek társas körben felolvastatván, a többi tagok arra nézve észrevételeket előszóval elmondják; s az ekképen kifejlendő eszmecsere, tanok és elvek vitatása által egymásra kölcsönösen hatnak; s ez által jobb színművek és szilárdabb dramai kritika létrehozásában egymásnak segédkezet nyujtanak.

2.) Ezen munkálkodás sükere csupán a tagoknak egymás-iránti jóakaratótól függvén, a tagok egymás irányában semmi kötelezettséget sem vállalhatnak. E szerint nem köteleztetnek a tagok: a) minden darabjaikat a társulat előtt felolvastatni; b) a felolvasásokra megjelenni; c) azokat végig hallgatni; d) s azokra észrevételeket tenni. e) A felolvasó a jelenlevők észrevételeit kihallgatja, de azokat elfogadni nem köteleztetik.

3.) A társulat munkálatinak vezetésére a tagok évenként általános szótöbbséggel, választanak egy elnököt egy jegyzőt.

4.) A tag, ki új darabját a társulat előtt felolvasni szándékozik, magát az elnöknél jelenti; s az elnök a társulat valamennyi tagját összehívja, a meghívón kijelölve a felolvasandó darab címét, és szerzője nevét. A gyűléseken azonban megjelenni nem köteles; jelen nem létekor, csak azon egy gyűlésre a jelenlevők magok közül választanak helyettes elnököt. Nem-tag darabja nem olvastathatik fel.

5.) A jegyző minden gyűlésen jelen van, és azok jegyzőkönyveit szerkeszti, mellyekben azonban a felolvasott darabra nézve csupán a cím s a szerző neve jegyeztetik fel. Ha bármi okból nem jelenhetné meg a jegyző, maga helyett más tagot kér meg.

6.) Tagja ezen társulatnak csak az lehet, ki vagy dramai mű, vagy dramai kritika által képességeinek jeleit már adta.

7.) Új tagot minden gyűlés választhat; azonban e részben szükséges: a) hogy a választandó egyén, azon biztosítással, hogy megválasztatását ohajtja, az Elnöknek egy tag által írásban ajánltassék; b) s az elnök a legelőször felolvasandó új színmű alkalmával, a megválasztására, a szokott meghívón mind az ajánló, mind az ajánlott nevét megjegyezvén, minden tagot meghívjon. Ha a társulat tagjainak egyharmada megjelent, titkos szavazattal, és szótöbbséggel az ajánlott megválasztathatik tagul; ellenkező esetben ügye máskor tárgyalatik.

Tekintetes Uraságodat, olly férfiunak ösmerem, ki e mezőn már sokat tőn, s még többet tehet; ki egyenes és őszinte jelleménél fogva a mások törekvéseinek előmozdítására is bizonyosan kész közremunkalni; ezen meggyőződéstől bátorítva, van szerencsém egész tisztelettel megkérni, hogy, ha illetőn munkálatinkban résztvenni kedve és ideje engedi, méltóztassék február 8^{ikán} délutáni 4 órakor a nemzeti színház csarnoki teremében megjelenni s a társulat alakításában bennünket bölcs nézeteivel pártolni: ellenkező esetben sziveskedjék néhány becses sora által engem határozatáról értesíteni.

Ezen társulat tagjaiul egyelőre a következő t: cz: urak kérettek meg: Bajza József, Czakó Zsigmond, Czuczor Gergely, Degré Alajos, Báró Eötvös József, Erdélyi János, Gaal József, Garay János, Báró Jósika Miklós, Kuthy Lajos, Nagy Ignác,

Obernyik Károly, Schedel Ferenc, Szontagh Gusztáv, Szigligeti Eduárd, Gróf Teleki László, Tóth Lőrincz, Vahot Imre, Vachott Sándor.

Ezen névsorozatot még több érdemes urakkal kiegészíteni a tekintetes Társulat bölcs belátására bizván, s magamat tapasztalt jó indulatiba ajánlván, maradok

Tekintetes uraságodnak

Pesten Február 13^{én} 1846.

alázatos szolgálja
Vörösmarty Mihál.

[Cím:] Tekintetes és tudós Schedel Ferencz urnak, orvos dr szemészség mesterének, a m. k. egyetem könyvtára' igazgatójának, a m. t. t. titoknokának, a Kisfaludy-Társaság tagjának és igazgatójának, t. cz. tisztelettel
Sebestyén piac 296 sz. Helyben.

322. WESSELÉNYI MIKLÓS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Zsibó, 1846. febr. 2.

Kedves Barátom!

Szíves válaszatot vettem s hálás érzettel vettem szép és jó kívánatodat. Ujra ajánlom kis Miklósomat szivességedbe. (szül. 1845. decz. 14.) Frissen van anyjostól, ki téged, nőddel együtt szívesen tisztel.

Ez ide mellékelt levelet szolgáltasd, kérlek, a Nagy Károly kezébe, azért zárom ide, mert nem tudom, ő hol van.

Még a mult sept. 3-án indítottam fel számodra egy bál marosszéki dohányt, de a melyet, mint hallom, nem vettél. Kérlek, nézesd meg Liedemannál. Kolosvárról, úgy tudom, ehhez küldötték s talán nála hever. Szerzettél vagy kaptál-e már Fejérmegyében telket? Bár e vidék ne volna oly isten háta megett, beh szívesen szeretnék vagy adnék neked egy pár jó telket.

Nődöt szívesen tisztellem, gyermekeidet nőmmel együtt csókoljuk.

Talán írtam vagy mondtam már neked, hogy keresztfiadnak nálam egy angolivadék kanczacsikója van, melynek neve Remény. E Remény szépen nő.

Bajzát üdvözöld nevemben, maradok barátod

U. i. Épen most értesít Nagy Lázár, a felől hogy a dohányra tett kérdésére a kolosvári kereskedő, kire bízva volt, Vikol Gergely, azt felelte, hogy a dohány még a mult sept. 3-án felküldött, s hogy Liedemann által már által is adatott.

323. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Pest, Márt. 6-án. 1846.

Kedves barátom!

Ha meggondolom, miért válaszolok én neked mindig olly későn, utójára is azt találok, hogy annak a' restségen kívül alig lehet egyéb oka. A' restség és munka-halogatás annyira nemzetiek, hogy én becsületes magyar ember létemre e' két erénytől meg nem szabadulhatok. Erénynek mondom; mert lám! ha tolvaj volnék 's csupa restségből soha sem mennék lopni, nem volna-e ez erény? legalább afféle rendőrségi erény millyen igen sok van a' világon. Azonban ez már most mind-egy, jobb lesz, ha munkához fogok.

Legelőször is köszönöm kis keresztfiad' nevében a' csikót, ő maga is megköszönné, de még eddig csak sírással és gögicsé-léssel tudja kifejezni érzelmeit.

Deák itt volt egy pár hétig. Egészsége és talán kedve is nem olly jó és vidám mint lenni szokott. Aranyér bántja. Bakody hirtelen meghalván ő is félig meddig az allopathiára szorúlt.

A' mányi uradalom ismét visszaesett. A' parasztok új felmérést kívánnak; de talán a' mi halad el nem marad. — A' dohányt köszönöm igen jónak találok.

Miután jót rosztat elvégeztem, most már szabad lesz a' kis Miklósrá térnem. Isten tartsa meg őt kedves anyjával és veled együtt édes Miklósom, fiatal élete világtítson át lelkesen 's adjon enyhülést annyi balság után. Mindnyájan a' legszívsebb részvétellel örvendünk sorsod e' fordulatán.

Szegény Garay igen szigorú körülmények közt van, a' mellett beteges. Isten tudja mi sorsra jut három gyermekével.

Nőm üdvözöl mind hármatokat, én az isten minden áldását kívánom reátok.

Vörösmarty.

324. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. Mart. 23^{án} 1846.

Kedves barátom!

Ollyan nagy munkálódásban vagyok, hogy szinte elkéstem a' levél-írással, attól félek hogy azóta tán el is harácsolódott a' bor. Erre nézve röviden csak azt írhatom, hogy a' bort mind megtartjuk: az Ágotaiak 4 akót, Vachott Sándor 2 akót, Bajza 1 akót, 's ha jól emlékszem Ötvös is kért. Az Ágotaiak kocsit küldenek és pénzt, 's ugyan Ágotán történik a' megosztás is öcsém' ügyelése alatt.

Tótékat nehezen fogjátok bevárhatni, mert innen esztendeje lesz, hogy elmentek, elég hűtelenül irányotokban; mert a' Bettinek meg kellett volna mutatni köpönyegét, hogy Lila formáját vehesse.

A' fiúk egy kissé köhögnek; de talán nem lesz nagyobb baj. Nőm hála isten egészséges, de a' kerék már lassan jár. (Ceruzával utána írva: Reményteljes állapotban volt.)

A' nyáron ha isten éltet, meglátjuk egymást. Csókolunk mindnyájatokat.

barátod

Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Pesth]

[Cím:] Tekintetes Stettner György
Professor úrnak

Pápán.

[A levél hátán Stettner írásával rájegyezve:] Jött Ápril 11^{én}
1846.

[Tört pecsét.]

Zsibó Majus 18^{án} 846.

Édes Mihályom! Nem tehetem, hogy olykor ne szóljak hozzád. Olly élvezet volna nekem veled lehetni, hogy annak surrogatumocskaja a' levél irás is igen jól esik. Azon nemsok elérhető vagy legalább remélhető élvezések közt, mi számomra még létezik elől és magasan áll az, hogy bár minden évnek egy részét Pesten köztetek tölthetném.

Irod, hogy szegény Garay helyzete ros. Valjon mikint lehetne rajta segíteni.

Nekem pezsgőkészítésre a' legjobb nemű dugókra lenne szükségem; itt Erdélyben nem lehet ollyat kapni < *kutat* >, millyen nekem kellene, t. i. lyukacsosság 's fásság nélkülít. 'S nem volt illyen a' mult debreczeni vásáron is kapható. Az illyenféle dugót nemetül Sammetstoppelnek hívják. Kérlek ird meg nekem hogy hol 's mennyin lehet százát kapni. De ez iránt tudósits kérlek mentőlelőbb; mert a' leveendő bor nem fog soká várhatni. — Ez idén a' szőlőre nézve olly idő jár, miszerint reméllem, hogy valami hozzád valóban méltó bort fogok számodra Rónán vagy Udvarhelyt készíthetni.

Ninám igen szivesen köszönt téged 's nődöt, kit én tisztetek. Mít csinál a' keresztfiám? A' mi fiúnk jól van. Áldjon az ég!
barátod
Wesselényi.

[Postabélyegző: Bred] Pesth 23 May
[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihály
urnak

[Tört pecsét.]

Pesten.

Pest, Máj. 26-án 1846.

Kedves barátom!

Örömmel értettük, hogy kis fiad kedves anyjával együtt jó egészségben van. Az isten tartson meg benneteket örömben és boldogságban. Gyakran visszagondolok rátok és Zsibó gyönyörű tájára. Most lehetnek még szépek fáczányos ligeteid

s az erdők, s én szegény városlakó még mindig a falak közt tespedek.

Nőm most öt hete szült egy kis leányt. Mindketten egészségesek. Kereszt-fiad most nincs honn, öreg anyja elvitte Csepre, különben markos legény. A mult hónapban megfontolták s bátyjánál csak három fonttal kevesebb. Igen jókedvű, barátságos; de mérges, mit rosz dajkája tejinek tulajdonítok. Szemfogai már kijöttek s már vagy három lépésre elviszi nagy hasát.

Francia dugókat kerestem; de ritka helyen található, s ha egyes darabjaik jók is, de van köztük kivető.

Legelőször Steinbachnál kérdeztem: ott száza 10 váltó frt vagyis darabja 2 váltó garas. Amtman fele árán adja, hasonló nagyságuak, de talán több fás van közöttük. Azonban megérdemelné a próbát, hogyha egyikből is másikkal is százat venne az ember, melyik volna jutányosabb. Én azt hiszem hogy a drága dugókat jó volna utoljára hagyni, s a lefejtendő üvegeket közönséges dugókkal fojtani le. Azonban a mint kívánod, én a szerint vásárlók, mihelyt szükséged lesz rá.

Azt kérdezed, hogy lehetne Garayn segíteni? Azt én nem tudom. Oly szük időben élünk, hogy erre alig lehet tervet is találni. Jobb időkbén Magyar és Erdélyországban talán össze lehetett volna annyit gyűjteni, hogy egy akadémiai hely alapíttassék számára, vagy inkább annak tőkéje, halál- esetére, családjára is átruháztassék; de az effélékben most már semmi kilátás.

Pünkösd után Deák tán Pestre jó, Isten áldjon, édes Miklósom, a hozzád tartozókkal együtt. Nőm tiszteletét jelenti.

Vörösmarty Mihály

327. WESSELÉNYI MIKLÓS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Zsibó július 26^{án} 1846.

Édes Miskám! Majus 26-diki szives leveledre nem válaszolék, felhagyván ezuttal a' finom dugóvétel szandékával; mert ugy véltem, hogy a' tavalyi pezsgővé gyötrott bor savanyu lelkét csekélyebb dugó is illendően befojtandja. Az idej szarazság 's hőség annyira készíti a' szőlőt, mikint az idej bor azt hiszem jobb dugóra leend méltó 's méltó leend arra is,

hogy neked jó rónai pirost készitsek. — Irj valamit: mit csináltok oda fenn a' tudos és tudatlan világban? Nekem itt egy napom taszigálja a' másikat. Nyom nélkül telnek biz azok el; nem azért hogy éltem utja olly sima lenne mint a' bársonygyep vagy makadamisált szilárdságu, hanem mert a' mélysár 's homokban hol legkinosabban jársz, legkevesebbé marad tiszta nyomod. Az mi lépteidet gátolja haladásodat akadályozza összefoly 's eltemeti nyomodat. Bár az a' vasut találmány vagy 100 évvel előbb létesült volna: ugy talán csak e' vidékbe is jőne már Pestről vasut, vagy bár mi száz évvel később élnénk. Beh jó lenne ez sok más tekintetben is. Azonban ha a' vasut t. i. a' számunkrai csak pium desideriumnak marad is 's az utazás ezen poesisét nélkülöznünk kell is, de annak kevesebbé döcögős folyását bizton reméllhetjük: innen Somljóra a' tavaszon kezdették meg az utnak jó móddali és erélyes készitését; 's én is biztosabban reméllhetem, hogy a' rozsz uttóli úndor kevesebbé fog Téged innen eltartóztatni. Alig gondolhatod mennyire vágynám veled lehetni.

Nóm nődot — kit én is szívesen tisztelek — veled együtt igen szívesen tiszteli, 's gyermekeidet velem együtt csókolja.

Aldjon az ég!

barátod

Wesselényi.

U. i. Garay felől irod miszerint nem igen tudod mikint lehetne rajta segíteni; de kérlek gondolkozz 's gondolkozzatok, mert olly embernek mint ő sinlődni nem szabad. Bár lenne valamelyik Batthiányinak nagyobb könyvtára, melly mellett ő könyvtároskodhatnék. Hát nem lehetne-e?

N. B. Én tudom hogy' lehet rajta segíteni, meg is írtam; de erről Wesselényi hihetőleg megfeledezett. Ajánlatom ez vala: Nem lehetne-e Garaynak legalább a' m. Académiai fizetést eszközölni olly módon, hogy 10.000 pengő gyűjtessék, az académiái tőkéhez kapcsolandó. — Vörösmarty.

[Postabélyegző: Bred 28. Júl. Pesth 2. Aug.]

[Cím:] Tekintetes

Vörösmarty Mihály

urnak

Pesten.

[Letört pecsét helye.]

328. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest Aug. 4^{én} 1846.

Kedves Gyurim!

Hogy a' világ czudar kivált a' chinai, semmi kétség benne. Hazugsággal tartani egy egész országot 's annak haszonvehetőbb egyéneit, ez a' feladat. De erről szóval többet.

Ez idő tájban csaknem nálad lettem; mert Kehidára szándékoztunk menni; most ez út későbbre marad, ha lehet belőle valami. Most irtam Deáknak is.

Itthonn egészségesek vagyunk; de Miska fiam nagyanyjánál van, arról újabban nem kaptunk még hírt.

Hogy van családod? Irj egy pár sort, hogy tudhassunk rólatok valamit.

Az ágotaiaikat utolérte a' munka 's még inkább a' nyár, nem mertek a' borért elküldeni; de vagy ebben vagy a' másik hó' elején elviszik a' bort 's ha lehet, a' pénzt előbb is megküldik. Jó lesz azonban, ha értesítesz, hogy valamikép hiába ne járjanak.

Én már faluztam vagy öt hétig, még jó volna vagy annyit falun tölteni; mert itt a' város most rendkívül unalmas. F. hó 15^{én} szándékozom Cseppe felrándulni 's onnan, ha minden körülmény kedvez, felétek 's Deákhhoz. Lóri üdvözöl mindnyájatokat. Isten áldjon.

barátod
Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes Stettner György

Professor úrnak

Pápa.

[Tört pecsét.]

329. BATTHYÁNY KÁZMÉR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

[Kisbér, 1846. aug. 5.]

Tisztelt Uram!

Mikor nem régenten, nem tudom micsoda ebéden, nekem, „mint jobbágyom” köszöntő poharat emelni sziveskedett, még azon reményben voltam, hogy beteljesülend azon — hiszem kissé vakmerő gondolatom, mi szerint Pegazust az ekébe

fogatni akartam. Sajnosan kellett azóta tapasztalnom, hogy ez, s az annak alapján épített remények mi nálunk csak ugyan költői ábránd s hogy mi mindnyájunk jobbágyai s alattvalói vagyunk az előítéleteknek, s a legmegcsontosultabb Schlendiannak. Minthogy ez által, a mint kegyed már bővebben tudósítva lesz, azon szándékom meghiusítva lőn, s én ez által, ezen kegyed érdemei iránti tiszteletemnek ugyan igen csekély, de szívből eredő nyilatkozatától elűttem: — bátor vagyok, s az említett indokaim ezen ajánlatomat kegyed előtt talán elfogadhatóvá teendik — megkérni méltóztasson azon Sessiok körülbelüli évenkénti becsdíjának, élte végeig pénztárombóli fölvevésében megnyugodni. Vegye tekintetbe a körülményeket s át fogja látni, hogy ezt elfogadván, nekem tett ígéretem teljesítését megkönnyebítvén, mennyire lekötelez engemet, kinél egyébiránt mind lángeszének, mind kitűnő hazafiúi jellemének nagyobb tisztelője nem lehet, mint kegyed

Kisbér, Aug. 5-én 1846

alázatos szolgálja
Batthyány Kázmér.

330. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Aug 12^{én} 846.

Kedves barátom!

Füred nékem épen semmit nem használt, egészségem nem javult sőt annyiban inkább romlott, hogy kocsízni kivált távolabbra épen nem tudok. Felette ohajtottam volna most István napra le rándulni Pestre, azért is mert meg ígértem, azért is, mert sokakkal szívesen találkoztam volna, de az ípar mü ki állításra is, — azonban egészségem állapotja lehetlenné teszi az utazást, annyival inkább, mert Strahlnak útmutatása szerint még e' napokban rendes, és tartosabb orvosláshoz fogok. — Elvárlak tehát e' hónap végével, mint irád, nőddel, 's gyermekeiddel együtt, Lórinak mond meg, hogy látogatását, most mint beteges, már nem csak kérem, hanem mint leg szebb, leg szentebb keresztényi kötelességet

köveelem ís. Köveelem pedig nem csak napokra, de hetekre. Kedves ígen kedves lesz nékem ha jöttök, én úgy sem ígen mehetek házamtól, 's a' Ti társaságtok majd úgy hiszem többet használ Strahlnak orvosságánál.

Azon nem reménylett esetre, ha ezen egy pár nap alatt egészségem javul, 's en mehetek Pestre, folyó hónap 18^{án} én ott leszek; de ha ekkor ott nem lennék, bizonyosan tudhatod, hogy utam ez alkalommal el marad. Ha Pesten már nem lennék, onnan ís tudósítani foglak, — de ha le mennék is, a' mi alíg hihető; én Augusztus 26^{án} minden esetre már itthon leszek.

Isten veled! Lórit, 's gyermekeiteket ezerszer [csóko]lom, 's ohajtva, [ígen vár]va várlak

hü ba[rátod
Deák.]

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihál
Urnak tiszt.

Pesten.

Uri utca, Horváth ház.

[Tört pecsét.]

331. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Pest, aug. 21-én 1846.

Kedves Miklósom!

Kemény Zsigától, ki most itt van, tudom, hogy mindnyájan jó egészségben vagytok. Tőle tudom, hogy az urbéri kérdés nálatok is napi renden van. Nem veszed rossz néven, ha kontár politikus létemre én is bele avatkozom. Én azt hiszem, te vagy ez életbe vágó ügynek Prometheusa, s ennél fogva neked soha hátrább nem szabad maradnod, mint a mennyire józanon egy ügynek kifejlési fokát tüzni lehet. Nálatok, mint rendezetlen, talán könnyebb lesz e hydrának egy csapással fejét venni, mint nálunk, hol az urbér megkövült szerkezetét bajosabb fölvetetni. Véleményem e tárgyban ez. Vagy szent a tulajdoni jog s világosan kimutatható, vagy nem. Ha az első, akkor a földes ur tulajdonos, a jobbágy haszonbérelő s nincs

szükség új törvényt hozni. Ha pedig a tulajdoni jog szentsége szomszédok példái, a félig meddig nálatok is behozott urbéri fogalmak s egyéb viszonyok által megzavartatott, akkor ezen ördögi helyzetnek, mely a nemzetet a roszt akaratra vagy vak esetnek minden pillanatban áldozatul veheti, egy csapással véget kell vetni. Nálatok most az első pont volna az urbéri viszonyok meghatározása s nyomban s vele összeköttetésben a vészjósló érintkezésnek megszüntetése, vagyis örökváltság. Itt úgy kezd alakulni a váltság iránti vélemény, hogy az a közadóval hozassék összeköttetésbe, hogy az bizonyos évek multával a közadónak egy erre kivetendő és fordítandó részével törlesztessék el.

Hítem szerint két dolog van, mire mindent tenni becsületünkre válhatik: örökváltság s a népképviselési elemek által megfijított megyék rendezése. E két halálosan sebható oldalunk van, e két ügy foglalja be az összes nemzetet, hozzá értve az adót, mely nélkül a váltság alig létesíthető.

Bocsásd meg e csevegést s gondold, mintha nálad volnék a szellős csarnokban s jobb conversatio hiányában rögzött eszméimmal kívánnalak mulattatni.

Én a jövő héten Deákhhoz megyek, ki még nincs Pesten betegsége miatt. Szegény Feri aranyérben szenved s már igen hosszasan. September vége felé visszajövök Pestre s majd értesítelek mind létéről. Nőm és porontyaim, hála isten! egészségesek. Tisztelt nődek jelentsd üdvözlötünket. Isten áldjon meg.

Barátod:
Vörösmarty M.

332. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. 24. Aug. 1846.

Kedves barátom!

A' napokban irtam Deáknak, hogy hozzád megyek 's onnan Kehidára. Téged is értesítelek hogy váratlanul meg ne lepjünk 's részint, hogy ha a' rendelt időre el nem érkeznénk,

(mert igen esős idő kezd lenni) a' kocsit legalább egy napig feltartóztatd. Én holnap indulok gőzhajón Cseppe 's szándékom 28^{án} vagy 29^{én} nálad lenni, hogy onnan 30^{án} <noha> (mert ezt a' napot irtam ki Ferinek) Kehidára megindulhassunk. De ha a' rossz út 's idő valamiképp feltartóztatna, [jav. ebből: feltartóztatná] legalább egy napot várhatna ránk a' kocsii. Azonban mi rajta leszünk, hogy a' rendelt időre megérkez-zünk.

Iszonyuan megeredének az ég' csatornái, nálunk úgy meg esik hogy hogy szinte ropog. Nagyon tartok a' kellemetlen ősztól.

Lóri csókol mindnyájatokat én hasonloképen

barátod
Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes Stettner György

Professor úrnak.

[A levél hátán Stettner rájegyzése:] Jött Aug 26d. 1846.

[Tört pecsét.]

333. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Aug 29^{éről} 1846.

Kedves barátom!

Ma délután öt orakor kaptam Pestről aug. 22^{éről} szálló szives leveledet, és sietek kocsimat küldeni ohajtva várván érkezéseteket.

Gyurit és Julit és gyermekeiket szinten szivesen, ígen szivesen kérem jöjjenek el ők is, 's minél hosszabb időre jőnek, annál inkább meg örvendeztetnek. — Ha Gyurinak oskolai dolgai még tartanának, el küldheti véletek nejét és leányát — 's ő hiszem, és reménylem tőle, később maga is el jő. — Isten veletek! Lórit <csókolom> — 's gyermekeit, mert reménylem azokból is hoztatok; — Julit és gyermekeit csókolom, várom

őket, 's pedig ohajtva várom valamennyit véled, 's Gyurival
együtt. — Isten veled!

hü barátod
Deák.

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihál
Urnak tiszt.

Pápán.

[Tört pecsét.]

334. WESSELÉNYI MIKLÓS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Zsibórol, 1846. szept. 21.

Mindenek előtt, édes Miskám, közelgető névnapodra s azt követendő sok számos névnapjaidra ezer áldást. Bár veled s veletek ünnepelhetném meg e napot, szívesen írtnék veled s jóllétedre néhány pohár pezsgőt.

Az örök váltságról irsz. Üdvös dolog, olyan, mit nem lehet, hogy becsületes ember ne ohajtson; miért fáradni a legnemes-
bek verejtékére is méltó. Azonban hogy Magyarhonban rögtön s békés uton létesíthető legyen, nem képzelem; hogy pedig Erdélyben mostanság nem létesíthető, azt látom lelki nem vak szememmel. Magad mondod, hogy a közadó az örökváltságra multhatatlanul szükséges. Ez igaz, de a kettőt egyszerre akarni létrehozni, annyit tenne, mint az egyiket a másikkal ölteni le. Számptalanok az örökváltságtól undorodók; számptalanok a közadótól borzadók. Kettős ellenszegülésre kell számítani. Ha ezen s azon oldalról egyszerre történik a megtámadás, kedvelt célt mutatva lehet remélni a nem kedvelt eszköz elfogadásábai beleegyezést, de kedvelt eszközt használni szintoly kedvetlen célbai beleegyezésre motivumul: fonáság s bizonyosan süker nélküli lenne. Erdélyben még egy ellenségessé tényezővel több van: nagy, roppant nagy itt száma azoknak, kik a jelen önkényhez ragaszkodnak; tehát a közadótól iszony, a mostani számptalanok által kedvelt helyzet megváltoztatásától rettegés s az örökváltságtól irtózás az, mit egyszerre kellene megtámadni s legyőzni; kik által a megyékben s országgyűlésen többséget kellene előbb mind a

közadó, mind a mostani helyzet megváltoztatása, majd pedig az örökváltság eszméinek bírní; úgyde az első bizonyosan s az utolsó még bizonyosabban kissebségben van s marad; legfeljebb a mostani helyzet megváltoztatásába kéntelenségből beleegyezők száma nyerhet egy kis nyomorúságos többséget. Vannak felesen Erdélyben, kik az örökváltság mellett nyilatkoznak, de ezek közül sokan ezt csak azért teszik, mert jól tudják, hogy ebből semmi sem lesz. Ezzel akarnak az urbér létesítése alól kibúni, vagy legalább azt továbbra halasztani, legalább addig élösködni a jobbágyságon s annak ugynevezett zsríjával táplálni elszigorodott értéki s gazdasági létüket: mások — de ezeknek száma kicsiny — jó lélekkal vannak az örökváltság mellett s nemes ábrándjokban feledik mindazt, hogy nálunk urbér, közadó s örökváltságra nézve nagyobb az ellenszenv, hogysen sükert lehetne remélleni, mind pedig hogy még jóakarát mellett sem volna miből s mivel eszközölni az örökváltságot. Mi az én hathatásomat illeti, az parányira vagy talán semmire szigorodott egybe. A jó székelyek igaz, hogy választottak, de azt hiszem, hogy csakis nékiek jutottam eszökbé.

A megnyílt országgyűlésen a hangulat olyan, hogy én ott bajosan hathatnék. Te Erdélyt Kolozsváron, innepi ruhájában ismerted meg, mely ruhát valamint ritkán öltenek fel, úgy kényelmetlennek találván, hamar le is vetik; hétköznapi pongyolájuk ronygyos is, szennyes is. Most választások folynak — ezen komédia engem nem érdekel. Midőn az urbér jó szőnyegre, ha mutatkozik valami hatható lehetség, bár nehezemre esend, fellépek.

Szólónk jól érik, s számodra készitendő piroshoz jó reményem van.

Nőm igen-igen szivesen köszönt. Nődöt tiszteljük, gyermekeidet csókoljuk. Örvendeztesd megint egy pár sorral barátodat.

U. i. Ferkóhoz elmégysz ugy-e? bár jó egészségben találád. Én nagyon rég nem vettem tőle levelet.

Pest, okt. 11-én, 1846.

Kedves Barátom!

Harmadnapja érkeztünk haza a gőzhajón napamtól s legelső üdvözlóm a városban leveled volt, melyben névnapí kívánásaid foglaltatnak. E nap nekem igen keserű, mert 50 pengő frt: tudniillik az évnegyedes házbért huzza ki sorvadásos zsebeimből. De szíves szavaid elfeledtették velem e gyászos halálát oly keservesen szerzett huszaskáimnak, miért is neked kettős hálával tartozom szíves megemlékezésedért.

Ferinél voltam nőmmel s nagyobbik fiammal. Most egy berlini orvos gyógyítja (távrolról) az aranyér ellen. Nem mondhatom, hogy rosszszul van; de ő vértolulásról panaszkodik, mit vidám kedélye kisebb bajnak mutat ugyan; de élénksége nagyon csökkent s ebből gyaníthatni a bajnak alkalmatlan, sőt leverő hatását. Azonban az aranytersek azt beszélik, hogy ez a baj kezdete s ha kifejlett, vagy inkább megnyílt, soká él az ember. Adja isten, ha már épen aranyér kívántatik a hosszu élethez, inkább egy kis szelid aranyérral Deák Ferencz, mint a nélkül emlékezete. Ily emberre szükség van a világon, nem csak az országért, hanem azért is, hogy rossz óráinkban meg ne tagadjuk azon állítást, hogy az ember isten képére alkotott.

Mi az urbéri dolgokat illeti, azt mondhatjuk: könnyű nekem beszélni, kinek semmi érdekem nem veszélyeztetik az egy hazán kívül, mely mindnyájunkkal közös, ki továbbá jó vagy rossz nézeteim, vagy terveim kivételével a politikai téren nem vesződöm. Ez való! És előttem mindig súlytalanabb az ily magam féle ember nyilatkozata mint azé, ki érdekeinél s politikai munkásságánál fogva bele van szöve a nemzet életébe. De véleményemnek azért még is kell lenni, ha társaságban élő ember vagyok, és véleményem ez: Én az urbért isteni intézkedésnek tartom, mert ez úton juthat a földbirtok minél számosabb kezekbe s ez által hárittathatik el azon iszonyu nyomor, melynek árnyéka a különben dicső országokat undok torzképpé homályosítja. De ezen jótékonyágát az urbérnek csak egy feltét alatt ismerem el, ha tudniillik

hozzá értjük az örök váltságot. E nélkül az urbér ördögi találmány, örökös gyűlölség konyhája, természetes élesztője azon rút szenvedélyeknek, melyek kitörését nem szükség borzasztó színekkel fejtenünk, hogy az embert a vad állatnál undokabbnak tartsuk. Halogatott vagy nem akart váltság mellett az urbér a legkárhozottabb eszmezavart szüli a tulajdoni jogról. A buta köznép, és a telhetetlenségből vagy szükségből zsarnok ur, felváltva huzzák hasznaikat ez eszmezavarból, midőn vagy az nyomatik el, vagy ez szorittatik ki törvényesnek csúfolt jogaiból. Ez nem embereknek való állapot, ez kutya állapot, mely marakodással végződik okvetetlen. S azt kérdem: méltó-e ily állapot megnyeréseért fáradozni? Soha sem. Ennél cudarabb állapotot kigondolni sem lehet, ez valóságos mézárszéki intézet barommá aljasított emberek számára.

Ilyen állapotot keresni, vagy csak eltűnni is, ha valamely nemzetre rá tolatik, rövid látás vagy tehetetlenség. A legveszélyesebb háló ez, melyet a máról holnapra élőködő önkény az értelmesbeli kiirtására s utóbb saját vesztére, de minden esetben az ország rendítésére lelkiismeretlenül vetett ki. Most már nem mondhatjuk: az urbér megment a paraszt háborútól; ez cudar hazudság! Az urbérnél jobb a meglevő állapot; mert nem piszkálja fel az érzelmeket.

Azonban, mint mondám, isten áldása az urbér váltsággal egybekötve, vagy is más szóval: megosztogatása a feleknek, helyreállítása az eszmében és gyakorlatban megzavart tulajdoni jognak.

Ez már oly dolog, miért okos és becsületes nemzetnek fáradni, sőt ha nem oktanul fog a dologhoz, veszélybe menni is dicséretére válik. Ily küzdelem nemzethez méltó; mert mind észre, mint emberies törekvése mutat. S ha már ezen váltság közadó útján eszközölhető, akkor mind a kettőt s együtt akarni kell. Hogy száz nehézség gördül ellene, bizonyos; de én azt tartom, ha az ördög nem aluszik, akkor a becsületes hazafinak sem szabad aludni. Ha vannak rosz emberek, vagy kormányok, kik elfordíthatatlan szemmel tartják céljaikat, kiket nem fáraszt sem idő, sem akadály, hogy az emberek megigázását, szándéklott hódításaikat bevégezzék, akkor mi

mentségünk lehet, mindent meg nem mozdítani annak eléréseért, a mit jónak látunk? A kik Magyarországot és Erdélyt erősnek akarják, (s ezt az uralkodó háznak maga jobbléteért is akarnia kell,) nem ellenezhetik e kiegyenlítést; kik ellenzik, vagy csak hanyagon veszik is, azokat ellenség gyanánt kell tekinteni.

Ezek, mint látod, mind nem eredeti eszmék, a minthogy eredeti eszme már kevés van a világon; de ha én valaminek igazságát beláttam, az elfoglalja egész lelkemet. Azért bocsáss meg, hogy nézeteimet oly hévvel adom elő, mintha neked ujakat mondanék, éppen neked, ki e tárgyban legelső álltál ki a síkra. Tudom, hogy nem ujak eszmém, de jól esett azon meggyőződésemet kimondanom, hogy ez életbevágó kérdés megoldásában találok az egyik üdvözítő lépést. Meglehet, hogy már ezeket első levelemben is írtam, azért bocsáss meg az ismétlésért; de gondolatom szerint csak egy vélemény lehet. Itt nem elég pusztán az emberiséget venni tekintetbe, mert annak határtalansága szerint száz meg száz jobb tervet lehet készíteni, például: az urbéri tartozásokat elengedni; vagy éppen új osztályt tenni birtokosok és birtoktalanok közt. De ez képtelenségbe visz. Itt az a kérdés: megoldatik-e a nehézség az urbér behozása által? Bizonyosan nem; mert ha a mostani állapotban még van valami árnyéka a tulajdoni jognak, az az urbér által végkép eltemetetik, a két fél között örökre perressé lett földön beoltatik az ököljog érzelme az osztályok szívébe s a félig-meddig rendezett társaság az eredeti vadállapotba taszítatik vissza. S ki veszi hasznát a közösföldből természetesen keletkező viszályoknak? A hatalmasabb, kecsgetetvén védelmi részvétével a jobbágyokat, féken s örök bizonytalanságban tartván az urat. Előttünk a példa; ebből látjuk, mivé lesz az úr, mit nyer a jobbágy az urbér által.

A kis Miklós hogy van? kedves nődöt tiszteljük.

Vörösmarty.

336. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Kedves Barátom!

Pest, Decz 5-én 1846.

Ha nálad volnék, nagyot innám egészségedért, s a kisebbik Miklósért a római pirosból, most saját tanyámon éldegélve majd csak fogyaték boromból köszöntök el hozzád a távolba; de itt sem hidegebben mintha veled volnék. Az isten tartson meg benneteket kedves nőddel együtt, s áldjon meg annyi házi és hazafiui örömmel, hogy az élet terheit keserűség nélkül elviselhessétek.

Nőm igen tisztel s hasonlókép minden jót kíván mind hármatoknak, Gyermekeimet, ha ketteje nem homeopathisálna, megrészegeteném egy csepp borral, hogy érezzék a nap különbségét.

A világon sok mindenféle ujság van; de én most azokkal nem gondolok, csak azt adom tudtadra, hogy mi, a gyermekek apró baját kivéve, mindnyájan egészségesek vagyunk, s meg-
újítván jó kívánságaimat. maradok

szerető barátod
Vörösmarty Mihál.

337. WESSELÉNYI MIKLÓS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Zsibo December 28. 1846.

Édes kedves Miskám!

Két leveledre maradtam válaszsza adosod. E' fizetésbeli késés igazi honi jellememre is mutathatna; azomban adjunk a' dolognak szebb színt, 's mondjuk mi talám igazabb is; hogy a' különben sem igen elterjedt jó gazdálkodás legritkább neméből, t. i. az élvezésekkel gazdálkodásból halasztám a' nekedi valoszlást. Akárhogy de ez évtől — bár nagyon sokat nem köszönhetek neki — nem vonom meg azt, hogy vége előtt még egyszer írjak neked.

October 11^{iki} leveled tartalma Szentírás. Szeretném annak lelkes és dönthetlen igaz szavait, honunk minden nemesi; 's

főként az Erdélyiek fülébe dörgegni, 's harsogtatni a' szent ígét ronán, bértszen át, hogy rázná érzésre 's öntudatra a' szennyes önzés által kövesulteket. De barátom nem prózád, hanem leglelketrázóbb 's elhaltba is életet fuvalni képes verseid sem tudnák, e' szikkadt és fonnyadt szívü, kotszonyásodott vérü, 's búkfa fejü aristokratainkat, kik főként Erdélyben nemünk gyalázatára csordánként léteznek, meg téríteni. Olvasd meg az Erdélyi megyék' most adott utasításaikat, osztán beszélj velök örökváltságról. Vannak ugyan az örökváltság kevés számból álló igaz pártoloin kívül mások is, kik azt ohajtani állítják. De ezeknek egy része jól tudván hogy az örökváltság nállunk és most kivihetlen, az eddigi parasztnyuzások védelmére akarják azt az urbér ellen villámhárítoual használni; a' többiek pedig azt akarnák, hogy miután a' parasztnál olly kevés földet hagytak, miből nem, vagy alig élhet meg, ebből még egy jo darabot váltság fejében adjon. Még a' legjobb megyék utasításai is olyanok, millyektől borzadni kell. Udvarhelyszék is egy igen cifra levél mellett — melyben kifejezi, hogy nézeteimet 's előnyeimet mennyire méltatja, 's magáénak vallja — egy olly utasítást adott kezembe, mellyel fellépnem tellyes lehetetlen. Nezeteimet 's ebből folyt javallatimat, melyeket Udvarhelyszék elébe terjesztettem volt olvasd meg kérlek az Erdélyi hirádo 201, 202, 203. és 204. Számjaiban. Egyébiránt szollanom kell valamit arról, mit leveled végén irsz, hogy t. i. „Urbér sokkal rosszabb a' mostani helyzetnél.” Ha esmernéd ezen helyzetét parasztjainknak, bizonyosan más kép beszélnél. Kettő az mi föld-népűnket borzaszton nyomja, egyik a' földes uri önkény, másik az, hogy azután mit bír, az illónél sokkal de sokkal többet fizet robotja által. E' kettőn urbér által lehet segíteni. Jobb leend tehát még pedig sokkal jobb, betsülletes urbér mellett helyzetünk a' mostaninál. És e' mellett arra hogy örök váltság létrejöhessen mulhatlan szükséges, előbb urbért létesíteni; mert az örökváltságban a' földes urak most azt tekintének megváltandonak a' mit a' paraszttól most kapnak; ugy de ez a' paraszt kezében lévő földet véve, olly sok, hogy azt tellyes romlása nélkül váltság alapjául nem vétethetik. Meg kell tehát előbb kevesíteni azt, mit a' földes ur most kap,

lenyirni abból azt, mi tulzott; 's radícálni annyira, mennyi azon föld mennyiség után mely a' paraszt keze közt van, illő vagy legalább nem felette zsidós bér vagy járandóság. Csak akkor lehet majd helyes alapra állítható is tehát óhajható 's kivihető örökváltságról szó, addig nem. Hogy azonban ideiglenes 's törvénynélkülli roszt helyzet jobb mint törvény által állandosított, 's megerőssített hasonló roszt, vagy talám valamitskével jobbotska helyzet is — az tagadhatlan. Félő hogy Erdélyben ily helyzetet fog földhez ragadt szegénysége mellett böven költhetni, 's költeni akaró aristocraatiánk létesíteni. És ha ez meg lesz, alig ha csép s kasza nem fog előbb utobb 's hihetón nem sokára szerepelni.

Áldjon az ég, édes Miskám jo kívánságidért. Házi 's honfi örömeiket kívánsz nekem. Az elsőre nem számítottam, 's ada a' jo ég; a' második nem csak ohajtásim 's törekvéseim, hanem reményeimnek is fő tárgya volt, de az utánna sovárgó 's törekvő előtt mindég messzebb meg messzebb távozott, 's élvezésére többé nem számíthatok.

Nöm igen szívesen köszönt téged, 's nődöt, kit én tisztelek — gyermekeidet csokollyuk. — Adjon az ég e' bé allando évbén minden jot. Kérlek irj nem sokára, 's élj boldogul barátod
Wesselényi.

[Postabélyegző: Pesth]

Bred 29. Dec. 31.]

[Cím:] Tekintetes
Vörösmarty Mihály

Urnak

Horvat Has, Hotwaner-Gasse.

Pesten.

[Tört pecsét.]

1847

338. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. Jan. 27^{én} 1847.

Kedves barátom!

Kapok az alkalmon, hogy mulasztásaimért egy két engesztelő szót tegyek.

Nem tudom birod-e már azon halhatatlan arczképeket, melyeket [!] nálam leveledestül elvesztek; de annyi bizonyos hogy valamelyik kölyök szedte le az asztalról, valamint az is bizonyos, hogy a' nádor' temetéséről minden nemű gyász jelentést eltettem számodra 's egy dísz kiadásu sanszkrit verssel együtt melly a' boldogúlnak még életében 's így üdvözlésére iratott vagy is nyomtattatódott.

Elég az hozzá, hogy isten áldjon meg minden családotúl. Feleségemet nagyon öli az ügyezet (!), szinte levelet szándékozik hozzátok bocsátani, de az efféle dolog isten' kezében van. Isten áldjon. Csokoljuk Julcsát Lilát meg a' kis — talán már nem — beteget.

Vörösmarty mk.

Cseresznyés egy hordó somlaival köszöntött oldalba, a' tied félét még valami puztai pinczében borítja a' penész.

[Cím:] Tekintetes Stettner György
Professor urnak

Pápa.

[Stettner írásával a levél hátán:] Jött Jan 31d. 1847.
[Egész pecsét.]

Pest, Május 2^{án} 1847.

Kedves barátom!

Olly régen vagyok adósod levéllel, hogy szinte félek sze-
meid elé kerülni, mint fél a' pénzadás hitelezőjétől. Azonban
most már itt vagyok 's talán legjobb lesz, a' régi tartozást
egészen eltörölni 's új adósságcsináláshoz látni.

Egy pár leveledet közlöttem velem Kemény Zsiga, mellyek-
ből látom, hogy régi jó eszméidnél állhatatosan megmarad-
tál. Különösen jónak tartom azt, miszerint magán egyez-
kedés' utján az urbért a' jobbágyra nézve enyhébbé tenni
szövegséget ajánlasz a' veled egy véleményűeknek. E' tervre
csak két észrevételem van, mit, ha leveledben kitéve nincs is,
bizonyosan bele gondoltál. Egyik az, hogy a' különbség
vagy is a' kedvezés érezhető legyen, különben a' helyett
hogy hatása lenne, gúnynak lesz kitéve. Másik az, hogy mivel
itt a' dolog' lényegében fekszik az erő, a' szavak minél
szenvedélytelenebbek legyenek, az az: a nyilatkozvány vagy
egyeztvény [jav. ebből: *egyesség*], mit alá írni fogtok, <minek>
a' legszigorúbb egyszerűséggel legyen szerkesztve, minden
vonatkozás <nélkül>'s ha lehet, hivatkozás nélkül a' hiányos
törvényre, vagy annak legfőlebb pusztá megemlítésével mint
egy illyképen: *azok felett, mit a' törvény határoz, jobbágyain-
kat a' következő jókban kívánjuk részesíteni*, u. m. sat.

Egyébiránt bocsánat e' hivatlan politizálásért.

Családom, istennek hála! egészséges. Keresztfiad nő 's
ugyancsak vaskos legény. Nőm téged és szeretett nődet a'
legszívesebben üdvözli 's a' legjobb szerencsét kívánja a'
leendő kis honfihoz, mit én is lelkemből alá írok.

Deák Feriről az a hír hogy jobban van 's a' napokban
talán Pestre jó, mi ha megtörténik, majd később tudósítlak
mint létéről. Jövő hét végén egy kissé Baranyába rándulok.
Isten áldjon!

tisztelő barátod
Vörösmarty Mihál.

NB Másszor majd jobb papiroson írom leveletem.

Pest. Maj 5^{én} 1847.

Kedves barátom!

Csak pár sort írok, később nőm majd bővebben útasít. Vermesné kalapjával küldjük a' Liláét is, amaz drágább 's tán díszesebb is, noha aránylag Liláé tán többbe került mert Lóri maga vásárolt hozzá, mennyire lehetett, honi kellékeket.

Az 1½ frtos vászont Lóri vastagolja ümögnek, írd meg: megmaradsz-e ez ár mellett vagy drágábbat vegyünk? Isten áldjon. Csókolunk mindnyájatokat.

Vörösmarty.

[Cím:] Tekintetes
Stettner György úrnak

Pápan.

[Tört pecsét.]

Siklós. Majus 12^{én} 1847.

Kedves Lórikám.

Bocsáss meg, hogy csak második nap írok megérkezésem után. Mióta itt vagyok, csaknem mindig kocsin ültem. Megjártuk egy nagy részét a' gyönyörű uradalomnak 's ma is csak két órakor dél után érkeztünk haza. Első nap öt órakor Mohácsra értünk a' gőzhajón, onnan kilencz órakor még az nap Siklóstra kocsin 's most itt tanyázunk egy hatalmas régi várban, melly egy magas sziklára építve felül emelkedik az egész vidéken. Innen látni körös körül a' most igen szépen virító ronaszágot, a' szép Harsányi hegyeket, a' híres búcsujáró Gyüdöt, a' Harkányi fürdőt, és [jav. ebből: < . . >] sétálunk az első emelettel egy magassagu, széles bástyákon, mellyek' két végét egy egy régi Battyányi agyu ékesíti. Szegény kis fiaim milyen jó izűt futkározhatnának itt a' régi falak' hüvös árnyékában, mellyek alatt egy szép [jav. ebből: szépen] tenyészetnek indúlt kert virít 's temerdek kövi fecske és

csóka fiúk röpdösnek és sipítanak. Most csak magam élvezem helyettetek [jav. ebből: *helyettette*] e' fölséges [jav. ebből: *k*] vidék' kellemeit és éltető legét, mikor adja isten, hogy csak egy kis árnyekos kertet mondhassek [jav. ebből: *mondhasam*] magaménak, hol veletek együtt időzhetem.

Visszatérésem <*inn*> egy kissé későbbre halad, mert Nagy [jav. ebből: *nagy*] Károlnak dolga van; de semmi esetre nem maradunk nagyon soká, legfőlebb két három nappal tovább; de reménylem [jav. ebből: *réménylem*] jó egészségben foglak találni benneteket.

Kedves kis nóm! vigyázz magadra és gyermekeidre, ne hagyd őket sokat a' cselédekre. Ha rögtön írsz, talán még kaphatom leveledet *Mohács*, vagy *Pécs* felé *Siklóson*. Pécs [jav. ebből: *Pés*] felé jobb mert onnan [jav. ebből: *on*] mindennap megy Posta Pestre [jav. ebből: *Pesti*]. Isten áldjon meg kedvesem, csókollak kis fiaimmal együtt. Imádban emlékezzél meg kis távollevő leányunkról is. Csókollak szerető férjed

Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth 15—5.]

Fünfkirchen 13. Maj

[Cím:] Tekintetes Vörösmarty Mihálné

szül. Csajághy Eleonóra Asszonyságnak

Pécs

Pest.

[Tört pecsét.]

342. WESSELÉNYI MIKLÓS VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

1847. május 13.

1847. május 13. Vörösmarty Mihálynak Pestre. Szeretett Barátom!

Vevém épen nem poetizáló, s nem ábrándozó, hanem a nagyon is prózai tárgyról nagyon józanon irt igen helyes észrevételeidet. Teljesen kezet fogok veled, miszerint a fel-szólításban semmi deklamationak lenni nem kell. Igen jó lenne azt olly formán stylizálni, mint irod, csak hogy azon esetben, ha az megy törvénybe, mi eddig határozottat,

úgy nagyon bajos leend mondani: „azok felett mit a törvény határoz, jobbjágyainkat a következő jókban kívánjuk részesíteni” sat. — mert ez azt teszi fel, — mi nem úgy van — hogy a törvény határozata részesíti őket valami jókban. Abban is igazad van, hogy az általunk adandó kedvezésnek érezhetőnek kell lenni. De mivel a feladat az, hogy sokakkal tétessük (?), mit teendünk, sokat nem tehetünk, mert nagy kedvezésekre kevés embert lehetne e honban megnyerni, azonban az erdélyi eddigi országgyűlési határozatok, olly terhelők és sanyarúk, hogy csak annyi kedvezés is, mennyire remélhetünk egy jótska számot megnyerni elég érezhető leend.

Örömmel jelentem neked, hogy jo Nöm tegnap előtt éjjel egy kis fiat szüle. Kérésünk legyél egyik kereszt apja. Mi lesz neve s mikor kereszteljük: még nem tudom. Bár jelenhetnél meg személyesen a keresztelőre, mint kereszt apa.

Nöm, ki hála Istennek mindkét fiával együtt jól van, igen szivesen köszönt s köszönti Nödet, kit én tisztelen. Gyermekeidet, főkép keresztfiadat (sic !) csókoljuk. Áldjon az Ég — barátod.

UI. Kérlek jelentsd nevemben Bártfayéknak s Bajzának a kis polgár születését. Bajzának irtam a parasztság története kidolgozását, vagy is inkább kidolgoztatását illető tervem felől. Kérlek mutattasd meg arról szollo leveleimet magadnak s fogadd tervemet pártolásod alá.

343. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Pest, Május 31^{én} 1847.

Kedves barátom!

Ha néha gondolkozám magamban, mit kívánhatnék neked, vagy is mit adhatna a' sors, mi neked annyi csapás után némi kárpótlásul 's enyhül szolgálna, nem találtam semmit annyira kielégítőt, mint azt, hogy egy Wesselényi helyett legalább kettő maradjon a' jövő ivadékra. Ez ohajtásomat tápláltam a' nélkül, hogy kételkedtem volna benne. Nem hiszem, hogy a' mit rád nézve olly üdvösnek tartok, akármi

hatalom által tőled megtagadtathassék. Ez örömet, mint az első atyai örömnök biztositását, követelni mertem volna bármi hatalomtól, melly az emberek fölött uralkodik. Most büszke vagyok e' jóslatom' teljesedésében 's örömmel nyujtom a' távolból kezemet felétek, hogy az új embert legjobb ohajtásaim áldásával üdvözöljem. Egyebet, mint egyik keresztapja nem nyuthatok a' kis csecsemőnek, de ha felnő 's e' soraimat egykor látni fogja, talán ösztönt merítend azokból is: <hogv> arra törekedni, hogy a' két magyar honban a' magyar megközelíthetlenül magasabban álljon minden egyéb fajnál.

Nőm szívből [jav. ebből: *szívesen*] üdvözöl 's velem együtt szerencsét kíván szeretett nődnök az új szülöthöz és sokszorozott örömet az anyai szenvedésekért.

Megbocsáss későcske levelemért. Mikor leveled érkezett, Siklóson jártam, Baranyában 's haza érkezvén, házamat annyira tömve 's feldulva találtam, hogy nem férhettem tollhoz, de kedvem sem igen volt káromkodás nélkül még beszélni is. Elképzelheted, három szobám van, nőm egyik testvére, Bajzáné hagymázban fekszik, 's mivel ez ragályos, gyermekeit ide szállították. Ez rendén van 's magában alig egy kis alkalmatlanság. De bejött a' vidékről egy másik sógor asszonyom betegén 's míg szállást keresett, ennek is helyet kellett adnom leányostúl. 'S már evvel is rendbe jöttünk volna, ekkor neki áll a' speculatio 's egyetlen egy menedékül maradt szobámat bontani kezdik, hogy a' kúrtót meg igazítsák, mert alúl a' kocsi színből szobát konyhát építettek. Nem istentelenség ez? (Olvashatatlan szó) áltam volna, de félek hogy felmondanak 's ki kell költöznom minden esetre drágább 's tán rosszabb szállására. 'S így csak türtem 's bujdosam a' városban, míg szegény nőm vendégseregével othonn bajmólódt. Most, egyszer, gondolom, elég mentségem van. Isten áldjon!

Vörösmarty.

A levél oldalán: Nőm már multkor is igen rosz néven vette, hogy Katka kisasszonyt nevében 's nevemben is üdvözölni elefedém, mit ezúttal teljesítek, jó emlékezetébe ajánlva nőmet és magamat.

344. CZUCZOR ÉS VÖRÖSMARTY LEVELE
AZ EGYETEMI NYOMDA IGAZGATÓJÁHOZ

[Pest, 1847. jul. 7.]

Tekintetes Igazgató Ur!

Miután a nagyméltóságú kir. Helytartó Tanács felszólítására általunk munkába vett négy középtanodai kézikönyvnek két elseje az illető helyen elfogadva, a harmadik a magyar Akadémiánál vizsgálat alatt van, s nemsokára szinte által fog küldetni, s így a munkába vett négy könyv közül csak egy, az utolsó hiányzik, nem fogja Tek. Igazgató Ur idő előtti sürgetésnek venni, ha ezen munkák díjazása felől néhány szót teszünk.

Mindenekelőtt meg kell említenünk, hogy a magyar író helyzete nem oly kedvező, miszerént munkája díja után sokáig várhasson; mert gyakran ezen díj feltételezi a további munkálkodhatást. Ennek tekintetbe vétele után kérjük a Tek. Igazgató Urat, méltóztassék hivatalos befolyásával arra hatni, hogy ezen nagyobbbrészt kész munkák díjazása egészben, azaz mind a négy kötetre határoztassék el, s hogy a díj aszerént, amint a munkák elfogadtatnak, részenként kiadassék.

A díj meghatározására nézve a következőket ohajtanók figyelembe vétetni:

1. Egész irodalmi pályánkon, de különösen a magyar Akadémiánál a nyelvtani dolgok rendbehozásával foglalkodván, hogy ezen iskolai könyvek mostani hasznavehetőségeket elérték, nagy részént hosszas és tartós fáradozásaink eredménye.

2. Röviden és szabatosan írni, kivált hol gyermekek számára kell szabályokat adni, sokkal több időbe és gondba kerül, mint bármilyen nagytestű, de rendbeszedetlen vagy szükségtelen kitérőengések által nagyra nőtt könyvet készíteni. Miért is, ha beadott munkáink kis terjedelmök szerént díjaztatnának, ezen díjazási alap nem volna méltányos.

3. A hátralévő negyedik kötet, igen kevés előmunkálatok lévén e tárgyban, tetemes munkát és időt igényel.

4. A nyelvtan elveiben és szabályaiban nagyrészt meg lévén állapítva, a jelen munkák koronkénti átnézés s apróbb

igazítások mellett igen sok időre lehetne jövedelmezők a kir. egyetemi könyvnyomdának. Ezek szerént, ha a nagyméltóságú kir. Helytartó Tanács méltányosnak találná az általunk munkába vett négy kötetért hatezer pengő forintot megajánlani, bátorkodunk annak részenkénti kiadatásaért folyamodni, és pedig illy arányban: a már elfogadott két első kötetért fizettetnék ki a fenn kitett öszvegek kétötöde; a harmadikért, midőn el lesz fogadva, egyötöde; a hátralévő kétötöd pedig, midőn a negyedik kötet benyujtva és elfogadva lesz.

Végül meg kell említenünk, hogy itt nem áldozatról van szó, mert ezen könyvek jövedelmeznek, hanem arról, hogy a jövedelem jó nagy része azoknak jusson osztályul, kik annak alapját vetették. Reméljük, Tek. Igazgató Ur! hogy nem fogja tulságos követelésnek találni, amit előadtunk, s nem ellenkezőnek a magyar iskolák s a kir. egyetemi könyvnyomda hosszú időre számított érdekeivel. S ha eziránt hathatós közbejárása által biztosítást nyerni szerencsések leendünk, készek vagyunk teljes erővel a hátralévő munka bevégzéséhez fogni.

Kik egyébiránt teljes tisztelettel maradunk

Tekintetes Igazgató Urnak

Pest, jul. 7. 1847.

alázatos szolgálói,

Czuczor Gergely m. k.

m. tud. tssági rendes tag

Vörösmarty Mihál m. k.

m. ac. rendes tag.

345. VÖRÖSMARTY MIHÁLY UJFALVY SÁNDORNÉHOZ

Pest, Jul. 14^{én} 1847.

Tekintetes Asszony! A' távolból véletlen megrohanással jövünk kegyedhez 's ámbár én csak alig ismerős, nóm teljesen ismeretlen, bátrak vagyunk remélni, hogy kérésünket megtagadni nem fogja. Kérésünk abból áll, hogy Jul. 10^{én} született kis leányunknak keresztanyja lenni sziveskedjék. Ezen viszony által én nem csupán a' szokásoknak kívánok

hódolni, hanem minél több néven és cím alatt összekötve lenni azokkal, kiket tisztellek. Nőm egyesíti kérelmét enyémmel azon hitben, hogy valamikor személyesen bemutathatja kis kereszt leányát, kit eddig is kegyeibe ajánlunk.

Mi engem illet, én e' lépést azon számítással is tettem, hogy a' mi jó és nemes van, magyar és erdélyi hölgyekben, azt e' kis csecsemő tán örökleni fogja, anyja 's kereszt anyja után. Ki egyébiránt tisztelettel maradok

alázatos szolgálója
Vörösmarty Mihály.

346. UJFALVY SÁNDORNÉ VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Romladék. (Szakatura.) 1847. júl. 21.

Tekintetes Úr!

Örvendetes meglepetéssel ajándékoznak meg kegyetek engem, midőn a' szép Vallásos kötelesség megbízása által, kereszt anyai névvel tisztélenek meg. Istenünk adja, hogy kis Leányunknak nem tulajdonimat, meljek gyengék, — hanem ohajtásimnak meljek erősek — bételjesedését adhatnám által.

A' Tekintetes Asszonyt tisztelem, 's kívánom, hogy mégvalaha mint ismeretlen ösmerős találkozáván, a' kis Ersike által font baráságunk koszoruját állandósítsuk meg; Meljet asztán nagyra betsüllésem Babérrá fog változtatni — 's kis Ersike Attya fejére fog feltenni.

Változhatatlan tisztelettel marad a Tekintetes Urnak

alázatos szolgálója
Ujfalvyné.

Júl. 21. 847.

347. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Pest. Sept. 5^{én} 1847.

Kedves barátom!

Bármint érzem, hogy ha az egészségest meglátogatni jól esik, annyival inkább kötelesség fölkeresni a' beteget, még is alig van reményem, hogy benneteket az idén láthassalak, magam is annyira körül levén véve betegekkal, hogy moz-

dulnom <is> alig lehet. Most legújabbán nőmet leli a' hideg, mi miatt jövő napokra tűzött utazásunknak el kelle maradnia. Iszonyú év ez ránk nézve: a' közinség mellett annyi ember beteg és nyavalygós. Félünk a' ragályos varostól, 's nem vagyunk képesek belőle távozni. Most vagy tíz napra öcsémnél voltam még félig beteg gyermekeimmel 's alig hogy visszatérünk, új csapás, új félelem.

Szegény Feri! mennyire lesújtó rám nézve, hogy most meg nem láthatom. Legelső tanácsom az volna, hogy távozzék hazulról; mert neki is, úgy hallom, ott honn nehezül [jav. ebből: nehezb] meg baja. Kérlek addig is, míg én tudósítani fogom, ird meg körülményeimet.

Hallom, hogy Gyulát helyre hozta a' falusi lég, gyermekeimnek is csak az kellene; de szegény ember' szándékát boldog isten bírja. Elég ebből a' szomorú nótából. Isten áldjon mindnyájatokat.

barátod
Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth 5]
9]

[Cím:] Tekintetes Stettner György
Professor úrnak

Pápa.

[Tört pecsét.]

348. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kehidán Sept 8^{án} 1847.

Kedves Komám!

Az ősz itt van, 'a szőlő érni kezd, itt az idő beváltani az adott szót. Várlak Lórával 's a' gyermekekkel együtt. Ird meg mikor, 's hová küldjek érettetek lovakat.

Egészségem ismét a' régi bomlott állapotba esett vissza, — utazás közben javulni látszatott valamennyire, de most ismét sokat vesződöm, 's haza jöttem óta volt olly rosz napom, a' minő egész betegeskedésemben soha nem volt. — Jót tesz[tek] velem, ha <jóva> minél hosszabb időre meg

a' meztelen két lábu állat, választ írni elmulaszt. De mint-hogy már így áll a' dolog 's ezen többé változtatni nem lehet, kezdjük újra az egész historiát. Azt tudod, hogy csaknem egész maig kutya idő volt, 's hogy én kilenczed [jav. ebből: *nyolcad*] magammal menendő Pestre nem merhettem olly gyalázatos időben messze távozni a' tanyáról; de a' fő ok, miért egy kissé könnyedén beszélek, az, hogy mint Csányitól hallom, Feri jobban van.

Most vagy tíz nap óta Pesten vagyok, csaladom meglehetősen egészségben, mit neked, Julcsának, Lílának 's különösen a' sokáig gyengélkedett Gyulának még nagyobb mértékben kívánok Lórival együtt, ki most szegény lassan lassan vissza kezd térni régi jó egészségéhez.

A nagy gyülestről nem írhatok; mert nem tudom lesz-e? 's mikor? De ha lesz, reménylem hogy meglátlak. Csányi hiszi, [jav. ebből: *reme*] hogy Deákat is felcsalhatjuk a' télre. Itt lesz Klauzál is 's Bezerédyt könnyű lesz elhozni.

'S most paulo minora canamus. Mióta somlai bort szereztem általa valóságos martyr vagyok. Bajza Nagy Károl, cum asseclis mind a' kettő iszonyú hanyagságról vádolnak, hogy téged a' leghathatósabbán meg nem kértelek. Az elhozatás és fizetés most pontos lesz, mert Nagy Károl *Kisbéren* is úr, csak a' bor jó legyen. Ad vocem bor, te nekem egy akó somlaival adós vagy (ígéret szerint), ha annak csak felét is a' 39^{iki}ből adnád meg, minden Ivanicstól kapott régi könyveimet neked ajándékoznám. Csókollak benneteket.

Vörösmarty.

NB. Kérlek, értesíts a' bor' dolgában, ha lesz, miről. Venni lehet mintegy 20 akót, 10—14 forintjával.

[Postabélyegző: Pesth $\frac{30}{10}$]

[Cím:] Tekintetes Stettner György

Professor úrnak

Pápa.

[Tört pecsét.]

1848

351. VÖRÖSMARTY MIHÁLY WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ

Pest Jan. 21^{én} 1848,

Kedves barátom!

Olly hosszú hallgatás után hosszú levelet készültem írni de nyakra főre vendégeim jöttek, úgy, hogy most kénytelen vagyok néhány sorral beérni, ha a' jó alkalmat elszalasztani nem akarom. Azok kik leveleimet szivesek lesznek át adni, egyszersmind jó hírt visznek a' partiumról, miért is reményelem, hogy boszonkodásodat a' partium feletti örömedben egy kissé félre teszed. Egyszersmind küldök engesztelésül egy versezetet, ha még eddig nyomtatásban kezdedhez nem jutott. De végre is zárnom kell leveletem, mielőtt jó formán elkezdtem volna.

Deák egésségéről jó hírek vannak. Családom istennek hála egésséges, kis keresztfiad szörnyű vaskos legény; de egy kissé sokat üti veri magát, ordítása akár mi jó trombitával felér, egyébiránt igen jó indulatu 's barátságos.

Ohajtom, hogy az új évben minden lehető javával áldjon meg az ég, kedves nőddel, gyermekeiddel, név szerint pedig az én kis keresztfiammal együtt. Nóm a' legszívesebben csatlakozik ezen ohajtásomhoz.

tisztelő barátod
Vörösmarty Mihály.

[Pozsony, 1848. febr. 12]

Kedves barátom!

Baranyai által értesítve vagyok arról hogy Lónyai Menyhértnek az Ellenzéki körből kitöröltetése már indítványozva van, 's a Február 27^{ikén} tartandó közgyűlésen szóba jövend. Szóltam e tárgyról Kossuttal, Batthyányi Lajossal s több más elvbarátinkal, s azokkal egyetértőleg sietek neked hírvil adni, miként ha a kérdéses kitörlés azon okból indítványoztatnék; — mintha Lónyai Menyhért ez alkalommal szavát szegte volna meg; ugy az helyesen indokolva nem volna. Lónyai Menyhért, ugyan is, indítványa által sokat ártott az Ellenzéknek s közügynek; — a legkeményebb kormánypárti sem árthatott volna annyit; — de el kell mindnyájunknak ismernünk: szavát nem szegte meg; — mert soha sem ígérte, hogy a Gömöri indítványt pártolni fogja, sőt akkor, midőn ez előleges tanácskormányban szóba került, nyilvánosan kijelentette, miszerint, ha a Gömörinél általánosabb, őt kielégítőbb indítvány tétetnék a mi részünkről, azon esetre ő ezt és nem az ugy nevezett Gömörít pártolná. — Igy tehát Lónyai Menyhért apostata ugyan, de nem szószegő — mit könyörgök! mint kétségbe hozhatatlan tény — légy szives pesti elvbarátinkal tudatni. — Mi azon kérdést illeti: valjon czélszerű é Lónyai Menyhértet, ha nem is mint szószegőt de mint ügyunktől elpártolt egyént körünk tagjai számából kitörülni? arra nézve is nem csak az én nézetemet de mindazokét kikkel ez ügyben szóllottam fejezem ki akkor midőn e' kérdésre *nemmel* felelek. — Képzeltető milly keserű vitákra adhat illy kitörlés alkalmat — különösen a jelen esetben, midőn körünknek már nem többé szószegés, de követi szavazat fölött kellene itélni — mit igen jo volna kikerülni! — Vegyük tekintetbe azt is Lónyai Menyhért javulási szándékának már némi jelét adta az által hogy a Békési indítványt pártolta, és a' mai fölirási javaslatba, melly nem kielégítő ugyan de minden esetre sokkal jobb a Beregi indítványnál s tekintve jelen gyöngeségünket a lehető

legjobb, 's melly egyezkedés következtében már mind kerületi, mind országos ülésben elfogadtatott a Rendek által — ő is beleegyezett. — Én mind a mellett is, úgy hiszem, egészen el fogjuk őt vesztetni; de míg lehet ne lökjük el magunktól! Igen *(levelem)* jó volna e dolgot kiegyenlítani. — Könyörgök, kedves barátom, légy munkás benne, s közöld levelem tartalmát *Fényessel* s többi elvbarátinkal, a mint czélszerűnek találandó. — Ugy hiszem elég ha e tárgyban csak neked írok. — Meglehet hogy a' fölírási javaslatot a declaratorium ügyében nem fogjátok kielégítőnek találni, — de vegyétek tekintetbe [jav. ebből: tekintetben] a Rendi ellenzéknek jelen helyzetét s azt hogy csak illy modor mellett lehetett többséget reményelni. — Mi leszz ez Országgyűléséből! Isten tudja. — A mi Kossutunk dicsően viselte 's viseli magát. — Ég áldjon kedves barátom nem irhatok tovább mert látogatók érkeznek. — Tiszteld nevemben Fényest s többi barátinkat, 's tartsd meg emlékedben s barátságodban leghivebb

hivedet-tisztelődet-barátodat
Teleki László

Posony, Februar 12^{ikén}

848

p. s. Az Ellenőr gyönyörű könyv! — mindenki elragadtatással olvassa! — Verseid Isteniek [jav. ebből: *gyönyörűek!*] naponta szavalja az ellenzéki Casino. Azon *(ügy)* bizonyos dologról már több ízben szoltam Kossuttal — tőlle a legjobb várhatjuk. Ugy karolta föl mindjárt e dolgot mint magáét. — Szerinte czélszerűbb arról még most senkivel sem szollani. — Én reményelem hogy az jól sikerülend. — Máskor *(majd)* bővebben írok e tárgyról. — Isten veled édes kedves barátom — válnom kell!

[Pozsony, 1848. március 14.]

Kedves barátom!

Sietve írok — 's még a mai események hatása alatt! Váratlan — roppant események ezek — mellyek következtében már nállunk is a valóságos alkotmányos élet hajnala hasad. — A hírek hozzátok immár bizonyosan elértek. — A Bécsi nép fegyverben — Az eddigi abszolút austriai kormány megbukva Albrecht *<herczeg>* 's Lajos főherczegek Metternich Sedlitzki leléptetve s részint kiűzve — már megadva Ausztriának a' sajtó szabadság 's a' nemzeti őrsereg — ! ki álmodhatott volna ilyesekről ez előtt csak két nappal!! 'S nemde természetes e' ha ily események hatása alatt alig vagyok képes öszvefércelni gondolatimat? — Mik itt Pozsonyban, történtek a hirlapokból 's levelezőtök által körülményesen meg tudjátok; azokról tehát csak egypár szót. — *Az országgyűlési teendők iránti* folirat a Nádor javaslatára közegyetértéssel fogadtatott el a mi táblánk által, mintha már nem is léteznék köztünk többé Pecsovics — ! a nádor ígérte hogy minden befolyását oda irányozandja miszerint annak legteljesebb sükert eszközjön. — Ezen föliratnak fölvitelére mind a két tábla részéről számos küldöttség neveztetett mellyet a Rendek akarata szerint a' Nádor vezérlend — e küldöttség legnagyobbbrészt ellenzéki tagokból áll — a főbbek közül majd nem senki sem maradt ki. — Holnap reggel indulunk Bécsbe, — 's bizonyosnak hiszem hogy onnan *<annak>* független felelős és pártunkhoz tartozó miniszteriumot hozunk vissza. — Ma Kossuth Lajos a' fiatalság 's polgárság reszéről nagyszerű fáklyás zenével s szónoklattal tiszteltetett meg. — Sajnálom hogy mindezekről körülményesebben nem írhatok — de úti készüléteket kell tennem; — holnap reggelig rövid az idő, — és így bocsánatot hogy igen sok fontos dolgot nem is érintettem. Most a' földologról *<mától>* — levelemnek tulajdonképeni tárgyáról — Magyarország átalakulásának még pedig sebes és mind szellemi mind anyagi gyökeres átalakulásának ideje eljött. — A Ren-

dek táblája teljesen föl tudta fogni helyzetét s politikája növekedett az eseményekkel! Most a' dolgok a' legjobb vagásban vannak. — Minden idő előtti és nem öszpontosult működés *(árt)* *demonstratio* az úgynek könnyen árthatna; — Könyörgök tehát 's nem csak az én — de sok elvbarátim nevében könyörgök kedves barátom! használd hatalmas befolyásodat arra hogy se az Ellenzéki körben se másutt, mostan illyesféle demonstratiók ne történjenek — s maradjon el egyáltalában minden lépés mire nézve az impulsus nem innen a törvényhozó testtől, különösen a Rendek táblájától jönne, — mert mint mondám, öszpontosultan kell működnünk, az országgyűlési ellenzék szellemével megelégedhetünk *(.....)* minden helyesen indult — 's a süker majd nem bizonyos! Ugy e teljesítend kerelmemet? — Könyörgök mutasd meg e levelet Fényes Eleknek — s szólj hatályosabb elvbarátinkal! Köszontsd őket nevemben s terjeszd eléjükbe kérelmemet. Az itteni Ellenzék velem egyetért. — Isten veled — Téged öelve 's magamat szives barát-ságodba továbbra is ajálva maradok —

hív barátod tisztelő

Teleki László.

Posonban, Mártius 14^{ikén}.

354. ALMÁSY KÁLMÁN VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Béts Martius 17^{dik} 848.

Különösen tisztelt ismeretlen Barátom!

Gróf Teleki László meg bizásából vagyok bátor ezen pár sort írni hogy az ellenzéki körben meg tudassék mentül hamarább, hogy hazánk szent és igazságos ügye győzött, és még ma meg jövend a resolutio melynek következtében független és felelős magyar kormányunk vagyon a Nádor tellyes hatalmú meg bizotja a' királynak; gróf Battyani Lajos ki [jav. ebből: *meg*] vagyon nevezve Ministernek. Ezek azon ditső resultatumok mellyeket öröm tellyes szível jelen-tek. Teleki barátunk jól vagyon, hanem sok dolgai miatt tsak dél után indulhat Bétsbül én a Gőzösön melly Pestre

jövendő reményem még ma; irom ezen pár sort. Magamat
mely tisztelettel ajánlva maradok

Almásy Kálmán.

Kérem ezen édes Atyámnak szóló
levelet néki által adatni.

[Cím:] Vörösmarthi Mihály Urnak,
különös tisztelettel
az ellenzéki körben
Pesten.

[Tört pecsét.]

355. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TELEKI LÁSZLÓHOZ

1848. március 18. Pest.

Kedves Barátom!

E' levelet a' Gyüldéből irom, mely bennünket egyesülésre
's barátkozásra szólított fel. — Az elsőt csak alapszabályaink
szerint fogadhattuk el, azaz ha magunkat egyenként ajánlani
fogjuk; a' másikat tetteleg elfogadtuk.

De ez kisszerű dolog. Még negyed napja én is olly véle-
ményben voltam, mint te, midőn utósó leveledet írtad, más-
nap megcáfolt az élet, mert Stancsics kiszabadított, a'
sajtó szabadság ki vívatott, nemzet őrség jött határozatba,
melly már működik. — Minden nap ujat szül. — Ma a' sasok
's idegen szinek félre tételéről rendelkeztek. — Minden nap
ujszágot hoz, sokkal nagyszerűbbet, mint ezelőtt évtizedek
hoztak. Ha ti Pozsonyban maradtok, nem vagytok ország-
gyülés; mert illy bontakozásban a' szélekről nem lehet orszá-
got igazgatni. Ha mindent el nem követtek, hogy lejőjetez,
minden dicsőségtek mellett meg vagytok semmisítve, vagy
a' mi még szomorúbb, a' béke és rend, melly eddig egy pilla-
natig sem zavartatott meg, a' leghihetőbben háborittatni
fog, itt nem is, az ország többi részeiben. Csak ha Pest,
az ország gyülés által erős Pest intézkedik, remélhető az
ország' összetartása. Sietek és nem találók szavakat, hogy
meggyőződésemet a' tieddé tehessem, de a' mit mondok,

eremnek minden ütésével érzem. Mindennapi eljárás 's fel-
lépés itt nem segít, de dicsőn bevégezhetitek, a' miért olly
régóta fáradtok 's mit itt diadalmasan megkezdtek, csak
Pesten.

Isten áldjon!
Mellékelve kéziratban: Országház. Vörösmarty Mihál.
Vörösmarty Miháltól.

[Cím:] Méltóságos
gróf Teleki Lászlónak.

Pozsonyban.
Rozsa ut 227. Köler.
[Egész pecsét.]

356. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Pest. Jun. 23^{án} 1848.

Kedves Lórikám!

Megnyugtatósodra csak egy pár szót. A' régen hírdetett
zajnak holnap kellene kiütni; de mivel a' prágai események
a' dolgoknak más fordulatot adtak, 's mivel itt a' rendőrség
a' legnagyobb vigyázattal van, nem hihető, hogy baj történ-
hessék. Vannak ugyan gaz emberek kik minden kis bajból
lázadást akarnának csinálni; de ennek hamar nyomába szok-
tak jutni.

Szász Mátyás lemondott a' biróságról 's híre terjedt, hogy
körtagok fenyegették, ha le nem mondana. Erre nagy zsi-
bongás támadt a' városban. Én azonnal egy kis tanácskozást
tartottam a' körben, honnan felszólítást intéztünk Szász
Mátyáshoz: nyilatkozzék: kapott-e fenyegető levelet vagy
nem? ha kapott, vizsgálatot kívánunk. Erre ő azt nyilatkoz-
tatta, hogy semmi fenyegető levelet nem kapott 's ez, mint
felszólalásunk is, hírlapban vagy falragasztványban közöltetni
fog.

Holnap talán Gräfl-t, vagy Stullert választjuk meg birónak.
Más valami nevezetes újság nincs. Isten áldjon meg édes
kis jószágom. Csókollak mindnyájatokat

szerető férjed
Vörösmarty Mihál.

[Posta-bélyegző: Pesth $\frac{24}{6}$.]

Komárom $\frac{26}{6}$.

[Cím:] T. Vörösmarty Mihálné
Asszonyáságnak

Uj Szőny.

Csep.

[Tört Pecsét.]

357. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESEÉGÉHEZ

Pest. Jun 2^{án}? [Júl. 2^{án}] 1848.

Kedves Lórikám!

Iszonyú nyugtalan voltam miattatok. Hogy is tudsz olly soká hallgatni? És leveledre a' napot fel nem jegyezni? Azt sem tudom mikor irtad. Hidd el, ámbár ohajtom hogy falun legyetek, már jobb szerettem volna, hogy eljőj; mint illy sokáig hallgass. — Három nap egymás után a' gőzhajónál vártam, mert azt irták hogy jósz.

Itt ma választanak követet: már négyet tudunk: Kossuth, Irányi, Trefort, Kendelényi. Az ötödik [jav. ebből: négy] vagy Kacskovics vagy Farkas Jancsi. Választásomról még semmi bizonyos hír. Bánom, hogy [jav ebből: n] rég fel nem mentem hozzátok. Egyébiránt kedvesem a' választás miatt bizvást meghizhatol, de ne a' miatt, hogy jobban szeresselek: nem szoktam font számra mérni a' szerelmet. Hanem tudod-e miért hizzál meg? Magadért, hogy egésséges légy.

Most már Béla és Sándor miatt is le kell jőnöd, hogy őket a Doctornak megmutassuk. Jój le minél előbb. Majd felmehetünk azután, ha meguntad a' várost. Hidd el, nem ámitalak: érzem, hogy jobb volna falura mennem, mint itt tespédni. Most már szinte félni kezdek, hogy megválasztanak 's akkor tán sok időre rab vagyok.

Kedden minden esetre jőj, bár csak előbb jöhetnél. Ha mulaszthatlan dolgom nem lesz, várni foglak. Évit minden esetre oda rendelem.

Városi képviselőnek meg vagyok választva. Csókolom édes anyád kezeit, Gáspárnét Sándort. Csókollak kis gyermekeimmel együtt. Az isten tartson meg benneteket 's hozzon minél előbb.

Szerető férjed
Vörösmarty Mihál.

[Postabélyegző: Komárom $\frac{5}{7}$

[Cím:] T. Vörösmarty Mihálné,
sz. Csajághy Eleonora
Asszonynak

Uj Szőny Csep. [A másik hely olvashatatlan]

[Tört pecsét.]

358. VÖRÖSMARTY MIHÁLY
VÁLASZTÓKERÜLETÉNEK, ALMÁSNAK LAKÓIHOZ

[1848. nov. 16.]

Almás mezővárosa lakóinak üdvözlét!

Addig is, míg az almási kerület öszves választóit az itt történekről bővebben értesiteném, ide zárom a képviselőház jegyzőkönyvének nyomtatott kivonatát, mely szerint a szálló után járó dészma, vám és másnemű adózások közegyetértéssel teljesen megszüntetve vannak.

Egyszersmind biztosítom választóimat afelől, hogy a törvényhozók nem fogják elfelejteni, hogy a népet képviselik, valamint másfelül megvárják a néptől, s az öszves nemzetől, hogy mindent, mi az ország megmentésére szükséges a legnagyobb készséggel el fogjuk követni.

P. H.

Vörösmarty Mihály s. k.
képviselő.

5. szám. Térti vevény. Hogy én azon iratot, mely a mélykúti kir. Postahivatalnál 9 br hó. 10-én 1848. eszt. ajánlva, s ily cím alatt: Vörösmarty Mihál Pesten feladatott, az aláírt napon valóban megkaptam, saját kezem aláírásával bizonyítottam.

Kelt Nov. hó 16-án 1848. eszt.

Vörösmarty Mihály s. k.

359. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

Debreczen. Febr. 4^{én} 1849.

Kedves barátom!

Egy pár kérésem van, ha terhedre nem volna.

Szállásom iránt szeretném ha Havas Ignác doctör úrral, ki a' házban lakik 's némileg a' házi dolgokat intézi, [jav. ebből: intéz . . .] végeznél. Kérésem csak az, hogy a szállást tartsa meg bútoraimmal együtt számomra Sz. György napig. Addig minden esetre rendelkezni fogok holmimról 's tartozásomat megfizetni el nem mulasztom.

Igen jól esnék, ha könyveimből néhányat elküldhetnél, különösen Londoni kiadásu Shakspeareomat a' szótárral együtt, mellyet kikészítettem, de berakni elfeledtem. — Saját munkáimat is, mellyek keménybe vannak kötve, [jav. ebből: *be kötve*] szeretném ha elküldenéd, 's azon verset, melly még kéziratban van, melly, három, gyermekek' számára írt, mesét foglal magában (A' fa és a' madár, a' rét és a' virág; a' forrás és a' patak), melly valahol asztalomon lesz. — Ezen vers a' 'Szépek' könyvébe volt szánva 's didactikus tartalmu.

Itt semmit sem hallunk rólatok. — Mi igen nagy hidegben jöttünk, alig tudunk a' hurutból kitisztulni. *(a' hidegből kiga)*

Arra nem is merlek kérni, hogy egy pár akó somlait küldj, noha igen szívesen megadnám a' vitelbért. Itt igen mostohá italokkal élünk.

Csókollak mindnyájakat, nőm hasonlóképpen. Deágot, ha látod, tiszteld nevünkben. —

Vörösmarty.

[Cím:] Zádor György úrnak, váltó
feltörvényszéki birónak
Hajó utczában,
a' fekete báránynál.

Pest.

360. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESEGÉHEZ

Szentes. Jul. 16^{án} 1849.

Kedves Lórikám!

Két levelet Czeglédről irtam, nem tudom megkaptad-e mind a kettőt. Innen már nem mertem írni, mert folyvást jött a' híre, hogy Pest meg van szállva. Azonban Jóska próbát tett innen is, nem tudom, mi sikerrel. Most Lináék készülnek fel, mert költözniök kell 's ajálkoznak e' levél átadására, adja isten, hogy kezedbe jusson.

Édes Lórikám! most már csak megvallom, sokszor fáj lelkemnek, hogy ott hagytalak, kitéve annyi aggodalom [jav. ebből: aggodalomnak] és nyugtalanságnak. Most osztom ez aggodalmaidat a' nélkül hogy rajtad segíthetnék. Az isten őrizzen meg édes jó nőm, kis gyermekeinkkel együtt. Mondd meg Bélának és Ilonkának, hogy jók legyenek, hogy mikorra haza jutok panaszt ne halljak rólok. Viseld gondjokat, édesem, légy erős lélekkel; az igazságos isten tán nem sokára elúzi ez új vészt is fejünk fölől.

Mi Jul. 21^{én} Szegedre megyünk, onnan kivált, ha kocsit szerezhetünk, (mi most igen nehéz) tovább is elmegyünk a' még nem látott vidékeket megnézni. Ha módot találsz, leveledet csak Szegedre intézd; majd úgy rendelkezem, hogy onann akárhova kezemhez jusson.

Csőkollak, édesem az isten tartson meg benneteket.

Szerető férjed
Vörösmarty mk.

NB Szegedről, mihelyt módját látom, tudósítani foglak.
Julcsát 's az ismerősöket tisztelem.

[Cím:] Vörösmarty Mihálné asszonynak

Úri utcza
Horvát-ház

[Tört pecsét.]

Pest.

361. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Jul. 27^{én} 1849.

Kedvesem! az isten enyhítse aggodalmaitokat, gyámolítson minden bajotokban 's tartson meg benneteket e' zivataros időben.

Tudom, hogy szereted gyermekeidet még is jól esik téged kérnem, hogy kettőztetett gonddal és vigyázattal légy irántok. Hallom legkisebbik leányom megholt. Isten' büntetése rajtunk; már sokalmi kezdtük, a' mennyi van, most félnünk kell, hogy majd nagyon is kevés marad, vigasztalásunkúl, neked anyai fájdalmid — és gondjaidért nekem annyi aggodalmamért.

Az isten ne adjon több illy gyászt nekünk. Órizd meg őket édesem, hogy hiány nélkül találjalak, midőn ismét látlak.

Mi kiindulásunk után jó ideig Czegléden voltunk, azután Szentesen, most már alább jöttünk 's bevárjuk isten' akaratját.

Ha nem tilalmas irnotok, írj házi dolgainkról; de ha tilalmas, ne tedd ki magadat vagy mást veszélynek, vagy bántalmaknak. [jav. ebből: *ül*]

Egy kissé beteges voltam vagy két nap; de most már helyre böjtöltem magamat.

Csókkollak édesem szegény kis gyermekeimmel együtt. Az isten áldjon meg benneteket.

V. M.

[Cím:] Lórinak.

362. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Sept. 19^{én} 1849,

Kedves Lórikám!

Sok várakozás után megkaptam leveledet; de nem azt, melyet K. L.-né által küldtél (annak még csak most járnak nyomába) hanem a' későbbit. Nem mondhatom meg, mennyire jól esett soraidat látnom 's megszabadulnom, egy időre legalább, az aggodalomtól felőletek. Csak kérlek, ha jövőre még írsz, nevezd meg egyenként gyermekeidet, mert akit meg nem nevezsz, félttem, mintha hiányzanék.

Köszönöm róلامي gondoskodásodat. Csak egyre figyelmeztetek: helyzetem olyan, hogy azt legjobb nem bántani. Nem szeretném becstelenséggel vásárlani meg életemet, vagy szabadságomat, ha mélyebben volnék is a' múlt idők' izgalmaiba merítve. Mi engem illet, én egyszerű kötelességet teljesítettem: végét be kell várnom. — Mi ide utazástokat [jav. ebből: *utaz*] illeti, nem tanácslom már azon okból sem, mellyet írtál; mert soha sem volt annyira szükséges a' gazdálkodás, mint most. Tudod hogy jövőre semmink sincs: csekély [jav. ebből: *p*] papiros pénzünk nagy részét értékének el fogja veszteni. Gazdálkodjál édesem gyermekeidért és magadért. Ezen vidékről itélve, nagy drágaság 's talán éh halál fogja e' szerencsétlen országot érni, miután háború és cholera már megtizedelték. Ha tanácsomat követni akarnátok, falúra kellene mennetek, < mert > s ott minden szükségést < beszerz > jó előre beszerezni, mert Pesten a' házbért sem győzitek. Legjobb [jav. ebből: *Én*] szeretném ha Abony felé, vagy anyátokhoz mennétek. Ha körülményeim engedik fölmenem, ott foglak keresni. Egyébiránt az utazást nem ajánlom a' bekövetkező rosz idők 's az ovatosság miatt is. Ha Pesten kell maradnotok, vagy adjatok ki szobákat, vagy fogadjatok olcsóbb szállást. Immerwoll talán venne vissza valamit a' bútorokból, ha olcsóbban is, vagy ha ez nem lehet, tán Szíj adna helyet vagy pénzért, vagy ingyen a' fölőslég bútoroknak; mert úgy látom, bútorunk ezután csak szalma-szék lehet.

Ne itélj ezekből, hogy nem szeretnék látni. Már félig meddig indulóban voltam föl felé; de leveledet be kelle várnom. Most még itt mulatok egy ideig. Tán megsegít az isten, hogy hozzátok feljuthatok. — Egységem jó. Útközben egy párszor megkísértett a' cholera; de elejét vettem. — Vigyázz magadra és gyermekeidre, édesem, szegény emberek < nek egészség nélkül > nagyon rá vannak szorulva az egésségre. — Az isten áldjon meg, kedvesem, gyermekeiddel egyetemben. Csókollak mindnyájatokat

igaz barátod
Vadász Miklós mk.

Pest. 4 Nov. 1849.

Kedves barátom,

Sietve írok, mint te szoktál és röviden. Kérlek küldj vagy 100 cigarót, affélét, millyet ott létebben szíttunk, 's még más százat, ha valami jobb féle kanizsai volna, abból.

Különben pedig siess felénk; mert itt kell az ember. Nem árt ha pincze tokkal jósz; mert székelyhidim megforrott 's így semmi nevezetes borom nincs.

Elhiszed-e, hogy semmi újságot nem tudok? Pedig úgy van, ha csak az nem újság előtted, hogy Austria érezni kezdi az orosz szomszédság' súlyát 's dolgozni kezd ellene. A' Magyarok' istene erősítse meg ebben a' jó szándékában. Isten veled.

Családodat csókolom.

barátod
Vörösmarty.

[Postabélyegző: Pesth.]

[Cím:] Tekintetes ns. Stettner Györgytáblabíró urnak, a' magyar' törvény professorának
Pápán.

[Tört pecsét.]

Nov. 19^{én} 1849.

Kedves Lórikám!

Egy hosszabb levélben megírtam, miért nem tartom biztosnak a' bemenetelt. Most csak röviden azt írom, hogy mig egy követ íránt sincs ítélet hozva, addig gyanús előttem e' hallgatás. Mihelyt egy illy ítélet tudtomra esik, a' legközelebbi [jav. ebből: *helyen*] biztornál vagy katonai hatóságnál bejelentem magamat.

Addig kedvesem, nem kívánhatok neked egyebet mint istentől erőt, hogy rendkívül nehéz helyzetekben el ne csüggedj

's szilárd lélekkel légy képes meg tenni az intézkedéseket, mellyek szükségesek. Ha időre be nem mehetnék, soká nem [!] várj rám Pesten, mert inségre juttok a' drága városban. 'S különben is Julcsa elhagy, hogy maradhatsz meg olly messze a' külvárosban? Szegény jó nőm! én neked sok rossz napokat szerzek. A' sors nem akarta, hogy nyugottan töltsük el napjainkat. Két hely van, a' hol meghúzhatod magad 's talán az isten még fordít úgy dolgainkon, hogy az elmulasztott jó napokat a' vizionlátás örömeiben kétszeresen fel fogjuk találni. Kis Bélámat veled együtt csókolom, a' kis leányokat is. < *már ta* > Isten tartson meg édesem, légy erős, gondos és szerencsés. Csókollak

szerető férjed
Vörösmarty.

[Cím:] Csajághy Laurának.

[Tört pecsét.]

365. VÖRÖSMARTY MIHÁLY STETTNER GYÖRGYHÖZ

[Pest, 1849. [?]]

Kedves Gyurim!

Nem mehettem tegnap hozzád; mert nagyon későn végződött a' gyűlés.

Szállásom' kulcsát vagy hugom, vagy a' házmester által adják.

Kérlek, ha időd lesz, szedd össze a' sok haszontalan papiroost, jó < . > lesz konyhára. Nem igen van köztte, a' minél százszor erősebbek már nyomtatva ne volnának, sőt talán nincs is, de szeretném, ha bármi nemü irataim haszontalan emberek kezébe nem kerülnének.

Isten áldjon mindnyájatokat. Ha irni akarsz, per *Abony* Uj Szász. Egy pár nap tán ott maradunk. Isten áldjon

Vörösmarty mk.

[Cím:] Zádor György úrnak
váltó feltörvényszéki bírónak

Pest.

[Tört pecsét.]

Kedves Lórikám!

[1849. aug.—szept.]

Olly régen láttalak, olly rég hallottam felőletek, hogy szinte félek megkérdeni; mert illy időben 's illy hosszú távollét után csak rosszat lehet várni. Hidd el, kedvesem, nem mertem rátok gondolni: dúlt arcot és torz alakot láttam: annyira borúsak, setétek voltak környezetem. A' képzelődés, melly az emlékezet erejével vissza idézi a kedves alakokat, [jav. ebből: *távol alako*] kifáradt 's olyanná lett mint egy eltört tükör.

Mi engem illet, röviden csak ennyit írhatok. Én egész Aradig mentem, hol már a' legnagyobb zavart és rendetlenséget találtam, annyira, hogy végre kifakadásomban azt mondtam hogy illyen szamarak és gaz emberek között én nem maradok tovább. A' következés igazolt. Szerettem volna távol lenni Magyarországtól, hogy ne lássám [!] nyomorú átalakulását, mellyet már ott előre sejtettem, azonban a' bizonytalan hírek 's társaim' szavazata <.....> vissza tartottak 's most itt vagyok 's minden éritéssel érzem, hogy a' mit a' becsületes de gyarló kormányzó mellett a' gazság készített, annak súlyát [jav. ebből: <.>] és keserveit a' nép fogja viselni. Édes Lórikám tartson a' jó isten kis gyermekeiddel egyetemben. Talán nem sokára biztosabb állapotról tudósíthatlak. Kérlek írj pár sort ha lehet. Csókollak a' kis gyermekekkel együtt.

[Cím:] [Tintával, áthúva:]
Vörösmarty Mihálnénak.
[Alatta, ceruzával:]
Csajághy Laurának.

Vadász Miklós.

[1849. Nov. elején?]

Kedves Lórikám!

Aggodalmas leveled igen elszomorított. Ohajtanám, hogy bajaim' súlyát egyedül hordozzam, 's hogy te mindinkább törekednél magadat megnyugtadni sorsom felett, bármi legyen

is az. Tudod, nem tettem egyebet, [jav. ebből: *egyet*] mint mit tenni szoros kötelességemnek tartottam, tanúja inkább mint vezetője a politikai mozgalmaknak, egyedüli vétkem az lehet, hogy az események ellenünk fordultak. — Űzened és irod hogy minél előbb bemenjek. Szegénykém! a' börtönben nem sok gyönyörét élveznéd látásomnak; úgy hiszem oda bemenni elég lesz az utósó napokban is, míg a' határidő le nem jár. Legalább addig néhány szabad napom van rólatok gondolkozni. Különben is igen gyanús előttem, hogy még egy követ felett sem hoztak ítéletet. Ismerem az embereket, kikkel dolgom lesz. Ők most véletlen [jav. ebből: *szeren*] szerencsésükben [jav. ebből: *szeren*] egyedül szeszélyeiktől vezéreltetnek 's szeszélyeiktől embertársaik élete, becsülete, szabadsága függ. A' férfias, erejében biztos győzőnek nagylelkűségét hiában fogod nálók keresni.

Kedves Lórikám! reád most sok gond vár. Szivedre kötöm magadért, gyermekeidért 's megnyugtatásomért, hogy helyzetéről komolyan és jó előre gondoskodjál. Ha e' hónap végeig be nem mehetnék (mit nem reménylek) vagy bemenvén tőled hosszú időre el lennék zárva, nem marad egyéb számodra, mint fölösleges holmidat eladni 's anyádhoz vagy öcsémhez kiköltözni. Könyveimből saját munkáimat minden kiadásban tartsd meg. Keresd elő a' szerződést is. Ez még talán 1850 után (addig vannak munkáim eladva) némi jövedelmet adhat. Lear' fordítását 's egyéb töredék irataimat (a' kiadatlanokat) jól bepakolva 's nevem rá jegyzésével jó lesz minél előbb <*befogadnák egy ládával Kehidára*> által adni. Minden egyéb haszontalan iratot elégethatsz. Titkos irataim soha sem voltak, de nem szeretném, ha bármi irataim között is tiszteletlen kezek turkálnának. [jav. ebből: *turkálj*] Deczember' közepéig, úgy hiszem, elválík a' követek' sorsa is, akkor lesz ideje a' kiköltözésről intézkedned: azonban a' könyveket és iratokat, miket meg akarsz tartani, még Novemberben biztos kézbe kell adnod. Ha ezekkel rendben léssz, nyugottabban várhatod be a' kimenetelt.

Ha szerencsésen kikeveredhetnénk e' bajból, már helyet is néztem ki számunkra. Egy jó emberem meg ígérte, hogy ha árendálok, száz holdat megszántat első évben számunkra.

Ez roppant segítség volna. Különben alig merek jövőnkre gondolni. A' legjobb esetben is nyomor az, mi ránk vár saját hazánkban; de ezt talán lesz erőnk békével <elvisel> (?) tűrni, ha isten szerencsésen megtart bennünket. Szegény kis Béla, hallom, ismét beteg; de tán már jobban van. Anyai gondodba ajánlanám, ha meg nem volnék győződve, hogy őrködöl felette.

Édes kis nőm, még sokat kellene írnom; de igen komor hangulatban vagyok, nem akarlak téged is elkomorítani. Csak isten neked erőt adjon eltűrni sorsodat, csüggedetlenül őrködni magad 's gyermekeid felett, úgy én is nyugott leszek 's hiszem is, hogy a' ki annyi szenvedést túl éltél, eléggé edzve vagy helyzeted' bajaival 's nehézségeivel megküzdeni.

Elfeledtem írni hogy ide vártalak; de te hihetőleg nem értetél. Tíz nap mulva reményilem Pesten látjuk egymást. Addig is, kedvesem, isten tartson meg kis gyermekeiddel együtt. Csókollak édes kis nőm, kis fiammal együtt. Mondd meg neki, hogy meggyógyuljon mikorra haza megyek. Csókollak szerető férjed
Vörösmarty mk.

1850

368. VÖRÖSMARTY MIHÁLY
A KIRÁLYI JOGÜGYEK IGAZGATÓJÁHOZ

1850 május 4.

Nagyságos Királyi Ügyigazgató Ur!

Gróf Batthyány Kázmér még 1846-ik esztendőben két jobbágytelket szándékozott nékem örökösen ajándékozni, de ebbeli szándékában némi akadályt találván, azon kívánatát nyilvánítá, Kiszbéren 1846-iki augusztus 5-én kelt s hozzám intézett levelében, miszerint „nyugodnám meg azon sessiók körülbelüli évenkénti becsdájának életem végéig pénztárából felvevésében”.

Ezen ajánlatot én elfogadván, a gróf által évenként négy-száz pengő forintban megállapított vitalitium évnegyedenkint a bicskei uradalom pénztárából száz pengő forintonként nékem ki is adatott 1847-iki január első napjától fogva 1848-iki december 31-éig, és így két egész évre, amint ezt az azon uradalom számtartói hivatalánál eredetiekben meglévő és számadásokba bevezetett nyugtatványaim tanusítják.

A közbejött zavarok miatt azonban az érintett vitalitiumból 1849-iki január elsőjétől fogva semmi sem adatván ki számomra, mély tisztelettel kérem Nagyságodat, méltóztassék a hátralévő vitalitiumi összegeket kegyesen utalványozni, hogy azokat, a bicskei uradalmi pénztárból, nyugtatványaim mellett, sőt az ezutániakat is fölvehessem koronkint.

Alázatos tisztelettel Nagyságodnak
alázatos szolgálja,
Vörösmarty Mihál.

Baracska. Jul. 2^{én} 1850.

Kedves barátom!

Mindenek előtt tudtadra adom, hogy Gondolnak az Academia által megvizsgálendő munkáját általvettem 's már olvasom. Ird meg, kérlek, meg vagyok-e már ez iránt az Academia által bízva vagy meg leszek-e, hogy hiába ne vesződjem.

Én még nem igen foghatok munkához, — kivéven az Academiaiakat — sok apró [jav. ebből: *kis*] házi bajom is lévén, irányomat is elvesztvén a' nélkül, hogy újat tűzhettem volna ki magamnak, kedvem sem sok van. Egyedül az időtől várom [jav. ebből: *várokk*] hogy egy kis erőre kaphassak. Különbén meglehetős egységben vagyunk igen <.....> szíves jó emberek között.

Ha időd van, pár sort igen szívesen vennék tőled, különösen az Academia sorsáról is.

Egy más kellemetlen kérésem is van. Nyugtatványokat zárok ide, igen szép volna tőled, ha Helmezyt rá bírnád [jav. ebből: *birnök*] ékes szólásoddal, hogy pénzt adjon értök. 'S ez igen főben járó dolog. Most van az aratás, most kell 's lehet olcsón élelmet 's takarmányt beszerezni, különben úgy járok mint a' tücsök, ki nyáron danol, télen koplal, különben is költő létemre már eléggé úgy jártam. Családodat 's az ismerősöket tiszteljük. Isten áldjon

Vörösmarty.

NB. Az ide zárt irományok szerint most száz hetven öt pengő frt kellene kapnom H-ytől.

Baracska 1850. okt. 17.

Tisztelt uram!

Igen köszönöm önnek 's a' bárónénak szíves gondoskodását a' nekem szánt lóról. Azonban ki kell jelentenem, hogy sem a lovat sem annak árát el nem fogadhatom. Méltóztassék arról, mint az örökösök tulajdoniról, úgy intézkedni.

Azon fiam, kinek keresztségi ajándékul e' ló adva, — meghalt. Megboldogúlt barátom ugyan ajánlkozott ezen ajándékot nagyobbik fiamra átruházni; de nóm ezen átruházást el nem fogadta 's így a' ló nem a' miénk.

Egy úttal bátor vagyok önt megkérni, méltóztassék engem egy pár sorral az erdélyi ismerősökről értesíteni: él e még *Ujfalvy* Sándor barátom és neje? 'S ha élnek, hova kellene írnom, hogy őket egy pár sor írással fölkeressem. Igen lekötelezne ön e' szivességgel.

A' bárónénak kérem tiszteletemet kijelenteni. A' kis Wesse-lényieket az isten oltalmába, édes anyjuk 's az elhúnyt jó barátjainak jó akaratjába ajánlom, maradván tisztelettel
alázatos szolgálja
Vörösmarty Mihály.

[Cím:] Kelemen Benjámín úrnak
a' Zsibói uradalom igazgatójának

Bred.

Zsibó.

371. VÖRÖSMARTY MIHÁLY GARAY JÁNOSHOZ

Szentiván, nov. 4n 1850.

Kedves barátom!

Mióta házadat feldúltam, az az nálad tanyáztam, nem hallottam híredet. Igen óhajtanám tudni, hogy van egészséged. Nekem teljes reménységem van felépülésedben, de 'a homoeopathiát még egyidejig abban ne hagyj.

Hogy van családod 's nőd, ki annyi szivességgel fogadott 's fáradt alkalmatlan bizományainkban. Vajjon nem maradtam-e neki valamivel adós? De ezt kérlek, egész őszinteséggel add általa tudtomra; mert én egy kicsit gondtalan és rendetlen ember vagyok. — Fogadjátok legőszintébb üdvözlétünket és köszönetünket.

Nagy Ignácznak irok a' három mese iránt. Szeretném tudni, végeztél vagy értekeztél-e vele? Ha valami tudatni való van, kérlek közöld velem 's tán Nagy Ignáczzal is

értekezhetnél ez iránt ... Én készpénzt minden esetre legjobban szeretnék, 's 120 pengő írtot szívesebben vennék egyszerre, mint apródonként két annyit.

Regulyt üdvözlöm.

Isten áldjon!

barátod
Vörösmarty.

[Cím:] Garay János úrnak.
A' barátok piacán, Pest.
a' Könyvtár épületében.

372. UJFALVY SÁNDOR VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kolozsvár.

Novbr. 9^{én} 850.

Kedves Barátom! — Mult ho 17⁰¹ Baracs-károl Kelemenhez irt leveledet ő véllem közölvén, örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy ez által még is valahára holléted felől megbizonyosodván, az oly régen sovárgott barátságos társolgásunkat, ha néma betűkben is megújithatom.

Mult év Febr: 4^{én} Váradrol, hová az időben menekültünk volt — Splényi Mihálytól irtam volt neked Debreczenbe. Később pedig Május 15^{én} Kolozsvárról ugyan Debreczenbe más levéllel kerestelek fel, de válaszat egyyikre sem vettem. Egy év ota pedig minden Pestről ide jövőktől szorgalmatosan tudakolodtam hol 's hollyéted felől, de senki se tudhatot felőlled. Annyit azomba minnyája mondott, hogy sem bé fogva, sem kereset alatt nem vagy, 's hogy hihetőlög valahol valami helyységbe huztad meg magadot. Barattskát nem tudom hol esik, de mind égy. Szivemből örvendem pedig hogy meg vagy, 's mint a' fellebb irt leveledből látom derék nőd, 's egyen kívül gyermekeid is mind meg vagynak. A' közelebbi események után ennyiis elég.

Itt erdélben mi nehezebb időket értünk joval mint ti Barátom ott a' magyar földön. Ha utánna gondolunk, valoban bámulnunk kell, hogy itt csak edgyetlen magyaris maradt meg a' vad oláh dühétől. Amaz iszonyatosságok leírásához nem fogok, azokat hallottad lesz, jollehet azokat itt látva

lehet csak voltakép felfogni. Hanem itt a' gonoszság, rozsgindulat, kegyetlenség, 's ostobaság mind kezen fogva járva, a' történészetbe még soha elő nem állított, példa nélküli eseményeket idézett elő, mikre meg borzad az emberiség, 's Istenbe való hitét kockáztattya.

Én, nőmmel szerencsésen kikerültük a' legvastagabbját, de a' mit csupa egy véletlen történetnek 's nem egyébnek köszönhetünk. Nyoltz hétig voltunk körül véve a' vad oláh csordáktól. Egy pillanatig sem léve biztosítva hogy mikor rohannak meg. Még mostis borzadok barátom a' vissza gondolásra akkor elhatározásunkra: Utolsoig magunkat védni; 's az utolsó szükségbe elébb Nőmet 's azután ön magamat agyon löni, de semmi esetre magunkat elevenen a' kezekbe nem adni. És illy kecsesgető remények közt 8 hétig lenni! — Hogyha kevés magyar fajunk csak annyi bátorság 's lélekkel bírna, mint a' többi erdélyi népfajok, bizony csak egy sem maradt volna közülük életbe.

Életünk meg maradt, de egyebünk minden vagyonunk merőbe elraboltatott. Lakházaink 's minden épületeink merőbe lakhatatlanná tétettek. Butoraink, gabonáink, itálaink, gazdasági eszközeink mind elvittettek 's minden féle marháink 's lóvaink elhajtattak. Később pedig a' dolgok csendesedtével elpusztult birtokainkat haszonbérbe elvesztetvén, állandoul itt Kolozsvárt lakunk, vagy is nyomorgunk. Vagyoni tekintetbe köztünk, sorsosaink közt, két ember nem igen volt inkább biztosítva, mint én 's nőm, midőn véletlenül egyszerre keresztül buktunk fejünken, 's mindennapi szükségekkel kell küzdenünk. Fájdalom, ez sorsa nállunk a' legtehetősb családoknak.

Rokonaim közül kettő a' csata téren hullott, egy testvér öcsém a' hosszas aggodalmak miatt elhalt. A' többi meg maradt. Csak illy kevés áldozattal kevés család dicsekedhetik. Elég van, hol az elsőtől az utolsoig mind el vérzett, vagy csak kevés maradt belőlök életbe.

Sajnosok ezekis, de mint családi 's magány ügyek lenyomhatok — de köz ügyeink mostani állások mindenekföltre borzasztok. Ezen nem lehet tultenni amugy könnyüden. Erdély tisztán Bukkovinává változtatott, odavalo hivatalas-

codok által és németül kormányoztatik. És oly nyommaszto, hogy itt magyarnak nincs mit keresni többé. Egy pillanatot se késnék, hanem végképp kibujdosnék a' magyarföldre közitekbe, de mostani szorultabb körülményeim meg nem engedik, 's kéntelen vagyok itt eleven holttnak lenni. Vajha harmad éve változtatom vala lakásomat pestre akkori tervem szerént. Akkor igenis meg lett volna módom 's erőm tehetni.

Wess: Miklos barátunk még maga idejében halt el pesten, mert ha ide meg érkezik itt sok megpróbáltatás várt reá. Nyugodgyék békével; nékem az ő halála egy kipotolthatatlan hézagat hagyott hátra.

Kelemennek irt leveledben a Wess. keresztfiának adományozott lo el nem fogadásáról tudósítod, az már elléven halva. A' másik fiadra átruházását Nőd el nem fogadván. Itt erről senki sem tud semmit, sem a' báróné sem más. Itt valami félre értésnek kell lenni. A' lo, a' mostani csekély loár melletti s valami száz pengőt ér meg. Mert maradjon az itt, 's nem nállad tulajdonosságánál — igazán nem tudom érteni. Ez iránt ujjabbi tudósittasodat béváróm. A' lo pedig addig függöbe marad.

Derék nődet legszivesebben üdvözlem. Gyermekeidet 's kis Erzsikét sokszor csokolom . . .

U. S.

373. DEÁK FERENC VÖRÖSMARTY MIHÁLYHOZ

Kedves Komám!

Kehidán Nov. 19^{én} 1850.

Ha vannak a' rákok között politikai pártok, 's ezen pártok között egy fontolva haladó, 's a' fontolva haladó pártnak egy olly vezére, ki csak valamivel megy többet előre, mint hátra, ez a' fontolva haladó rák vezér gyorsabb meg hozója lett volna levelednek, mint a' cs. k. posta. Én leveledet csak e' napokban kaptam; pedig hidd el igen vágytam tudni bizonyost rólatok. Sulyos idők nehezültek reánk; 's aggodalom nyomott annyi jo ember sorsa miatt, de leg inkább aggodtam

rajtad és családodon. Miután lapokból értettem, hogy a' politikai üldözéstől menekültél, szerettem volna tudni testi lelki állapotod miben létét, 's azért kétszeresen kedves volt kurta de még is a' semminél többet tartalmazó leveled; abból értem hogy Szt. Ivánon laksz. Holt híredet is hozták már, de ezen hirnek valóságán van okom kételkedni, mert holt ember azt <pal> mondják pálinkát nem iszik, Te pedig pálinkát kívánsz inni. — Igen szívesen küldök néhány üveggel, mihelyt alkalmam lesz; — azt hiszem zsidóm nem sokára Pestre megy, ez által majd meg kapod a' kívánt akovitát.

Hát Lori, 's gyermekeid, 's Bajzáék mint vannak, — ha betegeskedésem, melly egy idő óta ismét elő vett lehetetlenné nem tenné, bizon le rándulnék csak kis időre is Hozzátok, mert oly igen szeretnék leg alább néhány órát véletek el tölteni, de ez most leg alább a' tavaszig lehetetlen.

Isten áldjon, Kedves Komám! Lórit, 's gyermekeidet csókolom. Irj, és szeresd

hü barátodat

Deákat.

[Postabélyegző: Bélyeg. K. K. Poststempel. Szalabér 21]

6 Kreuzer.]

II

Martonvásár 23.]

II

[Cím:] T. Vörösmarty Mihály Úrnak
tiszt.

Baracska.

[Tört pecsét.]

374. VÖRÖSMARTY MIHÁLY UJFALVY SÁNDORHOZ

Baracska, 1850. deczember 27.

Kedves Barátom!

Nem bocsáthatom el az ó esztendőt anélkül, hogy neked 's kedves komám asszonynak nőmmel együtt a' közelebb lefolyt éveknél jobb, örvedetesebb 's minden tekintetben üdvösebb évet kívánjak. A' mindenható istennek áldása legyen

veletek 's a' szegény Erdéllyel, melyre alig lehet gondolni iszony és kétségbeesés nélkül. Lehetetlen, hogy magunk és őseink összevéve annyit vétkeztünk volna, a' mennyit szenvedtünk. Azonban ez most már mindegy, túrnunk kell, mit a' sors ránk mért, 's felkeresnünk egymást, kik még megmaradtunk a' nagy zivatarból.

Mi engem illet, rövidesen értesítlek hányatásaimról, melyek különben mások' bajaihoz képest alig érdemelnek szót. A' végső hadjárat' idején én lementem Szegedig s' onnan Aradra. Ott láttam az általános felfordulást 's bekövetkezését annak, a' mit én oly régen, de fájdalom! minden siker nélkül megjósoltam. Ekkor, (még a' fegyverletétel előtt) külföldre, mint szándékom volt, nem mehetvén, elhagytam Aradot, 's bolyongtam az országban fel 's alá, vagy tartózkodtam jó embereknél, míg végre Dec. közepe' táján bejelentetem magamat Pesten, 's ott kihallgattatván, később amnesztáltattam. Későn jövén be Pestre, fogva nem voltam, sőt a' behivatásig szabadon bocsáttatván, még Martiusban kimentem Csepre napamhoz, onnan májusban Baracskára (tulajdonkép Szentivánra, a' mi Baracskának tőszomszédja), 's itt lakom azóta családostul, jelenleg türhető állapotban; de jövőre minden biztosítás nélkül. Családom most egészséges. Kis keresztlányod, Erzsike, szépen nő, igen kedves kis gyermek, most Csepen öreg anyjánál van. Még eddig csak pusztaszellér vagyok, nem gazdálkodom. Dohányt szerettem volna természetni; de úgy hallom, a' Monopóliumot be akarják hozni, 's ilyen tapasztalatlan gazda, mint én, avval nehezen fog megbirkózhatni.

Biztatsz, hogy fogadjam el a' Wesselényi-féle lovat. Ezt nem tehetem; mert nőm már akkor, midőn ajánlotta, lemondott róla azon babonás félelemből, hogy szegény megboldogult barátunknak keresztfitiai mind korán elhalnak, mit nőm ugyan elein nem hitt, de miután saját fiunk, Wesselényi keresztfia 3 éves korában elhalt, nem lehetett volna rábírni, hogy az elhaltnak ígért ajándék Bélára átruháztassék.

Én most úgy írom ezen levelet, mintha veled beszélgetnék, sokat elhagyok, mit elmondani, 's elmondok, a' mit elhagyni kellene. — Az irodalommal még nincs erőm foglalkozni, a'

legközelebbiekéről nem akarok, egyébről pedig nem vagyok képes írni. Nehéz kitalálni 's hozzá lelkesedni a' tárgyhoz melyről írni kéne.

Reményilem, még fogom gyakran kapni leveledet (per Pest, Martonvásár, Baracska), írd meg, kérlek, hogy éltek Kolozsvárt, kik vannak még ott az ismerősök közül.

Fogadd legszivesebb részvétünket 's üdvözlötünket kedves nőddel együtt, 's tarts meg jó emlékezetedben

barátodat
Vörösmartyt.

375. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TOLDY FERENCHEZ

Szentiván. Aug. 28^{án} 1851.

Kedves barátom!

Olly kalmárias szellemben irtad felszólításodat, hogy ha csökönyös ember volnék, a' versek mind egy lábbig elmaradtak volna. Azonban hozzá értő ember még a' csigát is megeszi. <'s> Így én is megemésztettem e' feladatot 's a' verseket ide zárom. Hármat irtam hogy válaszsztatok. Ha egyik sem tetszik, sajnálom; de nem tehetek róla: illy szűk világban jobb nem telik tőlem.

Számodra hagytam egy példányt a' „Három regéből” Zádornál. Megkaptad-e már? — Üdvözetemet kedves nődek. Isten áldjon!

Vörösmarty mk.

1)

Hol van atyánk? hol anyánk? 's szeretett testvére
atyánknak?

Mind meghaltak-e? mind porba hajolt-e fejük?
Mind itt nyugszanak [jav. ebből: *nyugo*] ők! Hogyan is
válnának el, a' kik

Boldog egyességben éltek ez életen át.

2)

Hú szeretet' [jav. ebből: *Hő szere*] lángján férj 's nő
's a' jó rokon éltek,
Félszázad nem volt képes eloltani azt.

[Cím:] Toldy Ferencz úrnak
a' Magyar Akademia titoknokának

Pest.

[Postabélyegző: Pesth 30] [Postabélyegző: Olvashatatlan.]

8

[A bélyeg hiányzik.]
[A pecsét kivágva.]

1852

376. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Szentiván, Mart. 5^{én} 1852.

Kedves Lórikám!

Keservesen megszidnálak most, ha nem sajnálkoznám rajtad, 's ha nem hinném, hogy téli utazásodat, kivált gyermekekkel, most már — noha elég későn — magad is megbántad. Most a' bajból csak úgy keveredhetel ki, ha türelmesen meghúzod magadat 's ki nem mozdúlsz, míg az idő meg nem szelídül. Mindenek előtt írj, hogy tudjam hol vagy 's hol akarsz maradni. Én a' tiszteletes úrral, ki már megjött 's tegnap meglátogatott, ma fel akartam menni; de igen kemény idő lett 's torkom még nem egészen van jól. Most bevárom leveledet, hogy el ne kerüljük egymást, ámbár annyit fel kellene rólad tennem hogy ilyen kemény időben meg nem indultál.

Ha én feljuthatok, tán te Pest [jav. ebből: <...>] felé mehetnél a' kis Erzsikével gyógyítása miatt, mi meg a' többi gyermeket haza hoznók. De hisz erről akkor is szólhatunk. — Ha tudnád mennyi aggodalmat okoztál nekem, mennyi kint, hogy fájós torkommal nem merek megindulni, nem indulnál többé tanácsom ellen útnak. — Most már maradj veszteg és írj. Én minden esetre Kömlődnek megyek. Csókollak kis gyermekeinkkel 's az atyafiakkal egyetemben. Csókolom édes anyád' kezeit.

Szerető férjed
Vörösmarty mk.

[Postabélyegző: Bélyeg K. K. Poststempel. Marton-Vásár $\frac{6}{3}$

Ács $\frac{8}{3}$] 3 Kreuzer. Pesth $\frac{7}{3}$

[Cím:] Vörösmarty Mihálné, szül.

Csajághy Eleonora

asszonynak

Komárom.

Új Szőny.

Csep.

Ács.

[Tört pecsét.]

377. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TÓTH LŐRINCHEZ

Szentiván, Mart. 12-én, 1852.

Kedves Barátom!

A falusi jóbarát valóságos csapás a városi jóbarátnak. Ezen, még eddig kimondani nem mert, de annál mélyebb valóságú sententiát nem akarván megczáfolni, vagy inkább elévülésre kárhozthatni, ismét két kéressel folyamodom Hozzád.

Egyik a bicskei ügy. Kérlek, tudósíts minél előbb: fel van-e függesztve az én fizetésem is (ez iránt ugyan már Bicskére írtam) s ha igen, szükséges-e, vagy használhat-e bemennem s személyesen lépéseket tennem s elég jókor lesz-e f. hó 20-ika körül (académiai ülés ideje) Pesten lennem?

Másik kérésem Gárdoshoz volna gyógyszerekért; de ezen dologban majd Zádor Gyula járna el, kit eziránt nevemben nagyon meg kellene kérned. S ha egyszer a gyógyszerek kezeden lennének, azon lenned, hogy valami biztos idevaló ember által minél előbb kiküldjed. Ha ez nem volna lehetséges, magadnál kellene tartanod, míg vagy magam, vagy Kandóné asszonyság szíves lenne kihozni.

Sok bajjal vagyunk elhalmozva. Most hoztam haza kis beteg leányomat, ennek számára kell a gyógyszer. Isten áldjon, Édes Lenczim! Tiszteletemet kedves családnak.

Barátod,
Vörösmarty.

378. VÖRÖSMARTY MIHÁLY ZÁDOR GYULÁHOZ

Szentiván. Mart. 12^{én} (1845?) [1852.]

Kedves Gyulám!

Ismét egy alkalom nyílik számodra megmutatni, hogy te egyike vagy a' legszivesebb fiatal embereknek. Ebből alkalmasint kitalálok, hogy' a szivesség, ha szivesség nem volna, fáradtságba kerül. — Ezen Gárdosnak szóló levelet kellene kézbesítened 's őt nevében megkérni, hogy ha csak lehetséges, a' bent írt gyógyszereket számomra elkészítené, melyeket te át vevén kiküldés végett Tót Lőrincznek által adnál. Lóri velem együtt csókol mindnyájatokat

Vörösmarty mk.

[Cím:] Zádor Gyulának

Pest.

379. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BÁRTFAY LÁSZLÓHOZ

Szentiván. Nov. 16^{án} 1852.

Kedves Barátom!

Igen nagy kéréssem van hozzád, vagy inkább nődhöz, kinek kifogyhatatlan szivességéről 's irántami kegyességéről meg vagyok győződve. — Id. Pázmándy Dénes itt lakik Baracsán, irtóztató kínokat szenved arcz- és szájban egy régi köszvény miatt. Sokat beszéltem neki a' homoeopathiáról, (melyet ő már egy időben megkísértett siker nélkül.) Most a' napokban erős szenvedései lévén, eszébe jutott <.....> hogy Ürményi is ajánlotta neki a' homoeopathiát, mint a' kit Moskovics szinte köszvényből igen szerencsésen kigyógyított valami

előttem ismeretlen *gitajac* nevű gyógyszerrel 's megkért, hogy a' homoeopathiák jobbjai közül valamelyikkel ismeretségbe hozzam 's e' végett le is írta betegségé' eredetét és folyamatát egész mostanig, mit én ide zárva megküldök leendő orvosa számára. Én ugyan már tettem említést Hausmannak, mint általam igen becsültnek 's ismeretesnek; de mivel ő bizodalmasbnak látszott Moskovics mint mát általa hírből ismer-tebb iránt, e' részben nem akartam háborítani 's kérésemet úgy intézem hozzád, hogy ha Moskovics Pesten van, <vagy> lennél szives őt ezen ide zárt irat' elolvasására felszólítani azon kéréssel, hogy szükséges utasítás mellett gyógyszereket küldene ki, vagy is adna át neked, honnan mi majd elhozat-nók. <...> — Ha ő nem volna honn, hasonló kérelemmel Hausmanhoz kellene fordulnunk. Ha később személyesen akarná az orvos meglátogatni betegét, ez iránt majd meg-tennénk az intézkedést.

Egy körülmény van, mit előre kellett volna bocsátanom. Pázmándy nem akarja felriasztani 's megijeszteni családját 's e' miatt egy ideig nem kívánná tudatni másokkal ez új gyógymód választását, miért is ennek megkezdését reám bízta; további folytatását saját levelezése által is képes lesz fenn tartani, mihelyt az orvos lakását megtudandja, miről te engem szives léssz értesíteni. — Mostani betegsége Py' úrnak nem veszélyes, de képzelhetlen kínos 's e' kínok ellen keres anyhülést, 's úgy látom nem szeretné ha ebbeli kísérle-tében valaki 's épen saját családja, habár a' legbensőbb aggodalomból is, — megzavarja. Kérlek édes Laczim, vagy ha te nem érsz rá, igen tisztelt nőd, legyetek szivesek a' gyógy-szereket minél előbb megszerezni. Csokolván nőd kezeit maradok

barátod
Vörösmarty Mihál mk.

N. B. Betegségét németül írta le <hogya ha nem magyar...> azt hívén, hogy valamelyik a' két orvos közül nem bírja tökéletesen a nyelvet. — Válaszod jöhet per Martonvásár <Szentiván> — Baracska.

380. VÖRÖSMARTY MIHÁLY GARAY JÁNOSHOZ

Szentiván Nov. 18^{án} 1852.

Kedves barátom!

Hogy leveledet még eddig nem vettem, annak tulajdonítom, hogy még mindeddig nem vagy kívánt állapotban, az is meg lehet, hogy olly rossz levélfíró vagy mint én, mit szinte nem szabad rossz néven vennem.

Nőd utosó levele igen megijesztett bennünket: a' holmit kéré, melyet nőm beküldeni megígért. A' holmit az az: irásokat és ezüst pénzt, mely nálunk volt, beküldte nőm, még mikor én benn voltam, téli sipkámba pakolva 's egy kendővel 's abrosszal bekötve. Én nem hiszem, hogy elveszhetett volna, de ha igen, *károm*-nak tekintem 's az ezüstöt megtérítem.

Ha nem ezen holmit értette nőd, hanem egyebet, kérem határozottan kijelelni, hogy aggodalmunk megszüntessék, egyébiránt pedig szükség szerint intézkedhessünk. — A' kosarat és pakróczot majd beviszem magammal.

Isten áldjon édes barátom kedves nőddel együtt. Nőm üdvözöl benneteket.

barátod

Vörösmarty.

U. I. Ugy e költői levelet írtam? A' millyen telik e' prózai világban.

381. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BÁRTFAY LÁSZLÓHOZ

Szentiván. 1852. Nov. 18^{án}

Kedves Laczim!

A' napokban kértelek, hogy homoeopathikus gyógyszereket szerezz Py. számára, most csak azon kérést teszem hozzá, minthogy ez úttal senki sem megy be tőlünk, légy szives postán minél előbb kiküldeni. Ha előre kell a' postáért fizetned, annak idejében köszönettel megtérítjük. Kézcsókoláso-mat 's üdvözetünket kedves nődnek! Isten áldjon!

barátod

Vörösmarty mk.

[Utóirat, bal oldalt:] A' gyógyszerek hozzám legyenek utasítva, per Martonvásár—Szentiván.

[Postabélyegző: Bélyeg K. K. Poststempel Martonvásár 19
3 Kreuzer II

Pesth 20]
II.

[Cím:] T. Bártfay László

urnak

Kecskeméti utca,
gr Károly-ház.

Pest.

382. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BÁRTFAY LÁSZLÓHOZ

Szentiván. Dec. 4^{én} 1852.

Kedves barátom!

Igen köszönöm pontos és szives válaszodat 's méltányosnak találok a' miket irsz, azonban most már elkéstünk egy időre, mert a' beteg ki nem állhatván iszonyú kínait régi szereihez tért vissza 's rohamai gyérülvén tűrhető állapotban van. Ha talán később — miről ő maga sem mondott le — a' homoeopathiához folyamodnék, minden esetre úgy intéznék a' dolgot, hogy az orvos hozzám szállana 's innen mennék át hozzá, kivéven azon esetet, ha maga nyíltan akarná e' curát megkísérelni, miben én egy szóval sem akarom *(bármimű rá beszéléssel)* disponálni, jobbnak látván e' tekintetben, ha egészen maga határoz. Bocsánatot kérek ez úttal mind tőled, mind az orvos uraktól az alkalmatlankodásért, ámbár azt megint újra kell kezdenem. Szontagnál igen szép Ispahan-i téli dinnyét láttam, tán nőd képes lesz tőle egy pár szemet kicsalni a' maga számára úgy, hogy azt szives legyen nekem által engedni. — Szives üdvözetünket mindnyájatoknak.

Vörösmarty mk.

[Postabélyegző: Bélyeg K. K. Poststempel Martonvásár 7
 3 Kreuzer 12
 Pesth 8] 12

[Cím:] Bártfay László úrnak
 Kecskeméti utca.
 Gr Károly-ház.

Pest.

383. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TÓTH LŐRINCHEZ

Szentiván. Decz. 10-én, 1852.

Kedves Barátom!

Előre is kijelentem, hogy hízéssel akarlak levenni lábaddól: azért óvakodjál tőlem, annyival inkább, mert hízésem alapja valóság. Hízésem — nyíltan kimondom — abból áll, hogy miután Te — ámbár a világon legtöbb dolgod van magadnak is — oly furfangos ember vagy, hogy más emberek dolgát is a legpontosabban elvégzed, kivált ha e más emberek történetből barátaid is.

De hogy ki ne fogyjak a papirosból, a gr. Battyányi-féle fizetést szeretném bejelenteni s ez által, ha lehet, biztosítani. A kobzók most Kis-Béren működnek, tán 2 hét mulva Bicskére kerül a sor. Talán még nem késtem el. Bizonyítványt is vettem ki Bicskén, hogy ezen fizetést 1846-ik évtől huzom. E bizonyítványt idemelléklek. Kérlek, Édes Lenczim, tedd meg a szükséges lépéseket s értesíts egy pár sorral a végzetekről.

Magam mentem volna, mert lábam már jobbacskán van; de most az én infámis köhögésem megsokalván boldogságomat, rajtam ütött s félek még most dolgomban informálni jární, — ha szükséges volna — egy rosszkor jött köhintés szétvetetné a legszilárdabb phrásisok szikláit. Tréfálok — szerencse, hogy péntek nincs — eddig rossz kedvem van, mert félek, hogy elkéstem, akkor e dülés igazán feldöntötte volna szegény házamat. De jó az Isten.

Kérlek, ha valami ismerős megy feléd, küldj egy pár *mezei* naptárt. Egészen időn kívül élek, mint az örökké-valóság.

Bicskéről csak most jöttem meg, az itteniekről nem tudok.

Isten áldjon, Édes Lenczim, kedves nőddel és gyermekeiddel együtt. Nőm a legszívesebben üdvözlö benneteket.

Barátod,
Vörösmarty.

N. B. Nem sokára szándékom bemenni. Egy académiái gyűlésrendet szeretnék szerezni. Soha sem tudom, e részben hányadán vagyok.

384. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BÁRTFAY LÁSZLÓHOZ

Szentiván. Dec. 27-én 1852.

Kedves Laczim!

Úgy gondolom, most rajtad van az akademiái pénztár' kezelésének gondja, mit én minden esetre helyesnek találok; de önzésből szeretek is, mert így talán jobban módodban lesz még mint eddig volt, az annyira nélkülözhetlen pénzt fennakadás nélkül kiküldeni.

A' nyugtatványt ide zárom. Kérlek, légy szíves a' pénzt Bajzánének átszolgáltatni, épen jó alkalom van benn, az által most megkaphatnám. — Egészségem nincs olly erős lábbon, hogy még most be mehessek, de rajta leszek hogy a' télen legalább egyszer be mehessek. Ha az újabb gyűlésrend már kijött, kérlek, küldj egyet számomra 's ha nem fáraszt, írj egy pár szót barátainkról. Boldog új esztendő't mindnyájatoknak.

barátod
Vörösmarty.

385. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

[Szentiván, 1852. január]

Kedves jó kis galambom, csak most egyszer fogadj szót,
gyógyulj meg ha beteg vagy, ha ép vagy, jőj minél előbb.
Csókollak édes angyalom kis gyermekedeiddel egyetemben

férjed

Vörösmarty.

Csókollak édes kedves jó anyám!

Gyere haza! Kobacsot vegyé.

Kezcsókoló fia

Vörösmarty Bela

Erzsike.

386. VÖRÖSMARTY MIHÁLY FELESÉGÉHEZ

Kehida. Mart. 22^{én} 1853.

Kedves Lórikám!

Szerencsésen megérkeztünk, 's épen jókor; mert csaknem azóta folyvást hózivatar volt. A' postás is csak ma mer Kehidából kiindulni. Kérlek, ha nálatok is olyan idő volt, vagy van, vigyazz magadra 's gyermekeidre, hogy a' hóolvadásban lábaikat meg ne hűtsék. — Én még nem tudom mikor mehetek. Bele telhetik jó egy hét, míg az utak csak valamennyire járhatók lesznek. — Kérlek édes Lórikám addig is, tán Szalay szíves segítségével elindíthatod a' kis gazdaságot, ne feledkezzél a' szőlőről. Ha a' vincellér jön, adj neki 5 vagy [jav. ebből: <...>] 6 pengő frt, vagy a' mennyit kér. Szeretném, ha a' metszést akkorra hagynatok, mikor otthonn leszek vagy legalább Szalay ott lenne egy kicsit. — Deák igen szívesen tisztel, csókoll. — Isten áldjon meg kis jószágaim. Csókollak

szerető férjed

Vörösmarty mk.

[Postabélyegző: Bélyeg K. K. Poststempel Szalabér 23]

6 Kreuzer

3

Veszprim 27]

3

[Cím:] Vörösmarty MihálnéAsszonyságnak
Martonvásár.Baracska.

Kehida. Márt. 24^{én} 1853.

Kedves Lórikám!

Már írtam, hogy szerencsésen megérkeztünk 's tűrhető egészségben vagyok, de igen nagy aggodalomban miattatok, hogy valami bajotok talál lenni. Az istenért! vigyázzatok magatokra, egészségtekre, kivált, ha ott is olyan idő van, mint itt. — Itt csaknem minden nap hó esik, ma megint havazott 's tán hózivatar lesz. Messzebb útra kivált némelly irányban életveszély nélkül menni nem lehet 's igen jó szerencse, ha innen < *mától* > tíz nap mulva kimozdulhatok; mert míg az országútra kijutok, annyi horhoson [jav. ebből: *hegy*] (szoros útakon) 's partokon kell keresztül menni, hol a' hó-fuvat miatt most járni sem lehet. Ezért nem szeretek én télen utazni: nem ura az ember idejenek. De most már meg van. Különbén itt pompásan élünk. Pista folyvást itt van. Javulásáról még biztosan szólni nem lehet. — Feri minden levélíráskor meghagyja, hogy el ne felejtsem ám megírni üdvözlését. Sokszor igen szívesen emlékezik rólad.

Minden pompás dolgom mellett már szeretnék haza nézni hozzátok. De már most legyünk türelemmel. Rosz időben nem akarok <...> indulni és rossz útban sem. Itt pedg most mind a' kettő isszonyatos. — Csókollak a' kis gyermekekkel együtt, Mondd meg nekik, hogy jók legyenek.

Szalayt 's a' baracskai urakat tisztelem. Isten áldjon

férjed

Vörösmarty.

NB Ha írni akarsz, *Zalabér* az utolsó posta.

[Postabélyegző: Bélyeg K. K. Poststempel Szalabér 25]

6 Kreuzer

3
Veszprim 28]
3

[Cím:] Vörösmarty Mihályné

Asszonyinak

Martonvásár.Baracska.

[Tört pecsét.]

Szentiván 1853. Máj. 7^{én}

Kedves Barátom!

Sándor értesített, hogy te sziveskedtél számomra száz húsz pengő forint kölcsönt kieszközölni, csak a' kötelezvényt küldjem föl, melyet ím ezennel ide is zárok, [jav. ebből: k. . .] azon kérelemmel, hogy mihelyt a' pénz kezedhez jut, légy szives azt per Martonvásár—Baracska postán megküldeni. Ezen az úton legbiztosabban megkaphatom, természetesen a' pénzt a' postán bejelentvén 's a' járandóságot én majd érte megfizetem. — Mi még mindig Baracska'n vagy is inkább Szentivánon vagyunk 's nem mehetünk át a' Nyéki szállásba, honnan az előbbi lakó kiholt 's az özvegy beteg fiával még nem mozdulhat. Mindig félttem a' költözéstől; de az illyentől borzadok. A' bajhoz, költséghez annyi rendetlenség és bizonytalanság járúl hogy tán inkább szeretnék örökké fogadóban élni.

Májusban készültünk hozzátok; de már alig lesz belőle valami előbb mint Juliusban. Hidd el, oly jól esnék egy kis szórakozás közöttetek; de a' világon talán mi vagyunk a' legnehezebben mozdulható család. — Tiszteletünket Tatai ismerőseinknek nóm' részéről is szives üdvözetünket kedves nődnek. Isten áldjon

barátod

Vörösmarty mk.

[A levél bal szélén, hosszában, utóiratként:] Kérlek, édes Károlom, légy rajta hogy a' pénzt minél előbb megkaphassam.

[Cím:] T. Csajághy Károl
Járásbíró úrnak

<Tata>

Tata.

[Tört pecsét.]

389. VÖRÖSMARTY MIHÁLY CSAJÁGHY KÁROLYHOZ

Nyék. Maj. 18^{án} 1853.

Kedves Károlyom!

Csak futtában írhatok. — Ha még postára nem tette a' pénzt, kérlek, add át azt Thaly Károl úrnak, ki elhozását magára vállalta. Átadhatod írás nélkül is. Ha pedig most át nem adhatod hírtelenében, úgy kérlek, tedd minél előbb postára per *Martonvásár*—Baracska; mert még [jav. ebből: onnan] ott lakunk 's onnan bizonyosabban megkapjuk. Minden esetre pedig értesíts, mint áll a' dolog. — Remény-lem a' kötelezvényt megkaptad, levelemmel, mellyről a' postai bizonyítvány már nálam van. Csókollak kedves nőd-del együtt

barátod

Vörösmarty mk.

[Cím:] T. Csajághy Károl Tatai

Járásbiró Urnak

Tatában.

[Letört pecsét helye.]

390. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TÓTH LŐRINCHEZ

Nyék. Dec. 28-án, 1853.

Kedves Lenczim!

Végre Te is hagytaél el valamit pogány természetedből, hogy leányod született. Szerencsét kívánunk hozzá mindkettőtöknek s különösen nődnek, ki most legalább örömmel és fájdalomak, kinok emléke nélkül üdvözölheti mosolygó gyermekét. Isten tartsa meg őt veletek együtt. Lórinak igen szives üdvözlétét add át kedves nődnek.

Most már elképzelted, hogy egy pár másmondani valóm is van; de mértékletes leszek. Holmimat megkaptam a pénzen kívül, melyre úgy látom, sokáig kell várnom. Ha még is pénzt kapnál, adj át Julcsának 4 pengő frt de többet ne; mert most már nem tartozunk.

Az ifjuság lapját ígérte meg Gönczi; de még eddig nem kaptam. Székács talán eligazítaná.

Kérlek, ird meg, hogy van Teleky? Egyben nagyobb csapást nem igen képzelhetni.

Hogy sikerült az ügyvédi állás? Ugy hallom, vékony lábon fogtok állni, azaz németen. — Isten áldjon benneteket!

Barátod,
Vörösmarty.

391. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TÓTH LŐRINCHEZ

Nyék. Aug. 4^{én} 1854.

Kedves Barátom!

Heckenast Füredről megtette írásbeli ajánlatát munkáimért. Én is jobbnak látom írásba foglalni azokat 's határozottabban kijelelni közbe járásod mellett. Heckenasztnak azért nem irok; mert talán azóta már nincs Füreden. — Minden esetre elismerem az idők' mostohaságát; de munkáimért jelenleg nem fogadhatok el kevesebbte mint a' mennyit mondtam, 6000 váltót, az az hat ezer ft, és pedig a' következő föltételek alatt:

1. A' munkákat, mellyek kiadását egy időre eladom, nevenként fogjuk kijelelni. 'S ebben részemről nem csinálók sok nehézséget, ha egy két ívvel többre vagy kevesebbre megy is.

2. Ha időközben új munkáim készülnének (az eddig ki nyomottakat ide nem értve [jav. ebből: ért. . . .]) az új alku tárgya lesz [jav. ebből: leszén].

3. Az átengedett munkákat 6 év' lefolyása alatt én <semmi szín alatt> ki nem nyomatom, számítva az éveket a' munkák' kézbesítésétől.

4. A' kiadónak joga lesz egyes műveket külön is vagy nagyobb számban nyomatni, de csak a' kitett idő' határai közt.

5. Az öszveg' felét a' kiadó, a' munkák' átvételekor tartozik kifizetni, a' másik felét ahhoz egy évre, vagy másfélre.

Kérlek édes Lenczim, közöld ezt Heckenasttal. Sok alku-
dozásra vesződségre nem hílak fel; mert ebből nem igen
fogok enge(enge. . . .)dhetni; de rövid tudósításodat elvárom.

Annyira kifogytam a' pénzből, hogy még Baracskára sem
tudok elmenni. Kaparj össze, az isten áldjon meg, néhányt fű,
lelkesítsd Kemény Zsigót is, 's ha másképp nem küldd ki
postán. Adósság, tehetetlenség, sánta remény, hidd el, alig
nevezhető életnek. Itt a' lelki erő oszlop, mellyről elpusztult
a' híd. — Isten áldjon benneteket barátod

Vörösmarty mk.

392. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BÁRTFAY LÁSZLÓHOZ

[Kápolnásnyék, 1854. nyarán.]

Kedves Barátom!

Itteni tanító, (a' kihez Béla is jár) Mezey fogja átadni leve-
lemet [jav. ebből: *leveledet*]. Sok kérésem volna; de a' leg-
sürgetőbbet irom föl először. Szeretném ha utasítástok szerint
Mezey úr még ma fölkeresné *Hausmant*, vagy ha az nem
jöhetne, *Gárdost*. Szegény *Bélánk* igen beteg. Betegségét
nem ismerjük, 's én csak annyit mondhatok, hogy <folyvást>
éjjel nappal (talán a' reggeli órákat kivéve) < kivéve > folyvást
éles, néha sipító köhögése van <ér> 's forrósága szinte foly-
tonos, érverése sebes. A' ki jőni fog, kérd meg nevemben
hogy e' szerint hozzon orvosságot, még pedig jó bőven;
mert én gyógyszereimet nem ismerem, nincsenek téveszt-
hetetlenül följegyezve. Ha ezek nem volnának kaphatók,
az esetre Halász Gézát fogjuk megkérni, mire Mezey urat
már megbíztam. — Nem örömet nyulok e' költséghez
orvosláshoz, (mert a' fuvar igen sokba kerül); de kénytelen
vagyok; nem nézhetem tovább szegény gyermek' kinjait.
Baja egy hete kezdődött gyúlt 's utóbb véres szemekkel,
harmad napra [jav. ebből: *napja*] jött nátha hurut láz 's
örökös forróság, mi, nem tudom, hol állapodik meg.

Ha Tót Lőrinczczel találkoznál, mondanád meg neki tisz-
telem mellett, hogy biztassa azokat a' kőszívű urakat,
kik velem újabban szerződtek, ne éreztesék velem újra

a' literatorság' minden kínjait. Én Learral már annyira készen vagyok hogy tisztáztatom. Két hét mulva kézbe adom. De ők előre is ígértek. Most igazan volna egy kis pénzre szükségem.

'S mivel már bele kezdtem a' pletykába, még egy bizományom van. Vahotnének néhány előfizetőt szereztünk, és pedig 1 f 40 pēn krjával ötöt, (A' többi már <kötet első> (?)) át van adva) a' mi teszen 8 pengő' frt és 20 krajczárt. Ezen kívül még volt is nálunk pénze 5 p. frt evvel együtt teszen 13 pēf és 20 krt. Kérlek édes Barátom, légy szives ezt minél előbb kézbe adni.

S' most bocsanat a' sok bizományért 's a' rosz irásért. — Nőm egyesíti kérelmét velem valamint a' tiszteletet is irántatok. — Náthás vagyok és kábult, írni sem tudok böcsületesen. Isten áldjon!

barátod

Vörösmarty Mihál.

[A levél hátára:] Bizományok
Bártfay László ur' számára.

393. VÖRÖSMARTY KENESSEY KÁLMÁNHOZ

[Kápolnásnyék, 1854. őszén.]

Nem érek rá nagyot kanyarítani — pedig igen nagy szükségem volna jó indulatjára — a' tíz akós hordót kérném ha korán reggel szives volna saját kocsiján hozzám átküldení. Minden esetre üzenetet várok — és bocsanatot a' zsarolásért.

Vörösmarty

394. VÖRÖSMARTY MIHÁLY TÓTH ISTVÁNHOZ

[Nyék? 1854?]

Tekintetes Számvevő Ur!

Legszivesebb köszönettel veszem a várva várt bort, mert már nagyon ki voltam fogyva. Árát, a bicskei bort ismerve, teljességgel nem sokallom, sőt igen méltányosnak találom. Ide zárok egyszersmind 7, azaz hét pengő frt, melyből a kocsis-

nak még harmincz vált. kr, visszajár. A vasas 2 akós hordót is küldöm. Maradok

alázatos szolgálója,
Vörösmarty Mihály.

NB. Ha az ilyen vásárló önnek nem alkalmatlan, később ismét lenne szükségem egy pár akóra; de ez csak a jövő tavasszal.

[Cím:] Tekintetes Tót István
számvevő urnak
(7 pengő frttal.)

Bicske.

395. VÖRÖSMARTY MIHÁLY CSAJÁGHY KÁROLYHOZ

Nyék. Aug. 24^{én} 1855.

Kedves Károlom!

Menthetlen hanyagságomért, — hogy eddig nem irtam — legalább avval ügyeكsem <hogy> magamat <menteni> valamikép <valahogy> igazolni, hogy eddigi gyógy történetemet röviden megírom. Töletek elváltván legelőször is beköltözém a' császár fürdőbe [jav. ebből: fürdőben]. De e' fürdő akkor tájban igen szomorú inpopulatioval bírt 's én orvosi helyhagyás 's reszint rendelet szerint Jul. 18^{án} Füredre indultam 's most is ott volnék, ha a' változó idő el nem riasztott volna. Mind e' mellett öt hetet töltöttem ott, miután mind a' savanyu vizet, mind a' hideg fürdőt mind rám <nézve> mind családomra nézve hasznosnak találtam. Most már azon szives ajánlatodat fontolgatom, — ha azóta te és kedves nőd nem találjátok megváltozottnak helyzeteket — hogyan és mikor szállítsam Bélát hozzátok; mert úgy találok, hogy Bélára nézve kedvezőbb helyet nem gondolhatok [jav. ebből: <...>.] Ha tehát szives ajánlatottoknál megmaradtok; kérek tudósíts minél előbb, mikor vihetem Bélát legkésőbbben, hogy az iskolákból el ne késsék 's körül belül mivel 's mennyivel lássam el, hogy fennakadása ne történjék. Válaszodat per

Velence Nyék minél előbb elvárva csókolunk kedves nőddel
's gyermekeiddel együtt

barátod

Vörösmarty Mihál.

Varga Lajos Bocskay és Jankó urakat a' legszivesebben üdvöz-
löm.

Postabélyegző: K. K. Poststempel. Velence $\frac{23}{8}$

3 Kreuzer

[Cím:] Csajághy Károl úrnak

Tatában.

A' ref. Egyház mellett.

[Csajághy K. rájegyzése a levélre:] Vettem Auguszt. 25. 1855.

Csajághy

Feleltem $\frac{26}{8}$ 1855.

8

396. VÖRÖSMARTY MIHÁLY BÁRTFAY LÁSZLÓHOZ

Nyék. Szept. 20^{án} 1855.

Kedves Laczim!

Gr Nádasdy' [jav. ebből: <...>] nyéki kocsisa megy be Pestre 's üresen jó vissza, kérek, ha már megjött a' bor, adasd át neki a' vámleveleket, ha vannak egy kis utasítással szinte add által.

Bocsánat a' sietséges levélért. Tiszteletünket mindnyájatoknak. [jav. ebből: <...>]

barátod

Vörösmarty mk.

[Cím:] Tekintetes Bártfay László
Úrnak,
gr Károly György' házában.

L.

FÜGGELEK

I. „KÖRLEVÉL

a Magyar Académia tagjaihoz

[1855. nov. 19.]

Vörösmarty Mihály meghalt.

Temetése november 21. délután 3 órakor.

Az Académia, ülésileg határozta el egy testben jelenni meg az intézet ezen fő disze, a legnagyobb magyar költő tetemei eltakarításánál. E végre az összejövetel az Académia termében nov. 21 félháromig, s a kiindulás a Méltóságos elnökség vezetése alatt lesz.

Az Elnökség s az Académia minden tiszt., rendes és lev. tagjai jelenlétére számol.

Költ az Académiának nov. 19. tartott ülésében, 1855.

Az Elnök rendeletéből.

Olvastam: Gebhardt	Toldy Ferencz titoknok
Győry S.	Jerney János látta
Szemere Pál	Császár Ferencz látta
Kemény Zsigmond	Deák Ferencz látta
Balogh Pál sajnálja	Fogarasi látta
hogy betegsége miatt meg nem jelenhet.	Bajza József látta
Fényes Elek tudomásul vette	Székács József látta
Nendtvich Károly	
Jakab István	Láttam: Bártfay László
Kiss Ferencz	Láttam: Mátray G.
Láttam: Kállay Ferencz	Reguly A.
Láttam: Szőnyi Pál mk.	Barabás Miklós látta."

A sírnál az Akadémia nevében Eötvös Józsefnek kellett volna Vörösmartyt búcsuztatni. A rendőrség azonban előre kérte a beszéd szövegének bemutatását. Eötvös rögtönzött beszédet akart mondani s ezért a beszéd megtartásáról sértődötten lemondott. Hasonló okból nem vállalták a beszédet sem Toldy Ferenc, sem Kubinyi Ágost, a Nemzeti Múzeum igazgatója. (László József: Iratok a Vörösmarty halálával kapcsolatos események történetéhez. ItK. 1955. 4. 466—473. sz.)

II. BOHUSNÉ SZÖGYÉNY ANTONIA FÉRJÉHEZ

Pest, 1855. nov. 23-án.

Kedves Barátom!

Tegnap reggel vettem szíves soraidat, midőn éppen a kedves Eötvös Nessivel mentem nemzetünk elhunyt nagy költőjének gyászmiséjében résztvenni. Ezen szomorú eset leírhatatlan részvétet és lelkesedést ébresztett úgyszólván az egész városban a szerencsétlen elmaradottak iránt úgy, hogy az egész nemzet igyekezni fog legnagyobb költőjének emlékét tisztelni azáltal, hogy özvegyének és árváinak sorsát biztosítja. Évégre Deák és Eötvös fognak az egész országban felszólítást kibocsátani, mely szerint mindenki tehetsége szerint járuljon a hazai áldozathoz, mert ezzel becsüljük mi önmagunkat s tartozunk kedves honunknak, *melyen kívül számunkra nincsen hely* s mely ápol s eltakar. Én megtevém helyetted ezen szent kötelességet s e részben az elsők valánk, mert azonnal, hogy e földet láttam koporsója felett felhantolva, siettem Eötvöshöz és vittem e célra szánt összeget. A sorokat, melyeket mint nyugtatványt irt derék barátunk, eltehetik gyermekeink, mint bizonyágot, hogy szülők neve a jobbák által becsültetett; mert ott, hol kellett, megfeleltek kötelességüknek. Ez alkalommal, kedves barátom, voltam először életemben kénytelen adósságot csinálni, mert már nem volt annyi pénzem! miután hallám, hogy Csernovits 1.500 frt-ot ad, és Károlyi György 10.000 frt-ot szándékozik aláírni, nevünk és vagyonunk tekintetében kevesebbet 1.000 frt-nál

nem adhattam; ha pedig egyet nem értenél vele, úgy majd csekély kis vagyonomból kikerülnél. Ami ezen adományunk érdemét neveli, az leendő, hogy mindnyájukat megelőzte. A lapokban fogjátok olvasni ezen gyászünnepélynek nagyszerűségét, bár azt valóban leírni lehetetlen, mert abban úgyszólván az egész város résztvett. Keveset mondok, hogy 10.000 ember kísérte a „Szózat” halhatatlan szerzőjét végső nyughelyére. Én Sofival voltam a beszentelésénél a házban, melyet Szántóffy prépost a lehető legnagyobb pompával vitt véghez s ki is kísérte a halottat a sírkertig, ahol szintén gyönyörű imát mondott a koporsó felett. Valóban egy uralgó temetése nem lehetne nagyszerűbb, mint ez volt; még az idő is összhangzásban vala, mert a legszebb napfény sütött mindaddig, míg a városban szertartás volt. Minél inkább pedig közeleedtünk a temetőhöz, annál sűrűbb köd ereszkedett le, úgy hogy a helyszínén, mint egy nagy véz-fátyol, fedett be s a természet is sötétbe burkolá magát.

III. UJFALVY SÁNDOR
ÖZV. VÖRÖSMARTY MIHÁLYNÉHOZ

Kolozsvár, 1855. november 27.

Nemzetem bánatos özvegye,
Tisztelt Komám Asszony!

A' nemzeti pótolhatatlan veszteség csüggesztő bánattal árasztá el mások közt Kolozsvár minden nemesebb keblét: 'S azok közt különösen engemet, ki a' nemzet nagy büszkesége egy kor szives és soha nem felejthető barátságára mellett azon igen nagyabecsült megtiszteltetésben részesített, hogy a' kis Erzsi szent keresztsége alkalmáváll engemet családja szép koszorújába méltatott.

Ezen sokszoros erkölcsi kötelékek nyomán csak bánattal telt lelkem sugallatát követem, midőn bár levelem által sietek Tisztelt Komám Asszony 's kedves gyermekei ismert nagyságú fájdalemében részt venni.

A' részvét, a' vérző szivek-e balzsama, jóltudom, hogy nem hiányzik: mert a' nagy halott a' nemzet halottja és gyászba borult családja a' nemzet közös gyászolását képviseli.

Nemzeti érzelmeink főpapja, parányi rövid örömeink, 's közös nagy fájdalmaink koszorús nemzeti tolmáttsa volt ő!... kit Isten vigasztalásul, dicsőségül, világító szövetnekül küldött e meglátogatott nemzetnek.

Kolozsvárt, Erdély magyar szívében az a' meggyőződés él, hogy az elhunyt nemes lélek szeretetei, mennyiben ilyen nagy veszteségnél az lehetséges... vigasz 's részvét nélkül nincsenek. 'S hisszük, hogy a' nemzet hálóját, mit a' szerény nagy ember életében tán elmulasztott, teljesíteni fogja azok iránt, kik nagy halottja sírja gyászvirágait tán a' nélkülözés égető könnyűivel öntözték.

Engedjen meg tisztelt Komám asszony, hogy nemes barátom feletti mély fájdalmannak vigasztalóbb szavakat nem találhattam. A' magyar nemzet vesztesége oly nagy, hogy csak fájdalmának érzete lehet egyedüli vigasztalása.

Hogy ha Tisztelt Komám Asszonynak bánatos szíve engedi, tégye nekem azon tisztességet; írjon családi körülményeiről és kis Erzsikénkről egy pár sort. Külgyön nékem valami gyászravatali emléket, szomorú jelentést. Hogy a' gyászemlékű napokból én is birjak valamit attól, kitől még élt, annyi magasztos emlékezettel voltam megajándékozva.

Nőmnek, kis Erzsikének kereszt anyjának méltóztassék legszivesebb üdvözlését fogadni. Megkülömböztetett tisztelettel

Ujfalvi Sándor.

[Cím:] Tekintetes Özvegy Vörösmarty Mihályné, született Csajághy Laura asszonyságnak megkülömböztetett tisztelettel

Pesten.

Váci utca, Kappel ház.

[Fogalmazvány.]

V. DEÁK FERENC LEVELE
A VÖRÖSMARTY-ÁRVÁK ÉRDEKÉBEN

Pest, 1855. decz. 14.

Mélyen tisztelt Nagyméltóságu Gróf!

Honunk legjelesebb költője *Vörösmarty Mihály* elhunyt és özvegyét s három kiskorú árváját vagyontalan állapotban hagyta. Lelkének dús tehetségei mellett is vagyoniilag szegény maradt ő, noha legszerényebb egyszerűségben folytak le napjai; mert munkás életének minden óráját az irodalom nehéz pályáján egyedül honának szentelte. Kitünő sükert, fényes dicsőséget aratott, de értéket nem szerzett, még annyit sem, mivel családjának jövőjét biztosította volna.

Óhajtása volt a boldogultnak, mit élte végnapjaiban is nyilvánított: hogy elhagyott árváinak gyámja legyek. Harmincz évi szoros barátság kötött engem őhöz; s én szent kötelességemnek tartom óhajtását valósítani; és ha véle közelebbi személyes viszonyban nem álltam volna is, bizalmát megtiszteltetésnek tekinteném.

Aggódva nézek a jövődönök elébe, mely a jeles férfiúnak özvegyére s ártatlan kisdedeire vár, de csüggedni nem enged ingatlan bizalmam; hogy a magyar irodalomnak számos barátai szeretet és hála érzelmeivel fogják felkeresni az elhagyottakat s tettekben is fog nyilvánulni a szíves tisztelet, melylyel oly számosan kísérik az elhunytak dicső emlékét.

Hírlapok utján óhajtottuk volna felszólítani a magyar irodalomnak barátit oly segélyezésre: mely köztartozásunknak s a dicsőült jeles érdemeinek megfelelőleg az özvegy sorsát s az árvák illő neveltetését biztosítsa, hogy el legyen hártva nemzetünkről az a vád, mintha mi a közöttünk feltűnt s honunk javáért fényes sikerrel működő lángésznek becsét méltányolni képesek nem volnánk, vagy elég hálátlanok és részvétlenek lehetnénk nem gondoskodni vagyontalan családjáról azon férfiúnak, ki csak azért nem gondoskodhatott kellőleg övéiről, mert egyedül honának s a tudományoknak élt és lángészének minden erejét a nemzet szellemi műveltségének emelésére fordította.

De az ily nemű nyilvános fellépés tiltva lőn. — A magyar akadémia elnökeinek nem sikerült e részben engedélyt kieszközölni s a magán utoni segélyezés eszközlése van egyedül megengedve.

Szent kötelességet teljesítek tehát, a honfinak, a hű barát-nak, és gyámnak kötelességét, midőn a magyar irodalom barátainak sorában Nagyméltóságodat is tisztelettel s bizalommal megkérem segítse Nagyméltóságod nemes lelkű adakozás által letörlni az atyátlan árváknak könyeit, s eképleróni a nemzet legszentebb tartozását.

A pénzt vagy statuspapirosokat, urbéri kárpótlási kötelezvényeket miket szinte hálás köszönettel fogadunk, én fogom átvenni, s minden a közhatóság felügyelése alatt fog kezeltetni.

Teljes bizalommal ismétlem buzgó kérésemet s Nagyméltóságod kegyeibe ajánlott tisztelettel vagyok

Nagy Méltóságodnak

alázatos szolgálja
Deák Ferencz.

V. ÖZV. VÖRÖSMARTY MIHÁLYNÉ
UJFALVY SÁNDORHOZ

Janu. 7 dik 1856.
(Érk.) Jan: 16-án.

Igentisztelt Komám Uram!

Megbocsásson, hogy részvételyes levelére ily későn válaszolok, de a' csapás mindamelltt hogy egy évolta már ellehettem készülve reá, nagysága miatt mégis annyira meglepett, hogy minden igyekezetem mellett sem voltam képes barátainknak köszönetemet részvétőkért nyilvánítani: azért ne vegye hidegségnek vagy hanyagságnak eddigi halgatásomat — mert bizonyára nem óhalyttom senkinek részvétét barátságát mellyett ólly régi időktőlfogva férjem iránt tanusítot megérdemelhetni, mint éppen kedves komám uramét; ily óhalytással kérem, hogy mit eddig barátýairánt érzet, ruházza

ezentul annak gyermekeire, kikről vanokom hinni, hogy ha egyébben nemis, de érzelemben apjokhoz fognak hasonlítani 's így bizonyosan igyekezni fognak megtanulni, hogy mint lehessen nekik eléggé tisztelni apjok barátait. Érzelseimről nem tudok írni, mert mint Komám uramis írta, a' veszteség nem a' magamé, hanem az egész nemzeté, 's szabadna-e panaszkodnom, mikor látom 's tapasztalom, hogy a' nemzet érzi mitveszített, hiszen ezaz mit óhajtott, ezért fáradt, ezaz ő jutalma; Ó deneki erőtl nem volt hite, sejtelve, hareménylheté, talán most is él, vagy ha isten csakugyan eddig mérte útát hogy ezen a világon haladjon milly nyugottan 's boldogan távozott volna közüllünk. Denekem mint mondom nemszabad zúgolódnom, gyermekeim apát örököltek apjok után méltóbbat nem örökölhettek volna, mint Deákot, 's illy apa mellé még a nemzet elismerését 's részvétét, lehet-e kívánnom egyebet mint hogy isten gyermekeimet tarcsameg; 's nevelje e' kétapához méltoknak, kik egyfiú és kétlányból állanak, a kisebbiknek jutott az a szerencse, hogy tisztelt Komám uramat kereszt apjának nevezheti, istennek legyen hála egészséges lányka, mint két idősebb testvérei is, 's igen kért hogy jelenthetnem személyesen nem ismert de tisztelve szerető kereszt annyának 's apjának kéz csókolását, melyet én a' legszivesebben teljesíték azon igen kedves reménnyel, hogy talán ez életbe mind őtt mind két idősebb testvérét bemutathatom szeretet apjok legjobb barátai közül egyikének, mert azt hiszem, hogy ha Pestre jön Kedves Komám nem fogbennünket kikerülni, éppen úgy, mint eddig nemtette. A' gyász emléket itt küldöm, bocsánat hogy akkor nemküldtek, de többekre volt bízva 's hihetőleg tévedésből történt. Igen jólesne ha egypár soral tudomra adná tisztelt Komám uram hogy megbocsájt illy sokáigi halgatásoméért.

Fogadja legszivesebb üdvözetem mint tisztelt komám asszony mint kedves komám uram részéről, 's engedje tisztelő barátnéának nevezni

Vörösmartynét.

Kolozsvár, febr. 12-én. 1856.

Tisztelt Komám Asszony! Mult hó 16-án tisztelt nagyon becses válassza ohajtva várt megnyugvásomra vezetett; miután Deák barátom által kedvetlenül értesültem volt Komám Asszony egészségibe szenvedésiről. Szivemből üdvözlem meggyógyulását minmagunk tisztelőjiért, és boldogult barátom hátrahagyott drága zálogaiért: a kiknek ereikbe ha csak egy csöp vér vagyon derék apjukéből, jo annyok okos lelkes vezetése alatt neveknek s nemzeteknek diszökre kell vállniak. Éltesse jo Istenünk kedves Komám asszonyt sok időkig kívánt egészségben, hogy magasztos elhivatásának megfeleelve, boldogito mivén, soká lehessen szemléltetője.

Hogy ha szabadságot vehetek, közelebb tekintve véleményezni is: Boldogult Barátom árvái, pusztán anyagit ha nem sokat örökölhettek: de potlékul igen egy nagy nevü ő s és elő neveink közt csak nem párjanélkülit: a' mely hazánk egén ragyogva fog fényleni, mig magyar nézheti azt. Több ez uradalom vagy kincses szekrénynél.

És most az ő hű népe készséggel siet elmulasztott kötelességeit árvái javokra levonni. Bizonyságait nagy megnyugvással van örömöm naponta tapasztalni. S most, mikor a' dicsőült neve mellett a' Deák Ferencz áll... Kivánatos jövő felől bár pillanatra se enged kétkednünk.

Bizton reméllem, hogy tisztelt Komám Asszony 's árváira a' kiszenvedett megpróbáltatás után csendes békés jövő vár, mi kedveseknek... Isten kiválasztottjainak jut részükben.

Korosabb napjainkkal edjütt jár a' remény vesztés, 's a' világos szint is sötétnek tekinteni. Hátra hanyatlott napjaim mást tanusitnak. Mert nemzetségünk légköre komorabb ugyan jelenleg, mint valaha, de a' mig jobbjai iránt ennyi kegyelettel viseltetik 's hévvel fellobog... felvirulását oly, biztosan hiszem, mintha semmi sem történt volna. Es szivből üdvözlem e hitet, mint hátra levő kevés napjaim világít 's boldogito szövetnekét.

A vén ember nem igen számíthat bizonyosra a azért most csak mint reményt kell magamban táplálnom, hogy tavasz utolya felé Pestet még egyszer meg láthatom. Kegyeskedjen leg őszintébb nyilatkozatomul venni, hogy vágyaim forrobja lenne Komám Asszony s kedves gyermekei becses személyökben a multnak boldogito érzései közé magamot még egyszer vissza álmodhatni.

A derék Bajzáéktól, tisztelt levelében nem méltóztat emlékezni. Negyed éven át szerencsés voltam őket Pesten látni. Az okos jo ember akkor nagyon szenvedett: azotais vérző szivvel gondolok rá.

Boldogult barátom nevérol s ügyéröl el halgattak lapjaink. Kebellázito, mikor jobbjaink irányukban a' kegyelet feljajdulása is elzáratik!! Egyike levén azon keveseknek, kinek jobb érzése szükségel az ügy állása felöl tisztában lenni . . . Kegyeskedjék tisztelt Komám Asszony véllem e felett tudomássát megosztani mennyibe s mind sikerült Deák Barátom lelkes igyekezése? Legyen nyugodt: nem élek vissza bizalmával: senkivel sem fogom közölni.

Nöm barátságosan üdvözli általam komám asszonyt, szeretett gyermekeit, és Bajzáékot.

Kegyeskedjék kedves gyermekeit helyettem megölelgetni, és barátságos kézszorítását fogadni családi szép neve és erénynei egyik főbb tisztelőjétöl . .

Ujfalvy Sándortól

[Cím:] Tekintetes

Özvegy Vörösmarty Mihálné, született Csajághi Laura
asszonyságnak,
megkülömböztetett tisztelettel
Pesten, Vátzi utca Kapel ház.

VII. ÖZV. VÖRÖSMARTY MIHÁLYNÉ TOLDY FERENCHEZ

Pest máj. 24^{dik} 1856.

Tisztelt Barátom!

Megbocsásson hogy temérdek dolgai közöt még én is terhelni akarom, és pedig nem a' legkellemesebb dologgal, megvallom nehezen is tudtam magamat reá határozni, csak a' legnagyobb bizalom mit ön iránt érezek bátorítottfel meg kérnem e' kis alkalmatlanságra; kérelmem e' következő. Egy mell beteg rokonom, kinek legnagyobb bizalma Szaoer tanár úrban van, jött hozzám hogy megnézesse magát, és tanácsát kérje betegségéről, 's e' szegény beteg rokonai engem kértek hogy beszélnek a' tanár úrral, 's őket véleménynyéről tudosítsam, bizalmokat szinte [jav. ebből: *szinlte*] kötelességnek veszem megtenni mint hogy Bélám <.....> nálók van, és a' legnagyobb anyai gondal örködnek fölötte, Ilonkám betegsége pedig lehetetlenné teszi a' szobámbuli ki mozdulást, 's hogy rokonaim bizalmának egészen megfelelhessek Édes barátom önt kérem tegye meg kis fiamért, vigye el rokonomat Szaoer tanár úrhoz máma délután, hogy melly orába volna legtanácsosabb kegyedre bízom. Bocsásson meg, de csak a' legnagyobb bizalmam és bajom jogosított fel önt megkérnem. izenetét elvárva üdvözlete mellet

mély tisztelője
Vörösmartyné.

[Cím:] Tekintetes Toldy Ferencz úrnak
tisztelettel

Pest.

VIII. ÖZV. VÖRÖSMARTY MIHÁLYNÉ TOLDY FERENCHEZ

Pest Julius 22^{én} 1860

Édes Barátom!

Nem tudom bizonyosan, de most úgy rémlik előttem, hogy én a' Szentember czimü költeményéről szegény megboldogult férjemnek, tegnap önnél Remete cím alatt kérde-

zösködtem, ha e' bohóságot csak ugyan elkövettem volna szelességből, úgy e' szelességért bocsanatot kérek; 's egyszersmind figyelmeztetem önt, hogy ha csak ugyan kegyes akar lenni számomra e' költeményt megszerezni, akkor ne a' Remete, hanem a' Szentember című költeményt keresse. Isten önnel; a' legszivesebb üdvözlete mellett

igaz tisztelője
Vörösmartyné.

IX. VÖRÖSMARTY JÁNOS ÖZV. VÖRÖSMARTY
MIHÁLYNÉHOZ

[Ujszász, 1863. ápr. 24.]

Kedves Lórikám!

Meg bocsájt nekem hogy szives levelére a' válaszal kissé megkéstem: a' gazdák most igen szánandó helyzetbe vannak, a' mi csekély eladni való van, rossz ára, rossz kelete, de a' sovány tavasz, takarmány szűke, nagy adó, só, vas, fa és egyéb szükségesek drágábbak mint előbb, szomorú következésnek nézhetünk elébe, a' repczénk most Áprilban fagyott meg, nem mondom már tovább: az Isten legyen irgalmas és kegyelmes hozzánk.

Örömmel olvastam a' P. naplóban azon kegyelet tellyes intézkedést, melyet páratlan Nagylelkű Gyám Attyuk, az Özvegyek Árvák Véd Anygyala, javukért tenni kegyeskedett: Áldja meg Őtet az Isteni Gondviselés boldog és hosszú élettel, hogy Áldott bölts eszméi, önzéstelen szép erényei, gondal terhelt csüggedetlen fáradozásai magasztos eredményeit, mik a' Haza, Nemzet és Emberiség javáért, törhetlen jellemmel, szilárd akarattal, de lelki meg nyugvással eszközölt — sokáig elégedett Öröm érzettel szemlélhesse.

Áldja meg a' Mindenható azon jeles Egyéniségeket, a' kik felejthetetlen boldogult bátyám lelki barátjai voltak: kik a' meg boldogultnak emlékeért fáradozni, hátra hagyott Özvegye és Árvái javáért, minden alkalommal és környülmények között, kegyelet tellyes tetteikkel, a' fele baráti szeretetnek leg nemesebb, leg remekebb példájával sietnek közre mű-

ködni: ezen tettek jellemzik e' nagy férfiukat, mert szellemük ugyan az a' mi az elhunyt barátuké; e' dicső szellem száljon bő áldásával az Isteni Malasztnak, azon jelesek utódaira, és boldogítsa őket: mi pedig imádkozunk, hogy Árva hazánk, sujtott nemzetünk, jobbainkat soká éltesse, és hogy az utódok mennél többen és mennél többet, a' szép, jó, hasznos, tudományokból tanulhassanak.

Hogy mit? és mikép irjak le boldogult bátyám Gyermekekori éveiből? majd ott kezdem a' Szülői háznál nyert nevelési időből, első iskolánk volt a' Kápolnás Nyéki Reform: iskola, közel volt a' lakásunkhoz, bátyám lehetett 7. éves a' háznál tartott Atyánk tanítót, mert 2 idősebb leány testvéreink és mi ketten tanultunk, ezekkel sok baja volt szegény Atyáknak, ki nem tudott, ki pedig korhel volt, végre a' harmadik évben, egy becsületes fiatalember találkozott, a' ki minket annyira oktatott, hogy bátyámat az 1^{ső} Grammatic: engem a' 2 Normában, be vettek Fehérváron, ott együtt voltunk kosztos szálláson; bátyám midőn az 5^{dik} iskolába lépett [Áthúzva kb. két sor.] a' 6^{dik} iskolát valamint a' 7, 8, 9, — Pesten végezte, mindig jó házaknál gyermek tanításért, koszt és szállással el látva, azután Perczel Családhoz jött nevelőnek, Tolna Vármegyébe Bonyhádra, itt privat a' törvényt végezte, és patvarista az ottani al Ispány, Csefalvay Urnál valameddig nem tudom meddig volt, azután Censurát adott, és pesti lakos maradt; ezt már ugy emlékezem Bajza le írta, a' midőn összes munkái ki adattak, hívebben mint én, mert boldogult bátyám előadása után írta le, a' gyermekkori időnk-ből egyet mást leirok én is, ha nem lesz ösze függő és szabatos, azt írásbeli járatlanságom teszi [Olvashatatlan jel.] együtt tanultunk a' szülői háznál bátyám a' letkét mindig jól tudta, és így vele a' tanítónak nem sok dolga volt, kieresztette játszani, mig engemet sokszor ott tartott — a' fehérvári iskolákban mindig első Eminens volt, pedig otthon soha sem tanult, de az iskolába igen szorgalmas és vigyázó volt, írásbeli feladatát is azonnal ott végezte, a' czifra betűkre nem sokat adott, de jó szabatos olvasható írásával a' tanárai megelegettek, és így neki, mint szelid maga viseletű tanuló-nak, büntetése soha sem lett volna, ha egy véletlen eset

bele nem sodorja; volt egy Ziscercita Direktor és tanár, jelesen az ő tanára, ezek kissé tótós emberek voltak, és szerették a' jó bort, a' délutáni előadáson történt egyszer, hogy a' kato [Levélszakadás miatt két szó hiányzik.] k tanítványát vesszővel akarta büntetni, azt az [Itt szintén.] . . . ifjuság szégyenlette volna, kérték a' tanárt, büntetne [Levélszakadás miatt két szó csonka.] . . . képen, de az nem engedett: ekkor a' egész osztálybeli tanulók oda hagyták az iskolát, a' tanár város hajdukat vévén maga mellé utánnuk ment, annyira, hogy a' Várostól 1/4 orányira levő fűzfás erdőben be közelítette őket, és már a' deákok lödöztek is: ugy nyilatkoztak, hogy ők vissza fognak menni, ha a' hajdukat távolítja a' tanár így azután vissza tértek, de a' tanár elégtételt kívánt, mit a' Direktor akkép adott meg, hogy egyedül egyik nyilvánosan [Levélszakadás miatt két szó hiányzik.] . . . ekkor bátyám <Át-húзва másfél sor.> . . . volt büntetve: iskolán kívüli idejét vidám társaságokban vitatkozásokkal, játékkal szerette tölteni, népmondákat, meséket, nótákat különös figyelemmel halgatta, és a' kik tettzésére beszéltek, ha lehetett borral dohánnyal jutalmazta, kukoricza fosztáskor, és szőlő szüreteken nagy élvezettel volt, de azért ő Magányban is nagyon jól mulatott a' Szőlő hegyről a' Velencei tóra való kilátás az ottani Meleg hegy annyira kedvelt tárgyai voltak, hogy egy helyen órákig ált' körül nézegetett, vacatiókba ilyenkor mindég volt nála könyv is, atyánknak régi deák könyveiből vitt magával, Cicero, Horatz, és más Clasz: munkákat, szerette olvasgatni, már 2^{dik} Grammatista korában falakra kis dar: papirokra irkál Verseket, de azokat azonnal le is törülte hogy olvashatók ne legyenek, sokszor már nagyobb korában nagyobb papirosokra írt, és azokat lapdázásnál szavalgatta, játszó társai kérték, hogy olvassák nekik, vagy adná nekik olvasni, vissza adnák — de azt nem tette soha, történt, hogy lefogták hogy majd erővel ki veszik zsebéből vagy kezéből, minden erejét megfeszítette és addig küzdött, míg tőlük szabadult, és el tépte írását, olly kis darabokra, hogy abbul senki sem olvashatott, szeretett a nép között lenni, de ugy [Levélszakadás miatt három szó hi-

ányzik.]... a' maguk modja szerint társaloghattak beszélgeth [Levél-szakadás miatt két szó hiányzik. másszor valaki azok közül talpra esett tréfát, mesét [Levél-szakadás miatt egy szó hiányzik.] az sokáig emlegette és elbeszélte, történt egyszer mászor hogy atyánk bátyámat is ki rendelte munkásokhoz a' hol kissé szorgalmazni kellett volna vagy inteni őket, az nehezeére esett: azt atyánk is tapasztalván ha csak kerülhette nem erőltette, olyasmivel engem bízott meg, úgy aztán szivesebben ott maradt a' munkásoknál ha én zsörtölődtem velük, sokszor csendet intett is, mondván ne bánts (szegényt) és néha annyira díspatáltunk, hogy utobb [Levél-szakadás miatt két szó hiányzik.] .. meg is verekedtünk, a' mi abból ált, hogy ne [Levél-szakadás miatt két szó hiányzik.] ... ütlek 's hanem engedtem meg is tette; hanem mikor én az 5^{dik} bátyám a' 6^{dik} iskolába jártunk, soha többé nem verekedtünk de még nem is verseny [Levél-szakadás miatt olvashatatlan.]gtünk. még akkor se lovaglásra sem vadászatra nem volt kedve, a' lovaglásra ugyan sohasem, a' vadászatot később nagyon kedvelte, könyörületes szíve volt, ha látott szegényt, beteget, azon segíteni legnagyobb öröme volt, szilaj természetü 's rosz erkölcsü gyermekeket az ő társai között nem tűrt, inkább elhagyta tanuló társait, míg azok is belátva jó szándékát, a' mattul elidegenettek; zenére sem volt hajlama, atyánk tanítatott egy évig hegedülni, az öregpati karus volt a' mesterünk, de félre tette hamar a' hegedüt, atyánk nem erőltetett bennünket, semmi olyásra, mihez kedvet, hajlamot nem tapasztalt; nagy örömmel fogadott, mikor vacatióra hazaérkeztünk, első szava volt, hányadik vagy, Miskafiam, az felelte 1^{ső} hát Jancsi? 4. v 5.^{dik} nagyon szerettem volna ha te is első lehettél volna, én sírtam és fel tettem magamban mindanyiszor hogy jövőre leszek, tanultam későn korán, bátyám sohase tanult, és még is mindig első lehetett — én pedig hátrább estem, mert kissé vásott gyermek voltam: ruháját szerette tisztán tartani, nem is szakadt el olly hamar mint enyém, atyánk mindig azon csudálkozott, hogy egy kelméből volt ruhánk, de azért az enyim sokkal hamarabb elszakadt:

pedig ő is játszott, birkozott, de nem úgy mint én Atyánk magyar ruhában járatott bennünket, meg volt mondva koszt és szállás adó Urunknak. hogy ha elsők leszünk akkor bőven zsinorozott sujtásos nadrág, dolmány és sarkantyus czizma lehet, Husvétra-vacatiora, atyánk sokat mondta hogy fiaim iparkodjatok németül beszélni, jól irni Olvasni, mert a' nélkül nem sokra megy mai világban az ember, és ezért mindig olyan helyre adott a' hol az Ur és háznépe németül beszéltek, mikor Husvétra Vacatiora haza tértünk, kérdezte, tudtok é' fiaim valamit már németül — mi halgattunk, Atyánk pedig e' halgatást elérte többször nem kérdezett hanem azt mindannyiszor elmondotta, hogy fiaim mennél több Nyelveket beszélünk annál könnyebb a' Világban Megélnünk, mert látjátok, csak idehaza is, vagynak Aratóink Svábok, az is németül beszél, kaszásaink (Bugerok) Trencsén Árva Megyéből, azok tótul beszélnek, milyen jó volna őket meg érteni, és Velök a' mi akaratunkat meg értetni: de hát még ha valaki, a' világban látni akar, Országot Világot be járhat, kereskedés vagy egyéb foglalkozással, nem lehet megmondani, mennyire jó esik az embernek, ha egy ismeretlen Vidékben magát kifejezni képes, — de mellesleg legyen mondva közbe közben, még is Atyánk nyilatkozataiból úgy vettük észre, hogy a' Német Csaló nagyobb részt, és Galád jellemű, ezt nem mertük neki megmondani, hogy ő haragszik a' Németre és minket csaknem erőltet, hogy tanuljunk németül, egyszer már nagyobbatskák voltunk, az iskolában majd minden gyermek pantalon és kaputot kapott Szüleitől, kértük Atyánkat, kegyeskedne nekünk is pantalon nadrágot és kaputot varratni, fiaim, míg én varratok nektek ruhát, addig nem leszen se kaput, se pantalon, majd ha magatok szerzitek be a' ruhát, nem szólok bele, millyent varrassatok . . . u: i: Mihály bátyám forradalomba még is úgy intett engemet, Ötsém van ám becsületes német is: ne szidd áltáljában a' németet.

Én mondá tovább, nem azért akartam hogy tí németül tanuljatok, hogy németek legyetek, csak azért, hogy tudjátok azt a' nyelvet is, mire majd ha ember kort értek szükségetek lehet: látjátok én sem teszem le a' magyar zsinoros ruhát,

és sarkantyus csizmát, mert magyar akarok maradni: e' szavak után mélyen halgattunk, a' pantalon és kaputrol, mert kedves jó lelkü atyánk tekintetibül sokat tudtunk már akkor is meg érteni — Ő is a' leg jobb hazafiak, fele baráti szeretettel páratlan jellemű család atyák egyike volt, kora halálá az érzelem fájdalmai ép úgy mint Szeretett Mihály fiánál a' szivben rejtegetett és soha nem nyilvánított <nyilatkozott>. mély fájdalmak okozhatták inkább mint testi bajai; boldogult bátyám is keveset panaszkodott, és ha néha, még is test véri körben fájdalmas érzelmei ki törtek, utolsó volt megemlíteni saját érdekét, már serdülő korában, a' haza és nemzet sor-sán aggódott gyötrődött — olyan volt szeretett Atyánk is, Ő-neki is korán jöttek a' családi terhek, miket becsületes jellemmel és utodaira jó példa adással, de meg az idők mostohaságai által meg hiúsult remények érzete mélyen sebzették gyengéden érző szivét, sujtották, és így a' test gyengébb lévén a' leleknél életének úgy szolva java korában kellett elhagyni kedveseiket, Kedves Lórikám igaz hogy én sokat irtam most bár későn is — ebből ugyan kevés lehet érdemes arra hogy a' közönség elébe jusson, de mivel úgy írta nekem, hogy majd ebbül ki olvassa és választja T. Gyulai Pál úr azokat a' mik a' közönségnek tudni valók; előre meg mondtam hogy nem leszen öszve függő és szabatos, röviden akartam de mind hiába volt, az én életem nem élet, nints olly korai idő ha felkelek hogy itt ne volna sok nép, mert a' nép <népért.> e' mondhatlan oltsó időben majd éhen haló, kér gabonát pénze nints — kér takarmányt, földet, ez regvel délbe estve rendesen, azután a' sok Vármegye járás, most Csend biztos, Uri biztos, hetvenkedik, Finantz, jövedelmi adó felügyelő, de hát ki kell nézni, a' gazdaságban is, se kint sem ben, egy pillanatyi békés óra, elővettem e levelet, már husszor legalább és akartam valami ki merítőt, és érdemes tárgyat leírni, de az nappal hijába volt, szégyenlem hogy szíves felhívásának csak ekképp feleltem meg. — épen két hete lesz holnap, hogy megkezdttem leveletem, de hány nap volt olyan, mellyben semmit sem írhat-tam, nem tudok olly erős lenni, hogy eféle bajoktól nemekül-jek, felzavarva-boszusan kell egy két sort írnom, mikor elolvasni ki igazítani nem lehet időm, ma esős idő van, mit

olly régen vártunk, be zárkoztam, de majd kifeszíték sarkából az ajtot, végre ki kell nyitni, így hát nem vagyok képes a sok kérdésés kérés, követelés ros z hír jelentések közt, valamit tehetni — vegye Kedves Lórikám ezeket ugy mint a legjobb akarattal készülteket; mint előre is mondám nekem mióta gazda vagyok, nem voltak nehezebb, át nem gondolható bajaim a' mostaniaknál, de mamár erősen fogadtam, hogy levelem bezárom, Isten Áldása száljon magára és Kedves Gyermekreire — az egészség is itt nagyon gyér, egész ház népem Csusz, Nátha huruttal tele, magammal együtt, de hadd jöjjön csak Május majd ha szép zöld lészen az a' Május, rá huzatom a' czigánnyal, csokoljuk mindnyájan gyermekeivel

Ujszászon Április 24^{ikén} 1863

Szerető rokona
Vörösmarty János.

X. VÖRÖSMARTY JÁNOS GYULAI PÁLHOZ

(Ujszász, 1863. *Julius* ?)

Tekintetes Ur!

Bocsánatot kérek, hogy kegyeletes soraira válszom elkésett: mi még az inséget most érezzük legjobban — kifogyván élelemből pénzből az éhező néptől zaklatva — sem éjelünk sem nappalunk, aratunk már de a' nyomtatásra alkalmas idő nem jár, hogy valamit már ujból vehetnénk vagy a' néptestbe lélekbe ki fáradva voltam — gyertyával már épen nem tudok írni — nappal is nehezen megy — de meg a' nép járkálás miatt tellyességgel nints időm, <azért> most már kissé csendesedik a' zaj, sietek 'Tekintetes Ur kérdéseire felelni.

1. Édes Anyánk mikor és holhaltmeg, hol lakott rendesen — milyen Aszony volt?

Édes Anyánk megholt Velenczén 1834 sept. 2⁶ élete 64 éviben — Atyánk meghalt 1817 Juliusban Pesten — annak holta után még Anyánk a' ki Velentzei Meszlényi Antal féle

haszonbérelt birtokon lakott ki telvén haszonbéri ideje falu Velenczébe Meszlényi Ignáztól — utobb Meszlényi Ferentztől Árendált mindig kissebb kissebb birtokot, mert minden gazdálkodása kárral ment, mi iskolába voltunk, egyik idősebb leány testvérünkkel gazdálkodott — de a' legfőbb az volt hogy Atyánk rendeletét nem követték — mert az azt rendelte — hogy a' falusi gazdálkodással azonnal felhagyón, gabonát birkát marhát szőlőket borokat mind eladja, az adosságot ki fizesse, a' mi pénz marad a' Fehérvári-Városi Árva pénztárba be tegye, és a' fehérvári ház föld szőlőből meg élhet — nem így cselekedvén 5 év alatt semmi se maradt, <csak> az adosság — nem fizettett; a' legelső volt, a' ház és föld eladás — marhát birkákat el kapkodták — így aztán nagy szükségét látott Szegény Anyánk — nekünkse volt, haza sem mertünk menni — azért ott még is voltak könyörületes szívü emberek, kik segítették Anyánkat, de már ekkor nagyonbáncodott, gyermekei elhagyták és az annyira fájt bánatos szívének, <neki> hogy többnyire ágyba fekvő volt — én azután rá beszéltem hogy jönne be Fehérvárra tisztességes lakást szerzek és tehenet tartok neki, hogy jó teje legyen — mert a' tej kedves eledele volt, így osztán Fehérváron lakott 2 évig, már ott voltunk 4^{en} testvérek, láthatott mindennapis bennünket de mégis csak ki vágyott — kivittük Gárdonyba ott egy Nemes Ur adós volt: 3 évre földeket és lakást adott — de itt megint nem tudott meg szokni — siránkozván, hogy neki tsak Velenczén volna jó, közel a' Szőlőhöz hogy minden nap ki járhatna de már az utolsó szőléjét is elvették a' hitelezők. — Kedvéért nem nyugodtam még a' szőlőt vissza nem vettem és ott tisztességes lakost fogadtam — már ekkor Mihál bátyám is évenként 200 Vtot segített — ezen néhány éveit aztán meg elégedéssel töltötte — meg lehetős nagy kertje tágas udvara és közöl a' szőlőhöz.

Azt is méltóztatik kérdezni, hogy édes Anyánk milyen asszonyvolt?

Édes Anyánk középtermetű és meg lehető testalkotásu — szép arcz vonásu nem szappanyozott de igen szép természetes barna piros bőrü — hollőfekete hajü — de öly gazdag hogy bokáig ért, ha le ereztette — és 64 éves korába még egyszál

sem volt ősz szelíd természetű, jó adakozó szívű, vallásos, szorgalmas fáradhatatlan a' gazdaszonykodásban, nagyon jó magyar konyhát tartott — a' gyümölcs aszályás be főzés — sajt-készítés — egy szoval neki télen nyáron mindig sörgősebbnél sürgősebb dolgai voltak — betegeket is gyógyított nagyon gondos volt a' házhoz minden féle jó füveket gyökereket annak idejébe be szárítattni és el tenni. Vakok gyógyításában különös szerencséje volt — és flastromokat igen jokat készített — hanszor történik a' gazdaságba csont törés<ek> — kasza sarlóval sebzés, azokat nagyon hamar gyógyította.

Testvérek 9 voltunk 5 fiu 4 leány Mihál jogot végzett és Ügyvéd let 4 fiu csak gymnazialis iskolát — és gazda tisztak lettünk <lettek>.

Hogy Mihály bátyám 827 Fehérvárott akart volna lakni, nem tapasztaltam, sőt ellenkezőt, mert kis városba igen, faluba meg nem maradt mulatni se <igen> — hanem Pest — vagy Pusztán, Pusztán szeretett nagyon lenni — de 829 tartózkodott egy nyáron Vörösmarty Zsigmond Unoka bátyánknál Kís Keszíbe, Fehérvárhoz 1/2 orányira Grof Nádasdy Tamás jószágán — az Unokabátyánknak Urhidán és Ságbon szülője volt és csaknem naponként oda ki kocszitak, vagy vadászva ki ballagtak, a' lakásánál is nagy kert Nagy Méhes a' Szőlőbe szép Gyümölcsös és Méhes — ezekbe találta magát jól Mihály bátyám, nagyon jól mert nyáron a' nép a' mezőn lévén kertekbe csak regvel, nappal csak a' méhek dongása, más nem háborította, itt sokat is dolgozott, itt írta ugy emlékezem a' *Tünde és Ilma* című munkáját, mellyet Pesten, a' Censurán vissza vetettek, hanem a' Fehérvári Censor akkor Iskolai Direktor mint egykori tanítványát nagyon szerette bátyámnak tanára volt és nagyon nagy öröme volt mindig bátyám szép magaviselete és esziben, nem tett akadályt a' munka ki nyomatott — hanem a' *Két Szomszédvár* is itt készült, az Unokabátyánknál jó helye volt, mert az úr még akkor nőtlen volt — de jó gazda jó konyhája és ő maga pedig vendégszerető a' határba a' legszebb vadászat szárnyasokra, a' szőlők mellett nyulakra itt igen jól találta magát — de fehérváron nem lehetett megtartani — mert

akkor kissé németes város volt, a' Nagy Urak lenézték a' polgárt, és a' Megyei dolgok is korlátozott módon folytak — azt nem szerettem bátyám látni — 827 ősszel 828-tavasszal egyszer éppen nálam volt bátyám már ekkor én is Ispány voltam egy nagy pusztán Sz. Ágothán Fő Szolgabíró Fő Fiscus arra utazván beszáltak, megismérték, nagyon biztatták hogy jönne csak haza, jobb lenne mint Pesten, majd ők ajánlani fogják a' Fő-Ispánnál és minél előbb Honorarius Fiscusnak megtétetik

XI. DEÁK FERENC ÖZV. VÖRÖSMARTY MIHÁLYNÉHOZ

Pusztza Szt. Lászlón September 10^{én} 1867.

Kedves Lórim!

Soha nem tudod, vagy nem akard meg érteni, hogy én gyermekeidnek csak szeretetben vagyok édes atyjok, de jogilag nem, sőt szorosán véve gyámatyjuk sem vagyok, mert engem a' hatóság csak segéd-gyámnak nevezett ki, a' főgyám Te vagy. — Én csak tanácsot adhatok, de nem határozhatok, a' határozás joga Tied. Én atyai hatalmat nem gyakorolhatok, atyai jogokat nem követelhetek s föl nem léphetek jogosan, sem úgy, mint Atya, sem úgy mint Gyám, csak úgy mint segéd gyám, 's tanács adó.

Ennél fogva vőddel és nászoddal is véglegesen csak Te végezhetesz mint édes anya, 's ha javaslatomat helyesled Néked kell azt azok elébe terjeszteni, Néked kell velök meg állapodni, mert csak Te vagy arra jogosítva; nem én.

Ugyan azért mint segéd gyám mint tanácsadó, 's jó barát elkészítettem a' házassági szerződést — mint azt én célszerűnek tartom. E szerződés tartalma után be irtam azt is, a' mit vőd és leányod részére biztosításul szükségesnek látok, ha helyesled 's el fogadod ezt közöld minél előbb vőddel, és nászoddal is, úgy mint anyai akaratodat, el mondhatod, hogy ez volt az én tanácsom is, de Néked kell velök végezni, nem nekem. — Bela ki holnap indul, magával viszi e szerződést.

El készítettem Ilona osztál részének ki számítását és ki dolgoztam azon módot, mely szerint ezen osztál még néki ki

adandó. — Fontold meg e' tervet, közöld azt leányoddal, vőddel és nászoddal. s' ha nincs kifogások ellene, sem Néked, sem azoknak, mondjátok meg, 's azonnal lépéseket lehet tenni az árva bizottmánynál, hogy e' terv, ha a' bizottmány is elfogadja, haladék nélkül [jav. ebből: *Bi*<..>] foganatosíttassék, 's a' kötelezvények és pénz minél előbb ki adattassanak. — Ha pedig valamelyiknek ki fogása volna a' tervnek bármely pontja ellen, közöljétek azt vélem.

— Bela mint említém, holnap indul, én pedig valószínűleg szombaton.

Isten veled! csokollak gyermekeiddel együtt. Szerető barátod

Deák Ferencz

XII. PERCZEL SÁNDOR FIAIHOZ

(*Börzsöny, 1824. jan. ?*)

Sándor Moricz Miki!

Atyátok és Anyátok számos Intéseinek legyen ám fogamatja: Meg ne felejtkeztek mind azokról mellyeket szívetekre kötötünk. Isteni félelem, és annak imádása legyen a legelső készüllet — a többi számos Kötelességteknek tellyessítésébe <.....> — mert a mindenható Nagy Istennek áldása mellett, lesztek bizonyosan Vörös Marti Ur eránt engedelmessek, az Iskolában csendes es modos viseletűek s <ova> Figyelmetessetek az Érdemes Tanítóknak szavaira, ennek az léssen a gyümöltse, hogy a Tanulásban iparkodók, előmeneltelt fogtok tenni; az Emberekkel való társolkodásban módosak és tisztessék, azoknak Szeretetit magatoknak meg szerzitek, — és asztán mint Testre, mínd Lélekre nézve jó elkészülve folytatjátok a pályát, mellett a Sors ki mutat számotokra. Fiaim! Okossan, szépen, módossan <törekedjétek> — tegyétek minden lépéstekeket És ha ezen atyai Intéseimnek helyt attok, benneteket szerentsés Jövendő, Minket pedig Szüleiteket Nagy Öröm fog várni — eszt pedig ha valaha atya anya, — mi bizonyossan meg érdemeljük. Legyetek tehát otthon, az asztalnál az Útszán, az Iskolában, Csöndes,

Módos, Szeléd viseletűek. Elöljáróitokhoz Engedelmessek bötsőségek, Egészségekre vigyázok, a Tanulásban gyorsak. Ha így — leszek mindég kegyes jó akaro atyátok, ki is Isten oltalmában ajánylok

Perczel Sándor.

Ezen Leveletem el tegyétek, és minden tsötörtökön elolvasátok fönt szóval, de úgy hogy az egyik olvasván, a másik kettő tisztelettel halgassa Édes Attyának Szent oktatását — Az olvasásban pedig minden Csötörtökön egymást kövessétek — az az egyszer Sándor a másik Csötörtökön Moritz, aztán Miki — olvassa. eszt akarom és javaslom. —

XIII. PERCZEL SÁNDOR FIAIHOZ

Bórsön 31^d Jan. 824.

Fiam Miki!

Örömmel értettem Leveledből, hogy iparkodásoddal Eminens lettél. A mi pedig a viseletedet illeti, minthogy arról semmit sem hallottam, tehát erről is jót, akarok Reményleni, még tudósétást kapok; már pedig édes fiam a Viselet ám a leg első, — szép ugyan Tudosnak, szép Eminensnek lenni, söt fölötte Hasznos is, — de Jónak, Jámbornak és Módos Viseletűnek lenni — ezerszer szebb, és ezerszer hasznosabb — mert bírja bár valaki a leg Nagyobb Böltsességet a Vílágnak minden Tudományiban, és legyen Jó és Jámborságnak, az oly nagyon szükséges rendes viseletnek héjával — a valoban igen szerentsétlen Ember lesz. A mit itten írok, azt én néktek számtalanszor szóval is mondtam, és tsak raitatok ál, hogy Tarátsomat kövessétek, — lám Miki Fiam — hogy járt az, a ki annyi Jó intéseit édes Attyának elfeleitette — van példátok, de boldog Isten! mennyivel szomorua ez a Példa az által, hogy ippen saját Testvértéken kólletik tanulnatok! Tudom azt, hogy bizon Ti is szomorkottok, valamint mi is — Moriczon: ki indulatinak és szeles Módjának, de leg inkább Nyelvének parantsolni nem tudván — magának szégyent, és mint Vörös Marti leg job Barátotoknak, mint néktek, mint pedig

nékünk bút bánkodást szerzett. Kérjétek Testvéri szeretettel, hogy ily ostoba hibában többé ne essen, hogy bennünket többé ne busítjon, hogy különösen Nyelvének és Szeles indulatosságának parantsoljon!!!

Ezzel Fiam néked jámbor és szelíd viseletted, és a Tanulásban iparkodást ajánlok, és maradok Jo akaro kegyes atyád

Perczel Sándor.

[Ugyanezen levél negyedik oldalára:]

Sándor Fiam!

Sajnálom hogy beteg voltál, vigyáz magadra, különösen a hűtéstől vigyáz és a Graditsokon lassan járjatok mind annyian. A mi illeti Tanulásodat, minthogy Vörös Marti Ur a Viseleted ellen ki fogást nem tesz, meg elégszem, de Reménylen hogy ez után is okos viseleted által *Jo és hasznos Például fogsz Eötséidnek szolgálni:* és azon kívül a Tanulásban is mindég előre igyekezni. — Nem írtok semmit, hogy miként megy a Frantzia Nyelv, és a Clavierban való előmeneteltek — jövő Leveledben erről tudósítást várok — a mit Mikinek írtam olvasd el — és kövesd; aztán mindég leszek Jo akaro kegyes Atyád

Perczel Sándor

JEGYZETEK

1. Tárgy

A közgyűlés feladata a 2012. évi költségvetés elfogadása.

2. Előzmények

A költségvetés elkészítését a költségvetési törvény szabja meg. A költségvetés a közpénzügyek főösszege, amely a költségvetési szerv működésének, feladatainak ellátására szolgál. A költségvetés a költségvetési szerv működésének, feladatainak ellátására szolgál.

3. Tárgy

A közgyűlés feladata a 2012. évi költségvetés elfogadása.

4. Megjegyzések

A költségvetés elkészítését a költségvetési törvény szabja meg. A költségvetés a közpénzügyek főösszege, amely a költségvetési szerv működésének, feladatainak ellátására szolgál. A költségvetés a költségvetési szerv működésének, feladatainak ellátására szolgál.

189. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 312.

Bajza Külföldi Játékszin . . .: (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Pest, febr. 1. 1830. írt levelének jegyzetét).

Egy Ódát is küldök a Koszorúba . . .: Megjelent a Koszorú 1831. évfolyamában, Kisfaludy Károly' Sirjára címmel.

190. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 276—7.

Csontos . . .: Csontos István (L. Fábíán Vörösmartyhoz Világosvárott, 9^{ik} Ápril. 1825. írt levelének jegyzetét).

Pesti Nagy Pipa . . .: Az ekkor Kishíd (Kleine Brückgasse)-u. (ma Türr István u.) 7. sz. a. levő kocsmá volt: Zur groszen Pfeife.

Casino . . .: Így nevezték 1851 előtt a Lloyd-palotát, a később Generáli-t „a kereskedők körét”, a mai Roosevelt-tér déli részén. A század végén a szabadelvű párt klub-helyiségéül szolgált. — Lehet azonban, hogy a Nemzeti Casinóról van szó. Ez a Dorottya-utcai Fogel-féle házban volt.

Új drámád kész-e már . . .: A Csongor és Tünde. Megjelent 1831. Székesfehérvár.

Micsoda Horvát János az, ki a Tíz Csapást megrecensédta . . .: Tíz csapás. Írta Ponori Thewrewk (Török) József. Pesten 1830. (Tud. Gyűjt. 1830. XI. k.) — Horvát János személyét csak valószínűséggel

lehet megállapítani. Alapul véve a Tud. Gyűjt. előfizetőinek névsorát, ezek között a következő Horvát Jánosok találhatók: Horváth János székesfehérvári püspök, Horvát János Egyházossalvi Plébánus, Sopronmegye, Horvát (Bogachói) János, Baranyamegye. A levélben kéredezett Horvát János ezek egyikével sem azonosítható. Van azonban egy Horvát János, akit így említ a Tud. Gyűjt. előfizetőinek jegyzéke: Veszprémmegyei Táblabíró, a gróf Zichy familia Archiváriusa. (Tud. Gyűjt. 1827. XII. 143.) Vajon ez volna az a névtelenség alá elrejtőző literátor, aki a Tud. Gyűjt.-ben ezt a „Jutalomtétel”-t tűzte ki: „Kitsoda a' Magyar, Historiai, Törvényes és Politikai Értelemben 's mi az ő kötelessége, mint Magyarok? vagy is kit lehet és kell Magyaroknak mondani 's Magyaroknak tartani a' Historiára, Hazánk alkotmányára 's a' mai időre tekintve, 's mit tartozik az tenni, a' ki Magyaroknak mondatik 's tartatik?” (1822. IV. k. 119–20.) A Hazai és Külföldi Tudósításokból megtudjuk, hogy ez a pályadíj kitűző Horváth János volt, s a díjat Mikusay János nyerte el. (1827. 1. 22.) Vajon ez volna az a Horváth János is, aki a Tud. Gyűjt.-ben bírálatot írt Löhr Die Bewohner der Erde c. munkájáról? (1829. XI. 103–9.) S ez volna az a Horvát János, aki Thewrewk munkáját szellemes gúnnal bírálta? Erre nem lehet biztosan felelni. Feltűnő, hogy neve később nem szerepel a Tud. Gyűjt. írói közt! Avagy talán arra kell gondolnunk, hogy a Horvát János — álnév!?

A' Magyar Akadémiára szánt királyi adomány . . .: (L. Vörösmarty Teslérhez 1830. október—december között írt levelének jegyzetét. — Vty Akad. Kiad. II. 401).

Holeczynek . . . értekezését . . .: Quintus Horatius Flaccus. (Tud. Gyűjt. 1830. X.)

Kisfaludy Monumentumával hogy vagytok? . . .: Kisfaludy Károly halála után társadalmi mozgalom indult meg emlékének szoborban való megörökítésére és munkái kiadására. — „Jelentés Kisfaludy Károly' minden Munkáiról 's felállítandó Emlékéről. Pesten, Július' 6. 1831. A' Kisfaludy Károly emlékére és munkáira ügyelő társaság.” Tagjai: Bajza, Bártfay, Bugát, Forgó, Helmecey, Schedel, Stettner, Szalay, Vörösmarty, Walther. (Tud. Gyűjt. 1831. VII. k. 119–121.) — Az emlékmű rézmetszetben bemutatott képét, helyét s ezek leírását l. Bajza szerkesztette Aurora 1833.: Kisfaludy Károly' emléke.

F. Gábor . . .: Fábíán Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

191. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 332.

Balásházy János (1787–1857) — Ügyvéd, gazdasági író, az Akadémia tagja. Művei: Észrevételek a honni gazdaságbeli szorgalomnak akadályairól és orvoslási módjairól. Pest 1831. — Az 1831-dik esztendői felsőmagyarországi zendülésnek történeti leírása. Pest 1832. — A háztartás és mezei gazdaság tudománya. Debreczen I—II. 1838–9. — Az Akadémia az 1838-i évi nagydíjat Vörösmarty Marót bánja s Balásházy e műve között osztotta meg.

Nyiry István (1776–1838) — Sárospatakon a bölcelet, majd a számtan és fizika tanára. Művei: Nőjogtan. Évkönyvek. III. — A tapasztalati lélekismeretből lehozott Széptudomány. Tudománytár. I. — Az álom philosophiája. Uo. — Az Akadémiának először a fizikai, majd később, saját kérésére, a filozófiai osztályú tagja.

Fábrity Sámuel (1791–1858) — Szepes megye politikai életében élénk szerepet vivő ügyvéd. 1848-ban a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban min. tanácsos. Ekkor ismerkedik meg Bajzával, Bártfayval, Szalay Lászlóval, Szemerével, Toldyval, Vörösmartyval. Egyike a legkiválóbb büntető jogászoknak, akinek számos tanulmánya jelent meg a különböző folyóiratokban. A szabadságharc után Lőcsére vonult vissza. — Művei: Elementa iuris criminalis Hungarici. 1819. — Manuale procuratorum. 1828.

Peveger János (1791–1838) — Történettudománnyal foglalkozó ügyvéd. Művei: Bevezetés a Diplomatiakába. Pest 1821. — Magyar Törvénytár I. 1830.

Teleky . . .: Teleki József, az Akadémia elnöke (I. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 12. April. 1837. írt levelének jegyzetét).

192. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen. Másolata a RK Ki-ban van: Szt. XI. k. XX. sz.

A levelet tartó borítékklapon Kazinczynak ez a megjegyzése áll: Prof. Péczely József Úr levele Vörösmarty Mihályhoz. Debreczen 1831. Március 5d. (Másolat. —)

Pallásom . . .: Pallas Debrecina seu carmina metrica latina et hungarica. Debrecini. 1828.

Péczely József (1789–1849) — Az író fia, a debreceni ref. kollégium nagyhirű, kiváló tanára, könyvtárának vezetője. Tudományos működésében éppen úgy, mint költészetében a nemzeti irány felé fejlődött: Summarium historiae recentioris Europaeae . . . Debrecini. I—II. 1827–30. — A magyarok történetei Ázsiából kijjövetelektől fogva a mai időkig. I—II. 1837. — Lant. A debreceni ref. kollégium növendékei apró kötött és kötetlen munkáiból összeszedte és kiadta P. J. I—IV. 1832–5. (Sz. J. X. 688–92.)

193. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RK Ki-ban van: Szt XI. k. XXVIII. sz. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

KazLev XXI. 506.

194. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

Kaz Gábor 21 8—9. — CZAPÁRY 178. — KazLev. XXI. 523. — Czapáry László után közöljük.

Szíves köszönetemet az ajándékért . . .: Kazinczy valószínű arra céloz, hogy Vörösmarty megküldötte neki a *Csongor és Tündét*, amely 1831 március vége körül jelent meg.

195. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Irattárában van: 16.1831. sz. a Ivret, 4 l.

Megjelenés

BÁRCZAY OSZKÁR: ItK 1895. 209—11.

Vörösmarty levelét a következő események előzték meg.

Az Akadémia megalakulásakor egy kritikai folyóirat kiadását határozta el. Az erre kiküldött bizottság tagjai voltak Dessewffy József „előülése alatt” Döbrentei Gábor, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc és Tittel Pál. Amint munkához láttak, az eléjük gördülő akadályok arra készítették őket, hogy úgy határoztak: Az alapszabály tervezetét elejtik, a megindítandó folyóirat kritikát nem fog hozni; az esetleg szóba kerülő munkát két-két tagnak kiadják, akik a heti ülésen felolvassák jelentésüket, az egyiknek hiánya a másiktól kipótolható lesz, s az így kialakult kivonat kerül majd bele a Tudománytárba, amely 1831-ben indul meg.

Amikor Szalay László verseskötete, a Bimbók, 1831-ben megjelent, a fent hozott határozatnak megfelelően Kazinczy és Vörösmarty kapták meg, hogy jelentést tegyenek róla. Kazinczy az 1831. márc. 31. heti ülésén bemutatta jelentését, amely azonban nem kivonat, hanem elismerő bírálat volt. Vörösmarty ezzel szemben egyszerűen csak négy költeményt közölt, és hivatkozva a kiküldött bizottságnak a nagygyűléstől elfogadott határozatára, mely szerint minden kritika tilos, szembefordult Kazinczyval. Kazinczy ezután 1831. ápr. 5-i heti ülésben felolvasta átdolgozott munkáját, de Vörösmartyt ez sem elégítette ki. Ekkor a nagygyűlés úgy határozott, „hogy tétessék ez (a kivonat) most a levéltárba, s terjesztessék majd a jövő évi gyűlés eleibe.” Kazinczy nem szólt hozzá Vörösmarty véleményéhez. Az őszi nagygyűlésen azonban már nem tudott megjelenni, mert augusztus 22-

én meghalt. A gyakorlat egy darabig neki adott igazat. Egy év múlva azonban a nagygyűlés mégis úgy döntött, hogy a folyóiratban „az előadás formája ne bírálható és vitatkozó, hanem inkább értesítő és közlő legyen.” (BÁRCZAY OSZKÁR: A Tudománytár Ante Actái. ItK 1895. 109–115., 206–214. — L. Vörösmarty levelét Kőlcseyhez. 1837. ápr. 12.)

196. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 106.

Gyuri . . . : Stettner György.

Kisfaludy . . . : Kisfaludy Sándor.

197. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 329–30.

Ma az az 1^a Juni . . . : Elírás Július helyett.

Balásházy János . . . : (L. Balásházy Vörösmartyhoz. S. A. Ujhely. 1831. febr. 20. írt levelének jegyzetét).

198. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 277–8.

A' történetek mezeje . . . : A kolerától sújtott vidékek.

Bohus ház . . . : (L. Fábíán Vörösmartyhoz Ó Aradon, 28^{ik} April. 1825. írt levelének jegyzetét).

Periculum est . . . : Hinni éppen olyan kockázatos, mint nem hinni.

F. G. . . . : Fábíán Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny. 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

199. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Fábián . . .: Fábián Gábor (L. az előző levél jegyzetét).

Kresznerics szótárai megérkeztek . . .: *Kresznerics Ferenc* (1766–1832) – Sopronban, Pozsonyban végzi tanulmányait. 1790-ben szentelik pappá. Nádasdon, Salomvárt, Apáthiin, Zalaegerszegen káplán. A szombathelyi líceumban 1793–1812-ig a bölcselet tanára. 1812-ben sági plébános. Ő az egyetlen, aki a katolikus alsó papságból lesz az Akadémia tiszt. tagja. Az Akadémia nagydíjával koszorúzott műve: *Magyar Szótár gyökérrenddel és deákozattal*. I–II. Buda 1831–32.

Az egész magyar tudományos világ szinte becsületbeli kötelességének tekintette, hogy Kresznerics szótára megjelenhessék. Azért, amikor az első szakasz A–G-ig nyomtatásban kijött, amelyről igen elismerő bírálatot írt Vörösmarty a Tud. Gyűjt.-ben (1831. VI. k. 116–7.), akkor a magyar szellemi élet kiválóságai a következő felszólítással fordultak a magyar társadalomhoz: „Mi kiket e' szótár' kiadására, a' közügy' szerelme 's a' Szerző iránt, nagyobb részint ismeretlenül, viseltető tisztelet' 's hála' érzelmei egyesítettek – a' reménylett egész jóvedelem egyáltalában a' Szerző' tulajdona maradván, – nem várunk jó szándékunkért egyéb jutalmat azon örömmel, hogy ezt tehetségünk szerint közvilágra segélmi iparkodtunk; 's távol minden önhaszon kereséstől, a' legtisztább czélből kérjük-fel ezennel, egész hazafiúi bizodalommal, a' két Nemes Hazában, minden jóakaróinkat 's barátainkat egyenként 's egyetemben a honi nyelv' minden barátait, hogy e' közhasznú munka kijöhetését, előfizetők' gyűjtése által eszközni méltóztatassanak. Költ Pesten, Augustus 2od 1830. – Bajza, József. Bártfay László. Bugát Pál Orvos Dr és Prof. Fáy András. Fenyéri Gyula. Forgó György Orvos. Helmezy Mihály Phil. Dr. Kisfaludy Károly. Schusztér János Orvos Dr és Prof. Szalay Imre Phil. és Theol. Dr. és Prof. Vass László Theol. Dr és Prof. Vörösmarty Mihál. Walther László.” (Tud. Gyűjt. 1830. VII. 108–111.) – Kresznerics a szótár megjelenését nem érte meg, mert 1832-ben meghalt. Pályaképét Szilasy János rajzolta meg a Tud. Gyűjt.-ben, 1832. VIII. k. 3–50.

A teljes szótárról az első bírálatot, helyenként kifogásokat emelve, általában azonban nagy elismeréssel Horvát István írta. (Tud. Gyűjt. 1833. V. k. 110–119.) – Kresznerics Ferencről megemlékezett a Poseniensis Ephemerides Politico-Statisticae is: „Defunctus opere „Magyar Szótár gyökérrenddel” quod complurium patriae amore flagrantium civium sudore compilatum sub prelo est, immortalam sibi peperit memoriam.” (Nro 11. Die Veneris 10. Februarii 1832.)

Gyuri . . .: Stettner György. – *Barátod . . .*: Fábián Gábor.

A tegnapi Ujságból olvasom az öreg Kazinczy halálát . . .: „Kazinczy halála. Kassa Aug. 24-ikén 1831. Mély megilletődéssel és szomorúsággal jelentjük minden igaz Magyarinak, ki Hazája tsinosodását szívből

óhajtja, Literaturánknak kipótolthatatlan veszteségét, ugyan is Tek. Tudós Kazinczy Ferencz Ur, a' Magyar Nemzeti Akadémiánknak rendes tagja, több Tek. Ns Vgyék Tábla-Birája, rövid betegeskedés után Széphalmon, e' f. hónap 22-ik napján, érdemekkel teljes életének 72-ik évében meg halálozék. Mit tett ő a' nemzeti Literaturában, nints tsak valamire pallérozott Magyar, a' ki nem tudná 's háladatosan meg nem ösmerné. Áldás és örök békeség az illy nagy érdemű hazafiúnak hamvaira." (Hazai és Külföldi Tudósítások. 1831. II. Nr. 18.) — Kazinczy halála hírének közölte a Posonienses Ephemerides Politico-Statisticae is: „Cassovia, de 24 Aug. 1831. scribunt: Dnum olim Franc. Kazinczy de Eadem, Eruditae Societatis Hungaricae Commembrum Ord. et compl. Cottum Tab. Jud. Assesorem, de Literatura hungarica meritissium — post brevem infirmitatem die 22. praedicti mensis, anno aetatis 72, mortuum esse". (Nro 70. Die Martis 6. Septembris 1831.) — (SZABÓ DÁVID: Könnyhullatás A' Hazai Dísze Tek. Tudós Kazinczy Ferencz Ur Elhunytán. Koszorú 1831.)

200. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Kis János (1770—1846) — Nagybarátiban, Kővágóörsön, Nemes-Dömölkön és Sopronban ág. l. ev. lelkész, majd püspök. Az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja. Kölcsénytől és Kazinczytól igen nagyra értékelt író. Majdnem minden lírai műfajt művelt. Mint műfordító sokoldalú. Ő fedezte fel Berzsenyit s hívta fel rá Kazinczy figyelmét. Ő alapította meg a soproni ev. líceumban a Magyar Irodalmi Társaságot, amelynek más intézetekre is serkentő hatása volt.

Kis János fordításának egész címe : Xenophon: Sokrates Nevezetesegei. Kassa 1831.

Eggenberger, Müller és Wigand . . . : (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. irt levelének jegyzetét).

201. Kézirat

A levél autográf; a MTA Kézirattárában van: Vty Lev. Negyed-rét, 7 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 107—108. l.

Ti már által usztátok a' Cholera veszélyes tengerét . . . : Bártfaynak Wesselényihez 1831. aug. 28-án és Kölcsyhez aug. 31-én irt leveléből tudjuk, hogy Pesten júl. 14-én volt az első haláleset, utána vesztégzarat rendeltek el, Pest és Buda között is, augusztusban tetőződött

a járvány. A zárlat Pesten is elégedetlenséget és inséget okozott, a diákok és a mesterlegények fellázadtak, a katonaság elfojtotta megmozdulásukat. (ItK 1906. 244. l. Vty Akad. Kiad. 2. k. 423. A pesti koleráról I. BARTA ISTVÁN: Az 1831. évi pesti koleramozgalom. Tanulmányok Budapest múltjából. XIV. k. 445. Ugyanott a régebbi erre vonatkozó irodalom bibliográfiája.) Kőlcsey Bártfayhoz 1831. szept. 20-án írt leveléből értesülünk, hogy ekkor már négy északkeleti megyében feloldották a zárlatot (KÖLCSEY: ÖM 1960. 3. k. 396.), viszont Széchenyi naplói arról beszélnek, hogy a kolera a Dunántúl egyes helyein még az ősz folyamán is szedte áldozatait.

Deák — mint leveléből kitéjük — elítélte a túlzott járványvédelmi intézkedéseket. Kőlcsey is így ír erről említett levelében: „ezen cél ellen történt bezárások, ez az egész ország machineriájának erőszakos megállítása, mit okozhatott természetesebben, mint fájdalmat és bosszút?” (I. h.) A megyék intézkedései valóban sokszor többet ártottak, mint használtak a lakosságnak, nemcsak az értelmetlen és első-sorban a jobbágynépre nehezedő túlkiadásokat, de egyes vidékeken nélkülözést, sőt éhínséget is okoztak, és egyik közvetlen okaivá váltak a felvidéki jobbágyfelkeléseknek. (HORVÁTH MIHÁLY: Huszonöt év Magyarország történelméből. Pest 1868. I. k. 266—268. l. — Magyarország története. Egyetemi tankönyv. Bp. 1961. 207—208. l.)

Praesidialis . . . helytartósági irat.

Bátyám kéret . . . : ti. Deák Antal.

Lesz e' ország Gyűlés? . . . : A kolerajárvány miatt az országgyűlést 1832-re hívták újra össze, s ez decemberben kezdte meg munkáját. Ez volt az első igazi reformországgyűlés, mely napirendére tűzte a jobbágyrendszer kérdését. Deáknak ez a szép levele, mely tiszta lelkiismereten alapuló nyugalmáról épűgy vall, mint mélységesen humánus gondolkodásmódjáról, mintegy előhangja az 1832—36-os országgyűlésen való szereplésének. Ekkor Kőlcseyvel és Wesselényivel együtt az ország átalakulását előmozdító reformok hirdetője és az országgyűlés egyik nagyhatású szónoka. Kőlcsey mellett ő tartotta a legjelentősebb beszédet az örökváltság érdekében. (HORVÁTH MIHÁLY: Huszonöt év Magyarország történetéből. Id. kiad. I. k. 386—391. l. — Magyarország története. Egyetemi Tankönyv. Bp. 1961. III. k. 220. l.)

A levél stílusa is előzi az ezután kibontakozó reformkori politikusét: a minden retorikától és pátosztól ment, de azért mindig irodalmi szabású nyelve szólal meg itt.

Populus esuriens timere nescit . . . : az éhező nép nem ismeri a félelmet.

Gyuri . . . : Stettner György.

202. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és Uj Irók. 4 r. 319/I. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

JENEI 341—2.

A levélről hiányzik a keltezés. Tartalmából azonban pontosan megállapítható.

Teslér . . . : Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, Sber 15kén 1821. irt levelének jegyzetét).

V forint . . . : Váltó forint.

Klobusiczky hitvány német firkálásait . . . : Klobusiczky Pál munkái: Der Sittenlehrer. Pesth I—II. 1827. — Die vornehmsten Wahrheiten. Pest I—IV. 1829. (L. Deáknak Kehidán, Febr. 24. 1832. irt levelét Vörösmartyhoz.)

Kilidn . . . : (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. irt levelének jegyzetét).

Kereszt útca . . . : Ma: Veres Pálné u.

Horvátról tett kérdésedre . . . : *Horvát István* (1784—1846) — A Nemzeti Múzeum országos könyvtár-öre. 1823-ban a pesti egyetemen az oklevél-, nemzeti- és címetudomány tanára. 1837-ben ugyanott a magyar ny. és irodalom tanára. Történetíró. Elfogult, de lángoló magyarságával, ettől befolyásolt tudásával és tanításával nagy hatással volt tanítványaira. Eleinte Vörösmarty is lelkesedett érte. Egészen Horvát István „déliabó” szellemét tükrözi vissza a Gondolatok a magyar nyelv eredetéről c. értekezése. (Tud. Gyűjt. 1828. II. k. — L. KISS ERNŐ: Vörösmarty mint nyelvész. Értesítő A Kegyes Tanítórendiek Váczi Főgymnasiumáról az 1894—5. tanévben. 40—50.) Költészetére is hatott: Zalán futása. Magyarvár. Rom. Hedvig. De később már egy új nemzedék kritikus távolságára állott tőle. (Kritikai Lapok. III. f. 86—98.) Azonban soha nem rombolta le tekintélyét olyan indulatos türelmetlenséggel, mint Bajza: „Horvát állításaiiban több a lelemény, mint a valóság, több a képzelődés, mint az ítélet . . . Következései néha egész abszurdumig vezetnek . . .” (Kritikai Lapok IV. f. 108—9.) „. . . Horvát pályája nem az én pályám.” (Uo. 112.) „. . . Elért és rothadásnak indult tudós.” (Uo. 135.) Toldy sem fékezte ellenszenvét vele szemben. Igaz, hogy tárgyilagos képet rajzolt róla Irodalmi Arczkepeiben (Bp. 1856. 44—57.), de azért „a sötét, türelmetlen, erőszakos és darabos Horvát István élt felejteni nem tudó emlékezetében.” — I. Vty Akad. Kiad. II. 436.)

Tittel Pál (1784—1831) — Csillagász. Tanulmányait külföldön végezte. Hallgatta Gauss-t és Herschelt. 1824-ben a budai „csillagásztoronny” igazgatója és a pesti egyetemen az asztronómia tanára. Számos jeles értekezése jelent meg a hazai és külföldi lapokban. (L. A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. 1835. II. k. 8. l. — ÖM 1884—85. I. k. 398. l.) — Vörösmarty, mint a kolerajárvány legnagyobb áldozatait emeli ki Kazinczy és Tittel halálát. Ekkor írta *Tittel halálakor* c. költeményét is. (L. Vty Akad. Kiad. II. 102. 423.)

Híre van, hogy püspöktök lesz primássá . . . : *Bárvó Szepessy Ignác*

(1780—1838) — Egerben született. Tanulmányait Egerben, Pesten, Bécsben végezte. 1804-ben szentelték pappá. 1808-ban egri kanonok, 1820-ban erdélyi, 1828-ban pécsi püspök. A nemzeti nyelv, a magyar művelődés és tudomány páratlan érdemű pártfogója. Klimó György püspök 15 000 kötetből álló könyvtára számára, amelyet a magáéból is gazdagított, külön épületet emelt, amelynek élére Koller Jánost, a kiváló történetíró-t állította. Tanítóképzőt, majd liceumot alapított bölcsészeti és jogtudományi tanszékekkel, könyvtárral és nyomdával. (Erre vonatkozik Vörösmarty kérése: „Írj valamit az új pécsi iskoláról.”) Magyarságára jellemző, hogy a halotti, házassági és keresztlő anyakönyveket magyar nyelven íratta, a Szentírást magyar nyelvre fordította: *Ószövettség*. 1831—3. — *Új Szövettség*. 1834—5. Még a liturgia nyelvét is meg akarta magyarosítani, ez a terve azonban nem sikerült. Az Akadémiát 1832-től évi 600 pfrt-tal támogatta. Vörösmarty nem volt mindig ilyen elismeréssel róla. 1830-ban éles epigrammát írt ellene: Sz...yre c., amikor az 1830. országgyűlés okt. 5-én tartott főrendiházi gyűlésen azt indítványozta, hogy az alsó és felső tábla közt az üzenetek ne magyar, hanem magyar és latin nyelven váltassanak. (Vty Akad. Kiad. II. 162. 558.) — Kopácsy Sándor primás halála után nem Szepessy Ignác, hanem Hám János szatmári püspök lett az utóda. (Érdemeinek értékelésére vonatkozóan l. Bajza levelét 1826. ápr. 7. Kazinczyhez. KazLev. XX. 5—6. — Mendlik Ágoston Négyessy báró Szepessy Ignác pécsi püspök. Hazánk. Szerk. Török Pál. 1858. 129—33. — WALDAPEL JÓZSEF: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből 296—7. — GÁLDI L.: A magyar szótárirodalom a felvilágosodás korában és a reformkorban 432—3.)

Ti szegényebbek buzogtok . . . tehetség nélkül . . .: Vörösmarty arra céloz, hogy Teslér s vele számosan az alsó papság közül tele vannak az alkotás vágyával, de ehhez nincsen megfelelő anyagi képességük.

Actiák . . .: (L. Vörösmarty Horváth Ferenchez Pest, febr. 1. 1830. írt levelének jegyzetét).

203. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 330—1. — LUKÁCSY—BALASSA 132—3.

Balásházy János . . .: (L. az előbbi levél jegyzetét).

A levélről hiányzik a keltezés. Megállapítására Balásházy János munkája: Az 1831^{dik} Esztendői Felső Magyarországi Zendületeknek Történeti Leírása. Pesten, 1832. — szolgál. Eszerint a zempléni lázadás Szécs Keresztúr községben tört ki 1831. július 25. A következő fellázadt falu Terebes, majd Isép volt, ahol a forradalmi mozgalom

aug. 2-án jelentkezett. Aug. 3-án tovább harapódzott, és az újhelyi, nagymihályi és sókúti kerületeket gyújtotta fel a zendülés, amely kb. aug. 6-ig tartott (16., 49., 60–1.). Valószínű tehát, hogy Balás-házy a levelet aug. első felében írhatta. Ezt igazolja az is, hogy a levél minden szaván érezhető a közvetlen átélés közeli izgalma. (L. még Kazinczy Ferenc levelét a felvidéki koleráról és zendülésről Teleki Józsefhez. Széphalom, aug. 17d. 1831. — IVÁNYI BÉLA: A római szent birodalmi széki gróf Teleki család gyömrői levéltára. Szeged 1937. 411–4.)

„A középkor borzasztó járványának, a pestisnek helyét a tömegpusztító járványok sorában az indiai eredetű bengali kolera foglalta el, mely 1826-tól kezdve Elő Indián és Perzsián áttörve, Török és Oroszország felől fenyegette Közép-Európát. Ellene éppúgy, mint a pestis ellen, csak quarantine-nel, egészségügyi zárlattal védekeztek az államok, kordonokat állítottak fel, és velük valósággal elzárták s éhenhalásra ítélték azon vidékeket, melyeken a járvány kiütött. Az orvosok bizmut-porrall akarták gyógyítani s dezinficiálásra klórmészt használtak. A „ragadványos epemirigy” ahogy nevezték, feltűnés nélkül elterjedt a tisztátalan vizek segítségével, a műveletlen földeken, s 1831 nyarán egyszerre tört ki a Lengyelországgal és Galiciával határos északi vármegyékben, meg a török határ mellett a Bánságban. 1831 és 1832 első felében az ország minden részébe elhatolt, s nem kevesebb, mint 536 517 embert támadott meg, akiknek 44%-a, 257 641 meg is halt. Az ország sokkal több embert vesztett így, mint a francia háborúk negyedszázada alatt s a halál aratása mellett nem kevesebb kárt okozott a járvány elleni közigazgatási védekezés, mely szándékosan zárt el falvakat, családokat, embereket a külvilágtól, azon téves hitből kiindulva, hogy a kolerát ember adja át embernek.” Először ezek a járványokkal kapcsolatos és eredménytelen intézkedések váltották ki a parasztság megmozdulását, akik „kezdettől fogva gyanúval nézték a hatóságok vitzisztító működését, s főként Kassa körül terjedt el köztük a hír, hogy az urak és a zsidók megmérgezik a kutakat és hogy céljuk a parasztság kiirtása” (SZÉKFI GYULA: Magyar történet. VII. 129–30.)

Igy tört ki a paraszt-zendülés, amelynek eleinte nem volt politikai háttere, s amely a rémület idején — hajlott a végleges kilengésekre. Ennek következménye lett, hogy a mozgalom továbbterjedésében „egyre határozottabban jutott kifejezésre az antifeudális jelleg. A mozgalom az északi megyékből terjedt dél felé, az erdélyi és dunántúli megyékre. Az elégedetlenség és az elkeseredettség azonban csak helyi megmozdulásokban tudott kifejezésre jutni, de nem tudott egységes, összefüggő és szervezett felkeléssé kifejlődni... A parasztság több helyütt kísérletet tett rá, hogy a helyi szegény nemességgel szövetezzen, azt nyerje meg a mozgalom vezetésére. A legszegényebb nemesség egy részében meg is volt erre a hajlandóság”. Ez „a helyi szövetezés”, azonban nem tudott „a paraszti mozgalom politikai fölemelésére, megszilárdítására és vezetésére” vezetni, mert a veszé-

lyezettett helyekre kirendelt karhatalom a fölkelést kiméretlenül elnyomta.

„A mozgalom ennek ellenére nem volt eredménytelen. Választóvikként hatott a megindult nemesi reformmozgalomban. Egyrésztől még inkább megmerevítette az arisztokrácia reformellenességét, másrésztől azonban a megyei nemesség haladó részében megérlette azt a meggyőződést, hogy a nemzetet csak a haladás útján, a néppel együtt, a nép igényét kielégítve, a jobbággykérdés megoldásán keresztül lehet megmenteni. Az 1832—6. országgyűlés ellenzéki vezeterei, Wesselényi és Kőlcsey tanultak 1831-ből... A nemzeti küzdelmet a parasztság helyzetének megjavításáért való küzdelemmel kötötték össze. Az országgyűlési tárgyalások eddig az értékesítés, valamint a nemzeti sérelmek és a nemzeti nyelv kérdéseire korlátozódtak. Wesselényi és Kőlcsey küzdelmének eredményeként az 1830-as évektől a tárgyalások előterébe az örökváltság, a jobbággyviszonyok reformja és a közteherviselés, a nép és a nemesség érdekegyesítéseinek kérdései kerülnek.” (MÓD ALADÁR: 400 év. Küzdelem az önálló Magyarorszáért. Bp. 1954.⁷ 165—9. — TILKOVSKY LÓRÁND: Az 1831. évi parasztfelkelés. Bp. 1955.)

204. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTAK-ban van.

Megjelenés

PUKÁNSZKY BÉLA: Deák Ferenc kiadatlan levelei. ItK 1936. 313—8.

A Te verseid ékesítették . . .: Magyarország czimere. (L. Vty Akad. Kiad. II. III. 430. — CSATKAI ENDRE: Alkalmazott költészet és egy ismeretlen Vörösmarty-verssor. ItK 1962. I. sz. 77—79).

Kőrösink . . .: Kőrösi Csoma Sándor (1784—1842) — Őshaza kutató, nyelvtudós. Kutatásainak nyelvtudományi eredményeit Tibeti Szótárában s Glossariumában (1834) és Tibeti Nyelvtanában (1834) foglalta össze. (L. Toldy Vörösmartyhoz Párizs, Május' 5. 830. irt levelének jegyzetét.)

Az Algírnál őrt álló Franciaország ismertető . . .: Franciaország ekkor gyarmati háborút folytatott Algéria ellen. A háború csak az arab emírnék, Abd-el Kader-nek elfogatásával ért véget (1832—47). — Gyuri . . . : Stettner György.

Tehetségeink nincsenek akarunk nagyságához mérve . . .: Szándékainknak, vágyainknak megfelelő anyagi javak nem állanak rendelkezésünkre.

Mérey Sándor (1779—1848) — Királyi személynök és tanácsos. Deák ekkor még nem ismerte, ezért kért felvilágosítást róla. Mivel sokat várt az országgyűléstől, fontosnak tartotta, hogy tisztán lássa Mérey egyéniségét és gondolkodásmódját.

Fiatal nagyjaink Pesti egyesülete . . . : Nemzeti Casino. Széchenyi kezdeményezésére 1827. jún. 10-én alakult az angol klubok mintájára. Tagjainak száma 175 volt. Helyiségei a Dorottya utcai Fogel-féle házban kaptak otthont. (Révai Nagy Lexikon)

Klobusitzky Pál . . . : (L. Vörösmarty Teslérhez Pest, 1831. dec. 26. írt levelének jegyzetét).

Wahrheiten über die natürliche Religion . . . : A mű teljes címe: Die vornehmsten Wahrheiten der natürlichen Religion. Aussprüche des reinen Herzens und der philosophischen Vernunft über die der Menschheit wichtigsten Gegenstände. Zusammengetragen aus der Schriften älterer und neuerer Denker. Pesth 1829. I—IV.

A nevelésről írt könyve . . . : Der Sittenlehrer. Pesth I—II. 1827.

Utasítását . . . : A megjelent könyvekre vonatkozó tájékoztatást.

Ő hegyléme kicsoda . . . : Vörösmarty nem sokra tartotta. (L. Teslérhez írt lenti levelét.) Klobusitzky kiblenlétéről és életéről közelebbit nem tudunk.

Néném . . . : Klára, Terényi (Oszterhueber) Józsefné (FERENCZI Z. Deák élete. I. 10., 13—14). — *Bátyám* . . . : Deák Antal. — *Komám Asszony* . . . : Stettner Györgyné. — *Keresztlányom* . . . : Stettnerék leánya Lila.

205. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 278—9.

Gyuri . . . : Stettner György. — *kränkwincklis élet* . . . : kisvárosi élet.

Csontos . . . : Csontos István (L. Fábían Vörösmartyhoz Világosvárott, 9^{ik} Ápril. 1825. írt levelének jegyzetét).

Nincs itt több férjfiú az egy Török Gábornál . . . : (L. Török Gábor Arad, Dec. 7^{én} 830. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét).

206. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Fábían . . . : Fábían Gábor (L. az előző levél jegyzetét). — *Gyuri* . . . : Stettner György.

Osszánom . . . : (L. Fábían Vörösmartyhoz Galsa, Octóber 19^{kén} 1832. írt levelének jegyzetét).

Helmecczy . . . : Helmecczy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus 1825. írt levelének jegyzetét).

Eggenberger . . . : Eggenberger József (L. Vörösmartynak Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét). — *Kereszt-Utsza* . . . : Ma: Veres Pálné utca.

207. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcad-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 109.

Stettner kinevezetésén örülök . . .: Stettner 1832-ben lett a pápai református kollégium jogtudományi tanára, s az volt 1848-ig. — *DFl . . .*: Deák Ferencet.

208. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcad-rét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 279—80.

Fábián . . .: (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Ossián . . .: Fábián Gábor Ossián-fordításáról van szó. Nagybátyja iratai között egy töredék Ossián-fordításra akadt. Erre elhatározta, hogy ő folytatja.

Appert . . .: Fábián Gábor édesatyja: F. József 1816-ban lefordította Appert Ferencnek a francia közgazdasági minisztériumtól 12 000 frankkal jutalmazott munkáját *Az ételek eltartásáról*. Fábián Gábor ezt a fordítást — a szerző legújabb, harmadik, bővített kiadása után — édesatyja iránti kegyeletből átdolgozta és kiadta: *Appert: Étek-eltartás' mestersége*. Ford. Fábián József; a' 3d. kiadáshoz egyengette Fábián Gábor. Pest, 1833. (L. JANCÓS BENEDEK: Fábián Gábor élete. Arad, 1885. 26., 43—44. l.) — *Appert Ferenc* (†1840) — Francia iparos, aki feltalálta az ételek „eltartásának” módját.

Hartleben . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

Tamassa . . .: Tamassa Pál? [L. a 235. levél jegyzetét.]

209. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcad-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 226.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Tegnap volt fényes beigtatásomat . . .: A Pápai jogtudományi katedrára.

Bertha . . .: Bertha Sándor (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec. 18-19. közt írt levelének jegyzetét). — *Jóska . . .*: Bajza József?

210. Kézirat

A levél eredetije nem található. Viszota a Széchenyi-múzeumból az eredeti után közölte.

Megjelenés

VISZOTA GYULA: Budapesti Szemle 1909. 138. k. 3—10. — LUKÁCSY—BALASSA 135—41. — A közölt levelet Viszota Gyula kiadása után hozzuk.

Az Akadémiának, megindulása után nemsokára, nagy belső és külső nehézségeket kellett leküzdenie. Legfontosabb belső feladatának tartotta a magyar nyelv szótárának elkészítését és egy folyóiratnak, a Tudománytárnak megindítását, mert a Tud. Gyűjt. már nem felelt meg hivatásának. Az előbbinek megvalósítására egyelőre nem gondolhatott. Az utóbbit megindította ugyan, de nem tudott számára határozott jelleget és irányt adni. A tagok is méltatlankodtak, hogy nincs tér működésük szabad kifejtésére. Azt kellemetlen megkötöttségnek tartották, hogy a Tudománytárba bírálatot kell írniuk. Ezen kívül nehézzé tette az Akadémia működését, hogy a kis ülések rendszere nem tudott kialakulni, s így az egyes tudományszakok elkülönülése nem jöhetett létre. Sokan látták ezeket a belső válság felé vezető nehézségeket, s belőlük alakult ki lassan egy reformpárt, amely az Akadémia alapszabályainak átdolgozását sürgette. Ennek a reformmozgalomnak a vezetői Toldy és Vörösmarty voltak, és erősen rokonszenvezett velük Széchenyi is, aki szintén elégedetlen volt az Akadémia működésével, és aggodalommal szemlélte a közvéleményben az Akadémiával elégedetlen közhangulat kialakulását. Ekkor bízta meg Vörösmartyt azzal, hogy készítsen el egy tervezetet az Akadémia alapszabályainak módosítására s ezzel az Akadémia munkásságának eredményesebbé tételére. Így jött létre Vörösmarty itt közölt levele.

Széchenyi magáévá tette Vörösmarty javaslatát. Ennek alapján az 1833 novemberében tartott nagygyűlésnek azt indítványozta, hogy a Tudománytár szüntetessék meg. A nagygyűlés azonban ezt nem fogadta el, hanem csak annyit mondott ki, hogy a Tudománytárból kizárja a kritikát. A III. nagygyűlés végül is úgy határozott, hogy a könyvek ismertetésében „az előadás formája ne bírálható és vitatkozó, hanem inkább értesítő és közlő legyen”. A reformjavaslatok tehát nem érték el céljukat. A reformpárt azonban tovább dolgozott. Toldy 1844-ben, most már Telekitől is támogatva, aki Széchenyivel szemben minden reform ellen volt, ki tudta vinni, hogy az osztályülések önállósultak, s így az Akadémia frissebb mozgáshoz jutott.

Ugyanez a nagygyűlés mondotta ki a Tudománytár megszűnését is. Ez az utóbbi mindenképpen jogosult volt, amint azt a következő statisztika igazolja: A Tudománytárból 1834-ben „elkelt” 527 példány, 1835=379, 1836=301, 1837=344, 1838=222, 1839=249, 1840=200, 1841=157, 1842=131, 1843=114, 1844=79. Fenntartási költségei az elmúlt 11 év alatt: Kiadás 23.015 frt 25 kr., bevétel 9698 frt 32 kr. Ráfizetés 13.316 frt 93 kr. Az Akadémia hiába kísérelt meg mindent, hogy a lapokban és a közönség érdeklődésében „élénkebb részvét”-et gerjessen a Tudománytár iránt. Azt is hiába mondotta ki: „Szólitassanak fel a ’társaság’ tiszt., rendes és levelező tagjai a ’jövő akadémiai évben egy nyomtatott „ívnyi értekezéssel minden tiszteletdíj nélkül való hozzájárulásra” — a folyóiratot úgyszólván nem olvasta senki. (Kisülési jegyzőkönyvek 1838. 25., 1844. 185. — VISZOTA GYULA: Széchenyi, Vörösmarty és az Akadémia működésének első évei. BpSz 1909. 1—25. Uaz: A Tudománytár története. Akadémiai Értesítő. 1910. 121—136., 424—38. — Guzmics Izidor apáti naplója. ItK 1903. 323—347., 474—495. — BRISITS FRIGYES: Vörösmarty és az Akadémia. — Vörösmarty levele Kölcseyhez. 1837. ápr. 12. — Az Akadémiai Értesítő És A Magyar Tudomány Repertoriuma. 1840—1860. Összeállította Gergely Pál és Molnár Zoltán. Bp. 1962. 7., 8.) — Annak az oka, hogy a Tudománytár iránt a magyar közönség ilyen elközömbösödő részvétlenséggel viseltetett, emellett az is volt, hogy érdeklődését egészen lefoglalta és úrrá lett benne: „A politikai élet roppant fejlődése... Ez a politica, ez a mindig saját ítéletét újra, meg újra kérődző politica von el minden hajlamot, időt, s pénzt a tudománytól; s ez egyszerű oka valamint egyéb hasznos vállalatok tengésének vagy megszűntének, úgy a Tudománytár olvasói megfogytának is.” (Budapesti Híradó 1844. 37. sz.)

211. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 1 l.

Megjelenés

JENEI 349. — A levél tartalmát WALDAPFEL JÓZSEF is érinti: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. 308.

A levélről hiányzik minden keltezés. Így tehát megírása időpontjára vonatkozólag tartalmában kell fogódzó pontokat keresnünk.

Vörösmarty Stettnerhez írt levelének e szavai: „Hozd vissza holnap” — mutatják, hogy Stettner ekkor még Pesten volt. Pápara csak 1832 őszén ment le, s mint a kollégium professzora itt maradt 1848-ig. A levél megírásának valószínű időpontja tehát 1832 első fele lehet.

Vörösmarty csak sejteti, de nyilvánvaló, hogy az imádságos könyv fordítására Károlyi Istvántól kapott megbízást. Vele mint a Tud. Gyűjt. szerkesztője került kapcsolatba. Később ő vette meg munkái

első gyűjteményét is 1100 frton s adta ki Vörösmarty Mihál Minden Munkái c. I—II—III. k. Pesten, 1833-ban.

Hogy miért gondolt Károlyi imádságos-könyv fordítására és kiadására, annak talán az lehetett az oka, hogy 1828-ban jelent meg Albach Szaniszlónak, a nagyhirű ferences szónoknak, a reformeszmék lelkes hívének, Széchenyi gyóntatójának, Müllernél, páratlanul nagy sikert elért imádságos könyve: Heilige Anklänge, amelynek 1834-ben már negyedik kiadása volt. Megjelenése „Jelentetik” szóval tudomásul szolgált az Akadémiának (1832. jan. 2. kisülési jegyzőkönyv, 6. pont). Hírt adott róla a Tud. Gyűjt. is (1828. VI. k.). Magyarra Gegő Elek és Sujánszky Antal fordították, s egymás után hét kiadást ért el. Széchenyi is nagyon szerette. Francia és olasz nyelven is megjelent (L. Huszár I. Jeromos: P. Albach Szaniszló. Szeged 1944. 65—7. l.). Ez a nagy siker indíthatta Károlyit arra, hogy imádságos-könyv kiadására gondoljon, mégpedig — a siker biztosításáért — Vörösmarty névvel és közreműködésével. Vörösmarty azonban — úgy látszik — visszaadta megbízatását, és így Károlyi terve nem valósulhatott meg.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsony, 29. Sept. 1824. irt levelének jegyzetét).

Minden héten mutatok egy új darabot a Grammaticából, Halálfi-ből . . . : A Grammatica itt az Akadémia készülő helyesírási munkálatait jelenti, amelyeknek Vörösmarty volt a szellemi irányítója (1831. Nagygyűlés jegyzőkönyve. 27). Az Akadémia helyesírási rendszabásai 1832-ben jelentek meg. — A Halálfi A Délsziget c. töredékben fennmaradt költeményre vonatkozik, amelynek hőse Halálfi.

212. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

A levélről hiányzik a keltezés. Azonban a levél tartalmából valószínű, hogy Vörösmarty 1832. december 18—19 közt írhatta.

CZAPÁRY 226—8. — LUKÁCSY—BALASSA 143. (Rövidítve.)

Stettner . . . : Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Mi pestiek összegyűlvén a szótár dolgában . . . : Az Akadémia megalakulása után tartott első nagygyűlésén — 1831. febr. 17-én — tervbe vette egy szótár elkészítését. A kidolgozás alapelveinek megállapítását Toldyra és Vörösmartyra bízta. Amikor azonban nyilvánvalóvá lett, hogy a szótár ügye a nagyra méretezett terv miatt egyhamar nem lesz megvalósítható, Széchenyi az 1831. dec. 2-án tartott kisülésen egy kézi német—magyar s magyar—német zsebszótár elkészítését javasolta. Az Akadémia elfogadta Széchenyi gondolatát, és a szótár elké-

szítésére Toldynak és Vörösmartynak adott megbízatást. Mintául Wenig Gedrängtes Handwörterbuch der deutschen Sprache. 1821. könyvét jelölte meg. A bizottság, amelynek tagjai Toldyn és Vörösmartyn kívül még Antal, Bajza, Bugát, Stettner és Tasner voltak, használták még Wachtler Albert magyar—német, német—magyar szótárát is. A magyar szótárirodalomból fő forrásul Kresznerics Ferenc szótára szolgált. A kisülés meghatározta a szótárnak még a külső alakját is, mintául szabván a Tauchnitz kiadásában megjelent olasz—német, német—olasz szótárt, mely 16-os formában, két oszlopban, colonel betűkkel volt szedve. A bizottság öt éven át, hetenként öt félnapban dolgozott a szótáron, amelynek 1835-ben jelent meg a második vagy német—magyar, 1838-ban pedig az első vagy magyar—német része. A szótár, amelyet minden r. tag megkapott, hamar elfogyott, úgyhogy az Akadémia újra kiadta 2000 példányban. 1843-ban jelent meg a német—magyar rész új kiadása. Az első rész második kiadása azonban a szabadságharc közbejötté miatt elmaradt. A szótár megjelenése nagy esemény volt az Akadémia életében. Kifelé ez volt az Akadémia tudományos működésének első megnyilatkozása és igazolása. Legfontosabb hatása azonban abban nyilvánult, hogy mintája lett minden későbbi szótárunknak. A szótár munkatársainak tiszteletdíja a következő volt: Ivenként 40 pírtot kaptak, a szerkesztők pedig ezen felül a jövedelem egy harmadát. (L. Az 1838. nagygyűlés jegyzőkönyvének XXII., és az 1840. nagygyűlés jegyzőkönyvének XVI. pontjait. — VISZOTA GYULA: A M. Tud. Társaság zsebszótára történetéhez. Magyar Nyelv 1908. 63—71. — SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József 396—7. — BRISITS FRIGYES Vörösmarty Mihály és az Akadémia. Budapest 1937. 37—43. — KOVALOVSKY MIKLÓS: Tudományos nyelvünk alakulása. — PAIS DEZSŐ: Nyelvünk a reformkorban. 233—6., 285. — GÁLDI LÁSZLÓ: A magyar szótárirodalom a felvilágosodás korában s a reformkorban. 460—95.)
 é *Feri* . . . : Toldy Ferenc. — *Neje* . . . : Hinka Mária (L. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 4. Jan. 1837. írt levelét).

Wesselényi . . . *ma indult Posonnyba* . . . : Az 1832-re meghirdetett országgyűlésre, mint főrend s a felső tábla tagja.

Erre ment által Kölcsey is . . . : Szintén a pozsonyi országgyűlésre, mint szatmári követ s az alsótábla tagja.

Megjött Angliából Széchenyi is s a napokban indul meg Pozsonnyba . . . : Széchenyi 1832. aug. 11-én kapta meg az útlevelet, s 12-én indult el Angliába. Vele ment Andrássy György s Tasner Antal, aki ekkor még Andrássy György titkára volt. 1832. dec. 18-án tértek vissza Pozsonyon át Pestre. Útjuk célja az volt, hogy Angliában tanulmányozzák a hidépítés ügyét. Erről kiadott munkájuk: Gróf Andrássy Györgynek és gróf Széchenyi Istvánnak a budapesti lánchídegyesületehöz irányított Jelentése, midőn külföldről visszatérének. Pozsony, 1833. — Megjelent németül is, Paziazi Mihály fordításában. (L. FRIEDRICH ISTVÁN: Gróf Széchenyi István élete. Bp. 1915. 289—93. — VISZOTA GYULA: Gróf Széchenyi István Naplói. IV. k. Bp. 1834. 287., 358.)

A mi árva Társaságunk praeses (= előlülő) nélkül marad, noha négy van . . .: Az Akadémia Elölülője Gr Széki Teleki József volt. Másod Elölülője pedig Gr Sárvári Felső-Vidéki Széchenyi István. (Névkönyv a M. T. Társaságról. 1832. 4.) Szokássá vált az Akadémiában, hogyha mindkét „előlülő” távol volt, akkor egy „igazgató” vagy „tiszteleti” tag helyettesítette őket. Ez történt például az 1832. május 8-án tartott kisülésen, melynek 216. jegyzőkönyvi pontja erről. a változásról így szól: „Végre jelenti (az Elölülő) hogy elhagyván Pestet, az ő s a Másod Elölülő eltávozása alatt az Igazgatóság határozatához képest az előlülőséget Somssich Pongrác igazgató tag, ennek elmentése pedig B. Mednyánszky Alajos igazg. és t. tag fogják vinni.” Így történt most is, amikor mind a két „előlülő” a pozsonyi országgyűlésre távozott el.

Kállay eljött s egy igen jeles értekezéssel köszöntött be. Beköszöntött már Győri és Perger is . . .: Azaz: Megjelentek az Akadémiában és megtartották székfoglaló értekezéseiket. „396. Kállay Ferenc filozófiára választott új rendes tag az Ideológiáról, és 397. Győry Sándor a mathesis osztályában új rendes tag a matematikai tudományok hasznáról olvasták fel értekezéseiket, melyeknek egy uttal a Társaság évkönyvei második kötetébe felvétele a nagygyűlésnek ajánltatik.” (Az Akadémia 1832. nov. 16. tartott 29. kisülésének jegyzőkönyve.) — „414. Perger János törvénytudomány osztályabeli új rendes tag a hűbéri rendszeréről olvasta fel székfoglaló értekezését, melynek az évkönyvek második kötetébe felvétele ajánltatik a nagygyűlésnek. (Az Akadémia 1832. december 3-án tartott 34. kisülésének jegyzőkönyve.) — (L. Balásházy Vörösmartyhoz S. A. Újhely, 1831. febr. 20. írt levelének jegyzetét.)

Luczenbacher még nem . . .: Csak 1833. január 26-án tartotta meg székfoglalóját: „Luczenbacher János törvénytudomány osztályára nevezett új rendes tag helyet fog a Társaságban „Zsigmond országlásának évsora” című értekezése felolvasásával, mely helybenhagyással fogadtatván az Évkönyvek második kötetébe felvétele a nagygyűlésnek ajánltatik.” (Az Akadémia 1833. január 26. tartott első kisülésének jegyzőkönyve.)

Kállay Ferenc (1790–1861) — Ügyvéd, majd hadbíró kapitány Kézdivásárhelyen. 1832. szept. 1-én az Akadémia rendes, majd nem-sokára tiszteleti tagja lesz, s ekkor Budára költözik fel. Cikkei főleg a Tud. Gyűjt.-ben jelentek meg. Művei: A magyar nemzetiségről. Pest 1836. — Kölcsény Ferenc gyermek és ifjúkori életrajza. Pest 1839. — Az eskütszék. Pest 1844. — A pogány magyarok vallása. Pest 1861. (Sz. J. V. 844–7.) — *Győry Sándor (1795–1870)* — Mérnök. A matematikai tudomány művelése, elterjesztése és a matematikai szaknyelv kialakítása körül nagy érdemei vannak. Cikkei, művei: A matematikai műszavakról és fogalmakról. Irodalmi Őr 1845. — A Buda és Pest közt építendő álló hídról. Pest 1832. — A felsőbb analízis elemei. Buda 1836–40. — Budapestnek árvíz ellen megóvásáról. Pest 1845. — A hangszer kiszámításáról. Pest 1858. — A hangrendszerről. Pest 1864. (Sz. J. IV. 113–5.)

Luczenbacher-Érdy János (1796–1871) — Nevelő, majd ügyvéd. Eleinte a jogtudomány vonzza, később a történettudomány foglalja le érdeklődését. 1840-ben az Akadémia éremgyűjteményének, 1846-ban pedig a Nemzeti Múzeum régiségtárának őre. 1848-ban vette fel az Érdy nevet. — Ő fedezte fel és ismertette a Tudománytár 1834. évfolyamában a róla elnevezett kódexet, amelyet azután Wolf György adott ki a Nyelvemléktár IV–V. kötetében, 1876. (SZ. J. II. 1413–1419.)

Hogy esett Deák Ferkó kimaradása . . .: Zala megye az 1825–7., majd az 1830-as és 1832-es országgyűlésekre Deák Antalt, D. Ferenc bátyját küldte követnek. Deák Ferencet csak bátyja lemondása, 1833. február 24. után választotta meg a megye követének, 1833. ápr. 14. (FERENCZI ZOITÁN: Deák élete. I. 74–9.)

Én most egy új munkára készülök . . .: A *Vérnász* c. drámájára, gondolhatott, amely akadémiai pályamunka lett (L. Stettnerhez Pest. 12. Mart. 1833. írt levelét).

Zalán már jó formán ki van nyomva . . .: A Trattner–Károlyi kiadta Minden Munkái 2. kötetében, 1833.

Bertha . . .: *Bertha Sándor* (1796–1877) — Ügyvéd, Stettner György írói körének barátja. Az Országgyűlési Napló szerkesztője. Részt vett a közgazdasági mozgalmakban, mint az Országos Gazdasági Egyesület s a Pesti Hazai Első Takarékpénztár alapításában. Első titkára volt a Pesti Lovaregyletnek, tagja és ügyvédje az Akadémiának. A 60-as években legfőbb ítélőszéki bíró volt. (BADICS FERENC: Bajza József ÖM VI. 469.)

A franciák erősen lödöznek . . .: Célzás Lyon városának 1831–1832-ben kitört forradalmi mozgalmára Lajos Fülöp és a monarchia ellen.

Országgyűlésünkről semmi bizonyos hír . . .: December 19-én reggel 9 órára volt meghirdetve a kerületi, 10 órára pedig az országos ülés. Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása december 20-án történt. (L. KÖLCSEY: Országgyűlési Napló. M. M. Bp. 1886. VII. k. 15–16. l. — VISZOTA GYULA: Gr Széchenyi István napló. IV. k. 358. — Kossuth Lajos Országgyűlési Tudósítások. Budapest 1948. I. 12., 15.)

A horvátok elválással fenyegetőznek . . .: „A két ország közt a jobékesség kötelekei csak 1830 táján kezdtek lazulni és szakadozni. Az Európa-szerte felébredt nemzetiségi mozgalmak Horvátországban is mutatkozni kezdtek, s itt pánszláv irányban egy délszláv birodalom felállítása tűzetest ki célul, mely természetesen csak a magyaroktól való elszakadás után vala foganatosítandó. Ezen . . . nemzetiségi törekvések (illyrismus) megindítója és vezetője Gaj Lajos volt.” Akedélyek rövid idő alatt elkeseredtek. „Alkalmat szolgáltatottak a küzdelemre az országgyűlési nyelvkérdések. Még az 1827-es és 1830-as években a tartományi gyűlés olyan végzést hozott, hogy a magyar nyelv a horvát iskolákban is taníttassék s hasonló szellemben ad utasítást a pozsonyi országgyűlésre küldött követeinek . . . Az 1836., 1840 és 1844. országgyűléseknek magyar nyelvet illető törvénycikkei már heves vita után, s a horvát követek ellenmondásával keletkeztek.”

(SZEREMLEI SAMU: Magyarország krónikája az 1848. és 1849. évi forradalom idejéről. Pest 1867. 50—1.)

Juli . . . : Stettner Györgyné. — *Lila* . . . : Stettnerék lánya.

213. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban: Vty Lev. Negyedét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 280—1.

Fábián . . . : Fábián Gábor (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Appert . . . : (L. Fábián Vörösmartyhoz Galsa. Octóber 19^{kén} 1832. írt levelének jegyzetét).

Ossiánom . . . : Macpherson James (1738—1796) Angol költő. 1760-ban adta ki Ossián névvel angolra fordított ó-gall ballada gyűjteményét, amely az európai irodalomra rendkívül nagy hatást tett. A magyar irodalomra vonatkozólag l. MALLER SÁNDOR: Ossián Magyarországon. 1788—1849. Debrecen 1940.

Lehnhardt . . . : Lehnhardt Sámuel (1790?—1840 után) Pesti réz- és acélmetező (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 27. Aug. 1825. írt levelének jegyzetét).

Német Ossián . . . : F. L. zu Stolberg, 3 Bde. Hamburg, 1806.

Hafiz czimlapján . . . : Fábián Hafiz-fordítása 1824-ben jelent meg (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Landever . . . : (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

214. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 109.

Horvát Istvánnak jelentéséből látom . . . : Horvát István 1833-ban vette át a Tud. Gyűjt. szerkesztését s vezette 1836-ig.

215. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 228—9.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. irt levelének jegyzetét).

Jóska . . . : Bajza József.

Egy drámát . . . : A Várnász lehetett. Mint pályamunkát 1833. március 23-án kellett az Akadémiának benyújtania. (ÖM 1884—85. IV. 447.)

Homoeopathiám . . . : Vörösmarty, mint kortársai általában, nagy híve volt a homoeopathiának. Volt házi homoeopathia gyógyszer-készlete is. (L. Vty Akad. Kiad. III. k. *Hahnemann* c. verset és jegyzetét 93. 370.)

Bertha . . . : Bertha Sándor (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec. 18—19. közt irt levelének jegyzetét).

Hartleben adott Kölcseyt . . . : Kölcsey Ferenc Munkái. Kiadta Szemere Pál. 1. k. Versek. 1832. (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. irt levelének jegyzetét.)

Wesselényi és Széchenyi dicsőségesen küzdenek a magyar nyelvért . . . : Vörösmarty szavai Wesselényinek és Széchenyinek a főrendi táblán 1833. jan. 21-én, magyarul elmondott beszédére vonatkoznak. Wesselényi beszéde „mázsás sententiákkal” volt tele. Széchenyi szavait az Országgyűlési Tudósítások „így örökítették” meg: „Beszédje a maga nemében hasonlíthatlan s gyönyörű volt, de nem tartozik azon osztályba, melyben a Wesselényié első helyütt díszlik, úgy mint a tömött élénk logikai rendszerű beszédek osztályába . . . Gyönyörű elmésséggel adta elő az anomaliáknak azon scandalosus cyclusát, hogy mi az országos tárgyakat otthon németül vitatjuk, itt magyarul szólunk, fel deákul küldjük, ott németre fordítják, mert sokaktól kérnek tanácsot, kik sem magyarul, se deákul nem tudnak, németül készítik a választ, nekünk diákra fordítva küldik le, mi ismét magyarul vitatjuk és magyarul csinálunk diák törvényt, a mely házi körünkben megint németül fordul elő. A sok fordítás egészben megváltoztatja a dolgok értelmét, a mi eredetileg szerény bár, de őszinte volt, — első fordításban sanyarú, másodikban gorombaság lesz — így kerülnek a Felső elébe oly kicsapongó kifejezések, melyek a hű magyar nemzetnek eszében sem voltak. Itt van hát a német, magyar, diák törvényhozás, csak még egy görög törvény s készen van a Babel tornya.” (Gróf Széchenyi István Munkái. I. sorozat. 2. kötet. Beszédei. Össze-gyűjtötte s jegyzetekkel kísérte Zichy Antal. Bp. 1887. 95—96.)

Mind Széchenyi, mind pedig Wesselényi már korábban is így küzdöttek a magyar nyelv jogaiért. „Epochalis esemény volt”, hogy Széchenyi első felszólalása a főrendi táblán 1825. okt. 12-én magyar nyelven történt. (Zichy I. m. 24.) Továbbra is így tartotta beszédeit: az 1825. nov. 3-i kerületi ülésen, amikor kétszer is felszólalt (Zichy, I. m. 28—9.), az 1830. országgyűlés nov. 7., 14., 27., dec. 14. (kétszer), 17. és 18. ülésein. (Zichy I. m. 77.) — Wesselényi 1830. szept. 11-én

jelent meg először a főrendi táblán. Első beszédét 1830. okt. 5-én tartotta magyarul abból az alkalomból, amikor az alsó tábla felírt a felső táblához, hogy a törvénykezés és a törvényhozás nyelve magyar legyen. Wesselényi magyar nyelven való felszólalását így okolta meg: „A kor lelke által szült s a Nemzetiség által magáénak vallott köz-kívánságnak következése az.” (KARDOS SAMU: Báró Wesselényi Miklós élete és munkái. I—II. Bp. 1905. — I. 125—26., 129—33.)

Tóni . . . : Deák Antal, Deák Ferenc bátyja. — *Juli* . . . : Stettner Györgyné.

216. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l

Megjelenés

JENEI 342.

Stettner . . . : Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Az állalad átnézendő 4 ívet . . . : Stettner György is tagja volt az Akadémia Zsebszótár-szerkesztő bizottságnak.

Antal . . . : Antal Mihály (1793—1850) A Nemzeti Casino könyvtárosa, az Akadémia tagja, a Zsebszótár munkatársa.

Bugát . . . : Bugát Pál (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Februarius' 18. 1830, éjfél után írt levelének jegyzetét).

Egy névkönyvet is küldök . . . : Névkönyv a Magyar Tudós Társaságról. 1833. — *Jóska nem ír* . . . : Bajza József.

Homoeopathikus szájjal . . . : (L. az előbbi levél jegyzetét).

217. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 229—30.

Stettner . . . : Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Két ívet . . . : Az Akadémia készülő német—magyar szótáráról van szó. (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec 18—19 közt írt levelét s jegyzetét. — Vörösmarty Stettnerhez Pest, 12. Apr. 1833. írt levelét s jegyzetét.)

Szicher . . . : Szicher József (L. Stettner Vörösmartyhoz Világosvárott, Április 26^d. 1825. írt levelének jegyzetét). — *Julis* . . . : Stettner Györgyné.

218. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcad-rét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 115—6. — BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Adalékok gróf Széchenyi István és kora történetéhez. Bp. I—II. 1943. I. k. 174—175.

Széchenyi és Vörösmarty 1828-ban ismerkedtek meg egymással. Széchenyi megszerette és bizalmába fogadta Vörösmartyt, akinek tanácsát az Akadémia ügyeiben többször igénybe vette, költeményeit ismerte, költői pályáját, színi működését figyelemmel kísérte, sőt családi életébe is bevonta. (L. Naplói. IV. 381., 565.; VI. 25., 128., 268., 716. l.) Vörösmarty pedig mint egy „Prometheusra” tekintett fel Széchenyire, aki költészetének szellemére, optimista hangulatára is nagy hatással volt. A köztük levő jó viszonyt először a Conversations Lexikon-pör szokatlan hangja bontotta meg, amelynek hatására Széchenyi a lexikon munkatársi tisztétől visszalépett. Később, mint e levél is igazolja, a bizalmas kapcsolat helyreállt közöttük. De nem lett állandó. Még jobban eltávolította őket a szótár-ügy, amikor Széchenyi kifogásolta az Akadémia kiadásában készülő német—magyar szótár költségvetését és a szerkesztők (Toldy, Vörösmarty) felé a „Shylock” (vérszopó kapzsi) szóra ragadtatta el magát. Az Athenaeum megindulása is gyanakvást keltett Széchenyi lelkében a szerkesztők ellen, bár viszonyuk csak a negyvenes években romlott meg. Széchenyi kifogásolta az Athenaeum arisztokrataellenes irányát (Naplói. V. 517. l.), s azt, hogy munkái megjelenéséről nemcsak nem vett kedvező tudomást, hanem Hazay Gábor (= Vörösmarty Mihály) a Kelet Népe ellen fordult, s vele szemben Kossuth felfogása mellé állott. Ez a mindinkább távolodó elszakadás akkor lett teljes, amikor Vörösmarty a Nemzeti Körben irányító ellenzéki szerepet kezdett vállalni. Naplójának ez időből származó bejegyzései fájdalmasan tanúsítják, hogyan gondolkozott Vörösmartyról és akadémikus társairól: „Die Akademisten! Sie wachsen mir über Kopf pour 60.000 fl.” (1846. nov. 16. — VI. 473.) — „Most már frenesisbe megyen át a politikai düh. Vörösmarty, Bajza ect. mind ellenzéki körben. Lepálíkázzák magukat.” (1847. március 31. — VI. 542.) Naplói kiadása: Magyarország újabkori történetének forrásai. Széchenyi István Naplói. I—VI. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Viszota Gyula.

A harmincas években Széchenyi új magyarságot meghozó világának jövőjáró fuvallatát Vörösmarty fogadta be elsőnek s lett irodalom átváltó ihletettje. Vörösmarty pedig Széchenyiben, akihez mintha sors- és lelkiakat-rokonság szempontjából hasonlított volna is, azt láthatta, amit Horváth János így fejezett ki: „Egyéniségében a személy mint kezdeményező hatalom viszonylik az idomítandó valósághoz. A kiválasztottság tudata ihleti.” (Tanulmányok. Buda-

pest 1956. 442.) (SKALA ISTVÁN: Gróf Széchenyi István és a magyar romantizmus. Bp. 1932.)

TÓRH DEZSŐ: Vörösmarty Mihály. Bp. 1957. — Horváth Károly: Széchenyi és a magyar romantikus irodalom. ItK 1961. 1.

Helmezy . . .: Helmezy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augusztus 1825. irt levelének jegyzetét).

219. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 230—1.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Szótárunk nyomtatása . . .: Az Akadémia német—magyar szótáráról van szó (L. az előbbi levél jegyzetét.)

Cséplő, Schmidt . . .: cenzorok. Vörösmarty Cséplőről epigrammát is irt (L. Vty Akad. Kiad. II. 158. 535). — Vajon Cséplő nem azonos Drescher-cenzorral, s a Cséplő név nem Vörösmarty fordítása-e? Valószínű, hogy igen. (L. Pábián Vörösmartyhoz Arad, 11^k May 1828. irt levelének jegyzetét.)

A' Diaeta bejövetele . . .: Ti. Budapestre való helyezése.

Zöldfa-utca . . .: Kereszt-utca, ma: Veres Pálné u.

220. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 231—2.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét). —

Thaly . . .: Thaly Antal. Stettner sógora.

Statutumaink . . .: Alapszabályaink (Vörösmarty Széchenyihez Pest, 25. Dec. 1832. irt levelét és jegyzetét).

Praeses . . .: elnök.

Mi már hatalmasan redigálunk . . .: Szerkesztünk. A szótárról van szó. (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec. 18—19. irt levelének jegyzetét).

221. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l

Megjelenés

JENEI 344.

A levélről hiányzik mindennemű keltezés. Látszik, hogy Vörösmarty futtában írta, hogy Stettner még idejében kézhez kaphassa. Bizonyos adatok és feltevések azonban hozzásegítenek a levél dátumának tágabb meghatározásához.

Az biztos, hogy Vörösmarty e levelet Budapesten, 1835 előtt írta, mert Forgó György 1835. július 17-én halt meg. Az is kétségtelennek látszik, hogy 1832 után nem írhatta, mert Stettner 1832-ben a pápai kollégium tanára lett. Tehát 1832 előtti év valamelyikére kell visszamennünk. Tapogatózódásunkban talán valami segítséget nyújtanak Bártfay Lászlónak most következő naplófeljegyzései s az ezekből levonható következtetések.

Vörösmarty szerette vagy Bártfayéknál, vagy a maga lakásán felolvasni egy-egy készülő munkáját. Ezekről a felolvasásokról Bártfay később mindig megemlékezett Naplójában. Így 1838. jan. 18.: „Nálam ebédelt Vörösmarty, Koch. Ebéd után eljött Szemere. Olvasott Vörösmarty a maga Szomorujátékából (Korog-bánból).” — 1839. március 22.: „D. u. Vörösmartyhoz menék, ki előttem új drámáját olvasá fel, mellyen most dolgozik.” — 1839. szept. 5.: „Vörösmarty legújabb verseit olvasá fel előttem. A Guttenbergre s W. Gizella emlékkönyvébe készült nagyon szép.” — 1839. november 30.: „Vörösmarty felolvasta Orosz Századában névtelenül támadó Tudományi s Széplaki Vilmosnak adandó válaszát. Ezek alatt talán Vállas ír. A nevek álarcája alatt Csatói gazságok rejtőznek.” — 1840. február 17. Bártfay meglátogatta Vörösmartyt, aki „Julius Caesarból olvasott fel nekem helyeket.” — December 10.: „Betértem Vörösmartyhoz, kit magányosan találtam írva. Kérdé, hallám-e Liszthez írt versét, mert már kész; de én azt hallottam még múlt vasárnapon.”

Ha mármost arra gondolunk, hogy Stettner 1827-ben már Pesten lakott, s Vörösmarty 1830-ban írta a *Csongor és Tündét*, 1832-ben a *Kincskeresőkötet*, és esetleg ezeket is felolvasta Bártfayéknál, akkor talán szabad feltennünk, hogy e levelét 1830–33 között írhatta.

Bártfay . . . : Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét. — Vty Akad. Kiad. II. 608).

Stettner . . . : Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Forgó . . . : Forgó György (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 26. Ápril. 1830. írt levelének jegyzetét).

222. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 232.

Stettner . . . : Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

A' zsebszótar . . . : (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec. 18—19. közt írt levelének jegyzetét).

A kritikai lapokból ismét két kötet van indulóban . . . : A Kritikai Lapok megjelenése ideje: I. k. 1831., I. k. 2-ik kiadás, II. és III. k. 1833., IV. és V. k. 1834., VI. és VII. k. 1836. (Szücsi József: Bajza József. Budapest 1914. 119. l.)

Julis . . . : Stettner György felesége. — *Lila* . . . : Stettner Györgyék leánya.

223. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 233.

Bugát . . . : Bugát Pál (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Februárus 18. 1830. éjjél után írt levelének jegyzetét).

Forgó . . . : Forgó György (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 26 Ápril 1830. írt levelének jegyzetét).

Tar' kézirátát . . . : Tar Mihály (1775—?) Magyar nyelvtanító. Költeményei a Szépliteraturai Ajándék-ban jelentek meg. Munkája: Versuch einer ungarischen Grammatik nach eigenem System. Pest 1827., 1828. (Sz. J. XIII. 1295.) — A Hazai és Külföldi Tudósítások elismerő ismertetést írt róla. (1827. II. 34.)

S. Gy. . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29 Septemb 1824. írt levelének jegyzetét).

224. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 343.

Stettner . . . : Stettner György (L. az előző levél jegyzetét). — *Lila* . . . : Stettner Györgyék leánya.

Gyuvinak azt üzeni Forgó . . . : Stettner Györgynek azt üzeni Forgó György, az orvos. (L. az előző levél jegyzetét.)

Homoeopathia . . . : (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 12. Mart. 1833. írt levelének jegyzetét). — *Antal* . . . : Thaly Antal.

225. Kézirat

A kézirat autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 233.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Titoknokunk . . .: *Döbrentei Gábor* volt az Akadémia első „titoknoka” 1831–1835. Az Akadémia megalakulásakor sokan számítottak a titoknoki állásra; köztük Horvát István, Kazinczy és Kölcsény. A végső szót Széchenyi mondotta ki. Azonban ő is sokáig küzdött önmagával, mert kettős befolyás alatt állott. Egyfelől Kisfaludy Károly igyekezett rá hatni, hogy Toldy mellé álljon. Másfelől Döbrentei Gábor felé vonzotta hálája, mert „ő volt első vezetője a’ literatorságba”. Döbrenteit azonban nem szerette, intrikus és hiú természete miatt elfordult tőle, és ezért szivesebben hajolt Toldy személye felé, akit képzett, művelt, de főleg „hajlékonynak és szép társalkodásu embernek” tartott (BAJZA: Ö. M. VI. 335. l.). De megijedt az oppozíciótól, amelynek réme Bajza támadásából sötétlett fel előtte, s amelytől való félelmében visszalépett a Conversations Lexikon munkatársai sorából is. De még kinosabban hathatott aggályos egyéniségére a Döbrenteitől fülébe sugdosott és Bajza, Toldy, Vörösmarty ellen irányított klub-szó, amelynek ez idő tájt politikailag is rossz íze volt. Éppen ezért Döbrenteit segítette a titoknoki székhöz, noha talán mindenkinél világosabban látta, „hogy Döbrenteit egy magyar író sem szenvedheti” (BAJZA: Ö. M. VI. 333. l.). Döbrentei utóda Toldy Ferenc lett, akivel csakúgy, mint az aurorásokkal, Széchenyi jó viszonyban volt.

Az Aurora-per . . .: „Kisfaludy Károly betegsége miatt az 1831-es Aurorát már jórészt Bajza szerkesztette és Kisfaludy közbejött halála miatt a kötet végén Toldy jelentette az olvasóközönségnek, hogy a holt mester ohaja szerint Bajza fogja az Aurorát folytatni. Az 1832-es és 1833-as Aurora akadálytalanul meg is jelent Bajza szerkesztésében. Bajza azonban nagyon elégedetlen volt a kiadóval, Trattner-Károlyival, mert sohasem tartotta meg a szerződési feltételeket és nem adta ki elég gondosan és csinosan az Aurorát. A Kritikai Lapokra nézve is differenciái támadtak Bajzának Károlyival. Erre 1833-ban mind a két vállalatát elvitte tőle Kiliánhoz, akinél aztán az Aurora állandóan megjelent. Károlyi azonban magát az Aurora tulajdonosának jelentvén ki, mind ebben, mind a következő évben szintén kiadott egy Aurorát, Szemere Pál szerkesztésében.

Bajza egy nyilatkozatot adott ki 1833. március 26-án, hogy törvényesen ő folytatja az Aurorát, melynek ő a tulajdonosa . . . s hogy Károlyinak semmi joga sincs az Aurorához. Pár nappal később Czuczor, Fáy, Kovács Pál, Szenvey, Toldy és Vörösmarty közös nyilatkozatban

jelentették ki, hogy ők Kisfaludy Aurorájának csak a Bajzáét ismerik el, s csak ebbe fognak dolgozni. (Társalkodó 1833. 21., 28. sz.)

Csak egy év múlva kezdődött el a tulajdonképpeni Aurora-pör, amikor Kiss Sámuel egy cikket írt a Két Auroráról. (Nemzeti Társalkodó 1834. I. 4.) Ebben . . . Bajza Auroráját fogadja el igazinak és csodalókozását fejezi ki Szemere eljárásán.

Horvát erre egy hosszabb cikkben válaszolt, melyet külön is kiadott (Aurora-pör. Tud. Gyűjt. 1834. II. 129–158.), amelyben személyeskedésre viszi át az egész ügyet: Bajza kapzsiságára, s Károlyi jogosultságát védte.

Bajza pár hét múlva felelt: Mellyik a valódi Aurora, törvény és józan ész előtt? (Kritikai Lapok. V. 153–207.) A cikk teljesen tönkretette Horvát István minden állítását. Bajza győzött. Horvát elnémult. (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József. 140–146.)

A vitának elméleti értéket s jelentőséget az adott, hogy tisztázódott az írói tulajdonjog zavaros fogalma.

226. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 234.

A levél dátuma későbbi, idegen ceruza-írással van jelezve.

Aconitum és Pulsatilla . . . : Homoeopatikus gyógyszerek (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 12. Mart. 1833. írt levelének jegyzeteit).

Forgó . . . : Forgó György (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 26. Ápril. 1830. írt levelének jegyzetét). — *Gyuri* . . . : Stettner György.

Meg bírnók segéd jegyzőnek választani . . . : Tl. az Akadémián.

227. Kézirat

A kézirat autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

ÖM 1884–85. I. 406–8. — CZAPÁRY 316–18. — WALDAFFEL J. 290–2.

A levélből úgy derül ki, hogy megírásának helye Nagyvárad.

A levél, illetőleg a benne közölt utazás hátterét Hajas Béla Perczel Etelkáról írt tanulmányában azzal magyarázza, hogy Perczel Etelka férjhez ment Vojnits Barnabáshoz (1833. aug. volt az esküvő Bonyhádon), s ez az eset egészen felkavarta Vörösmarty lelkét. Az utazás valósággal menekülés volt számára önmaga elől.

Mint Peleskey . . .: Azaz mint Gvadányi nótáriusa. — *Rhédey kevt . . .*: (L. Vörösmarty Páyhöz Világos, 30. Aug. 1834. írt levelének jegyzetét). — *Bárfay . . .*: Bárfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét). — *Tasner . . .*: Tasner Antal (1808—1861) Ügyvéd, majd Széchenyi István titkára. A Széchenyi alapította egyesületekben ő „a tollvivő és előadó”. Az Akadémia I. tagja. Részt vett a zsebszótári munkálatokban. (Sz. J. XIII 1333—36.) — *Antal . . .*: Antal Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 12. Apr. 1833. írt levelének jegyzetét). — *Bugát . . .*: Bugát Pál (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Februarius 18d. 1830. éjjel után írt levelének jegyzetét).

228. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 234—5.

A levél — kivéve az aláírást — nem Stettner kézirása Bizonyára a feleségéé.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez. Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Tarcsi Lajos (1807—1881) — A pápai református kollégium fizikamatematika s filozófia tanára, híressé vált önképzőköreinek megalapítója, Hegel lelkes híve. Emiatt 1836-ban támadásban volt része, s a filozófia tanításától főhatósága eltiltotta. Nagy melegséggel és hálával emlékezett meg róla Petőfi, akit — a katonáskodásból való szabadulása után — Tarczy pártfogásába vett: „Tarczy, a derék Tarczy az, kinek mindent köszönhetek.” (L. CZAPÁRY jegyzetét e levélhez. 235. — FERENCZI ZOLTÁN: Petőfi életrajza. Bp. 1896. I. 223. — LACZKÓ BÉLÁNÉ: Petőfi Pápan. Veszprémi Szemle 1958. I.) Kiválóak kézikönyvei: Természettan az alkalmazott mathesissel együtt. 2 k. Pápa 1838. Teljesen átdolgozva: Pápa 1843—44. — Tiszta Mértan elemei. Pápa 1841. — Balogh Gábor ügyvéd, Balogh Jenő néhai akadémiai főtitkár édesatyja, említett, kéziratban Balogh Ferencnél őrzett Visszaemlékezéseiben, mint tanáráról így emlékezik meg: „Mindig öröm és élvezettel hallgattuk különösen akkor, mikor fizikai leczkéit szellemes adomákkal fűszerezte, mikor a helyette filozófiai tanárnak megválasztott rideg és unalmas előadásu Czibor tanárnak Krug-féle magyarázatait neki mint hegeliánusnak alkalma nyílt agyon-czafolni.” (L. EÖRVÖS LAJOS: Tarcsi Lajos. Vasárnapi Ujság 1869. 47. sz.) — Később az Athenaeum munkatársa lett.

229. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedré, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 332.

Fóton . . .: Vörösmarty Fóton 1600 négyszögölnyi szőlőt váltott, vele együtt Ferenczy István szobrászművész is. Ezeket Fáy András — neki itt 3400 négyszögöl szőleje volt — később magához váltotta. (MELLER SIMON: Ferenczy István. Bp. 1905. 218.)

A Rhédey kertben . . .: Ferenczy István 1834. aug. 10-én Nagyváradra ment Rédey- emlékműve felállítására. Erre az útra elkísérte Vörösmarty is. Az emlékmű — gr. Rédey Lajosnak és feleségének Kacsányi Teréznek szarkofágja — a Rédey-kert temető kápolnájában kapott elhelyezést. Vörösmarty várakozását felülmúlta Ferenczy alkotásának szépsége. — Két hétig maradtak Nagyváradon. Majd tovább utaztak Világosra, ahol Fábíán Gábornak voltak vendégei. Innen Lippán, Lugoson, Ruszkabányán át augusztus 28-án tértek vissza Pestre. (MELLER I. m. 223—4.) — Vörösmarty állandóan meleg barátsággal ragaszkodott a nálánál nem sokkal idősebb *Ferenczy Istvánhoz* (1792—1856). Ahol s amivel csak tudta, mindig támogatta, és mellette állott küzdelmes művészi pályáján. Mint a Tudományos Gyűjtemény szerkesztője, Petrózai Tratner Károly lelkes cikkével hívta fel a közömbös magyar társadalom figyelmét Ferenczy „művszobájára”: „Ő bár találna ez a szemérmes és szorgalmas művész sok olyan Maecenásokra, a' kik palotájokat és templomaikat szép művészi munkájával ékesítni akarnák.” (Tud. Gyűjt. 1828. XII.) — Amikor Széchenyi István a Kelet Népé-ben lekicsinylően szolt Ferenczyról, akkor az Athenaeumban, amely különben is mindig Ferenczy István mellett állott, Vörösmarty kelt Hazay Gábor álnévvel írt, erősen Széchenyi ellen forduló cikkében védelmére. Ferenczy soha nem tudta meg, hogy ki rejtőzik e név alatt. De öccsének meghagyta, hogy az Athenaeum e száma „halálába is szemfödékül tétetnék” rája. (MELLER: I. m. 300.) Így is temették el, Vörösmarty cikkével, a szíve fölött . . .

230. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedré, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 235.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Tarczy . . .: Tarczy Lajos pápai professor (L. Stettner Vörösmartyhoz Pápa, Augusztus 23^{dikén} 1834. írt levelének jegyzetét).

Forgó . . .: Forgó György orvos (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest 26. April. 1830. írt levelének jegyzetét).

231. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 326.

Csató Pál . . .: (L. Vörösmarty Fábiánhoz Pest, 1. Juli. 1838. írt levelének jegyzetét).

Bohus . . .: Bohus János (L. Fábián Vörösmartyhoz Ó-Aradon 28^{ik} April. 1825. írt levelének jegyzetét). — *Kereszt-utca . . .*: Ma: Veres Pálné utca.

232. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcad-rét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 236.

A levél nem Stettner írása. Csak az utolsó mondat, az utóirat és az aláírás az övé.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Bertha . . .: Bertha Sándor (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec. 18—19 közt írt levelének jegyzetét).

233. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 236—7.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

A jó ügy bukását . . .: Az Akadémia szabadabb és munkásabb működését sürgető szabadelvű tagok törekvéséről van szó, amellyel az Akadémia megreformálását kívánták. (L. Vörösmarty Mihálynak Stettner Györgyhez Pest, 13. Novemb. 1834. írt levelét.)

Czudar . . .: Vörösmarty egyéni indulat-szava. — *Intézetünkben . . .*: Az Akadémiát érti.

Egy czudar, tehetetlen s csak orczátlansága által diadalmas ember . . . Döbrentei Gábor. Vörösmarty Döbrenteiével akadémiai titkársága előtt jó viszonyban állott. Költeményeket közölt tőle a Koszoróban: Felfogadás. — Doctori tanácsstartás (1828) — Yorik és Eliza levelei. Angolból c. munkájáról K. tollából kedvező bírálatot hozott a Tud. Gyűjt. 1828. VI. kötetében. — Egy másik művét: A Kis Gyula könyve, maga Vörösmarty ismertette, nagyra értékelve azt, a Tud. Gyűjt. 1829. IV. kötetében. Viszonyuk a Conversations-pörben és Döbrentei-nek az akadémiai titkársága alatt tanúsított magatartása miatt romlott el. (L. Teslér László Pincehely, 8ber 15kén 1821. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét. — Vörösmarty Mihály Pest, 28. Apr. 1834. Stettner Györgyhöz intézett levelének jegyzetét. — Vty Akad. Kiad. Buksihoz. II. 97. 417. — Döbr. II. 146. 493.)

234. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 237—8.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előző levél jegyzetét).

Volt egy kárhozatos nagy gyűlésünk . . .: Az 1834 novemberi nagygyűlés, amelyen Széchenyinek és a reformpártnak az Akadémia alapszabályait módosító javaslatai s a Tudománytárra vonatkozó indítványai nem kaptak többséget.

235. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

ÖM 1884—85. I. 408—9. — CZAPÁRY 318—9.

A levélről hiányzik a keltezés. Valószínű, hogy Vörösmarty Nagyváradon, 1834 nyarán, talán 1834. aug. 15-i levele után írta, amikor Ferenczy Istvánnal az év jó részét utazással töltötte. (ÖM 1884—85. I. 406.)

Elküldöttem hozzád Phaedrusrnak elejét . . .: Tamassa Pál hivatalnok, Veszprém megye alszámvevője, név nélkül, kiadta Phaedrusr meséinek fordítását Veszprémbe 1833. Vörösmarty írt bírálatot róla a Kritikai Lapok számára. Mivel azonban közben Vörösmarty elutazott, bírálatának csak elejét tudta lemásolni, s ezt küldte be Bajzának, mert a többi részét elfelejtette magával vinni. A fordítást oly gyarlónak tartotta,

hogy — mintául — ő maga is lefordított egy mesét: A farkas és a bárányt. A bírálata megjelent a Kritikai Lapokban 1834. V. f. 55—64. Z—y jelzéssel. (L. ÖM 1884—85. VI. 286—291. — BISZTRAY GYULA: Adalékok Vörösmarty összes költeményeihez. ItK 1951. 105—110. — Vty Akad. Kiad. II. 567.)

Mit csinál Vass Laci? . . .: Vass László (1780—1842) Egyetemi teológiai tanár, apátkanonok, a MTA tiszteletbeli tagja, a Tud. Gyűjt munkatársa.

Bülbül Feri . . .: Schedel (Toldy) Ferenc.

Kérlek, beszélj le róla: ez egyszerre talán sok is lenne . . .: Toldy a harmincas évek vége felé rendkívül gondatlan és szórakozott. Ekkor írja neki Bajza, lehet, hogy Vörösmarty figyelmeztetésére is: „Ez onnan van, mert végtelen sok dolgot vállalsz, végtelen sok dologba kapsz, s életedet száz felé téped . . . Egy idő óta írásaidat felületesség bélyegzi.” (1839. szept. 16. ÖM VI. 342.)

Hogy áll Szemere élete és ijtteraturája . . .: A húszas évek közepén állandóan foglalkoztatja írónkat egy esztétikai és kritikai folyóirat megindításának gondolata. Toldy levelei 1826 elejétől kezdve telve vannak ilyenféle tervezgetésekkel, Kritikai Levelek címen kéthavonként megjelenő folyóírást, Magyar Hermes címen pedig egy havi írást szeretne kiadni. (Levelei Bajzához 1826 januárjában.)

Közben Szemere Kölcseyvel már egy konkrét tervet dolgoz ki egy még abban az évben megindítandó kritikai és esztétikai folyóiratra, melynek Élet és Literatura nevet adnak. Toldy lelkes örömmel csatlakozik hozzájuk, majd Vörösmarty, Fáy, Stettner is. Kisfaludy Károly eleinte tartózkodóan viselkedik. Toldy így ír a vállalkozásról: „Ugy nézd hát Szemerét, Kölcseyt, Stettnert, Vörösmartyt és Toldyt, mint egy társaságot, mellynek az most a' célja, hogy tisztítsa az aklot. Ez az első valóságosan egy-értelmű, egy érzelmű s hasonló eszközökkel egy cél felé törekedő társaság.” (Bajzának, 1826. jún. 22.)

Az Élet és literatura 1826-ban Kölcsey Ferenc és Szemere Pál szerkesztésében megindult, és első kötetei meg is feleltek a hozzáfűzött várakozásnak: sikerült a legjobb írókat megszólaltatni lapjain, melyen kitűnő írások jelentek meg. Az említetteken kívül Kazinczy, Berzsényi és Virág is dolgoztak számára és — Toldy felkérésére — Kisfaludy Károly is átengedte néhány írását. A folyóiratnak 1826-ban és 1827-ben 1—1 kötete hagyta el a sajtót. 1829-ben új nevet vett fel: Muzáron. Élet és Literatura címen jelent meg 2 kötetben.

Szemere szerkesztési elvei azonban már kezdetől rendkívül zavarosak voltak. Folyóiratában a cikkeknek rendszerint nem adott címet, csak számmal jelölte őket, az egyes számok így meglehetősen áttekinthetetlenek voltak. 1829 után Szemere nem tudta folytatni a folyóiratot, s csak 1833-ban indította meg újra: Muzáron Uj folyam címen. Ez az új kötet tükrözte mindazt a zűrzavarosságot, amely már kezdetől jellemezte Szemere szerkesztői eljárását, azonfelül a kor legjobb írói nem szerepeltek benne, s a kiemelkedő cikkek is — kevés kivétellel — hiányoztak. Mindennek tetejében Szemere ekkor már szembefordult

az Aurora-körnek a Kritikai Lapokban megjelent polemiáival, sőt Bajza ellen a Muzáron említett Új folyamában — melyből csak egy kötet jelent meg ténylegesen — *Martiallessing és Lessingmartial* címen egy igen zavaros epigrammának szándékolt gúnyiratot intéz. Vörösmarty epigramma-sorozatban felelt Szemere ízetlen támadására (*Ajándékok Szemere Pálnak Kritikai Lapok* 1834. 4. füz. 165—166. l. Vty Akad. Kiad. II. 159—160. l. jegyz.: 540—543. l.) Bajza a Kritikai Lapok 3. (a Literatúrai Értesítő c. rovatban) és 4. füzetében válaszolt Szemerének, egyúttal az utóbbiban részletes bírálatát adja a Muzáron Új folyamának, Szemere szerkesztési elveit találóan „fejtántorító chaos”-nak jellemezve.

Meg kell jegyeznünk, hogy ez években Szemere és az Aurorások viszonyát nagymértékben rontotta az ún. Aurora-pör is. (L. erről alább.)

Később javult Szemere és az aurorások viszonya. Vörösmarty több művéről Szemere elismerő esztétikai elemzést írt, bár ezeken is érezhető bizonyos zavarosság. Így Szemere a *Fóti dalról* előbb egy 5000 lapnyi tanulmányt, majd pedig Tandithyramb és Talányábrándok címen 5074 verssorra terjedő „tanművet” írt róla, melyet 1851-ben nyomtatott ki, de a példányokat — mivel érthetetlennek találta — a cenzúra elkoboztatta. Szemere később a fellépő fiatal írók törekvéseit megértéssel kísérte, és Petőfiét is, aki ezt versben ismerte el. (SZVORÉNYI JÓZSEF: Szemere Pál munkái. I. k. Bev. KELEMEN BÉLA: Szemere Pál. PhK 1891. 729—730. l.)

A' mi az Aurorát illeti . . . én nem maradok adós . . .: Kisfaludy Károly halála után az alapító megbízásából Bajza szerkesztette az Aurorát. Azonban 1833-ban ellentétei támadtak az addigi kiadóval Trattner-Károlyival és az évkönyvet Kilián könyvkiadóhoz vitte át. Trattner-Károlyi azonban tulajdonának tekintette az almanachot, és ellen-Aurorát adott ki, melynek szerkesztésére Szemere vállalkozott. Így az 1834. és 1835. évre két Aurora jelent meg, egyik Bajza, másik Szemere szerkesztésében. Ebből származott az ún. Aurora-per. (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József. 132—146. l.) Vörösmarty, Toldy, Czuczor és általában a nevesebb írók Bajzához csatlakoztak. A szóban forgó levél a folyóiratnak e válságos korszakában keletkezett, és így Vörösmarty szavai hűség-nyilatkozatként hatnak Bajza Aurorája mellett (L. Vörösmartynek Pest, 28. Ápr. 1834. írt levelét Stettnerhez). Vörösmarty működésével is igazolta ezt a nyilatkozatát. Bajza Aurorájába 1834 és 1837 között minden évfolyamba írt; számos költeménye, egy novellája és egy drámája (*A fátyol titkai* 1835) jelent meg itt.

236. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

JENEI 344–5.

A levélen nincsen keltezés. Azonban a levél-borítékon Stettner írásával jelezve van a levél vételének ideje: $\frac{10}{16}$ 34. A levél írása tehát 1834. okt. 10–14. között lehetett.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Kedvetlen családi környülmények . . . : Édesanyja halálára, 1834. szept. 26., gondol.

Bugát . . . : Bugát Pál (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Február' 18. 1830. éjfél után írt levele jegyzetét).

Egészségesebbek legyetek, mint én voltam . . . : (Vörösmarty egészségi állapotára vonatkozólag l. Vörösmartynak Stettnerhez Pest, 27. Sept. 1834. írt levelét).

Forgó . . . : Forgó György, Vörösmarty homoeopata orvosa (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 26. Ápril. 1830. írt levelének jegyzetét).

237. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 116–7. — LUKÁCSY—BALASSA 169–70.

Zarka János (1815–56) — Vas vármegye követe (Működésére l. Ferenczi Z. Deák Élete. I. k. 254–6, 344–5).

Szatmár megyének követei Kölcsey és Eötvös . . . követségükről lemondottak . . . : Az 1832–6-os országgyűlés rendi javaslata sok könnyítést kívánt megadni a jobbágyoknak. „A lényeges az volt benne, hogy megengedte az örökváltságot, az úrszéket csak jobbágy és jobbágy perére korlátozta, az úr és jobbágy pörét kivette alóla és a megyei bíróság elé utalta, s végül személyes szabadságot adott a jobbágyoknak: csak vizsgálat és ítélet után büntethetők, testi büntetésük eltöröltetik és saját nevükben kezdetnek pert.” (SZEKFI GYULA: Magyar Történet. VII. 132.) A törvényjavaslat mellett főleg Wesseleányi, Bezerédi, Felsőbüki Nagy Pál és Kölcsey harcoltak. Azonban ellene volt a felső tábla, a kormány, amely a megyékre ráparancsol — új követ-utasításokkal állott a reformok útjában. Így történt, hogy Szatmár megye rendei 1833. nov. 10-én tartott közgyűlésen pótló utasításokat adtak követeiknek, hogy foglaljanak állást az egész javaslat, de különösen az úrbéresek birtokainak szabad megvásárlását tartalmazó V. pont ellen. Kölcsey ezt nem vállalta, követségéről lemondott, s 1834 decemberében visszatért Szatmárba. Mivel Wesseleányi Szatmár megyei birtokos volt, elkísérte Kölcseyt és a december

9-i megyei gyűlésen éles hangon szólalt fel, követelte, hogy a megye a pótutasítást vonja vissza s Kölcsey tartsa meg követtségét. Ezért a kormányt is támadó beszédéért s főleg egyik mondatáért: „a kormány századok óta a köznépnek zsírját szívja” – indult meg ellene hűtlenség címén a per, amelynek eredménye az lett, hogy a hétszemélyes bíróság 1839. febr. 1-én Wesselényit 3 évi börtönre ítélte. (L. KARDOS SAMU: Báró Wesselényi Miklós élete és munkái. 404–10., 417–98.)

Wesselényi beszédének teljes szövege a MTA Ki-ban van. Befejezését hozzák: TOLDY ISTVÁN: A magyar politikai szónoklat kézikönyve. I–II. Bp. 1866. – II. k. 371–2. – KÖNYI MANÓ: Deák Ferenc beszédei. Bp. 1882. I. k. 131–2.

Deák Ferenc is nyilatkozott ebben az ügyben: „Elég legyen azt mondanom, hogy állásunk naponként terhesebb, számunk fogy, a megyék részvétlensége növekedik és legszebb reményeink porba omlanak. Kölcseynek elvesztése oly súlyos csapás, melyet pótolni semmi nem fog. Szatmárnak viselete oly alacsony, hogy azért a józan észnek és becsületnek ítélőszéke előtt felelni ugyan sohasem tudnak Szatmárnak elcsábított rendei, és éppen ez az, a mi leginkább csüggesztő, mert ha csak a követek volnának rosszak, ha csak azok közt találna pártra a kormány, bajunk sem volna orvosolhatatlan; de a megyékgyávasága vagy erkölcsi ronlottsága ellen honnan reménylhetünk segédet.” (Levele Wesselényihez 1835. jan. 9. – Idézi FERENCZI ZOLTÁN: Deák élete. I. k. 188–9.)

Szentpétery József (1871–1862) – Ötvös.

Karacs Ferenc (1770–1838) – Rézmetsző. Dugonics és Virág műveihez készített metszeteket.

Ha tehát Kedves Barátom... kéréseink tellyesítését magára vállalja...: Vörösmarty válaszárol nincsen tudomásunk. Így tehát semmi adatunk sincsen arra vonatkozólag, hogy Vörösmarty mit tett Zarka kérése ügyében. A Kölcsey érdekében történt megmozdulásról azonban tudomást szerzett a rendőrség, ebből kifolyólag megfigyeltette Vörösmartyt, s kihallgatta Willigutot. Ez azonban úgy nyilatkozott, hogy ő mindeddig semmiféle megbízatást nem kapott sehonnan sem. (A rendőri jelentést közli LUKÁCSY–BALASSA 170.)

Recepisse nélkül...: Nem ajánlva. – Ferenczy...: Ferenczy István, a szobrász. (L. Csató Vörösmartyhoz Buda, 1830. júl. 20. irt levelének jegyzetét. – Vörösmarty Fáyhoz Világos, 30. Aug. 1834. irt levelének jegyzetét.)

238. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 333–4.

Fiam...: Fáy Gusztáv, igen tehetséges zenész. —

Magyar Articulusok . . . : Magyar nyelven írandó törvénycikelyek. —

Magyar textus . . . : Magyar szöveg.

Az én praesidiumom volt a Circulusokban . . . : Én elnököltem a kerületi ülésben. — Fáy András tekintélyét mutatta, hogy egyik követársával, Bárczyval együtt ő elnökölt az egyik kerületi gyűlésen, 1835. dec. 2-án (BADICS FERENC: Fáy András életrajza. Bp. 1890. 346.) —

Resolutio . . . : A legfelsőbb döntés. —

Fenn . . . : A felső táblán, a főrendeknél. —

Correlatio . . . : Kölcsönös megegyezés a két tábla között a teen-dők végzésében.

A pesti híd dolgában . . . : 1835 utolsó napjaiban mind a kerületi, mind az országos gyűlésen átment Széchenyi javaslata a híd-vám elfogadása irányában. A főrendek a javaslatot meg akarták buktatni, de Széchenyinek — nagy erőfeszítéssel — sikerült azt keresztülvinni. (BADICS F.: I. m. 351.)

Expropriatio . . . : 1835 végén az alsó táblán, 1836. március 28-án pedig mindkét táblán átment a kisajátítási törvényjavaslat, amelyet a Lánchíd tervezett építése tett szükségessé. Így 1837-ben megalkult az országgyűlés által kirendelt „országos hídvasasztmány. Széchenyi győzött. Létrejött az 1836. XXVI. t. c. 1842. aug. 24-én d. u. 1/2 órakor letették a Lánchíd alapkövét. (BADICS F.: I. 348—54. L. Barabás Miklós festményét a MTA Könyvtárában. — MASZÁK HUGÓ: A lánchíd alapkövének letételi ünnepélye. Történelmi festmény Barabástól. PN 203. 4366. 1864. — A budapesti lánchíd talpkövében foglaltató oklevél eredeti szövege. Közli Tasner Antal. Hazánk 1858. 100—1. — A budapesti lánchíd. Az építő Tierney-Clark angol jelentése szerint írta Jánossy Ferenc. Hazánk. 1858. 42—54. — VISZOTA GYULA: A Széchenyi-híd története az 1836. XXVI. T. C. megalkotásáig. Bp. 1935. 71—144.) —

Prorogatorium . . . : Halasztás.

Monstrantia . . . : A mondat, amelyben a szó előfordul, így hangzik: „A diaetán igen sok jó fő van, de monstrantia sok.” Lehet, hogy Fáy tolla itt ugrott talán demonstrantiát akart írni. Ebben a használatban: „monstrantia” — a szó értelme nem bizonyos. Talán azt akarja jelenteni: sok a hivalkodó magamutatás. — Czapáry demonstratio-nak olvassa a két szót.

Praescriptivus előholompos . . . : arra született, vezető szónok.

A' Statusok táblája . . . : A követek táblája. (Alsóház.)

Geschäftsmanija . . . : Tárgyaló fele, szakértője. —

A pertractatiók . . . : A tárgyalások. —

Prokători . . . : Ügyvédi. —

Subtilitások . . . : Finomságok. —

Kleinstädterei . . . : Kisvárosiasság.

Ponori epigrammákat firkált össze . . . : Ponori Thewrewk József (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 9a Maii 1825. írt levelének jegyzetét.)

- ÖM 1884—85. VIII. 366. — Vty Akad. Kiad. II. 469—471).
Deliberalunk . . .: Tanácskozunk.
Bugát . . .: Bugát Pál (L. Toldy Vörösmartyhoz Göttinga, Február 18. 1830. éjfélt után írt levelének jegyzetét).
Luczenbacher . . .: Luczenbacher János (L. Vörösmarty Stettnerhez 1832. dec. 18—19. közt írt levelének jegyzetét).
Fábián Gábor': *Arad leírására . . .*: Arad vármegye leírása, historiai, geographiai és statisztikai tekintetben. I. Arad 1845. A II. és III. kötet kéziratban maradt. (Sz. J. III. 19.)
Not fit hoc verbis, nom tam cito Marce fili . . .: Nem lehet ezt, fiam, Marcus, egy könnyen, csak úgy, szavakkal, elintézni.
Pyrker . . .: Pyrker László egri patriarcha érsek.
A Váczi Püspök is megractált . . .: Nádasdy Ferenc is szóvá tette azt.
A' Herzeg . . .: A nádor
Az intermediatio . . . Regresus . . .: Fáy szavainak értelme a következő: A rendek már 1833. március 30-án felterjesztést tettek a királynak arról, hogy a feliratok és a törvények nyelve magyar legyen. Az 1835. dec. 5-én érkezett királyi leirat azonban ezt a jogos kérelmet elutasította. Az alsó tábla erre elhatározta, hogy megismétli a királyhoz ezt feliratot. A felső tábla azonban ezt a javaslatot nem fogadta el. Ekkor a nádor közbenjárására- intermediatio- a főrendektől sikerült az alsó táblának azt kierőszakolni, hogy a már ezen az országgyűlésen alkotandó törvénycikkek nyelve magyar és latin legyen, de a támadható kétséges esetekben „az eredeti magyar szerkezet legyen elhatározó” — regresszus. (BADICS FÁY ANDRÁS életrajza)

239. Kézirat

A levél autográf; eredetije ismeretlen helyen.

Megjelenés

BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Adatok Széchenyi István és kora történetéhez (1808—1860). I—II. k. Bp. 1943. I. k. 262—3. „Sajátkezű levél Pozsonyba címezve.” A levél lelőhelye nincs jelezve.

LUKÁCSY—BALASSA 190—192. — A levelet Bártfai Szabó után közöljük.

Vörösmarty levele jellemzően bevilágító adat abba a küzdelembe, amely Széchenyi István és Pest vármegye s ennek alispánja, Földváry Gábor között a felépítendő színház kérdésében volt. Útjuk eleinte egymás mellett vitt. Amikor az 1830-i országgyűlésnek egyik legnagyobb gondolatát: a nemzeti nyelv védelmének eszméjét Pest megye is magáévá tette s a honi nyelv terjesztésére állandó „színházi deputatiót” alakított, amelynek élén Földváry Gábor állott, s tagja volt Széchenyi István is, akkor ez a bizottság megbízta Széchenyit a

Magyar Játékszín tervének kidolgozásával. Így írta meg Széchenyi a Magyar Játékszín-ről szóló röpiratát, amely 1832 áprilisában meg is jelent. Széchenyi terve belevágott egész városfejlesztési programjába. Állandó és monumentális színházat akart, s ezzel annak a városrésznek a fényét akarta emelni, ahol később az Akadémia palotája épült. Ezzel szemben Földváry Gábor s a megye ideiglenes színházra gondolt, amely a város területén kívül, a mai Rákóczi és Múzeum körút sarkán épült, azon a telken, amelyet Grassalkovich herceg hálából ajánlott fel a városnak, mert Földváry őt a sequestrumtól (zárlattól) megmentette. Széchenyi tervét a megye elvben elfogadta ugyan, de a gyakorlatban a maga útjára tért, a gyors megvalósítás felé. „Meg is valósult az állandó színház nem országos, hanem megyei gondozás alatt, nem végleges, hanem ideiglenes alakban, nem részvénytársasági alaptökből, hanem a vármegye theátrális cassájának fölemésztésével, sőt súlyos anyagi megterhelésével, s azonkívül hazafiúi áldozatkészségből, s nem is a város szívében, hanem egyelőre szinte reménytelenül siralmas külvárosi környezetben.” (RÉDEY TIVADAR: A Nemzeti Színház története. Bp. 1937. 65–69.) Vörösmarty Széchenyi felfogása mellett állott. — (BORY ISTVÁN: Széchenyi István dunaparti színháztervezete. Bp. 1945.)

Közygyűlés . . .: Pest megye közgyűlése.

Conservatorium . . .: Színészeti iskola.

Dessewffy Aurél (1808–1842) — (L. Dessewffy Vörösmartyhoz Pest, 1828. március 27. írt levelének jegyzetét).

Az alispánja . . .: Földváry Gábor (1787–1854) — Pest vármegye alispánja volt.

Prónay Sándor (1760–1839) — Életéről nincsenek biztos adataink.

Wenkheim Béla (1811–1879) — Fiatal korában is Széchenyi politikájának híve. Politikai pályája a század második felében bontakozik ki. Békés megye főispánja. Andrássy Gyula kormányának belügyminisztere. 1875-ben miniszterelnök.

Ráday Gedeon (1806–1873) — Földbirtokos. A Pest megyei ellenzéknek egyik vezéralakja.

Szentkirályi Móric (1807–1882) — Pest megye főjegyzője, majd alispánja és országgyűlési követe.

Jankovich Miklós (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

D-fy József . . .: Dessewffy József (L. Stettner Vörösmartyhoz Ó Aradon Április 29d. 1825. írt levelének jegyzetét).

240. Kézirat

A levél autográf; eredetije a Rk Ki-ban van; Szt. XV. k. XLVIII. sz. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

ZSINKA FERENC: Vörösmarty levelei Kölcsey Ferenchez. ItK 1915. 353—8. — LUKÁCSY—BALASSA 179.

Egy folyóiratra . . .: Pest megye rendei 1836. „Mind. Sz. hava 7^{én} 5264. Szám alatt” pártfogólag terjesztették fel a Helytartótanácshoz Vörösmarty Mihály és Schedel Ferenc kérelmét az „Athenaeum című alatt egy tudományos újságnak, és Figyelmeztető című alatt egy melléklapnak” a megindítására. A Helytartótanács 35791. 29. Nov. 1836. sz. leiratával közölte a vármegyével és „a könyvvizsgáló Hivatal”-al, hogy a legfelsőbb helyen a két folyóirat „kiadása” megengedett. Ez a leirat egyúttal meghatározza Vörösmarty levelének hiányzó dátumát is. (MTA Ki Athenaeum irattára).

Válaszát kikérvén . . .: Feltűnő, hogy Kölcseyt munkatársul Vörösmarty és Toldy, de nem Bajza kérte fel. S később is, az Athenaeum ügyeiben, Kölcseyvel vagy Vörösmarty, vagy Toldy levelezett, de sohasem Bajza. Ennek részben személyes, részben elvi okai voltak. Vörösmarty és Toldy nagyon ragaszkodtak Kölcseyhez, és nagyra tartották mind egyéniségét, mind pedig költészetét. Sőt Vörösmarty talán öt értékelte kortársai közt legtöbbszörre. 1826. június 9-én találkozott vele először Szemere Pálnál: „Láttam Kölcseyt!” — írta elragadtatással Toldy Bajzának. Ez alkalommal „Szemere Kölcseynek két új dalát, egy románczát 's egy regéjét olvasta; mink egészen magunkon kívül voltunk. Azon kívül egy énekét erre: Vanitatum vanitas, Kölcsey bús lelkének leghatőbb panassza. Nem képzelheted ezen daraboknak szépségét!” én csak lesütöttem szeméimet, hogy az indulatok K.' ölébe ne ragadjanak. St (= Stettner 's V (= Vörösmarty) lángoló arczokkal 's meredő szemekkel hallgattak. Boldog Isten! Mennyire ment ez az ember!” (Pest, Jún. 10. 1826. — MTA Ki MIL 4 r. 144. — L. ALSZEGHY ZSOLT: A XIX. század magyar irodalma. Bp. 1923. 72—76.) — Bajza és Kölcsey azonban mindig valami hűvös távolságban maradtak egymástól. Kölcsey nem felejtette el Bajzának a Conversationslexikon pörben tanúsított kritikai modorát, amely előtte idegen volt és maradt, s amelytől féltette az Athenaeumot is.

Szállásom : Zöld fa' utcza . . .: Ma: Veres Pálné utca.

241. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 109. Nyolcadrét, 3 1.

Megjelenés

ANGYAL DÁVID: Kölcsey Ferenc: Minden Munkái. I—X. Bp. 1887.³ X. k.

LUKÁCSY—BALASSA 179—80.

Nézeteim a kritikáról . . .: Kölcsey e szavainak megvilágítására

hadd szolgáljon Döbrentei Gáborhoz írt (NKároly, october 21. 1831.) levelének egy részlete, amely nemcsak Berzsenyiről szóló kritikáját, hanem a Kritikai Lapoktól való hűvös tartózkodását is (Tud. Gyűjt. 1817. VII. k. 96—105.) megmagyarázza:

„Berzsenyivel kívánás öszvebékeltetni? Részemről nem fekszik az útban semmi nehézség. Én ötlet nagy költőnek hittem és hiszem; 's úgy gondolom, Recenzióban is úgy bántam vele, mint első rangú íróval. Hogy találtam műveiben a' mit nem javallék, 's most sem javallok: az keveset jelent! Én Schillerben és Matthissonban is lelék eleget a' mit nem javallhatok: 's ki fogja ezért állíthatni, hogy a' két nagy művészt nagyinak lenni meg nem ismerem? Hogy poétai characterét fejtegettem? Úgy vélem, illy fejtegetést én és más akárki is, csak nevezetes íróval szokott tenni. 'S kell e azt olcsárlásnak venni, a' mi épen a' becsülés' legerősbb jele? De mondtam, hogy ő a' tökélet' általa meg nem haladható pontját már elérte. Magyar író vagyok, 's tudom, hogy illy hideg közönség előtt mi szűk határai vagynak a' haladásnak. Kis azt monda rólam fiatalabb éveimben: engedje az ég, haladjak annyira, a' mennyire magyar író haladhat! — Úgy vélem érted a' szavakat. Mert bizony Schiller és Götthe magyar földön nem lettek volna azok, a' mik! Előttém Berzsenyi individualitása is lebegett 's most is úgy hiszem, sem embersértés, sem valótlanlás nem vala állításom. Én megölelném a' Recensent, ki rólam úgy, az az olly hév magasztalással ítélne, mint én Berzsenyiről. . . Íme vallástételem. Bennem epe nincs; 's még akkor sincs, midőn verek, bátran elhiheted, hogy Berzsenyi ellen neheztelést nem tartok. — (MTA KI MIL 4 r. 55. — KÖLCSEY FERENC: Minden Munkái. Bp. 1887.³ X. k. 54.)

Heckenast . . . : (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

S onnan valamit küldeni nehezebb, mint Calcutából Londonba . . . : Kölcsey itt a magyar megyei utak rossz viszonyait panaszolja fel, amelyek útját állják nemcsak mindennemű közlekedésnek, hanem az ország gazdasági fejlődésének is. (L. SZÉCHENYI ISTVÁN: Világ 226—7. — Pesti Por És Sár. 30—31., 34—7., 81—2. Gróf Széchenyi István Válogatott Munkái. Bevezetéssel ellátta Beöthy Zsolt.) — List Frigyes, német gazdaságpolitikus, akinek új irányt jelölő, hatalmas munkáját Sárváry Antal 1843-ban fordította le: A politikai gazdálkodás nemzeti rendszere. I—II—III. Köszege. Magyarország gazdasági elmaradottságának megjavulását elsősorban a közlekedési utak kiépítésétől várja. (L. SZEKFI GYULA: I. m. VII. 180—1.) — Az utak állapotára lásd az ez ideji megyei jelentéseket. Így pld. Szatmár vidékéről ezt jelentik a Hírnöknek, január 25-én: „Utaink jelenleg sárosak, 's mindenütt csak a' nagy locspoc. Hol tiszta, hol hóval vegyes eső esik. A felhők hamvasok, a' köd sűrű, az esték kimondhatatlan setétek . . .” (1841. jan. 25. 7. sz.) — A Székesfehérvárról ugyancsak a Hírnöknek beküldött jelentésében már politikai hang is érzik: „Jelenleg az utak ellen leginkább felzudulának a' múlt vasárnap és hétfőn tartott bálókra bejöttek és a' hétfő óta tartó közgyűlésre összesereglett nemesek ; azon-

ban sem ezeknek, sem amazoknak erre elegendő okuk nincsen; mit panaszkodik a' tánczolandó, ki nem kénytetik sár-saruban és gyalog menni talpai csiklandását szüntetendő, hanem kényelmes hintón vitetik? . . . ; a' rossz út kényelmetlenségét tapasztalt lelkes nemesség pedig illy uton szedhet magának legfontosabb argumentumokat arra, hogy ne csak szóval sürgessen javítást, haladást, nemesedést, hanem tettel és áldozattal is, illy rossz uton juthat leginkább észébe, hogy a' szegény jobbjágy is a' feneketlen rossz utat jóvá nem teheti, hogy neki munkás keze igen is van, de keze pusztá, erszénye lapos; hogy igen is csinálni utat kész, csak anyag nyujtassék neki; illy uton juthat észébe az igazán lelkes nemes hazafinak az igazság és igaztalanság; e'kettőt összehasonlítja, 's aztán a' tanácskozási teremben azon van szóval és tettel, hogy mindkettőből mindenki egyaránt részesüljön." (Télló 22-kén. — 1841. jan. 28. 8. sz.)

Értekezésem a görög philosophiáról . . . ! Nem jelent meg

Bártfay . . .: Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. irt levelének jegyzetét).

Helmeczy . . .: Helmeczy Mihály (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 2. Augustus 1825. irt levelének jegyzetét).

242. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 238. — LUKÁCSY—BALASSA 182—3.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnernek Börzsöny, 29. Septemb. 1824. irt levelének jegyzetét).

Jelentését talán már láttad, ha nem, itt küldök egyet . . .: Jelentés. Pesten, december 1. 1836.: „Korunkat, akár a' tudományok' előbbmenetelét, akár a' polgárok viszonyok' fejlődését tekintjük; a' haladás' sebessége bélyegzi, 's azon practicus irány, mi szerint a' tudás minden tágulásai, az eszmék' birodalmában naponként tett újabb meg újabb elfoglalások, közvetve vagy közvetlenül, az élet' erkölcsi nemesbülésére, a' társas viszonyok' javulására, az anyagi jólét' általánosabb kifejlése-s terjedésére alkalmaztatnak . . . A' kornak e' bélyege nyitott a' folyóiratoknak olly tág mezőt, az biztosított nekik olly roppant hatást, hogy bizvást elmondhatni, miképen az egytetemes új literatura jó részt journalisticává olvadt fel . . . A' következés fogja megmutatni, helyesen lön e választva e' módja a' közrehatásnak; . . . és képesek leszünk-e a' haza' kedvelt íróival, különösbben társainkkal, a' nemzeti académia' több tagjaival való összeköttetésünk, valamint saját gondos, lelkiismeretes munkálkodásaink által is, olly folyóiratot alapítani, melly, nem egyes osztályoknak, hanem

általában a' nemzet művelt rendeiinek, egy részt lelkes asszonyainknak is, megérdemelje kedvezéseit . . .

... Mind a' tárgyak' választásában, mind az előadás' és forma' meghatározásában a' művelt rendek' érdekeihez mért népszerűség lesz vezérfonalunk."

Íróársaink közt megfogunk nevezni . . . Az Athenaeum 1837-i felhívása 32, az 1838-i 69, az 1839-i 89, az 1840-i 120 „érdemesírók jegyez maga mellett." (L. Vörösmarty Pest, 4. jan. 1837. Kölcseyhez írt levelének jegyzetét.)

Szász és Péczely már megigérkeztek . . . Szász Károly nagyenyedi, Péczely József debreceni ref. kollégiumi tanárok voltak.

Én most apróságokat dolgozom az Athenaeum számára . . . Athenaeum. 1837. 1. sz.: *Berzsenyi emlékezete*. — 3. sz.: *A füredi szívhalálszat*. — 4. sz.: *Zrínyi, a költő*. — *A füredi szívhalálszat*. II. — 5. sz.: *A füredi szívhalálszat*. III. — 10. sz.: *Az özvegy*. — Figyelmező. 1837. 1. sz.: *Emlény Almanach*. 1837. Ismertetés. — 15. sz.: VAJDA PÉTER Pesti levelek. II. füzet. 1837. Bírálát.

Julius Caesar tisztázásához . . . Megjelent belőle: Mutatványok Shakespeare Julius Caesar-ja fordításából c. az Athenaeum II. 35. sz. az 1. felvonás 2. jelenete; 36. sz. a II. felvonás 2. jelenete; 38. sz. a IV. felvonás 3. jelenete; 39. sz. az V. felvonás 1. jelenete. — Vörösmarty a Jegyzetben nyilatkozott fordítói módjáról: „Szokásom ellen az olvasó' elnézéseért kell esedeznem. Shakespeareat fordítani minden esetre nagy vállalat, 's ha az angol szavak' rövidségét 's szavaink hosszúságát vesszük: sort soral visszaadni sok bajjal jár, néhol teljes lehetetlen, miért is vagy valamit kihagyni, vagy sort szaporítani kell. Én inkább (noha evvel is ritkán) éltem ez utolsó szabadsággal, amavval csak a' legközönyösebb szavaknál. A' szójátékot, mely fordíthatatlan, rokon neművel fölvaltani törekedtem. Shakespeare' példajaként fél vagy töredék verseket is hagytam meg. Az *ai 's ius* végzetet sok helyett *diphthongusnak* vettem. Illy szavaknál, mint *Capitolium* a' versemértékre ügyelni nem lehetvén, inkább a' numerust kerestem. Ezek iránt jónak véltem az olvasót előre értesíteni." (A jegyzetet közli GYULAI IS. ÖM 1884—85. V. 429.)

Félbe maradt drámához csak azután nyúlhatok . . . Marót bán.

Tarczai . . . Tarczy Lajos (L. Stettner Vörösmartyhoz Pápa, Augusztus 25-dikén 1834. írt levelének jegyzetét).

243. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RK Ki-ban van: Szt. XV. k. L. sz. a. b. Nagyedrét, 3 l.

Megjelenés

ZSINKA: Vörösmarty levelei Kölcsey Ferenchez. ItK 1915. 353—8.
— LUKÁCSY—BALASSA 180—2. (Nem teljes.)

Az ígért munkát . . . : (L. Kölcsey Vörösmartyhoz Cseke, Január 24-d. 1837. írt levelét).

Ugy emlékezem, a görög tragikusokból is vannak fordításaid . . . Kölcsey nem fordított a görög tragédiáírókból. (L. VÉRTÉSSY JENŐ: Kölcsey Ferenc. Bp. 1906. 81.)

A Figyelmező kritikáira felelőleg . . . : L. Kölcsey Cseke, Január 20-d. 1837. Szemeréhez írt levelének következő sorait: „Vörösmarty és Schedel meghívtak, 's ígértem az Athenaeumra nézve, Figyelmezőre nem. Vörösmarty újabban írja, hogy Figyelmezőjük más lesz, mint a Kritikai Lapok; legalább ő minden befolyását oda fogja fordítani. Meglássuk! Facta docebunt.” (ANGYAL, DÁVID: Kölcsey Ferenc Minden Munkái. Bp. 1887.³ X. k. 457–8.)

Talán nem lesz érdektelen, ha Toldynak Kölcseyhez írt, hasonló célzatú leveléből is közlünk egy-két részletet, amelyek bevilágítanak Vörösmarty és Toldy szerkesztői felfogásának különbségeire.

Pest, márczius 2. 1838.

Igen tisztelt kedves barátunk!

Dec. 14. költ becses soraid' tegnap, újév' első napján vettem; 's ha ömennek szabad vennem a' történetest, úgy ez az év gazdagabb lesz rám nézve örömkben, mint a' múlt vala. Mert kedvesebb hírt, mint leveled foglalt magában, 's becsesb ajándékot, mint a' Figyelmezőhöz állásod [jav. ebből: állásodat] csak ugyan nem vehettem. Ved érte az én' 's társaim' köszönetét . . .

Nem küldök rosz vagy figyelemre nem méltó dolgokat. Itt van *Bitnicz, Kisfaludy Sándor mindene*, itt az *Évkönyvek'* rövid időn megjelenendő III. d. kötete nyelvtudományi osztálya, s ebben Guzmics, Balogh és Fábíán' dolgozásai, végre *Kazinczy Sallustja 's Ciceroja*. Mind társaink; 's ha vagy ezért, vagy más tekintetből is egy vagy más könyvnel nevedet el kívánnád hallgattatni, a Szerkesztőség „tökéletes titoktartást biztosít”. De kérek, tisztelt barátom, ne hagyj magad semmi kímélő tekintet által tartóztatatni, 's hidd el hogy már jobban állunk critica dolgában mint 1817-ben, azaz íróink hozzá kezdenek törődni, szükségeit, hasznát ismerni, 's megnyugodni a' gáncsoló bírálatban is, csak kitűnjék hangjából a' rec.' jó szándéka. Ezt némileg szükségesnek tartám elmondani, mert távol a' literaturai világ' piactól nem lehet, hogy ebbeli állásunk ne érdekeljen. Engedd még, hogy néhány véleményemet közöljem szükségünkről. Ugy vettem észre, hogy, noha íróinknál már több tudományt tehetünk fel mint az előtt, jó az író mellett, még igen hátra maradt olvasóinkat is szem előtt tartani, 's így gyakrabban magyarázatokba bocsátkozni művészi tárgyak körül, mint [*magoknak*] íróinknak kedvéért szükséges lenne. Szintúgy jó elvekre felmenni, valamint néha hist. literaturánkra is néhány pillanatot vetni. Különösen pedig: hasznosnak tartanám, ha a' Rom. Classicusoknak a' tsság által megindított gyűjteménye' fontos voltára figyelmeztetni méltóztatnál, mert írói succentíánk a' középkori deáksággal a' classicusokat is a' cuzkóba vetette,

kiktől logikai, rhetorikai 's nyelvbánási tekintetben annyit tanulhatnának. Ciceróra nézve jelentenem kell, hogy Kczya ' levelek kéziratát nem nézte volt által. Előre örülök azoknak, miket ez alkalommal a' fordításokról in summario mondani fogsz. Bitnicznek elküldöm első kiadását is, hogy szót tehess arról is, mennyiben lehet ezt „második kiadásnak” tekinteni. — Az évkönyvekre nézve arról értesítlek, hogy minden osztálybeli dolgozás más meg más recensens kezében van <hogy> mert *egy* nem szólhatna minden osztályról *meritorie*, pedig nekünk már most így kell, 's így juta Neked ez osztály külön. — Ja Kisfaludy. Itt, akár egész pályáját veszed fel összefüggésben korával, akár csak az itt legujobban megjelenteket: e' recensio minden esetre a' legolvasottabbak közé fog tartozni a' Figyelmezőben, mert a' publikum nagyon várja. A' drámák is az által, hogy címökre 1836 tétetett, szinte a' Figyelmező' évkörébe estek 's itt olvasóink sok üdvös intést az effélék' értésére — mint itt ott föltűnő drámairóink a' követésre — találandanak, tudom... Kérlek, tehát, kérlek, örvendess (!) meg minél előbb kedves soraiddal, jeles dolgozataiddal, mindenkor pedig megbecsülhetetlen jó akaratoddal... Elj boldogúl 's fogadd el igaz tiszteletem 's ragaszkodásom' kifejezését.

Szerető barátod
Schedel Ferenc

A levél autográf; eredetije a RK Ki-ban van: Szt. XVI. k. 2. sz. Negyedré, 4 l.

Schedel... felesége... meghalt...: Hinka Mária, első felesége (1831—1836) (L. BADICS FERENC: Bajza József Összes Munkái VI. k. 469).

Egy eredeti nyomtatott ívért 4 aranyat adhatunk...: Vörösmarty e szavainak megvilágításául szolgáljanak a következő korabeli írói tiszteletdíjakra vonatkozó adatok.

Azt a tényt, hogy az Athenaeumhoz a munkatársaknak olyan szokatlanul nagy száma csatlakozott, amelyhez hasonlóról a magyar folyóiratok története eddig még nem tudott, részben az is magyarázza, hogy az Athenaeum és a Figyelmező jól fizette őket. Egy-két adatról van tudomásunk. Toldy Ferenc Nagy János szombathelyi liceumi tanárnak 20 v. frt ajánlott fel ivenként Kerekes Imre Értekezés és kitérések c. munkája ismertetéséért a Figyelmezőben. (Levele, 1837. dec. 7. OSzK Lt.) — Pap Endre tiszteletdíjai az Athenaeumban megjelent verseiért: Béla, Magasztalás, Buének, Könyv 32/3 hasáb 1 frt 30 X-jával — 5 frt 30 kr. — Ua.: Novella. 9 hasáb 30 X-jával 4 frt 30 kr. — KOVÁCS PÁL: Nagybácsi. Novella. 18 frt. (Az Athenaeum hagyatéka a MTA Ki-ban.) — Nagy feltűnést keltett az írói társadalomban, amikor híre ment, hogy Wigand 1829-ben egy enciklopédiai folyóiratot akar megindítani, s ivenként 50 fr-t fog fizetni. „Azt szeretném látni!” — írta erre kételkedően Bajza az ekkor már külföldön tartózkodó Toldynak. (BADICS FERENC: Bajza József Összes Munkái. VI. 310—11.) — Ezzel szemben milyen megalázó volt az a

8 frt, amellyel a zsarolni szerető Károlyi kiadó engesztelte meg Vörösmartyt, amikor az Ezer egy éjszaka fordításának egy ívét ezzel a fölemelt összeggel szégyenítette meg... (BAJZA: I. m. 289.) A FMOM 1 ívért 4 frt adott. (Toldy levele. 1825. március 5. OSzK Ki Lt.) A Tud. Gyűjt. Horvát Istvánnak egy félvért 6 frt fizetett. Horvát István tiszteletdíjai cikkenként a következők voltak: 1828: 4½ iv: 54 frt. — 1829. 11 iv: 132 frt. — 1830. 11½ iv: 138 frt. — 1831. „Deutschokért” 60 frt. (VASS BERTALAN: Horvát István életrajza Bp. 1895. 378.) — Egyébként a Tud. Gyűjt. megindulásakor egy ívért 4 frt ígért: „... ama derék Magyar Országai Tudós Urak... Munkájokért tölem egy nyomtatott árkustól 4 forintokkal jutalmaztatnak ezüst pénzben.” (Jelentés a Tud. Gyűjt. megindításáról. Pesten, Aug. 12-én 1816. Trattner János Pesti könyv nyomtató. — RK Ki-ban: Szt. VI. 471.) — Trattner-Károlyi a Garay szerkesztette Hajnal almanachban egy novelléért 20 v. frt fizetett, de ezt 2 forintónként adta. (FRANKENBURG ADOLF: Emlékeim Pest I—II. 1868. — II. 56—7.) — Garay János e kiadóktól az almanach szerkesztéséért 600 frt kapott. (Garay levele öccséhez. 1836. ápr. 11. ItK 1940. 66.) — Vahot Imre és Frankenburg Adolf, az Életképek szerkesztői Garaynak egy verséért 5 frt tiszteletdíjat adtak. P. Horváth Lázár, a Honderű szerkesztője Garayt 3 verséért 6 arannyal honorálta. Ennyit kapott Vörösmarty is. Sujánszky Antal, az Órangyal redaktora, Garaynak Szent Erzsébet legendájáért 3 aranyat adott. (GARAY: I. h. 272.) — Heckenast a Saphir Zsigmond szerkesztésében megjelenő Pester Tageblatt egyik munkatársának, Falk Zsigmondnak havi 25 pengőt, s egy a Nemzeti Színházba szóló tiszteletjegyet adott fizetésül. (FRANKENBURG: I. m. Uo.) — Hartleben 6 ezüst forintot fizetett a Történelmi Könyvtár egy ívéért. (BAJZA: I. m. 396.) — Barabás Miklós Vörösmartynek az Aurora számára olajban festett arcképeért 40 frt kapott. (BAJZA: I. m. 392—93.) — Az Almanach-Társaság tervezett folyóiratába Barabás Miklós 10 aranyon alul egy rajzot sem hajlandó készíteni. (Levele Toldyhoz. Kolozsvártt 1839. március 23. MTA Ki Történl. 2 r. 14.) — Ugyanennyit kapott Bajza Aurorájától Ender bécsi festő is. (Uo.)

Mit mondasz a' kassai bívólókra?...: Vörösmarty a Kovacsóczy Mihály szerkesztette s Kassán 1836—7-ben megjelenő Literatúrai Lapokra céloz. Kovacsóczy hiába tűzte ki folyóirata homlokára jelígeül: „Harag és párt nélkül.” Ennek egy évig tartó életén végigvonul Bajza s társai ellen táplált elfogultsága. Már első cikkében: Literatúrai Botránkozások és Botránkozatók — beledőfött Bajzába, „aki a' Kritikai Lapokban nem a valódi kritikát teszi szabályul, hanem németből vett egyoldalú teóriáját”... „elmellőzi a tárgyat, a' személyre ront, a személyességet bonczolja.” (L. L. 1836. 1. 2. sz.) Bajzát, a költőt, sem kíméli. Verseinek 1835. kiadását kegyetlen bírálat alá veti „a képzeletgazdaság, érzetméltség's eredetiség” hiánya miatt minden értéket megtagad tőle, s költeményeiről kimutatja, melyik itthoni és külföldi költő utánzatai. (Uo. 33., 34., 35.) Viszont Vörösmartyt,

bár ellene is emel kifogásokat, elismeréssel méltatja: „Vörösmarty minden tekintetben 's minden pályán kedves jelenet marad literaturánk egén.” (Uo. 32. sz.)

244. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 327–8.

A levél keletkezése: Jan. 14^{én} 1836. téves elírás lehet, mert a benne említett rokonok 1836 augusztusában haltak meg. A levél dátuma tehát csak 1837 jan.-ból való lehet. (L. Vty Akad. Kiad. II. 66.)

A levélben említett sírverset Vörösmarty a levélíró Török Gábor aradi alispán sógorának, Csomor Józsefnek s fiának, Csomor Antalnak sírkövére írta. (Megjelent először a Kölcsey-Egyesület Évkönyvében. Arad 1884. 234. l. *Sírvers* c. Másodszor ÖM 1884–85. I. k. 186.) — Az aradi Szent Anna-temetőben álló sírköve vésett verset Márki Sándor ismertette a Kölcsey-Egyesület 1882. március 28-i ülésén. Márki a helyi hagyományon kívül más bizonyítékot nem tudott felhozni amellett, hogy a vers valóban Vörösmartyé. Gyulai is, aki e levelet nem ismerte — csak a nyelv alapján ítélte Vörösmarty versének. (ÖM 1884–85. I. k. 414.) A most közölt levél kétségtelenné teszi, hogy a vers valóban az övé.

245. Kézirat

A levél autográf; eredetije Pest megye levéltárában van.

Megjelenés

BAYER JÓZSEF: ItK 1898. 132. — REXA DEZSŐ: A Nemzeti Színház megnyitásának története. Bp. 1927. 52. l. Facsimilével. — LUKÁCSY — BALASSA 192–3.

Pest megye színiügyi választmánya — theatralis deputatio — 1836. nov. 22-én tartott ülésén úgy határozott, hogy az 1837. aug. 1-én megnyitandó Magyar Színház ünnepi előadására szóló Prologus elkészítésével „szépművészetekben jártasságáról az egész hazában ismeretes T. bíró Fáy András urat” kéri fel. Úgy látszik, hogy a megbízást Fáy nem vállalta. Ekkor a színiügyi választmány 1837. január 15-én így döntött: „Elhatározottat ez alkalommal; hogy az Uj Magyar Színház kinyitásakor szavalandó Prolog készítésére Tettes tudós *Vörösmarty Mihály* kérettesék meg. Melynek következtésében az érintett végre a tisztelt úr különös levél által rendeltetett megkérétni.” A levelet Nyáry Pál fogalmazta meg. (BAYER JÓZSEF:

Árpád Ébredése keletkezésének története. ItK 1898. 129–32. — REXA DEZSŐ: I. m. 52.)

Nyáry Pál (1806–1871) — Ügyvéd. Pest vármegye főjegyzője, 1845-ben alispánja, 1848-ban országgyűlési képviselője. A kormányt követte Debrecenbe, de itt a béke-párt híve, s ezt az irányt szolgáló Esti Lapok egyik alapítója. A kiegyezést előkészítő országgyűlésnek is tagja volt.

Prologus . . .: Árpád ébredése volt.

246. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 118–9. — LUKÁCSY–BALASSA (Nem teljesen) 183–4. *Mit czéloztok olly czikkelyekkel, mint a Burke és Foxrol való? . . .*: Fox Károly (1749–1806) — Angol államférfi. A francia forradalom lelkes híve.

Burke Ödön (1728 vagy 1730–1797) — Angol politikus, kitűnő szónok. Szemben állt a francia forradalommal. E miatt szakított Foxszal, akihez 30 éves barátság fűzte. —

Pitt Vilmos (1759–1806) — Angol államférfi. 1783–1801, 1803–6-ig miniszterelnök. A francia forradalom és Napóleon ellensége. Napóleon győzelmeivel szemben azonban tehetetlen volt.

Az Athenaeumban megjelent s Kőlcseytől kifogásolt cikk: Fox és Burke vagy a parlamenti nevezetes éj. Az 1791. február 11-ről 12-re virradó éjszaka parlamenti történetét mondja el, amelyen elhangzottak Burke nevezetes szavai: „Ezen barátságnak vége van.” Az Athenaeum fordítása nem pontos. Burke kijelentése így hangzott: My right honorable friend — no more! — (Athenaeum 1837. 3.)

Schedel nejének elhunytát . . .: (L. Vörösmarty Kőlcseyhez Pest, 4. Jan. 1837. irt levelének jegyzetét).

247. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RK Ki-ban van: Szt. XV. k. LIV. sz. a. b. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

ZSINKA: Vörösmarty levelei Kőlcsey Ferenchez. ItK 1915. 353–8. — LUKÁCSY–BALASSA 184–6.

A levél válasz Kőlcseynek Cseke, Január 1837 Vörösmartyhoz irt levelére.

Censurás országban . . . : A Helytartótanács 35791. sz. a. 1836. nov. 29. közölte Pest megyével és a cenzurái hivattal, hogy Vörösmarty Mihály és Schedel Ferenc az Athenaeum és a Figyelmeztető megindítására a királyi engedelmet megkapták.

A latin nyelvű engedély magyar fordítása az ugyanakkor hivatalosan közölt szöveg szerint:

„Leg-közlebb ide érkezett Királyi Határozatnál fogva Vörösmarthy Mihálynak és Schedel Ferencznek, a' Titulált Rendek által folyó évi Mind. Sz. Hava 7^{én} 5264 Szám alát (!) kedvező ajánlással ide küldött, innen pedig legfelsőbb Helyre terjesztett folyamodásuk következőjében *Athenaeum* Czim alatt egy tudományos Ujságnak, és Figyelmeztető czim alatt egy melléklapnak ki adása kegyelmesen megengedtetvén arra a kiváltság olly fel-tétel alatt kiadatni rendeltetett, hogy azon Ujság egyedül a' be mutatott tervbem megjegyzett tárgyakra szoríttasson, és annak foglalatja a' fentálló Rendszabások szerént mindenkor előre vizsgálát alá vétesse.

Melyről a' T. Rendek a' nevezett Folyamodók értesítése végett ezennel tudósítatnak, olly hozzá tétellel, hogy ezen legfelsőbb Határozat pontos megtartása iránt, a Könyv vizsgáló Hivatal uttyán is, a' szükséges Rendelések már meg-tetettek.” (*Athenaeum* kézirati hagyatéka. — MTA Ki. Tört. 2 r. 14.)

Nagy Antal censor pedig 410/1836. sz. a. közölte 1836. dec. 24-én Vörösmarty Mihállyal és Schedel Ferencsel, hogy a király megadta az engedélyt az Athenaeum és a Figyelmező megindítására, egyben megküldötte nekik a latin nyelvű engedély másolatát. (Uo. — SASHEGYI OSZKÁR: Német Felvilágosodás És Magyar Censúra. Minerva-Könyvtár 130. Szám. Budapest 1938.)

Homoeopathia . . . : (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, 12. Mart. 1833. írt levelének jegyzetét. — L. Vty Akad. Kiad. III. k. 93. 370. Hahnemann c. vers jegyz.).

Az ifjak dolgát, úgy beszélék, a napokban felveszi a királyi tábla . . . : Lovassy Lászlót, unokatestvérét Lovassy Ferencet, Tormássy Jánost és besugójukat, Lapsánszky Jánost a királyi ügyigazgató 1836-ban katonai erővel elfogta. A vád az volt ellenük, hogy Lafayette: Société des droits de l'homme mintájára Pozsonyban alakult Jurátus Egyesületnek s ennek nyomába lépő más társaságnak tagjai voltak, s ezekben forradalmi és felségsértő működést fejtettek ki, s ennek külső szereplésükben is tüntető kifejezést adtak. A királyi tábla 1837. február 22-én tartotta meg a tárgyalást minden nyilvánosság kizárásával, és rendkívül szigorú ítéletet hozott. Lovassy Lászlót (és látszatra Lapsánszkyt is) tíz évi, Tormássy Jánost másfél évi börtönre ítélte, Lovassy Ferencet pedig szabadon bocsátotta, mert vizsgálati büntetésével kitöltötte büntetését. József nádor azonban mindenképpen meg akarta menteni az ifjakat, kiknek magatartásában nem rosszakaratot, hanem csak „erők örülettel határos túlbecsülését” látta. Ezért fordult érdekükben kegyelmi kérvénnyel Metternichhez, mert a pör folyamán „az nem volt bebizonyítható, hogy Lovassy és társai elmentek odáig, hogy a

magyar országgyűlés épen úgy mint az 1793-i konvent, jogosult a királyt letenni és kivégeztetni." Metternich azonban szembe fordult a nádorral. Az elmúlt és a közelebbi idők veszélyes mozgalmaira hivatkozva védte eljárását, amellyel az ifjak elítélésére befolyásolta az az illetékes hatóságokat, és hirdette felfogását: „Ma már — írta József nádornak Bécs, 1837. jan. 7-i levelében — épen úgy létezik egy ifjú Magyarország, mint a hogy az ifjú Olaszország és Franciaország és az ifjú Schweiz is meg van.” József nádor törekvése hiábavaló volt. A hét-személyes tábla március 8-án helybenhagyta a királyi tábla ítéletét. A magyar udvari kancellária pedig a nádor kegyelmi kérvényét elutasította. V. Ferdinánd 1837. március 30-án mind a két bíróság ítéletét helyben hagyta. Lapsánszky nemsokára kiszabadult, s mint Klein János kapott alkalmazást a kabinetirodában. Tormássy 1837. november 22-én kapott kegyelmet. Lovassy László pedig testben és lélekben összetörve hagyta el a börtönt 1840 májusában . . .

A pör s vele az ítélet országos felzúdulást keltett. „Pest megye volt az első, mely már 1836. június 13-i ülésén felírt az ifjak ügyében s erről értesítvén a megyéket, ezek kevés kivétellel követték példáját.”

Wertheimer Ede a pör jelentőségét a következőkben látja: „Ezt a bünyenyítő eljárást tulajdonképpen csakis ama sokkal nagyobb szabású sújtó eljárás előjátékának kell tekintenünk, mellyel amaz idők egyik legbefolyásosabb és legkiválóbb férfiát leverni akarták. A jurátusok megsemmisítése után Kossuth elnémítása volt tervbe véve, kit épen úgy, mint Lovassyt, Wesselényit és másokat felségsértési vád alá vontak.” (L. FERENCZI ZOLTÁN: Deák Élete I. k. 207—8. — WERTHEIMER EDE: A jurátusok felségsértési pöre. 1834—37. Budapesti Szemle 1908. 373. sz. 19—58., 374. sz. 224—262. — SZEKFIŰGYULA: Magyar történet. VII. k. 140—41.)

248. Kézirat

A levél autográf; eredetije Pest megye levéltárában van. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

Székely Sándor Földvári Gáborról írt cikkében közölt egy részletet Vörösmarty leveléből. (Vasárnapi Ujság 1886. 7.) — BAYER JÓZSEF: ItK 1898. 133. — PAÁL JÓB: Uj Idők. 1913. 39. Faksimilében. — LUKÁCSY — BALASSA 193. Faksimilében is.

A levél válasz Nyáry Pálnak Vörösmartyhoz Pest, 1837. jan. 15. levelére.

249. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RK Ki-ban van: Szt. XV. k. LXII. sz. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

ZSINKA: Vörösmarty levelei Kölcsey Ferenchez. ItK 1915. 353–8. *Fogtad olvasni, hogy itt erős gyűlés volt; ez egyetlen fegyverünk az erősök ellen...*: Vörösmarty szavai valószínűleg Pest vármegye március 4-én tartott gyűlésére vonatkoznak, amelyben tiltakozott a pozsonyi jurátusoknak, Lovassy és társainak ügyében hozott ítélet ellen. Vörösmarty sokat várt a megyék állásfoglalásától. Nem sokkal előbb – Pest, 13. Febr. 1837. – Kölcseyhez írt levelében kifejezést adott ennek a reményének: „Az ifjak' dolgát, úgy beszélük, a' napokban felveszi a királyi tábla. Ha csak valamennyire becsületesen ítélnék, a' vármegyék' felkiáltásának köszönhetni...” Erről a vármegyei gyűlésről megemlékezett a titkos rendőri jelentés is: „Jóval csendesebb volt (ti. az 1837. jún. 1-i gyűlés), mint a március 4-iki.” (BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez. I–II. Bp. 1943. – I. 282.)

Parainesidet szeretik az emberek...: Megjelent az Athenaeum 1837. I. 16–20.

Újságunk ellen sok úri ember fellázadt vagy inkább ellenünk, hogy újságírók lettünk...: Az „újságunk”: az Athenaeum, mely hetenként kétszer jelenvén meg, újságnak számított. A szerkesztők: Bajza, Toldy és Vörösmarty maguk is így értelmezték: 1836 decemberében kibocsátották az új folyóirat előrajzát, és ebben a zsurnalisztika felvirágzását onnan magyarázzák, hogy „korunkat a haladás sebessége bélyegzi”. Ők számolnak a korviszonyokkal, folyóiratot indítanak „nem egyes osztályoknak, hanem általában a nemzet mívelt rendei- nek”.

E bejelentés ellen már 1836 végén megszólaltak az ellenvélemények. Wargha István akadémiai tag cikket közölt a Társalkodó dec. 21-i számában (Egy két szó annak idején. Társalkodó 1836. II. 102. sz. 405. l.), ebben kijelenti: „sajnálkozva olvasám legújabbán, hogy *Literaturánk'* legtisztesebb bajnokinak hárome journalisticai útra tért...” Ezt két szempontból látja veszedelmesnek, először, mert úgy látja, hogy a „journalisticából” „zavart ismeret-keverék”, „féltudákosság” származik, másrészt mert a „journalistica” szerinte elvonja majd az Athenaeum szerkesztőit a rendszeres tudományos munkától, komoly tudományos művek alkotásától, amelyre pedig hivatottak. Wargha aggodalmait élesebb formában, már gyanúsítás-szerű hangon fogalmazta meg a *Hasznos Mulatságok* álnév alá rejtőzött szerzője (Nemki Demit: *Vízhangja a'* „nehány szónak maga idejében”. A' *Kunságból*. *Hasznos Mulatságok* 1837. I. 3. sz. jan. 7. 17. l.) olyanféle párhuzamokat hozva fel, hogy a nyugati irodalmakban is zsurnalisztikára az anyagi haszon érdekében adják magukat a tehet-séges írók. Az Athenaeum védelmében Wargha János szólalt fel (Szi-gethi álnéven), cáfolva Wargha István két aggodalmát, utalva a vita személyi hátterére is, mondván, ne hagyja magát Wargha másoktól befolyásolni – célozva ezzel a triász ellenzékére. (Válasz annak

idején. Társalkodó 1837. febr. 1. 9. sz. 33. l.) Wargha István Szigethivel szemben fenntartotta álláspontját, hozzátéve, hogy a három író az Akadémia fizetést húzó tagjai, s ezért nem újságszerkesztést, hanem rendszeres tudományos munkákat várnak tőlük. Erre vonatkozik Vörösmarty levelének az a mondata: „Azért fizet-e — így szólnak — az Akadémia, hogy mi Athenaeumot adjunk ki?” (Wargha István második cikkének címe: Szigethinek a' magyar journalistica' ügyében. Társalkodó 1837. febr. 11. 12. sz. 45. l.) (Az Athenaeum megindulását s a vele kapcsolatos vitákat ismerteti Szücsi József, Bajza Józsefről írt monográfiája: 301. 339—340. l.)

Wargha cikkében arra is utal, hogy Toldy akkor lép a meginduló Athenaeum szerkesztői sorába, amikor titoknoki elfoglaltságai miatt „a három hónapoként mintegy 18 ívnyi Tudománytárnak szerkesztésétől is felmentett”. Az Akadémia folyóirata, a Tudománytár kevés népszerűségnek örvendett, egyre jobban sorvadt (1844-ben meg is szüntette az Akadémia), s ezért is az atheneistákat tették felelőssé, hogy folyóiratukkal elvonják az írókat és a közönséget az Akadémia folyóiratától. A Tudománytár azonban már megindulása-akor egész más célokkal indult, mint az Athenaeum, tehát konkurrenciáról szó sem lehetett. Az Athenaeum később kialakuló ellenzéke azonban később is felelevenítette ezt a vádat, elsősorban a titoknok, Toldy ellen. (OROSZ JÓZSEF: Századok 1839. 70. sz.)

Toldyt, Bajzát és Vörösmartyt, az Athenaeum alapítása miatt az Akadémia tagjai részéről ért támadások ellen az Akadémia elnöke, Teleki József védte meg, aki megértéssel állott törekvéseik mellett. Ezt a pártfogást köszönte meg Toldy Telekinek 1837. jan. 18. írt levelében: „Midőn mi valóban kénytelenségből határoztuk el magunkban az Athenaeum kiadását, nem gyanítottuk, hogy nem csak ellenségeink fognak olly fegyvert fogni ellenünk a publicum előtt, melly ellen magunkat védelmeznünk nem illik, nem lehet, hanem még onnan is, hol félreismertéstől nem féltünk, a neheztelésnek nem ugyan nyilvános mondása, de annak mélyebb és fájóbb éreztetése fog következni. Igen is, Mélt. Gróf Ur, mi hálátlan tagjai vagyunk a társaságnak, sőt, a mi több, ellenségei, árulói, titkos és világos utakon rontói. Bocsássa meg Méltóságod, ily tartalmáért levelemnek, de az elkeseredésnek kín a hallgatás; vágyódunk azon idő és alkalom után, midőn szóval több és világosabb panaszokkal léssen szabad Méltóságodnak valóban emberbaráti s szenvedélytelen keblébe önteni. Mert Méltóságod gondolkodás módja s eddig írantunk bizonyított egyénisége már most az egyes egyedül való fonal, melly ezen társasághoz (nem ügyéhez, melly örökké szent előttünk) köt. Azért házi szerencsétlenségem s bánatim özönében (Toldynak 1836-ban halt meg második felesége Tarnóczy Ida) egy új vállalat kezdetbeli számos nehézsége közt, de a mi fő, characterünk kétségbe vétele s csüggesztő tusák után, Méltóságod sorai valóságos orvosság voltak; mert újra tapasztaltuk, hogy Méltóságod bennünket félre nem ért, balul nem itél meg, nem hiszi, hogy mi a Tár [Tudománytár Szerk.] lerontására esküdtünk

össze s még nemtelen utakon is stb, hanem egyikét a másik mellett fennállni ohajtja, s ön becces dolgozataival is gyámolítani kész." (MTA Ki Irod Levelek. IV. G. fogalm.)

Gr. Teleki József (1790—1855) — Az Akadémia első elnöke s egyik legnagyobb jötevője. 24 000 ezer kötetből álló családi könyvtárát és a saját könyveit is az Akadémiának ajándékozta. A Marczibányi-díjjal jutalmazott nyelvtudományi pályamunkájával jótékony befolyással volt a nyelvújítás problémáinak megoldására. Nemes méltóságú akadémiai szónok. Korának egyik legkiválóbb történetírója. A Hunyadiak kora Magyarországon c. hatalmas monográfiájából csak 7 kötetet tudott elkészíteni.

Gebhardt Ferenc (1791—1838) — Egyetemi orvos-tanár. Művei: Utnutatás az orvosi gyakorlásra. Pest 1827. — A Különös Orvosi Nyavalya és Gyógyítástudomány. I—II. Pest 1828—38.

Perger . . .: Perger János (L. Balásházy Vörösmartyhoz S. A. Ujhely, 1831. febr. 20. írt levelének jegyzetét).

250. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 119—20.

Aranyaitokat vevém . . .: A Parainesis után járó tiszteletdíjat. Az Athenaeum ivenként 4 aranyat fizetett az íróknak. (L. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 4. Jan. 1837. írt levelének jegyzetét.)

Bártfay . . .: Bártfay László (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

Vevém a hírt Kossuth felől . . .: Kossuth Lajost 1837 májusában fogatta el a kormány, s ítélte négy évi börtönre.

251. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 120—1.

Házi bajaimat Bártfaynkhoz írt levelemben litaniai hosszúsággal elpanaszoltam . . .: Kölcsey házi bajainak két oka volt. Az egyik az, hogy öccse, Ádám, rosszul gazdálkodott, adóssága egyre nőtt, s ilyen állapotban hagyott mindent, amikor 1827-ben meghalt, feleségére és árvájára, akiket azután Kölcsey vett magához, s a birtok vezetését is átvállalta. A másik pedig az, hogy a tagosításkor egy rokona: Kölcsey

Mihály szolgabíró a fellázított parasztsággal súlyos anyagi károkat okozott Kőlcseynek. (VÉRTESY JENŐ: Kőlcsey Ferenc. Bp. 1906. 63., 66., 186–7.)

Kőlcsey két, Bártfayhoz írt levelében szól nehéz anyagi körülményeiről. Az első Cseke, ápril. 25-én 1837-i keltezéssel: „Az én pályám tövises pálya, kis háznépemet gonddal, törődéssel táplálom; én gazdaságom ezer kedvetlenségeit szenvedem; s mind e mellett a közdolgok lélekkinzó folyamában úgy veszek részt, hogy fájdalmakat aratok s éltem nyugalmit nem egyszer kockáztatom.” (KŐLCSEY FERENC: Minden Munkái. X. k. 317. l.) — A második levelének dátuma: Cseke, sept. 24. 1837.: „A mi házi körülményeimre illeti, azok a tavasszal kedvező kilátást ígértek. A commasatio (= tagosítás) nálunk végbe ment s ez által a közbirtokosság veszélyeiből kiemelkedve, gazdaságomat örömmel kezdém folytatni: valóban ha semmi ellenséges csel közbe nem jön, kétszáz holdat meghaladó vetéseim, s gyönyörű kaszállóim, melyek legrosszabb termésben is másfél száz szekér szénát adandók valának, szép jövődelmet fogtak volna nyújtani. Egyik közbirtokos társunk irigysége, fellázasztván a helységet, minden vetéseimet s kaszállóimat végkép elpusztította, nem csak, hanem ugarlás és őszi vetésben is megakadályoztatott, úgy hogy a köz legbetűszeréntibb értelmében két egész évre termés és jövedelem nélkül vagyok hagyva; ami nagy háznépet tartó embernek sokat mond.” (Uo. X. k. 320–1. l.)

Pap Endre (1817–1851) — Kőlcsey mellett joggyakornok, majd ügyvéd, Wesselényi jogtanácsosa. Kőlcsey hatása alatt író, lírikus. Fordít Heinéből, Goethéből, Uhlandból. 1841-ben Béla herceg c. költeményével elnyeri a Kisfaludy Társaság 10 aranyas balladapályázatát. Kőlcseyről értékes tanulmányt írt. (L. CSENGERY ANTAL: Magyar szónokok és statusférjak. Pesten 1851. 283–332. Munkáit Csengery és Kemény adták ki 1852-ben.)

Merito plectimur ... Méltán bünhődünk.

Czuczor helyét ...: Czuczor Gergelyt költői érdemei elismerésül az Akadémia már 1831-ben, az első nagygyűlésen levelező tagjának, 1835-ben segédjegyzőjének s könyvtárnokának, 1836-ban pedig rendes tagjának választotta. Titkos ellenségeinek — talán Csató Pál és Dercsik János helytartósági előadó és tanácsos voltak — feljelentésére „a magyarság gyűlölt ügye miatt” a kancellária követelte a bencés főapáttól, hogy Czuczor, aki a Szent Benedek-Rend tagja volt, mondjon le az Akadémiában viselt tisztségeiről, s vonuljon vissza Pannónhalmára. Czuczor engedelmesskedett főapátjának, s lemondását bejelentette az Akadémiának, amely az 1837. nagygyűlés szeptember 4. ülésén, szept. 4-én foglalkozott ügyével:

„Olvastatott Czuczor Gergely’ r. tag levele, mellyben előadván, hogy magányos viszonyainál fogva kénytelen Pestet elhagyni, megköszöni a’ társaságnak iránta eddig mutatott bizodalmit, és segédjegyzői ’s levéltárnoki hivatalától magát feloldoztatni egész tisztelettel kéri. — Melly kérelmét a’ tisztelt segédjegyzőnek az ülés köz sajnál-

kozással teljesítvén, a' jegyzőkönyvbe iktattatni kívánja, miképen annak mind hivatalbeli ügyessége, szorgalma 's készségével, mind maga-kedveltető társi viseletével teljes mértékben meg volt elégedve 's kívánságait egyedül viszonyai változhatatlanságánál fogva teljesíti. Egyszersmind e' tárgy a' T. Igazgatóság elébe terjesztzeni rendeltetik." (34. pont. — L. CZUCZOR GERGELY: összes költői művei. Sajtó alá rendezte Zoltvány Irén, Bp. 1899. Bevezető életrajz 20—43. l. — BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Adalékok a Magyar Tudományos Akadémia történetéhez. 1825—39. I. füzet. Bp. 1926. 41—43., 57—58.

Czuczor utóda Szalay László lett. Amikor azonban 1845-ben Czuczort a készitendő magyar szótár szerkesztésével bizta meg az Akadémia, s ő ezt elfogadta, akkor a pannonhalmi főpát és a kancellár engedélye alapján visszatért Pestre. (L. az Akadémia külső jegyzőkönyveit: 1845. jan. 20. II. ülés 6. pont. — Május 5. XVII. ülés 86. pont.)

252. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RK Ki-ban van: Szt XV. k. LXXXVIII. sz. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

ZSINKA: Vörösmarty levelei Kölcsey Ferenchez. ItK 1915. 353—8. *Péczely le akar mondani* . . . : Nem mondott le. 1837-ben rendes tag lett. Székfoglalóját az 1838. nagygyűlésen, augusztus 30-án tartotta: A nemzeti gazdagságnak a nemzeti művelődésre befolyása c. (1838. IX. nagygyűlés jegyzőkönyve, aug. 30. 1. pont.)

Péczely József . . . : (L. Péczely Vörösmartyhoz Debrecen, 1831. március 5. írt levelének jegyzetét).

253. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 335. — Magyar Szalon 1900. 34. k. 251—2.

A levélről hiányzik az idő szerinti pontos keltezés. A korabeli adatokból azonban megállapítható. Március 13-ról 14-re virradó éjjel öntötte el az árvíz Pestet. 13-a keddre, 14-e szerdára esett. Március 15-én, csütörtökön érte el az árvíz legmagasabb vízállását. Elöntötte a Zöldkert (ma: Reáltanoda), a Zöldfa (ma: Veres Pálné) utcát, itt lakott Vörösmarty és a Kalap (ma: Irányi Dániel) utcát, ahol Fáy András lakása állott. Az árvíz szintje ekkor és ezekben az utcákban 3 láb és 6 hüvelyk volt. Március 16-án az árvíz apadni kezdett. Az apadás tartott március 17-én, szombaton, 18-án, vasárnap és 19-én,

hétfőn. Március 20-án, kedden az árvíz véget ért. (L. A Pest-Budai árvíz 1838-ban. Szerk. Némethy Károly. Bp. 1938. — ASZTALOS MIKLÓS: Az árvíz története. 63., 69., 72-3., 88.) — A levél írásának időpontja tehát: 1838. március 20. körül.

Vörösmarty az árvízi napokat részben Pesten, Fáy Andrásnál, részben pedig Pécelen, Szemere Pálnál élte át.

Fáy első lakása Pesten, a józsefvárosi Tavasz-u. 64. (ma József u. 16) sz. alatti házában volt. Itt találkozott először Vörösmartyval, akit Zádor György mutatott be neki. „Vörösmarty, 1824-ben, mikor még tőle a közönség nem olvasa semmit, látogata meg Zádor Györggyel (Fenyéry Gyulával) józsefvárosi lakomban. Zádor szíves volt „Zalán futásának” első énekéből néhány verset elszavalni előttem; s noha ezeknek csengő rythmusa, nyelve, erőteljessége kellemesen lepott meg, nem bíram még azokból azon költői emelkedettséget sejteni, mit Vörösmarty később, különösebben lyrájában fejte ki.” (L. FÁY ANDRÁS: Irodalmi és művészeti tarló-virágok. Divatcsarnok 1853. 51. sz. — BADICS FERENC: Fáy András életrajza. Bp. 1890. 222.) Fáy, mivel ez a mostani lakása egészségtelen helyen feküdt, új házat vásárolt, s ide, a Kalap-u. 251. szám alá költözött át 1828 őszén. (A házat később lerombolták, ma az Irányi Dániel u. 16. sz. épület áll a helyén.) Ő az első emeleten lakott, a földszintet bérbé adta. Közvetlen szomszédja volt egy bérház első emeletén lakó Vörösmarty, akitől csak egy folyosó-fal választotta el.

1838. március 13-án, kedden, Fáy András családjával és a társaságukba meghívott Ferenczy István szobrászművésszel, aki nagy zenebarát volt, a Magyar Színházban hallgatták a Beatrice di Tenda operát. Az előadáson ott volt Szemere Pál is családjával, s közös barátjuk Bártfay László. Az első felvonás végén és a második elején hirtelen ijedt nyugtalanság hullámmozott végig a közönségen. „Das Wasser! Jön az árvíz!” — suttogta a névtelen remélet. Pillanatok alatt felbomlott minden rend. A függöny legördült, s mindenki sietve menekült, nem is sejtve, hogy künn az utcán mi vár rá. Szemere Pál lakása a Nagyhid-u. (ma: Deák Ferenc u.) 640. sz. a., a Fáy-ház II. emeletén volt. Ide nem ért el az árvíz, így tehát ők biztosan értek haza. Fáy is nyugodtan haza jutott. De rá félórára az árvíz elöntötte a Kalap-utcát, s Fáy házának pincéje megtelt vízzel. Március 14-én az ár bezúdulott Fáy lakásának földszintjére, s így az egész család az emeletre lett „szigetelve”.

Vörösmarty lakását is hasonló veszedelem fenyegethette. Ezért még 13-án este folyosóján átment Fáyékhoz, s velük töltötte az estét s március 14-e délelőttjét. Hangulatuk vidám volt, mert „inségünket csak átfutónak s épen nem veszélyesnek reménylünk” — írta Fáy. Március 14-én azonban az ár egyre veszedelmesebben nőtt, úgyhogy menekülésre kellett gondolniuk s elfogadták egy ismeretlen ifjú ajánlatát, aki egy teknőben Fáyékat s Vörösmartyt elszállította „a Sebestyén-piac szárazára”, ahonnan a Nagyhid-utcában levő Fáy-házba siettek, s itt maradtak március 15-én egész nap, s 16-án délelőtt.

Az árvíz arányai ekkor már félelmetesen bontakoztak ki. Elborította a Széna-teret (ma: Kálvin tér); végigzúdult az Üllői úton; körülözönlötte a Nemzeti Múzeumot, s pincéibe kezdett behatolni; ráhőmpölygött a Sándor-utcára (ma: Bródy Sándor u.). Közben emeletes és egyszerű kis házak omlottak össze és zuhantak bele a hullámokba, amelyeknek szennyes özöne a Belvárosban mindig tovább és tovább terjedt csakúgy, mint a Ferencvárosban és a Lipótvárosban.

A Nagyhid-utcai házat nem fenyegette semmi veszély. A hangulat azonban mégis nyomott volt, s lassan a rettegés kezdett mindenkire, végül még Vörösmartyra is „elragadozni”. Amikor azt látták, hogy környékükön hatalmas házak, árvíz nélkül, csak „szárazon” hogy omlanak össze, őket is elfogta a menekülés vágya. Vásárhelyi Pál, aki Budán lakott, s értesült Vörösmarty helyzetéről, egy ladikot küldött érte. Ő azonban nem akart különválni sem Fáyéktól, sem Szemerééktől. Végre is Stuller Ferenc és a hidász-katonák segítségével biztos helyre jutottak. Innen azután március 16-án du. valamennyien, ki-ki úgy, ahogy adódott, Szemere Pál péceli otthonába tartottak s pihenték ki az itt talált nyugalomban izgalmaikat. Vörösmartyt egy postaszekér vitte ki többedmagával Pécelre. (L. FÁY ANDRÁS: Irodalmi és művészeti tarló-virágok. Divatcsarnok 1853. 20. sz. — BRISITS FRIGYES: Szemere Pál két ismeretlen levele Bártfay Lászlóhoz. It 1944. Szemere az árvízről és Vörösmartyról csak az első levelében ír: 130—4.)

Fáy közben bement Pestre, de nem mert lakásában lakni. „A sok kóza hírre, még erős alkotású és szilárd épségben állott házam — melynek egyedül pincéi valának vízzel tele — sem tetszék eléggé bátorságosnak nekem s így a budai várban bérelék ki szállást...” (Uo.) Vörösmarty azonban 19-én vagy 20-án visszatért Pestre, s jó ideig itt is maradt. Azonban nem a maga lakására ment, hanem Fáy házában lakott.

Ekkor írta ezt a levelét a Pécelen tartózkodó Fáy Andrásnak. (L. Pest, Mart. 13. 1838. — Az árvízi hajós c. költeménye: — Vty Akad. Kiad. II. 677—684. jegyzet. — LUKÁCSY—BALASSA: Vörösmarty Mihály Bp. 1955. 207—212.

254. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 336.

A levélen nincsen keltezés. Az előbbi levél jegyzetei alapján: 1838. március 21. körül.

Vörösmarty csak részleteit láthatta az árvíz okozta pusztításoknak, s keveset hallhatott Pest árvízi életének egészéről. Amikor azonban visszatért a fővárosba, megtudott mindent.

Megláthatta azt, amit Tratner naplójában, március 17-én így írt le: „Szent Gellért hegyére felmentem, minél magasabbra mentem, annál jobban fejlődött szemeim előtt a nyomorúság és iszonyúság képe . . . Amennyire a szem elláthat, mindenütt csak a Dunát látja rettenetes szélességre, mint egy tenger kiterjedve, és mindenütt romlásnak és pusztításnak nyomait. Csepel szigete vízzel és jégtáblákkal van elborítva. Promontorium (= Budafok) is víz alatt van”. (L. ASZTALOS: Az árvíz története. 78–80.)

Eléje tárult a házaknak az a döbbenetes pusztulása, amelyet rideg statisztikai adatok így fejeztek ki: „Pest 4254 háza közül sértetlen csak 1146 maradt, 827 megrongálódott. 2281 pedig összedőlt.” (L. ASZTALOS: I. m. 126.)

Értesült arról a kárról, amely Heckenast Gusztáv könyvkiadót érte. Könyvesboltjában 3 napon és 3 éjen át 6 láb magasságban állott a víz, minden támasz és a regálék egy része ledőlt, bekötött könyvek egy péphalomná olvasztva heverték a földön, az egésznek $\frac{3}{4}$ része megsemmisítve”. (Heckenast levelét idézi ASZTALOS: I. m. 87.)

Megtudhatta, hogy Széchenyit, akit mindenki várt és kerest, az árvíz alatt nem látta senki. Hiánya feltűnő volt! Csak naplója őrizte távolléte titkát: Súlyos idegdepressziója örölte fel minden akcióképességét. (L. ASZTALOS: I. m. 33.)

Tudomására juthatott, hogy ebben a rettenetes elemi csapásban Pest város tanácsa alig mozdult meg. Tretter Györgyön, Havas orvoston és Szász Mátyás tanácsoson kívül, aki Appel Józseffel 36 óra alatt állított fel egy 600 beteg befogadására szolgáló táborigazgatást, úgy szólván senki sem tett semmit. Megérdemelték Wesselényi ítéletét: „A többi el kellene csapni.” (L. KARDOS: Bárány Wesselényi Miklós élete és munkái. I. 338. — Asztalos, Németh könyvében: A részvét c. tanulmányában 128.)

De Vörösmarty lelkét legjobban megragadhatták, s megindíthatták Wesselényi Miklós hősi magatartásának megnyilatkozásai, amelyekről akkor még egész Pest hálája emlékezett s beszélt. 72 órát volt talpon, s több mint 600 ember életét mentette meg. (L. KARDOS: I. m. 1. 328.) Így tudhatta meg Vörösmarty mindazt, amit Wesselényi naplója férfias hallgatására bizott: „Én (március 14-én, este) 10 órakor szálltam megint vizre s a rémületek jelenetei közé . . . Ez éjjel a szűk fűzfa, a kis- és nagy diófa, kis- és nagykereszt-, nyári-, kis mező- s akác utcákon bolyongtam. A haladást gátló akadályok mind inkább szaporodtak, s ezért nehogy a távolabb levő nyomorultaktól elzárassak, előbb a legtávolabbi jajjok felé törtünk, s így a közelebb esedéklők mellett irgalom nélkül kellett mennünk, de ama távollevőknek többnyire csak egy részét lehetett elhozni; a végveszély félelmei közt hátramaradóknak gyakran becsületszavamat adtam, hogy semmi el nem tartóztat hozzájuk visszatérésemből; s az adott szó lehetetlenné tette visszatérő utamban másokra, s a leginkább szorultakra hallgatni. Oly szerencsés voltam (hála érte az égek Urának), hogy sem a kiknek ily ígéretet tettem, sem másoknak, kiket a romok tetején vagy düle-

dező fedeleken voltam kénytelen hagyni, egyszer is későn nem jöttem s rendre mind kimentettem; többször megtörtént ellenben, hogy házak s fedelek, honnan öregeket, asszonyokat, gyermekeket, csecsemőket szedtünk le, alig távoztunk velük egy kétszáz lépés vagy ölnyire, rémítő robajjal zuhantak az egy, sőt helyenként két ölesnél is méjjebb hullámba” (L. KARDOS: I. m. 1. 332.)

„Visszaezésem előtt, a szárazon több ismerőseket láttam, Földváry királyi táblai ülhököt, Lónyay Gábort s többeket. Brefeld generális meglátott s hozzám futván nyakamba borult, ölelt forma ruhájában engem, s a víztől és sártól szennyes lett — sed non indecore pulvere sordidum — (de akit nem dísztelenül lepett be a szennyes sár!) — megölelni látni az üldözött Wesselényi nyakába borulva, feltűnő jelenség volt s oly látvány, mi a jelenvolt sokaságnak is nagyon tetszett. Itt hallám előbb, hogy nevem mindenfelé szájról szájra hangzik, s a nép áldásának tárgya vagyok. Az ezt megérdemlésnek eddigi tudása sokkal magaszosabb volt, mint megnyerésének mostani tapasztalása.” (L. KARDOS: I. m. 1. 336.) — Wesselényiről elismeréssel emlékezett meg még a titkos rendőri jelentés is: „Wesselényi valóságos csodákat művelt, s remélik, a kormány megkegyelmez neki.” (L. BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Adatok Széchenyi István és kora történetéhez (1808—1860) I—II. k. Bp. 1943. I. k. 299.)

Mindezen a sok hír, emlék, esemény, valóság, amelynek csodálata a közvéleményben már amúgy is megnövesztette Wesselényi alakját, ihlet és élmény lett Vörösmarty heroizáló és allegorizáló képzelete számára is. Ezzel alkotta meg Az árvízi hajós c. költeményét, amely nemcsak az alkalmiságot kiszolgáló árvízi líra fölé emelkedő egyetlen irodalmi remekmű (L. Németh könyvében Tolnai Gábor cikkét: *Az árvíz és az irodalom.* 294—7.), hanem felmagasztalása Wesselényi emberi méltóságának is, amelyet az erdélyi és a magyar táblák vádjai éppen ez időben igyekeztek megalázni. Ebből az árvíz-élményből született Vörösmarty másik költemény-remeke is, a *Martius* 13. 1838. S ez az ihlet ébresztette fel benne azt a mély emberi együttérzést, amellyel a Heckenast felsegélyezését szolgáló s Eötvös kezdeményezésére kiadott *Budapesti Árvíz* könyvnek I—V. 1839—41. egy költeményével *A hú lovag* (I. 55—56) ő is munkatársa lett. Egyébként is Vörösmarty költészete ekkora élmény-benyomást még nem kapott. Erőpróba és előjáték volt számára. A valóság terhe nem tudta összetörni húrjait. Föléje került, s költészete még magasabbra lendült tőle.

255. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedré, 2 I.

Megjelenés

CZAPÁRY 336—7. — Magyar Szalon 1900. 34. k. 252—3. — FÁBIÁN 227—8.

Pinczeink még vízben vannak . . . „Pinczeinkből még nem takarodott el a víz” — idézi a Jelenkor március 24. számából ASZTALOS MIKÓS: Az árvíz története. 89.

Jankovics . . . Jankovics Miklós (L. Kazinczy Vörösmartynak Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

Vásárhelyinél . . . *Vásárhelyi Pál* (1795—1846) — Mérnök. Oklevelét az Institutum Geometricumban kapta 1816-ban. Eleinte Zemplén- és Veszprém megyékben úrbéri és erdőmérnök. 1819-ben a Helytartótanács a Tisza és Körösök felméréséhez nevezte ki, 1829-ben a dunai felmérések vezetőjének s egyszersmind al-dunai hajózási mérnöknek. Amikor 1833-ban Széchenyi lett az al-dunai munkálatok királyi kormánybiztosa, Vásárhelyiben találta meg, Beszédes József szintén kiváló vízimérnök után, másik munkatársát. Együtt mennek Londonba (1833. nov. 28. — 1834 nyarán), s itt bemutatják az Al-Duna szabályozása tervét By angol ezredesnek, aki ekkor épített Kanadában csatornákat. Az al-dunai munkálatok 1837-ben készültek el. Ezután tovább folytatta a Duna felmérését, foglalkozott ezzel kapcsolatosan a Lánchíd építésével, s egész energiájával a Tisza szabályozása felé fordult. Közben irodalmi tevékenységet is folytatott. Számos cikket írt az Athenaeumba és Figyelmezőbe, készített térképeket, s írt önálló munkákat, jelentéseket latinul, németül, 1837 óta csak magyarul. Az Akadémiának levelező, majd rendes tagja volt. Vásárhelyi munkásságát egyetlen más magyar vízimérnöké sem közelíti meg. A már említettekén kívül a vízi munkálatok terén kiemelkedő jelentőségűek műszaki kezdeményezései. Ő végezte az első sebesség- és víztömegméréseket a Dunán. Ő volt az első, aki az Al-Dunán először kutatta annak vízjárási viszonyait. E téren legnagyobb alkotása az Adria szintjének a magyar folyókra való áthozatala volt. (L. FODOR FERENC: Magyar Vízimérnököknek A Tisza-Völgyben a Kiegyezés Koráig Végzett Felmérései, Vízi Munkálatai És Azok Eredményei. Budapest 1957. 119—125.) — Vörösmarty két költeményt is szentelt emlékének. (L. Vty Akad. Kiad. III. k. 157. 524—525.)

256. Kézirat.

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt.

Megjelenés

CZAPÁRY 337. — Magyar Szalon 1900. 253—4.

Öcsémhez Sz. Ágotára kivisz . . . Vörösmarty Jánosról van szó, aki a Fehér megyei Sz. Ágotán volt gazdatiszt. Vörösmarty gyakran fordult meg nála, később családjával is. Valószínűnek kell tartanunk, hogy Vörösmarty János értesülvén az árvízről, kocsit küldött bátyjáért, aki pár hetet tölthetett nála.

Vásárhelyi . . . *Vásárhelyi Pál* (L. Vörösmarty Fáyhoz Pest, 23. Mart. 1838. írt levelének jegyzetét).

Ferenczy . . .: Ferenczy István (L. Csató Vörösmartyhoz Buda, 1830. júl. 20. irt levelének jegyzetét. — Vörösmarty Fáyhoz Világos, 30. aug. 1834. irt levelének jegyzetét).

Pólyához . . .: *Pólya József* (1802—1873) — Orvos. 1831-ben a pesti Kolera-Kórház igazgatója, majd a Rókus-Kórház másodorvosa. Az Akadémiának 1832-ben levelező, 1858-ban rendes tagja. Fáy Andrásnak jó barátja. Cikkei az Orvosi Tárban jelentek meg. Művei: *Summa observatorium*. Pest 1831. — *Betrachtung en über die asiatische Cholera*. Pest 1832. (Sz. I. X. 1360—67.)

257. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102. Negyedré, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRV 307—8.

A levélről hiányzik a keltezés helye és ideje. Az árvízre való utalásból s Vörösmarty kérdéséből, hogy a Magyar Színház zárva van-e, következtethetni, hogy Vörösmarty a levelet Székesfehérvárról, április hónapban írhatta. A levél jobb felső sarkára Toldy rájegyezte: „Russwurm keresk. Fejérvárt.” Valószínű, hogy Vörösmarty itteni címe volt.

Megnyílt-e már a magyar színház? . . .: Itt éppen a Beatrice di Tendát adták, amikor az árvíz jelentkezett. A színház süllyedői megteltek vízzel és a falak is megrepedeztek. A színház kb. egy hónapig zárva volt. A német színház közönségét az árvíz kikergette a színházból. (Szilágyi Pál Naplójából idézi TOLNAI GÁBOR: Némethy Ki: A Pest-Budai árvíz 1838-ban. Bp. 1958. Az árvíz és az irodalom.

Telekit kerestem . . .: Teleki Józsefet, az Akadémia elnökét Ld. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 12. April. 1837. irt levelének jegyzetét.

Szállásom . . .: *Zöldfa-u. . . .*: ma: Veres Pálné u.

Perecnél vagy Hét választónál Budán . . .: Vendéglők Budán. A Hét Választó Fejedelmek a Tabánban volt. A Perc (Árany Perc) helye ma már ismeretlen. (BEVILAGUA BORSODI BÉLA: A magyar serfőzés története. I—II. Bp. 1931. — II. 752—3. — II. 845.)

Utamban láttam Albertfalvát . . .: Amikor ti. kocsin átment rajta Fehérvár felé, öccséhez, Sz. Ágotára.

258. Kézirat

A levél autográf; eredetije 1894-ben — az első közlő, Kara Győző szerint — a Fábíán-család birtokában volt. Jelenleg a MTA Ki-ban van Ms. 10.517/11 sz. alatt.

Megjelenés

KARA GYÖZÖ: Fábíán Gábor levelezése ItK 1894. 362. l.

CZAPÁRY 231—282. l.

Fábíán Gáborról I. Vörösmarty Stettnerhez Börzsönyből 1824. szept. 29-én írt levelezés füzött jegyzetet.

Olvastad annak a . . . Csatónak fecsegéseit? . . .: Csató Pál (1804—1841) az ún. literatúrai „új nemzedéknek” egyik legtöbbet ígérő tagja volt. Mint novella- és drámaíró tűnt fel, s Kisfaludy Károly, Fáy András és Kovács Pál mellett új irányt jelentett. Ő honosította meg nálunk a vaudeville-t. Hiúsága, nagyravágyása azonban útját állták annak, hogy tehetsége kifejlődhessék. Pályáját az elvtelenség, az ide-oda ingadozás jellemzi. Döbrentei mellett áll egy ideig, majd az Aurora-körhöz csatlakozik. Bajza vállalatának, az Aurorának, majd eleinte az Athenaeumnak is munkatársa volt, de mindig fenntartott némi összeköttetést Bajza ellenfeleivel is (Döbrentei, Munkácsy). Bajzáék támogatták írói pályáján, segítségükkel 1832-ben akadémiai levelező tag lett, 1835-ben az aurorások támogatása révén lett az Akadémia folyóiratának, a Tudománytárnak a szerkesztője, majd 1837-ben a Kisfaludy Társaság tagja. Szeretett volna akadémiai jegyző lenni, de a Vörösmarty—Bajza—Toldy triász e tisztségre Czuczor Gergelyt, majd Szalay Lászlót ítélte alkalmasabbnak.

Csató a Tudománytárt hamarosan otthagya, a többi megbízás inkább tiszteletbeli volt, s Csató nehéz anyagi helyzetbe került. Bajza szeretett volna a Nemzeti Színháznál számára ún. színházköltői állást szervezni, de ez nem sikerült. Ekkor Csató elfogadta Orosz Józsefnek, a pozsonyi Hírnök szerkesztőjének ajánlatát, aki segédszerkesztőnek hívta. A Hírnök a konzervatív tábor legélesebb hangú orgánuma volt, e lépésével Csató már a triász ellenfeleihez csatlakozott 1837 végén. Csató eleinte új állásában is fenntartotta kapcsolatát a triással, s leveleiben nehéz anyagi körülményeivel mentegeti pályafordulását. 1838 februárjában azonban a Hírnök új rovatot nyit meg: Magyar folyóiratok szemléje címen, melyet Csató írt. Ebben oly írásokat adott közre, melyekből nyilvánvalóvá lett, hogy Csató teljesen eladta magát: a „szemle” rovat ugyanis a támadások, a ferdítések és a rosszindulatú kritikák egész özönét árasztotta elsősorban a Vörösmarty—Bajza—Toldy triászra, annak lapjaira: az Athenaeumra és a Figyelmezőre, annak akadémiai tevékenységére, irodalmi és politikai magatartására. — Erre vonatkozik Vörösmarty levelének az a passzusa: „meki a’ literatura itt jobb hasznát vehetné, mint hogy szemléket kotyvasszon bérért.” — Mikor Vörösmarty ezt a levelét írta — júl. 1. —, akkor már Csató nemegyszer kimondottan gyalázkodó kitételektől hemzsező szemlecikkeinek egész sora jelent meg a Hírnökben, melyek hol Bajza, hol Toldy, hol Vörösmarty, hol pedig mindhármuk ellen irányult. Az alábbiakban ismertetjük néhány cikkét, melyek kimondottan Vörösmarty ellen szólnak, s melyek megelőzték Vörös-

marty Fábriánhoz írt, szóban forgó levelét, s így megértetik azt a hangulatot, amelyben Vörösmarty ezt a levelét írta:

„Az Athenaeumban — írta Csató a Hírnök 1838. 31. számában — Vörösmartynak Erdődy bán (Marót bán) című új szomorújátékából közöltnek töredékek. Ha szabad a töredékekből az egészre húznunk következtetést, mi abban a német eszmélkedést és érzélgést a francia legújabb romanticizmus iszonyaival látjuk párosulva. Vörösmarty úr, a Figyelmező tanúsága szerint, az utóbbi időben Shakespearrel foglalkozott, annak *Julius Caesarját* lefordította. Fel valánk tehát némileg határozva, hogy újabb drámáiban shakespearei „embereket” várjunk, bájos ideálnagyságokkal és szépségökkel, mennyiben t. i. V. úr költői individualitása mellett lehető. Azonban, úgy látszik, végtére is meg fog valósulni mit publicumunk már régóta sejt vagy tud, hogy t. i. V. úr, ki költészetünk eddigi ki fejlettségéhez képest tagadhatatlanul nagy az eposban és lyrában, nem több, mint *középszerű* a drámában.” S mintha megbánta volna Vörösmarty lírájának adott elismerését, nemsokára ebbe is bele szúrja csipős fulánkját: „Az Athenaeum közli Erdélyitől Kis leány dalát, mely Vörösmartynak Kis lány baja című dalát szépségben felülmúlja” (Hírnök. 1838. 33). Amikor pedig megjelent az Árvíz-könyv, s benne *Az árvízi hajós*, gúnyos és fölünyes kétértelműséggel sietett a költemény esztétikai hatását megrontani. „A szépművészeti részben — hangzik bírálata — Az árvízi hajós címmel egy igen gyenge balladát olvasunk Vörösmartytól, melyet egyedül tárgya nemesít. Nem így énekelte meg Góthe, ha jól emlékezünk, Sebuss Johannát, a habokban életét vesztett nemes életmentőt. Egyébként Vörösmarty úr épen nem köteles úgy énekelni, mint Góthe énekel, s azért nekünk sem lehet szándékunk műveiből a *hellő* méltánylást megtagadni.” (Hírnök. 1838. 45. l. erről még Vty Akad. Kiad. 2. k. 683—684. l.) Vörösmarty ellen táplált elfogultsága annyira elrontja látását, hogy még a tőle egyébként nem sokra értékelt Toldy iránt is elnéző tud lenni, csak azért, hogy ennek árán beleköthessen Vörösmarty működésének minden mozzanatába. Így kerül szembe, egészen megokolatlanul, Vörösmartyval, a drámabírálóval. „A játékszini krónikát egy idő óta jobbra *Schedel* Ferencz úr írja, szokott secant modorjában többnyire, de mégis nagyobb fürgeséggel, többoldalúsággal s több alkalmazható tanulsággal, mint előbb Vörösmarty úr.” (Hírnök 1838. 39.)

Egészen különleges, hogy Csató hány címen támadta meg Vörösmartyt a Marót bán előadásával kapcsolatban.

Amikor a Honművész hírül hozta, hogy a Marót bán 1838. május 23-án kerül előadásra s „a jövedelem egy része a szerzőé lesz”, Csató az irodalom erkölcsi nevében tiltakozott az ellen, hogy „az író színház-koldulási koldulásban résztvesz.” (Hírnök 1838. 45.) A Marót bánt szívesen fogadta a közönség. Második előadásán azonban kevés néző volt jelen. A Honművész nem tudta ennek magyarázatát adni. Csató azonban azonnal jelentkezett, hogy az esztétikai illetékesség címén rontson Vörösmarty hírnevén: „A darab egyetlen nemesemélye, aki

főhős is, gyökerben és egészben elhibázott karakter, ... a férjfi-charakterek s cselekvényei sokszor motiválatlanok." (Hírnök 1838. 47) A Marót bán-nak azonban váratlanul mégis nagy sikere lett. S ezzel kapcsolatban a Jelenkor adott hírt arról, hogy „néhány buzgó tisztelőji literaturánknak" aláírási ívet köröztek, hogy a Marót bánt kinyomassák, az így kiadott példányokat Vörösmartynak adják át, hogy ő árusítsa ki őket. (Jelenkor 1838. 47.) A pénz be is jött, és Bajza vállalta „a diszes kiadásra a felügyelést". Az elgondoláshoz Csató is hozzászólt. „Jó volna tudni, kik ennek a kis körnek a tagjai, írta, mégpedig név szerint. Mert a darabot — ő úgy tudja — a közönség nem jól fogadta s a hat szépliteraturai lap közül csak a Társalkodó Athenaeum, Természet s Rajzolatok hallgattak róla, a Honművész és a Hasznos Multságok pedig több rosszat írtak róla, mint jót". Azután egy különös fordulattal Csató beáll Vörösmarty kiadott drámája sorsának aggódói közé: „Az a tény, mondja, hogy egy könyvet így kell kiadni, szomorú és keserű érzelmet keltő, s emlékeztet arra az elenyészettnek hitt időre, amikor a Csongor és Tündérnek 3 előfizetője volt." (Hírnök 1838. 51.)

Már a Fábíánhoz írt szóban forgó levél megírása utánról való, de ugyancsak jellemző, hogy még durvábbá fajult el Csató hangja, amikor a Marót bánnal abból az alkalomból ismét foglalkozott, mikor az megnyerte az Akadémia 200 aranyát, mint az 1838-ban megjelent legjobb munka. Csató így ítélte róla: „Comédie du diable! A hősöknek nincsen emberi karaktere. Mindnyáját nem felmagasztosult emberi érzelmek, hanem állati, felbőszült gerjedelmek izgatják, melyeket többnyire aljas, póri, szemérmetlen nyelvvél fejeznek ki." (Hírnök 1839. 96.)

Közben a Hasznos Multságokban, a Rajzolatokban, a Természetben, a Sionban is fellángolt a harc, amelynek során Hazucha Vörösmartyt arról vádolta, hogy Marót bánjához részleteket az ő Vas ember c. darabjából plagizált. (Vörösmarty válasza: Vas Ember. Eredetiség. Figyelmező. 1838. I. 29. sz.) Ezt a harcot azonban, amely egyaránt folyt az Athenaeum szerkesztői s ezekkel kapcsolatban később az Akadémia ellen, legügyesebben és legelevenebben Csató tudta irányítani. Egyre ingerültebben ontja vádjait: pártosság, bunkós modor, kíméletlenség, részrehajló bírálatok. Egy-egy akadémiai megmozdulás, mint például Kovács Pál rendes taggá választása, ráingerli szenvedélyt az Akadémiára is. Szerinte Kovács Pálnak nem volt érdeme arra, hogy taggá lehessen. De érdeme az, hogy „a párt embere". Mit akar a párt, amelynek fejei az Athenaeum szerkesztői? „Ultra-liberális eszmék ápolását és terjesztését". A párt uralma az Akadémiában biztosítva van, „mert a nagygyűléseken rendszeren 30 és néhány szavazattal bíróság szokott megjelenni s ezek közül a 16—20 szövezatra mindig biztosan számoló párt az általános többséget rendszeren kézben tartja." (Hírnök 1839. 96.)

Ezek már nyíltan politikai szempontú vádak. Ezek után Bajza, Toldy és Vörösmarty is megszólaltatták védelmüket, mindig „a szer-

kesztők" közös neve alatt. Ezek a védelmek eleinte csak visszautasítások. Vörösmarty nem sokat ad Csatóra, és támadásait csak „petyegésnek” nézi. Csatót felingerli Vörösmartynak ez az őt semmire sem tartó magatartása, és sértett hiúságában minden figyelmeztet mértéket elveszít vele szemben. Csak ilyen állapotban lehet írni ilyen sorokat: „Csekélyek a publikumhoz és tudományhoz képest mindazok, a miket én eddig mindössze is írtam; de mind e mellett is nem épen lehetetlen, hogy azok a magyar olvasó közönségre már eddig is több hatással voltak, több józan ideát s dolog- és világisméretet terjesztettek el, vagy legalább ébresztették ilyenekre az elméket, mint V. úr minden eddigi drámái in complexu.” (Hírnök 1838. 57.)

A minden támadást véglegesen felszámolni akaró védelmet Vörösmarty és Toldy közreműködésével Bajza írta még meg az *Athenaeum* miatti *zajgások* címen a Figyelmező 1838. I. 30–42. számaiban. (Ez a cikksorozat első darabja a Figyelmező július 31-i számában jelent meg, tehát még abban a hónapban, amelyben Vörösmarty megírta Fábián-nak a főszövegben közölt levelet.) Történeti rendben sorakoztatja fel a támadókat, és rendre cáfolja őket, különösen Csatót, akit főleg erkölcsi gyengesége oldaláról igyekszik bemutatni és hitelét vesztetté tenni. „Csató egy lenge lélek férfi testben, változékony, mint az áprilisi napok.” (Figyelmezető 1838. I. 34.) Csató nem védekezik, hanem csak támad, mégpedig gorombán. Személyi részrehajlást, igazságtalan bírálatot vet az Athenaeum szerkesztőinek a szemére, majd még tovább megy: Hogy „a szerkesztők” irodalmi tekintélyét egészen összetörje, mindegyikükről írni jellemképet is rajzol, elfogultan, sértően, Vörösmartyról pedig frivolul is. Csak azért állít róla valami jót, hogy azután éldeleghessen abban, hogy a maga műveltségét fitogtatva, elismerését kétes értékűvé tegye: „Vörösmarty jeles versíró, de csak középszerű költő; csupán a külső tárgyak leírásában, nem egyszersmind a gondolatokban és nézetekben erős; hexameterében a nyelv minden eddigi kincseit és szépségeit kimerítő, de mint dálnok Kölceynél, és Kisfaludy Sándornál, mint ódairó Berzsenyinnél, mint dramaticus a két Kisfaludynál kisebb; mint epikus legerősb ugyan, de úgy, hogy a genius megbántása nélkül Virgilhez, és Homérhez, Dantéhoz vagy Miltonhoz, Klopstockhoz vagy Voltairehez legtávolabbról sem hasonlítható; prosája rozsz, darabos, póri; mint akadémikus pártos és szájas, inkább pártjának s egy felsőbb akaratnak, mint saját belátásának és meggyőződésének eszköze; minden szorosan vett tudományban tudatlan.” (Hírnök 1838. 71. — Rajzolatok. 1838. II. 21.)

Csató támadásaira Bajza felelt, és a harc fejezetét ő vívta meg Csatóval egyedül és — könyörtelenül. „Hogy mi egymást sokat magasztaltuk volna — reflektált Csató szavaira —, és hogy soha sem szólattunk volna gáncsolólag egymásról: ez az Aestetikai levelek által is cáfolva van, mert gáncsot ezekben is találhat Csató... Hogy mi toltuk és toljuk egymás szekerének rúdját, ez nagyon igaz, de nem természetes-e?, mert elvben, nézetekben, lélekben rokonok voltunk” (Jegyzetek Csató önvédelmére. Rendkívüli Toldalék a Figyelmező

44. sz.-hoz). A három író „charakteristikájára” feleletül pedig Bajza elmondja Csató ingatag és elvtelen életének történetét az Akadémiától elválásától addig, amíg a Hírnök „horgára került”. (Uo.) Bajza élére állította a harcot, s az áldatlan vitát végre fordulóponthoz juttatta. Meg kellett cáfolnia Csató elbizakodott és elvakult szavait és kimutatni, hogy hazudott, amikor ezt állította önmagáról: „Ő a mai pártos szövetségünknek résztvevő és munkás tagja nem volt” (Hírnök 1838. 73., 74., 75.). Ezért felszólította Csatót arra, engedje meg, hogy... „egyikünkhez írt leveleit hív és hitelesített másolatban a közöttünk fenn forgó kérdésekre tartozókat közölhesse. (Rendkívüli Toldalék a Figyelmező 1838. 42. sz.-hoz.) Csató nem térhetett ki a kérés elől. De az igazság látszatát vakmerő kétszínűséggel játssza tovább: „Kegyeteket... mint embereket és hírlapírókat én csupán megvet-hetek.” (Hírnök 1838. 73.) A levelek — összesen tíz — megjelentek. (Athenaeum 1838. II. 45.) Csatót saját sorai ítélték el: „És ime fogadja itten édes Barátom — írta Bajzának a közölt V. levélben, Sept. 15. 1834. — az egész oldal vagy felekezet nevében, a melyhez tartozni én is örömmel fogom tartani, abbeli őszinte s ünnepélyes nyilatkozásomat s fogadásomat, hogy valahányszor olly kérdések — fontosak vagy nem fontosak — fordulnak elő, melyeket a párt vagy oldal a magáénak ismer — mert csak ez határozza itt el a fontosságot — és ha az én meggyőződésem az iránt egyik vagy másik pártombeli tag meggyőződésétől el is fog térni: én ezen meggyőződésemet ugyanezen liberális pártom többségének és végzetének mindenkor fel fogom áldozni s mindig azzal, soha az ellen nem szavazni.” (Athenaeum 1838. II. 45.) Bajza nyugodtan írhatta a tizedik levél végére: „Ime, ezek Csató levelei, most ítéljen a közönség ezen Csató felett.” Ennek az ítéletnek az erkölcsi erejét maga Csató is érezte. Levonta belőle magára az egyetlen következményt: „... szemleiről tollamat leteszem!” (Hírnök 1838. 103. sz.)

Bajza tehát győzelemre vitte az Athenaeum és „a triasz” harcát. Csató és Vörösmarty egymáshoz viszonyulásának problémája azonban bonyolultabb. Az azóta előkerült levelek igazolják, hogy Csató, pályája elindulásakor, mennyire tisztelte Vörösmartyt, s mennyire hatása alatt állott. Vörösmarty kezében e küzdelem folyama alatt ott voltak e levelek. Miért hallgatott róluk, miért nem használta fel őket nyilvánosan Csató ellen? Csak az magyarázza meg ezt a kérdést, hogy Vörösmarty bármennyire elítélte is Csatót, sajnálta is, hogy ez a voltaképpen tehetséges ember, ennyire eltévelyedett. Szerette volna, ha Csató jobb célra használja fel kétségtelenül meglevő képességeit. Erre utal a levélnek ez a mondata: „Mind e mellett örömet visszaváltanám, ha gazdag ember volnék.”

Csatóról és a vele kapcsolatos polémiairól I. SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József 338—360. l. — SCHMIDT EDRT ERZSÉBET: Csató Pál. Szeged 1941. — TÓTH DEZSŐ: Vörösmarty Mihály. 285—288. l.

Orosz József (1809—1851) — Publicista. Jelen volt, mint újságíró, az 1830., 32—36-os, 39—40-es és a 43—44-es országgyűléseken.

A rendek naplóiból kivonatokat készített, ezeket németre fordította, s kiadta Lipcsében: Ungarns Gesetzkörper im Jahr 1830. A Hírnök-ekkel s ennek melléklapjával a Századok-ka] teljesen a kormányt szolgálta. A forradalom után Párizsba menekült, ahol a legnagyobb nyomorban tengődött. Végül, mert a magyar emigránsok kémkedéssel gyanúsították, föbelőtte magát.

Hazucha Ferenc (1815–51) — Mérnök, újságíró, szépirodalmi író és kritikus. 1848-ban vette fel a Kelmenffy nevet. Írói álneve Vas Andor volt. (Életrajzok 1845–6.) — Művei: Beszélyek. Pest 1846. — Meghasonlott kedély Pest 1846. — Ezer év előtt. Marius Carthago romjain. — Színi bírálatait a Rajzolatokban X. et Comp. álnévvel írta.

Értekezés a centralisatióról igen inyem szerint van. Ohajtánám, hogy kijöhessen . . . : Tocqueville-ből fordítva megjelent Athenaeum 1838. II. 23., 24.

Török Gábor . . . : (L. Török Vörösmartyhoz Arad, Dec. 7^{én} 830. írt levelének jegyzetét).

Csontos . . . : *Csontos István* (L. Fábíán Vörösmartyhoz Világosvárott, 9^{ik} April. 1825. írt levelének jegyzetét).

259. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Fábíán . . . : Fábíán Gábor (L. az előző levél jegyzetét).

Csontos . . . : *Csontos István* (L. Fábíán Vörösmartyhoz Világosvárott, 9^{ik} April. 1825. írt levelének jegyzetét).

260. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Tizenhatodréti alakú papírszelet, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 334.

A levélről hiányzik a keltezés, aminthogy hiányzik a következőről is, amellyel összefügg. Ennek megállapítására némi eligazítást nyújt a levél e két szava: „Küldd át.” Ebből következik, hogy Vörösmarty Fáy szomszédságában lakott. Ez pedig 1838-ban volt, amikor Vörösmarty a Zöldfa-utcában, a Jankovics-ház első emeletén, egy hosszú, udvari folyosó végén levő, kétszobás lakást bírt. Tözsomszédságában volt Fáy András háza a Kalap-utca 251., későbbi átszámozás szerint 207. sz. alatt.

Egyébként is igen valószínű, hogy az itt egymás után következő Fáy-hoz írt levelek egy időből valók, és összetartoznak. Fáy hátrahagyott iratai között volt egy ilyen című is: „Fáy Andrásához írt és tulajdonát képezett levelek jegyzéke.” Úgy látszik, hogy Fáy halála után készült. A tájékoztató 170 levélről ad számot, dátumok szerint. Vörösmartynak öt levele van felsorolva. Talán éppen az itt következő öt levél az, amely fennmaradt együtt, míg a többi levelek elkallódtak. A leveleket, amelyeken akkor sem volt keltezés, az irodalmi hagyatékt rendező, aki ismerhette Fáy életét, rakhatta egymás mellé, mint összetartozandókat, s így maradtak fenn. (BADICS FERENC: Fáy András életrajza. 438–9. 1. 8–9. jegyzet.)

A levelek írása eszerint az 1838. évre, az árvíz esztendejére tehető. A megközelítő dátumot a következő levél jegyzetében próbáljuk meghatározni, mert megfogható s feltevésre elindító adatot itt találunk.

261. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét alakú papírszelet, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 335.

A levélről hiányzik a keltezés. Ha azt tesszük fel, hogy a levélben említett emléklapra írt vers: F. E. kisasszony emlékkönyvébe, akkor a két levél 1838 végéről való, mert a vers az Athenaeum 1838. II. félév 37. számában jelent meg. Ha pedig feltehető, hogy a levélben jelzett emléklap Vörösmartynak Fáyhoz írt Emléksoraival hozható kapcsolatba, amely az Athenaeum 1841. 1. 21. számában jelent meg, akkor a levél írásának időpontja; 1841. első hónapjaira esik. E feltétel mellett szólnának Gyulai e megjegyzései: „Vörösmarty . . . számos emlékverset írt. Nem csak jó barátai nyújtottak át neki egy-egy emléklapot, hanem idegenek is, kik bírní vágytak tőle egy pár sort. Néha hónapokig elhevart nála az emléklap, de azért szívesen írt, ha volt mit és kinek. (ÖM 1884–85. 1. k. 422.) Nehézséget okoz azonban e levélnek a Fáyhoz írt Emléksorokkal való összekapcsolásában az, hogy Vörösmarty levelében *versekről* beszél, itt pedig csak *egy* vers van. Ez utóbbi feltétel, amely valószínűbbnek látszik, akkor fogadható el, ha kimutatható, hogy Vörösmarty 1840-ben is Fáy mellett lakott.

Correctioval . . . Javitással.

262. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRVY 338. — Sárosi Gyula Kisebb Költeményei, Prózaí Munkái és Levelezése. Kiadta Bisztray Gyula. Bp. 1934. 365—6.

Sárosi Gyula (1816—1861) — Jogász, író, az eperjesi társaság alapítója. 1848-ban a pesti felsőbb váltótörvényszék bírója, majd 1849-ben elnöke. A Kisfaludv Társaság tagja. Részt vesz a szabadságharcban, fogságba kerül, s csak 1855-ben szabadul ki. Líróját bátor és izzó magyar hangja tette népszerűvé. Legismertebb költeményei: A ponyvára került arany trombita. — Az Ingeborg önszületése napján. — Műveit először Abafi Lajos adta ki I—II—III. 1883.

263. Kézirat

A folyamodvány autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Athenaeum hagyaték. Tört. 2 r. 14. Ívrét, 7 l.

Megjelenés

LUKÁCSY—BALASSA 240—1. (Csak mint Toldy fogalmazványát adja.)

A folyamodványnak két kézirati fogalmazványa van; az egyik Schedelé, a másik Vörösmartyé. Valószínű, hogy Schedel Vörösmartyt kérhette fel a folyamodvány elkészítésére, amely — sajtótörvény ekkor még nem lévén — az egyetlen védelemnek ígérkezhetett Csatónak és társainak durva és becületbe is vágó támadásai ellen. A mindig hajlékony és loyaltására kényes Schedelnek nem tetszhetett Vörösmarty nyílt és élesen körvonalazott tervezete, ezért ő maga készítette el a folyamodványt, amelybe azonban beledolgozta Vörösmarty kéziratának egy részét is.

Egy elhunyt barátunk irományaival űzött csalfa hereskedésről . . . Munkácsy János a Rajzolatokban megtámadta Toldyt, hogy Kisfaludy Károlynak 21 színművét elsikkasztotta. (1837. II. 774. — 1838. II. 151.)

Académiai hivatalos viszonyainkban . . . vétkes sáfárkodásról . . . Frankenburg Kunoss, Kovacsóczy, Munkácsy és Stancsics azzal vádolták meg az 1837. évi drámai pályázat bírálóit, hogy egyikük levelet kapott Horváth Cziriltől Kúthen c. pályaműve érdekében, Toldyt pedig azzal, hogy a pályaművek jegyzékébe utólag iktatott be egy későn beérkezett pályamunkát. (L. SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József. Bp. 1914. 341—2.)

Midőn mi mintegy ostrom alá vétettünk . . . (L. az Athenaeum miatti zajgások c. cikksorozatát: Figyelmező 1838. július 31—október 9.)

A helytartótanács a pozsonyi kerület főigazgatójának küldte meg az Athenaeum szerkesztőinek panaszát kivizsgálás végett.

13.606. Ex consilio 9^a Aprilis 839.

Superiori Studiorum Directori Litt. Districtus Poseniensis.

Francisci Schedel et Michaelis Vörösmarty pagellarum sub titulo Athenaeum et Figyelmező redactorum Recursus, ope cuius contra sui per ephemeridum Hungaricarum Hírnök redactionem cavillationes. lasciviasque sugillationes conqueruntur, atque sibi jure reciprocitatis utendi facultatem concedi petunt. D. Vestrae erga futuram remissionem cum eo hisce transponitur: ut antelatarum ephemeridum Hírnök editorem quidem super eo: qua ratione tam lascivum et honori ac existimationi summe derogatorium articulum ac is est, contra quem recurrentes queruntur, in obversum altissime ratihabiti programatis in ephemeridas suas assumere potuerit? Censorem vero earundem ephemeridum eatenus, quod eiusdem articuli impressionem admiserit, constituunt, amborumque scriptas Declarationes isthuc submittat. (Akadémia kéziratára. Uo.)

A latin szöveg magyar fordítása:

Az 1839. április 9-én tartott tanácskozmány határozatából.

A pozsonyi kerület tanügyi főigazgatójának.

Schedel Ferencnek és Vörösmarty Mihálynak, az Athenaeum és Figyelmező c. folyóiratok szerkesztőinek beadványa, amelyben a Hírnök magyar folyóiratnak ellenük folytatott sértegetéseit, rágalmait, gyalázkodásait panaszolják fel, s a viszonyosság jogának érvényesítésére kérnek engedélyt, visszavárólag a főigazgatósághoz azzal küldetik át, hogy vonja számadásra az említett folyóirat szerkesztőjét arra vonatkozólag, hogy történetelt az, hogy lapjában ilyen könnyelmű, minden izléssel és finomult felfogással ellenkező cikket közölt, amely miatt panaszt emeltek a helytartósághoz forduló szerkesztők, s amely ellenkezik a lapnak legkegyelmesebben engedélyezett programjával is. Ugyanakkor szólítsa fel a censort is jelentéstételre, amiért ilyen cikk megjelenésére engedélyt adott. Mind a két magyarázat, írásban foglalva, terjesztessék fel a helytartótanácshoz.

A helytartótanács — a kapott felvilágosítások alapján — szabad folyást engedett a szerkesztők önvédelmének. Ekkor határozták el az Athenaeum szerkesztői magukat arra, hogy úgy vívják meg a maguk harcát, ahogy az — a törvények határain belül — lehetséges. A küzdelem győztesei ők lettek.

264. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 239.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Két hete, hogy Pozsonyban vagyok . . . Vörösmarty is megjelent az országgyűlésen, amely 1839 június elején nyílt meg. A bécsi kormány, értesülvén az országnak a követválasztásokkor megnyilvánult erős ellenzéki hangulatáról, a vezető államférfiak sorában változásokat tett: Pálffy Fidél kancellár helyébe gróf Majláth Antalt, gróf Cziráky Antal országbíró utódává Majláth Györgyöt, és Somsich Pál személynök után Szerencsy Istvánt nevezte ki. „De ezen, különben nagy tehetségű, ügyes férfiak sem voltak már képesek megállítani haladásában a túlsúlyra növekedett szabadelvű s ellenzéki pártot, melyet a rendek tábláján hasonlíthatatlan tapintattal most is Deák Ferencz vezetett; a főrendekén pedig Wesselényi . . . és Széchenyi helyett Batthyányi Lajos vezérelt . . . A kormány három pontot tűzött ki tanácskozási tárgyul a királyi előadásokban: ujonczállítást a magyar ezredek nem sokára kiszolgálható legénysége pótlásául; a katonaság élelmezésének és beszállásolásának szervezését; s a Duna szabályozását, mit a múlt évben szenvedett pusztító árvizek sürgetőssé tettek.

De az ellenzék, bár egyébiránt ezekben intézkedni maga is óhajt vala, nemcsak ezeket, de minden más, bármí szükséges reformkérdést is, mellőzendőnek határozott mindaddig, míg az alkotmányon a legközelebb lefolyt évek alatt ejtett sebek nem orvosoltnak, a szólásszabadság nem biztosítottatik, a szabad szó miatt elítélt politikai foglyok börtönajtaja meg nem nyitattik, a még hasonló ok miatt folyamatban levő pörök meg nem semmisítettnek, s a nemzet általában hasonló törvénytelen kormánysszabályok ellen biztosságba nem helyeztetik. Csaknem egy évig folytak a felett a két tábla közt a nem ritkán keserűekké vált viták, mert a főrendi többség a kormány védelmét tette feladatává; de a rendek kitartása végre mégis győzött: a politikai foglyok szabadon bocsáttattak, a még függőben levő pörök megsemmisítettettek; s mi ezeknél még nagyobb nyeresemény volt, el lőn ismerve a király és a kormány közti különbség, mi a kormány felelősségének elvét is előtérbe állította.

És míg az alkotmányos fogalmak e hosszú harc alatt a közjogi téren minden tekintetben tisztultak s erősödtek, a reform irányban is roppant nagy haladás történt, midőn a sérelmekről az egyes javítások kérdéseire tért át az országgyűlés. Rövidség okáért csak három nagy fontosságú tárgyat említünk, melyekben törvényt is sikerült valahára alkotni: a hiteltörvények, s a váltótörvénytisztekek életbe léptettek; a nemzeti nyelv, bár még némi megszorításokkal az igazgatás némely ágában a latin helyébe törvényes közlönynnyé tétetett; s végre, mit a kormány a múlt gyűlésen annyira ellenezett, miért Wesselényi elítél-tetett, az örökvaltság is, miszerint földjeiket a jobbágyok minden úrbéri teher alól szabaddá válthassák, törvényt nyé emeltetett . . . A nemzet melynek hasonlíthatatlanul nagyobb része a szabadelvű reformpárt zászlai alá sorakozott, úgy tekinté e törvényt, mint annak jelét, hogy a kormány nem akarja tovább ellenezni az ország korszerű újjá születését.”

Az állás mind két részről fenyegető és feszült volt . . . Július 4-én

a nádor váratlanul megszakította az üléseket. Ez a tárgyalási és szólás-szabadság újabb sérelmét jelentette; mert kerületi ülésből megkérdez-tetvén azt felelte, hogy bizonytalan időre elhalasztja a rendes üléseket, mivel július 3-án és 4-én számos felszólaló megsértette az országgyűlés egyik alkotórészét, a kir. táblát . . . Ekkor a rendek, Deák indítványára, ez ellen a nádorhoz beadott ízenetökben óvásukat fejezték ki, kérvén őt a tanácskozással szabadságának fenntartására; mert az ülések kitűzése jogkörébe esik ugyan, de a megkezdett tanácskozást félbe nem szakíthatja. Alig ment el az ízenet, július 11-én vegyes ülésen egy dorgáló leiratot hirdettek ki, mely szerint a király a nevezett üléseken történeteket „rendkívül” rosszalja, és minél gyorsabb tanácskozássra inti a rendeket. (FERENCZI: Deák élete. I. 263–64.)

Hátva vannak még a Ráday- és szólás sérelem . . .: gr Ráday Gedeon 1837. március 21-én Pest megye közgyűlésén keményen megtámadta a királyi táblát az – országgyűlési – ifjak elítélése miatt, s feliratot indítványozott az igazságtalan bírák elmozdítása és az országgyűlés azonnal összehívása iránt. A kormány ekkor leírt a nádornak, hogy Ráday követté választását gátolja meg; egyszersmind őt is perbe fogta, s midőn a megye mégis megválasztotta, 1839. május 8-án királyi dekrétumot küldvén a megyéhez, ebben e választást törvény elleni merényletnek nevezte, elrendelte új követ választását, s Rádayt az országgyűlésen megjelenésétől tiltotta. De a megye nem engedelmeskedett, az ügyet az országgyűlés kezébe tette le, s köriratban értesítette róla a megyéket. Pest megye sérelme az alkotmány sérelme volt, mert ha nincs képviseleti szabadság, nincs alkotmány. A megoldhatatlannak látszó helyzetet Deák szívós küzdelme és bölcsesége oldotta meg úgy, hogy „a sérelmet okozott eseteknek tetteles következesei meg lettek szüntetve és pedig oly módon, hogy ez a kormánynak is becsületére válik s a nemzet méltóságát nem sérti.” (FERENCZI: I. m. 251–283. l.)

A magyar nyelvi felirat igen kimerítő . . .: Az erről szóló törvényjavaslatot 1840. július 1-én kezdték tárgyalni, s 16-án szavazták meg. Fő elvei voltak, hogy a főhercegek magyarul tanuljanak, a megyék csak magyar számadásokat fogadjanak el, a helytartótanács és udvari kancellária csak magyar iratokat bocsássonak ki, a magyar ezredek nyelve magyar legyen, s magyarul folyjon a közoktatás. Ezekből a legelső és régóta sürgetett óhaj az volt, hogy az országgyűlési feliratok nyelve magyar legyen. Deák érdeme, hogy ebből az óhajból november 11-én törvény lett. Ezért azután az Akadémia, legkiválóbb tagjainak ajánlására, november 21-én, Eötvössel együtt, tiszteleti tagjául választotta, mint szónokot, törvényszerzőt és a magyar nyelv harcosát. (FERENCZI: Deák élete. I. 284–86.)

„A’ homi közzjó, s különösen a’ nemzeti nyelv iránt olly sok érdek-mekért díszes hazafit . . . Deák Ferencz tiszteleti tagnak ajánljuk” – Zsoldos Ignác, Stettner György, Vörösmarty, Szalay László, Kállay, Kossovich, Bugát, Czuczor, Péczely, Szilassy, Fábíán, Sztrokay, Balásházy János, Luczenbacher, Vásárhelyi, Frivaldszky, Balogh,

Jósika. — Deák egyhangúlag — 21 szavazattal — lett tiszteleti tag. (VISZOTA GYULA: Tagválasztások az Akadémiában. Akad. Értesítő. 1906. 610.)

Az országgyűlésről az 1840-ki májusban azon reménnyel tértek haza a rendek, hogy a kormány kényuralmi törekvéseivel egészen felhagyott, s mind a nemzetiség, mind a korszerű újítások tekintetében új korszak nyílt meg a nemzet előtt." (HORVÁTH MIHÁLY: A magyarok története rövid előadásban. Bp. 1887. 494—496. — TÓTH DEZSŐ: Vörösmarty Mihály. Bp. 1957. 308.)

265. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedret, 6 l. — Másolata: a MTA Ki-ben van: Vty Lev. Ívrét, 8 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 319—20. — Waldapfel 292—4. — LUKÁCSY—BALASSA 246—8.

Stuhler . . . : Stuller Ferenc (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, Júl. 29^{én} 845. írt levelének jegyzetét).

A' Ráday' és szólás' sévelme . . . : (L. Vörösmarty Stettnerhez Pozsony, 13. Júl. 1839. írt levelének jegyzetét).

A' tolnai követei . . . : Bezerédi István és Perczel Miklós. A kormány diaetai választásukat megsemmisítette. A megye azonban másodszor is őket választotta meg és küldte a diétára.

Szentkirályi . . . : Szentkirályi Móríc (1807—1882) — Pest megye főjegyzője, majd alispánja és országgyűlési követe, „a negyvenes évek ünnepekt Pest megyei ellenzéki vezére.”

Luka . . . : Luka Sándor (1802—?) — Az ellenzékhez tartozó honti követ, majd alispán, utóbb hírhedt adminisztrátor, végül törvényszéki tanácsos Bécsben. (Sz. J. VIII. 88. — HORVÁTH MIHÁLY: Huszonöt év Magyarország történelméből. I—II—III. Pest 1868.³ III. 63.)

Klauzál . . . : Klauzál Gábor (1804—1866) — (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, Oct. 29^{én} írt levelének jegyzetét.)

Somsich . . . : Somsich Pál (1811—1888) — Somogy megye követe. Előbb Dessewffy Aurél, majd Széchenyi, végül Deák híve. (Sz. J. XII. 1290—4. — L. Somsich Vörösmartyhoz Sárd, 8^a novbr. 1825. írt levelének jegyzetét.)

Pázmándy . . . : Pázmándy Dénes (1781—1854) — Komárom megye követe. 1848-ban Fehér megye főispánja s a Honvédelmi Bizottmány tagja. Debrecenbe nem ment el. Baracska birtokára vonult vissza. (Sz. J. X; 609—10.)

Az öreg Palóczy . . . : Palóczy László (1783—1861) — Borsod megye követe. Ő volt az első, aki mint kerületi jegyző, az országgyűlési jegyzőkönyveket magyarul vezette. (Sz. J. X. 222—25.)

Andrássy . . .: Andrássy Gyula gróf.

A' personalis . . .: Szerencsy István, az alsó tábla elnöke.

Egyéb fiataliság társaságában . . .: Vörösmarty szerette a fiatal írókat. Ezért azzal vádolták meg, hogy elkényezteti őket, s elfogult velük szemben. Emiatt neheztelt rá Sárossy, aki pedig egyébként nagyon tisztelte őt: „Petőfy felett még pálczát törni kora volna. Neki izlése nincs, s a káplár, kivált humoros verseiből nagyon kikandikál. Hogy el van kaptatva, oka Vörösmarty. Az öreg Mihál Laukában is valami nagyot látott s úgy felsült vele, mint Tóth Lencivel.” (Levele Erdélyi Jánoshoz. Arad 1844. oct. 24. ItK 1903. 358.) — LAUKA GUSZTÁV (1818—1902) — Gazdatisztnek készült. A negyvenes években hírlapíró. Ő szerkesztette az első élc-lapot: a Charivari-Dongó-t. Később hivatalnok Szatmáron, Nagyváradon, Pesten, majd Torontál megye levéltárosa. Humoros elbeszélései tették kedveltté nevét — *Tóth Lenci . . .*: (L. Vörösmartynak Tóth Lőrínchez 1852. Márt. 12. irt levelének jegyzeteit). — *Pulszky Ferenc* (1814—1897) — Eperjesen született. Tanulmányai elvégzése után közszolgálatba lépett, Sáros megye aljegyzője lett. 1836-ban anyai nagybátyjával Földváry Gáborral, aki nagy archeológus volt s igen hatott Pulszky ez irányú hajlamainak kifejlődésére, beutazta nyugatot. Az 1839-i diétán Sáros megyét képviselte. 1845-ben ismét nagy utazást tett Európában. A márciusi események kiszűltették szécsényi birtokából. Kossuthnak, majd a király személye körüli miniszternek lett az államtitkára. A szabadságharc után Londonban telepedett le, ahol Lord Palmerstonnál sokat tett az emigráció érdekében. Kossuthot elkísérte Amerikába, majd Londonban s Torinóban küzd, reménytelenül, a magyar ügyért. Bele is fáradt és Firenzébe vonult vissza. Amnesztiát kapott, hazatért, egy darabig a Deák-politika követője, majd teljesen a tudománynak áldozta életét. Az Akadémia tagja, a Képzőművészeti Társaság elnöke s 1869-ben a Nemzeti Múzeum igazgatója. — Művei: *Eszmék Magyarország történetének Philosophiájához.* (Athenaeum. 1838—9.) Ez a dolgozata „új vezéreszmék szerint tüntette fel történetünk fejlődéseit” (TOLDY: I. m. 311. l.) — *Életem és korom.* I—IV. 1880—2. — A rézkor Magyarországon. 1883. — Magyarország archeológiája. 1897—8. — *Regénye: Magyar jakobinusok.* Angolul 1851-ben, magyarul 1861—2-ben. — *Tanulmányiból az Akadémia egy kötetet adott ki 1914-ben.* (Sz. J. XI. 221—46.)

Heckenast . . .: (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. irt levelének jegyzetét).

A' kiadás joga még mienk volna . . .: A Parainesis az Athenaeumban jelent meg 1837. I. 16—20.

Ferenci műveivel sokan nincsenek megelégedve . . .: A Mátyás király szobortervezetről van szó, melyet „nem a fejlődő műértés buktatott meg. Inkább az izgatásra mindig fogékony értetlenség. Olvassa bárki elfogulatlanul az ellene szórt megjegyzéseket és bírálatokat: bizonyosan talál bennök politikai és irodalmi pártosságot, fölösleges fitogtatást és kérkedést, sőt művészetellenes korlátoltságot, de műértést azt leg-

kevesebbet." (BEÖTHY ZSOLT: Ferenczi István emlékezete. Budapesti Szemle 1909. 140. k. 174.)

Kunoss itt van . . .: *Kunoss Endre* (1811–44) — Ügyvéd, táblai hites jegyző, író. Szerkesztette a *Természet* c. folyóiratot, melyből fennállása (1838. ápr. 3.—szept. 28.) alatt 5 szám jelent meg. Foglalkozott nyelvészeti, jogi kérdésekkel, és szótáriradalommal. Szentimentális versei népszerűek voltak. A képeddel alszom el c. költeményéről Toldy azt írta: „Őszves lyránk egyik legszebb darabja.” (A Magyar nemzeti irodalom története. 350.) Az árvízkor kiadta: Részvét könnyei. 1838. — Költeményei: Dalfűzér. 1840. — Versei: 1843. — Vörösmarty-nak Kunoss jelleme ellen volt kifogása. Ő volt az, aki a *Természet* c. folyóiratában elsőnek indította el az Akadémia ellen azokat a támadásokat, amelyeket azután Hazucha, Munkácsy, de különösen Csató éleztek ki nemcsak az Akadémia, hanem Bajza, Toldy és Vörösmarty ellen. Kunoss az Akadémiát „pártfészek”-nek gúnyolta, „melyben néhány kakukk vagy bagoly, meddű henyeség közt tollászkodik, s idéetlen lármájával a tapasztalatlant maga után édesgeti, sőt magát a testületet is elámítja s vele irányát eltéveszteti; pártfészeknek, melyben saskeselyűk és sólymok helyett bankák s denevérek, főlemilék helyett szarkák vagy verebek fogamszanak . . . S míg ez így tart, alig hiszem, hogy találkoznék becsületszerető s elfogulatlan író, ki társasági taggá avatgatni, s ez által nem csak erejét, megosztani, hanem lelki nyugalmát is veszélyeztetni hajlandó legyen.” L. Athenaeum miatti zajgások. A szerkesztők felelete. — Athenaeum 1838. I. 30–42.) Egyébként Kunossnak, Vörösmarty szerkesztő idejében, több tanulmánya jelent meg a Tud. Gyűjt.-ben: A' vidék'- vagy tájszavakról. 1831. IX. k. — A' Nyelvünkbeni idegen szavakról. XI. k. — Nemzeti Játékszín Honi főlemelkedésünk segéde. XII. k. — Az ember társaságra született. 1832. I. k. — Valami a' természeti Jogból. (Törödékrész) v. k.

Feri . . .: Deák Ferenc. — *Bártfayékat . . .*: (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét). — *Julcsa kisasszony . . .*: Csajághy Julianna, akit Bajza József 1838-ban feleségül vett, Csajághy Laura néneje.

266. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 239–40. — LUKÁCSY—BALASSA 248.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Bécsbe . . . ha csak néhány napra is, menni fogok . . .: Vajon Vörösmarty valóban volt-e Bécsben? Mindeddig föl sem vetett és választ

nem kapott kérdés. Feltűnő, hogy ő, aki élete minden mozzanatáról értesítette Fábiánt, Stettner vagy Deákot, erről az utazásáról hallgat. De sehol sem szól róla. El lehet azt képzelni, hogy egy ilyen világváros minden benyomás nélkül hagyta volna Vörösmartyt? Viszont Bártfay László Naplójában: 1839. augusztus 20-án ezt írta: „Váratlanul jött közénk Vörösmarty, ki csak ma estve érkezett haza két hónapi távollét után Pozsony, Bécsben, Pápán.”

A' rendek' véleményét e' tárgyban elősegíteni . . .: A rendek a pesti sérelmet minden más ügy elé kívánták helyezni. (I. a 264. levél jegyzetét.)

Az országbíró . . .: Gr. Cziráky Antal.

267. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MII, 4 r. 61. III.

Megjelenés

BADICS FERENC: Bajza József. ÖM VI. 340—1. — MIKESY SÁNDOR: A nyelvész Vörösmarty. Magyar Nyelv 1950. 4. sz. 292. l.

A levél nem önálló. Vörösmarty Bajzának Toldyhoz írt levele végére írta rá e pár sort. Bajza levele a következő:

„Édes barátom,

Pest, September 3d 1839.

A' Figyelmező' végelótti számában igen megütköztünk rajta, hogy noha eddig az Athenaeum 's Figyelmezőben minden idegen orthographiával írott jelentések reformáltattak, az Athenaeum' orthographiájára, te most azon újságot kezded, hogy nem csak Nagy Ignátz' jelentését c-vel és apostrophok' kihagyásával közlötted, hanem ma Szontagh' Munkájáról hirdetést írván, azt ezen orthographiával nyomtatad ki. Ha ez, barátom, neked szabad csak úgy erőszakosan, magad feje szerint, akkor kinyilatkoztatom, hogy a' jövő számú Athenaeum azon orthographiával lesz nyomva, melyet én követék, mielőtt az Athenaeumnak a' többség' egyezésével orthographiát határoztunk; 's akkor ebből igen szép tarkaság lesz, még szebb lesz, mint most is van; például a' Figyelmező mindig *kevesztyéni* ír keresztény helyett, és *gyanítat-ot* gyaníttat helyett, holott, úgy sem Vörösmarty sem én nem írunk, hanem csak te *magad*. Bocsáss meg, édes barátom, de ez erőszak, a' mi köz egyezésünk ellen van, melly azt tartja, hogy mindent a' többség határoz.

Vörösmarty velem együtt kér ezennel, hogy ilyeneket ne tégy, mert ezek botránkoztató dolgok a' publicum előtt, hogy még írásmódban is divergal az Athenaeum a' Figyelmezőtől; tőled egyéb iránt

igen furcsa, hogy úgy szó nélkül akard becsúsztatni saját orthographiádat a 'Figyelmezőbe.' Itt következnek Vörösmarty sorai.

Az Athenaeum fennállása alatt ez volt az egyetlen eset, amikor nézeteltérés támadt szerkesztői között.

268. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 302—3.

Valamint tettünk Péczelyvel is . . .: (L. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 6. Oct. 1837. irt levelének jegyzetét).

Kovács Pál már megváltatott . . .: (L. Vörösmartynak Kovács Pálhoz irt következő levelét).

Sztrókay Antal (1780—1850) — Jogtudománnyal és irodalommal foglalkozó ügyvéd. Ő fejezte be a Pergertől megindított Törvénytudományi Műszótárt.

Gebhardt Ferenc . . .: (L. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 12. April. 1837. irt levelét).

A philologus Balogh . . .: Balogh Sámuel? (L. Vörösmarty Fábíánhoz Pest, 1. Juli. 1838. irt levelének jegyzetét). Kovács Pál lemondására vonatkozólag l. Vörösmarty Kovács Pálhoz Pest, 7. Jan. 1840. irt levelét és jegyzetét.

Csató zajgása . . .: (L. Vörösmarty Kovács Pálhoz Pest, 7. Jan. 1840. irt levelének jegyzetét).

269. Kézirat

A levél autográf; eredeti példánya Hegyeshalmy Boldizsárné birtokában van, Budapesten.

Megjelenés

PITROFF PÁL: ItK 1916. 2. — LUKÁCSY—BALASSA 256—7.

A tárgyi magyarázatokat l. Vörösmartynak Kovács Pálhoz irt következő 271. levele jegyzeteiben.

Kovács Pál (1808—1886) — Orvos, író. Győrtől él, mozgékonyásával, szervező képességével, szerencsés egyéniségével a már régen elakadt vidéki irodalmat új lendülethez segíti. A Vaterland c. győri újságot Hazánk címmel megmagyarosítja. Működését az Auróban

kezdi el, s egész írói pályáján mindvégig hűséges marad annak irányához. Rendkívül szapora, gyors, de nem mély író. Vidám, friss hangulatú elbeszéléseiben és vígjátékaiban Kisfaludy Károly szellemének örököse és folytatója, de nem továbbfejlesztője. Az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja.

270. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MII, 4 r. 102. Negyedré, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 308.

A levélről hiányzik a keltezés. Ez azonban meghatározható onnan, hogy a levél a Figyelmező 1839. 38. száma előttről való. A Figyelmezőnek ez a száma okt. 1-én jelent meg. Így tehát dátumát 1839 szeptemberre kell tennünk.

Tudományffy (= Csató Pál) az Orosz szerkesztette Századok 1839. 70. számában megtámadta az Akadémiát és az Athenaeum szerkesztőit. A támadásra Toldy felelt, aki mint az Akadémia titkoka a legilletékesebbnek érezte magát erre. Ez lehet az oka annak, hogy Vörösmarty beküldött cikke, amely amúgysem tetszhetett Toldynak, nem jelent meg. Tudományffy vádjai a következők voltak: 1. Az Akadémia csak szépirodalmi munkákat jutalmaz, de nem tudományos műveket. — Toldy kimutatta, hogy az Akadémia fennállása óta „tudományi” munkákra 1.000 aranyat, „literaturaiakra” pedig 100 aranyat fordított. — 2. Tudományffy szerint Schedel és Vörösmarty nagy tiszteletdíjáért: 10.000 frtéért vállalták el a zsebótár szerkesztését, míg a többi osztályok ingyen írták műszótáraikat. — Toldy itt is tényekkel felelt. A szótári bizottságban nemcsak ők ketten, hanem Antal, Bajza, Tasner és Zádor is dolgoztak. Senki más nem vállalta a szerkesztést. Miért nem vettek részt e munkában Döbrentei Gorové és mások? Ami pedig a tiszteletdíjat illeti, erre Toldy így válaszolt: „Lerován a javítéki díjt, az anyag első nyers kidolgozása díját, mely kilencz társ között oszlott fel, lerován több rendbeli költségeket, mi, öt szerkesztő, személyenként mindeddig nem jutottunk többhöz száz hatvan pengő forintnál. S mindezeddig csaknem öt évi fáradozásunk egyedüli díja”. — 3. Tudományffy azt is felröta, hogy az Athenaeum szerkesztői akadályozták meg, hogy az Akadémia már kezdetben nem indított meg egy kritikai folyóiratot. — Toldy arra hivatkozott, hogy ennek nem ők az okai, hanem az Akadémia magától” adta fel a kritikai folyóirat gondolatát, mert félt „a czéhbéli kritikától. 4. Ami pedig a színházi páholyra vonatkozó vádat illeti, az igaz, hogy

ők vannak ott mindig. De a színházi bizottságnak 11 tagja van. Ezek azonban sohasem jelennek meg. (Figyelmező 1839. 38—9., 50. sz.)

271. Kézirat

A levél autográf; eredeti példánya Hegyeshalmy Boldizsárné birtokában van, Budapesten.

Megjelenés

PITROFF PÁL: ItK 1916. 2. — LUKÁCSY—BALASSA 257—8.

Kovács Pált — Bajza és Vörösmarty ajánlatára — az Akadémia 1833. nov. 15-i nagygyűlése 15 szavazattal választotta meg levelező tagjává. Az 1838. nagygyűlésen Bajza és Stettner ajánlották vidéki rendes tagul. Azonban csak 11 szavazatot kapott, s így nem került be a rendes tagok sorába. Az 1839-i nagygyűlésen Kovács Pált ismét jelölték a r. tagságra, mégpedig Jerney, Kossovich, Vörösmarty és Zsoldos. Vele együtt szerepeltek a tagjelölő listán Erdélyi János és Garay János is. Ezúttal Kovács Pál r. tagul való beválasztása a filozófia osztályba — 15 szavazattal — sikerült. (VISZOTA GYULA: Tagajánlások az Akadémiában. Akadémiai Értesítő 1906. 505—7, 528—31., 609—10., 611.

Csató Pál a Hírnökben rendkívül élesen támadta meg Kovács Pált, rendes taggá választása alkalmával: „De micsoda munkája van Kovács Pálnak melly őt (tisztelet, becsület orvosi tudományja és praxsisa iránt) filológiai rendes taggá választthatóvá tette? Vig elbeszélések, és egyfelvonásos vígjátékokkák, melyek a középszerűség fokán csak alig bírják magokat fenntartani, és komoly színdarabok, melyek alól vannak minden kritikán, még senkit fel nem jogosíthatnak a filológiai rendes tagság követelésére, már csak azért sem, mivel ha azok olyan jók volnának is, mint amilyen rosszak, a magyar Akadémiának nyelvtudományi osztálya van ugyan, de poétai osztálya tudtomra nincs. . . Hanem egy nagy érdeme van Kovács Pál úrnak, mely minden egyéb felér, s ez az, hogy a párt embere, mellyel szavazni mindenben és mindenestre kész, ha mindjárt megtörik is a lelke az ellenmeggyőződés súlya alatt. Jól is teszi Kovács Pál úr, hogy ragaszkodik a párthoz, jól a párt is, hogy bízik öbenne, mert ha Kovács Pál úr mind a tíz ujjával bele nem kapaszkodik a pártba, a maga filológiai rendes lábán ugyan aligha fog valaha bizton megállhatni.” (Hírnök 1839. 96. dec. 2. sz.) E támadásra Kovács Pál elhatározta, hogy rendes taggá megválasztását nem fogadja el, s ezt az Akadémia tudomására is hozta 1839. dec. 12-i levelében. Toldy Kovács Pálnak ezt a lemondását az Akadémiának bejelentette. (1839. 28. kis-ülés jegyzőkönyve, dec. 23. XX. pont.) Úgy látszik azonban, hogy Kovács Pál Vörösmartynak hozzá intézett levele hatása alatt visszavonta lemondását. Az Akadémiához intézett és egészen Vörösmarty

ajánlotta szövegezésben írt levelében „a' rendes tagságnak . . . elvállalását nyilatkoztatta, 's magát a' társaság' rendszabásainak aláveti.” A kis-ülés úgy határozott, hogy Kovács Pál leveleit s az egész ügyet „a' tárgy' elintézése végett a' nagy-gyűlés elébe” terjeszti. (1840. 10. kis-ülés jegyzőkönyve. április 6. LXXXIV. pont.) Az 1840. XI. nagy-gyűlés augusztus 28. tartott 2. ülése „hosszas vitatkozás után szavazatra bocsátván a' kérdést . . . 18 szavazó 11 ellen igennel szavazván Kovács Pál lemondása elfogadtatott 's így a' levelező tagok' sorában maradása lőn nyilatkoztatva.” (XVIII. pont.)

Nyilatkozott e kérdésben az Akadémia elnöke Teleki József is, aki visszautasította Csató támadását azzal, hogy vele szemben a nyelvtudományi osztályt szélesebb értelemben értelmezte, s így Kovács Pál megválasztását szabályosnak és törvényesnek jelentette ki. (Figyelmező 1840. 2.) Ugyanítt a szerkesztők is tiltakoztak Csátónak Kovács rendes taggá választása ellen intézett minden illetéktelen és alaptalan vádja ellen.

272. Kézirat

A levél eredetije, lelőhelye ismeretlen.

Megjelenés

Deák Ferenc emlékezete. Levelek. Bp. 1890. 60. — CZAPÁRY 109. — Cz. J. után közöljük.

... Ezen ponttól, mely így kezdődik: „d.) nimius delectus . . . azonsoráig: „*ampliori etiam poenalitati subiicienda*” — ird ki abból . . . : A Deák kívánta latin szöveg a következő:

... „d) Nimius delectus in Tyronibus non fiet, et ideo acceptandi erunt . . . [A közbülső hosszú latin szöveget csak az alábbi magyar fordításban közöljük.]

Persona vero militaris, quae se his implicitam reddiderit, Superioritatis concernenti via Dicasteriali deferetur, absque omni respectu eo facto poenae cassationis, et si circumstantiae exposcerent, ampliori etiam poenalitati subiicienda.” (Diarium Comitiorum Regni Hungariae. Posenii. Typis Ludovici Weber, 1830. — Sessio XXVI. Sub Nro LV. Repraesentatio SS. et OO. in merito puncti 3-ii Benignarum Propositionum Regiarum, — XXVI. Ülés. LV. Szám alatt. Felírása az Ország Rendeinek a' Kegyelmes Királyi Előadások 3-ik Pontjára. Acta Sessionis 26. V. Media facilitandae Statutionis. — Pag. 258—9.)

A kérdéses rész az Ország Rendeinek válaszfeliratát foglalja magában, amelyben a királyi előterjesztések 3. pontjával kapcsolatosan a katona-állításra vonatkozólag javasolnak bizonyos könnyítéseket.

Hogy Deák Vörösmarty által miért Schedelt kérte fel a latin szöveg magyarra fordítására, annak oka az, mert Schedel orvos is volt, 1829. június 30-án avatták orrossá.

A latin nyelvű válaszfelirat magyarra fordított szövege:

... d.) Túlságos válogatás az újoncokban ne legyen, miért is be kell venni azokat: 1. Akiknek egyik vagy másik elülső foga hiányzik, feltéve, hogy állkapcsuk bal- vagy jobboldalán levő fogakkal a patront le tudják harapni. — 2. Akik dagadt, de nem golyvás nyakúak azzal az észrevétellel, hogy valamilyen gyorsabb mozgás közbenjöttével ez a fogyatékoság ne okozzon náluk nehezebb légzést, illetve a lázhoz hasonlóan ne fokozza az érverést. — 3. A kancsalság, vagy az egyik szem hiánya az újonc látását semmiképpen sem akadályozza. — 4. Alkalmasnak minősítendőek a lábukra praehabitusok, továbbá azok, akik ezen kívül heges fekélyekkel vannak borítva, nem kevésbé azok, akiknél sem idült rákos daganatok, sem bőrkeményedések nem maradtak vissza. — 5. Azok is, akik kisebb ércsomós heresérvben és ebből származó herezacskóbeli értágulatokban és az ondozsinór ereinek ebből származó megrepedéseiben, illetve ily módon herezacskó vérömlenyben szenvednek, de combjukon, vagy lábszárúkon ércsomók nincsenek. — 6. Akiknek egyik vagy másik ujja csonka ugyan, de amellet a puská ravaszát felhúzni, elsütöni és a puskát kellőképen kezelni képesek. — 7. Akik mérsékelten lőcslábuak, t. i. akiknek a térdük nem dörzsölődik össze, illetve nincs kifelé görbülő lábszár-csontjuk. — 8. Akiknek eltörött végtagja, keze, vagy lába tökéletesen gyógyult, kivéve mégis azt az esetet, amikor a kérdéses végtag meg-rövidült. — 9. Akiknek görvélyes, de nem túlságosan nagy és ki nem fekélyesedett daganataik vannak, feltéve, hogy ezek a daganatok az alattuk fekvő részek nyomása folytán külső mozgások alkalmával nehéz légzést nem okoznak, és általában nem fejlesztik ki a hajlamot az említett jellegzetes görvélyes sorvadásra vagy senyvedésre. — 10. Végül, akik azt állítják, hogy nyavalyatörésben, illetve eskórbán szenvednek, vagy vizeletüket nem tudják visszatartani, vagy süket-séget színlelnék, de mindezt bizonyítani nem képesek.

A fent felsorolt okokon kívül ne nyilvánítsanak a sorozásnál alkalmatlannak egy újoncot sem azért, mert arca túlságosan himlőhelyes, vagy olyan foltjai vannak, amelyek bár megjelenését szemlélatomást elrúttják, egészsége életerejére azonban teljesen ártalmatlanok, még kevésbé olyanokat, akiknek arcszíne barna, vagy fekete, illetve haja vörös vagy ritkás.

Egy újoncot sem szabad elutasítani azért, mert az otthoni nyomorúságos élelmzés, a kemény paraszti munka, vagy egy olyan előző betegség következtében, amelyből a sorozás idejére már felgyógyult, nagyon soványnak vagy sápadtnak látszik, sem pedig azért, mert rossz gyomra miatt állandó lázban szenved, esetleg rühes, vagy nemi-betegséggel van megfertőzve.

Nem kell végül a sorozásnál visszautasítani azokat sem, akiknek újkeletű sebei, vagy friss, de könnyen gyógyítható gennyhólyagjai vannak.

Ami továbbá a besorozandó újonc testmagasságát illeti, az 5 lábnyi legyen. Ez azokra is vonatkozik, akik 24. életévüket betöltötték, fel-

téve, hogy alkalmasak a katonai szolgálat fáradalmainak elviselésére.

Egyébként mindazokat a szempontokat, amelyeket a vizitáció és a besorozás mikéntje tekintetében az ott közreműködő személyeknek szem előtt kell tartaniok, az utóbbiak számára kiadandó rendelet formájában az országgyűlés 1807. évi augusztus 1-én tartott üléséből az Országos Karok és Rendek ő szent felségéhez felterjesztették. A szóban levő rendelet megtartásánál zsinórmértékül szolgáljon az, amit az alábbiakban közlünk, nevezetesen:

A hatóságoknak legyen gondjuk arra, hogy a vizitációk alkalmával családok ne történjenek, a vizsgálobizottság tagjait meg ne vesztegesék, az összes ilyen eseteket, megelőző vizsgálat után, az illetékes bíróságnál jelentsék be, és ha kiderül a valóság, az érdekelt polgári orvosokat szolgálatukból való elbocsátásukon kívül a körülményeknek megfelelően, a bíróság belátásához képest, még nagyobb büntetéssel is kell sújtani. Ha pedig ezekbe a dolgokba katonai személy keveredett bele, azt az illetékes felettes hatóságnál hivatalos úton fel kell jelenteni és a bűncselekmény súlyosságára való tekintet nélkül állásvesztésre, illetve a körülményekhez képest még súlyosabb büntetésre kell ítélni." (Fordította Dr. Lehoczky Tibor szíves felkérésére Dr. Szentkláray Emil, az ODK tud. főmunkatársa.)

273. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

LUKÁCSY—BALASSA 249—50.

Mészáros Károly (1821—90) — Újságíró. Bajza nem tartotta sokra. Önálló munkája: Az emberismeret elemei bölceleti tekintetben. (L. Elismerő bírálattal: *Életképek* 1845. I. 24. sz.) Tagja volt a Gyűlésnek, később az Egyenlőségi Társulatnak. (DEZSÉNYI BÉLA: *A Nemzeti Kőr a negyvenes évek irodalmi és hírlapíró mozgalmaiban*. ItK 1953. 179. — Lukácsy Sándor szíves közlése.)

274. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 116.

A levélről hiányzik a keltezés. Kossuthnak az az óvatos és tapintatos kijelentése, hogy csak olyan cikket ajánl közlésre, amely „elégge

gyanutlan", hogy vele neve is „átvergődhessék” — arra enged következtetni, hogy levelét fogságból történt kiszabadulása (1840. május 10) után írhatta. Kossuth nevével azonban sem az Athenaeumban, sem a Figyelmezőben nem jelent meg cikk, az álnévvel vagy (szám) jellel szignáltak közt sincs olyan, amelynek stílusa rá vallana.

Hogy Kossuth és Vörösmarty személyesen mikor ismerkedtek meg nem tudjuk. A Kelet Népe-vita során Vörösmarty — Hazai Gábor álnéven írt terjedelmes cikkében Deákkal, Eötvössel, Wesselényivel egybehangzóan — Kossuth mellé állt (Athenaeum 1841. II. 39–45. sz.), s költői és politikai tevékenységében ettől kezdve szinte a szabadságharc végéig híven követte. Támogatta politikáját mint a Nemzeti (később Ellenzéki) Kör egyik vezetője; mint nemzetgyűlési képviselő javaslatai mellett szavazott Pesten, majd követte Debrecenbe, ahol aláírva a Radical párt programját, támogatta a függetlenségi nyilatkozatot és detronizációt. (ItK 1891. 119. l.) A programban azonban, amely „a félrendszer szabályok, félmegoldások” elvetését követelte, a Kossuth-i politikának már némi kritikája is benne foglaltatott. Amint hogy Vörösmartynek közvetlenül a bukás után írt keserű megjegyzése „a becsületes de gyarló kormányzó”-t is érte. (L. 366. levelet.)

Kossuth is nagyrabecsülte Vörösmartyt. Vezércikkben tett szemrehányást az ország közvéleményének, hogy a költő kötetei eladatlanul hevernek a kiadónál (PH 1842. jún. 2.); nagyrabecsülésével függött össze, hogy Vörösmarty helyet foglalt a Végegyet elnökségében, s mikor 1845-ben közgazdasági hetilapot akart indítani, Gyuruán Adolf, Pényes Elek mellett őt is be kívánta vonni a vállalkozásba (VISZOTA GYULA: Gr Széchenyi István írói és hírlapírói vitája Kossuth Lajossal. Bp. 1927. II. CLXIII. 1.); 1848-ban — lemondva Bács megyei mandátumáról — maga helyett Vörösmartyt ajánlotta a nemzetgyűlésbe (L. 358. lev. jegyzetét); Szegeden, Görgey eltávolítására tett kísérlete során őt bizta meg Bajzával együtt, hogy Perczel Mórhoz vigye a fővezérségre felkérő üzenetét. (KOSÁRV DOMOKOS: Perczel Mór feljegyzése. Századok 1937 317. l.) Politikai nézeteik közelsége s a kölcsönös megbecsülés ellenére azonban nem alakult ki közöttük olyan baráti viszony, ami pl. Vörösmarty és Deák, ill. Wesselényi kapcsolatát jellemezte. (Vörösmarty és Kossuth kapcsolatára l.: WALDAFFEL JÓZSEF: Vörösmarty, Petőfi és a szabadságharc. Magyar Századok. Bp. 1948. 215–25. l.)

Pontosan nem állapítható meg, hogy Vörösmarty és Kossuth mikor ismerkedtek meg. Valószínű, hogy Széchenyi és Kossuth vitája hozta őket közel egymáshoz. Széchenyi aggodalmával szemben Vörösmarty Deák felfogását vallotta: „Örülök az élénk (hírlapi) mozgásnak s rossz következeitől nem tartok.” (Pesti Hírlap. 1841. 51. sz.) Amikor Vörösmarty az Athenaeumban megbírált a Kelet Népet, akármilyen nemes és tárgyilagos hangú volt is polemikája, elvileg mégis Kossuth mellé állott. (Athenaeum. 1841. II. 39–45. sz.) Ugyanúgy gondolkozott Széchenyiről és munkájáról, mint Deák, aki éppen

ez idő tájt írta Wesselényi Miklósnak: „... Egyes helyeit e munkának mit fejtegessem? Kossuthnak felelete, és Eötvösnek észrevételei után ez már felesleges volna, — csak annyit mondok, hogy sokért, igen sokért nem adnám, ha a „Kelet Népe” meg nem jelent volna, — még a tél derekán midőn Széchenyi a „Hírlap” ellen nyilván fellépni készült, irt nekem is Pulszky által, elmondotta nézeteit, s aggodalmát, melyet benne a Hírlapnak modorja, egyedül modorja támasztott, s kérdezte véleményemet, én válaszoltam részletesen és igen kiereszkedve, elmondám: hogy a Hírlapnak még modorjában sem látok aggodalomra legkisebb okot, s kértem buzgón és ismételve, ne írjon a Hírlap ellen, vagy legalább ne írjon úgy, mint irni készül, írjon inkább jobb és jelesebb cikkeket a Hírlapban magában, ha azok mik ott megjelentek, kedvére nincsenek, ne törje el a kárhoztatás pálcáját, azon Hírlap felett, melynek elveit maga is valja, s mely még alig egy pár holnapos, ne rontsa Kossuthnak nyilvános állását is magáért csupán a különböző modor miatt, s gondoljon arra: hogy az ő ereje, és Kossuthé egymás mellett munkálódhatik a Hon közjávára, s a Hon látja kárát, ha e két erő személyes keserűségekben egymás ellen küzdve, egymást emészti fel. Irtam sokat, igen sokat, szívem legbelsőbb érzetéből, nyiltan s tartózkodás nélkül, — de válaszul a kinyomtatott munkát küldötte meg nékem Széchenyi, szívében úgy hiszem engem is azok közé sorolva, kik megölik a Hon szabadságát, s iszonyú zendülést, véres forradalmat hoznak a békés polgárookra csupán modor által” (Kehidán, october 12-én 1841. Történeti Lapok. 1874. 8. sz.) Kossuthnak sokat jelentett Deák és Vörösmarty erkölcsi támogatása. Viszont ő is segítette Vörösmartyt, amikor az a veszély fenyegette, hogy az ember anyagi gondjain elvérzik a költő. Talán ezért is gondolt arra, hogy a tervezett Íparegyesület lapjának szerkesztőjévé másokkal együtt Vörösmartyt is tegye. (Széchenyi István és Kossuth Lajos írói és hírlapírói vitája. I—II. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Vizsota Gyula. Bp. 1927—30. II. CLXIII.) S ezért igyekezett vezércikkében felrázni az ország közömbös lelkületét arra, hogy pártfogolja Vörösmartyt: „A tény egyszerű meztelenségben ennyiből áll: Vörösmarty, miután a közvélemény által már rég a nemzeti költészet első rangú képviselői közé soroztaték, lángszellemének szét-szórt műveit összeszedé s önköltségeér kinyomottatá, és — piruljunk uraim! — Vörösmarty munkáiból, ki ha mást soha nem irt volna bár, mint a Szózatot, hervadhatatlan koszorút körített homlokára — Vörösmarty munkáiból alig kelt el 3—4 év alatt a két magyar hazában 200 példány! s ő e napokban közel volt ahoz, hogy a nyomtatási költségek miatt bírói foglalás alá kerüljön; mert nem vett be annyit, a mennyi csak e költségeket is fődözhetné.” (Pesti Hírlap. Adalék a nemzeti önismerethez. 1842. 148. jún. 2.)

Vörösmarty és Kossuth politikai útja továbbra is egymás mellett haladt a Nemzeti, majd az Ellenzéki Körben. Kossuth vitte be Vörösmartyt a parlamentbe, amikor a bácsalmási kerületről, ahol őt megválasztották, az ő javára mondott le. Vörösmarty fenntartás nélkül

követte Kossuth politikáját publicisztikai működésével csakúgy, mint költészetével, nemcsak a márciusi napokban (Szabad sajtó), hanem a szabadságharc alatt is (Harczi dal). Nem áll meg tehát Áldor Imre vádja, mellyel A forradalom költészete c. anthológiája 355. lapján Vörösmartyt illette, hogy a „Szabad Sajtó című nyolc soros költeményen kívül nincs, mi tanúskodnék, hogy a nemzeti ébredés rövid, de tündérszép hajnala, vagy a honvédelem rákövetkezett zivatros küzdelemes napja mélyebb benyomást tettek volna kedélyére.” (L. Hazánk és Külföld. Szerk. Szokoly Viktor. 1869. II. sz. — ÖM 1884—85. I. LXVIII—LXXII. — TÖRÖK PÁL: Vörösmarty kiadatlan politikai cikkei. ItK 1942. 294—301. — WALDAPFEL JÓZSEF: Vörösmarty, Petőfi és a szabadságharc. Magyar Századok. Budapest 1948. 215—25. — TÓTH DEZSŐ: Vörösmarty Mihály. Budapest 1957. 524—8.) Vörösmarty követte Kossuthot és a kormányt Debrecenbe. Aláírta a radikál-párt nyilatkozatát. Aradig együttmaradt Kossuthal. Itt lelkileg összeomlott, s elszakadt tőle.

275. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Adorján Boldizsár (1820—1867) — Ügyvéd, író. Költeményei az Athenaeumban és a Regélőben jelentek meg. Petőfi és Vörösmarty verset írtak hozzá. (L. Adorján Boldizsár Emlékkönyve. 1841—45. — OSzK Ki Pol. Hung. 1028.) Birtoka, ahová később egészen visszavonult, Gortva Kisfaludon, Gömör megyében volt.

Vachot Imre (1820—1879) — Költő, drámaíró, lapszerkesztő 1843-ban adta ki az Országgyűlési Almanachot. 1844—1848. jún. 25. szerkesztette a Pesti Divatlapot, amelyet 1848. dec. 24. Budapesti Divatlap c. folytatott tovább. Lapja körül a fiatal írókat, köztük Petőfit is, gyűjtötte össze. 1846—47. szerkesztette a Magyar föld és népei c. folyóiratot, 1848-ban pedig az Országgyűlési zsebkönyvet. A szabadságharc után a következő irodalmi vállalatjai voltak: Remény, Losonci Phönix, Magyar Thalia, Magyar- és Erdélyország képekben, A nagyvilág képekben s a Napkelet... (Sz. J. XIV. 701—706.)

Ezen hatalmas barkó nép...: A Gömör megyei palócok neve. (L. HOLLÓK IMRE: Észrevételek a gömöri Barkók szójárásáról. Tudománytár IX. k. 1836. 60—64. — A' Magyar Nyelv' Rendszere. Közre bocsátá A' Magyar Tudós Társaság. Budán 1847. 16—17.)

276. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és új Írók. 4 r. 319/I. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

JENEI 346—7.

Vörösmartynak válságos és megszégyenítő anyagi helyzetén, amelyet itt bizalmasan fed fel Teslér előtt, Kossuth Lajosnak a PH-ban megjelent vezércikke: Adalék a nemzeti önismerethez. 1842. jún. 2. segített. (L. Kossuth Vörösmartyhoz 1840. május 10. (?) írt levelének jegyzetét.)

Teslér . . . : Teslér László (L. Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét).

Consumptio . . . : emésztés.

277. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 341. — KACZIÁNY GÉZA: Vörösmarty utolsó éveei és kiadatlan költeményei. Dongó. Cleveland. 1914. Július. Csak pár sort közöl.

Adorján Boldizsár . . . : (L. Adorján Vörösmartyhoz GKisfalud, 841. Július 3. írt levelének jegyzetét).

A kis francia hölgy . . . : Lemouton Emilia (1827?. 1830?—1869) a franciáktól emigrált s itt letelepedett Lemouton Jánosnak, az egyetemen az angol nyelv és irodalom rendkívüli tanárának s a francia nyelv és irodalom nyilvános rendes tanítójának és a cseh származású Czepka Máriának leánya. Shakespeare-fordító, „beszély-író”. Szellemlig korán kifejtett, rendkívül művelt és szellemes nő. Írói kibontakozását megakadályozta Shakespeare összes munkái kiadásának és családi életének gondja. Adorján Boldizsár 1850-ben vette nőül. (Sz. J. XII. 273—6.) — CZEKE MARIANNE: Lemouton Emilia. Magyar Shakespeare-Tár. IV. k. Bp. 1911. 259—289.)

Igen szívesen fölmenné Egressyvel . . . : Hogy Vörösmarty esetleges utazásával kapcsolatban éppen Egressy Gáborra gondolt, annak oka nemcsak az lehetett, hogy igen jó barátságban állott vele, hanem a jelen esetben talán főleg az, hogy Egressy erre a vidékre való, Borsod megyei (Lászlófalvai) születésű volt: 1808. november 3.

278. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 340.

A levélről hiányzik minden keltezés. Megírására körülbelül következtetni lehet a levélborítékra ráírt, valószínűleg Waltherr Lászlónak kezéből származó megjegyzésből: Vettem Pesten 1841. Szent Iván hava 5^k napján. Mivel Vörösmarty Pesten írta, s kézből küldhette a levelet Waltherrnak, a levélírás dátuma június 3 vagy 4-e lehet, esetleg 5-e is.

Waltherr László (1788–1865) — Ügyvéd, a gróf Károlyi-család uradalmi igazgatója, majd levéltárosa. Cikkei a Tudománytárban, az Athenaeumban, a Figyelmezőben, a Tudományos Gyűjteményben és a Jelenkorban jelentek meg. Tagja volt a MTA-nak. A levélben említett Gizella leánya volt.

Vörösmarty Ujabb Munkái Budán 1840. I. k. Versek. — II. k. Beszélyek és regék. — III. k. Színművek. — IV. k. Színművek. — Waltherr Gizellának Vörösmarty figyelmén kívül az Ujabb Munkák külön, személyes örömet is jelentettek, mert az I. k. versei közt láthatta W. G. emlékkönyvébe írt, verset, amelyet Vörösmarty Waltherr Gizella emlékkönyvébe írt s Bártfayéknak 1839. szept. 5. olvasott fel. (L. Vty Akad. Kiad. II. 260. 707.)

Katona István (1732–1811) — Jezsuita szerzetes, tanár a nagyszombati egyetemen. Rendje eltörlése után, mint világi pap továbbra is egyetemi tanár Budán, az egyetemen. 1794-ben kalocsai kanonok, 1789-ben bodogh-monostori apát. 42 kötetet számláló, alapvető történelmi munkái: *Historia critica regum Hungariae*. 1779–82. 7 k. — *Historia regum stirpis mixtae*. 1794–1817. 12 k. — *Historia regum stirpis Austriacae*. 1794–1817. 23 k.

279. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Régi és Uj Írók. 4 r. 319/I. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

JENEY 346–7.

Teslér . . .: *Teslér László* (L. *Teslér Vörösmartyhoz Pincehely, 8ber 15kén 1821. írt levelének jegyzetét*). — *Ulula cum lupis . . .*: Üvöltés együtt a farkasokkal.

280. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 337—8. — KACZIÁNY GÉZA: Dongó Cleveland. 1914. Július. Csak tartalom szerint közli.

Ivanics . . . : (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822 irt levelének jegyzetét).

A takarékpénztárak . . . : A takarékpénztárak külföldön a XIX. század elején alakultak. 1815-ben az edinburghi takarékpénztár volt az első. Mintájára, 1818-ban Berlinben, Bécsben, Londonban és Párizsban találhatók hasonló pénzügyintézetek. Nálunk az első takarékpénztár a bécsi anyaintézet fiókjai voltak és kereskedő városokban, Pozsonyban Győrött, Eszéken, Iglón és Brassóban alakultak, de nemsokára megszűntek. Fáy András figyelmét a bécsi takarékpénztár keltette fel, s ezzel kapcsolatban kezdte tanulmányozni a külföldieket. Így készítette el javaslatát: Terve a Pest megyei köznépi számára felállítandó takarékpénztárnak. Buda 1839, amelyet az 1839. március 19-i megyegyűlésen bemutatott, s ez azt el is fogadta. Megkezdődött a részvények gyűjtése, melynek befejeztével az egyesület 1840. január 11-én, 423 alapító taggal megalakult: Hazai első takarékpénztár, Pest vármegye pártfogása alatt névvel. Az intézet filantropikus jellegű volt. Céljául tűzte ki: „A munkás és szolgáló köznépnél a szorgalmi ösztönt s takarékossgot ébreszteni, serkenteni, ápolni — s általában a szegényebb néposztályra a jólét s nemzeti erények boldogító malasztját árasztani.” A részvényesek 40 000 pftrnyi „jótállati tőkét tettek össze”. A betét legkisebb összege 20 pkr, a legnagyobb 150 pfrt volt, amely a kamatok kamatjával 300 frtig növekedhetett, ezentúl nem kapott kamatot. (BADICS FERENC: Fáy András életrajza. Bp. 1890 490—98.)

Oculatéra . . . : szemlére (?)

281. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 307.

A levélen nincsen keltezés. A benne történt utalásokból azonban valószínű dátuma megállapítható. Vachott Sándort 1842. január 22-én választotta meg tagjává a Kísfaludy Társaság, „mint gyengéd és mély érzésű lírikust”. Székfoglalóját: „beköszöntőjét” a külföldi rabja c. költeményével 1842. szept. 24-én tartotta. (L. KÉKY LAJOS: A százéves Kísfaludy Társaság. Bp. 1936. 54—5., 60.) Vörösmarty tehát levelét 1842-ben írhatta, mégpedig talán a februárhoz közel eső hónapok

egyikén. Vachott költeménye, mely Lovassy Lászlóra vonatkozik ekkor már készen lehetett, s Vachott vidékre utazása előtt adhatta át Vörösmartynak.

Vachott Sándor (1818—1861) — Író. Vörösmarty és Petőfi barátja. A 48 politikai mozgalmaiban való részvétele miatt börtönbe került, ahonnan szellemi képességeinek romjaival került ki. Családi és hazafias líráját az elégiái hangulat jellemzi. Híres költeményei voltak: Cornelia emléke. — A külföld rabja.

E kéziratot . . .: A külföld rabja c. költeményt. Megjelent: A' Kisfaludy Társaság' (Magyar Szépirodalmi Intézet') Évlapjai-ban. Pesten IV. k. 1844. 148—56.

Próbaolvasás . . .: Nyilvánvaló, hogy jelentése: székfoglaló. A Kisfaludy Társaság egyesületi életének minden mozzanata ekkor még nem kapta meg a maga pontos nyelvi elnevezését. Az első székfoglalót Hunfalvy János tartotta 1842. jan. 29-én. Erről így értesítenek a Kisfaludy Társaság Évlapjai: „A Magyar Költészet Hivatása. Előadás, midőn a' Kisfaludy Társaságban Beköszöntene . . .” (A' Kisfaludy Társaság' Évlapjai. III. k. Budán 1842. 95.) A székfoglaló két részből állott: „Bevezető beszéd”-ből, melyet az elnök tartott, és „Beköszöntő beszéd”-ből, amellyel az új tag felolvasását megtartotta. Vachott Sándor székfoglalója is így történt: „A' septemberi ülésben. e' hó 24. Vachot (1) Sándort Garay János vezette be a' következő beszéddel. . . Az új tag elfoglalván helyét, „A külföld rabja” című költeményt adta elő.” (A' Kisfaludy Társaság') Magyar Szépirodalmi Intézet (Évlapjai. IV. k. Pesten 1844. 29. l.)

Székhács vállaltá el . . .: *Székhács József* (1809—1876) — Pesti evangélikus lelkész, majd a bányai egyházkerület püspöke, a Kisfaludy Társaság tagja. Kiváló szónok, a vallásos költészet jeles művelője. E nemű költeményei Imádságok c. könyvében jelentek meg. Pest 1845., 1853. Hazafias verseket, epigrammákat írt az Aurorába, Athenaeumba. Plutarchos Párhuzamos Életrajzok c. munkájának fordítója. Pest 1847. Mint satiriköltő igen népszerű volt.

Az „Életképet”, mint ő nevezni akarja . . .: A műfajok meghonosodásának, új műfajok megjelenésének korszakában még nem szilárdul meg mindegyik fogalma. Innen az ingadozás az elnevezésben. Toldy Ferenc az Életképek-ben, ahol egyébként igen elismerő bírálatot írt Vachott A' külföld rabja c. költeményéről, műfaji szempontból így kereste poétikai helyét: „Őn kérdi, mely osztályába tartozik az (= Vachott költeménye) a költésnek? Beszély-e? Igen, de pszichológiai Beszély.” (1844. I. 6. sz.) — (L. NYIRY ISTVÁN: A' Tapasztalati Lélekismeretből Lehozott Széptudomány. V. Szépköltés — Poesis. Tudománytár 1834. I. A. 176—179. — Költészeti és szóoklati remek, magyar prosódiaival, metrikával, s a költői és szóoklati beszéd-nemek és fajok rövid elméleti fölvilágosításával eme nemek és fajok szerint osztályozva Szóokköltészeti és bölcsészeti osztályú tanulók, nemkülönbben egyéb serdültebb mindkétnemű olvasóknak használatára, közre bocsátja Tatay István. Pesten Kilián György tulajdona

1847.) Homokay Pál, a' Losonci ref. Lyceumban ékesszólás' profeszszora: Magyar Költészet. Pesten 1837.)

282. Kézirat

Autográf; néhai özvegy Bernrieder Jánosné sz. Széll Ilona kéziratgyűjteményében volt, Rátóton. Mai lelőhelye ismeretlen.

Megjelenés

BRISITS FRIGYES: Élet 1927. 25.

A levél, mint tartalmából kitűnik, Vörösmarty Mihály és Csajághy Laura eljegyzése után s esküvője előtt készült. Tónusából ítélve („te menyasszonyom vagy, kire eddig nem ismert örömmel s most már mondhatom, megnyugvással gondolok . . .”) az eljegyzés nem sokkal Laura távozta előtt, februárban történhetett. Ennek ellenére figyelemre méltó A merengőhöz c. verssel való hangulati összecsengése, amely pedig Gyulai szerint akkor született, mikor még Laura „nem mondott se igent se nemet”. A felemás kortársi megjegyzésekben is tükröződik a kapcsolat bizonytalansága.

„Hogy Vörösmartynak Lóri kedves arca s szép szemei mindig nagyon tetszettek, azt, miután Lóri igen csinos, barna leányka volt, mindenki természetesnek találhatta, de hogy a negyvenet több évvel meghaladva, kedve jöjjön nősülni, s egy magánál huszonöt évvel fiatalabb leányt válasszon feleségül, ez, azt hiszem, még azok előtt is különösnek tetszék s meglepő volt, kik lélektanilag is tudták, sőt tapasztalták, hogy a költők eltérnek olykor a mindennapiság útjairól.

Maga Bajza megcsóválta fejét, midőn régi barátja, ki nála néhány évvel idősebb volt, nejeinek sokkal ifjabb nővérét óhajtja nőül megnyerni.

Fáy András aggodalmakat fejezett ki a nagy korkülönbség miatt, míg Szontagh Gusztáv kapitány, senki dolgába nem avatkozó jelleméhez híven, csak gratulált, őszinte lélekből kívánva a nagy költőnek minden szerencsét.

Székács örömét fejezte ki a házasság felett, mert . . . Csapóné nővérét veszed el, barátom, s ez azon biztos ajánlólevél, melyre írva van: háziasság, hűség, a családanyai legszentebb erény. Jövőd kipótoltatja mind azt számódra, mit a szerencse eddig megtagadott tőled . . .”

„Midőn Lóri némi habozást mutatott, s Vörösmarty szegénysége ellen tőn kifogásokat, mi a jövőre nézve oly meleg hittel biztattuk és bátoritánk, mintha gyermekfejjel e részben előre láthattuk volna, mi évtizedek múlva oly fényes eredménnyel következett be.” (Vachott Sándorné Emlékirataiból. Fővárosi Lapok. 1883. II. 193.)

Sárosy Gyula a házasságtól Vörösmarty költészetét féltette: „A gyermektelenség, sőt még a nőtelenség is egyik főfeltétele a költhe-

tésnek. Van egy pár kivétel, de a hitem a magyar költőkön teljesülni látszik. Mit írt Vachott Sándor mióta megházasodék? Mit Eötvös? Mi lesz a *rosz bor* költőjéből néhány év múlva? Meglátjuk." — írta Erdélyi Jánosnak. Arad, oct. 28-kán 844. (PERÉNYI JÓZSEF: Szemere Miklós Irodalmi Hagyatékából. ItK 1905. 358. — BISZTRAY GYULA: Sárosi Gyula Kisebbségi Költeményei. Prózai Munkái és Levelei. Budapest 1954. 406—8.)

Kossuth Lajosnak sem tetszett a házasság. „Vörösmarty házasodik, elveszi Bajzáné öccsét, egy 17 éves gyermeket. Quod Dii bene vortint"! írta Wesselényi Miklósnak, Pest, Ápr. 17. 1843. (FERENCZI ZOLTÁN: Kossuth Lajos kiadatlan levelei B. Wesselényi Miklóshoz. Történelmi Tár. 1902. 186.)

Julcsa . . . : Laura testvérnénje Júlia. Bajza Józsefné.

(Vörösmarty és Laura kapcsolatára, a levélnek a *A merengőhöz* c. vers viszonyára vonatkozóan l. még Vty Akad. Kiad. III. 315—325. l.)
Az esküvő 1843. május 9-én volt a belvárosi templomban.

283. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 347—8.

Gr Teleki Sándor (1821—1892) — Rendkívül nyugtalan és kalandos életet élt. Táncsics Mihály a nevelője. Jogi tanulmányokat folytat. Berlinben, Jénában, Halléban, Boroszlóban tanul. Spanyolországban részt vesz a Karlista-mozgalomban, s fogságba esik. Innen francia közbenjárásra kiszabadul, s Liszt Ferencsel Oroszországba megy. Innen visszatérve, 1848-ban kővári képviselő lesz. A szabadságharcban Bem mellett vesz részt, mint őrnagy, majd ezredes. Világos után kibujdosik, Belgrádon, Konstantinápolyon át Londonba, majd innen Jersey s Guernsey szigetére megy, ahol együtt él egy darabig Hugo Victorral. Ezután a krími háborúban tűnik fel, majd pedig Garibaldi alatt végigharcolja az olasz egységért folyó küzdelmeket. A kiegyezés-kor amnesztiában részesül, haza jön s Koltón él. (Sz. J. XIII. k. 1428—1431.)

Teleki Sándor és Liszt Ferenc igen meleg kapcsolatban állottak egymással. Liszt több darabját ajánlotta Telekinek: „Je me suis extrêmement lié avec Teleki" — írta Madame d'Agoult-nak Breslauból, 1845. febr. 8.) Correspondance de Liszt et Madame d'Agoult. 1833—1840. Poublie par M. Daniel Ollivier. I—II. — II. 257. p.) — Lisztet Vörösmarty költeményével Teleki Sándor ismertette meg, mikor 1843 márciusában mindketten Lengyelországban, Krzinyanowitzban, Liszt-

nek egy Felix Lichowsky nevű barátjánál tartózkodtak. (Julius Kapp: Franz Liszt, Leipzig 1909. 123. l. — I. még Liszt Telekiével egyidejű levelének jz.-tét 377. l., valamint Vörösmarty és Liszt kapcsolatára vonatkozóan Vty Akad. Kiad. III. 217—224. l.)

284. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 121.

A levél fordítása CZAPÁRY szerint:

Teleky Sándor gróf útján arról értesülök, hogy Tekintetességed azzal tisztelt meg, hogy verset írt hozzám, olyat, aminőt Ön írni szokott, szépet, gyönyörűt. Nem tudom eléggé kifejezni, mennyire hízeleg ez énnekem, s engedje meg, hogy mindennapi keresettség nélkül megmondhassam, mily mélyen meg vagyok hatva, hogy még oly friss emlékezetben élek.

A jövő tavasszal ismét Pesten leszek. Mikor három éve a várost elhagytam, azt a büszke reményt vittem keblemben magammal, hogy ama mély és dicsőséges rokonszenvre, amely hozzám fűződött, nem mutatom magam méltatlannak.

Ön ítéletet tesz hitemről; legyen azonban irántam — kérem — sok elnézéssel s némi barátsággal, s ennek fejében számítson őszinte odaadásom és hálámra. Az Ön

Liszt F.-é

Teleky Sándor gróf útján arról értesülök . . . : 283. sz. levél jz.

Mikor három éve a várost elhagytam . . . : Liszt Ferenc 1839. december 17-én indult el Bécsből barátjának, Festetich Leo grófnak, a magyar hangászegyesület elnökének társaságában és meghívására Magyarországra, s rövid pozsonyi tartózkodás után december 23-án érkezett Pestre, ahol hét ízben játszott a nyilvánosság előtt, s ahonnan 1840. jan. 12-én távozott. (Jelenkor 1839. dec. 21. 102. sz. Uo. 1840. jan. 11. 4. sz.) Nemzeti érzékenységet figyelembe vevő emberi és művészi gesztusai, bőkezű jótékonyága elragadtatta a pesti közvéleményt, s olyan ünneplés-sorozatban részesítette, amely diadalokban gazdag pályáján is szinte egyedülálló volt (L. erre vonatkozóan részletesen a Liszt Ferenchez írt költemény jz. Vty Akad. Kiad. III. 217—220). — A lelkesedésnek ebben a légkörében gyökerezett Vörösmarty Liszt Ferenchez szóló ódája is, amely azonban csak az év végére készült el s az Ath-ban 1841. jan. 3-án jelent meg.

A jövő tavasszal ismét Pesten leszek. — Liszt ígéretét 1846 tavaszán váltotta be. Első, apr. 30-án adott hangversenye után a Pesti Kör

lakomát rendezett tiszteletére, amelyen a Nemzeti Kör számos tagja is részt vett: minden valószínűség szerint itt ismerkedhetett meg személyesen is Vörösmartyval. A PH tudósításából nemcsak az derül ki, hogy a tőzstok a vers szellemében — olykor szavai szerint — hangzottak el, hanem az is, hogy Liszt tájékozottsága a verset illetően köztudott volt. „Liszt a két korelnök gróf között ült. Egészségeért mindenekelőtt gr Telesi L. emelt poharat . . . Gróf Ráday ezek után alkalmat vón elmondani, mikép Liszt egy körben független hazafiakat kívánván a nemzetnek, tudja mire van szükségünk. Így ő nemcsak „a hangok nagy tanárja” mint Vörösmarty mondja róla, hanem egyszerűsrimd politicus . . . Felszólították továbbá „e nagy tanítványt a vészek honából”, hogy a magyar dal siralmaiban panaszolja el a külföldnek bajainkat, ébresszen rokonszenvet irántunk. — A lelkes vendég mindezt elmagyaráztató magának. Majd gr Telesi felszólítására elszavalá Egressy Gábor Vörösmartynk gyönyörű költeményét „Liszt Ferenchez”. Liszt ezt már régebben bírja és ismeri” (PH 1846. 672). „És Liszt Ferenc is, mint francziául elmondá, zenére lelkesült Vörösmarty gyönyörű költeményére. Zongorához ült s . . . magyart játszott” (Uo. L. még Vty Akad. Kiad. III. 222. 1.).

Liszt szereplése mást és többet is jelentett, mint az árvízkarosultak felé megnyilvánuló jótékonyságot, avagy csak művészetet. „Nemzeti művészi ünnep volt.” Már első hangversenyén, amelyet a nagy redout-teremben, ezer ember előtt adott, feltűnést keltett, hogy „a belépti jegyeket csupán magyar felirattal nyomatá s e részben talán ő volt az első, ki Budapesten e merész lépést tevő.” Az, hogy műsorszámait közt megengedte „a pestbudai hangászegyesület” tagjainak szereplését, csupán udvarias figyelem lehetett az őt meghívó egyesület felé. Az a tény azonban, hogy második hangversenyén zongorán kísérte Schödel-nének, a magyar színház kitűnő énekesnőjének számaint: Beethoven Adelhaide és Schubert Margit a rokka mellett, — Schödelné ének-művészetének elismerése volt. (Honnművész. 1840. jan. 2.) Ezt az elismerést Liszt másként is kifejezésre juttatta. 1840. május 26-án együtt szerepelt vele Londonban is, „mint honjának maga nemében egyetlen művésznőjé”-vel. (Honnművész. 1840. jún. 17.) Ezen a második hangversenyén jelent meg műsorán először „a Rákóczy-induló”, amelynek előadásával még melegebben találkozott össze hallgatóságával. A negyedik hangversenyének már szinte magyar volt a légköre. Liszt a magyar színházban játszott, s ezzel — a német színházzal szemben — a magyar színház eszményeinek adta tisztelete és elismerése elsőségét. Rá is fért ez a színházra! Hiszen éppen ez idő tájt panaszkolta fel a kritika a közönség közömbösségét: „Részvétlenség! részvétlenség! mikor szűnsz meg a magyar színház ügyén rágódni?” Ezen az estén azonban megtelt a színház. „Fényesebb, válogatottabb közönség ez ünnepélyesen világitott színház falai közt még nem volt. — jegyzi fel a színházi krónika. (Honnművész. 1840. jan. 9.) Liszt magyar ruhát viselt. „Medgy színű dolmány, fehér selyem mellény, fekete nadrág aranyra” volt rajta. Ezzel éppen úgy meghódította közönségét, mint

játékával, melynek befejezéseül ismét a Rákóczi-indulót „phantasiaalakban zendíté meg”. Ez már nemcsak művészet volt, hanem vallo-más is.

Liszt ennek élő szóval is kifejezést adott. Amikor ugyanis játéka befejezése után „egy igen csinos mívű, gazdagon aranyozott s drágakövekkel ékesített régi magyar kardot” kapott a közönségtől, az aján-dékot franciául, a többek között így köszönte meg: „*Et pour nous artistes ce sabre nous est aussi une noble image, un éclatant symbole. Des pierreries, des rubis, des diamants ornent le fourreau; mais ce ne sont là que des accessoires; de brillantes futilités. La lame est au fond. Qu'ainsi il y ait toujours dans nos oeuvres, sous les milles formes capricieuses, dont se revêt notre pensée, comme la lame dans ce fourreau, l'amour de l'humanité, et de la patrie, qui est nôtre vie mème.*” Az egész beszédet és Augusz Antal Tolna vármegye főjegyzőjé-től való magyar fordítását közli a Honművész. 1840. 3. január 9. sz.

A közölt francia szöveg fordítása a következő:

„Nekünk pedig művészeknek szolgáljon a' kard jelül és alkalmaztatásul.

Külső ékességek borítják a' hüvelyt; az azokra alkalmazott drágaságok azonban csak pompás mellékletek; de az *acél a' hüvely mélyében rejtezik.* — Ugy bármilly és ezer alakban tűnjék-is fel képzetileg találmányunk műve: szíveink belsejét mindig emberiség és honszeretet élessze és hassa-át belsőképp'.”

A pesti magyar társadalom megadta Lisztnek mindazt, ami csak tőle telhetett. Nem akart elmaradni Bécs mögött, amely Beethoven zongoráját készült Lisztnek felajánlani. Azonban Liszthez is és önmagához is méltó tiszteletadásban nem tudta részesíteni. De ez nem rajta múltott. Mielőtt ugyanis Liszt Pestre ment volna, 1839. dec. 20-án Pozsonyban játszott, és részt vett a rendek egyik kerületi ülésén is. Festetich Leó és mások már ekkor felvetették Drescher censor előtt azt a gondolatot, hogy eszközölje ki a királynál Liszt részére a nemességet, mivel ezt Liszt maga nem akarja kérni. Úgy látszik, Pesten ezzel szerették volna Lisztet meglepni. Drescher azonban a kérést visszautasította. (Országos Levéltár. Inform. Protocoll. Sitzung vom 24. dec. 1839.)

Liszt Ferenc pesti hangversenyéről, fogadtatásáról, élményeiről M. d'Agoult-hoz írt két levelében — Pesth, 6 janvier 1830.; Pesth, 13 janvier 1840. — számolt be. (M. Daniel Ollivier I. M. 349—353.) — (Mátéka Béla: Emlékezés a Pesti Vigadó XIX. századbéli színes múltjáról. Műemlékvédelem. 1962. 4. sz. 225—231. I. az itt közölt irodalmat a fővárosi hangversenyek történetére vonatkozólag.)

Vörösmarty Lisztre igen mély és tartós benyomást gyakorolt. Leveleiben sokszor visszatért rá, és emlékezett meg róla. (Liszt's Briefe. Gesammelt und herausgeben von La Mara. 8 Bände. 1892—1905. III. 243. — IV. 12., 423. — Franz Liszt's Briefe. Herausgeben von La Mara. I—II—III. 1893. Liszt még Antwerpen. 1885. Jan. 18. kelt levelében is ezeket írja Taborszky Ferdinánd zenekiadónak Pestre:

„Von Weimar, wo ich in Tagen zurück sein werde, erhalten Sie Anfangs Juli einige kurze ungarische Clavierstücke, die ich später orchestriren werde, betitelt: Dem Andenken Stephan Széchenyi. Franz Deak. Josef Eötvös. Ladislas Telek. Michael Vörösmarti. Alexander Petöfi. II. 380. — III. 316.) — (L. Vty Akad. Kiad. III. Liszt Ferenchez 10. 217—225.)

285. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MII, 4 r. 102. Nyolcadrét papiroslap.

Megjelenés

CZAPÁRY 103. — KACZLÁNY GÉZA: Dongó. Cleveland. 1914. Július. Csak pár sort közöl a levélből.

Sok valódi örömet kívánok új szövetségedhez . . .: Toldy háromszor nősült. Első felesége Hinka Mária (†1836), második Tarnóczy Ida (†1842), harmadik, akit 1843-ban vett el, Majsisovics Augusztá volt. (L. BADICS F.: Bajza József ÖM VI. k. 469.)

Elridegült lelkem most kezd felolvadozni jegeiből . . .: Vörösmarty 1843. május 9-én nősült meg. (L. menyasszonyához, Csajághy Laurához 1843. Mart. 2^{án} írt levelének jegyzeteit.)

286. Kézirat

A levél autográf; eredetije a Nemzeti Színház levélt. van.

Megjelenés

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN: ITK 1941. 185—6.

Bartay Endre (1798—1856) — 1843—45-ben volt a Nemzeti Színház igazgatója. Működéséhez nagy eredmények fűződtek. Ő adott először igazán programot a Nemzeti Színháznak. Ő volt az első, aki a drámaírókat részint díjazással, részint pedig pályajutalom kitűzésével termékenyebb munkásságra serkentette. Így született meg a Nemzeti Színház első nagy sikerű darabja, A szökött katona. Ő szüntette meg a harcot a dráma és az opera között, amely állandóan nyugtalanította a Nemzeti Színház életét, mégpedig úgy, hogy mindkét párt híveit kielégítette. Kár, hogy sokat költekezett. De ennek is megvan a

mentő magyarázata: két évi igazgatósága alatt mindössze 12 000 frt segélypénzt kapott az államtól. (L. DEMJÉN ISTVÁN: A nemzeti színház mellett. Társalkodó 1845. 15. sz. — BARTAY ENDRE: Önvédelem. Uo. 33. sz.) — Ugyancsak az ő gondolata volt az is, hogy — a Nemzeti Színház játékszíni művészetének emelése érdekében — felkérje Vörösmartyt: „szerkesztene”, az ő elnöklése alatt, egy játékszíni választmányt, amely állandóan bírálja az egyes előadásokat. Vörösmartyt össze is állította a kívánt bizottságot, amelynek tagjai: Bajza, Czuczor, Erdélyi, Frankenburg, Gaal, Kuthy, Schedel, Tóth L., Vahott Sándor és Vörösmarty, mint elnök, voltak. Ezeket kívül tagul kért fel a bizottságba 3 színészt is. Jegyző Nagy Ignác volt. Bartay a II. emeleten ajánlott fel nekik egy páholyt. A bizottság működéséért nem kért fizetést. Minden ülésen 4 tag és 3 színész volt köteles megjelenni. (Társalkodó 1846. 73. sz. P. KÁDÁR JOLÁN: A Nemzeti Színház százéves története. I—II. Bp. 1940. I. 67—74.)

Schodelné asszonyság . . . : Schodelné Klein Róza (1811—1854) — Kiváló operaénekesnő. A pesti német színházból került át a magyar színházba, ahová a választmány évi 6000 pengő forint fizetéssel szerződtette, s ezen kívül kivette a színházi törvények alól. Zsarnoki, összeférhetetlen természete és elbizakodottsága miatt mind színésztársai, mind pedig a közönség előtt népszerűtlen volt.

Azon estvéig, mellyen Schodelné asszonyság külföldi utazása után először énekelt a magyar színpadon . . . : Schodelné egy nagy botrány miatt 1840 végén távozott a Nemzeti Színházból. Külföldre ment, és nagy sikerrel lépett fel Hannoverben, majd Londonban. Az opera kérését azonban nem tudták nélküle megoldani, a helyére állított énekesnők nem pótolták kiváló képességeit. Amikor aztán 1843-ban Bartay Endre lett a Nemzeti Színház igazgatója, első dolga volt, hogy Schodelné-t visszaszerződtette.

Külföldről való visszatérte után először Bellini Norma c. operájában lépett föl 1843. szept. 20-án. Fellépése előtt két nappal (1843. szept. 18. és 19.) a színlapokon már előre hirdették szereplését: „Schodelné, kit az igazgatóság állandó tagjául lón szerencsés megnyerni, a címszerepben először fog föllépni.” — (Staud Géza szíves közlése.)

287. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 341—2.

Döbrentei Gábor . . . : (L. Teslér László Pincehely, 8ber 15kén 1821. Vörösmartyhoz irt levelének jegyzetét. — Vörösmarty Stettnerhez

Pest, 28. Apr. 1834. irt levelének jegyzetét. — Vörösmarty Stettnerhez
Pest, 16. Oct. 1834. irt levelének jegyzetét).

Berzsenyinek általam kiadott Összes műveiből ...: Buda 1842.
kétféle kiadásban: egy 4. rét egy 8. rét formában, az utóbbi I-II-III.
kötetben, életrajzzal, bevezetéssel és jegyzetekkel.

Kegyed az ő hamvait meleg keblü költélyével tisztelé meg ...: L.
Vörösmarty: Berzsenyi emléke c. költeményét. Előszó: az Athe-
naeum 1837. 1. fél-év 1. számában jelent meg.

Az 1842beli díjnak elítélése után ...: Az Akadémia 1843. XIV.
nagygyűlésének 5. ülésén, október 6-án, az 1842-ben megjelent munkák
közül „nagy jutalomra ajánlottak” a nyelvtudományi osztályból:
„B. Eötvös József Karthauzija 3 szavazattal, Berzsenyi Dániel összes
művei szinte 3 szavazattal.” A nagyjutalmat azonban ZSOLDOS
IGNÁC: A szolgabírói hivatal c. munkája nyerte el. „Dicséretet kaptak a
nagyjutalomra ajánlott, de többséget nem nyert következő munkák:
Berzsenyi Dániel összes művei. — Eötvös József Karthauzija. —
Eötvös József és LUKÁCS MÓRICZ: Fogházjavítás. — FÉNYES ELEK:
Magyarországi Statisztika. I. — VÁLLAS ANTAL: Felsőbb egyenetlek
egy ismeretlennel.” (Nagygyűlési jegyzőkönyv. 1843. 5. ülés, október 6.
XXIX. pont.)

288. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyol-
cadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 138—9.

A levélről hiányzik a keltezés. Megállapítására azonban pontos
adatot nyújt a Honderű, amelynek 1843. I. 14. száma a következőkről
értesíti olvasóit: „Vörösmarty és Bajza szeptember 3-án Sárközy
József Komárom megyei másodalispán vendégei voltak Kömlődön.
Szeptember 10-én Bajza visszatért Pestre, Vörösmartyt pedig az
alispán elvitte „a komáromi olly jeles halászlé megizlése végett” a
nyitrai halásztanyához. Itt a Nyitra és a Vág folyón csónakáztak, s
így mentek Komáromba. „Az áldomásozó köszöntések honunk nagy
költőjéért a folyó hátán sem hiányoztak. Másnap Vörösmarty ismét
Kömlödre tért vissza”. — A levél valószínű dátuma tehát 1843.
szept. 13. lehet.

De a' vadászat! sajnáld szegény férjedet, semmit sem lőtt ...: (L.
Vörösmarty feleségéhez Zsibó. 1845. Máj. 8^{án} irt levelének jegyzetét).

Vörösmartynak a 40-es évektől kezdve alig van magánélete. Minden
mozgását ellenőrzi a sajtó, és figyel rá a társadalomnak tisztelettől
áthatott érdeklődése. Ha vidékre megy, mint 1844. aug. elején Pápara,
az ifjúság fátklyásmenettel lepi meg. (Pesti Divatlap 1844. 8.) — Név-

ünnepe — 1844-ben — Pest politikai, társadalmi és irodalmi eseménye. A Széchenyi-ligetben tartják meg. Sárosy Gyula „alkalmas vidályos versét” P. Horváth Lázár olvasta fel, aki egyúttal átadta Vörösmarty-nak aradi tisztelői borát. Sujánszky Antal, az egyházi irodalom minden ágában jelesen működő lipótvárosi plébános, ünnepi költeményével tisztelte meg. Felszólalt Kossuth is, és a legidősezerűbb ügyet: a védegylet pártolását ajánlotta a jelenlevők figyelmébe. (Uo. 15. sz.) — A megyegyűléseken országszerte Vörösmarty *Szózatából* vagy *Fóti dalából* idéznek egy-egy versszakot jelszavul a szónokok. (PH 1844. 385. sz.) Ha Vörösmarty munkáinak kiadása megjelenik, a PH, a Fővárosi Ujdonságok rovata siet rá felhívni a nem nagyon érdeklődő közönség figyelmét: „Uraink és szép hölgyeink! nekünk az ég egy költőt ada, minőt nem érdemlénk hanyag részvétlenségünk miatt; ezen költő Vörösmarty, kihez az élők közt a világ hasonlót alig, nagyobbab nem bír, s pirulnunk kell, hogy eddig olly kevés buzgóságot mutattunk iránta.” (1843. 276.) S amikor 1845-ben Kilián kiadásában megjelentek Vörösmarty „Minden Munkái”, az új magyar kritikai nemzedék legjelesebbjeinek egyike, Erdélyi János foglalkozott Vörösmarty költészetének és jelentőségének összefoglaló értékelésével: „Mi vagyunk mi magyarok a szellem világában? . . . Bármi alant álljunk is . . . irodalmi reformunk által . . . nagyon haladánk e magas állás felé, régi, mély sülyedésünkből. Vörösmartyé e lépés dicsősége; ő vitt bennünket közelebb, az ő szelleme emelt a betöltendő mérték felé, mely annyit tesz, hogy ő a legmagasb tehetség közöttünk e mai napig.” (Életképek 1845. Irodalmi Őr 3. sz. A cikk névtelenül jelent meg.) — „Vörösmarty nemcsak mint nyelvész, tehát szavakban, hanem úgy is, mint költő, tehát eszmékben mihamarabb élére állt az új idők mozgalmainak; s itt szó nélkül övé az elsőség. (Uo. 4. sz.) Vörösmarty világával van tele a magyar közélet. Ő maga a magyar költészet synboluma, akire kivételes tisztelettel és csodálattal tekint fel mindenki. Neki is volt ellenzéke a harmincas években, néhány méltatlan, tudatlan és izlés-telen „pasquillans erü humorista”, minők Pap Ignác, Ekho 1832. c. munkájában; P. Thewrewk József az Aurora-kör tagjait támadó műveiben: Tíz csapás. 1830. — A beretválkozó tükör. 1833. — Velen-czei szappanpor az új magyarok számára. 1834. — Zombory Leopold, aki a Rajzolatok 1838. II. 31. számában gúnyolta ki Vörösmarty nyelvét. Ezek azonban nem jutottak fel Vörösmarty magasságába. Nincs tehát azon mit csodálkoznunk, hogy a Pesti Divatlapok Vörösmartynak egyik, vidékre történt távozásakor ezt írta: „Vörösmarty falura utazott; mondják, hogy midőn városunkat elhagyá, azon pillanatban Pest harmadrészét a prózaiság köde borítá el.” (1844. 2.)
 Küldők Lajos által . . . : Thaly Lajos, Stettner György sógora.
 Ne felejtis el hozni . . . öt darab szivart . . . : A dohánytermelés és a dohány-gyártás az egyedáruság behozatala, 1851 előtt a szabad magán-gazdálkodás és ipar jellegével bírt. Eleinte csak a pipa-dohány és burnót készítésére szorítkozott, s házilag került feldolgozásra. Amikor azonban a harmincas években szokásba jött a szivarozás, amelynek

elkészítése már bizonyos fokú szakértelmet kívánt, akkor kezdtek megalakulni a dohánygyárak, amelyekben főleg a szivargyártás jutott igen fejlett fokra. Budapesten a leghíresebb és legnagyobb dohánygyár volt a Fuchs, Philipps et Comp, amely évenként 25–30 millió darab finomabb és közönségesebb szivart, 1500 mázsa pipadohányt és 1000 mázsa burnótot készített. Pesten még jelentős gyárak voltak, amelyek többnyire csak szivart termeltek: Gschwindt Mihály, Hirsch Ignác, Buresch György, Hulska Vince, Martini Christ, Rottenbiller Fülöp, Staffenberger János, Singer Lipót és Enderes gyárai. Ezeken kívül az ország majdnem minden nagyobb városában álltak fenn kisebb-nagyobb gyárak. A szivarok neve idegen hangzású is volt, de később — egy-egy aktualitás kapcsán magyar elnevezésű lett: Deák, Tisztújítási, Honvéd, István Nádor, Nemzeti, Pannonia, Ipar, Király, Vasúti, Kör-szivar, Jurista, Csárdás, Vadász, Vigadó, Korona, Unio, Munkás, Zrínyi, Kossuth, Csillag, Engedje, Árpád, Rákóczi, Névtelen, Adó, Remény, Granátos, Nemzetőrségi voltak a legdivatosabbak. A külföldi Havana és Manila szivarokon kívül még kedvelt hazai szivarok voltak: Portoricco, Regalia Media ládácskákban, Magyar Cabannos — Deák kedvelt szivarja — ládácskákban, Cabannos Regalia ládácskákban, Trabuccos stb. Összesen 76-féle szivar-változat volt. (L. NÁTORP TIVADAR—BÁLVÁNYI GYULA: A dohány és dohányjövődék Magyarországon. Bp. 1896. 15–57. — A Budapesti Híradó dohány-hirdetési. 1846.) Vörösmarty maga is készített szivarokat. Hogy a gyári szivarok közül melyeket szerette legjobban, nem tudhatni, aminthogy azt sem, hogy levelében milyen szivarokra céloz. De az, hogy ládácskában voltak, jelzi, hogy valami jobb fajta szivarjai lehettek. Bizonyára úgy kapta őket . . .

289. Kézirat

A levél autográf; eredetije a gróf Dégenfeld-család sziráki egykori levéltárában volt, jelenlegi lelőhelye ismeretlen.

Megjelenés

LUKINICH IMRE: Teleki József életéhez. Akadémiai Értesítő. 1941. 278—9. Ez után közöljük. [A 10. sorban e kiadás „az élet” alakot ad, ami nyilvánvalóan értelmetlen, sajtóhiba. „ez élet alakra javítottuk.]

Az Akadémia tagjai részvét-kifejező levelüket gróf Teleki József elnök mostohaanyjának, br Mészáros Johannának, gr Teleki 1. László második feleségének, a drámaíró és a szabadságharc idején és az emigrációban tevékenykedő, majd tragikus véget ért Teleki László édesanyjának 1844. március 12-én történt halálakor küldték el.

A levél fogalmazója a titoknok, Schedel Ferenc volt. L. az Akadémia XIV. kisgyűlésének 1844. március 18. jegyzőkönyvét:

83. „A' titoknok gyászbeszédet olvasott fel özvegy gróf Teleki Lászlóné mint a' magyar académia' egyik alapítónéja felett . . .

84. Ez alkalommal a' titoknok indítványt tett, hogy a' Társaság N. Méltóságú elnökének azon fájdalmas érzést és szíves részvétet, melyet köztiszteletű 's erényteljes anyjának halála az académia' minden tagjainak szívében gerjesztett, levél útján tanúsítsa — mi is egyhangúlag elfogadtattván a' titoknok által feltett levél helyben hagyatott 's minden az ülésben jelen volt tag által azonnal alá is iratván, az első postával elküldetni rendeltetett.”

A levél nem Vörösmartyé, ő csak aláírta. Mégis közöljük, mégpedig úgy, mint Vörösmarty testületi és szellemi szolidaritásának bizonyítékát. (L. Vörösmarty és „ügytársainak” Pest, 1844. október 1. B. Jósika Miklóshoz írt levelét és jegyzetét.)

Gr Teleki József . . . : (L. Vörösmarty Kölcseyhez Pest, 12. April. 1837. írt levelének jegyzetét).

E' dicső magyar nő . . . : Az 1810-es években és 1820-as évek elején, a magyar nyelv érvényesítéséért vívott harc idején „Gróf Teleki László kir. táblai bírónak, a magyar nyelv s az akadémiái eszme buzgó és lelkesült mozgatójának háza megnyílt a magyar íróvilág előtt . . . asztala rendes vendégei a Marczibányi-küldöttség tagjai, s majd a *Tudományos Gyűjtemény* helybeli dolgozó társai voltak . . . a ház asszonya melegítő szelleme sugaraiban lelték boldogságukat.” (TOLDY FERENC: Irodalmi társasköreink emlékezete. Budapesti Szemle 1875. VIII. k. 3.) „Soha nőben ennyi ész ily kedélyvel, ennyi méltóságot több kellemmel, a legforróbb hazafiságot ily európai kultúrával egyesülve nem láttam; ez gazdaggá és tanulságossá tette társaságát, mely felett igénytelen könnyűséggel s nem keresve uralkodott, s azért nem nyommasztó, hanem művelő, de, és mennyire; — nemesítő is volt azon gyöngéd emberszeretetével, melyet mind az emberek feletti ítéleteiben, mind jótéteményeiben tanúsított! Azért őt, mikor elhunyt, ép úgy gyászolta a magyar akadémia, mint Carolina Augustza császárné, kivel levelezett, a nádorné, kivel benső barátság fűzte össze, s a szám nélküli szegénység, melyre, mint halála után meglelt jegyzőkönyveiből kitűnt, hosszú áldásos életében egy milliót költött saját vagyonából.” (Uo. 4.)

290. Kézirat

A levél autográf; kis oktáv alakú. Négy oldalból áll. A levél az első oldalra van írva. — Lehoczky Tivadar gyűjteményében volt. Jelenleg a budapesti VIII. ker. Vörösmarty Mihály gimnázium tanári könyvtárában van, ahová a Vörösmarty-család egy leszármazottjától, ajándékozás útján került. Jelzete: III. L. 6683./1955 — (Pécs Zoltán szíves közléséből.)

Megjelenés

Először Lehoczky Tivadar adta ki „saját gyűjteményében levő eredetiből” ABARI: Figyelő 1876. I. 123. — CZAPÁRY 313. — LUKÁCSY — BALASSA 307. — Az eredeti után közöljük.

Tolle crabatum . . . : Tedd le világi nyakkravalódat, azaz: rendi ruhában jöjj.

Ereszkedjél le a sima Dundán . . . : Czuczor ekkor a bencések győri gimnáziumában tanított.

Uri-utca . . . : Ma: Petőfi Sándor utca.

Kovács Pál . . . : (L. Vörösmarty Toldyhoz Pest, 9. Dec. 1839. írt levelének jegyzetét).

(L. Vörösmarty Vachott Sándorhoz írt, következő levelét s jegyzetét.)

291. Kézirat

A levél eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedré, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 342. — Kacziány Géza Dongó. Cleveland. 1914. Július. *Vachott Sándor* . . . : (L. Vörösmarty Toldyhoz Pest, 1842. febr.—jún. írt levelének jegyzetét).

Sáp . . . : Tápió Sáp, község Pest megyében, Vachottnak itt kis birtokbérlete volt, ahol szeretett tartózkodni.

Fiamat ma keresztelték . . . : A budapest-belváros főplébánia születési anyakönyvének 50. lapján, 1844. április 25-ről a következő adatok vannak: A megkeresztelt neve: Béla, Mihál, Ferencz, törvényes. A szülők neve: T. Vörösmarty Mihál. R. K. és Csajághy Laura. H. Vall. — Az atya állása: Hites Ügyvéd, t. bíró, és m. tudós társaság r. tagja. — A keresztszülők: Bártfay László ügyvéd, hitvese Mauks Josefa, T. Deák Ferencz, Klausal Gábor, Bezerédy István, Fáy András Urak. A Corpus Juris Canonici szerint megengedhető volt, hogy egy gyermeknek több keresztszülője lehessen. A keresztelő: Czuczor Gergely. Sz. Benedeki rendbeli áldozópap.

(L. Deák Ferenc következő levelét Vörösmartyhoz.)

292. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 112.

293. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.
A levél a jobb felső részén, a dátumnál, tépett.

Megjelenés

CZAPÁRY 342–3.
Sándorom . . . : Vachott Sándor (L. Vörösmarty Toldyhoz Pest, 1842. febr.-ján írt levelének jegyzetét).

Vinczét, az Akadémia szolgáját . . . : Zeréff-Zeréf Vince.

A 3 kapásnál . . . : Tabán. Áttila-u. 645. (VAHOT IMRE: Budapesti kalauz. Pest 1864. 82.

Szent Ágotán vagyunk . . . : Öccsénél, Jánosnál, aki itt volt gazdatiszt (L. Vörösmarty Fáyhoz Pest, Apr. 1838. írt levelének jegyzetét).
— *Fönn van-e már Mari?* . . . : Vachott felesége, Csapó Mari. — *Csepre* . . . : Csajághyékhoz.

Habemus . . . : Van jó levegőnk, meg is van mindenünk, de ezeken kívül aztán semmit sem tudunk a világjárásról.

294. Kézirat

Á levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102.
Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 303–4.
(L. az előbbi levelet és jegyzeteit.) — *Színművem* . . . : Cilley és a Hunyadiak. — *Reseta* . . . : Reseta János. Cenzor.

Kilián . . . : (L. Vörösmarty Eggedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét).

295. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

JENEI 348–9.
Vörösmarty a levél írásakor Batthyány Kázmér gróf vendége lehetett Bicskén.

Úri-utca . . . : Ma: Petőfi Sándor utca.

296. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

SZÁDECZKY BÉLA: Magyar írók levelei b. Jósika Miklóshoz. ItK 1909. 466—7. Eszerint közöljük.

Szépek könyve . . . : 1844-ben több magyar író: Beöthy Zsigmond, Czuczor Gergely, Garay János, Jósika Miklós, Kovács Pál, Kuthy Lajos, Nagy Ignác, Tóth Lőrinc, Vachot Sándor, Vajda Péter és Vörösmarty Mihály egy *Szépek könyve* c. almanach alapítására szövetkeztek. A gondolat felvetője Kuthy Lajos volt, aki a szerkesztést is vállalta. Az angol Book of beauty hasonló vállalat lebegtetett előtte. Az anyagi és egyéb előkészületek oly gyorsan és kedvezően biztosították az almanach megjelenésének lehetőségét, hogy Kuthy a kéziratokat már 1845. február 1-re kérte lakására: Zrínyi — azelőtt Szarka-utca — Forray-ház. (Pesti Divatlapok 1844. 22., 36.) Az almanach azonban, eddig ismeretlen okból, nem jelent meg. — A felhívás valószínűleg Kuthy fogalmazása.

A *Szépek könyvéről* I. KOLTA FERENC: A pécsi ped. főiskola évkönyve. — Vty Akad. Kiad. III. 109. 418. *Három rege* c. vershez fűzött jegyzetet.

297. Kézirat

A levél eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 1.

Megjelenés

CZAPÁRY 343.

1844 elején a Kisfaludy Társaság folyamodvánnyal fordult a nádorhoz és a helytartótanácshoz, és kérte „teljes megalapulása” céljából, hogy alapszabályai királyi megerősítésben részesüljenek. Toldy kieszközölte a nádor támogatását, s már júl. 30-án hírül hozta, hogy a megerősítés a Helytartótanácsnál van. Garay levele a jóváhagyás leérkezéssel kapcsolatos társasági ülés határozatairól számol be. Ezen, Toldy javaslatára döntötték el azt is, hogy az esemény megörökítésére „bármely ünnepies alkalomkor énekelhető nemzeti dalt” iratnak — éspedig Vörösmartyval. (Kéky Lajos: A százéves Kisfaludy Társaság Bp. 1936. 68—71. l. — GREGUSS ÁGOST: Toldy Ferenc emlékezete. A Kisfaludy Társaság Évtlapjai Uj folyam XI. Bp. 1876 207—8. l.) — Gyulai a Hymnus-szal kapcsolatban a MM 1863—64 jz-ben az esetről így írt: „. . . A társaság elfogadta az indítványt. Vörösmarty nem volt jelen. Toldy és Bajza ülés után a Vörösmarty szállására siettek, tudtára adni a határozatot. Vörösmarty nem a legjobb néven

vette. „Bajos az embernek így megrendelésre írni — s épen hymnust” — mondta többek közt.⁶ (302—3. l.) — Garay levele valószínűleg ennek a szóbeli felkérésnek hivatalos formája s lehetséges, hogy Vörösmarty húzódozásának tett engedmény az „akár kötött, akár kötetlen nyelven írt dolgozat” kérése. Vörösmarty mindenesetre a felszólításnak verssel — a Hymnus-szal tett eleget, amelyet levél kíséretében küldött el Toldynak (1844. nov. 20—1. ott is) — s amelyet az 1845. febr. 6-i ünnepségen a tervnek megfelelően nagy példányszámban kinyomattak és osztogattak (Társalkodó 1845. febr. 9. 12. sz. 47. l., PH 1845. febr. 9. I. 429. sz. 911. l. stb. — l. még: Vty Akad. Kiad. III. 395—398. l.)

A levél nem Garay János írása, csak az aláírás az övé.

Vörösmarty Garay felszólítására Pest, November 20. 1844. kelt levelében válaszolt Toldynak. L. itt.

A Kisaludytársaság 1836. november 12-én alakult meg. Megszervezője Toldy Ferenc volt, aki az Aurora-kör hagyományait kívánta a Társaságban fenntartani és folytatni. A Kisaludytársaság célja volt: „... A' hazának, kivált fiatalabb, íróit évenkénti jutalmak által a' szépliteraturai pályá' gondosabb megfuttására ösztönözni; 's így a' literaturát aesthetikai és költészeti, eredeti vagy fordított jeles dolgozatokkal gazdagítani.” (A' Kisaludytársaság' Szabályai. — A' Kisaludytársaság' Évlapjai. 1. k. Budán 1841. XII. 1.) 1838. febr. 6-án tartotta „első közülését”. Tisztikara a következő volt: Igazgató: Fáy A. — Tagjai: Bajza J., Bártfay L., Czuczor G., Dessewffy A., Fáy A., Helmeczy M., Jósika M., Kovács P., Kölcsey F., Péczely J., Schedel F., Stettner Gy., Szenvey J., Vörösmarty M. — Jegyző: Tóth L. (Figyelmező 1838. I. 7.)

„... A Kisaludytársaság-kört illeti az akadémiában s azon kívül főleg az érdem, hogy a nyelv mind szélesb kiterjedésben hibátlanul és fényesen kezeltetett, az előadásbeli ízlés tisztult, az új, szabatos és szabályos műnyelv meglepő gyors és általános elfogadtatást nyert; a tudományok iránt pedig azon élénkebb érdekelttség gerjesztetett vala, mely az akadémiának is készített közönséget; végre általa terjesztettek helyesb ítézési nézetek és sürgettetett szépirodalmiakban is a tanulmány, az addigi műkedvelőség helyett.” (Toldy F. A magyar nemzeti irodalom története. 267.)

Garay János...: Garay János (1812—1853) — Orvosnak készült, de negyedéves hallgató korában az irodalom felé fordult. 1833-ban mint zurnalistza-író kezdte meg pályáját Mátray Gábor Regélő s Honművész c. ikerlapjában, melynek segédszerkesztője is lett. 1837-ben Munkácsy Jánoshoz társul a Jelenkor és Rajzolatok szerkesztésében. 1842-ben Erdélyi Jánossal megindítja a Regélő Pesti Divatlapot. Utána a Jelenkor és az Életképek munkatársa és az Athenaeumba is ír. Közben az irodalom minden műfaji ágában dolgozott. Különösen Vörösmarty ihlette, akinek hatása alól sohasem tudott szabadulni. 1834-ben lépett fel Csatár c. elbeszélő költeményével. Drámáiban elfordult a német szentimentalizmustól, Shakespeare s az új francia

romantikus irány nyomaiban haladt: Árbocz, Ország Ilona, Utolsó magyar khán, Bátori Erzsébet. Költészete hazafias és szerelmi lírájában, legendáiban, Uhlandtól ihletett balladáiban és népies elbeszélésben mutatott erősödő emelkedést. A Kont és Az obsitos voltak legnépszerűbb költeményei. Közben az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagjává választotta. 1843 elején jelentek meg összegyűjtött költeményei Garay János Versei címmel. Legnagyobb dicsőségének azt tartotta, hogy verseskötetét Vörösmarty kitűnő elismerésével ajánlotta akadémiai nagydíjra. (L. Garay Vörösmartyhoz Pest, 1844. dec. 25. írt levelének jegyzetét.) 1847-ben jelent meg Az Árpádok „történeti balladák s mondákban”. Már előbb, 1845-ben, a Helytartótanács kinevezte az egyetemi könyvtárhoz, Toldy Ferenc könyvtárigazgató mellé díjnoknak. Ekkor fogott hozzá a Hetumogerek c. nagy eposzhoz, de csak az első éneket írta meg. A szabadságharc idején Főtvis József egyetemi tanárrá nevezte ki, s megbízta egy magyar irodalomtörténeti tankönyv megírásával. A szabadságharc után könyvtártiszt lett az egyetemi könyvtárnál. Súlyos anyagi válságok és betegsége: ágyhoz kötő reuma gyöttrik, látása is kezd romlani. De azért állandóan dolgozott Szent László c. elbeszélő költeményén, amely 1851-ben meg is jelent Egerben, két kötetben. Halála után nehéz viszonyok közt hátramaradt családjának fölségélyezésére országos gyűjtés indult meg, amelyből 10 000 forint gyűlt össze. (FERENCZY JÓZSEF: Garay János élete. Bp. 1883. — Ugyanannak kivonata Garay János Összes Munkái. Bp. 1887. I. k. elején VII—LXIV. l. — CSÁSZÁR ÉLEMÉR: Garay János. Budapesti Szemle 1912. — JENEY JÁNOS: Garay János. Bp. 1932.)

298. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

KARA GYÖZŐ: Arad és Vidéke. 1896. dec. 13. — CZAPÁRY 339. — BISZTRAY: Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése. Bp. 1954. 405. — LUKÁCSY—BALASSA 330. l. — Czapáry L. után közöljük.

Sárosy Gyula . . . (L. Sárosy Vörösmartyhoz Eperjesen, mart. 10-kén 839. írt levelének jegyzetét).

A levélre vonatkozó tárgyi jegyzeteket l. Vörösmartyanak Szemere Miklóshoz Pest, 28. Oct. 1844. írt leveléhez fűzött részben.

Feleletet . . . a versekre . . .: Sárosy Gyulának Vörösmartyhoz. Arad, őszelő 20. 1844. írt versét a Honderű 1844. okt. 12. száma közölte. Szemere Miklósnak Vörösmartyhoz szóló költeménye pedig a Honderű 1844. okt. 26. számában jelent meg.

(L. Vty Akad. Kiad. III. *Rosz bor.* 91. 362—366., Jó bor 125. 450—466.)

299. Kézirat

A levél autográf; eredetije Payzssos Andor ny. megyei árvaszéki ülnöknek, a költő vejének birtokában van.

Megjelenés

PERÉNYI JÓZSEF: Szemere Miklós irodalmi hagyatékából. ItK 1905. 363—4. Ez után közöljük.

Szemere Miklós. (1804—1881) Lírai, szatirikus és leíró költeményeket írt, kevés formai műgonddal. Goethéből fordított. Szenvedélyes ellenzéki politikus volt.

Magyarország legnemesebb borával olly gazdaggá tett . . .: „1844-ben valamelyik este a színházban egy igen unalmas színművet adtak. Vörösmarty nagyon meguntta magát s azt mondta Gaalnak, jobb lesz oda hagyni a színházat s elmenni valamelyik vendéglőbe vacsorálni. Betértek egy közeli vendéglőbe s vacsoráltak. A bor szörnyű rossz volt. Ugyan próbáljuk meg — mondá Vörösmarty — vajon lehet-e e városrészben jó magyar bort kapni. Betértek egy pár vendéglőbe; mindenütt rossz volt a bor. Vörösmarty csak megkóstolta, de nem ivott. Ez már boszút érdemel — mondá Gaalnak haza indulásakor s néhány nap múlva felolvasta neki a *Rossz bor* c. költeményét. Vörösmartynek a bortermő vidékeken lakó tisztelői olvasván *Rossz bor* c. költeményét, elhatározták, hogy legjobb borukból küldenek neki. Először az Arad megyei szőlőbirtokosok küldöttek Sárossy Gyula alkalmi költeménye kíséretében; Egerből Joo János küldött három akót, a mely küldeményhez Tárkányi Béla írt kísérő költeményt; Tokajból Szemere Miklós, a költeményt is maga írta . . . a somlai bort Zádor György (Stettner) küldötte, a ki nem volt szőlőbirtokos, az érmellékit a Tisza-füktől kapta, nevelőjük Szőnyi Pál útján. Ekkor írta Vörösmarty a *Jó bor* c. költeményét.” (ÖM 1884—85. l. 446., 450. — Vty Akad. III. *Rossz bor.* 91. 362. *Jó bor.* 125. 450.)

300. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: A Kisfaludy Társaság Gyűjteménye. Levelek. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

KÉKY LAJOS: A Kisfaludy Társaság története. Bp. 1936. 70. — LUKÁCSY—BALASSA. 338.

Küldöm a jelen verszetet . . .: A „küldött verszet” a Hymnus volt. A költemény története — Gyulai Pál szerint — a következő volt: „Toldy a Kisfaludy-társaság egyik ülésében indítványozta, hogy Vörösmarty bizassék meg egy hymnus készítésével, melynek minden sora egy arannyal díjaztassék. A társaság elfogadta az indítványt.

Vörösmarty nem volt jelen. Toldy és Bajza ülés után a Vörösmarty szállására siettek, tudtára adni a határozatot. Vörösmarty nem a legjobb néven vette. Bajos az embernek így megrendelésre írni s épen hymnust — mondá többek közt. Azonban mégis megírta:” (ÖM 1884—85. I. 449. l.) — A költeményt maga Vörösmarty olvasta fel a Kisfaludy Társaság VIII. közgyűlésén, 1844. febr. 6. A Nemzeti Ujság ezeket írta róla: „Reméljük, minden hű magyar velünk együtt naponkénti imádságává leend.” (1844. 126.) — (L. Vty Akad. Kiad. III. Hymnus. 99. 395—400.)

301. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

Garay Album. Szerkesztette Bodnár István. Bp. 1898. 67—8. — CZAPÁRY 344—5. — LUKÁCSY—BALASSA 272.

Garay János . . . : (L. Garay Vörösmartyhoz Pest, 1844. okt. 20. írt levelének jegyzetét).

Az 1843. évi nagyjutalomra Garay János verseit ajánlotta az egész osztály. Az ajánlást Vörösmarty írta: „Garay János' Versei. A' költészet' legmostohább, a' közönségtől, legkevésbbé pártolt neme a' lyrai. Midőn a' dráma a' színpadon keresi 's nyeri meg díját, és dicsőségét, a' jó regény ezerektől olvastatik, sőt még a' népszerű epos is meglehetősen közönségre talál, a' lyrai költészet, mellyben kitűnőleg jeles igen szűken terem, rendesen azon sorsban részesül, hogy a' tetszőbbeket megtanulják vagy leírják, 's a' könyv megvétetlen marad, vagy igen lassan 's kevés példányokban vétetik meg. — Garay egyike legerősebb lyrai költőinknek. Jelesebb dolgozatai, az érzelem e' bennsősége 's helyenként az indulat' ereje által olly kitűnők, hogy néhányai nem csak korunk 's irodalmunknak vannak irva, hanem fényesen megállhatók a' legmiveltebb nép' maradó művei között is. A munkának ezen belső elvitathatlan érdeméhez adva a' lyrai költészet elhagyatottságát 's azon körülményt, hogy Garaynak a' költészetén kívül egyéb pályája nincs, mellyel elismerést 's díjat arathasson, 's azt, hogy e' pályán mindeddig semmi kitüntetésben nem részesült, legbelső meggyőződéseim szerint őt hiszem jutalommal megfizetendőnek.” (VIZOTA GYULA: Vörösmarty nagyjutalmi és drámai jelentései. Akadémiai Értesítő 1914. 120—1.) — A nagygyűlés a 200 aranyas nagyjutalmat GARAY JÁNOS: Versei és FÉNYES ELEK: Magyarország statisztikája c. munkája között osztotta meg.

302. Kézirat

A levél autográf; eredetije — ceruzával írva — a MTA Ki-ban van: MII, 4 r. 102. Nyolcadrét alakú papiros szelet, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 308.

A levélen nincsen keltezés és aláírás. A levél írásának megközelítő időpontja azonban megállapítható. Toldy tanulmánya, amelyre Vörösmarty hivatkozik, s amelyet Toldy a Kisfaludy Társaság 1844. febr. 2-i ülésén olvasott fel, az Életképekben jelent meg: Eszmék a magyar verstan átalakításához. 1844. 6. füzet, 249–59. Az Életképek megjelent minden héten. Vörösmarty akár jelenvolt Toldy felolvasásán, akár az Életképekből olvasta azt, mindenképpen februárban értesült róla. Levelét is ekkor írhatta.

Toldy szerint annak, hogy „költészetünk számos, valóban szép, tartalmas és formában némi tökélyfokot elért darabjai a' könyvből ki nem hatnak az életbe", verstanunk „nemzetietlensége" az oka. „Mivel a' mi nyelvünkben a' kifejezési ösztön 's nem az időmértéken alapuló alaki 's szép hangú ösztön az uralkodó, tehát az időmérték 's az ezen alapuló hellén schémák nyelvünk szellemével merőben ellenkezesnek, 's ezért az élet nem ismeri el az iskolának e' meglegházi növényeit 's más, a' nyelv' természetével egyező törvények kihirdetését kívánja, mellyeknek mind népdalainktól, mind jelesb költőink' műveiktől elvonását bátor vagyok ezennel indítványba hozni."

Toldy a továbbiak során — merő egyoldalúsággal — lényegében alkalmatlannak nyilvánítja a magyar nyelvet az időmértékes verselésre (egyedül a trocheust és az ütemelőzővel ellátott jambust tartja lehetségesnek), s kijelenti, hogy „igenis a pálcza el van a nemzet által törve az antik schémák felett". A nemzeti versidom uralomrajutásának túlbuzgó, doktrinér általánosítását Vörösmarty joggal érezte „az egész régiebb irodalomra" — de kimondatlanul magára nézve is „elbizott"-nak és „méltánytalan"-nak.

303. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét alakú papirosszelet, 1 l.

Szalay László . . . (L. Vörösmarty Stettnerhez Fehérvár, 1830. április?). irt levelének jegyzetét).

A levélről hiányzik minden megszólítás, keltezés. Vörösmartynak tipikus levélírói magatartása ismétlődik meg s jelentkezik rajta: a formáságokat elfeledtető vagy elhanyagoló gyorsaság. A levél dátuma azonban külső vonatkozásaiból megállapítható.

Kossuth Lajos a PH 1844. június 30-i, 365. számában mondott le a lap szerkesztéséről, s búcsúzott el közönségétől. A szerkesztő búcsú-

szava c. cikkében: „Isten tartsa meg a királyt! Isten óvja meg a nemzetet minden gonosztól — de ha elkövetkeznének a viszontagság napjai . . . tartozásom és hálám érzetében feleljeni fogom erőtlenségemet; . . . s én, ki egyike vagyok a leggyöngébbeknek, versenyre kelendek a legerősebbekkel, nem hírért, nem jutalomért, nem dicsőségért, hanem versenyre tettben, versenyre áldozatban a közjóért.”

Utána a PH szerkesztését Szalay László vette át. A lap 1844. július 4., 366. száma már az ő szerkesztői nevével jelent meg. Jellemző, hogy az első vezércikket Központosítás és Helyhatósági Rendszer c. Fötvös József írta. 1844. aug. 1-én jelent meg az országgyűlés befejezéséről szóló királyi leirat: „Benigne decrevimus: ut Comitii his decima quinta mensis Octobris anni currentis finis imponatur.” November 10-én zárult az országgyűlés. Ugyanezen a napon jelent meg Vörösmarty költeménye: *Mit csinálunk?* a PH 1844. november 10-i, 403. számában, az Ujdonság rovatban. Ebből következtethetünk arra, hogy Vörösmarty e versét — talán Szalay László felkérésére is — októberben készíthette el, s *e levelét*, azzal együtt, november első napjai egyikén írta, illetőleg küldte el Szalaynak. Gyulai a költemény megjelenése első helyéről, jó nyomon járva, ezt írta: „Először, úgy emlékszem, valamelyik politikai lapban, de nem tudtam felkutatni.” (ÖM 1884—85. I. k. 448. — Vty Akad. Kiad. III. *Mit csinálunk?* 97. 388—391.)

Az országgyűlés eredménytelensége nagy csalódást okozott. „A magyar törvényhozás nem képviseli a nemzetet; az alsótábla mindeddig csak a kiváltságos osztály emanatiója, s ezért a reformot, mely egy részt a kiváltságok környül nyirbálása, más részt a felsőbb hatalom korlátozásában áll, nem léptetheti életbe” — írta a PH (1844. dec. 8.).

304. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MII, 4 r. 102. Negyedré, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 309.

A levélről hiányzik minden keltezés. Írásának időpontja azonban külső és belső adatokból nagyjában meghatározható.

A Dalhon I—IV. füzet 1839—44. jelent meg. Az I. és II. füzetéről Vörösmarty írt bírálatot: Figyelmező 1840. 27. sz. I. füzet, 49. sz. II. füzet. Toldy nyilván ezért gondolt Vörösmartyra, hogy ő ismertesse a IV. füzetet is. Ez 1844-ben jött ki a sajtó alól. „Épen most jelent meg Vajda Péter” „Dalhon” című jeles munkájának IV-dik kötete, mellyben Vajda kötetlen szabad lelke’ szabad poesisát — a három elsővel ellenkezőleg, versekben kötött beszédben szólaltatja meg” — írta a Regélő 1844. febr. 15., csütörtöki, 13. számában. Vörösmarty

tehát csak 1844 februárja után írhatta levelét, előbb nem. Hogy most ezt a február után következő időt is meg tudjuk állapítani, arra kell gondolnunk, hogy Toldy melyik lap számára kérte Vörösmartytól a bírálatot. Csak olyan lapról lehet szó, amelyben Toldynak befolyásos szerepe lehetett. Ilyen volt elsősorban az Életképek, amelyben az Irodalmi Levelek rovatot ő vezette. Ebben azonban ő írt a Dalhonról: az 1844. március 14. számban. Nem valószínű, hogy Vörösmarty bírálatát ide szánta volna. Vörösmarty, aki közben nyelvtanok készítésével volt elfoglalva, nem volt annyi ideje, hogy rövid idő alatt elkészíthesse ismertetését. Különbösen is ez a lekööttsége volt az oka annak, hogy a Dalhon bírálatát egyáltalában nem vállalta. A másik ilyen lap a Budapesti Híradó volt, amely 1844. július 1-én indult meg. Toldynak itt voltak kapcsolatai, bírálatokat is írt, de neve S. F. jelzéssel csak később, a lap 93. számában bukkant fel, amely már decemberre esett. Lehet, hogy Toldy már előbb is írt a lapban, s ezért szánta ide Vörösmarty ismertetését is. A korábban, név nélkül megjelent bírálatokról azonban nem tudjuk már eldönteni, hogy melyiket írta Toldy. Így tehát csak annyit lehet megállapítani, hogy Vörösmarty levelét 1844 közepe körül vagy második felében írhatta.

A levél írásának 1844-i dátuma mellett bizonyít az a külső tény is, hogy Vörösmarty ebben az évben vállalta el — Toldy helyett, aki visszalépett — Czuczorral együtt „középtanodák” részére nyelvtani tankönyvek elkészítését. Úgy látszik, hogy e kedvetlenül fogadott megbízatás lelkiállapotában született meg e levél.

Ugyanez a levél azonban eldönt egy másik kérdést. Az Akadémia a Helytartótanács kérésére 1844-ben programjába vette, mint előbb említettük, a középtanodák számára szóló nyelvtanok megírását, s ezzel Czuczort s Vörösmartyt bízta meg. A tankönyvekből először a III. kötet: a Szókötés jelent meg 1848-ban, az I. és II. kötet pedig 1851-ben. A IV. kötet sorsa ismeretlen. Eddig bizonytalan volt, hogy melyik köteteket írta Vörösmarty és melyeket Czuczor. E levélből arra lehet következtetni, hogy a Szókötés szerzője Vörösmarty, vagy legalábbis nagy része van annak elkészítésében. (L. Czuczor és Vörösmarty az egyetemi nyomda igazgatójához Pest, 1847. júl. 7-én írt levelének jegyzetét.)

Lapjaink számára . . .: Vörösmarty a következő lapokra gondolatott: Életképek, Honderű, Pesti Divatlap, Pesti Hírlap.

305. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: VI. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 240. — LUKÁCSY — BALASSA 338.
Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Nőm épen egy bábu öltöztetésével vesződik . . .: Vörösmartyné ruhát küld Lilának, Stettnerék leányának, Vörösmarty keresztlányának. Stettner Lila ekkor már legalább 15 éves lehet, tehát a bábu nem játék, hanem próbababa. Különben is Vörösmarty Stettnerhez Pest, Mart. 23^{án} 1846. írt levelében arról van szó, hogy a ruha „Lila formáját vehesse”.

A védegyeleti ruhák . . .: (L. Vörösmarty Pest, Ápr. 15. 1845. Stettnerhez írt levelének jegyzetét).

A' kis legény . . .: Stettner György fia: Gyula.

Valerótól való . . .: A spanyol eredetű s Bécsből hozzánk átszármazott Valero Ferencnek és feleségének, Durand Róának már itt született két fia: István és Tamás alapították a Terézvárosban, 1777-ben selyemgyárakat, amely gyorsan virágzásnak indult, s kitűnő minőségű, szép mintájú selyem-kelméi híresek lettek. A gyár igazi fellendítője és korszerűsítője Valero István fia, Antal volt, aki sógorával: Appioni Józseffel, mint Valero Antal és Társa cég vezette a gyárat. Neki köszönhető, hogy a Valero-gyár nemcsak a legnagyobb magyar selyemgyár lett, hanem a monarchiában is a nagyobbak sorában állott. Valero Antal a terézvárosi gyárat a Lipótvárosban Hild József tervezte másik gyárépülettel továbbfejlesztette és a Híd — ma Deák — utcában boltot nyitott. Áruival nemcsak kielégített minden igényt, hanem a párizsi selyem-árúkhhoz hasonló minőségű szőtteseivel igyekezett azokat kiszorítani. Így fordult feléje Széchenyi, majd Kossuth figyelmé, akik bizalmukkal kiténtették, és akikkel együtt dolgozott: a Lánchíd előmunkálatainál, a Pesti József Hengermalom Társaság, a Kereskedelmi Társaság, a Gyáralapító Társaság megalapításánál és a Honi Iparvédegyelet megszervezésénél. Részt vett a Nemzeti Bank felállításában, is s ennek Ürményi Ferenc lemondása után kormányzója lett.

A szabadságharc idején Windischgrätz Valerót „rebellis” viselete miatt elmozdította állásából. Gyára pedig részben kaszánya, részben pedig kórház lett. A szabadságharc után Valero Antal elveszítette akció-képességét. Anyagi helyzete megrendült, gyárat nem tudta visszaváltani az államtól, s így azt 1851-ben átadta a kincstárnak. Ő maga pedig két fiával Bécsbe ment, s bécsi lakos lett. Nagykereskedést nyitott, és 1852-ben két fiával a csehországi Horickában új selyem-gyárat alapított. (BUD MELITTA: A Valero selyemgyár. Az első pesti gyár története. Bp. 1941.)

306. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 241.

Stettner . . .: Stettner György (L. az előbbi levél jegyzetét).

Deák ... a' gyáregyletet, mennyire a' rossz szenvedélyek miatt lehetett, annyira nyélbe ütötte ...: Az 1844-ben a nemzeti iparnak társadalmi úton való védelmére és az ellenzéki mozgalom erősítésére alakult Védegylet nemzetgazdaságilag nem vezetett sikerre. A védővám kérdésében ellentét volt Deák és Kossuth között, és Széchenyi is ellene fordult. Így született meg a Védegyletből a Gyáralapító Társaság, amely minden politikát kizárva, csak a hazai ipar pártolását tűzte ki magának célul. Elnöke Keglevich Gábor tárnok, alelnöke Széchenyi István volt. Mikor azonban Széchenyi éppen a politikai gondolat uralomra jutásának megakadályozására szembeszállt Kossuth igazgatóvá megválasztásával, Kossuth kilépett a társulattól, és Széchenyi is otthagyta, sőt éles hírlapi támadásokat intézett mind a Védegylet, mind pedig a Gyáralapító Társaság ellen. A Gyáralapító Társaság 1845. április 12-én tartotta közgyűlését a pesti megyeházán s ezen Deák Ferenc „az ó-kor bölcséinek szellemnagságára” emlékeztető beszédében védte ki Széchenyi és mások támadását, s a nemzet erkölcsi kötelességének tartotta a Védegylet és a Gyáralapító Társulat megmentését. (FERENCZI: Deák élete I. 420–437.)

Zsibóra megy ...: Vörösmarty is vele ment 1845 május elején.

307. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 241.

Stettner ...: Stettner György (I. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. levelének jegyzetét).

Nőm ápr. 17-én ... kis fiát szült ...: A keresztelés április 24-én volt a belvárosi főplébánia templomban, amelynek anyakönyvében a következő adatok vannak: A megkeresztelt neve: Mihály, Miklós, Sándor; törvényes. — A szülők: Vörösmarty Mihály R. K. Csajághy Laura H. Vall. — Az atya foglalkozása: Ügyvéd. — Keresztszülők: B. Wesselényi Miklós. — T. Deák Ferencz. — Stettner György. — Vachott Sándor és Neje. — Keresztelő: Sujánszky Antal Leopold Városi Segéd pap. (1845. 146.) — Vörösmartynak ez a Mihály nevű fia halt meg 1848. április 25-én, 3 éves korában, ideglázban. (Belvárosi főplébániai halottak anyakönyve. 1848. 72.) A temetést — az anyakönyvi bejegyzés szerint — Ungvári lelkész végezte. Czuczor Gergely a szertartás befejeztével, jelenlevők mély megindultsága közepette, mondotta el Vörösmartynak *A kis gyermek halálára* c. költeményét. A megtört Vörösmartyt Garay és Petőfi kísérték a Váczi-úti temetőbe. (I. Vty Akad. Kiad. I. 701.)

Lajos ...: Thaly Lajos.

Vachott Sándor . . . : (L. Vörösmarty Toldyhoz Pest, 1842. febr. — jún. írt levelének jegyzetét).

308. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

K. Papp István (Az eredetiről másolta.) Történeti Lapok. Kolozsvár, 1874. I. sz. — CZAPÁRY 122. A levelet K. Papp István kiadása után közöljük.

Mint együtt vollunk évek előtt . . .: Vörösmarty és Wesselényi talán már a 20-as évek végén, Bártfay Lászlónál megismerkedett egymással. Wesselényi ugyanis Pestre jöttében vagy átutazóban Bártfayéknál szállt meg, ahova Vörösmarty bejáratos volt. Wesselényinek „A régi híres ménések egyike megszűnésének okairól” című, Pesten, 1829-ben megjelent első munkájáról a Tudományos Gyűjteményben Vörösmarty már mindenestre igen elismerő bírálatot írt. („A különben egészen gazdasági tárgy a nemzet characterére is befolyó hatásával itt olly összeköttetésben van nagy részint érintve, hogy a nem lóbirtokos olvasói is gyönyörködéssel bővítheti belőle ösméreteit.” — Tud. Gyűjt. 1829. III. kötet 125.) Mikor Wesselényi 1832. január 9-én, mint tiszteleti tag az Akadémiában először jelent meg, Vörösmarty is jelen volt; lehetséges, hogy személyesen csak ekkor találkoztak. (L. A II. kiadás jegyzőkönyvét.) — A 30-as évek második felében Széchenyi politikai koncepciójától mindinkább eltávolodva közéleti gondolkodásuk is közel került. Az együttlétre való utalás valószínűleg az ellenzék balatonfüredi találkozójára céloz, amelyen 1838 augusztusában számos politikussal együtt Vörösmarty és Wesselényi is részt vett. (LUKÁCSY — BALASSA 245.) A Wesselényi ellen indított per legnehezebb napjaiban Deákkal, Bajzával, Toldyval és másokkal Vörösmarty ugyancsak Wesselényi környezetében volt (Bártfay napló, 1839. jan. 29., február 3.) Wesselényi iránt érzett lelkesedésének a költő már 1837-ben, az Árpád ébredése sorai közt, Prometheusról szólva kifejezést adott s 1838-ban *Az árvízi hajós* allegóriájában dicsőítette meg öntetlen áldozatosságát. Wesselényinél Zsibón, Deákkal együtt tett látogatását az országos közvélemény érdeklődése kísérte. Kapcsolatuk a 40-es évek közepén elmélyült.

1848. január 21-i leveléhez csatolva Vörösmarty megküldte Wesselényinek *Jóslat* című versét; az áprilisi szerb megmozdulásokat követően Wesselényinek a Radical Körben április 29-én tartott előadása is nagy hatással volt rá, lehetséges, hogy a *Harci dal* keletkezése is erre vezethető vissza. (Vörösmarty és Wesselényi kapcsolata I. még: Vty, Akad. Kiad. II. 682., III. 529., 542. l.)

309. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcad-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 139.

Böjty Ödönnél...: Beöthy Ödönnél. — Beöthy Ödön (1796—1854 Hamburg) Bihar megye és az országgyűlés szabadelvű pártjának egyik vezéralakja. Az 1830., 1832—36., 1843-ban, 1848-ban Bihar megye követe. 1841-ben Bihar megye alispánja, 1848-ban főispánja, majd az erdélyi szabadságharc politikai szervezője és kormánybiztosa. 1849-bea a hétszemélyes tábla első alelnöke. Világos után emigrált. Párizsban, Londonban és Jerseyben — itt Hugo Victorral — élt. Hamburgban halt meg. (Sz. J. I. 890—891.)

Szemere Bertalan (1812—1869) — Tanulmányai befejezése után beutazta Európát (1843—44). Borsod megye követe az országgyűlésen. Az első magyar minisztériumban belügyminiszter, majd a honvédelmi bizottmány tagja és országos biztos a felső megyékben. Kossuth kormányzósága alatt miniszterelnök és a belügyek vezetője. Világos után emigrál, s a francia és angol kormányoknál sokat dolgozik a magyar ügy érdekében. Később elválik Kossuthtól. Angliában él, sok anyagi gond között. Súlyos betegségére való tekintettel kegyelmet kap, és 1865-ben hazatér. Összegyűjtött munkái Pest 1869—1870-ben jelentek meg, I—VI. kötetben. (Sz. J. XIII. 666—670.)

Megjelenés

L. 139.

310. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

RIEDL FRIGYES: Uj Magyar Szemle 1900. II. — CZAPÁRY 140.
— LUKÁCSY—BALASSA 378—9.

Deák és Vörösmarty utazása az 1845-ös évnek legkiemelkedőbb politikai és társadalmi eseménye volt. Majdnem minden lap és folyóirat megemlékezett róla. Garay János költeményben örökítette meg: Wesselényi látogatói (Életképek. 1845. I. 24. sz.). Vörösmartynek zsidói látogatásával kezdődött meg Wesselényihez fűződő barátsága,

amely évről évre bensőségesebbé vált. Deák, Stettner és Wesselényi állottak legközelebb lelkéhez. Többet jelentettek neki, mint csak barátokat: Emberi és politikai eszményeit tisztelte és szerette bennük.

Deák és Vörösmarty 1845. május 2-án indultak el Pestről, s Debrecenen, Hosszúpályin, N. Létán, Székelyhidon, Margitán, Széplakon, Varsócon, Szilágy-Somlyón át mentek Zsibóra. Közben hozzájuk csatlakozott Bihar megye híres, liberális ellenzéki politikusa: Beöthy Ödön. Szilágy-Somlyóig „forspont”-tal utaztak, itt Wesselényi fogata várta és vitte őket otthonáig. Május 15-én Kolozsvárra mentek, ahol gróf Mikes Jánosnál, Deák barátjánál szálltak meg. Ide május 16-án érkeztek meg. Délben gróf Teleki József, Erdély főkormányzója, adott tiszteletükre ebédet. Este színházba mentek: Becker és Hahnel drezdai hegedűművészek hangversenyére. Utána gróf Kemény asztalának voltak vendégei. A lakoma alatt fogadták a polgárság és az ifjúság fátylaszenés felvonulását. Ujházy György üdvözlő beszédére Deák, majd Vörösmarty válaszolt. Innen Nagyváradon át Pestre tértek vissza. (Múlt és Jelen 1845. 40. — Versényi György dr.: Vörösmarty Kolozsvárt. Erdélyi Múzeum. 1900. XVII. 533–63. — FERENCZI: Deák élete. I. 450–6.)

Kovács . . . : Kovács Lajos (1812–1890) — Pályája elején ellenzéki politikus és író, a Méhes Sándor szerkesztette Erdélyi Híradó munkatársa. Később Széchenyi híve, vele dolgozik a Tiszavölgyi Társulatban, ő készíti el Széchenyi számára „Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezéséről” c. dolgozatát, amely az ország vasúthálózatának kiépítésére szolgáló első alapvető tervzet volt (1848). — (Közölve: UJHELY GÉZA: A vasútügy története. Bp. 1910. 345–396.), 1849-ben a béke-párt tagja.

Palóczy László, Borsod megye követe.

Bónis Sámuel, Szabolcs megye követe.

Zoltán János, Deák Ferenc politikai barátja.

Beöthy Ödön (L. az előbbi levél jegyzetét).

Bónis Sámuel a Debrecenhez közel eső Téten lakott. Innen látogatták meg a szomszéd Apagy községben Zoltán Jánost, aki kocsiút küldött Deákért. Vörösmarty gyalog ment át Tétről Apagyra, útközben vadászva, amikor is egy szalonkát lőtt. (Vasárnapi Ujság 1876. 234. l. — FERENCZI: Deák élete I. 452.)

A társaságban ott volt az apagy református lelkész is, és emléksorokat kért Deák Ferencztől, aki a következőket írta.

„Alól írt ezennel bizonyítom, hogy T. Vörösmarty Mihál Úr, ki egyebiránt sokkal jelesebb költő, mint vadász, e' máj napon Tét és Apagy között kilencz lövésre egy szalonkát lőtt. — Apagyon Május' 3^{án} 1845.

Deák Ferencz.''

Deák azután sorait Vörösmartynak adta, hogy írja alá őket. Vörösmarty, miután azt felelte, hogy előbb elolvassa Deák irását, hátha

néhány ezer forintról szóló kötelezvényt írt a papnak, mint gyermektelen férfi, Deák után ezeket írta:

„Azon különbséggel, mint az egyszeri ember, ki két órai csiholás után végtére kiütött, 's azt mondta: ejnye, de egyszerre kiütöttem, 's így a' szalonka is egy lövésre, még pedig jó távolban esett el, a' főlebb előadottak' valószínű részét nem tagadom.

Vörösmarty Mihály.”

A jelenetet Ferenczi után közöljük: I. M. 1. 452. Deák és Vörösmarty sorait azonban az eredeti kézirat után adjuk: MTA Ki Vty Lev. (Deák levelei Vörösmartyhoz köteggben.) A két írás, ugyanazon negyedív papíroson, egymás alatt áll.

A negyedív hátsó oldalára ismeretlen kéz — valószínűleg az apagi ref. lelkész — a következőket írta:

„*Felvilágosító Jegyzékek a' túlsó lapon írtakhoz.*

Deák Ferentz Úr, ki Szala Vármegyében Kehidán lakik, és *Vörösmarty Mihály Úr*, ki sok jeles Költői Munkákat írt — edjűtt utazván Erdély Országába, Wesselényi Báró beteges barátjok látogatására, — útjukba meglátogatták *Bónis Sámuel Téten* lakó jó barátjokat, s onnan *Tét* szomszédságába lakó *Apagyon* lakozó *Zóltán János* jó Barátjokhoz is által jöttek. — Ezen át jöveteli útban *Wörösmarti Mihály Úr* mint szenvedélyes vadász, az útfélen levő tónál leszállott szalonkát lőni. — Ekkor lőtt kilentz lövés után edj szalonkát (mint van írva a' túlsó lapon, tréfássan *Deák Ferentz Úr* által:) — mit abból világosítottak fel, hogy a' patrontáska kilentz üres töltés tartó volt. — Ez világosítja fel a' túlsó lapon írtakat.” — *Úri-utca* . . . : Ma: *Petőfi Sándor* utca.

311. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 141. — LUKÁCSY—BALASSA 379—80.

Béla . . . : *Vörösmarty* első fia. — *Úri-utca* . . . : Ma: *Petőfi Sándor* utca.

312. Kézirat

A levélfogalmazvány autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

MEZŐKÖVESDI UJFALVY SÁNDOR: Emlékiratai. Sajtó alá rendezte és kiegészítésekkel közreadta *Dr. Gyalui Farkas*. Kolozsvár 1941. 373—4. Ez után közöljük.

Ujfalvy Sándor (1792–1866) — Nagyenyeden végezte tanulmányait, ahol Kőrösi Csoma Sándor osztálytársa volt. Az udvari kancelláriában vállalt állást, de innen s általában a közéleti szerepléstől korán visszavonult szakaturai (Szolnok-Doboka megyei) birtokára, amelyet Romladéknak szeretett nevezni. Vörösmartyval és Wesselényivel igen benső barátságban állott. Nagy vadász volt. E nemű cikkei a Vadász és Verseny-lap-ban jelentek meg. 1854–55-ben írta meg Emlékiratait, amelyek kortörténeti adatokban rendkívül gazdagok és becsesek. Gyalui méltán nevezte: „A XIX. század Apor Péter”-ének.

313. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

314. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

UJFALVY: Emlékiratai. 374–5. Ez után közöljük.

A' mi az erdélyi verset illeti . . .: Vörösmarty sohasem írta meg

315. Kézirat

A levél autográf; eredetije OSzK Ki-ban van: Lt. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

NÁMÉNYI LAJOS: Sárosy-Album. 1889. 160. — KARA GYÖZŐ: Arad és Vidéke. 1896. dec. 13. — CZAPÁRY 340. — BISZTRAY: Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése. Bp. 1954. 411. 577. Az eredeti után közöljük. — Eltérések CZAPÁRY és a kézirat között: CZAPÁRY: 1–2. s. nyomtatását. Kéz.: nyomtatását. — CZAPÁRY: 9. s. magányból. Kéz.: Magányról. — CZAPÁRY: 10. s.: barátainnak. Kéz.: barátimnak.

Csak a napokban tértem meg faluról . . .: Vörösmarty, miután Zsibórról, Wesselényi látogatásáról, visszatért, családjával Szent Ágostán, János öccsénél találkozott, s itt töltötte velük a nyarat. — *Jó bor . . .*: (L. Vty Akad. Kiad. III. 125. 450.)

Vachott Sándor . . .: (L. Vörösmarty Toldyhoz Pest, 1842. febr.—jún. írt levelének jegyzetét).

316. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 122—3.

A levél nem Wesselényi írása. Csak az aláírás az övé. Ekkor már nem látott.

Bártfayék . . .: (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

Stuller Ferenc (1806—1975) Ügyvéd, a Kisdedóvó Egyesület, az Első Magyar Biztosító Társaság és a Nemzeti Kaszinó titkára. — (Sz. J. XIII. 93—4.)

Nina . . . Wesselényi felesége, Lux Anna. (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, 1845. decz. 1. írt levelének jegyzetét. — Vörösmarty Wesselényihez Pest. Decz. 16-án 1945. írt levelének jegyzetét).

317. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van. — Fénykép-másolata a MTÁ mikrofilm osztályában 293. Ez után közöljük.

Megjelenés

K. Papp Miklós. (Az eredetiből másolta.) Történeti Lapok. Kolozsvár 1874. 3. — CZAPÁRY 123—4. — LUKÁCSY—BALASSA 385—6.

Grammaticát csinálunk az Akadémia számára . . .: Czuczor és Vörösmarty a Helytartótanács felszólítására és az Akadémia megbízásából „négy középtanodai” magyar nyelvtant írtak. (L. Czuczor és Vörösmarty levelét — Pest, július 7. 1847. — az egyetemi nyomda igazgatójához s a hozzáfűzött jegyzeteket).

Stuller . . .: Stuller Ferenc (L. az előbbi levél jegyzetét).

Garay egy kis hívatalt kapott Schedel által a könyvtárnál . . .: Az egyetemi könyvtárnál.

Kis keresztfiad . . .: Vörösmarty második fia Mihály (L. Vörösmarty Wesselényihez Pest, Decz. 16-án 1845. írt levelének jegyzetét).

Ninának . . .: Wesselényi felesége, Lux Anna (L. az előbbi levél jegyzetét).

318. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 242.
Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

319. Kézirat

A levél a RTA Tört. Lt-ban, egy levélmásolat-gyűjteményben van.

Megjelenés

A levelet FERENCZI ZOLTÁN közölte: B. Wesselényi levelei Vörösmartyhoz. ItK 1900. 441. l. — Ferenczi ezt és többi, föle kiadott s itt következő leveleket átírt helyesírás szerint hozta nyilvánosságra. E szerint közöljük őket. A leveleket Wesselényinek sajátkezűleg írt másolat-gyűjteményéből vette. (Tóth Dezső szíves közlése.)

Lux Anna . . . : Egy gräfenbergi takácsmester leánya, aki Wesselényit ápolta (KARDOS SAMU: Bárá Wesselényi Miklós élete és munkái. I. k. 356–7).

320. Kézirat

Autográf levél. Nyolcadrét alakú, két oldal.

Eredetije „a Wesselényi család egy kései, 1945-ben Erdélyből Pécsre költözött leszármazottjának, Beldiné, Wesselényi Pálma leányának Erzsébetnek családi levéltárában”. Innen közölte Harcos Ottó.

Megjelenés

HARCOS OTTÓ: Vörösmarty Mihály ismeretlen levele Wesselényi Miklóshoz. Jelenkor. Pécs 1960. 3. sz. 82–84. l.

A levél keltezése alá írt jelzés — Harcos Ottó megállapítása szerint — más tintára mutat és idegen kézből: vagy Wesselényi feleségétől vagy titkárától ered. Valószínű, hogy a levél érkezésének dátumát vagy valamely irattári számozást kíván jelenteni.

A levél mellől hiányzik a boríték. Kérdés, hogy egyáltalában volt-e. Nem lehetetlen, hogy Vörösmarty a nagyon szemmel tartott Wesselényi-nek írott levelét alkalomilag, kézből küldte el Zsibóra.

A levél első bekezdése után következő második bekezdés, tizenegy és fél sor, át van húzva. E kihúzott rész szövege — Harcos Ottó és Rajnai László egymást ellenőrző olvasása szerint — a következő:

Ígen örülök, hogy sejtésem, sőt igazán mondhatom, óhajításom teljesedett, hogy azon kedves lény, ki rajtad annyi szeretettel függött, nem pusztán ápolód többé, hanem hitet esküdött társad, kinek szívből szakadt

barátsága most illy ünnepélyes kötéssel szentesítve van. Isten tartsa meg őt veled együtt 's áldja meg örömeit úgy, a' mint azt jósága 's irántadi hűsége megérdemli. — Nőm szíves üdvözlését 's tiszteletét jelenti mindkettőtöknek.)

Vajon ki húzta ki a levél e részét? Harcos Ottó több személy lehetőségére gondol: Vörösmartyra, Wesselényi titkárára vagy családjára. Szerintünk a jelzett sorokat csak Wesselényi felesége törölhette. Az ekkor már vak Wesselényi baráti leveleit ő írta, a hozzá írottakat is nyilvánvalóan ő gondozta. Talán érzékenysége vehette arra rá, hogy e bekezdést áthúzásával eltüntesse. Az nem valószínű, hogy Vörösmarty törölte volna ki a sorokat s így küldötte volna el levelét Wesselényinek. Ha így tett volna, akkor éppen azzal keltett volna nyugtalanságot és gyanút Wesselényi felesége lelkében, aki elsőnek vette kezébe Vörösmarty levelét, hogy róla ebben nem esik semmi szó. Márpedig a kihúzott sorokból nyilvánvaló, hogy Vörösmarty szinte tüntető szimpátiával írta azokat Wesselényi házassága iránt, amelyet, úgy látszik, sok helyen idegenül és hűvösen fogadtak feleségének egyszerű származása miatt.

A grammatikázás utó fájdalomtól csak most szabadulván meg...: Vörösmarty itt állandó akadémiai elfoglaltságára céloz. A helytartótanács felkérte az Akadémiát, hogy tagjaival irattasson a középiskolák részére magyar nyelvtanokat. A munka elvégzését Vörösmarty és Czuczor vállalták. I. erre vonatkozólag a 344. sz. levelet s a hozzáfűzött jegyzeteket.

Keresztfiadnak már négy foga van...: Vörösmarty Mihály második gyermeke: Mihály, Miklós, Sándor. Született 1845. április 23. Keresztszülői: „B. Wesselényi Miklós, T. Deák Ferencz, Stettner György, Nagy Károl, Váhhott Sándor és Neje.” (Budapesti Belvárosi Főplébánia. Keresztzsülők anyakönyve. 1845. 146. l.)

321. Kézirat

A levél, igazában a magyar szellemi élet kiválóságaihoz intézett felszólítás, nem Vörösmarty kezeírása, hanem az ő ismeretlen fogalmazásának másolata. Csak az aláírás Vörösmartyé. Egy ilyen másolt példány, Toldy Ferencz címezve, van a MTA Ki-ban: MIL, 4 r. 102. Ívrét, 2 l. Eszerint közöljük.

Megjelenés

CZAPÁRY 304—5. — Ugyanez a szövegű felszólítás Teleki Lászlóhoz címezve: IVÁNYI BÉLA: A római szent birodalmi Széki gróf Teleki család gyömrői Levéltára. Szeged 1937. 434—35. — LUKÁCSY—BALASSA 394—5.

A tervezett drámai társulat nem alakult meg.

A két kézirat eredete az lehét, hogy a körlevél jellegű írást Vörös-

marty Toldy Ferencnek és Teleki Lászlónak is megküldte. Mindkét kézirat másolat és csak az aláírás az övé. A szöveget valaki több példányban leírta, és ő csak szignálta.

322. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

FERENCI: ItK 1900. 441—2.

Nagy Károly . . .: (L. Vörösmarty feleségéhez Siklós, Majus 12^{én} írt levelének jegyzetét).

Szereztél vagy kaptál már . . . telket? . . .: (L. a következő levél jegyzetét).

Remény . . .: (L. a következő levél jegyzetét).

323. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Az eredetiről másolta). Történeti Lapok Kolozsvár 1874. 17. sz. — CZAPÁRY 124. — KARDOS SAMU: Báró Wesselényi Miklós élete és munkái. Budapest I—II. 1905. — II. 469—70. — K. Papp Miklós után közöljük.

Köszönöm kis keresztfiad nevében a csikót . . .: (L. Vörösmartynak Kelemenhez Baracska, okt. 17. 1850, és Baracska 1850. december 27. Ujfalvyhoz írt leveleit). — Wesselényi keresztfiának egy 1000 pengő frtot érő méncsikót ajándékozott. Mikor keresztfia két éves lett, s Vörösmarty és felesége nem fogadták el a csikót, akkor Wesselényi a csikót eladta, s árát Vörösmartynak elküldte. (KARDOS: I. m. 469.) — *Vörösmarty Béla* életének főbb adatai: Született 1844. ápr. 23. Pesten. Vörösmarty Mihály halála után Deák Ferenc gondoskodott neveléséről. 1872-ben törvényszéki bíró Pesten, 1876-ban táblabíró, 1887-ben kúriai bíró, majd a győri királyi tábla elnöke. 1895-ben igazságügyiminiszteri államtitkár, 1901-ben a Kúria másodelnöke. Meghalt 1904. okt. 9-én. Nőtlen lévén, vele fiú ágon kihalt a Vörösmarty család. (KARDOS: I. m. 469.)

Bakody hirtelen meghalván . . .: *Bakody József* (1792—1845) — Orvos, egyetemi tanár, Hahnemann benső barátja, rendszerének meghonosítója. (Sz. J. I. 367—8. — Magyar Orvosi Emlékek. Bp. 1929. II. 132.)

Allopathia . . .: Az a gyógyító rendszer, amely a betegséget ennek természetével ellenkező orvossággal kezeli. Ellentéte a homoeopathia.

A mányi uradalom . . .: Batthyány Kázmér bicskei uradalmának ebből a részéből juttatott földet Vörösmartynak.

Szegény Garay . . .: (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, Május 18^{án} 846. írt levelének jegyzetét).

324. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 350.

A zárójeles mondat nem Vörösmarty írása; későbbi, idegen kéz odajegyzése.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

A' bort mind megtartjuk . . .: (L. Vörösmarty Stettnerhez Pest, Apr. 15. 1845. és April. 19^{én} 1845. írt leveleit).

Lila . . .: Stettnerék leánya. A ruhakészítésre vonatkozólag l. Vörösmarty Stettnerhez Pest, Mart. 29. 1845. írt levelét és jegyzetét).

325. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

FERENCZI ZOLTÁN: ItK 1900. 442. — CZAPÁRY 124—5.

A levél idegen kéz írása, talán feleségéé. Csak az aláírás való Wesselényitől. Wesselényi ekkor már nem látott.

Irod, hogy Garay helyzete roszt . . .: Garay 1844 telét gyötrő reumája miatt ágyban töltötte. Dolgozni nem tudott. Nehéz anyagi gondok árnyéka borult családjára. Ekkor érte az Akadémia kitüntetése: a költeményeiért neki ítél 100 aranyas nagy jutalom. Helyzetén azonban ez sem segített. Végül is Toldy Ferenc, a nádor pártfogása mellett, állást szerzett neki: a Helytartótanáccsal kinevezettette „könyvtárnoki segéd”-dé. Ez a hivatal azonban ideiglenes volt.

Ninám . . .: (L. Wesselényinek Vörösmartyhoz Zsibó, 1845. decz. 1. írt levelét és jegyzetét).

326. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Az eredetiről másolta). Történeti Lapok Kolozsvár 1875. I. — CZAPÁRY 125—6. — K. Papp Miklós után közöljük.

Nőm most öt hete szült egy kis lányt . . .: A belvárosi főplébánia keresztelő anyakönyvének adatai 1846. május 2. 150. l.: A megkeresztelt neve: Ilonka, Étel, Mária, Laura, törvényes. — A szülők neve: Vörösmarty Mihály Rk. — Csajághy Laura h. v. k. — Az atya foglalkozása: M. Akadémiai tag és Tábla Bíró Pest. — Keresztszülők: Bezeredy István. Vachott Sándor. — Keresztelő: Czuczor Gergely szjt Benedekrendű áldozár.

Keresztfiad . . . (L. Wesselényinek Vörösmartyhoz Zsibó, 1846. febr. 2. írt levelét).

Azt kérdezéd, hogy lehetne Garayn segíteni . . . (L. az előbbi levél jegyzetét. L. még Vörösmarty Garayhoz Szentiván, nov. 4n 1850. írt levelének jegyzetét).

327. Kézirat

A levélnek, úgy látszik, két fogalmazása volt. Az egyik — talán ez lehetett az eredeti — a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l. A másiknak nem jelzi lelőhelyét Ferenczi Zoltán kiadásában: ItK 1900. 442. Ferenczi a RTA Tört. Lt-ban levő Wesselényi sajátkezü levél-másolatai gyűjteményéből adta ki Wesselényi levelét. Ez magyarázza meg a két kézirat eltérését. Az akadémiai kéziratból hiányzik a Ferenczi közölte levél e záró része: „Hát nem lehetne-e számára valami ilyforma állást teremteni? Mért nem vagyok én gazdag?” — Viszont a N. B. (= Nota Bene) jelzésű megjegyzés, melyet Vörösmarty írt rá Wesselényi levelére, természetesen nem lehet rajt a Ferenczi kiadta levélen.

A levél női írás. Az aláírás azonban Wesselényié.

Megjelenés

Az akadémiai kézirat után adta ki CZAPÁRY 126.

Bár az a' vasut találmány vagy 100 évvel előbb létesült volna? ugy talán csak e' vidékbe is jőne már Pestről vasut . . .: Pest és Szolnok közt a vasút 1847. szeptember 1-én nyílt meg. A Szolnoktól Debrecenig és Püspökladánytól Nagyváradig terjedő vasútszakaszt az abszolutisztikus kormány kezdte kiépíteni, majd ennek folytatását gróf Andrássy György és társai vették tőle át az építési költségek megtérítése mellett. — „A keleti vasut terve benn van már Széchenyi István Javaslatában (1848). (L. Vörösmarty feleségéhez Zsibó, 1845. Maj. 8^{án} írt levelének jegyzetét.) Másodsor az abszolutisztikus kormány idejében az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által vetetett fel. — Az 1867-ben megalakult második felelős kormány egyik első feladatának tekintette a közvéleményben mindinkább kifejezésre jutott azon általános

kívánság teljesítését, hogy Magyarország Erdéllyel vasút által kapcsolatba hozassék. Ennél fogva a képviselőház az 1868 : XLV. törvényekkel elhatározza a magyar keleti mozdonyvasut Nagyvárad – kolozsvár – tövis – segesvár – brassói, valamint annak Gyulafehérvár, Marosvásárhely és Nagyszebenig vezető szárnyvonalainak kiépítését.” A nagyvárad – kolozsvári vasútvonal 1870. szeptember 7-én nyílt meg. (UJHELYI GÉZA: A vasútügy története. Bp. 1910. 66., 155., 167–168.)

Garay felől . . . gondolkozz 's gondolkozatok . . .: (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, Május 18^{án} 846. írt levelének jegyzetét).

328. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 242–3.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Hogy a világ czudar kivált a chinai, semmi kétség benne . . .: Frankenburg Adolf kezdte el az Életképek 1844. évfolyamában kínai és japán célzatú, szatirikus éllel megrajzolt politikai és társadalmi viszonyok képein át bírálni a magyar korabeli életet. Az ilyen kifejezéseket: „chinai honszeretet”, „egy igazi chineser” a gyárok ellen, vagy az efféle játékos mondást: „A chinaiaknak sajtószabadságuk van – az asztalkendők préselésénél”, avagy az ilyen dramatizált jelenetet: „Egy Chinai Színigazgató és Közönsége. Tragicomicai Jelenet Az Életből. Történet helye: Peking; idő: egy estvéből két napi köz után a harmadik estvéig” – mindenki megértette. S még a cenzúra is szemét hunyt a következő célzás előtt: „A chinaiak azon csodálkoznak, hogy a szomszéd Japánban, népgyűlések alkalmával, oly nagy lármát csinálnak, s a japáni kormány meg sem mocczan: hát nem tudják a chineserek, hogy a japáni kormány azzal vigasztalja magát: *az ugató eb – ritkán harap.*” (Életképek 1844. II. 2., 3., 4., 12. sz.) – Vörösmarty bizonyára innen tanulta a chinai szó ily értelmű használatát. — *Csep . . .*: Csajághyék lakóhelye. — *Felétek . . .*: Pápára.

329. Kézirat

A levél eredetije az Országos Levéltárban van.

Megjelenés

GERŐ JÓZSEF: Vörösmarty Mihály évi járadéka. ItK 1932. 313–5. l. A levelet ez után közöljük.

Batthyány Kázmér (1807–1854) a Szemere-kormány külügyminisztere, a főrendi ellenzék egyik vezére, a Védegyelet elnöke, Kossuth híve, aki 1849. ápr. 14-e után a külügyek és ideiglenesen a kereskedelmi tárca vezetését vette át. 1849 augusztusában Kossuthal együtt vonult emigrációba, később elvált tőle, és 1851 szeptemberétől 1854. júl. 12-én bekövetkezett haláláig Párizsban élt.

Pegazust az ehébe fogatni akartam . . .: A PH 1845 decemberében adott hírt arról, hogy Batthyány Kázmér Vörösmartynak két telket adományozott bicskei jószágán (PH 1845. dec. 4., 584. sz. 366. l.).

Szándékomb megghiusítva lón . . .: Batthyány nem okolja meg, miért váltotta át a Vörösmartynak adományozott két telket évjáradékra. A bicskei uradalom tagosításával kapcsolatos telekadományozás ellen azonban úgy látszik a parasztok tiltakoztak — legalábbis erre enged következtetni a Hetilap megjegyzése, amely a PH említett cikkét azért kárhóztatta, mert az a tagosítás befejezése előtt „aggodalomba” ejtette a földesurakkal egyezkedő parasztokat (Hetilap 1846. jan. 20.). Ugyanerre enged következtetni Vörösmartynak a telekadományozás után érdeklődő Wesselényihez írt levele (Pest, 1946. márc. 6.) „A mányi uradalom ismét visszaesett. A parasztok új felmérést kívánnak; de talán ami halad, el nem marad” — A telekajándékozás híret mindennek ellenére a PH ismét megerősítette (PH 1846. jún. 25.). A felmerült akadályokat Batthyány azután a jelen levélben foglalt ajánlattal oldotta meg. Az évjáradékot Vörösmarty el is fogadta, s 1847. január 1-től negyedévi száz forintos részletekben 1848. dec. 31-ig rendszeresen felvette. A szabadságharc után az évjáradék kifizetése egy ideig megszakadt, de azután Vörösmarty haláláig megkapta (L. a királyi jogügyi igazgatósághoz írt folyamodványát).

Az adományozás történetét l. részletesen GERŐ JÓZSEF i. m. — Vörösmarty és Batthyány Kázmér viszonyára l. még Vty Akad. Kiad. III. 566–672. l.)

330. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 112–3.

Deák 1845 vége felé betegeskedni kezdett. Aranyér bántalmak gyötörték, ezen felül az ideg-kimerültség jelei is mutatkoztak rajta: levert, fáradt és ingerült lett. Hat hetet töltött 1846 nyarán Füreden, de egészsége csak rosszabbodott. A híres berlini orvosnak: Strahl Móricznak gyógymódja sem használt. Ekkor barátjai tanácsára a kiváló hírben álló pozsonyi homoeopatha orvoshoz: Attomyrhoz fordult, akinek tanácsára — minden szellemi munkából kikapcsolódva —

hosszabb külföldi útra indult. Május 2-án kezdte el utazását, amelynek során bejárta Ausztriát, Bajorországot, Svájcot, Németország egy részét, s három és fél havi távollét után augusztus 16-án tért haza Kehidára. Az utazás jótékonyan hatott egészségi állapotára. Azonban Attomyr továbbra is eltöltötte minden intenzív szellemi foglalkozástól. Ez az oka annak, hogy Deák az 1847-es országgyűlésre való megválasztását egyelőre nem fogadta el. (FERENCZI Z.: Deák élete. II. 55–58., 65–70.)

A levél második lapja a 3. bekezdés ezerszer szava után hiányos: tépett. A hiányzó szavak kiegészíthetők: [csóko]lom, 's ohajtva [igen vár]va várlak hú ba[rátod

Deák]

331. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Az eredetiről másolta). Hölgyfutár. Kolozsvár 1876. I. sz. — CZAPÁRY 127. l. — A levelet K. Papp Miklós után közöljük.

Vörösmartynak ez, valamint Wesselényihez 1846. okt. 11-én írt levele s Wesselényinek 1846. december 28-án kelt válasza egymással szorosan összefüggnek. Az úrbér és örökváltság kapcsolatának erdélyi és magyarországi hátteréről l. a 335. és 337. sz. levelek jegyzetét 412. l., valamint Vty Akad. Kiad. III. Az emberek, Országháza c. versek jegyzetét 495–510. l.)

Én azt hiszem, te vagy ez életbe vágó ügynek Prometheusa — Célzás Wesselényi 1834. december 9-én, a Szatmár megyei közgyűlésen, az örökváltság érdekében mondott, a kormányt élesen támadó beszédére, amelyért felségsértési perbe fogták.

332. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 243.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

333. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY II 3.

Julit és gyermekeit . . . Gyurival együtt . . .: Stettner György, felesége és családja.

334. Kézirat

A levél autográf; eredetije RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Az eredetiről másolta.) Hölgyfutár. Kolozsvár. 1876. 5. sz. — A levelet K. Papp Miklós után közöljük.

Wesselényinek ez, valamint Vörösmartynak 1846. aug. 21-én írt levele s Wesselényinek 1846. december 28-án kelt válasza egymással szintén összefüggnek, s az úrbér és örökváltság kapcsolatát vitatják. A jobbágykérdés megoldásának elodázhatalanságára a galíciai parasztlázadás (1846 február—március) tanulságai figyelmeztették a magyar közvéleményt: a függetlenségért sikraszállt lengyel nemességet Béctől is ösztönözve megtámadták az elnyomott paraszttömegek, azután, célját elérvén, Bécs az ő mozgalmukat is vérbefojtotta. A galíciai eseményeket követő megriadást — amit Vörösmarty Az emberek c. verse (1846 május) oly híven tükrözött — az érdekegyesítő politika kibontakozásának sürgetése követte. Annál is inkább, mert a parasztlázadásból adódó következtetéseket a maga pozícióinak erősítésére az abszolutizmus azonnal levonta: már áprilisban a császár elfogadta a robot részleges, ill. teljes megváltását, majd az év végén az 1846. dec. 18-i pátens az egész monarchia területén — Magyarországot kivéve — megkönnyítette a robot megváltásának folyamatát. Mindez növelte a lehetőséget, hogy a bécsi kormány a parasztságot nálunk is az ellenzék szétverésére használhatja fel. Ezeknek a tanulságoknak az alapján az ellenzéki mozgalomnak a parasztkérdés megoldására irányuló tevékenysége megsokszorozódott. Kossuth publicisztikájának is ez időben került középpontjába az örökváltság és a közadózás kérdése (KOVÁCS ENDRE: A lengyel kérdés a reform kori Magyarországon Bp. 1959. 335—353. l.). — A galíciai parasztfelkelés, de főleg a legerhesebb jobbágyszolgáltatásokat megszüntető áprilisi császári rendelet után a fő figyelem Erdélyben is a parasztkérdésre, elsősorban az úrbér problémájára összpontosult. Az ellenzék magyarországi és erdélyi vezérei — Kossuth és Wesselényi — levélváltása

(Wesselényi Kossuthhoz 1846. máj. 7. — Kossuth Wesselényihez 1846. máj. 27.) tüzetesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. Levélváltásuk polemikus mozzanatai a magyar és erdélyi helyzet különbözőségeivel voltak kapcsolatosak. Magyarországon az 1836-os úrbéri szabályzat pontosan körülírta a jobbágyterheket, s így kellő jogi-tárgyi alapja volt az örökváltságnak, amelyet az 1839–40-i országgyűlés elvben törvénybe is iktatott. Erdélyben azonban még a Mária Terézia-féle elévült, hiányos szabályok nagy lehetőséget adtak a földesúri önkény korlátlan érvényesülésének, ott az örökváltság behozatalát szükségképpen meg kellett előznie az úrbér rendezése, a földesúri kisajátítások miatt összekuszált, szüntelen vitára és villongásokra okot adó tulajdonviszonyok elemi tisztázása, s a szolgáltatások nagyságának meghatározása. (Erre vonatkozólag I. TRÓCSÁNYI ZSOLT: Az erdélyi parasztság története 1790–1849. Bp. 1956.) Ezekre az elmaradottabb viszonyokra hivatkozva fejtette ki Wesselényi Kossuthnak, hogy Erdélyben egyelőre elegendő lenne egy jól szabályozott úrbér, az örökváltság azonnali behozatala azonban a nemességet elriasztaná a reformoktól. Kossuth ezzel szemben az örökváltság feltétlen megvalósítása mellett foglalt állást, s a galíciai eseményekre való hivatkozással éppen a „ki nem elégítő félfellépéseket” tartotta a legveszedelmesebbnek. „Az úrbér statusbetegséggé lőn... Parciális váltság nem segít” — írta, s meg volt győződve, hogy „a bosszú s gyűlölség ezen hinárjából” haladéktalanul ki kell bontakozni „különb- ben a nemesség kaszára kerül s e tor egyszersmind a magyar alkotmány s magyar nemzetiség halálnapja lesz.” — Vörösmarty Kossuthéval teljesen egyező érvekkel s azonos irányba akarta leveleivel befolyásolni Wesselényit. Feltűnő, hogy oly rossz levélíró létere két egymást követő levélben, egyre fokozódó hévvel és argumentációval ugyanazt a gondolatot fejt ki. Nem lehetetlen, hogy Vörösmarty ezúttal a hazai ellenzék és Wesselényi közt tudatos közvetítő szerepet vállalt. Wesselényi befolyásolását a közelgő Kolozsvári országgyűlés tette aktuálissá, amelyet az 1846. július 9-én kelt királyi leirat szeptember 9-ére hívott egybe.

A levél — az 1846. augusztus 21-ivel egyetemben — egyben Az emberek és az Országháza c. költemények politikai világnézeti geneziséhez is fontos adalékokat szolgáltatnak (L. BABITS MICHÁLY: Írás és olvasás. Bp. 1938. 102–104. l. — WALDAPFEL JÓZSEF: Élet és irodalom Forum 1948. 161–5. l. — L. még Vörösmarty Wesselényihez Pest, okt. 11-én kelt, valamint Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibón, 1846. dec. 28-án kelt levelének jegyzetét, valamint Vty Akad. Kiad. III. 495–510. l., Az emberek, Országháza c. versek jegyzeteit.)

335. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt.-ban van.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Az eredetiről másolta). *Hölgyfutár*. Kolozsvár 1876. 5. sz. — CZAPÁRY 127—9. — WALDAPFEL J. 295—7. — K. Papp Miklós után közöljük.

Vörösmarty az úrbérhez s a vele kapcsolatos kérdésekhez a politikai gondolkodás eszményi távlatából és igényei szerint szól hozzá. Igazságát elismeri Wesselényi is. De ő az erdélyi viszonyokat tartva szem előtt, reális alapon próbálja a megoldást megtalálni. (L. December 28. 1846. Vörösmartyhoz írt levelének jegyzetét.)

Vörösmarty e levele más szempontból is jelentős értékű. Mély lélektani forrásul és háttérül szolgál az Emberek és az Országháza 1846-ban írt költeményeihez. (L. ÖM 1883—84. I. k. LXI. — BABITS MIHÁLY: Írás és Olvasás. Budapest 1938. 102—4. — WALDAPFEL JÓZSEF: Élet és Irodalom. Forum. 1948. 161—5. — Vty Akad. Kiad. III. Az emberek. 145—47., 444—504. Országháza. 147. 504—513.)
Napantól . . . : Csepről.

336. Kézirat

A levél eredetije a RTA Tört. Lt-ban van. — Fényképmásolata a MTA mikrofilm osztályában, 293. — Ez után közöljük.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Kéziratról másolta). *Hölgyfutár* Kolozsvár 1877. 14. sz. — CZAPÁRY 129—30.

337. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 3 l.

Megjelenés

Riedl Frigyes *Uj Magyar Szemle* 1900 : 2. — Czapáry 130. l. — A levelet CZAPÁRY után közöljük. — A levél nem Wesselényi írása. Csak az aláírás az övé.

Az örökváltság és úrbér erdélyi és magyarországi megítélésének különbségeiről l. a 335. sz. levél (Vörösmarty Wesselényihez Pest, 1846. okt. 11-én kelt levelének) jegyzetét 411. l.

Wesselényinek az úrbér kérdéséről vallott nézeteinek megvilágítására szolgáljanak a következők:

„Erdélyben, Mária Terézia igen hiányos szabályain kívül, még nem léteztek úrbéri törvények; a jobbágy ott, mind személyére, mind vagyonára nézve csaknem korlátlanul ki volt téve a földesúr önkényének.

Az 1846-os országgyűlést kihirdető királyi leirat a múlt országgyűlésből kiküldött rendszeres bizottmánynak az úrbér szabályozásáról készült munkájátát tűzte ki. A kormány azonban elmulasztotta a rendszeres bizottmány úrbéri munkálatait az országgyűlés előtt kinyomatni. De még a rendszeres bizottmányi munkálat előtt is előbb fel kellett volna mérni az ország egész territóriumát, hol földesúri viszony és jobbágybirtok létezik; szabályozni, elkülönözni kellett volna egymástól az úri s jobbágyi birtokot stb., s csak ott vala azután behozatandó az úrbér, hol mindez megtörtént. Ez pedig, ha a munka legrendszeresebben, lehető leggyorsabban foly is, és semmi akadály által nem gátoltatik, terv szerint csak huszonhat év alatt történhetett volna meg.

Ily körülmények között tehát az úrbér egyelőre megfelelt volna a sürgető szükségnek, különben lázongás lett volna a nép között. (L. A galíciai lázadást.) A reformnak e tekintetben magasabb fokai, minő az örökvaltság, a szabad föld, bármí kívánatosnak tetszhetett is, az agráriai viszonyok teljes rendezetlensége, összesítés, tagosztály stb. hiánya mellett még lehetetlenség lett volna Erdélyben.

Az ellenzék egy része, mely elkésettnek s ezért szükségtelennek tartott minden úrbért, az egész munkálat félretételével, egyszerre az örökvaltságra akart ugrani, ezt hirdetvén az előrehaladott kor kívánatainak. Nem gondolta meg e nemes buzgalmában túlrágadt töredék, hogy átmeneti állapotul, míg az örökvaltságot megkívántató előkészületek közérővel megtétethetnének, multhatatlanul szükséges az úrbér rendezése; nem gondolta meg, hogy örökvaltságot sürgetni ott, hol az még nincs meghatározva: mi az úrbéri föld, s minő szolgálattal tartozik a jobbágy, tehát mit kellene tulajdonképpen megváltani — annyit tesz, mint a maradék malmára hajtani a vizet, mint az örökvaltság szükséges feltételeit lehetetleníteni. Szerencsére azok, kik őszintén óhajtottak egy ideiglenes úrbért, mint átmeneti állapotot, melyre utóbb az örökvaltságot, építhessék, idején átlátták a reactio törekvéseinek célzatát. Minden erejüket reá fordították tehát, hogy kiegyenlítsék az ellenzék ezen meghasonlását, melynek eredménye egy, a maradék párt által decretált roszt úrbérnél egyéb nem lett volna; ügykeztek megalkudni az örökvaltság barátaival, s őket addig is, míg véleményök teljes diadalt vívhatna ki, az ideiglenes úrbér pártolására bírni.

Ezen véleményegyeztetés körül legtöbbet fáradozott a két haza nagy fia, a magyarországi ellenzék hajdani vezére, Wesselényi Miklós." (HORVÁT MIHÁLY: Huszonöt év Magyarország történetéből. 1823—1848. I—II—III. Bp. 1886. — III. 159.—60.)

Még a legjobb megyék utasításai is olyanok . . . — „Hatóságokban szintűgy mint egyéneken, s fájdalom, még a különben szabadelműeket sem véve ki, — nem csekély önzés mutatkozott a fontos tárgy körül — írja Horváth Mihály az örökvaltság erdélyi előkészítését illetően —, így pl., Középszólnok megye csak hat holdat határozott egy egész jobbágy-állományul; a különben szabadelmű Felsőfehér azt

még kevesebbre, csak öt holdra szabta ki, holott Magyarország legtöbb vidékein huszonnégyszáz, sok helyütt pedig egészen ötven holdnyi földből áll egy egész jobbágytelek. Nem kisebb hiba vagy inkább önzés volt sok megyétől az is, hogy a jobbágyföld mennyiségének alapjául az 1819-ki összeírást állapították meg, mely szerint az úrbéres földnek legalább fele kiragadtatott a jobbágy kezéből.” (HORVÁTH MIHÁLY: im. ih. 407. l. — A kérdésre vonatkozóan l. még TRÓCSÁNYI ZSOLT: Az erdélyi parasztság története 1790—1849. Bp. 1956. 223—30. l. és Vty Akad. Kiad. III. Az emberek, Országháza c. versek jzetét 495—510. l. — Wesselényi további törekvéseire vonatkozóan l. Vörösmartynak Pest, május 2-án 1847 Wesselényihez — Wesselényinek 1847. május 13-án Vörösmartyhoz írt leveleit, ill. azok jegyzetét 415. l.)

338. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 243—4.
Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).
A meghalt nádor: József, utóda István főherceg.
ügyezet . . .: Kétféle jelentése lehet: az ügy helyzete s ügyekezett = igyekezett, törekvés.
Csókoljuk Julcsát Lilát meg a kis talán már nem — beteget . . .: Stettner felesége Júlia, leánya Lila, fia Gyula.

339. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van. — Fényképmásolata a MTÁ mikrofilm osztályában, 293. — Ez után közöljük.
Az úrbéret . . .: Az úrbéri kérdésre vonatkozólag l. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, December 28. 1846. írt levelét és jegyzetét.

340. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 244.
Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Vermesné kalapjával . . .: Stettnerék ruhaügyeire vonatkozólag I. Vörösmarty Stettnerhez Pest, Mart. 29. 1845. írt levelét és jegyzetét. — *Lila . . .*: Stettnerék lánya.

341. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 142. — LUKÁCSY — BALASSA 405.

ágyú . . .: ehelyett: ágyú.

Vörösmarty Baranya megyében tett útjáról beszámolt az Életképek is: „Volt megyénknek . . . egy . . . ritka vendége, ki habár csak zajtalanul járta be Baranyának szebb részét, fátylászene és hivatalos üdvözlések nélkül, mégis minden honfi keble örömben dobogott fel a szállongó hirre, s forró, bár néma szerencse-kívánatink repültek az „emberek legjobbjaihoz”. E ritka vendég Vörösmarty Mihály volt, ki Nagy Károly, gr. Batthyány Kázmér meghatalmazottja társaságában a fentiszeltet gróf uradalmait megtekintendő, a Garák ősi várában néhány napig mulatott . . . A harkányi fürdő s kitünőbb gazdaságok megtekintése után, Pécsen és Bükösdön keresztül (utóbbi helyen Vörösmarty egyik ifjúkori barátját, Teslér Lászlót, a derék néppasztort látogatá meg), Somogynak vevék utjokat. A magyarok nemtője virraszszon felettük.” (1847. május 29. sz.) — *Nagy Károly* (1797–1868) — Batthyány Kázmér uradalmainak igazgatója és bizalmasa. Rendkívül képzett és széles látókörű: vegyész, matematikus, csillagász és nemzetgazda. Batthyány Bécsben ismerkedett meg vele, s az ő kedvéért jött Magyarországra, s telepedett le bicskei birtokán. Az Akadémiának levelező, majd rendes tagja lett. 1849 után Bécsben és Párizsban élt és csillagászáttal foglalkozott. — Lukácsy Sándor a tőle közölt „Rendőri Jelentés” alapján, amely arról szólt, hogy a szervezett ellenzék bizottsága egyetértésben az Ellenzéki Körrel elhatározta, hogy megbizottakat küld ki — köztük Vörösmartyt is — új tagok toborzására az Ellenzéki Kör számára, úgy gondolja, hogy Vörösmarty e siklósi kirándulása „tagtoborzó út” volt. (405.)

342. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van. — Fényképmásolata a MTA mikrofilm osztályában 293. — Ez után közöljük.

Keresztfiadat . . .: Íráshiba, eh. keresztfiamat (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, 1846. febr. 2. írt levelét. — Vörösmarty Wesselényihez Pest, Márt. 6-án. 1846. írt levelét).

Bajzának irtam a parasztság története kidolgozását vagy is inkább kidolgoztatását illető tervem felől . . .: Wesselényi ezt a levelét már márciusban megírhatta. Bajza március 16-án kelt levelében válaszolt rá. Ebben ezeket írta neki: „A parasztság történetének megíratását én mind igen fontos, mind hasznos dolognak tartom. Azt hiszem azonban, hogy jutalom-kérdésnek igen terjedelmes lesz és az akadémiai száz arannyal nem fog eléggé megjutalmaztatni az, ki rá kellőleg megfelel. Egyéb iránt nem jobb volna-e a magyar parasztság történetének és mostani állapotjának megíratását tűzni ki s az európaiakat csak háttérben tartva és annyiban, mennyiben ezt felvilágosítani fogná. Az európai parasztság történetéről már vannak külföldi munkák. Maga a magyar parasztság sorsának megíratása rendezett könyvtárak hiányában felette nehéz munka, és sok évet kíván. Egyéb iránt, ha a tárgyat jutalom-kérdésül tűzendek ki, én pártfogolni fogom.” (BADICS FERENC: Bajza József ÖM VI. 438–9.)

Bárfayék . . . (L. Kazinczy Vörösmartyhoz január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

343. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van. - Fénykép-másolata a MTA mikrofilm osztályában: 293. — Ez után közöljük.

344. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OLT-ban van:
1847. 29—18 (Helytart. Tan. C. 67.)

Megjelenés

ILLÉSSY JÁNOS: Czuczor és Vörösmarty iskolai nyelvtanai. ItK 1893. 368. — LUKÁCSY—BALASSA: 386—7. — Illéssy után közöljük.

A tanítás nyelve hazánkban hivatalosan csak 1844-ben lett magyar. Azonban már korábban is megkezdődtek ilyen irányú mozgalmak. Az 1840-es országgyűlés kimondotta, hogy az iskolákban a tanítás nyelve magyar legyen. Ezért még ugyanezen évben a kancellária utasította a helytartótanácsot, hogy adjon véleményt, miként valósítható ez meg. A helytartótanács tanulmányi bizottsága megkérdezte a pesti egyetem karait, s a négy tankerületi főigazgatóságot. Kívánatos és lehetséges-e a magyar nyelv behozatala a tanításban, s megkezdődhet-e a tanítás magyar nyelven már a következő tanévben? Az első kérdésre beérkezett válaszok mind helyeselték a magyar nyelvű tanítást, különösen a pesti egyetem orvosi kara, amelyen már 30 óta adták elő magyar nyelven a bonctant, az elméleti és gyakorlati

sebészetet, a szülészetet, a szemészetet s az állatgyógyászatot, továbbá a jogi kar, amelyen szintén magyarul történt a kereskedelmi és polgári jog előadása. A filozófiai kar azonban szembe fordult a javaslattal, s továbbra is a latin nyelvű tanítás mellett foglalt állást: „Linguae Latine pro omnibus in genere disciplinis in futurum quoque retinendam esse.” Különbön sem várt a magyar nyelvi tanítástól semmit, mert a magyar nyelv elmaradt lévén, nem alkalmas a tanításra, s a tanárok sem tudnak magyarul. Ami a magyar nyelvű tanítás elkezdhetésének időpontját illeti, az volt a beküldött válaszok felfogása, hogy számolni kell az ország nemzetiségi viszonyaival. Az ország 61 középiskolájából csak 43 olyan, hogy azonnal megkezdhető benne magyar nyelven a tanítás; 18-ba csak fokozatosan vezethető be.

Közben a király, engedve az országgyűlés nyomásának, 1844. jan. 20-án elrendelte, hogy már a legközelebbi iskolaév kezdetén: október 1-én magyar legyen a tanítás. A helytartótanács ekkor a nádor révén az Akadémiához fordult, hogy ez ajánljon az eddig megjelent magyar nyelvtanok közül olyat, amelyet középiskolai tanításra kézikönyvvül lehetne használni. Az erre alakult akadémiai bizottság — tagjai Czuczor, Fogarassy, Schedel, Szilassy és Vörösmarty voltak — azt felelte, hogy a kívánt célra nincsen alkalmas könyv. A helytartótanács ezután a nádor útján felkérte az Akadémiát, készíttessen — jutalom mellett — a három gimnáziumi osztály részére három részre osztott teljes magyar nyelvtant, az ékeesszólás osztálya számára pedig a magyar ékeesszólás és költészet szabályait tartalmazó tankönyvet.

Az Akadémia nyelvtudományi osztálya a nyelvészeti tankönyvek elkészítésével Czuczort, a széptudományokéival Schedelt bízta meg. Közben azonban Schedel visszalépett, s helyét Vörösmarty foglalta el.

1846-ban elkészült az I. o. Elemi nyelvtan, s a II. o. Magyar nyelvtan. A helytartótanács a két kéziratot Horvát Istvánnak adta ki bírálatra, aki több kifogást is emelt ellenük. Az Akadémia azonban tiltakozott a helytartótanács eljárása ellen, s nem fogadta el Horvát kifogásait. Közben az Akadémia szóvá tette a helytartótanácsnál a díjazás kérdését is. Amint erről Czuczor és Vörösmarty értesültek, együttes levelet írtak az egyetemi nyomda igazgatójához Tressintzky Ferenczhez, s ebben tiszteletdíjuk meghatározását kérték. Tressintzky az előírt díj kétszeresét: 4000 frt ajánlott fel nekik. 1848. febr. 25. megérkezett a királyi engedély is a gimnáziumok I—II—III. osztályai részére kötelező nyelvtani könyvek kinyomatására. Először a III. kötet jelent meg nyomtatásban Szókötés c. 1848. A munka ezután abbamaradt. 1851-ben jelent meg az I. kötet Elemi Magyar Nyelvtan, s a II. kötet Magyar Nyelvtan címmel. A IV. kötetnek Alkalmazott Mondattan vagy Mondatkötés lett volna a címe. Ennek a sorsáról azonban nincs semmi adat. (ILLÉSSY JÁNOS: Czuczor és Vörösmarty hivatalos iskolai nyelvtanai. ItK 1893. 368-78. — VISZONTA GYULA: Czuczor és Vörösmarty hivatalos iskolai nyelvtanai. [E. Ph. K. 1904. 827—839.]

Bártfai Szabó László erre a nyelvtani kézikönyvre vonatkozólag közöl egy Széchenyihez írt levelet e felirással: „Toldy fogalmazvány. Vörösmarty javításai. A fogalmazvány, mely a MTA Kézirattárában van, elejétől végig Toldy munkája. Vörösmarty nem javított bele. Valószínű, hogy Toldy Széchenyi felkérésére készítette el, Vörösmarty csak aláírta. Ezért a levelet csak mint dokumentum-értékű adatot közöljük.

Méltóságos gróf másodelőülő Ur!

A nyelvtudományi osztály mai ülésében tárgyalás alá vevén fenséges főherczeg nádor pártfogónknak némely nyelvészeti tankönyvek tárgyában költ s az Akadémia által eszközzés végett az osztályhoz utasított kegyes leirata tartalmát, úgy hitte, nem felelhet meg jobban e magas bizalomnak, mint ha a kívánt munkák elkészítését oly tagokra bizza, kik mind a magyar nyelv és irodalom tudományos ismeretének már is jeles tanúságait adták, mind előadás tekintetében viselt tanítói hivatalaik által a szükséges gyakorlati képességet magoknak megszerezték, s e szerint a nyelvészeti tankönyvre nézve Czuczor Gergely rendes tagban, a széptudományiakra nézve pedig Schedel Ferenc rendes tagban központosult az osztály bizodalma, kiknek munkáikat mihelyt benyujtatnak, szigorúan megvizsgáland, és így terjesztend felsőbb elfogadás alá.

Hasznosnak, sőt szükségesnek tartaná pedig az osztály, hogy a szókötés is oly alakban öntetnék által a gimnáziumi tankönyvek számára, milyenben a nyelvtan többi részei lesznek kidolgozva, azon javításokkal, bővítésekkel s az ékes szókötés hozzáadásával, miket az osztály a nagyobb nyelvtan kidolgozásakor szükségesnek látott. Továbbá nélkülözhetetlen kelléknek tartja az osztály, hogy a kívánt tankönyvek mindegyikéhez egy gyakorlati rész, vagyis példánygyűjtemény legyen kapcsolva, mely minden korokbeli legjelesb íróink munkáiból oly példányhelyeket foglaljon magában, melyek az elméletet mintegy valósitva mutassák, e mellett az ifjuság lelki kiképzésére alkalmasokat, egyszersmind pedig a tanulókat a hazai irodalom s különösen a jobb írók és munkák ismeretébe bevezessék. Ily példánygyűjtemények vagy olvasókönyvek most is divatosak nálunk a deák nyelvtudományhoz, ilyek léteznek az ausztriai birodalom német iskolái számára a német nyelvszónoklat és költészet tanai mellett. Ez utóbbira nézve tisztelettel kérjük Méltóságodat, méltóztatnék ez iránt öfensége útján a nagyméltóságú Helytartótanács rendeletét számunkra kieszközölni.

Ezek után Méltóságod kegyeibe ajánlott megkülönböztetett tisztelettel vagyok Méltóságodnak alázasat szolgálja

Pest, augusztus 8 1845.

Vörösmarty Mihály.
(BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Adalékok Széchenyi István és kora történetéhez. Bp. 1943. I—II. k. — II. k. 510—11. — MIKESY SÁNDOR: A nyelvész Vörösmarty. Magyar Nyelv 1950. 4. sz. 294. l.)

345. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

UJFALVY: Emlékiratai. 380. — Ez után közöljük.

Ujfalvy Sándor . . .: (L. Ujfalvy Vörösmartyhoz Romladék (Szakatura) 1845. jún. 10. írt levelének jegyzetét).

Kis leányunk . . .: Erzsébet (L. a következő levél jegyzetét).

346. Kézirat

A levél eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

UJFALVY: Emlékiratai. 381.

Örvendetes meglepetéssel ajándékoznak meg kegyetek engem . . .

A budapesti belvárosi főplébániai keresztelési anyakönyvben 1847. július 19-i kelettel, a 61. lapon a következő adatok állanak: A szülők neve: Vörösmarty Mihál és Csajághy Eleonora. — Állása: Ügyvéd és táblabíró. — Keresztszülők: Ujfalvy Sándor, Lészay Julianna, és Stuller Ferencné. — Keresztelő: Czuczor Gergely. Sz. Benedekr. áldozópap.

Vörösmarty Erzsébet a budai országos tébolydában halt meg 1879. július 21-én. (L. An. Lit. Vörösmarty Mihály árváinak gyámóságára vonatkozó iratai között Dr Ulharik országos tébolydai halottkém jelentése Budapest főváros I. ker. előjáróságának 1879. július 21. — OSzK Lt.)

347. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 244—5.

Stettner . . .: Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Szegény Feri . . .: Deák Ferenc, akinek egészsége ekkor ismét gyengülni kezdett. (L. Deáknak Kehidán Szept. 8^{án} 1847. Vörösmartyhoz írt levelét.) — *Gyula . . .*: Stettner György fia.

348. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 113—4.

A levél a 2. bekezdés tesz szavánál hiányos: szakadt. Ezért csak ennyi olvasható: tesz. Az egész szó ez lehetett: *tesztek*.

349. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

VERSÉNYI GYÖRGY: ItK 1896. 413. — CZAPÁRY 345. — Versényi Gy. után közöljük.

A levelet Vörösmarty abból az alkalomból írta Hory Farkasnak, amikor ez őt Béla fiának keresztatyjával kérte fel. Ebben a kivonatos formában tette közzé a levelet Versényi György.

Hory Farkas (1813—1872) — Szilágy-somlyai rektor, majd 1840-től magyargyerőmonostori ref. pap. Vörösmartyt igen szerette és többször meg is látogatta. Versei: Hory Farkas költeményei. Kolozsvár 1858. c. jelentek meg.

350. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 245—6. — FÁBIÁN 228—9.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Julcsának, Lilának, Gyulának . . . : Stettnerné Thaly Júlia; Lila Stettnerék leánya, Gyula pedig fia.

Lóriával . . . : Csajághy Laura, Vörösmarty felesége.

Csányi László (1790—1849) — A zalai szabadelvű ellenzék vezetője, Deák egyik legjobb barátja. 1848-ban kormánybiztos, Kossuth debreceni kormányának minisztere, a magyar szabadságharc vértanúja.

Klauzál Gábor (1804—1866) — Az 1830-as országgyűlésen jelenik meg, mint Csongrád megye követe. Fényes képességeivel, ragyogó retorikájával és egyéniségével az ellenzék élére kerül. Különösen Deák

becsülte és szerette. Talán még Kölcseyhez vonzódott úgy, mint hozzá. Nagy politikai képességeit Batthyány Lajos is értékelt, s így lett ő is az első magyar felelős minisztérium tagja. A kiegyezés előkészítésében is részt vett, de létrejöttét már nem érte meg.

Bezerédy István (1795–1856) — Tolna megye követeként vesz részt a reformországgyűléseken. Egyike a legideálisabb lelkű magyar államférfiaknak. Már 1838-ban szerződést köt jobbágyaival. Az önkéntes adózásnak, amelyet Széchenyi „pisztolyelsülésnek” nevezett (Jelenkor. 1845. 9.), ő az első megajánlója. Érdemes felidézni ez irányú gyönyörű sorait: „Alulirott fájdalommal szemlélvén, mikép a beferezett (1844) országgyűlés sem birt az adó állapotja iránt bármelly formában orvosló törvényt hozni, . . . ezennel magamat és birtokomat önként adó alá vetem. Hadi és honi adó alá. Annak megfelelően, ha Tolna megyére az 1844/45. évben a kivetett hadi adó 89.663 frt, a honi 75.288 frt, összesen 164.951 frt lenne, adózásom 300 frtra határozódik. Adóbeli kötelezettségemben lelki könnyebbülést találok.” (Tolna megyéhez 1844. dec. 16. kelt iratában. PH 1845. 418.) — (LISZNYAI KÁLMÁN: Szónoki mellképek sorozatban: Bezerédi István. — VAHOT IMRE: Országgyűlési emlék. Bp. 1848. 69.)

Paulo minora canamus . . . : Kisebb jelentőségű dolgokra térjünk át. Az eredeti szöveget: *Paulo maiora canamus* (Vergilius IV. Eclog.) — Vörösmarty megváltoztatta.

Nagy Károly . . . : Nagy Károly (L. Vörösmarty feleségéhez Siklós, Május 12^{én} 1847. irt levelének jegyzetét).

Ivanics . . . : Ivanics Zsigmond (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. irt levelének jegyzetét).

351. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van. — Fénykép-másolata a MTA mikrofilm osztályában, $\frac{293}{A}$. — Ez után közöljük.

Megjelenés

K. Papp Miklós (Az eredetiről másolta). Történeti Lapok Kolozsvár 1874. 24. — CZAPÁRY 131–2.

Partium . . . : A hajdani Zaránd, Közép-Szolnok, Kraszna vármegyék és Kővár vidéke. A visszakapcsolást már az 1836. XXI., majd az 1848. VI. t. c. kimondotta, az 1867. I. t. c. pedig végleg rendezte.

Küldök engesztelésül egy versezetet . . . : E költemény az Ellenőr-ben, az ellenzéknek Németországban 1847-ben, Bajza szerkesztésében kiadott zsebkönyvében megjelent Jóslat kézirata volt. Békehangok címmel s *Jóslat* névvel került be Vörösmarty M. Ö. M. kiadásába. L. Vty Akad. Kiad. III. 161. 529–534.)

Kis keresztfiad . . .: (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó, 1846. febr. 2. írt levelét. — Vörösmarty Wesselényihez Pest, Márt. 6-án 1846. írt levelét.)

352. Kézirat

A levél autográf, a MTA Ki-ban: Vty Lev. Negyedré, 4 1.

Megjelenés

CZAPÁRY 132—133.

Az Ellenzéki Kör . . .: Az Ellenzéki Kör a legtekintélyesebb, legnagyobb hatású társadalmi és politikai egyesület volt. Történetét az alábbiakban csak vázlatosan ismertetjük, tekintve, hogy azt már több tanulmányban részletesen megírták, így a következőkben: SZABÓ LÁSZLÓ: Széchenyi, Petőfi és az Ellenzéki Kör 1848. Bp. 1930. — Különösen: DEZSÉNYI BÉLA: A nemzeti Kör a negyvenes évek irodalmi és hírlapi mozgalmában. ItK 1953. 163—204. l. Az e művek alapján összeállított ismertetést azonban az alábbiakban kiegészítjük néhány újabb adattal.

Az Ellenzéki Kör elindítója az az asztaltársaság volt, amely 1841 eleje óta a színházi esték után vendéglőkben gyűlt össze, s az Athenaeum íróiból, színészekből és művészetbarátokból állt. A társaság középpontja Vörösmarty volt. Hogy a hatóságok gyanúját elkerüljék, az egyre rendszeresebben találkozó asztaltársaság az Irodalmi Kör nevet vette fel Vörösmarty javaslatára, „s mint a fővárosi magyar értelmiség, férfias széplelkűség, irodalom- és művészetbarátok egyesülete” szerepelt, mely célkitűzése szerint nem foglalkozott politikával. A Kör tagjai azonban mind a reform-mozgalom híveiből regrutálódtak, s ez meghatározta a Kör szellemét is. A kormányhoz küldött bizalmas jelentések hamarosan mint ellenzéki klubot emlegették ezt a társaságot, jó pár évvel azelőtt, hogy az Ellenzéki Kör nevet vette fel. Már 1841. febr. 19-i dátummal azt jelentik, hogy a Kör „tudatos ellenzéket nevel: öntudattal demokratikusan ellenzékeskedni” (Orsz. Lt Inform. Protocol. Sitzung 1841. febr. 19.) 1843-tól kezdve Kossuth is tagja a Körnek, mely ettől az évtől kezdve szerepel Nemzeti Kör néven. Az elnök 1841-től kezdve Fáy András, alelnökké 1841-ben Császár Ferencet, 1842-ben Vörösmarty Mihályt választották, aki a kör élet központja lett: „A Kört — írta a PH — koszorús költőnk Vörösmarty sajátos személyessége nélkül képzelné is alig tudnók; ő volt ennek alapítója, elnevezője, ő ügyeinek is jelenleg legbuzgóbb vezetője, elannyira, hogy a mondottakon kívül már csak igen kedves, mulattató, soha senkit nem sértő, mindent magához vonzó példás társalgása által is valódi centruma, központja lett a körnek, mely a mi közszeretet-tiszteletben álló, igénytelen Vörösmartyunk távollétében

mindig hiányosnak tűnt fel előttünk." (1843. 216.) 1843-ban, alelnökké Fényes Eleket, a híres statisztikust választották.

A Nemzeti Körben szorgalmazta Vörösmarty Petőfi első kötetének kiadását, és a Kör egyes tagjainak jóállásából jelent meg a verskötet. Az 1843–44-es országgyűlés sikertelenségei után a Kör aktívabban vett részt a politikai életben. 1845 májusában a megyei választásokon az ellenzéki központ helye a „Köregyesület” lett, s itti folytak le Nyáry Pál alispánná választásának előkészületei. Ezzel a közvetlen politikai szerepvállalással többen nem értettek egyet, s rövidesen nyilvánvalóvá lett, hogy a Kör felbomlásának be kell következnie (Orsz. I. Inform. Protoc. Sitzung 1845. július 22–23.). A szétválás közvetlen oka az volt, hogy a Kör tagjainak többsége új helyiségbe való átköltözést határozott, más részük viszont a régi helyen való maradás mellett döntött (1845. okt. 15.). Az előbbieket továbbra is mint Nemzeti Kör szerepeltek, az utóbbiak a Pesti Kör nevet vették fel. Mindkét körben a többség szabadelvű ellenzéki. Vörösmarty a Nemzeti Körben meinködött tovább, melynek elnöke Teleki László lett. A Pesti Körhöz eltek sok konzervatív tag is csatlakozott, de ezek hamarosan kiváltak belőle, és 1845. okt. 31-én megalapították az ún. Közhasznú Gyűdét, melynek tagjai nagyrészt arisztokraták, gazdag kereskedők és papok voltak. Programjuk: „Nekünk demokratia mint politikai institutio nem kell.” (Nemzeti Ujság 1845. 112. 125.)

Így mind a két körben a Nemzetiben és a Pestiben is a szabadelvű elemek maradtak. Ilyen módon azután a két Kör közeledett egymáshoz, és kölcsönösen meghívták egymást. Egy ilyen alkalommal, 1846. nov. 14-én, amikor a Nemzeti Kör látta vendégül a Pesti Kört, szavalta el Vörösmarty az *Országháza* c. költeményét (I. Vty Akad. Kiad. III. k. 508–509. l.). Az egyesülés az 1847. jan. 24-én tartott közös közgyűlésen történt, ahol az egyesült kör az Ellenzéki Kör nevet vette fel. Az elnök Teleki László lett, az alelnökök pedig Vörösmarty Mihály és Fényes Elek. Az Ellenzéki Körben tartották 1847. március 15-én az ellenzéki konferenciát, melyen a szabadelvű ellenzék formálisan is párttá alakult és programmul elfogadta az ellenzéki nyilatkozatot. Itt szavalta el Petőfi a *Dalaim és A nép nevében* c. versét, Vörösmarty pedig még egyszer az *Országházát*.

Az Ellenzéki Kör adta ki azután az Ellenőr c. zsebkönyvet, melynek gondolata először a Pesti Körben fogamzott meg. Az Ellenőr szerkesztője, Bajza a szétválás előtt a Pesti Kör tagja volt.

Az Ellenzéki Kör tehát határozott politikai egyesülés, mely tagjaitól elvhuiséget követelt. Így merül fel Lónyai Menyhért kizárásának kérdése a levélben, amelyben a Kör elnöke, a pozsonyi diétán tartózkodó Teleki László mintegy direktívákat ad Vörösmartynak, mint Pesten működő alelnököknek.

Lónyai Menyhért szerepe . . . a gömöri, a beregi és a békési indítvány . . . A reformkorban egyik legnagyobb sérelem és a haladás egyik fő akadálya a megyékbe küldött adminisztrátorok rendszere volt. Az 1847–48-as országgyűlésre a megyék többsége ellenzéki követet

küldött: 48 megye közül 30 megye követeinek utasítása az adminisztrátori rendszer megszüntetése volt. Ez, ha sikerül, Apponyi György kancellár bukását is maga után vonta volna. Ezért a kormány megosztani igyekezett az ellenzékot, és sikerült is néhány ellenzéki követtel, köztük Lónyai Menyhérttel, aki Bereg megyét képviselte, titkos megállapodást kötni, mely szerint: ha a kormány elfogadja az ellenzék három reformjavaslatát a közteherviselésről, az örök váltságáról és a városrendezésről, s ha egy királyi leirat biztosítja az országgyűlést arról, hogy a kormány az adminisztrátori rendszert elejti a jövőben, akkor az ellenzék lemond az adminisztrátori rendszer visszasságainak tárgyalásáról. A királyi leirat azonban mélyen hallgatott a reformokról, és az adminisztrátori rendszerrel kapcsolatosan is csak általános és határozatlan ígéretek tartalmazott. A leirattal kapcsolatosan Szentiványi Károly, gömöri követ, azt a javaslatot terjesztette elő, hogyha az adminisztrátori rendszert még a folyamatban levő országgyűlés tartama alatt megszüntetik, akkor az ellenzék elláll e kérdés tárgyalásától (*gömöri indítvány*). Ezzel szemben Lónyai Menyhért azt az indítványt tette: mondja ki az országgyűlés, hogy a királyi leirat mindenben megnyugtató (minthogy ő Bereg követe volt, ez volt a *beregi indítvány*). Lónyai javaslata felháborította az ellenzékot: a konzervatívok azonban megszavazták, s minthogy Sopron ellenzéki követe is Lónyaihoz csatlakozott, a beregi indítvány csekély többséget kapott, de senkit sem elégitett ki. Ekkor Kossuth február 10-én külön értekezletre hívta össze Gömör, Bereg és Békés követeit és ezen egy kompromisszumos indítványt dolgoztak ki, mely lényegében a gömöri indítványnak egy formailag módosított változata volt (*békési indítvány*). Ezt azután az egész ellenzék elfogadta. Ezért írja Teleki, hogy Lónyai „javulási szándékának már némi jelét adta, az által hogy a Békési indítványt pártolta”. A békési javaslat is kompromisszum jellegű volt, ezért írja Teleki: „Maglehet, hogy a főlirási javaslatot a declaratorium (a királyi leiratra való döntés) ügyében nem fogadják kielégítőnek találni.” (HORVÁTH MIHÁLY: Huszonöt év Magyarország történetéből. Pest 1868² 306—323 — Magyarország története. Egyet. tankönyv. 1961. III. k. 371—372. 1.) Lónyai Menyhértről l. alább.

Fényessel . . .: Fényes Elek (L. a következő levél jegyzetét).

Az Ellenőr gyönyörű könyv. Verseid isteniek! . . . Ellenőr. Politikai Zsebkönyv. A Pesti Ellenzék Megbizásából Szerkeszti Bajza. Németországban. 1847. — Vörösmartyól a következő költemények voltak benne: Mi baj? — Forget not the field (Szabad fordítás). — Jóslat. — Ezeken kívül még a következő költők írtak bele: Garay Kelet Népéhez. — Zrínyi Ilona. — Petőfi Dalaim. — Palota és kunyhó. — A m . . . i sikon. — Vachott S. Derűben és Borúban — Erdélyi Ellendal a Davoriára. — Vajda P. Vegyes házasság. A Zsebkönyv tartalmazta még: A magyar ellenzék nyilatkozatát. — Deregynei (= Kossuth) cikkét: A magyar politikai pártok értelmezése. Alljon itt ebből egy-két gondolat: „Magyarországban igazi reform ember más nem lehet,

mint a ki az ellenzékhez tartozik — A kormány nem egyéb, mint háromszázados törvénytelenség. — A reform eszméje Magyarországon szorosán ellenzéki eszme. — A tények históriája az ellenzék nevet a reformpárt nevével már rég azonosítja.” — Itt találjuk Fáy értekezését, címe: Az ellenzék, különösen a magyar. — „Élet és irodalom, politika és irodalom együtt jelentek meg az Ellenzéki Kör könyvében, az Ellenőrben . . . Szépirodalom és politikai irodalom, amely Széchenyi és Kisfaludy idejében még külön utakon haladott, Vörösmarty és Teleky vezetésével a Nemzeti Körben egyesül.” (DEZSÉNYI BÉLA: I. h. 193.)

Teleki László (1811–61) — 1843-ban tűnt fel a főrendiházban. Majd a Védegylet élére került, s a Nemzeti Kör elnöke lett. 1848-ban Pest egyik képviselője, s a szabadságharc alatt Magyarország franciaországi követe. Emigrációja alatt Drezdában rokonait látogatta, s ekkor elfogták. 1860-ban királyi levél meghívja az országgyűlésre, ahol a határozati párt tagjaként jutott vezető szerephez. Belső összeközösés miatt 1861-ben öngyilkos lett. 1841-ben adták elő Kegyenc c. drámáját, amelynek első bírálója Vörösmarty volt. — *Teleki László válogatott munkái*. I–II. k. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Kemény G. Gábor. Budapest 1961.

Lónyay Menyhért (1822–84) — Közgazdasági író, politikus. Része volt a 48-as törvények előkészítésében s különösen pénz- és hitelintézeteink rendbehelyezésében. Andrassy Gyula kabinetjében pénzügyminiszter, majd közös pénzügyminiszter és miniszterelnök. Rendezte Széchenyi szellemi hagyatékát és az Akadémia pénzügeit.

353. Kézirat

A levél autográf. Eredetije a MTA Ki-ban van. Vty Lev. Negyed-rét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 133–134. l.

A levél megértéséhez röviden összefoglaljuk az Ellenzéki Kör szerepét az 1848. március 15-ét megelőző eseményekben. Kossuth március 3-án hatalmas beszédet mondott az országgyűlésen, ebben alkotmányos berendezést ajánlott az osztrák örökös tartományok számára is, Magyarországnak pedig felelős független minisztériumot követelt, ennek felállításáig pedig teljhatalmú királyi biztosok kiküldését a reformok gyors keresztülvitelére. Ez utóbbi pont engedmény volt az ellenzék részéről, mely eredetileg a minisztérium azonnali felállítását sürgette. A javaslatot az alsótábla elfogadta, a főrendek azonban nem tartottak ülést. Kossuth javaslatai nagy lelkesedést keltettek az Ellenzéki Körben, amelyet Kossuth is mozgósított, azért,

hogy a már szélesebb tömegeket is megmozgatni tudó Kör állásfoglalása befolyást gyakoroljon az országgyűlés ingadozó tagjaira. Az Ellenzéki Kör március 9-én népes összejövetelen ünnepelte az alsóházban elfogadott javaslatot, ekkor Vörösmarty is felszólalt erősen szabadelvű szellemben. A Kör vezetői ekkor felkérték a Fialat Magyarország vezetőit, hogy a reformköveteléseket az országgyűléshez intézett petíció (kérelem) formájában fogalmazzák meg, és elhatározták, hogy március 19-re Rákos mezejére népgyűlést hívnak össze, melyen elfogadtatják a készitendő petíciót. A reformköveteléseket Irinyi József fogalmazta meg, Petőfivel, Vasvárival, Jókaival és Bulyovszkyval egyetértésben a tizenkét pont formájában. A tizenkét pont egyáltalán nem volt petíció jellegű, és tartalmában is sokkal radikálisabb volt, mint amilyen a nemesi liberálisok gondolták. A tizenkét pont március 11-re készült el, s az ifjúság március 13-án az Ellenzéki Körben forradalmi hangulatú gyűlést tartott, s Irinyi ezen ismertette meg a tizenkét pontot. Ekkor a nemesi liberálisok már sokallni kezdték az ifjúság lendületét, s a következő napon, március 14-én, újabb gyűlésen Klauzál Gábor halasztó indítványt tett: a javaslatot előbb juttassák el Batthyány Lajoshoz, aki azt az egész országban köröztetvén, az egész nemzet kívánságaként terjeszthesse majd elő. Az indítványt Vasvári és a radikálisabbak ellenzése dacára elfogadták. Ugyanaznap, március 14-én reggel elterjedt Pozsonyban a bécsi forradalom híre. Ennek hatására Kossuth indítványára az országgyűlés kimondotta az ország polgári átalakulását jelentő programot. Klauzál indítványának, a március 19-re tervezett népgyűlés elhalasztásának az Ellenzéki Körben szótöbbséggel történt elfogadása után az ifjúság a Pilvaxba vonult, ahol heves vita robbant ki közöttük. Ekkor érkezett meg a bécsi forradalom híre, mire az ifjúság úgy határozott, hogy másnap, március 15-én forradalmi fellépéssel viszi döntésre az ország polgári átalakításának ügyét.

Teleki levele a március 14-i pozsonyi eseményekről számol be, s valószínűleg akkor érkezett Vörösmarty kezeihez, amikor már Pesten is kiharcolta az ifjúság a döntést. (SPIRA GYÖRGY: A magyar forradalom 1848—49-ben. Bp. 1959. 73—74. l. — Magyarország története III. k. Egyetemi tankönyv. 1961. 381—383. l.)

Fényes Elek (1807—1876) statisztikus, akadémiai tag. A magyar iparegyesület egyik alapító tagja, majd 1847-ben igazgatója. Részt vett a Védegyelet és a gyáralapító társaság szervezési munkáiban. Kossuth híve, a levél írása idején az Ellenzéki Kör alelnöke. A szabadságharc alatt követte Kossuth kormányát, hivatalt vállalt. Ezért Világos után üldözték, de kegyelmet kapott. Az önkényuralom és a kiegyezés korában statisztikus és publicista.

354. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 134—5.

Gróf Teleki László . . .: (L. Teleki László Vörösmartyhoz Pozsony, 1848. febr. 12. írt levelének jegyzetét).

Hazánk szent és igazságos ügye győzött . . .: A bécsi forradalom híre már március 14-én eljutott Pestre. Március 15-én este hatalmas tömegek jelentek meg az Ellenzéki Körben. Március 16-án a Kör helyiségének homlokzatán kivilágított transzparenson volt elhelyezve Vörösmarty legújabb költeménye: Szabad sajtó. Ugyanezen a napon az Ellenzéki Kör miniszteri listát állított össze, amelyben azonban Széchenyi neve nem szerepelt. E mozgalmak hatása alatt a konzervatív szellemű Gyűlde felvételét kérte az Ellenzéki Körbe. (SZEREMLEI SAMU: Magyarország krónikája. I. k. 40—41. — DEZSÉNYI BÉLA: A nemzeti kör. 194 és kk. 1.

355. Kézirat

A levél autográf; eredetije a Teleki-család gyömrői levéltárában van.

Megjelenés

IVÁNYI BÉLA: A római szent birodalmi Széki gróf Teleki Család gyömrői levéltára. Szeged 1937. 434—5. — LUKÁCSY—BALASSA 411. — Iványi Béla után közöljük.

Megcáfolt az élet . . .: Vörösmarty megpróbálta, hogy Teleki szándékait valóra váltsa. De terve nem sikerült, rácáfolt az élet: március 15-e. Ő maga is a pesti események pártjára állott át, s része lehetett abban, hogy egy fővárosi küldöttség menjen fel Pozsonyba, s vigye magával a március 15-én határozatilag kimondott 12 pontot. A nyugalom és rend biztosítására megalakult Közcsendi választmánynak ő is tagja lett. (L. Vty Akad. Kiad. III. Szabad sajtó. 169. 540—41.)

Minden nap újat szül. Ma a sasok és idegen színek félre tételéről rendelkeztek . . .: Nyáry Pál március 16-án egy küldöttség élén arra kérte a helytartótanácsot, hogy az osztrák színeket és a kétfejű sást a középületekről távolítsa el. Március 18-án már a sóház és a harmincad stb. helyiségeinek korlátait és kapuit nemzeti színűekre festették. A sorkatonákat az őrszolgálaton nemzetőrök váltották fel. A kir. kamaránál a latin helyett magyar lett a hivatalos nyelv. (SZEREMLEI SAMU: Magyarország krónikája. I. 40.)

Ha ti Pozsonyban maradtok, nem vagytok országgyűlés . . .: Az országgyűlés egy 22 tagú bizottságot küldött le Pestre, hogy itt nyugalmat és bizalmat teremtsen. Az országgyűlésnek volt oka arra, hogy bizonyos bizalmatlankodással tekintsen a pesti mozgalmak és Közcsendi Bizottmány iránt, melyet Kossuth is ellenérvéssel szemlélt. A pesti 12 pont foglalkoztatta a megyéket és városokat a s ezek tanácskozá-

saikról jelentést küldtek be a Közcsendi Választmányhoz. Az országgyűlés majdnem háttérbe szorult. (SZEREMLEI SAMU: I. m. I. 43.) Az 1848-i új országgyűlés már Pestre tette át székhelyét.

356. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 143—4.

A régen hirdetett zajnak holnap kellene kiütni . . .: Pontosan nem állapítható meg, hogy Vörösmarty mire céloz. Azon nyugtalanságokra kell gondolnunk, amelyek már április óta követték egymást a fővárosban, „amelyek menetrendjének egyes, konkrét mozzanataihoz Vörösmarty adatai nem kapcsolhatók közvetlenül” (Kosáry Domonkos megjegyzése a levélről). Április 24-én kellett volna kitörni a 4000 főből álló „mesterlegények” mozgalmanak. A céhek eltörlését, ipari szabadságot, a céhládák elégetését kívánták és a zsidó mesteremberek ellen akartak fordulni. Ugyanekkor készült egy más megmozdulás a háztulajdonosok ellen, hogy egy negyed évre ne kérjenek lakásbért. Antiszemita tüntetések is jelentkeztek: a polgárok nem akarták a zsidókat a nemzetőrök közé befogadni. Június 11-én történt a magyar és olasz katonák véres összetűzése. Erre a nádor és a belügyminiszter június 12-én statáriumot hirdettek ki a főváros területére. Pest város tanácsa június 15-től el is rendelte az ostromállapotot. Statáriális bíróságot állított fel, amelynek elnöke Szász Mátyás főbíró, tagjai pedig Deák József ügyvéd és Fényes Elek statisztikai igazgató voltak. (L. SZEREMLEI SAMU: Magyarország krónikája. I. k. 72—3. — WILDNER ÖDÖN: Tavasz ébredése a pesti és budai városházán. Mozaik az 1848. év március—június hónapjainak eseményeiről és aktáiból. Városi Szemle. 1928. 607—618.) Lehet, hogy a statárium okozott izgalmat, „zajt” mind a főváros társadalmában, mind pedig a Radikális Körben. Ezen kívül Pest városi tisztújító választások előtt is állott. Ez is foglalkoztathatta a főváros lakosságát, amelyet azonban nagy nyugtalansággal a szerb és horvát megmozdulásról szóló hírek kezdtek érinteni, különösen Wesselényinek a Radikális Körben április 24-én tartott beszéde után: „Veszélyben a hon, fel minden, ki magyar, ki polgár!” (SZEREMLEI SAMU: I. m. I. k. 81.) Érdemes itt emlékezni Vörösmarty Pesti Hírlapban írt vezércikkének e szavaira: „Bátran, elszántan, mindenre készen kell követelnünk, a mihez jogunk van, ügyeink teljes függetlenségét; de éppen oly határozottan visszautasítani minden ábrándot, mely megállapított helyzetünk határain túljár. Csak így lehetünk

erősek a túlzók, ellenforradalmiak irányában, csak így tarthatjuk meg a szabadságot azok ellenében, kiknek az ürügy a féktelenségre.” (Pest, május 21. 1848. — Gy. P. VII. 368.) Vörösmarty levelének jelentőségét a következőkben kell látnunk: „1848 tavaszán és nyarán sokféle aggodalom, sejtetem, híresztelés, sőt félelem hullámmozott a közvéleményben. Ezeknek nyoma hol itt, hol ott bukkan fel az írott forrásokban, bár nyilván nem mindegyiknek nyoma bukkan fel. Ennek: a közhangulat jellemzően vihar előtti feszültségének, a készülő konfliktus előjeleivel terhes állapotnak ilyen terméke az az elképzelés is, amelyet Vörösmarty e levelében papírra vetett s így az utókorra hagyott.” (Kosáry Domonkos megjegyzése a levélről.)

A prágai események . . . A csehek egy 1848 május eleji kiáltványban május 31-ére, Prágába, szláv kongresszusra hívták meg Ausztria és Magyarország szláv népeit, hogy tisztázzák helyzetüket s a frankfurti parlamenthez való viszonyukat. A június 2-án megnyílt kongresszus azonban a csehek jogos nemzeti igényein túlmenően, egyensúlyi viszonyokat felborító pánszlávizmus irányába tolódott el, s kilengésekre is vezetett, amikor június 12-én Prágában kitört az utcai harcok. A mozgalmat Windischgrätz tábornok verte le. (L. SZEREMLEI SAMU: I. m. I. k. 94—5., 12.)

A cseh nép helyzetével Ausztriában és politikai törekvéseivel Vörösmarty már a prágai kongresszus előtt foglalkozott, de bizonyos fenntartással. Elismerete nemzeti törekvései igazát: „A cseheknek külön országgyűlés kell, hogy belügyeik kezelése biztosíttassék, és nemzetiségök is, mely egy régibb és újabb irodalomban, tettekben dús történetében s a nép érzelmeiben maradandólag gyökerezve van.” Azt is el tudta képzelni, „hogy Csehország külön akarna válni mind a német szövetségtől, mind pedig Ausztriától s csak tágabb szövetség alapján akarna hozzájuk csatlakozni”. Csak azt az egyet kívánta tőle, hogy Csehország mondjon le „mindenféle elágazó igazgatásairól: önállása csak ily feltét alatt nem volna veszélyes Német- s Magyarországra nézve.” (Pest, máj. 25. 1848. — ÖM 1884—85. VII. 370.)

Holnap talán Gräfl-t vagy Stullert választjuk meg bírónak . . . Pesten június 13—17-én, illetőleg 24-én voltak a városi tisztújító választások. Polgármester lett, 2650 szavazattal, Rottenbiller Lipót. Jelöltek voltak még — „honoris causa” — Vörösmarty Mihály és Miksó Pál. Főbíróként Szász Mátyást választották meg, 1860 szavazattal. Ő azonban elkedvetlenül, lemondott. Helyébe, a júniusi választáson, Graefl József lépett. (L. WILDNER ÖDÖN: I. m. 628—9.) — *Rottenbiller Lipót* (1806—1870) — 1826-ban gyakorló, 1829-ben diurnista, 1833-ban „járuló”, 1834-ben kancellista, 1836-ban al-árvaatya, 1842-ben helyettes árvaatya, 1843-ban tanácsnok, alpolgármester, 1848-ban polgármester. — *Szász (Száz) Mátyás* 1824-ben gyakorló, 1831-ben főügyész, 1834-ben tanácsos, 1845-ben helyettes bíró, 1848-ban főbíró. (WILDNER ÖDÖN: I. m. 407—8.)

Stuller . . . Stuller Ferenc, (L. Wesselényi Vörösmartyhoz Zsibó Jul. 29^{én} 845. irt levelének jegyzetét.)

357. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 142—3.

A levél dátuma június 2. nyilván elírás július 2. helyett. Ezt bizonyítják: 1. — Vörösmarty levelében hivatkozik a pesti választásokra. Ha levele valóban június 2-ról kelt volna, akkor ezt még nem említette volna, mert azok július 2-án voltak. (PH 1848 98.) 2. — Ugyanez az eset levelének azzal a mondatával kapcsolatban, amelyben feleségét arról értesíti, hogy városi képviselőnek megválasztották. A városi választások jún. 24-én folytak le. (WILDNER ÖDÖN: Tavasz ébredése 630.) — A postabélyegző szerint (5/7) is július 5-én érkezett a levél Komáromba.

Itt ma választanak követet... Most már szinte félni kezdek, hogy megválasztanak... Vörösmarty 1848. március 15-e után élénken részt vett a közéletben. Elnöke lett a nemzetország múzeumnál működő sorozó bizottságának (PH 1848 márc. 21. sz.); tagja „a sajtó útján elkövethető visszaélések és kihágások megbírálása végett rendelt ideiglenes bizottnánynak” (PH márc. 18. sz.); részt vett a Közcsendi bizottnmány munkájában; befolyásos vezetője volt az Ellenzéki Körnek, amely április 16-án Radikál Körre változtatta nevét. (DEZSÉNYI BÉLA: A Nemzeti Kör ItK 1953, 194—204. l.) A PH-ban egymás után jelentek meg politikai cikkei, tagja lett a kormány néplapját, a Nép Barátját és kiadását előkészítő bizottságnak (Petőfi levele Aranyhoz, 1849. máj. 5.); Eötvös József az egyetem újjászervezése során a magyar irodalmi tanszék vezetésével kínálta meg; áprilisban utcát neveztek el róla Szegeden (Életképek, 1848. április 17.). A mind aktívabb költő a nemzetgyűlési követválasztás listájára is rákerült. Ez azonban már nem mehetett könnyen, a Radikál Lap legalábbis szemrehányóan tette szövé: „S Vörösmartyt elfelejtették a pestvárosi választók? szégyen lesz fővárosunkra, ha hiányzani fog képviselői közt a hon legjelesebb költője, ki elég tanújelét adta annak, hogy kellőleg jártas a politikában. Ha Kossuth belvárosi követ lesz, a Ferenczváros, ahol aránylag legtöbb a magyar válassza el a szózat magasztos lelkű költőjét” (1848 18. sz.). A lap néhány nap múlva hozta is Vörösmarty nevét a pesti nemzetgyűlési követjelöltek közt. Megválasztása azonban nem történt meg. Végül is Bács megye almási kerületében — Kossuth ajánlására — lett képviselő.

Városi képviselőnek meg vagyok választva...: Az új törvény értelmében egy demokratikusabb törvényhatósági választójog lépett életbe s a pestvárosi tisztikar és képviselő testület lemondott. Vörösmarty) május közepén Rottenbiller Lipót mögött a második helyen jelölték pesti polgármesternek. Polgármester ugyan nem lett, de a június 24-én

megtartott választáson városi képviselőnek több más Radical Kör-beli íróval együtt (Bajza, Bugáth, Fényes stb.) őt is megválasztották.

Irányi Dániel (1822—1892) — Politikus és publicista. 1848-ban a fővárosi lipótvárosi követe. A politikában Kossuth híve. A honvédelmi bizottmány őt küldte kormánybiztosul a felvidékre, amelyek felkelését a cári invázió idején ő szervezte meg. Világos után külföldre menekült, s egyike lett a magyar emigráció legbuzgóbb tagjainak. Barátjával, Charles Louis Chassin-nel megírta a magyar függetlenségi harc történetét: *Histoire politique de la revolution de Hongrie*. A kiegyezés után hazajött, Pécs, majd Békés országgyűlési képviselője s mint ilyen, a függetlenségi politika radikális megalapozója. (Sz. J. V. 159—164.)

Trefort Agoston (1817—1888) — Tanulmányainak elvégzése után nagy utazásokat tett Nyugat-Európában. Hazatérése után széles körű társadalmi és publicisztikai tevékenységet fejtett ki. 1841-ben az Akadémia tagja. 1848-ban a főváros követe, majd Klauzál Gábor államtitkára. A szabadságharc alatt Eötvössel és Szalayval külföldön él. 1850-ben tért haza s a Deák-párt tagja. 1872-től haláláig vallás- és közoktatásügyi miniszter. Nevéhez számos közművelődési és kulturális terv megvalósítása fűződik: A középiskolai reform, a zeneakadémia felállítása, a budapesti és a kolozsvári egyetem és műegyetem fejlesztése (Révai Nagy Lexikon).

Kacs Kovács Lajos (1806—1891) — Ügyvéd, a bányaműveléssel s annak történetével foglalkozó kutató és paedagógiai író. Az Országos Gazdasági Egyesület titkára. A Gazdasági Tudósítások szerkesztője. (1837-től kezdve). 1843-ban a főváros főjegyzője, 1848-ban követe (Révai Nagy Lexikon).

Béla . . . : Vörösmartyék fia.

358. Kézirat

A levél eredetije nincs meg. Hiteles másolatát őrzi a bácsalmási Vörösmarty Mihály-járásí könyvtár. E másolat alapján közöljük a levelet Fekete Dezső járásí könyvtárvezető szíveségéből.

Megjelenés

Bácska. Zombor. 1879. 28. sz. — It 1961. 4. sz.

Idezárom a képviselőház jegyzőkönyvének nyomtatott kivonatát . . . 1848. november 1-én lépett életbe a közteherviselés, minden jobbágy-szolgálat és fizetés megszűnt, a jobbágy földjének szabad tulajdonosa lett, s a földesúri jogkör átszállott a köztisztviselőkre. (ASZTALOS—PETHŐ: A magyar nemzet története. Bp. 1933. 374—5.)

Vörösmarty Mihály képviselő . . . : Kossuth Lajost Bácsalmás 1848. június 19-én „egyetemes szótöbbséggel” választotta meg képviselőjének Jámbor Pál 1848 óta jankováci plébánossal szemben, aki csak

kevés szavazatot kapott. Amikor Kossuth mandátumáról lemondott, Vörösmarty július 10-én „egyhangúlag” lett a kerület képviselője, (L. TRENCSENY KÁROLY: Vörösmarty Mihály bácsalmási képviselő-sége. Bács Bodrog vármegyei Történelmi Társulat évkönyve. Zombor 1900. XVI. évfolyam. IV. füzet. 143–153. — Vörösmarty Mihály megbízó levele az 1848-iki országgyűlésre. Közlik: PH 1900. 324. — CZAPÁRY 71. — LUKÁCSY—BALASSA 417–8.) — Vörösmarty levélben köszönte meg a bácsalmásiaknak megválasztását, de soha nem járt náluk. (TRENCSENY: I. m.)

359. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 246–7.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Havas Ignác (1803–1887) — Orvos. Először Tolnán működött, mint a megye főorvosa, 1840-től kezdve pedig Pesten. Az előkelő családok keresett orvosa volt. Közügyekkel is foglalkozott. (Sz. J. IV. 531–2.)

Szépek könyve . . . : (L. Vörösmarty és „ügytársai” B. Jósikához Pest, 1844. október 1. írt levelét és jegyzetét).

Hajó-u. . . . : Ma: Fehérhajó u.

360. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 144. — LUKÁCSY—BALASSA 431.

A levél háttérében a következő történelmi események állanak: Vörösmarty a székesfőváros felé közeledő Windischgrätz csapatai elől a kormánnyal együtt Debrecenbe menekült. Vele ment felesége, s két nagyobb gyermeke Ilona és Béla. Nemrég született, alig 10 hónapos Irma leányát öccsénél, Ujszászon hagyta. Január 2-án indultak el Budapestről és — sok hányattatás után — január 10-én érkeztek Debrecenbe. Itt a Csapó-utcában kapott két szobás lakásban helyezkedtek el. Ugyanebben az utcában kaptak lakást a többi, Vörös-

martyékkal együtt ide érkezett írók: Jókai Mór és felesége, Kemény Zsigmond, Sárosi Gyula, Vachott Sándor és felesége, Bulyovszky Gyuláék, Vas Gereben és hitvese. Bajza József birtokára, Gyöngyös-Orosziba ment, s csak tavasszal jelent meg Debrecenben. Itt voltak Petőfiék is. Mikor azonban Petőfi bevonult Erdélybe, Bem hadseregébe, akkor Petőfiné kis fiával Vörösmartyéknál lakott és étkezett is. (Vachott Sándorné: Rajzok a múltból. I—II. Bp. 1887—89. — II. 85—88.)

Vörösmarty mint képviselő együtt tartott a kormány politikájával. Az 1849. április 14-én tartott trónfosztó országgyűlésen nem volt jelen, de aláírta az 1849. március 4-i, Magyarország önállóságát eltörölő császári rendeletre feleletül megalakult Radikális Pártnak három pontból álló programját, amelynek másodikika: Magyarország demokratikus köztársasággá alakítása — elvben már magában foglalta a trónvesztés kimondását is. Vörösmarty április 5-én, a Radikális Párt megalakulása napján, — 17-iknek — írta alá az okiratot, amelyet rajta kívül még 122-en fogadtak el névjegyzésükkel. (Miért bujdosott Vörösmarty 1849-ben? ItK 1891. 119—20.)

Mikor Görgey május 21-én visszafoglalta Budát, az országgyűlés máj. 31-én Debrecenben tartott utolsó ülésén, Szemere Bertalan indítványára kimondotta, hogy a kormány és az országgyűlés székhelyét Pestre helyezi át és üléseit július 2-ig elnapolja. (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 166.)

Június 5-én vonult be Kossuth és a kormány Pestre. Ekkor tért vissza Pestre, Uri utcai lakásába Vörösmarty is családjával. Pesti tartózkodása idején, június 15-én nevezte ki Vukovics Sebő igazságügyminiszter Vörösmartyt „a kegyelmi székhez közbiróul”. (A kinevezési okmányt közli CZAPÁRY LÁSZLÓ: Vörösmarty Emlékkönyve. 72.)

A szabadságharc helyzete azonban aggasztó kezdett lenni, s Pesten riadt félelem lett úrrá. Az osztrák sereg előnyomulása, az orosz haderő közeledése új elhatározásra készítették Kossuthot és a kormányt. A július 2-án tartott országgyűlésen Kossuth indítványára a ház kimondotta, hogy székhelyét „másuvá” — Szeged csak titkos közlés számára volt fenntartva! — teszi át, pesti üléseit felfüggeszti, de együtt marad, s követi a kormányt. (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 195—201.) Kossuth július 8-án már Cegléden volt, és 12-én érkezett Szegedre. (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 218., 223.) Így vált el Vörösmarty családjától, s követte a kormány útját. Vele volt Bajza is.

Hogy mikor indultak el, pontosan nem lehet megállapítani. A kormány július 5-én még Pesten volt. Július 11-én az osztrák sereg, anélkül hogy bármi ellenállásra talált volna, megszállta a fővárost. (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 207., 222.) Valószínű, hogy Vörösmarty és Bajza július 2-án vagy 3-án az országgyűléssel együtt hagyták el Pestet. Első állomásuk Cegléd volt, ahová július 4-én érkeztek. Vörösmarty innen két, Bajza egy levelet írt feleségének. Bajza sejteti bizonytalan helyzetüket: „Nem tudjuk, hová megyünk.” (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József családi levelei. ItK 1908. 456.) Ceglédről Kecskemétre vitt az útjuk,

ahol öt napig voltak Horváth Döme vendégei. (VÁCZY JÓZSEF: Horváth Döme emlékezései. ItK 1932. 416–7.) Innen Horváth kocsija Fél-egyházára vitte őket, ahonnan Kőrösre mentek, s 16-án érkeztek Szentesre. Innen írta Vörösmarty e levelét.

Bajza is értesíti feleségét hollétükről. Levele szinte kiegészíti Vörösmarty szüksszavú mondata: Mi Júl. 21^{ére} Szegedre megyünk — 19—20 Szegedre megyünk, mert 21-én megnyitattik az országgyűlés. Ott maradunk-e aztán vagy ide (= Szentes) visszajövünk, vagy Aradra megyünk, nem bizonyos. Szegeden alig lehet maradni. Ott hemzseg a sok menekvő. Szállást és étket alig kapni. (I. h. 456.)

Jóska . . . : Bajza József.

Julcsa . . . : Júlia, Stettner Györgyné.

361. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 145.

Hallom legkisebb leányom meghalt . . . : Vörösmarty Mihály e meghalt lányának neve: Irma, Josefa (a belvárosi főplébánia anyakönyve szerint, 1848. nov. 16., 184. l.) szülők: Vörösmarty Mihály a magyar akadémia tagja, Csajághy Laura. Keresztszülők: Mauchs Josefa rk. (Bártfay László felesége) Keresztelő: Czuczor Gergely — Ugyane főplébánia halotti anyakönyvének adatai (1849. júl. 16., 145. l.): A megholt neve: Vörösmarty Mária, szülői: Mihály ügyvéd leánya. Kora: 9 hón. A halál oka: fogzás. Temette Sujánszky.

Most már alább jöttünk . . . : Az év közepén a cári intervenciók felhői árnyékolták be a tavaszi hadjárat rövid dicsőségét. A beavatkozás már régen elhatározott tény volt, s júniusban megkezdődött a császári és cári csapatok beözönlése. A győri csatavesztés után Kossuth az erők déli összpontosítása mellett döntött, s a kormányt a fenyegető hadihelyzet miatt jún. 2-án elhagyta a fővárost. Vörösmarty a Kossuth Hirlapja szerkesztése miatt kompromittált sógorával, Bajzával együtt igyekezett Szegedre, a nemzetgyűlés megnyitásának megadott időpontjára, jún. 21-re. Menekülésszerű útjuk Cegléd—Kecskemét—Szentesen keresztül vezetett. (Lásd Vörösmarty levele feleségéhez Szentes, 1849. jún. 16.)

Ha nem tilalmas irnotok . . . : Vörösmarty a levelet Szegedről a már megszállt fővárosba írta, innen az óvatosságra való figyelmeztetés. Levelét maga is már csak V. M. aláírással látta el.

362. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 146. — WALDAFFEL J. 298.

Vörösmarty levelét valószínűleg Nagykárolyból írhatta. Az egész szeptember hónapot Bajzával együtt itt töltötte a Károlyi-uradalomban, amelynek gazdatisztjai rejtegették őket, s juttatták el leveleiket — Bártfay Lászlón keresztül — feleségeikhez. (L. SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József családi levelei. ItK 1908. 441.)

K. L.-né . . . : Kossuth Lajosné.

Mi ide utazástokat illeti . . . : Hogy Vörösmarty és Bajza menekülése útvonalat megérthessük, gondolnunk kell a következőkre. Paskievics Arad meghódolása után megkérdezte Haynautól, hogy csapatai meddig maradjanak Magyarországon. Haynau azt felelte, hogy az oroszok Komárom átadása s az egyes magyar csapatok meghódolása után még 3–4 hétig tartásák megszállva Kolozsvárt, Besztercét, M.-Vásárhelyt, Segesvárt, Nagyszebent, Gyulafehérvárt, Nagyváradot, Debrecent, Kassát, Eperjest, Lőcsét, Egert és Munkácsot. Paskievics e célra elegendőnek tartotta Rüdiger hadtestét, továbbá Lüders és Grotenhielm néhány hadosztályát. Ő maga az orosz „fősereggel” augusztus 30-án megkezdte kivonulását Lengyelországba. Az itt maradtok október 1-én indultak vissza, miután Komárom megadta magát.

E mellett figyelembe kell vennünk Haynau hirdetését, amelyet szeptember 1-én bocsátott ki Pestről: „A magyar forradalomnak vége van. Felszólítok azért minden cs. k. tisztet, katonai és polgári tisztviselőt, ki a fölkelőkhez átment, vagy a forradalomban egyébként részt vett, — minden tagját a képviselők kamarájának, valamint a mágnási táblának, ki a m. e. okt. 3. nyilatkozmányának, mely a magyar országgyűlést feloszlata, közzétételése után annak tárgyalásaiban és határozataiban okt. 8. óta részes volt, . . . mindenkit, ki a forradalmi törvényszéknél vádlói vagy bírói minőségben közreműködött, hogy magát a cs. k. katonai parancsnokság előtt, vagyis azon kerület törvényszéke előtt, melyben lakik, vagy lakott, mától számítandó három hó alatt igazolását végeztől följelentse, ellenkező esetben a törvények rendszabása szerint ellenében megindítandó közkereset következményeit önmagának tulajdonítsa.” (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 320–1.)

Vörösmarty Bajzával, Vachott Sándorral és Zalár Józseffel még augusztusban elhagyták Aradot, s az egyetlen még szabad úton Nagyváradra s innen Nagykárolyba tartottak. Itt utaik szétváltak,

Vörösmarty és Bajza tovább is együtt bujdosnak. Nagykárolyban fáklyás-zenét akartak tiszteletükre adni, ők azonban ezt elhárítva maguktól, Szentesre mentek. Itt Dobossy Mihály református papnál szálltak meg, aki mindkettőjükkel rokonságban állott, mert felesége Tóth Julianna Vörösmartynénak és Bajzánénak unokanővére volt. Helyzetük azonban itt sem volt biztos, azért Dobossy tovább küldte őket a Szatmár megyei Gebére, Csanády Jánoshoz. Itt 3 hetet töltöttek. E kis nyugalom alatt írta az *Atok* c. verset, amely a Görgei-ellenes felfogásnak első költői megnyilatkozása volt. Ugyancsak ez időből való *Emlékkönyvbe* c. költeménye is, amelyet Csanády Jánosné albumába jegyzett bele. (L. Vty Akad. Kiad. III. Emlékkönyvbe [Setét Eszmék Borítják] 175. 551–554. — *Atok* 175. 554–557.) A bujdosó nyugtalanság azonban tovább űzte őket. Augusztus vége felé Fekete Sámuel ny. gazdatisztnek Madaras mellett bérelt kistomaji pusztáján töltöttek két napot. A szeptembert Nagykárolyban húzták ki. Innen októberben Fegyvernekre mentek, ahol Orczy Antal rejtegette őket. Itt találkoztak feleségeikkel. Tőlük vették a hírt, hogy ügyük kedvező fordulat előtt áll. Hivatalos személyek: Kossalkó János, a királyi ügyek igazgatója, Heinrich János nyugalmazott kapitány, Leizendorfi auditor pártfogolják őket. Ennek azonban az a feltétele, hogy Pesten jelentkezzenek. Ők azonban mégsem mentek haza. A november részint Orczy birtokán töltötték, amelynek Vörösmarty öccse, János volt a jószágkormányzója, részint Nagyabonyban, Ágai Adolf atyjánál; részint pedig Károlyi birtokán, Nagykárolyban, majd ennek egyik gazdatisztjénél Kozsár Mihálynál, Kisdécseren. De innen is tovább mentek Mátészalkára, ahol gróf Vay Mihály vendégei voltak. Ennek édesatyjától kaptak ajánlóleveleket Pest ekkori térparancsnokához, Machio altábornagyhoz. Végre miután látták, hogy ezt a bujdosó életet nem folytathatják tovább, nem is bírják, értelmét sem látják, december elején vagy közepén visszatértek Pestre. Itt jelentkeztek Machio altábornagnál, aki azonnal kiállította számukra a jelentkezési lapot, amellyel addig is nyugodtan élhettek Pesten, amíg ügyükben a katonai bíróság végleges felmentő ítéletet nem hozott. (L. VACHOTT SÁNDORNÉ: *Rajzok a múltból*. I–II. Bp. 1887–89. II. 138–9. — Szücsi József: *BAJZA JÓZSEF*: 440–3. — LUKÁCSY–BALASSA 440–6. — TÓTH DEZSŐ: *Vörösmarty Mihály* 534–42.) — Bajza már 1849. dec. 18-án boldogan írt édesanyjának Pestről, s áradó hálával emlékezett meg mindarról, amit felesége érte tett. Ezt érezhette Vörösmarty is. (SZÜCSI JÓZSEF: *Bajza József* családi levelei. ItK 1908. 462.)

Vadász Miklós . . . : Vörösmarty Mihály álneve.

363. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyedrét, I l.

Megjelenés

CZAPÁRY 247.

A levél dátuma kétséget támaszt elfogadhatósága szempontjából. Vörösmarty a levélen jelzett időben nem volt Pesten, hanem még vidéken bujdosott. Éppen azért amúgy is nehezen gondolható el, hogy Stettneről meg nem nevezett helyére kért volna akár bort, akár pedig dohányt. Hogy került tehát ekkor levele élére mégis ez a keltezés?

Két esetre gondolhatunk.

Az első az, hogy Vörösmarty a levelet vidéki bujdosó helyén írta, s kézből, alkalmilag küldte el. Az illető, aki ezt a megbízatást vállalta, Pesten adta fel a levelet postára. Ebben az esetben a levél tartalma megtévesztő fikcióvá válik, amely alá Vörösmarty elrejtőzött, hogy így adjon jelt magáról. Az osztrák–oros viszonyra hivatkozással pedig az esetleges levél-cenzúra ellen akart védekezni. Ez a viszony ekkor már tényleg szétomlani, sőt romlani kezdett, és ez a tény már behatolt a köztudatba is. Amikor Klapka a komáromi várat feladásra felszólító Csorich osztrák tábornoknak olyan ri feltételt szabott ki, amelyeket az nem fogadott el, akkor abban bízott, hogy az osztrákok már mindenre hajlandók, csak hogy megszabaduljanak az oroszok megszégényítő és költséges jelenlététől. (L. SZEREMLEI SAMU: I. m. II. k. 321–331. — SZILÁGYI SÁNDOR: A magyar nemzet története. Bp. 1898. X. k. — MÁRKI SÁNDOR: Az 1848–49-ik évi szabadságharc története. 383–5.)

A másik eset pedig az — s mi ezt tartjuk valószínűnek —, hogy Vörösmarty a levelet már Pesten, bujdosása után írta. De nagy sietségében — mint ez máskor is meg szokott vele történni — elhibázta a dátumot és december helyett novembert írt. Ebben az elgondolásban a levél mindenben reális tartalmat kap. Távolléte alatt otthon tartani szokott, Stettneről kapott bora elfogyott, dohányja sem volt kedvére való.

Egyébként más tekintetben a levél hitelességéhez semmi kétség nem fér. Teljesen rá vall Vörösmarty türelmetlen fogalmazása és izgatott lelkiállapotából magyarázható széthányt és gyors betűvetése.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Kérvék küldj vagy 100 cigárót . . . ha valami jobb féle kanizzai volna . . . : 1844 után felkapott szivarok voltak: Nemzeti, Eszterházy és a Gschwindt-gyárban készített Ipsarszivar. (Jelenkor. 1844. 81.) — Nagykanizsán híres szivargyár volt a Spanier-féle. Spanier Hollandiában képezte ki magát, s itt tanulta meg a szivarkészítést. (NATORP TIVADAR—BÁLVÁNYI GYULA: A dohány és dohányjövődék Magyarországon. Bp. 1896. 43. — L. Vörösmarty feleségéhez 1843. szept. 13. (Hétfőn reggel) írt levelének jegyzetét.)

364. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 148.

Egy hosszabb levélben megírtam . . . (L. az előbbi levelet).

Ha időre be nem mehetnék . . .: Vörösmarty december közepén Pestre ment, s Machio altábornagytól szabad mozgási engedélyt kapott. Mivel s Haynautól meghirdetett jelentkezés határideje már végéhez közeledett, azért Pesten, a Haditörvényszéknél jelentkezett. Ez 1850. január 19-én ártírt a Főügyészséghez, hogy vizsgálja ki Vörösmartynak, mint bácsalmási képviselőnek, az 1848–1849-es törvénytelen országgyűlésen folytatott működését, továbbá állapítsa meg azt is, hogy monarchikus érület szempontjából milyen volt irodalmi működése. A pesti Főügyészség a Haditörvényszékkel közölt válaszában a kormány lapjának: a Közlöny-nek adatai alapján pontosan felsorolta mindazokat az eseteket, amelyekben Vörösmarty a kormány javaslatai mellett szavazott, az országgyűlésnek 1848. évi folyása alatt. Közölte azt is, hogy Vörösmarty nem vett részt azokon a vármegyei gyűléseken, amelyek határozataikkal átlépték a törvényesség határait. Tagja volt ugyan a tudományos társaságnak, a radikális körnek, a Baththyány–Kossuth-pártot is támogatta, s – a főügyési vélemény szerint – ez is oka volt annak, hogy a kormány Vörösmartyt, mint olyan emberét, akire mindig biztosan számíthatott, Bácskában képviselőnek választatta, bár itt nem is ismerték.

A jelentés kitért arra is, hogy Vörösmarty nem vonta ki magát semmiből. Minthogy nem volt szónoki képessége, a téren nem működött. Amit azonban tenni tudott, azt inkább kíváncsiságból, vagy a francia írók utánzásból tette, akik minden ilyen mozgalomban magukat előtérbe tudták tolni. Talán ez lehetett az oka annak is, hogy Vörösmarty a debreceni klubbot látogatta. A jelentés nem foglalkozott Vörösmarty írói működésével.

Kétségtelen, hogy a főügyész jelentése kiméletes volt s ez már önmagában is nagy jóindulatot jelentett Vörösmarty irányában. A haditörvényszék nem is találta súlyosaknak a kivizsgált vádakát, és Vörösmartyt szabadon bocsátotta. Haynau is megkegyelmezett neki. (GERŐ JÓZSEF: Vörösmarty Mihály évi járadéka. ItK 1932. 313–5. — Magyar Hírlap 1850. 221. sz.)

Volt azonban Vörösmarty politikai múltjában egy végzetessé válható pont, amelyre a főügyési jelentés nem tért ki, vagy azért, mert nem tudta, vagy pedig azért, mert Vörösmartyt mindenképpen menteni akaró jóindulatával el akarta hallgatni. Ez pedig Vörösmartynak az a már említett ténykedése volt, amellyel aláírta a Radikális Párt 3 pontból álló trónfosztást célzó programját. A párt-program meg-

szövegezése Csongrád megye népei képviselőjének: Somogyi Antalnak munkája volt, aki azt szerencsésen magával vitte számkivetésébe. (U.: Miért bujdosott Vörösmarty 1849-ben? ItK 1891. 119–20.)

Julcsa . . . : Stettner Györgyné (?)

En neked sok rossz napokat szerzek. A' sors nem akarta, hogy nyugottan töltsük el napjainkat . . . : Vö. Bajzának ugyanekkor, kelet nélkül feleségéhez írt levelét: „Mi bajba és nyomorba döntöttelek szegény ártatlan! Mivel érdemlitted ezt a sorstól és tőlem? (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József családi levelei. ItK 1908. 462.)

Két hely van . . . : Édesanyjánál: Csepen, és Vörösmarty öccsénél, Jánosnál: Ágotán.

365. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI: 350–I.

A levélről hiányzik minden keltezés. Tartalmi vonatkozásából azonban valószínű, hogy Vörösmarty 1849 első napján írhatta.

Stettner . . . : Stettner György (L. Vörösmarty Stettnerhez Börzsöny, 29. Septemb. 1824. írt levelének jegyzetét).

Nagyon későn végződött az ülés . . . : Vörösmarty szavai az 1848. országgyűlés dec. 31-i napjára vonatkoznak, amelyen rendkívül fontos események történtek. Amikor a december 30-i móri vereség után nyilvánvaló lett, hogy a főváros nem tartható, akkor Kossuth indítványára az országgyűlés elhatározta, hogy a kormánnyal együtt Debrecenbe teszi át székhelyét. Ugyanekkor az országgyűlés elfogadta Batthyány Lajos indítványát is, hogy egy békeküldöttség menjen Windschgrätz herceghez. Így történt, hogy a kormány Szilveszter éjjelén Debrecenbe indult, a békeküldöttség pedig — Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Lonovits József, gr Majláth Antal és Majláth György — Bicske felé tartott. Vörösmarty szintén követte a kormányt. (KÁROLYI ÁRPÁD: Németújvári gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök főbenjáró pöre. I. k. Bp. 1932. 3–9.)

Szedd össze a sok haszontalan papirost, jó lesz konyhára . . . : Így juthatott Stettner kezébe sok levél avagy Vörösmarty-kézirat, amelyeket, Vörösmarty óhajával ellentétben, nem semmisített meg, hanem megőrzött.

366. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 145—6. — WALDAPFEL J. 297.

A levélről hiányzik minden keltezés. De tartalma után kétségtelen, hogy 1849 augusztusából vagy szeptemberéből való. Vörösmarty már Aradról elmenekülése után, bujdosása közben írta.

Én egészen Aradig mentem . . .: Kossuth, a minisztérium és a képviselőház még megmaradt tagjai aug. 4-én Aradra érkeztek. A kormány itt rendeletet adott ki, „melyben köztudomására hozza, hogy harcias viszonyok közt a kormány nem kötheti székét állandóan egyes helyekhez s ügyebszik a felől meggyőzni a közönséget, hogy a kormány székének változtatása semmi aggodalomra nem adhat okot. Mostantól fogva Arad lesz a székhelye a kormánynak, e helycserre azonban nem változtat semmit a kormány munkásságán s minden vidékre egyaránt kiterjedő gondoskodásán.” A képviselőház ugyanazon a napon zárt ülést tartott. Ez volt „utolsó összygyűlése”. (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 275—6.) Amikor Schlick csapatai aug. 4-én bevonultak Makóra, a minisztériumok Lugos felé kezdtek elköltözködni. A kormány azonban Aradon maradt. Közben Görgey felső-dunai hadseregét július 12-től augusztus 4-ig tartó nagyszerű meneteléssel lehozta Aradra, hogy a Kossuthtól megszervezett déli sereggel, melynek élére a fővezérré kinevezett Dembinskít állította, egyesüljön. Dembinski azonban nem Aradra ment, hanem Haynau közeledő hadereje elől Temesvár felé vonult. Itt érte el Haynau és Temesvár falai alatt, aug. 9-én, azon a napon, amikor a közben Kossuthtól fővezérré kinevezett Bem átvette a magyar csapatok irányítását, a magyar „fősereget” szétszórta. Haynau egyik hadteste Temesvár felől Aradnak tartott. Paskievics haderejének déli osztaga a Kisjenő—Nagyszalonta—Nagyvárad vonalon állott előretörésre készen. Ilyen körülmények között folyt le az utolsó minisztertanács a bizonytalanság, a válság és a zavar hangulatában, amelyre levelében Vörösmarty is célzott. A tanácskozáson részt vett Görgey is. Központi kérdés az oroszokkal való tárgyalás és „alkuterv” volt. Kossuth ekkor még úgy tudta, hogy Temesvárnál Dembinski győzött. Amikor azonban este értesült a csatavesztésről, augusztus 11-én délelőtt minisztertanácsot hívott össze, s felszólította a minisztereket, hogy Görgeyt az összes nemzeti haderő parancsnokává nevezzék ki, s ruházzák fel teljes hatalommal az oroszokkal való béke megkötésére. „Maga a kormány pedig, melynek e felhatalmazás után hatásköre nem marad, oszoljon fel.” Kossuth ezután lemondott. A diktátorrá kinevezett Görgey pedig, miután Bohus János világosi kastélyában Frolovval, „az orosz táborkar főnökével”, augusztus 12-én aláírta a fegyverletétel feltételeit, augusztus 13-án, 10 óraker tisztkarával elindult Szőlős felé, hogy Rüdiger tábornok előtt letegye a magyar fegyvert. Vörösmarty és társai előtt csak egy út maradt: a bujdosó menekülés. (SZEREMLEI SAMU: I. m. II. 280—303. — SZEKFI GYULA: I. m. 265—8. — Bohusné naplója a világosi fegyverletételről. Budapesti Ujság 1890. 6. sz.)

367. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-rét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 147. — A Ciszterci Rend Székesfehérvári Kath. Főgymnasiumának Értesítője az 1900—901. iskolai évről. 40—41. — FÁBIÁN 230—2. — WALDAPFEL J. 299—300.

Vörösmarty a nov. 19-i levelében hivatkozik erre a levelére. Így tehát ennek a dátumát november elejére kell tennünk.

Leár fordítását . . . jó lesz minél előbb által adni . . .: Vörösmarty talán arra gondolt, hogy kéziratait felesége Deák Ferenchez küldje, Kehidára.

Elfeledtem írni, hogy ide vártalak . . .: Vörösmarty nem beszél arról, hogy feleségével találkozott, oly nyíltan, mint Bajza, aki így írt a hitvesével történt találkozásáról: „F. . . k (= Fegyvernek) nov. 1849. Sorsomat könnyebben tűröm, mióta láttalak és saját ajkaidról hallám, hogy állapotod a lefolyt idők alatt, habár gyászos volt is, nem volt olyan, minőnek miattad aggódó lelkem képzelődése festette.” (SZÜCSI JÓZSEF: Bajza József családi levelei. ItK 1908. 460.)

368. Kézirat

A levél autográf; eredetije az Orsz Lt-ban van.

Megjelenés

GERŐ JÓZSEF: ItK 1932. 313—15. — Ez után közöljük.

Vörösmarty Mihály, miután a Haditörvényszék és Haynau megkegyelmezték neki, vizsgálati fogságából kiszabadult. Ekkor azonban súlyos anyagi helyzetbe került. Az irodalom még nem nyújthatott megélhetési lehetőséget. Az Akadémia szünetelt, innen tehát nem tudta megkapni rendes tagsági tiszteletdíját. Barátaihoz sem fordulhatott, mert nem tudott róluk. Ebben a válságos helyzetében fordult az emigrált Batthyány Kázmérnak zár alá vett uradalma jogügyi igazgatóságához, hogy a számára megállapított évi 400 pengő forint járadékot továbbra is folyósítsa. Az igazgatóság teljesítette Vörösmarty kérését, s utasította a bicskei uradalom zárgondnokát, hogy az évi járadékot, nyugtára, a költőnek folytatólagosan utalványozza ki (L. Vörösmartynak Tóth Lőrinczhez Szentiván, Mart. 12-én, 1852. — Szentiván, Dec. 10-én, 1852. írt leveleit.)

Vitalitium . . .: évjáradék.

369. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 305—6.

Gondolnak az Akadémia által megvizsgálandó munkáját . . . olvasom . . .: Gondol készülő nyelvtanából először csak egy részletet küldött be Toldynak: „A József tanoda számára készülő Nyelvtanból, illetőleg Mondattanból, mutatványul egy rövid fejezetecskét van szerencsém ide mellékelni. Ez a szónyomósításról és a névelő használatáról szól. — Baracska június $\frac{20}{850}$.” (MTA Ki MIL, 4 r. 67.) — Amikor

Gorove nyelvtanával elkészült, Toldynak küldte el, s arra kérte, hogy kézi könyvül szolgáló Nyelvtana tisztességes honorariumot kapjon, tehát többet, mint az ígért 600 p frtot. „Vörösmartyék — írta neki —, ha jól emlékszem, 1500 p frt-nyi honorariumot kaptak azon három füzetért, melyet a normalis iskolák számára készítettek. — Baracska, aug. 29. 850. (Uo.)

Gondol Dániel (1815—1891) — Bécsben az udvari kancelláriában jegyző, majd itthon belügyminiszteri fogalmazó, később pénzügyi titkár. Írt gazdasági cikkeket, de különösen sokat fordított: Twist Olivér. — Az utolsó mohikán. — Romeo és Julia. — A windsori víg nők. — Tell Vilmos. — Magyar nyelvtant írt tanulók részére. I—II. 1845.

Egészségben vagyunk, igen szíves jó emberek között . . .: Különösen id. Pázmány Dénes, a képviselőház elnökének édesatyja vette körül Vörösmartyékat páratlan figyelemmel. Átengedte számukra a szentiváni pusztán levő üres tisztilakot, a vele összefüggő két hold kerttel. Dienes Tibor egy svejci tehénnel ajándékozta meg őket. A falu asszonyai pedig ellátták a Vörösmarty-családot, sertéssel, baromfival. Vörösmartyban feltámad családi hajlama: gazdálkodni kezd. (L. TÓTH LŐRINC: A két Pázmány. Hazánk 1884. I. 163—185.)

Ha Helmeczyt rá bírnád . . ., hogy pénzt adjon . . .: Helmeczy volt ekkor az Akadémia pénztárosa. Mivel Vörösmartyt a politikai hatóságok minden vád alól felmentették, Haynau pedig szabadon bocsátotta, ezért visszakapta jogát ahhoz is, hogy az Akadémiától, amely ekkor állami ellenőrzés alatt álló intézmény volt, tisztelet díját felvehesse.

Vörösmarty akadémiai „Nyugtatványai” — Vörösmarty akadémiai tisztelet díját először 1831. július 31-én vette fel, e nyugtatvány ellenében: Nyugtatvány Száz huszon öt pengő forintról, melyet 1831 Május' elsőjétől Augusztus' elsőjéig számlált évnegyedre 500

forintos évdíjából a 'Magyar Tudós Társaság' pénztárnoki hivatalától minden hiány nélkül felvett Pesten Július 31^{én} 1831
azaz 125 pengő fr

Vörösmarty Mihál
Rendes tag.

A Nyugtatvány szövege állandó volt. Kitételeseül vagy nyomtatott szöveg szolgált, vagy pedig egészen Vörösmarty saját kezeirásával állította ki. Az 1851. évi első negyed-évre szóló Nyugtatvány szövege a következő: Nyugtatvány Ötven pengő forintról, melyet 1851^{ki} Jan. Februar. Martius hónapokra számlált évnegyedi díja fejében 500 forintos évdíjából a 'Magyar Tudós Társaság' pénztárnoki hivatalától minden hiány nélkül felvett Pesten 1851. Ápr. 1^{én}
azaz 50 pengő frt

Vörösmarty Mihál
M. Akad. r. tag.

Utána írva:

A fenn kített évnegyedre hátra levő 75, azaz hetven öt pengő frt hiány nélkül fölvettem.
1851. Május 12^{én}

Vörösmarti Mihál.

Utolsó Nyugtatványát, 125 pengő forintról, az 1855^{ik} harmadik negyedre számlált 500 forintos évdíjából a Magyar Tudós társaság pénztárnoki hivatalához 1855. Szept. 14-étől kiállítva, küldte meg. A Nyugtatványon ekkor már — 1854 óta — 30 kr bélyeg állott (MTA Ltár. Nyugták.)

Az Akadémia ez időszaki helyzetére vonatkozólag I. Vörösmarty-nak Bártfayhoz Szentiván, dec. 27. 1852. írt leveléhez fűzött jegyzeteket.

H—ytől . . . : Helmeczytől (L. az előbbi jegyzetet: Ha Helmeczyt . . . rá bírán . . . , hogy pénzt adjon).

370. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

GYALUI FARKAS: Ujfalvy Sándor még kéziratban levő emlékiratából és levelezéséből. Vörösmarty Mihály ismeretlen levelei. (Pásztortűz 1927. XIII. 1. sz.) — UJFALVY: Emlékiratai. 400. l. — Gyalui F. után közöljük.

Kelemen Benjamin . . . : Vörösmarty Wesselényi útján ismerkedett meg Kelemen Benjáminnal, aki Wesselényi zsisibói uradalmának igazgatója és bizalmas barátja volt. A zsisibói birtokot ő hozta rendbe s fejlesztette ki mintagazdasággá. (KARDOS SAMU: Báró Wesselényi Miklós élete és munkái. I. 86—7.)

JAKAB ELEK: Nagy-Ernyei Kelemen Benő élete. Keresztény Magvető 1887.

CSETRI ELEK: Kelemen Benjamin, a haladó gazda. Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár 1957. 157–178. A Bolyai Tudományegyetem Kiadványai. I. Tanulmányok.)

Újfalvy Sándor...: (L. Újfalvy Vörösmartyhoz Romladék. [Szakatura] 1845. jún. 10. írt levelének jegyzetét.)

Az elhunyt...: Wesselényi Miklós 1850. április 21-én halt meg.

371. Kézirat

A levél autográf; eredetije a Garay-család birtokában van.

Megjelenés

BODNÁR ISTVÁN: Garay János és költő barátai Vörösmarty, Petőfi, Arany. Sorsunk 1944. január. — Különlenyomatban is. Pécs 1944. 8.

Garay János...: (L. Garay Vörösmartyhoz Pest, 1844. okt. 20. írt levelének jegyzetét).

Nálad tanyáztam...: Garay lakása az Uri-utcában, a Horváth-féle házban volt. Vörösmarty is lakott e házban. De mióta Pestről elköltözött, valahányszor a fővárosba ment, Garayéknál szállt meg.

Hogy van egészségéd?...: Garay súlyos reumában és szembajban szenvedett; anyagi gondok is gyötörték. Nehéz helyzetén némileg enyhített br Geringer Károly tartományi főnök jóindulata, amellyel az egyetemi könyvtárhoz tisztte nevezte ki.

Nagy Ignácnak írok...: Nagy Ignác 1849-ben, november 15-én indította meg a Hölgyfutár c. szépirodalmi folyóiratot. Vörösmarty-nak A három mese, igazában *Három vege* c. költeménye nem jelent meg a Hölgyfutárban. Eredetileg a Szépek könyvének szánta. De mivel ez a vállalat nem indult meg, 1851-ben külön kiadásban jelentette meg: *Három vege*. B. E. ifjú grófnőnek ajánlva 1845-ben. Írta Vörösmarty Mihál. Pest 1851.

Vörösmarty azért írt Garaynak, hogy Nagy Ignáccal tárgyaljon verse ügyében, mert Nagy Ignác nagyon kedvelte Garayt s állandóan figyelemmel kísérte egészségét, anyagi helyzetét, működését, s erkölcsileg csakúgy, mint anyagilag támogatta nehéz életét. Garayról írt magasztaló költeményeket közölt Kudelkától Garayhoz (1849. 24), S. A.-tól Garayhoz (1850. 22), Mentovich Ferencről Garay Jánoshoz (1850. 47). Tájékoztatja a közönséget arról, hogy Garay Szent Lászlóról szóló hőskölteményét készíti sajtó alá (1849. 38). Mutatványt közölt Hősrege a magyarok első hét vezéreiről c. Garaynak egy készülő hősi költeménysorozatából (1850. 7). Garay egészségi állapotáról s ennek javulásáról hozott híreket (1849. 38–90). Beszámolt a Garay János segítsége érdekében a Nemzeti Színházban tartott hangverseny

eredményéről (1850. 18), s az esetleges egyéni adakozásról (1850. 46).
A Hölgyfutár éppen ilyen figyelmes volt Vörösmarty irányában is.
Reguly Antal (1818—1858) — Kitűnő finnugor nyelvtudós, etnogra-
fus és utazó.

A barátok piacán . . .: A Szent-Ferenc rendiekről volt elnevezve,
akiknek itt templomuk és rendházuk volt.

A könyvtár épületében . . .: Az egyetemi könyvtárról van szó.

372. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyol-
cadrét, 4 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 135—6. — UJFALVY: Emlékiratai. 394—6.

(L. Vörösmartynek Ujfalvy Sándorhoz Baracska, 1850. dec. 27.
írt válaszát.)

Ujfalvy Sándor . . .: (L. Ujfalvy Vörösmartyhoz Romladék.
[Szakatura] 1845. jún. 10. írt levelének jegyzetét).

a Wess : keresztfiának adományozott lo . . .: (L. Vörösmarty Wesse-
lényihez Pest, Márt. 6-án 1846. írt levelét és jegyzetét).

Erzsikét . . .: Erzsike Vörösmartyék leánya, Ujfalvyék keresz-
tlánya (L. Ujfalvy Sándorné Vörösmartyhoz Romladék. [Szakatura]
1847. júl. 21. írt levelét és jegyzetét).

U. S. . . .: Ujfalvy Sándor.

373. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Negyed-
rét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 114.

A' kívánt akovitát . . .: A latin aqua vitae (= az élet vize) elmagya-
rosított alakja. Jelentése: fűszerezett, festett pálinka.

374. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

GYALUI FARKAS: Pásztortűz. 1927. XIII. 1. sz. — Ujfalvy: Emlék-
iratai. 400. l. — LUKÁCSY—BALASSA (kivonatosan) 446—7. — Gyalui
Farkas után közöljük.

Ujfalvy Sándor . . . : (L. Ujfalvy Vörösmartyhoz Romladék [Szakatura] 1845. jún. 10. írt levelének jegyzetét).

Megjósoltam . . . : (L. Vörösmartynak erre vonatkozólag feleségéhez 1849 aug. — szept. Vadász Miklós álnévvel írt levelét).

Erzsike . . . : (L. Ujfalvy Sándorné Vörösmartyhoz Romladék [Szakatura] 1847. júl. 21. írt levelét és jegyzetét).

Biztatsz, hogy fogadjam el a Wesselényi-féle lovat . . . : (L. Vörösmarty Wesselényihez Pest, Márt. 6-án. 1846. írt levelét és jegyzetét. — Ujfalvy Vörösmartyhoz Kolozsvár, Novbr. 9^{én} 850. írt levelét és jegyzetét).

375. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102. Nyolcadrét, 2 l.; a versek: Negyedré, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 306—7. — KACZIÁNY GÉZA: Dongó. Cleveland, 1914 Július.

376. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

JENEI 351—2.

Erzsike . . . : Vörösmartyék leánya (L. Ujfalvy Sándorné Vörösmartyhoz Romladék [Szakatura] 1847. júl. 21. írt levelének jegyzetét).

377. Kézirat

A levél eredetije — Czapáry László szerint — „Tóth Lőrincz kezében volt”.

Megjelenés

CZAPÁRY 346.

Úgy látszik, Vörösmarty nem bízott a maga nevében a bicskei uradalom jogügyi igazgatóságához írott folyamodványa sikerében, ezért kérte Tóth Lőrinc közbenjáró pártfogását. Így írta hozzá ezt az 1852. dec. 10-i levelét.

Tóth Lőrinc (1814—1903) — Ügyvéd, Deák Ferenc minisztersége alatt az elnöki osztály titkára, 1867-ben az igazságminisztériumban a kodifikáló bizottság elnöke, 1883—9. a Kúria tanácselnöke. Az Aka-

démia utolsó fizetési tagja és a Kisfaludy Társaság első titkára. Írt költeményeket, novellákat, útleírásokat, drámákat (Ekebontó Borbála), életrajzokat, (köztük Zádor Györgyét, Felsőbüki Nagy Pálét), s nagyszámú jogtudományi munkákat. Desseffy Emil elnöklése idején az Akadémia pénztárosa volt. Vörösmartyhoz igen meleg barátság fűzte.

Gárdos János (1813—1893) — Budapesti orvos (Sz. J. III. 1020).

— „Delejes gyógy móddal dolgozott.” (Hölgyfutár 1852. 229.)

Zádor Gyula . . . : Zádor (Stettner) György fia.

Kis beteg leányomat . . . : Erzsikét (L. az előző levelét és jegyzetét).

378. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, I 1.

Megjelenés

CZAPÁRY 346.

A levél keletzése elírás lehet. Vörösmarty e levelet, amint a benne jelzett körülmény igazolja, t. i az orvosság-kérés, amely más, 1852-ben kelt levelében is szerepel, 1852-ben írhatta. Ceruzával, utólag, ez is van ráírva.

Zádor Gyula . . . : Zádor György fia.

Gárdos . . . : Gárdos János (L. az előbbi levél jegyzetét).

Tóth Lőrincz . . . : (L. az előző levél jegyzetét).

Hausmann . . . : Hausmann Ferenc (1811—1875) Orvos, a budapesti egyetemen hasonszenvésznet rk. tanára (Sz. J. IV. 226—27. 1.)

379. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedré, 3 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 349—50.

Bártfay László . . . : (L. Kazinczynak Vörösmartyhoz Január 16^d 1828. írt levelének jegyzetét).

Nődhöz . . . : Bártfay László 1826-ban nősült meg. Özvegy ánygát, Mauksz Josefát, nagybátyjának, Gosztonyi Istvánnak özvegyét vette el. „Josephine nem volt Ninon de l'Enclos vagy Madame du Bocage, amaz egy bájos, de frívól, ez szabályos és hideg irodalmat csinált; ő körülötte a lángész is érezte a határt, melyen soha át nem szabad siklani; az irodalmi harcok pedig, melyek azon korban sűrűen követték egymást, nemtelenekké, részünkről legalább, nem válhattak.”

(TOLDY FERENC: Irodalmi társasköreink emlékezete. Budapesti Szemle 1875. VIII. k. 13. — Vty Akad. Kiad. 2. k. 608—610.)

Id. Pázmány Dénes . . . : Pázmány Dénes (1781—1854) — Komárom megye követe. 1848-ban Fehér megye főispánja s a Honvédelmi bizottmány tagja. Debrecenbe nem ment el. Baracska birtokára vonult vissza (Sz. J. X. 609—10.).

Moskovics . . . : Moscovitz Móric (1802—1880) — Orvos. Hahemann személyes ismerője és rendszerének itthon meghonosítója. Az Andrássy-, Kazinczy-, Kossuth-, Lónyai- és Majláth-családok orvosa (Sz. J. IX. 336—7. — *Py* . . . : Pázmány Dénes.

380. Kézirat

A levél eredetije a Garay-család birtokában van.

Megjelenés

BODNÁR ISTVÁN: 8—10. Facsimilében is. Garay János és költő barátai Vörösmarty, Petőfi, Arany. Sorsunk 1944 január. — Különlenyomatban is. Pécs 1944.

Garay János . . . : (L. Garay Vörösmartyhoz Pest, 1844. okt. 20. irt levelének jegyzetét).

381. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 350—1.

Bártfay László . . . : (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d 1828. irt levelének jegyzetét).

Py . . . : Id. Pázmány Dénes (L. Vörösmarty Bártfayhoz Szentiván, Nov. 16^{án} 1852. irt levelének jegyzetét).

382. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 351. — KACZIÁNY: Dongó. Cleveland, 1914. Július. Csak a levél tartalmát közli.

1. — Őrszó. A levél oldal végén Vörösmarty *kivévé*-t irt, a következő oldal elején: *kivévé*.

A beteg . . .: Id. Pázmány Dénes (L. Vörösmarty Bártfayhoz Szentiván, Nov. 16án 1852. irt levelét).

Szontághnál . . .: *Szontágh Gusztáv* (1793–1858) — Vigjátékíró (Bábelüinkből egy jelenet. — Beszállásolás (Eszttétikus). A szépnék philosophiája. 1842.) Philosophus, egy magyar philosophiai rendszernek: az egyezményes philosophiának megalkotója (Propylaeumok a Magyar Philosophiához. Pest 1839. — Propylaeumok a Társasági Philosophiához. Pest 1843. — A Magyar Egyezményes Philosophia ügye, rendszere és eredményei. Pest 1853). — Emellett kítűnő gazda is: A szenvedelmes Dinnyész, Miskolc 1843. — Pest 1854. — Utmutatás az okszerű Dohánytermesztésre. Buda 1846.

383. Kézirat

A levél eredetije Czapáry szerint: „Tóth Lőrincz kezében van.”

Megjelenés

CZAPÁRY 347.

Tóth Lőrinc . . . (L. Vörösmarty Tóth Lőrincz Szentiván, Márt. 12-én, 1852. irt levelének jegyzetét).

A kobzók . . .: Batthyány Kázmérnak, mint forradalmi miniszternek, birtokait elkobozták.

Mezei naptár . . .: Mezei naptár. Gazdasági kalendárium. Pest 1840–52. Az utolsó évében Fényes Elek szerkesztette.

384. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSZK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

Magyar Szalon. 1900. 34. k. 254–5. — CZAPÁRY 351–2. — KACZIÁNY: Dongó. Cleveland, 1914. Július.

Bártfay László . . .: (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d 1828. irt levelének jegyzetét).

Az Akadémia az első intézményünk, amely a szabadságharc után talpra állott. Andrassy György gróf, aki Széchenyi István gróf helyett lett a másodelnök, 1850. június 10-én „megnyitotta az Akadémia „öszves kisüléseit”, amelyek munkája 1848. július 2-án szakadt meg. Az Akadémia azonban csak megbénítva tudott működni. Ügyeinek intézésére egy „vizsgáló bizottságot” alakított, amelynek elnöke Andrassy György s tagjai Toldy, a titkár, Helmezy, a pénztáros, Bene, Dessewffy Emil, Döbrentei, Fáy, Prónay, Szilasy és Tassner voltak. Legfőbb törekvése az volt, hogy megvédje az Akadémia önállóságát. Ez azonban nem sikerült. „Az országfejedelmi biztos”

1854-ben az Akadémiát is, csakúgy, mint minden más egyesületet, főfelügyelet alá helyezte. Teleki József halála után (1855) Dessewffy Emil lett az Akadémia elnöke, Fötvös József pedig másodelnöke. Az ő idejükre esett az Akadémia belső életét érintő legnagyobb változás: az új alapszabályok elkészítése, amelyet a helytartótanács 1860. március 13-án erősített meg.

Ugyancsak ezen időszak alatt az Akadémia vezetőségében más változás is történt. Helmeczy Mihály, aki 1830-tól volt az Akadémia pénztárosa, 1852-ben meghalt. Helyébe Bártfay László került, aki Vörösmartynak régi, jó barátja volt.

385. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

RIEDL, FRIGYES. Uj Magyar Szemle 1900. febr. — CZAPÁRY 115.

A levélről hiányzik minden alakítás: cím, megszólítás és keltezés. Vörösmarty széthányt írásmodora arra enged következtetni, hogy izgatott lelkiállapotban írta. Ennek oka felesége betegsége lehetett. Valószínű, hogy gyermekei is ezért írtak rá levelére. Az alább közölt Deák-levél is Vörösmartyné betegségére utal. A levelek tartalmi összefüggéséből gondolható, hogy Vörösmarty levelét 1852 elején írhatta Csepén, édesanyjánál gyógyulást kereső feleségének.

Deák Ferenc levele Vörösmarty Mihálynéhoz.

Kehida febr. 15^{én} 1852.

Bélyeg KK Poststempel 6 Kreuzer
[Postabélyegző: Szalabér 2^{1/2}]

Kedves Lórim!

Miska roszt levelező, ez meg rögzött nyavalája. Pedig súlyos nyavala ez. — Hidd el, én tudom, mert magam is sok évek óta szenvedek benne. Meg kísértették az én gyógyításomat szegény boldogult Vessele nyi, 's Bezerédi Pista, de sükertelen volt fáradozásuk. Nyavalam mellett azonban van annyi igazság érzet bennem, hogy a' mi hibában magam sínlődöm, azt másnak nem vetem szemére, és így Miskának sem, és kivált most nem, midőn oly kedves helyettést állított maga' helyett.

Szívemből örültem levelednek, örültem annyival inkább, mert Zádor barátunk hoszas betegeskedéséről tudósított, leveledből pedig értem gyógyulásodat.

Én folyvást betegeskedem, 's jobbára itthon ülök; de a' nyáron minden esetre el rándulok hozzátok. Sokat, igen sokat szeretnék véletek fecsegni.

Isten veled! Miskát igen szívesen ölelem, gyermekeidet 's Téged ezerszer csókollak

hű barátod

Deák.

[Cím borítékon:]

Madame

Madame Eléonore de Vörösmarty

née de Csajághy

Martonvásár.

386. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 148.

387. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 149.

Feri . . . : Deák Ferenc.

388. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l. Eszerint közöljük.

Megjelenés

Budapesti Hírlap 1911. febr. 15. A levelet, a Budapesti Hírlap szerint, Csajághy Béla Alsódabasról küldte be a lapnak, amely eszerint közölte. Csajághy Béla unokája volt Csajághy Károlynak, akinek Vörösmarty e levelet írta. Valószínű, hogy a Budapesti Hírlapnak beküldött levél másolat lehetett, mert az OSzK Ki-ban levő eredeti s a lapban közölt szöveg között némi eltérés van: im h. én, értte h. itten. — JENEI 352.

Csajághy Károly . . . : Vörösmarty sógora, Laura öccse, tatai járásbíró. (L. Jenei. Fehérvár 352).

389. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 11.

Megjelenés

JENEI 353.

Csajághy Károly . . . : Vörösmarty sógora (L. az előbbi levél jegyzetét).

Thaly Károly . . . : Stettner György sógora (L. Stettner Vörösmartyhoz Pest, Május' 3d. 1830. írt levelét).

390. Kézirat

A levél eredetije Tóth Lőrinc hagyatékában volt. Jelenlegi lelőhelye ismeretlen.

Megjelenés

CZAPÁRY 347–8.

Tóth Lőrinc . . . : (L. Vörösmarty Tóth Lőrinchez Szentiván, Mart. 12-én, 1852. írt levelének jegyzetét).

Julcsa . . . : Bajza Józsefne.

Ifjúság Lapja . . . : Szerkesztette Gönczi Pál. Kiadta Müller Emil. Pest 1853–54. Hetenként egyszer, szerdán jelent meg. A Hölgyfutár így jelentette megindulását: „Gönczi Pál Ifjúság Lapja cím alatt egy nevelési folyóiratot indítand meg. Rég óhajtott újdonság. (1853. 201. szept. 24.)” Munkatársai közt voltak Lévay József, Gyulai Pál, Tompa Mihály. Résztvéltenség miatt – 120 előfizetője volt – 1854. június 28-án, a 26. számmal megszűnt.

Gönczy Pál (1817–1892) — Kiváló pedagógus. Török Pállal együtt megalapította a budapesti református gimnáziumot. Vallás- és közoktatásügyi államtitkár, és a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. (Sz. J. III. 1340–66.)

Székács . . . : Székács József (L. Vörösmarty Toldyhoz Pest, 1842 febr.–jún. írt levelének jegyzetét).

Hogy van Teleky? . . . : Vörösmarty talán Teleky Lászlóra gondolt, aki a magyar emigráció feje volt Franciaországban. Ez idő tájt a politikai élet reménytelensége miatt súlyos lelki megpróbáltatásokon ment át, közel állott a kétségbeeséshez s nem érezte magát hivatva arra, hogy a magyar emigráció élén álljon. Ezért vissza akart vonulni a politikai élettől. (LENGYEL TAMÁS: Gróf Teleki László. Év nélkül. 108–112.) — Lehet azonban — s ez a valószínűbb —, hogy Teleki

Józsefre vonatkoznak szavai, aki az Akadémiának első, és 24 éven át működő elnöke volt, s ekkor egészen visszavonulva tanulmányainak élt, de már súlyos beteg volt. (TOLDY FERENC: Irodalmi Arcképei. 203.) A Telekiekről l. még a 284. sz. levél jegyzetét.)

391. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-van: Lt. Nyolcadrét, 3 l.
— Az eredetiről van egy idegen írással készült másolat, ezzel a hozzáadással a végén: E levelet Tóth Lőrincnek írta. Lelőhelye: MTA Ki: Vty Lev.

Megjelenés

ÖM 1883–84. I. 370–371. Gyulai azonban a levelet nem közli teljesen, az utolsó bekezdést elhagyja. Ezért gondolhatta Czapáry, aki a levelet Gyulai után közölte: 348., hogy a levél „Töredék”. A levelet először adta ki teljesen: Jenei 353–4.

Heckenaszt . . . : (L. Vörösmarty Egyedhez Börzsöny, 26. Mart. 1822. írt levelének jegyzetét). Vörösmarty munkáiról, kelendőségükről l. Vty Akad. Kiad. I. 336–338.

392. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Negyedré, 2 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 349. — KACZIÁNY: Dongó. Cleveland, 1914. Július.

A levélről hiányzik a Vörösmarty kezeirásával jelzett keltezés. Késői, idegen kéz írta rá a kikövetkeztetett dátumot, amely valószínű is. E mellett szólnak: Vörösmarty levelében kéri Bártfayt, hogy Tóth Lőrinc révén biztassa kiadóit emberséges szerződés megkötésére. A szerződést megkapta, s erről 1854. aug. 4-én értesítette Tóth Lőrincet. Bártfayhoz szóló levelét tehát előbb, júliusban írhatta.

Bártfay László . . . : (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 16-d. 1828. írt levelének jegyzetét).

Hausmann . . . : Hausmann Ferenc (L. Vörösmarty Bártfayhoz Szentiván, Nov. 16-án 1852. írt levelének jegyzetét).

Gárdos . . . : Gárdos János (L. Vörösmartynak Tóth Lőrinchez Szentiván, Mart. 12-én, 1852. írt levelének jegyzetét).

Bélánk . . . : Vörösmartyék fia

Halász Géza (1816–1888) — Orvos. Különösen a járványos betegségek (kolera) leküzdésében voltak nagy érdemei. 1881–4. Ráckeve országgyűlési képviselője. Az Akadémia levelező tagja is volt. (Sz. J. IV. 317–20.)

Tóth Lőrincz . . . : (L. Vörösmarty Tóth Lőrinchez Szentiván, Márt. 12-én, 1852. irt levelének jegyzetét).

Biztassa azokat a' köszívű urakat . . . Én Learral már annyira készen vagyok . . . Vörösmarty már 1840-ben lefordította a Julius Caesar-t, s ezzel a fordításával mintát adott arra, „hogyan kell Shakespeare-t magyarra fordítani shakespeare-i magyarsággal”. Ennek a hatása alatt vethette fel Egressy Gábor az Életképek-ben azt a gondolatot, hogy Petőfi, Vörösmarty és Arany „nemzeti költségen honosítsák meg” magyar földön Shakespeare-t (Indítvány A' Szellemhonosítás Ügyében. 1848. 8.), aki felé a 30-as években amúgy is erősebben kezdett fordulni a magyar írók figyelme. Döbrentei 1830-ban lefordítja — Széchenyinek ajánlva — a Macbethet, amely éppen olyan költőietlen, mint gyenge kísérlet volt. Shakespeare összes munkáit akarta magyarra átültetni Lemouton Emilia. Tervéből azonban nem sokat tudott megvalósítani. Fordításainak kiadása már az ötödik füzetnél megakadt, bár 13 dráma lefordítva készen állott fiókjában. Ebből is aztán később 5—6 elkallódott. (Fordításáról igen elismerő ismertetést irt Vas Andor. Életképek 1845. I. 21., 22., 23. sz. — CZEKE MARIANNE: Lemouton Emilia. Magyar Shakespeare-Tár. IV. k. Bp. 1911. 273—4., 289.) Vajda Péter 1839-ben adta ki Hamlet-fordítását. Előadás-alkalmával irt színi kritikájában hangzott el Vörösmarty híres mondanása: „Shakespeare jó fordítása a leggazdagabb szépliteraturának is felér legalább felével.” (Athenaeum 1841. jan. 16. — Gy. P. VII. 224.) A kísérletek ilyen rendszertelen tünetei között időszerű volt Egressy tervezete, melynek gyakorlati megvalósulását ő úgy gondolta el, hogy az új „dunaparti” színház felépítésére összehozott 400.000 forint kamatának egy része (1200 forint) fordíttassék a S.-fordítás kiadására. (Életképek 1848. 8.) A közbejött szabadságharc azonban megghiúsította a kiviteli lehetőségét. Csak Petőfi Coriolanus-fordítása jelent meg 1848-ban. Halála után egy ideig gazdátlan maradt a vállalkozás gondolata.

Vörösmarty, aki már 1850 körül elhagyta Baracskát, mert lakása nem volt megfelelő, s amúgy is unalmasnak találta, Kápolnásnyéken, ahová átköltözött, 1853-ban elkészült Lear király lefordításával. A magához térni kezdő irodalmi közvélemény úgy tudta, hogy ezen kívül még 5 S.-dráma lefordításával foglalkozik. (L. Gyulai Pál levelét Arany Jánoshoz. Pest, november 13. 1853. — Arany János levelezése Iró-Barátaival. Bp. 1889. II. 36.) Azonban ezt is alig győzte. Samuel Johnson, George Steevens és Isaac Reed kiadása: *The Dramatic Works of Shakespeare printed from the text.* 1824. után készült fordítása, amelyhez felhasználta Schlegel német szövegét is (KISS ERNŐ: Shakespeare és Vörösmarty. Magyar Shakespeare-Tár. IV. k. Bp. 1911. 43—50.), talán nem is annyira elsietett s ezért pontatlan, mint inkább fáradt munka. Az Akadémia kézírattára őrzi a Vörösmarty-fordítás kéziratát s az ezután idegen kézzel készült másolatot. Vörösmarty kézírata sűrű áthúzásaival, folytonos törléseivel, szöveget felbontó betétjeivel, nyugtalan javításaival, elégedetlen ráírásaival,

betűinek bomlott, olvashatatlan kuszáltságával, össze-visszahányt zavaraival döbbenetes harcát mutatja kifáradt szellemi képességeinek azért, hogy korábbi alkotó erőt ismét visszanyerje. A láng már csak fel-fellobban, de nincsen egyenletes és tartós fénye!...

Érezte ezt maga Vörösmarty is. Ezért úgy tervezte, hogy majd a sajtó alá rendezéskor végzi el fordításán az utolsó simitást. A vállalat új kiadói a Nemzeti Könyvtár részére így is örömmel fogadták kéziratának másolatát, amely — javításaival — éppen úgy mutatta szenvedését és vívódását, mint első kézírata, s 300 forint tiszteletdíjat ajánlottak fel neki. Ennek megadásával azonban késlekedtek...

Az átnézés munkáját Vörösmarty már nem tudta elvégezni. Bevált Gyulai Pál sejtelve, amelynek Aranyhoz éppen a S.-fordítás ügyében 1855. augusztus 11-én írt levelében adott kifejezést: „Vörösmarty többé nem fordít, nem fordíthat. Szegény öreg egész oda van, alig él még egy évet.” Amikor Tomori Anasztáz bőkezűségéből a Kisfaludy Társaság kiadásába kerül a S.-fordítások ügye, s Arany veszi át a vállalat irányítását, Tomori felkéri Aranyt, hogy ő nézze át az eddigi munkákat. Arany készséggel fogadta a megbízatást: „Coriolán és Caesar nem pusztkán kegyeletből is felvehetők. Coriolán sok erővel, Caesar gyönyörű nyelven és jambusokkal van fordítva, aminőt csak Vörösmarty tudott írni. Lehetnek hibái, rosszul értett helyei, miket egy tollvonás helyreigazíthat. Nem bánom, ha össze nézem is őket az eredetivel, mihelyt könyvem lesz, de most az nincs. Leart nem olvastam, de a szerint a mit róla hallok, ez már gyenge fordítás. Alkalmasint egészen új fordítást szükségel.” (Uo. 131.) Erre azonban nem volt szükség. Arany „bársonyos kezekkel” dolgozta, javíttatta át a Vörösmarty-szöveget. Így az áll most is az 1888-ban kiadott sorozatban.

Vahotnének néhány előfizetőt szerveztünk...: Vachott Sándorné, sz. Csapó Mária (1832—96.) férje betegsége alatt írói munkásságával tartotta fenn családját. Itt jelzett regénye: Derű és ború. Kiadta Tóth Lőrincz és Vahot Imre. Két kötet. (Nyolcadrétben 549 lap. Pest 1854. Müller Gyula bizományos. Ára 2 pfrt. Ismertetését l. Divatcsarnok 1854. 33. sz.)

Vörösmarty levelén a szellemi koncentráció meglazulásának jelei kezdenek mutatkozni. Eddig jellegzetes írásából eltűnik a fegyelem ereje és nyugalma. Szavai lazán, idegesen s türelmetlenül odavetett betűkre lazulnak szét, amelyek ziláltan dülöngenek egymás után. A szétesett betűkön és szavakon feltűnő sok a javítás, a törlés, az áthúzás. Gondolat és írás nem szolgálják egymást, idegenei egymásnak. Lehet, hogy mindez csak átmeneti lelkiállapot tükröződése.

393. Kézirat

A levél eredetije Kenessey Kálmán feleségének, Sziklay Franciskának leszármazottainál van.

Megjelenés

J. F. Élet és Irodalom 1958. II. évf. 10. sz. Faksimilében is. — A levelet eszerint közöljük.

A levélről hiányzik minden keltezés. Vörösmarty 1854 őszén — a hordókra utalás szüretre emlékeztet! — írhatta Kápolnásnyéken. Amikor itt letelepedett, sokat érintkezett a következő családokkal: Balassa, Földváry, Halász, Jablonczay, Kenessey, Mérey, Sárközy, akik ott földbirtokosok voltak, és Vörösmartyt óvatosan, tapintatosan sokszor kíségtették gazdasági dolgokkal vagy mással. Vörösmarty azonban igen érzékeny volt, s az ő tudta vagy kérése nélkül hozzá juttatott segítséget nem egyszer visszautasította: „Ennyire mégsem jutottam!” (Helybeli adatgyűjtésem.)

Kápolnásnyék lakosságát ezen időben 4–5 középbirtokos nemesi család s ezek volt jobbágyai alkották. Vörösmarty lakóháza a Balassa-család 8–10 holdas belsőségei közé volt beékelve 2–3 holdas kerttel. Maga az egész Kápolnásnyék teljesen nélkülözte a falu jellegét. (L. BALASSA SÁNDOR: Szájhagyomány Vörösmarty Mihály életének egy részéről. Napkelet 1926. 96. 1.)

394. Kézirat

A levél eredetijéről Czapáry nem szól. Valószínű, hogy a család birtokában van.

Megjelenés

CZAPÁRY 352.

Czapáry László, ki e levelet először közölte, a következő jegyzettel kísérte: „Tót István — Székesfehérvár mostani — 1900! — főjegyzőjének, Tót Istvánnak atyja — Bicskén uradalmi számvevő, a függetlenségi harcz idején pedig nemzetőr kapitány volt. Vörösmarty nyéki tartózkodása idején többször meglátogatta őt, a szíves házigazda kedves vendégével gyakran kirándult a bicskei szőlőbe. Egy ilyen kirándulás alkalmával kedves verset írt Vörösmarty a szőlőhajlék falára, mit a tulajdonos féltett büszkeséggel őriztetett; az új tulajdonos azonban az írást már bemeszeltette.” (I. m. 352.)

395. Kézirat

A levél autográf; egy eredeti fogalmazványban s egy másolatban van meg az OSzK Ki-ban: Lt. Nyolcadrét, 2 l. — Az eredeti fogalmazvány után közöljük.

A másolat elején a következő rájegyzés olvasható: *Másolata Vörösmarty Mihál 1855 Augusztus 24-én írt, és apámhoz küldött levelének. Leírtam Pest April. 21 én 1865. Csajághy Béla. (= Csajághy Károlynak, Vörösmarty sógorának fia.)*

Megjelenés

KACZIÁNY: Dongó. Cleveland. 1914. Július. (Csak kivonatossan közli). — Jenei 354—5.

Töletek elváltán . . .: Vörösmarty 1855. június 14-én fiával Bélával, sógorával, Csajághy Károllyal, Kovács Pállal és Vass Gerebennel Tatán voltak, s Jankó uradalmi prefektusnál voltak megszállva. Éjjel az ifjúság zenével tisztelte meg Vörösmartyt, aki köszönő szavaiban kijelentette, hogyha most tervezett budai császárfürdői kúráját befejezte, visszatér Tatára, és hosszabb ideig fog ott tartózkodni . . . Tatától pár órányira fekszik Csep, Vörösmarty feleségének szülőföldje. Ekkor is otthon volt nővérével, a testben és lélekben összetört Bajza József feleségével együtt. (Pesti Napló. 1855. 136—1879. jún. 16. sz.) Vörösmarty körül kezd elváltozni a magyar világ. Pályatársai elhalnak, és új erők lesznek a magyar szellemi lét irányítói. 1854. szeptember 21-én Nyiregyházán meghalt Schédelné . . . Október 4-én Mainzban elhunyt Bartay Endre . . . 1854. október 30-án megjelent Arany János Toldi estéje. És a Divatcsarnok, mint a magyar közélet legnagyobb eseményét jelentette be olvasóinak, hogy Deák Ferenc, miután Széchenyi István elgondolása szerint eladta kehidai birtokát, 1854 novemberében Pestre költözött, és az Angolkirálynő szállóban vett állandó lakást. (1854. nov. 20.)

Júl. 18^{án} *Füredre indultam . . . öt hetet töltöttem ott . . .* Vörösmarty 1855. évi utolsó balatonfüredi tartózkodásáról szóló megemlékezések I. LUKÁCSY—BALASSA. 467—472. — EÖTVÖS KÁROLY: Utazás a Balaton körül.

Ezek több apró történetet modanak el a Füreden egészségi állapotát helyreállítani akaró Vörösmartyról. Eötvös Károly szerint barátai kedves népdalait játszották neki a híres Patikárius cigányprimással. Vas Gereben szerint Szinyei Valéria, aki lelkesedett Vörösmarty költészetéért, a leányával együtt szeretett volna megismerkedni a nagy költővel, s amikor bemutatták neki, leánya kezét csókolt Vörösmartynek. Az Akadémia kéziratára Szinyey Merse Félixnek egy nyilatkozatát őrizi, mely szerint anyja, Szinyei Merse Félixné, született Jekelfalussy Valéria: „az ötvenes években, súlyosan beteg leányának gyógyítása végett — Balassa tanár javallatára — Balatonfüredre utazott, s az ott súlyos betegségében gyógyulást kereső Vörösmarty Mihályt arra kérte, hogy áldja meg leánykáját „Ninónkát”, mert hiszi, hogy a nagy költő áldása, biztosítandja leányának gyógyulását.”

„Ez annyira meghatotta Vörösmarty Mihályt, hogy azután sokszor találkoztak s a szabadságharc elvesztésének sötét évei nemzeti eseményeit is megtárgyalták, és ezek során Vörösmarty Mihály *saját kezűleg* irónnal keresztül húzta” a Szózatnak egy nemzet haláláról és temetéséről szóló két versszakát „azon kijelentéssel „ha csak sejtettem volna, hogy ily idők szakadhatnak reánk, meg sem írtam volna ezen versszakokat”. (Szinyei Merse Félix nyilatkozata be van ragasztva a MM 1845—48. II. kötetének abba a példányába, melyet

a MTA Kézirattára őriz 540.083. sz. alatt. Közölve szó szerint jelen kiadásunknak a *Szózat*hoz fűzött jegyzetében: Vty Akad. Kiad. 2. k. 624—625. l.)

Jellemző esetek mind Vörösmarty akkori lelkiállapotára, mind a személyét környező tiszteletre nézve.

396. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 1 l.

Megjelenés

CZAPÁRY 352. — Magyar Szalon 1900. 34. k. 256.

Bárfay László . . . (L. Kazinczy Vörösmartyhoz Január 18-d. 1828. irt levelének jegyzetét).

A FÜGGELÉK JEGYZETEI

I. Kézirat

A Körlevél eredetije a MTA Ki-ban van: 92—1855. sz. a.

Megjelenés

A Körlevelet kiadta GERGELY PÁL: Vörösmarty Mihály ismeretlen kézíratai. MTA I. OK IX. k. 1—2. sz. 193. — Különlenyomatban is. Bp. 1956.

A belvárosi főplébánia halotti anyakönyvi adatai Vörösmarty Mihály haláláról: 1855. 516. sz. 67. l. — A halál napja: 19. Nov. — A halott neve: Sp. D. Michael Vörösmarty. — Advocatus, soc. hung. erudit. membrum. — Születési helye: Nyék. Cott. Albaregalensis. — A halálozás helye: Pest, Platea Vaciensi. — Kor: 55 annor. — A halál oka: Paralyt. cerebet. — Jegyzet: Fuit provisus Sacramentis moribundoram. — A temetés napja: 21. Nov. A temetést végezte: Parochus. (Szántóffy Antal).

Vörösmarty emléke. A síremlék rajzával s az ünnepeltnek aczélmetszetű arczképével. Írta Székely József. Hazánk 1858. 526—8.

Vörösmartyról készült arcképek, festmények összeállítását l. FEJŐS IMRE: Vörösmarty Arca. Bp. 1956. Irodalomtörténeti Füzetek. 8. sz.

II. Kézirat

A levél eredetije ismeretlen.

Megjelenés

DEÁK SÁNDOR: Pásztortűz 1925. 18. — LUKÁCSY—BALASSA 288—9. — Deák S. után közöljük.

Bohus János 1823-ban vette nőül Szógyény Antoniát. Mindketten áldásos tevékenységet fejtettek ki; Bohus János a politikában, felesége pedig a társadalmi és irodalmi mozgalmakban. Bohus Jánosné alapította 1840-ben az aradi nőegyletet s az első kisdédóvót. Amikor

1844. február 14–15–16. a Maros elöntötte Aradot, s február 26-ról 27-re virradó éjjel Gyórok, Arad megyei mezővárost elpusztította a tűzvész, Bohusné adta a gondolatot Császár Ferencnek, hogy segélyalbumot adjon ki. „Egy lelkes honleány felszólítására . . . járulna az irodalom is enyhítéséhez azon csapásnak, mely az aradmegyei lakosok több ezreit a februári vízáradás s tűzvész által érte, . . . eltökélém magamban szépirodalmi munkák gyűjteményét bocsátani közre, ha honom lelkesb, jelesb íróji e vállalat létesítésében segédkezet nyújtanak” — írta felszólító Jelentésében Császár. Az írók majdnem valamennyien a gondolat mellé állottak és írásaikkal támogatták Császár tervét: Czuczor, Döbrentei, Eötvös, Frankenburg, Gaal, Garay, Jósika, Kis Károly, Kisfaludy Sándor, Kunos, Lauka, Márk, Nagy I., Ney, Péczely, Petőfy, Sárossy, Sujánszky, Szelestey, Szemere, Szenvey, Szontagh, Tompa, Tóth L., Vahot S., Vidor E., Vörösmarty. (Jelenkor 1844. 29. ápr. 11.) Amikor Az Aradi Vészlapok megjelentek, szokatlanul nagy szám: 736 példány kelt el belőle. Bohus Jánosét, akit Barabás Miklós megfestett, csak így emlegették: „Arad s Magyarhon egyik fénycsillaga-meleglelkű Bohusné” Meghalt 1890-ben (MÁRKI SÁNDOR: Arad szabad királyi város története. II. Arad 1895. 546., 547., 666.)

III. Kézirat

A levél-fogalmazvány autograf; eredetije a RTA Tört. Lt.-ban van.

Megjelenés

GYALUI FARKAS: Pásztortűz. 1827. I. — UJFALVY: Emlékiratai Sajtó alá rendezte és kiegészítésekkel közreadta Dr. Gyalui Farkas. Kolozsvár 1941. 401–3.

Ujfalvy Sándor . . . (L. Ujfalvy Vörösmartyhoz Romladék [Szakatura] 1845. jún. 10. írt levelének jegyzetét).

IV. Kézirat

A levél eredeti fogalmazványa ismeretlen.

Megjelenés

REXA DEZSŐ: Deák Ferenc levele a Vörösmarty-árvák érdekében. (ItK 1901. 200–2.) Mi Rexa Dezső után közöljük e levelet, amelyet Deák gróf Károlyi Alajoshoz írt, aki ekkor Ausztria angol nagykövete volt. — L. Kristóf György Deák Ferenc két levele gróf Mikó Imréhez a Vörösmarty-árvák segélyezése érdekében. (ItK 1932. 184–6.) — Erdélybe Deák a Vörösmarty-árvák érdekében csak három helyre

küldött levelet: Kemény Zsigmondnak, gr. Mikó Imrének és Ujfalvy Sándornak. (UJFALVY: Emlékiratai. 404–5.)

A levél idegen kéz írása. Igazában nem is levél, hanem felszólítás. Mivel a kormány nem engedte meg a sajtó útján történő gyűjtést, Deák ezt a módot választotta. Azonban minden ilyen felszólítást maga irt alá. Az egész országba szétküldött levelek szövege azonos volt. Csak a befejezésben: a pénzbeküldés módozatait illetőleg vagy a helyi viszonyokra történt utalás tekintetében volt a fogalmazásban eltérés. „Ma publikálták nekünk — írta Toldy Kazinczy Gábornak — szerkesztőknek, a politíán, hogy magányosan szabad gyűjteni Vty családjá számára! de sem szólni erről a lapokban, sem felszólítani nem, sem íveket bocsátani ki, sem a küldött pénzeket hirdetni — még Kiliánnak sem hirdetni többé, hogy a munkák árának 1/3-a az árváké.” (MTA Ki. MIL, 4 r. 126. — VÉRTES ISTVÁN: Deák Ferenc és az újságírás. Sajtó 1938. 1–2. sz.)

Az adományokat két helyre lehetett küldeni: Vagy Deák Ferenc címére: Angol királyné szálló. 72. szám. Vagy pedig Tóth Lőrínchez: Uri-utca. Trattner-ház. 1. emelet. Az adományok rendkívül gyorsan és bőkezűen gyűltek. Toldy 1856. március 16-án örömmel értesítette Kazinczy Gábornak: „A Vörösmarty-család gyűjteménye 75.000 f. Ma voltam Deáknál, s tőle tudom. Ő kerek sommát reményl. (Száz ezret.)” (MTA uo. — A Vörösmarty-árvák részére Deák által kezdeményezett segélyezésre felszólítottak névsorát l. az OSzK Ki-ban: Lt. Fol. Hung. 967.)

V. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

GYALUI FARKAS: Pásztortűz 1927. 1. — Ez után közöljük.

VI. Kézirat

A levél autográf; eredetije a RTA Tört. Lt-ban van.

Megjelenés

UJFALVY: Emlékiratai. 407–10. — Ez után közöljük.

VII. Kézirat

A levél eredetije a MTA Ki-ban van: MIL, 4 r. 102.

Megjelenés

CZAPÁRY 309.

Legnagyobb bizalma Sauer tanár úrban van . . . : Sauer Ignác (1801—1863) — Veszprémi születésű orvos, a bécsi Inquisiten-Spital és Kriminal-Gefangenhauseknek 14 éven át főorvosa, majd 1843 óta a budapesti egyetemen a különös kór- és gyógytan tanára. (GYÖRY TIBOR: I. m. II. 419—20., 552—3.) Ő volt az első, aki az egyetemen magyarul tartotta beiktató beszédét. 1848-ban Orvosi Akadémia felállítását tervezte. (Sz. J. XII. 273—6. — L. SZŐLLŐSY LÁSZLÓ: Dr. Sauer emlékezete. Fővárosi Lapok 1870. 265.)

VIII. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: MIL 4 r. 102. Nyolcadrét, 1 l.

IX. Kézirat

A levél eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Ívrét, 7 l. Szakadozott, de teljes.

Megjelenés

BRISITS FRIGYES: ItK 1931. 55—61. — BALASSA (kivonatossan) 18—20.

Egy Zistercita Direktora és tanára, jelesen az ő tanára . . . : A ciszterci Rend 1813-ban vette át a székesfehérvári gimnáziumot, melyet előtte a pálosok, ezek előtt pedig a jezsuiták vezettek. Az első ciszterci rendi igazgató Villax Ferdinand (1813—17), a későbbi zirci apát, a Magyar Tudományos Akadémia anyagi támogatója volt, aki több íróval, mint Egyed Antal, Horvát Endre, de különösen Virág Benedek, állott meleg kapcsolatban, 1813—17. *Reguly Antalt*, aki unokaöccse volt, utazásában anyagilag pártfogolta. Vörösmarty tanára Szabó Krizosztom volt, aki később 1817—20. és 1824—34. igazgatója is lett az intézetnek. Vörösmartyt igen szerette s Vörösmarty is ragaszkodott hozzá. Amikor Szabó Krizosztom Székesfehérvárott cenzor lett Vörösmarty — iránta érzett bizalmával hozzá fordult — s ezért jelentette meg itt több munkáját, sőt még barátaiét is. A gimnázium tanári karának tagjai Vörösmarty idejében a következők voltak: Boros Ferenc, Boros Lőrinc, Ghiczy Béla, Horváth Dániel, Keller Kelemen (Kispap korában sokat fáradozott Berzsenyi Dániel költeményeinek kiadásáért!), Kiss Ambró, Mórotz Kálmán, Pákozdy Román, Szegh Pál, Szőke Jeromos, Winkler Engelbert, Zimányi Bernát. (WERNER ADOLF: A székesfehérvári katolikus főgimnázium története. 1895—6. 72—75. l. — LAKATOS DÉNES: A székesfehérvári

ciszterci rendi katolikus főgimnázium százéves története. 1914. 175—204. l.) Valamennyien derék magyar emberek. Az iskola szellemére pedig jellemző, hogy a szabadságharc után a rendi tanárok hazafias és hősiesség magatartása miatt — felsőbb kényszerre — az egész tanári kart ki kellett cserélni! Vörösmarty János szavai tehát, hogy: „kissé tótos emberek voltak” elfogadhatatlanok.

Az öreg Patikáros . . .: A *Patikáros*-nemzetség híres muzsikuscsalád volt. Hírnevének megalapozója az öreg Patikáros Ferkó, aki Vörösmartyt is tanította hegedülni. Vörösmarty talán órá gondolt, amikor *A vén cigányt* írta. Neves tagjai voltak még a családnak Patikáros Ferkó és Károly. Amaz híres pesti cigányprimás volt, emez Rózsavölgyi Márk bandájában működött.

X. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: VI. Ívrét, 4 l.

Megjelenés

BRISITS FRIGYES: ItK 1931. 55—61. — LUKÁCSY—BALASSA (kivonatossal) 29—30.

A levél csonka, ezért hiányzik róla a keltezés, amely évben valószínűleg ugyanaz, mint az előbbi levélé, de a hónap július lehet.

XI. Kézirat

A levél autográf; eredetije az OSzK Ki-ban van: Lt. Nyolcadrét, 2 l. Vörösmarty Mihály leányát, Ilonát Széll Kálmán vette el feleségül.

XII. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Nyolcadrét, 2 l.

A levélen nincs keltezés. Időben igen közel áll a következő levélhez.

XIII. Kézirat

A levél autográf; eredetije a MTA Ki-ban van: Vty Lev. Tizenhatodrét, 4 l.

MUTATÓK

1. Általános bevezetés	1-2
2. A Magyar Köztársaság	3-4
3. A Magyar Köztársaság	5-6
4. A Magyar Köztársaság	7-8
5. A Magyar Köztársaság	9-10
6. A Magyar Köztársaság	11-12
7. A Magyar Köztársaság	13-14
8. A Magyar Köztársaság	15-16
9. A Magyar Köztársaság	17-18
10. A Magyar Köztársaság	19-20
11. A Magyar Köztársaság	21-22
12. A Magyar Köztársaság	23-24
13. A Magyar Köztársaság	25-26
14. A Magyar Köztársaság	27-28
15. A Magyar Köztársaság	29-30
16. A Magyar Köztársaság	31-32
17. A Magyar Köztársaság	33-34
18. A Magyar Köztársaság	35-36
19. A Magyar Köztársaság	37-38
20. A Magyar Köztársaság	39-40
21. A Magyar Köztársaság	41-42
22. A Magyar Köztársaság	43-44
23. A Magyar Köztársaság	45-46
24. A Magyar Köztársaság	47-48
25. A Magyar Köztársaság	49-50
26. A Magyar Köztársaság	51-52
27. A Magyar Köztársaság	53-54
28. A Magyar Köztársaság	55-56
29. A Magyar Köztársaság	57-58
30. A Magyar Köztársaság	59-60

IDŐRENDI MUTATÓ

Sor- szám		kötet és lapszám	Jegyzet
1.	Vörösmarty Mihály – édesatyjához, Vörösmarty Mihályhoz	[1816 végéről] I. 7.	321.
2.	Vörösmarty Mihály – anyjához, Csáti Annához	1820. márc. 27. I. 8.	322.
3.	Vörösmarty Mihály – Hucskó Simonhoz	1820. dec. 16. I. 10.	324.
4.	Vörösmarty Mihály – Klivényi Jakabhoz	1821. júl. 3. I. 11.	325.
5.	Klivényi Jakab – Vörösmarty Mihályhoz	1821. júl. 16. I. 12.	326.
6.	Teslér László – Vörösmarty Mihályhoz	1821. okt. 15. I. 15.	327.
7.	Klivényi Jakab – Vörösmarty Mihályhoz	1822. jan. 10. I. 17.	330.
8.	Vörösmarty Mihály – Egyed Antalhoz	1822. márc. 26. I. 20.	332.
9.	Klivényi Jakab – Vörösmarty Mihályhoz	1822. ápr. 18. I. 21.	337.
10.	Egyed Antal – Vörösmarty Mihályhoz	1822. ápr. 22. I. 23.	337.
11.	Vörösmarty Mihály – Egyed Antalhoz	1822. ápr. 25. I. 25.	338.
12.	Klivényi Jakab – Vörösmarty Mihályhoz	1822. jún. 17. I. 26.	339.
13.	Egyed Antal – Vörösmarty Mihályhoz	1822. okt. 6. I. 28.	340.
14.	Vörösmarty Mihály – Teslér Lászlóhoz	1822. (márc.) I. 29.	341.
15.	Vörösmarty Mihály – Egyed Antalhoz	1822. (jún.?) I. 30.	341.
16.	Vörösmarty Mihály – Teslér Lászlóhoz	1822. (aug.?) I. 31.	341.
17.	Vörösmarty Mihály – Egyed Antalhoz	1822. (okt.?) I. 32.	342.
18.	Klivényi Jakab – Vörösmarty Mihályhoz	1823. febr. 17. I. 34.	342.

Sor- szám			kötet és lapszám	Jegyzet
19.	Teslér László — Vörösmarty Mihályhoz	1823. márc. 1.	I. 37.	343.
20.	Kisfaludy Károly — Vörösmarty Mihályhoz	1823. márc. 19.	I. 40.	345.
21.	Teslér László — Vörösmarty Mihályhoz	1823. márc. 20.	I. 41.	345.
22.	Juranits László — Vörösmarty Mihályhoz	1823. ápr. 11.	I. 44.	347.
23.	Klivényi Jakab — Vörösmarty Mihályhoz	1823. máj. 27.	I. 45.	348.
24.	Teslér László — Vörösmarty Mihályhoz	1823. aug. 11.	I. 47.	348.
25.	Teslér László — Vörösmarty Mihályhoz	1823. (jan.?)	I. 47.	349.
26.	Csefalvay Sándor — Vörösmarty Mihályhoz	1824. jan. 7.	I. 49.	350.
27.	Juranits László — Vörösmarty Mihályhoz	1824. febr. 4.	I. 51.	354.
28.	Vörösmarty Mihály — Kazinczy Ferenchez	1824. febr. 18.	I. 52.	355.
29.	Kazinczy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1824. febr. 25.	I. 53.	356.
30.	Vörösmarty Mihály — Kazinczy Ferenchez	1824. márc. 25.	I. 53.	357.
31.	Vörösmarty Mihály — Peőcz Károlyhoz	1824. aug. 14.	I. 56.	357.
32.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1824. szept. 29.	I. 57.	358.
33.	Klivényi Jakab — Vörösmarty Mihályhoz	1824. dec. 9.	I. 60.	359.
34.	Perczel Sándor — Vörösmarty Mihályhoz és fiaihoz	1824. (jan.?)	I. 62.	359.
35.	Perczel Sándor — Vörösmarty Mihályhoz	1824. (jan.?)	I. 63.	360.
36.	Vörösmarty Mihály — Guzmics Izidorhoz	1825. febr. 10.	I. 64.	364.
37.	Vörösmarty Mihály — a Thurn-Taxis uradalom ügyészéhez	1825. febr. 13.	I. 64.	365.
38.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1825. ápr. 9.	I. 65.	365.
39.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. ápr. 26.	I. 67.	366.
40.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1825. ápr. 28.	I. 68.	367.

Sor- szám			kötet és lapszám	Jegyzet
41.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. ápr. 29.	I. 70.	368.
42.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. máj. 9.	I. 72.	369.
43.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1825. máj. 16.	I. 74.	370.
44.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1825. jún. 4.	I. 76.	371.
45.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. jún. 10.	I. 78.	372.
46.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1825. jún. 12.	I. 79.	372.
47.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1825. júl. 3.	I. 80.	373.
48.	Klivényi Jakab — Vörösmarty Mihályhoz	1825. júl. 21.	I. 81.	373.
49.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. júl. 29.	I. 82.	374.
50.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. aug. 2.	I. 84.	376.
51.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. aug. 14.	I. 87.	377.
52.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. aug. 27.	I. 88.	378.
53.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. aug. 30.	I. 90.	378.
54.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. szept. 13.	I. 91.	380.
55.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. szept. 28.	I. 94.	381.
56.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. szept. 28.	I. 95.	382.
57.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. okt. 31.	I. 97.	383.
58.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. nov. 6.	I. 98.	384.
59.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. nov.	I. 101.	384.
60.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1825. nov. 15.	I. 103.	386.
61.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. nov. 18.	I. 105.	388.
62.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1825. nov. 26.	I. 108.	389.
63.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1825. dec. 1.	I. 109.	390.

Sor- szám			kötet és lapszám	Jegyzet
64.	Stettner György – Vörösmarty Mihályhoz	1825. dec. 4.	I. 111.	391.
65.	Vörösmarty Mihály – Stettner Györgyhöz	1825. dec. 12.	I. 113.	391.
66.	Stettner György – Vörösmarty Mihályhoz	1825. dec. 18.	I. 117.	392.
67.	Deák Ferenc – Vörösmarty Mihályhoz	1825. dec. 29.	I. 119.	393.
68.	Vörösmarty Mihály – Stettner Györgyhöz	1826. jan. 2.	I. 121.	394.
69.	Vörösmarty Mihály – Stettner Györgyhöz	1826. jan. 6.	I. 129.	397.
70.	Stettner György – Vörösmarty Mihályhoz	1826. jan. 13.	I. 132.	398.
71.	Teslér László – Vörösmarty Mihályhoz	1826. jan. 13.	I. 135.	399.
72.	Teslér László – Vörösmarty Mihályhoz	1826. jan. 28.	I. 136.	399.
73.	Teslér László – Vörösmarty Mihályhoz	1826. febr. 28.	I. 139.	401.
74.	Deák Ferenc – Vörösmarty Mihályhoz	1826. márc. 13.	I. 139.	401.
75.	Fábián Gábor – Vörösmarty Mihályhoz	1826. jún. 17.	I. 140.	401.
76.	Deák Ferenc – Vörösmarty Mihályhoz	1826. júl. 6.	I. 142.	402.
77.	Fábián Gábor – Vörösmarty Mihályhoz	1826. júl. 21.	I. 145.	402.
78.	Deák Ferenc – Vörösmarty Mihályhoz	1826. júl. 29.	I. 147.	403.
79.	Teslér László – Vörösmarty Mihályhoz	1826. aug. 13.	I. 150.	404.
80.	Vörösmarty Mihály – Perczel Sándorhoz	1826. aug. 25.	I. 152.	404.
81.	Vörösmarty Mihály – Toldy Ferenchez	1826. szept. 7.	I. 153.	407.
82.	Toldy Ferenc – Vörösmarty Mihályhoz	1826. szept. 22.	I. 153.	407.
83.	Klivényi Jakab – Vörösmarty Mihályhoz	1826. okt. 19.	I. 154.	407.
84.	Guzmics Izidor – Vörösmarty Mihályhoz	1826. okt. 22.	I. 155.	407.
85.	Deák Ferenc – Vörösmarty Mihályhoz	1826. nov. 16.	I. 156.	408.
86.	Czuczor Gergely – Vörösmarty Mihályhoz	1826. dec. 5.	I. 157.	408.

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
87.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1826. dec. 6.	I. 158. 408.
88.	Vörösmarty Mihály — Horváth Ferenchez	1826. (nov.—dec.?)	I. 160. 409.
89.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1827. jan. 19.	I. 161. 409.
90.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1827. febr. 4.	I. 162. 409.
91.	Vörösmarty Mihály — Fábián Gáborhoz	1827. febr. 15.	I. 165. 410.
92.	Vörösmarty Mihály — Ódor Istvánhoz	1827. febr. 24.	I. 167. 411.
93.	Vörösmarty Mihály — Horváth Ferenchez	1827. febr. 26.	I. 167. 412.
94.	Czuczor Gergely — Vörösmarty Mihályhoz	1827. márc. 12.	I. 168. 413.
95.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1827. márc. 12.	I. 168. 413.
96.	Kazinczy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1827. márc. 23.	I. 168. 413.
97.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1827. ápr. 25.	I. 169. 414.
98.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1827. ápr. 26.	I. 170. 415.
99.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1827. ápr. ..	I. 171. 415.
100.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1827. ápr. 30.	I. 172. 416.
101.	Vörösmarty Mihály és Stettner György — Toldy Ferenchez	1827. jún. 25.	I. 173. 417.
102.	Országgyűlési Ifjúság — Vörösmarty Mihályhoz	1827. aug. 17.	I. 174. 417.
103.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1827. aug. 17.	I. 175. 418.
104.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1827. aug. 23.	I. 177. 418.
105.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1827. aug. 26.	I. 179. 420.
106.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1827. aug. 28.	I. 180. 420.
107.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1827. szept. 1.	I. 181. 421.
108.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1827. okt. 16.	I. 183. 421.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
109.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1827. okt. 28.	I. 186.	422.
110.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1827. nov. 28.	I. 188.	423.
111.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1827. dec. 31.	I. 188.	423.
112.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1827. (nov. ?)	I. 190.	423.
113.	Vörösmarty Mihály — Fábián Gáborhoz	1827. (aug.—nov. közt)	I. 191.	424.
114.	Májer József — Vörösmarty Mihályhoz	1828. jan. 12.	I. 192.	424.
115.	Vörösmarty Mihály — Kazinczy Ferenchez	1828. jan. 12.	I. 193.	425.
116.	Kazinczy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. jan. 16.	I. 194.	425.
117.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. jan. 19.	I. 195.	428.
118.	Vörösmarty Mihály — Kazinczy Ferenchez	1828. jan. 27.	I. 196.	428.
119.	Vörösmarty Mihály — Bitnicz Lajoshoz	1828. jan. 28.	I. 197.	429.
120.	Kiss Ádám — Vörösmarty Mihályhoz	1828. febr. 9.	I. 198.	429.
121.	Csató Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1828. febr. 10.	I. 199.	430.
122.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. febr. 28.	I. 200.	430.
123.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. febr. 29.	I. 203.	431.
124.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. márc. 16.	I. 204.	432.
125.	Dessewffy Aurél — Vörösmarty Mihályhoz	1828. márc. 27.	I. 206.	432.
126.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. ápr. 17.	I. 207.	434.
127.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. ápr. 19.	I. 207.	434.
128.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. máj. 4.	I. 208.	435.
129.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. máj. 11.	I. 209.	435.
130.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. máj. 26.	I. 211.	436.
131.	Szombathelyi Antal — Vörösmarty Mihályhoz	1828. jún. 9.	I. 212.	437.

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
132.	Vörösmarty Mihály — Rumy Károlyhoz	1828. jún. 20.	I. 214. 437.
133.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. szept. 29.	I. 214. 440.
134.	Bajza József — Vörösmarty Mihályhoz	1828. okt. 5.	I. 215. 440.
135.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. nov. 9.	I. 215. 440.
136.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1828. nov. 14.	I. 216. 441.
137.	Palacky Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1828. nov. 18.	I. 217. 441.
138.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. nov. 25.	I. 218. 442.
139.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. dec. 14.	I. 219. 443.
140.	Csató Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1828. dec. 18.	I. 221. 443.
141.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1828. (júl. ?)	I. 223. 444.
142.	Kazinczy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. jan. 11.	I. 225. 445.
143.	Vörösmarty Mihály — Palacky Ferenchez	1829. jan. 12.	I. 225. 446.
144.	Csató Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1829. márc. 31.	I. 226. 447.
145.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. máj. 3.	I. 227. 447.
146.	Kerekes Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. máj. 30.	I. 228. 447.
147.	Kenderesi Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. jún. 15.	I. 229. 448.
148.	Kazinczy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. aug. 9.	I. 232. 449.
149.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1829. aug. 24.	I. 232. 449.
150.	Vörösmarty Mihály — Fábián Gáborhoz	1829. szept. 17.	I. 234. 450.
151.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1829. szept. 28.	I. 239. 451.
152.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1829. okt. [I. fele]	I. 240. 451.
153.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. okt. 17.	I. 242. 452.
154.	Somsich Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1829. nov. 8.	I. 242. 452.

Sorszám			Kötet és lapszám	Jegyzet
155.	Toldy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. nov. 12.	I. 244.	453.
156.	Szentmiklóssy Alajos — Vörösmarty Mihályhoz	1829. dec. 9.	I. 246.	454.
157.	Császár Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1829. dec. 23.	I. 247.	456.
158.	Szemérmes József — Vörösmarty Mihályhoz	1829. dec. 26.	I. 248.	456.
159.	Vörösmarty Mihály — Fejér Györgyhöz	1829. (nov. ?)	I. 254.	457.
160.	Vörösmarty Mihály — Fábián Gáborhoz	1829. (?)	I. 255.	458.
161.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. jan. 23.	I. 257.	458.
162.	Kelemen János — Vörösmarty Mihályhoz	1830. jan. 27.	I. 257.	458.
163.	Vörösmarty Mihály — Horváth Ferenchez	1830. febr. 1.	I. 259.	459.
164.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. febr. 13.	I. 260.	460.
165.	Toldy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1830. febr. 18.	I. 261.	460.
166.	Sebestyén Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. febr. 22.	I. 263.	461.
167.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1830. febr. 27.	I. 265.	463.
168.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1830. márc. 25.	I. 265.	463.
169.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. márc. 26.	I. 266.	464.
170.	Édes Gergely — Vörösmarty Mihályhoz	1830. ápr. 23.	I. 268.	466.
171.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1830. ápr. 24.	I. 268.	467.
172.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1830. ápr. 26.	I. 269.	467.
173.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1830. máj. 1.	I. 270.	468.
174.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1830. máj. 3.	I. 271.	469.
175.	Toldy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1830. máj. 5.	I. 272.	469.
176.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1830. jún. 1.	I. 273.	470.
177.	Kaáli Nagy Elek — Vörösmarty Mihályhoz	1830. jún. 22.	I. 274.	471.

Sor- szám		Kötetés lapszám	Jegyzet
178.	Csató Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1830. júl. 20.	I. 275. 471.
179.	Guzmics Izidor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. aug. 25.	I. 275. 471.
180.	Teslér László — Vörösmarty Mihályhoz	1830. szept. 28.	I. 276. 472.
181.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1830. okt. 11.	I. 277. 472.
182.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1830. nov. 22.	I. 279. 473.
183.	Török Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. dec. 17.	I. 280. 474.
184.	Kelemen János — Vörösmarty Mihályhoz	1830. dec. 19.	I. 281. 475.
185.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1830. dec. 25.	I. 287. 475.
186.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhoz	1830. (ápr. ?)	I. 287. 476.
187.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1830. (okt. — dec. ?)	I. 288. 477.
188.	Lukács Móric Bálint — Vörösmarty Mihályhoz	1830. (kn.)	I. 288. 478.
189.	Cuczor Gergely — Vörösmarty Mihályhoz	1831. jan. 19.	II. 7. 283.
190.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1831. febr. 2.	II. 7. 283.
191.	Balásházy János — Vörösmarty Mihályhoz	1831. febr. 20.	II. 9. 284.
192.	Péczy József — Vörösmarty Mihályhoz	1831. márc. 5.	II. 10. 285.
193.	Vörösmarty Mihály — Kazinczy Ferenchez	1831. márc. 29.	II. 11. 285.
194.	Kazinczy Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1831. ápr. 6.	II. 12. 286.
195.	Vörösmarty Mihály — a M. Tudós Társasághoz	1831. ápr. 18.	II. 12. 286.
196.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1831. máj. 16.	II. 15. 287.
197.	Balásházy János — Vörösmarty Mihályhoz	1831. júl. 1.	II. 16. 287.
198.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1831. aug. 5.	II. 18. 287.
199.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1831. szept. 5.	II. 19. 288.
200.	Kis János — Vörösmarty Mihályhoz	1831. okt. 11.	II. 21. 289.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
201.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1831. okt. 31.	II. 22.	289.
202.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1831. dec. 26.	II. 25.	290.
203.	Balásházy János — Vörösmarty Mihályhoz	1831. (aug. ?)	II. 27.	292.
204.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1832. febr. 24.	II. 30.	294.
205.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1832. márc. 27.	II. 36.	295.
206.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1832. ápr. 11.	II. 38.	295.
207.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1832. júl. 12.	II. 39.	296.
208.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1832. okt. 19.	II. 40.	296.
209.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1832. nov. 4.	II. 41.	296.
210.	Vörösmarty Mihály — Széchenyi Istvánhoz	1832. dec. 25.	II. 41.	297.
211.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1832. I. fele	II. 49.	298.
212.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1832. (dec. ?)	II. 50.	299.
213.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1833. jan. 1.	II. 53.	303.
214.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1833. febr. 22.	II. 55.	303.
215.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1833. márc. 12.	II. 56.	303.
216.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1833. ápr. 12.	II. 57.	305.
217.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1833. jún. 18.	II. 58.	305.
218.	Széchenyi István — Vörösmarty Mihályhoz	1833. jún. 29.	II. 59.	306.
219.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1833. júl. 12.	II. 60.	307.
220.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1833. okt. 1.	II. 61.	307.
221.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1833. (kn.)	II. 62.	307.
222.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1834. febr. 26.	II. 64.	308.
223.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1834. márc. 4.	II. 65.	309.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
224.	Vörösmarty Mihály — Stettner György feleségéhez	1834. ápr. 14.	II. 66.	309.
225.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1834. ápr. 28.	II. 67.	310.
226.	Vörösmarty Mihály — Stettner György feleségéhez	1834. máj. 3.	II. 67.	311.
227.	Vörösmarty Mihály — Bajza Józsefhez	1834. aug. 15.	II. 69.	311.
228.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1834. aug. 25.	II. 71.	312.
229.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andrásához	1834. aug. 30.	II. 72.	313.
230.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1834. szept. 27.	II. 72.	313.
231.	Csató Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1834. szept. 29.	II. 73.	314.
232.	Stettner György — Vörösmarty Mihályhoz	1834. okt. 1.	II. 74.	314.
233.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1834. okt. 16.	II. 75.	314.
234.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1834. nov. 13.	II. 76.	315.
235.	Vörösmarty Mihály — Bajza Józsefhez	1834. kn. (aug. 15. után?)	II. 77.	315.
236.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1834. kn. (okt. ?)	II. 78.	317.
237.	Zarka János — Vörösmarty Mihályhoz	1835. jan. 5.	II. 80.	318.
238.	Fáy András — Vörösmarty Mihályhoz	1835. dec. 10.	II. 82.	319.
239.	Vörösmarty Mihály — Széchenyi Istvánhoz	1836. márc. 2.	II. 85.	321.
240.	Vörösmarty Mihály Kölcsey Ferenchez —	1836. nov. 9.	II. 88.	322.
241.	Kölcsey Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz és Toldy Ferenchez	1836. dec. 2.	II. 88.	323.
242.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1836. dec. 8.	II. 90.	325.
243.	Vörösmarty Mihály — Kölcsey Ferenchez	1837. jan. 4.	II. 92.	326.
244.	Török Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1837. jan. 14.	II. 94.	330.
245.	Nyáry Pál — Vörösmarty Mihályhoz	1837. jan. 15.	II. 94.	330.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
246.	Kölcsey Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1837. jan. 24.	II. 95.	331.
247.	Vörösmarty Mihály — Kölcsey Ferenchez	1837. febr. 13.	II. 97.	331.
248.	Vörösmarty Mihály — Nyáry Pálhoz	1837. márc. 13.	II. 99.	333.
249.	Vörösmarty Mihály — Kölcsey Ferenchez	1837. ápr. 12.	II. 100.	333.
250.	Kölcsey Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1837. máj. 13.	II. 101.	336.
251.	Kölcsey Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1837. szept. 26.	II. 102.	336.
252.	Vörösmarty Mihály — Kölcsey Ferenchez	1837. okt. 6.	II. 104.	338.
253.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andráshoz	1838. márc. 20.	II. 105.	338.
254.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andráshoz	1838. márc. 21.	II. 106.	340.
255.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andráshoz	1838. márc. 23.	II. 107.	342.
256.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andráshoz	1838. ápr. 1.	II. 108.	343.
257.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1838. (ápr. ?)	II. 108.	344.
258.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1838. júl. 1.	II. 109.	344.
259.	Fábián Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1838. okt. 31.	II. 110.	350.
260.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andráshoz	1838. (év vége felé)	II. 111.	350.
261.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andráshoz	1838. (?)	II. 111.	351.
262.	Sárosy Gyula — Vörösmarty Mihályhoz	1839. márc. 10.	II. 112.	351.
263.	Vörösmarty és Toldy F. folya- modványa — a nádorhoz és a helytartótanácsához	1839. ápr.	II. 113.	352.
264.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1839. júl. 13.	II. 116.	353.
265.	Vörösmarty Mihály — Bajza Józsefhez	1839. júl. 15.	II. 117.	356.
266.	Vörösmarty Mihály Stettner Györgyhöz	1839. júl. 26.	II. 120.	358.
267.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1839. szept. 3.	II. 121.	359.

Sor. szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
268.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1839. dec. 9.	II. 121. 360.
269.	Vörösmarty Mihály — Kovács Pálhoz	1839. dec. 9.	II. 122. 360.
270.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1839. kn. (szept. ?)	II. 124. 361.
271.	Vörösmarty Mihály — Kovács Pálhoz	1840. jan. 7.	II. 125. 362.
272.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1840. febr. 8.	II. 127. 363.
273.	P. Mészáros Károly — Vörösmarty Mihályhoz	1840. okt.	II. 127. 365.
274.	Kossuth Lajos — Vörösmarty Mihályhoz	1840/41. (?)	II. 129. 365.
275.	Adorján Boldizsár — Vörösmarty Mihályhoz	1841. júl. 3.	II. 130. 368.
276.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1841. okt. 12.	II. 131. 368.
277.	Vörösmarty Mihály — Adorján Boldizsárhoz	1841. dec. 14.	II. 133. 369.
278.	Vörösmarty Mihály — Waltherr Lászlóhoz	1841. jún. (?)	II. 134. 369.
279.	Vörösmarty Mihály — Teslér Lászlóhoz	1842. jún. 9.	II. 135. 370.
280.	Vörösmarty Mihály — Fáy Andrásához	1842. jún. 23.	II. 136. 370.
281.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1842. (febr. — jún. közt?)	II. 137. 371.
282.	Vörösmarty M. menyasszonyá- hoz = Csajághy Laurához	1843. márc. 2.	II. 138. 373.
283.	Teleki Sándor — Vörösmarty Mihályhoz	1843. márc. 17.	II. 140. 374.
284.	Liszt Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1843. márc. 17.	II. 141. 375.
285.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1843. máj. 12.	II. 141. 378.
286.	Vörösmarty Mihály — Bartay Endréhez	1843. szept.	II. 142. 378.
287.	Döbrentei Gábor — Vörösmarty Mihályhoz	1843. dec. 10.	II. 143. 379.
288.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1843. szept. (?)	II. 143. 380.
289.	Vörösmarty M. és az Akadémia tagjai — Teleki Józsefhez	1844. márc. 18.	II. 145. 382.
290.	Vörösmarty Mihály — Czuczor Gergelyhez	1844. ápr. 21.	II. 146. 383.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
291.	Vörösmarty Mihály — Vachott Sándorhoz	1844. ápr. 25.	II. 147.	384.
292.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1844. jún. 9.	II. 147.	384.
293.	Vörösmarty Mihály — Vachott Sándorhoz	1844. júl. 16.	II. 148.	385.
294.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1844. júl. 16.	II. 148.	385.
295.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1844. szept. 25.	II. 149.	385.
296.	Vörösmarty M. és „ügytársai” Jósika Miklóshoz	1844. okt. 1.	II. 150.	386.
297.	Garay János — Vörösmarty Mihályhoz	1844. okt. 20.	II. 151.	386.
298.	Vörösmarty Mihály — Sárosy Gyulához	1844. okt. 27.	II. 152.	388.
299.	Vörösmarty Mihály — Szemere Miklóshoz	1844. okt. 28.	II. 153.	389.
300.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1844. nov. 20.	II. 154.	389.
301.	Garay János — Vörösmarty Mihályhoz	1844. dec. 25.	II. 154.	390.
302.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1844. febr. (?)	II. 156.	391.
303.	Vörösmarty Mihály — Szalay Lászlóhoz	1844. (nov. eleje?)	II. 156.	391.
304.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1844. (II. félév)	II. 156.	392.
305.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1845. márc. 29.	II. 158.	393.
306.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1845. ápr. 15	II. 159.	394.
307.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1845. ápr. 19.	II. 160.	396.
308.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1845. ápr. 25.	II. 160.	397.
309.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1845. máj. 1.	II. 161.	397.
310.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1845. máj. 8.	II. 162.	397.
311.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1845. máj. 14.	II. 163.	399.
312.	Ujfalvy Sándor — Vörösmarty Mihályhoz	1845. jún. 10.	II. 165.	399.
313.	Kerkápoly István — Vörösmarty Mihályhoz	1845. júl. 28.	II. 166.	400.

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
314.	Vörösmarty Mihály — Ujfalvy Sándorhoz	1845. júl. 28.	II. 166. 400.
315.	Vörösmarty Mihály — Sárosy Gyulához	1845. júl. 28.	II. 167. 400.
316.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1845. júl. 29.	II. 168. 401.
317.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1845. aug. 13.	II. 169. 401.
318.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1845. szept. 7.	II. 170. 401.
319.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1845. dec. 1.	II. 170. 402.
320.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1845. dec. 16.	II. 170. 402.
321.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1846. febr. 1.	II. 172. 403.
322.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1846. febr. 2.	II. 174. 404.
323.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1846. márc. 6.	II. 175. 404.
324.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1846. márc. 23.	II. 176. 405.
325.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1846. máj. 18.	II. 177. 405.
326.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1846. máj. 26.	II. 177. 405.
327.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1846. júl. 26.	II. 178. 406.
328.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1846. aug. 4.	II. 180. 407.
329.	Batthyány Kázmér — Vörösmarty Mihályhoz	1846. aug. 5.	II. 180. 407.
330.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1846. aug. 12.	II. 181. 408.
331.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1846. aug. 21.	II. 182. 409.
332.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1846. aug. 24.	II. 183. 409.
333.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1846. aug. 29.	II. 184. 410.
334.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1846. szept. 21.	II. 185. 410.
335.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1846. okt. 11.	II. 187. 411.
336.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1846. dec. 5.	II. 190. 412.

Sor- szám			Kötet és apszám	Jegyzet
337.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1846. dec. 28.	II. 190.	412.
338.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1847. jan. 27.	II. 193.	414.
339.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1847. máj. 2.	II. 194.	414.
340.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1847. máj. 5.	II. 195.	414.
341.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1847. máj. 12.	II. 195.	415.
342.	Wesselényi Miklós — Vörösmarty Mihályhoz	1847. máj. 13.	II. 196.	415.
343.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1847. máj. 31.	II. 197.	416.
344.	Vörösmarty M. és Czuczor Gergely — az Egyetemi Nyomdához	1847. júl. 7.	II. 199.	416.
345.	Vörösmarty Mihály — Újfalvy Sándornéhez	1847. júl. 14.	II. 200.	419.
346.	Újfalvy Sándorné — Vörösmarty Mihályhoz	1847. júl. 21.	II. 201.	419.
347.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1847. szept. 5.	II. 201.	419.
348.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1847. szept. 8.	II. 202.	420.
349.	Vörösmarty Mihály — Hory Farkashoz	1847. okt. 24.	II. 203.	420.
350.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1847. okt. 29.	II. 203.	420.
351.	Vörösmarty Mihály — Wesselényi Miklóshoz	1848. jan. 21.	II. 205.	421.
352.	Teleki László — Vörösmarty Mihályhoz	1848. febr. 12.	II. 206.	422.
353.	Teleki László — Vörösmarty Mihályhoz	1848. márc. 14.	II. 208.	425.
354.	Almásy Kálmán — Vörösmarty Mihályhoz	1848. márc. 17.	II. 209.	426.
355.	Vörösmarty Mihály — Teleki Lászlóhoz	1848. márc. 18.	II. 210.	427.
356.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1848. jún. 23.	II. 211.	428.
357.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1848. júl. 2.	II. 212.	430.
358.	Vörösmarty Mihály — Választókerülete: Almás lakóihoz	1848. nov. 16.	II. 213.	431.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
359.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1849. febr. 4.	II. 215.	432.
360.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1849. júl. 16.	II. 216.	432.
361.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1849. júl. 27.	II. 217.	434.
362.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1849. szept. 19.	II. 217.	435.
363.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1849. nov. 4.	II. 219.	436.
364.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1849. nov. 19.	II. 219.	438.
365.	Vörösmarty Mihály — Stettner Györgyhöz	1849. kn.	II. 220.	439.
366.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1849. (aug. — szept.?)	II. 220.	439.
367.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1849. kn. (nov.?)	II. 221.	441.
368.	Vörösmarty Mihály — a Királyi Jogügyek igazgatójához	1850. máj. 4.	II. 224.	441.
369.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1850. júl. 2.	II. 225.	442.
370.	Vörösmarty Mihály — Kelemen Benjáminhoz	1850. okt. 17.	II. 225.	443.
371.	Vörösmarty Mihály — Garay Jánoshoz	1850. nov. 4.	II. 226.	444.
372.	Újfalvy Sándor — Vörösmarty Mihályhoz	1850. nov. 9.	II. 227.	445.
373.	Deák Ferenc — Vörösmarty Mihályhoz	1850. nov. 19.	II. 229.	445.
374.	Vörösmarty Mihály — Ujfalvy Sándorhoz	1850. dec. 37.	II. 230.	445.
375.	Vörösmarty Mihály — Toldy Ferenchez	1851. aug. 28.	II. 233.	446.
376.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1852. márc. 5.	II. 236.	446.
377.	Vörösmarty Mihály — Tóth Lőrinchez	1852. márc. 12.	II. 237.	466.
378.	Vörösmarty Mihály — Zádor Gyulához	1852. márc. 12.	II. 238.	447.
379.	Vörösmarty Mihály — Bártfay Lászlóhoz	1852. nov. 16.	II. 238.	447.
380.	Vörösmarty Mihály — Garay Jánoshoz	1852. nov. 18.	II. 240.	448.

Sorszám			Kötet és lapszám	Jegyzet
381.	Vörösmarty Mihály — Bártfay Lászlóhoz	1852. nov. 18.	II. 240.	448.
382.	Vörösmarty Mihály — Bártfay Lászlóhoz	1852. dec. 4.	II. 241.	448.
383.	Vörösmarty Mihály — Tóth Lőrinczhez	1852. dec. 10.	II. 242.	449.
384.	Vörösmarty Mihály — Bártfay Lászlóhoz	1852. dec. 27.	II. 243.	449.
385.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez (Jegyzetben: Deák Ferenc levele Vörösmartynéhoz.)	1852. kn.	II. 244.	450.
386.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1853. márc. 22.	II. 245.	451.
387.	Vörösmarty Mihály — feleségéhez	1853. márc. 24.	II. 246.	451.
388.	Vörösmarty Mihály — Csajághy Károlyhoz	1853. máj. 7.	II. 247.	451.
389.	Vörösmarty Mihály — Csajághy Károlyhoz	1853. máj. 18.	II. 248.	452.
390.	Vörösmarty Mihály — Tóth Lőrinczhez	1853. dec. 28.	II. 248.	452.
391.	Vörösmarty Mihály — Tóth Lőrinczhez	1854. aug. 4.	II. 251.	453.
392.	Vörösmarty Mihály — Bártfay Lászlóhoz	1854. (nyár?)	II. 251.	453.
393.	Vörösmarty Mihály — Kenessey Kálmánhoz	1854. (ősz?)	II. 252.	455.
394.	Vörösmarty Mihály — Tóth Istvánhoz	1854. kn.	II. 252.	456.
395.	Vörösmarty Mihály — Csajághy Károlyhoz	1855. aug. 24.	II. 254.	456.
396.	Vörösmarty Mihály — Bártfay Lászlóhoz	1855. szept. 20.	II. 255.	458.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY LEVELEI
A CÍMZETTEK BETŰRENDJÉBEN

(AZ ELSŐ SZÁM AZ IDŐRENDI SORSZÁMOT JELENTI)

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
227.	Bajza Józsefhez	1834. aug. 15.	II. 69. 311.
235.	" "	1834. kn. (aug. 15 után?)	II. 77. 315.
265.	" "	1839. júl. 15.	II. 117. 356.
286.	Bartay Endréhez	1843. szept.	II. 142. 378.
379.	Bártfay Lászlóhoz	1852. nov. 16.	II. 238. 447.
381.	" "	1852. nov. 18.	II. 240. 448.
382.	" "	1852. dec. 4.	II. 241. 448.
384.	" "	1852. dec. 27.	II. 243. 449.
392.	" "	1854. (nyár?)	II. 251. 453.
396.	" "	1855. szept. 20.	II. 255. 458.
119.	Bitnicz Lajoshoz	1828. jan. 28.	I. 197. 429.
388.	Csajághy Károlyhoz	1853. máj. 7.	II. 247. 451.
389.	" "	1853. máj. 18.	II. 248. 452.
395.	" "	1855. aug. 24.	II. 254. 456.
290.	Czuczor Gergelyhez	1844. ápr. 21.	II. 146. 383.
2.	édesanyjához, Csáti Annához	1820. márc. 27.	I. 8. 322.
1.	édesatyjához, Vörösmarty Mihályhoz	1816 végén	I. 7. 321.
8.	Egyed Antalhoz	1822. márc. 26.	I. 20. 332.
11.	" "	1822. ápr. 25.	I. 25. 338.
15.	" "	1822. (jún?)	I. 30. 341.
17.	" "	1822. (okt.?)	I. 32. 342.
91.	Fábián Gáborhoz	1827. febr. 15.	I. 165. 410.
113.	" "	1827. (aug.—nov. közt)	I. 191. 424.
150.	" "	1829. szept. 17.	I. 234. 450.
160.	" "	1829. (?)	I. 255. 458.
229.	Fáy Andrásához	1834. aug. 30.	II. 72. 313.
253.	" "	1838. márc. 20.	II. 105. 338.
254.	" "	1838. márc. 21.	II. 106. 340.
255.	" "	1838. márc. 23.	II. 107. 342.
256.	" "	1838. ápr. 1.	II. 108. 343.
260.	" "	1838. (év vége felé)	II. 111. 350.
261.	" "	1838. (?)	II. 111. 351.

Sorszám		Kötet és lapszám	Jegyzet
280.	Fáy Andráshoz	1842. jun. 23.	II. 136. 370.
159.	Fejér Györgyhöz	1829. (nov.?)	I. 254. 457.
288.	feleségéhez	1843. szept. (?)	II. 143. 380.
295.	"	1844. szept. 25.	II. 149. 385.
309.	"	1845. máj. 1.	II. 161. 397.
310.	"	1845. máj. 8.	II. 162. 397.
311.	"	1845. máj. 14.	II. 163. 399.
341.	"	1847. máj. 12.	II. 195. 415.
356.	"	1848. jún. 23.	II. 211. 428.
357.	"	1848. júl. 2.	II. 212. 430.
360.	"	1849. júl. 16.	II. 216. 432.
361.	"	1849. júl. 27.	II. 217. 434.
362.	"	1849. szept. 19.	II. 217. 435.
364.	"	1849. nov. 19.	II. 219. 438.
366.	"	1849. (aug.— szept.?)	II. 220. 439.
367.	"	1849. kn. (nov.?)	II. 221. 441.
376.	"	1852. márc. 5.	II. 236. 446.
385.	"	1852. kn.	II. 244. 450.
	[Jegyzetben: Deák Ferenc levele Vörösmartynéhoz.]		450.
386.	"	1853. márc. 22.	II. 245. 451.
387.	"	1853. márc. 24.	II. 246. 451.
371.	Garay Jánoshoz	1850. nov. 4.	II. 226. 444.
380.	"	1852. nov. 18.	II. 240. 448.
36.	Guzmics Izidorhoz	1825. febr. 10.	I. 64. 364.
88.	Horváth Ferenchez	1826. (nov.—dec.?)	I. 160. 409.
93.	"	1827. febr. 26.	I. 167. 412.
163.	"	1830. febr. 1.	I. 259. 459.
349.	Hory Farkashoz	1847. okt. 24.	II. 203. 420.
3.	Hucskó Simonhoz	1820. dec. 16.	I. 10. 324.
28.	Kazinczy Ferenchez	1824. febr. 18.	I. 52. 355.
30.	"	1824. márc. 25.	I. 53. 357.
115.	"	1828. jan. 12.	I. 193. 425.
118.	"	1828. jan. 27.	I. 196. 428.
193.	"	1831. márc. 29.	II. 11. 285.
370.	Kelemen Benjáminhoz	1850. okt. 17.	II. 225. 443.
393.	Kenessy Kálmánhoz	1854. (ősz?)	II. 252. 455.
368.	a Királyi Jogügyek igazgatójához	1850. máj. 4.	II. 224. 441.
4.	Klivényi Jakabhoz	1821. júl. 3.	I. 11. 325.
269.	Kovács Pálhoz	1839. dec. 9.	II. 122. 360.
271.	"	1840. jan. 7.	II. 125. 362.
240.	Kölcsey Ferenchez	1836. nov. 9.	II. 88. 322.
243.	"	1837. jan. 4.	II. 92. 326.
247.	"	1837. febr. 13.	II. 97. 331.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
249.	Kölcsey Ferenchez	1837. ápr. 12.	II. 100.	333.
252.	” ” ”	1837. okt. 6.	II. 104.	338.
195.	a M. Tudós Társasághoz	1831. ápr. 18.	II. 12.	286.
282.	menyasszonyához, Csajághy Laurához	1843. márc. 2.	II. 138.	373.
248.	Nyáry Pálhoz	1837. márc. 13.	II. 99.	333.
92.	Ódor Istvánhoz	1827. febr. 24.	I. 167.	411.
143.	Palacky Ferenchez	1829. jan. 12.	I. 225.	446.
31.	Peöcz Károlyhoz	1824. aug. 14.	I. 56.	357.
80.	Perczel Sándorhoz	1826. aug. 25.	I. 152.	404.
132.	Rumy Károlyhoz	1828. jún. 20.	I. 214.	437.
298.	Sárosy Gyulához	1844. okt. 27.	II. 152.	388.
315.	” ” ”	1845. júl. 28.	II. 167.	400.
32.	Stettner Györgyhöz	1824. szept. 29.	I. 57.	358.
42.	” ” ”	1825. máj. 9.	I. 72.	369.
50.	” ” ”	1825. aug. 2.	I. 84.	376.
51.	” ” ”	1825. aug. 14.	I. 87.	377.
52.	” ” ”	1825. aug. 27.	I. 88.	378.
56.	” ” ”	1825. szept. 28.	I. 95.	382.
58.	” ” ”	1825. nov. 6.	I. 98.	384.
59.	” ” ”	1825. nov. ”	I. 101.	384.
62.	” ” ”	1825. nov. 26.	I. 108.	389.
65.	” ” ”	1825. dec. 12.	I. 113.	391.
68.	” ” ”	1826. jan. 2.	I. 121.	394.
69.	” ” ”	1826. jan. 6.	I. 129.	397.
97.	” ” ”	1827. ápr. 25.	I. 169.	414.
100.	” ” ”	1827. ápr. 30.	I. 172.	416.
104.	” ” ”	1827. aug. 23.	I. 177.	418.
112.	” ” ”	1827 (nov.?)	I. 190.	423.
167.	” ” ”	1830. febr. 27.	I. 265.	463.
172.	” ” ”	1830. ápr. 26.	I. 269.	467.
186.	” ” ”	1830 (ápr.?)	I. 287.	476.
211.	” ” ”	1832. I. fele	II. 49.	298.
212.	” ” ”	1832 (dec.?)	II. 50.	299.
215.	” ” ”	1833. márc. 12.	II. 56.	303.
216.	” ” ”	1833. ápr. 12.	II. 57.	305.
217.	” ” ”	1833. jún. 18.	II. 58.	305.
219.	” ” ”	1833. júl. 12.	II. 60.	307.
220.	” ” ”	1833. okt. 1.	II. 61.	307.
221.	” ” ”	1833. (kn.)	II. 62.	307.
222.	” ” ”	1834. febr. 26.	II. 64.	308.
224.	Stettner György feleségéhez	1834. ápr. 14.	II. 66.	309.
225.	Stettner Györgyhöz	1834. ápr. 28.	II. 67.	310.
226.	Stettner György feleségéhez	1834. máj. 3.	II. 67.	311.
230.	” ” ”	1834. szept. 27.	II. 72.	313.
233.	” ” ”	1834. okt. 16.	II. 75.	314.

Sorszám		Kötet és lapszám	Jegyzet
234.	Stettner Györgyhöz	1834. nov. 13.	II. 76. 315.
236.	" "	1834. kn. (okt.?)	II. 78. 317.
242.	" "	1836. dec. 8.	II. 90. 325.
264.	" "	1839. júl. 13.	II. 116. 353.
266.	" "	1839. júl. 26.	II. 120. 358.
305.	" "	1845. márc. 29.	II. 158. 393.
306.	" "	1845. ápr. 15.	II. 159. 394.
307.	" "	1845. ápr. 19.	II. 160. 397.
318.	" "	1845. szept. 7.	II. 170. 401.
328.	" "	1846. aug. 4.	II. 180. 407.
324.	" "	1846. márc. 23.	II. 176. 405.
332.	" "	1846. aug. 24.	II. 183. 409.
338.	" "	1847. jan. 27.	II. 193. 414.
340.	" "	1847. máj. 5.	II. 195. 414.
347.	" "	1847. szept. 5.	II. 201. 419.
350.	" "	1847. okt. 29.	II. 203. 420.
359.	" "	1849. febr. 4.	II. 215. 432.
363.	" "	1849. nov. 4.	II. 219. 436.
365.	" "	1849. kn.	II. 220. 439.
303.	Szalay Lászlóhoz	1844. (nov. eleje?)	II. 156. 391.
210.	Széchenyi Istvánhoz	1832. dec. 25.	II. 41. 297.
239.	" "	1836. márc. 2.	II. 85. 321.
299.	Szemere Miklóshoz	1844. okt. 28.	II. 153. 389.
355.	Teleki Lászlóhoz	1848. márc. 18.	II. 210. 427.
14.	Teslér Lászlóhoz	1822. (márc.)	I. 29. 341.
16.	" "	1822. (aug.?)	I. 31. 341.
105.	" "	1827. aug. 26.	I. 179. 420.
136.	" "	1828. nov. 14.	I. 216. 441.
176.	" "	1830. jún. 1.	I. 273. 470.
181.	" "	1830. okt. 11.	I. 277. 472.
187.	" "	1830. (okt.—dec?)	I. 288. 477.
202.	" "	1831. dec. 26.	II. 25. 290.
279.	" "	1842. jún. 9.	II. 135. 370.
276.	" "	1841. okt. 12.	II. 131. 368.
37.	A Thurn-Taxis urad. ügyésze- hez	1825. febr. 13.	I. 64. 365.
81.	Toldy Ferenchez	1826. szept. 7.	I. 153. 407.
99.	" "	1827. ápr.	I. 171. 415.
152.	" "	1829. okt.	I. 240. 451.
257.	" "	1838. (ápr.?)	II. 108. 344.
267.	" "	1839. szept. 3.	II. 121. 359.
268.	" "	1839. dec. 9.	II. 121. 360.
270.	" "	1839. kn. (szept.?)	II. 124. 361.
281.	" "	1842. (febr.—jún. közt?)	II. 137. 371.
285.	" "	1843. máj. 12.	II. 141. 378.

Sor- szám			Kötet és lapszám	Jegyzet
294.	Toldy Ferenchez	1844. júl. 16.	II. 148.	385.
309.	„ „	1844. nov. 20.	II. 154.	389.
302.	„ „	1844. febr. (?)	II. 156.	391.
304.	„ „	1844. (II. félev)	II. 156.	392.
321.	„ „	1846. febr. 1.	II. 172.	403.
369.	„ „	1850. júl. 2.	II. 225.	442.
294.	„ „	1850. júl. 2.	II. 225.	442.
375.	„ „	1851. aug. 28.	II. 233.	446.
394.	Tóth Istvánhoz	1854. kn.	II. 252.	456.
377.	Tóth Lőrinchez	1852. márc. 12.	II. 237.	466.
383.	„ „	1852. dec. 10.	II. 242.	449.
390.	„ „	1853. dec. 28.	II. 248.	452.
391.	„ „	1854. aug. 4.	II. 251.	453.
314.	Ujfalvy Sándorhoz	1845. júl. 28.	II. 166.	400.
374.	„ „	1850. dec. 27.	II. 230.	445.
345.	Ujfalvy Sándornéhoz	1847. júl. 14.	II. 200.	419.
291.	Vachott Sándorhoz	1844. ápr. 25.	II. 147.	384.
293.	„ „	1844. júl. 16.	II. 148.	385.
358.	Választókerülete: Almás lakói- hoz	1848. nov. 16.	II. 213.	431.
278.	Waltherr Lászlóhoz	1841. jún. (?)	II. 134.	369.
308.	Wesselényi Miklóshoz	1845. ápr. 25.	II. 160.	396.
317.	„ „	1845. aug. 13.	II. 169.	401.
320.	„ „	1845. dec. 16.	II. 170.	402.
323.	„ „	1846. márc. 6.	II. 175.	404.
326.	„ „	1846. máj. 26.	II. 177.	405.
331.	„ „	1846. aug. 21.	II. 182.	409.
335.	„ „	1846. okt. 11.	II. 187.	411.
336.	„ „	1846. dec. 5.	II. 190.	412.
339.	„ „	1847. máj. 2.	II. 194.	414.
343.	„ „	1847. máj. 31.	II. 197.	416.
351.	„ „	1848. jan. 21.	II. 205.	421.
378.	Zádor Gyulához	1852. márc. 12.	II. 238.	447.
289.	Vörösmarty M. és az Akadé- mia tagjai — Teleki Józsefhez	1844. márc. 18.	II. 145.	382.
344.	Vörösmarty M. és Czuczor Ger- gely — az Egyetemi Nyomdá- hoz	1847. júl. 7.	II. 199.	416.
101.	Vörösmarty M. és Stettner György — Toldy Ferenchez	1827. jún. 25.	I. 173.	417.
263.	Vörösmarty és Toldy F. folya- modványa a nádorhoz és a hely- tartótanácsához	1839. ápr.	II. 113.	352.
296.	Vörösmarty M. és „ügytársai” — Jósika Miklóshoz	1844. okt. 1.	II. 150.	386.

VÖRÖSMARTY MIHÁLYNAK ÍRT LEVELEK

(AZ ELSŐ SZÁM AZ IDŐRENDI SORSZÁMOT JELENTI)

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
275.	Adorján Boldizsár	1841. júl. 3.	II. 130. 368.
354.	Almásy Kálmán	1848. márc. 17.	II. 209. 426.
191.	Balásházy János	1831. febr. 20.	II. 9.. 284.
197.	„ „	1831. júl. 1.	II. 16. 287.
203.	„ „	1831. (aug.?)	II. 27. 292.
134.	Bajza József	1828. okt. 5.	I. 215. 440.
329.	Batthyány Kázmér	1846. aug. 5.	II. 180. 407.
157.	Császár Ferenc	1829. dec. 23.	I. 247. 456.
121.	Csató Pál	1928. febr. 10.	I. 199. 430.
140.	„ „	1828. dec. 18.	I. 221. 443.
144.	„ „	1829. márc. 31.	I. 226. 447.
178.	„ „	1830. júl. 20.	I. 275. 471.
231.	„ „	1834. szept. 29.	II. 73. 314.
26.	Csefalvay Sándor	1824. jan. 7.	I. 49. 350.
86.	Czuczor Gergely	1826. dec. 5.	I. 157. 408.
94.	„ „	1827. márc. 12.	I. 168. 413.
189.	„ „	1831. jan. 19.	II. 7. 283.
60.	Deák Ferenc	1825. nov. 15.	I. 103. 386.
67.	„ „	1825. dec. 29.	I. 119. 393.
74.	„ „	1826. márc. 13.	I. 139. 401.
76.	„ „	1826. júl. 6.	I. 142. 402.
78.	„ „	1826. júl. 29.	I. 147. 403.
85.	„ „	1826. nov. 16.	I. 156. 408.
95.	„ „	1827. márc. 12.	I. 168. 413.
108.	„ „	1827. okt. 16.	I. 183. 421.
123.	„ „	1828. febr. 29.	I. 203. 431.
124.	„ „	1828. márc. 16.	I. 204. 432.
126.	„ „	1828. ápr. 17.	I. 207. 434.
128.	„ „	1828. máj. 4.	I. 208. 435.
133.	„ „	1828. szept. 29.	I. 214. 440.
135.	„ „	1828. nov. 9.	I. 215. 440.
145.	„ „	1829. máj. 3.	I. 227. 447.
153.	„ „	1829. okt. 17.	I. 242. 452.
168.	„ „	1830. márc. 25.	I. 265. 463.
196.	„ „	1831. máj. 16.	II. 15. 287.
201.	„ „	1831. okt. 31.	II. 22. 289.

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
204.	Deák Ferenc	1832. febr. 24.	II. 30. 294.
207.	„ „	1832. júl. 12.	II. 39. 296.
214.	„ „	1833. febr. 22.	II. 55. 303.
272.	„ „	1840. febr. 8.	II. 127. 363.
292.	„ „	1844. jún. 9.	II. 147. 384.
330.	„ „	1846. aug. 12.	II. 181. 408.
333.	„ „	1846. aug. 29.	II. 184. 410.
348.	„ „	1847. szept. 8.	II. 202. 420.
373.	„ „	1850. nov. 19.	II. 229. 445.
125.	Dessewffy Aurél	1828. márc. 27.	I. 206. 432.
287.	Döbrentei Gábor	1843. dec. 10.	II. 143. 379.
170.	Édes Gergely	1830. ápr. 23.	I. 268. 466.
10.	Egyed Antal	1822. ápr. 22.	I. 23. 337.
13.	„ „	1822. okt. 6.	I. 28. 340.
38.	Fábián Gábor	1825. ápr. 9.	I. 65. 365.
40.	„ „	1825. ápr. 28.	I. 68. 367.
43.	„ „	1825. máj. 16.	I. 74. 370.
44.	„ „	1825. jún. 4.	I. 76. 371.
46.	„ „	1825. jún. 12.	I. 79. 372.
47.	„ „	1825. júl. 3.	I. 80. 373.
75.	„ „	1826. jún. 17.	I. 140. 401.
77.	„ „	1826. júl. 21.	I. 145. 402.
87.	„ „	1826. dec. 6.	I. 158. 408.
90.	„ „	1827. febr. 4.	I. 162. 409.
103.	„ „	1827. aug. 17.	I. 175. 418.
107.	„ „	1827. szept. 1.	I. 181. 421.
109.	„ „	1827. okt. 28.	I. 186. 422.
111.	„ „	1827. dec. 31.	I. 188. 423.
117.	„ „	1828. jan. 19.	I. 195. 428.
122.	„ „	1828. febr. 28.	I. 200. 430.
127.	„ „	1828. ápr. 19.	I. 207. 434.
129.	„ „	1828. máj. 11.	I. 209. 435.
130.	„ „	1828. máj. 26.	I. 211. 436.
138.	„ „	1828. nov. 25.	I. 218. 442.
139.	„ „	1828. dec. 14.	I. 219. 443.
141.	„ „	1828 (jul.?)	I. 223. 444.
149.	„ „	1829. aug. 24.	I. 232. 449.
151.	„ „	1829. szept. 28.	I. 239. 451.
161.	„ „	1830. jan. 23.	I. 257. 458.
164.	„ „	1830. febr. 13.	I. 260. 460.
169.	„ „	1830. márc. 26.	I. 266. 46.
185.	„ „	1830. dec. 25.	I. 287. 475.
190.	„ „	1831. febr. 2.	II. 7. 283.
198.	„ „	1831. aug. 5.	II. 18. 287.
199.	„ „	1831. szept. 5.	II. 19. 288.
205.	„ „	1832. márc. 27.	II. 36. 295.

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
206.	Fábián Gábor	1832. ápr. 11.	II. 38. 295.
208.	„ „	1832. okt. 19.	II. 40. 296.
213.	„ „	1833. jan. 1.	II. 53. 303.
258.	„ „	1838. júl. 1.	II. 109. 344.
259.	„ „	1838. okt. 31.	II. 110. 350.
238.	Fáy András	1835. dec. 10.	II. 82. 319.
297.	Garay János	1844. okt. 20.	II. 151. 386.
301.	„ „	1844. dec. 25.	II. 154. 390.
84.	Guzmics Izidor	1826. okt. 22.	I. 155. 407.
179.	„ „	1830. aug. 25.	I. 275. 471.
22.	Juranits László	1823. ápr. 11.	I. 44. 347.
27.	„ „	1824. febr. 4.	I. 51. 354.
177.	Kaáli Nagy Elek	1830. jún. 22.	I. 274. 471.
29.	Kazinczy Ferenc	1824. febr. 25.	I. 53. 356.
96.	„ „	1827. márc. 23.	I. 168. 413.
116.	„ „	1828. jan. 16.	I. 194. 425.
142.	„ „	1829. jan. 11.	I. 225. 445.
148.	„ „	1829. aug. 9.	I. 232. 449.
194.	„ „	1831. ápr. 6.	II. 12. 286.
162.	Kelemen János	1830. jan. 27.	I. 257. 458.
184.	„ „	1830. dec. 19.	I. 281. 475.
147.	Kenderesi Ferenc	1829. jún. 15.	I. 229. 448.
146.	Kerekes Ferenc	1829. máj. 30.	I. 228. 447.
313.	Kerkápoly István	1845. júl. 28.	II. 166. 400.
200.	Kis János	1831. okt. 11.	II. 21. 289.
20.	Kisfaludy Károly	1823. márc. 19.	I. 40. 345.
120.	Kiss Ádám	1828. febr. 9.	I. 198. 429.
5.	Klivényi Jakab	1821. júl. 16.	I. 12. 326.
7.	„ „	1822. jan. 10.	I. 17. 330.
9.	„ „	1822. ápr. 18.	I. 21. 337.
12.	„ „	1822. jún. 17.	I. 26. 339.
18.	„ „	1823. febr. 17.	I. 34. 342.
23.	„ „	1823. máj. 27.	I. 45. 348.
33.	„ „	1824. dec. 9.	I. 60. 359.
48.	„ „	1825. júl. 21.	I. 81. 373.
83.	„ „	1826. okt. 19.	I. 154. 407.
274.	Kossuth Lajos	1840/41. (?)	II. 129. 365.
241.	Kölcsey Ferenc	1836. dec. 2.	II. 88. 323.
246.	„ „	1837. jan. 24.	II. 95. 331.
250.	„ „	1837. máj. 13.	II. 101. 336.
251.	„ „	1837. szept. 26.	II. 102. 336.
284.	Liszt Ferenc	1843. márc. 17.	II. 141. 375.
188.	Lukács Móric Bálint	1830. (kn.)	I. 288. 478.
114.	Májér József	1828. jan. 12.	I. 192. 424.
273.	P. Mészáros Károly	1840. okt.	II. 127. 365.
245.	Nyáry Pál	1837. jan. 15.	II. 94. 330.

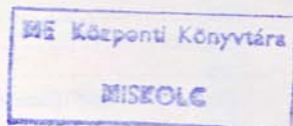
Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
102.	Országgyűlési Ifjúság	1827. aug. 17.	I. 174. 417.
137.	Palacky Ferenc	1828. nov. 18.	I. 217. 441.
34.	" " és fiaihoz	1824. jan. ?)	I. 62. 359.
35.	Perczel Sándor	1824. (jan?)	I. 63. 360.
192.	Péczy József	1831. márc. 5.	II. 10. 285.
262.	Sárosy Gyula	1839. márc. 10.	II. 112. 351.
166.	Sebestyén Gábor	1830. febr. 22.	I. 263. 461.
154.	Somsich Pál	1829. nov. 8.	I. 242. 452.
39.	Stettner György	1825. ápr. 26.	I. 67. 366.
41.	" "	1825. ápr. 29.	I. 70. 368.
45.	" "	1825. jún. 10.	I. 78. 372.
49.	" "	1825. júl. 29.	I. 82. 374.
53.	" "	1825. aug. 30.	I. 90. 378.
54.	" "	1825. szept. 13.	I. 91. 380.
55.	" "	1825. szept. 28.	I. 94. 381.
57.	" "	1825. okt. 31.	I. 97. 383.
61.	" "	1825. nov. 18.	I. 105. 388.
63.	" "	1825. dec. 4.	I. 109. 390.
64.	" "	1825. dec. 4.	I. 111. 391.
66.	" "	1825. dec. 18.	I. 117. 392.
70.	" "	1826. jan. 13.	I. 132. 398.
89.	" "	1827. jan. 19.	I. 161. 409.
98.	" "	1827. ápr. 26.	I. 170. 415.
106.	" "	1827. aug. 28.	I. 180. 420.
110.	" "	1827. nov. 28.	I. 188. 423.
171.	" "	1830. ápr. 24.	I. 268. 467.
173.	" "	1830. máj. 1.	I. 270. 468.
174.	" "	1830. máj. 3.	I. 271. 469.
182.	" "	1830. nov. 22.	I. 279. 473.
209.	" "	1832. nov. 4.	II. 41. 296.
223.	" "	1834. márc. 4.	II. 65. 309.
228.	" "	1834. aug. 25.	II. 71. 312.
232.	" "	1834. okt. 1.	II. 74. 314.
218.	Széchenyi István	1833. jún. 29.	II. 59. 306.
158.	Szemérmes József	1829. dec. 26.	I. 248. 456.
156.	Szentmiklóssy Alajos	1829. dec. 9.	I. 246. 454.
131.	Szombathelyi Antal	1828. jún. 9.	I. 212. 437.
352.	Teleki László	1848. febr. 12.	II. 206. 422.
353.	" "	1848. márc. 14.	II. 208. 425.
283.	Teleki Sándor	1843. márc. 17.	II. 140. 374.
6.	Teslér László	1821. okt. 15.	I. 15. 327.
19.	" "	1823. márc. 1.	I. 37. 343.
21.	" "	1823. márc. 20.	I. 41. 345.
24.	" "	1823. aug. 11.	I. 47. 348.
25.	" "	1823. (jan.?)	I. 47. 349.
71.	" "	1826. jan. 13.	I. 135. 399.

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
72.	Teslér László	1826. jan. 28.	I. 136. 399.
73.	" "	1826. febr. 28.	I. 139. 401.
79.	" "	1826. aug. 13.	I. 150. 404.
180.	" "	1830. szept. 28.	I. 276. 472.
82.	Toldy Ferenc	1826. szept. 22.	I. 153. 407.
155.	" "	1829. nov. 12.	I. 244. 453.
165.	" "	1830. febr. 18.	I. 261. 460.
175.	" "	1830. máj. 5.	I. 272. 469.
183.	Török Gábor	1830. dec. 17.	I. 280. 474.
244.	" "	1837. jan. 14.	II. 94. 330.
312.	Ujfalvy Sándor	1845. jún. 10.	II. 165. 399.
372.	" "	1850. nov. 9.	II. 227. 445.
346.	Ujfalvy Sándorné	1847. júl. 21.	II. 201. 419.
316.	Wesselényi Miklós	1845. júl. 29.	II. 168. 401.
319.	" "	1845. dec. 1.	II. 170. 402.
322.	" "	1846. febr. 2.	II. 174. 404.
325.	" "	1846. máj. 18.	II. 177. 405.
327.	" "	1846. júl. 26.	II. 178. 406.
334.	" "	1846. szept. 21.	II. 185. 410.
337.	" "	1846. dec. 28.	II. 190. 412.
342.	" "	1847. máj. 13.	II. 196. 415.
237.	Zarka János	1835. jan. 5.	II. 80. 318.

VEGYES LEVELEZÉS, KÖRLEVÉL

Sor- szám		Kötet és lapszám	Jegyzet
I.	Körlevél a Magyar Akadémia tagjaihoz	1855. nov. 19.	II. 257. 459.
II.	Bohusné Szögyén Antónia — férjéhez	1855. nov. 23.	II. 258. 459.
III.	Ujfalvy Sándor — özv. Vörösmarty Mihálynéhez	1855. nov. 27.	II. 259. 460.
IV.	Deák Ferenc — a Vörösmarty-árvák érdekében	1855. dec.	II. 261. 460.
V.	Özv. Vörösmarty Mihályné — Ujfalvy Sándorhoz	1856. jan. 7.	II. 262. 461.
VI.	Ujfalvy Sándor — özv. Vörösmarty Mihálynéhez	1856. febr. 12.	II. 264. 461.
VII.	Özv. Vörösmarty Mihályné — Toldy Ferenchez	1856. máj. 24.	II. 266. 462.
VIII.	Özv. Vörösmarty Mihályné — Toldy Ferenchez	1860. júl. 22.	II. 266. 462.
IX.	Vörösmarty János — özv. Vörösmarty Mihálynéhez	1863. ápr. 24.	II. 267. 462.
X.	Vörösmarty János — Gyulai Pálhoz	1863. júl.	II. 273. 463.
XI.	Deák Ferenc — özv. Vörösmarty Mihálynéhez	1867. szept. 10.	II. 276. 463.
XII.	Perczel Sándor — fiaihoz	1824. (kn.)	II. 277. 463.
XIII.	„ „ „	1824. (kn.)	II. 278. 463.

A szövegrevizó és a mutatók készítése
dr. Gergely Pál munkája

TARTALOM

1831	7
1832	30
1833	53
1834	64
1835	80
1836	85
1837	92
1838	105
1839	112
1840	125
1841	129
1842	135
1843	138
1844	145
1845	158
1846	172
1847	183
1848	205
1849	215
1850	224
1851	233
1852	236
1853	245
1854	250
1855	255
Függelék	257
Jegyzetek	281
A függelék jegyzetei	459
Mutatók	465
Időrendi mutató	467
Vörösmarty Mihály levelei a címzettek betürendjében	485
Vörösmarty Mihálynak írt levelek	491
Vegyes levelezés, körlevél	497

KÖZLEMÉNYEK

1	A kiadásért felelős	1781
2	az Akadémiai Kiadó igazgatója	1781
3	Szerkesztésért felelős	1781
4	Dr. DOLMÁNYOS ISTVÁNNÉ	1781
5	Műszaki szerkesztő	1781
6	GARAMVÖLGYI ÁGNES	1781
7	A kézirat beérkezett: 1964. III. 28.	1781
8	Példányszám: 1300	1781
9	Terjedelem: 31,25 ív	1781
10	Ak 544 k 6568	1781
11	65,58844 Akadémiai Nyomda, Budapest	1781
12	Felelős vezető	1781
13	BERNÁT GYÖRGY	1781
14		1781
15		1781
16		1781
17		1781
18		1781
19		1781
20		1781
21		1781
22		1781
23		1781
24		1781
25		1781
26		1781
27		1781
28		1781
29		1781
30		1781
31		1781
32		1781
33		1781
34		1781
35		1781
36		1781
37		1781
38		1781
39		1781
40		1781
41		1781
42		1781
43		1781
44		1781
45		1781
46		1781
47		1781
48		1781
49		1781
50		1781

